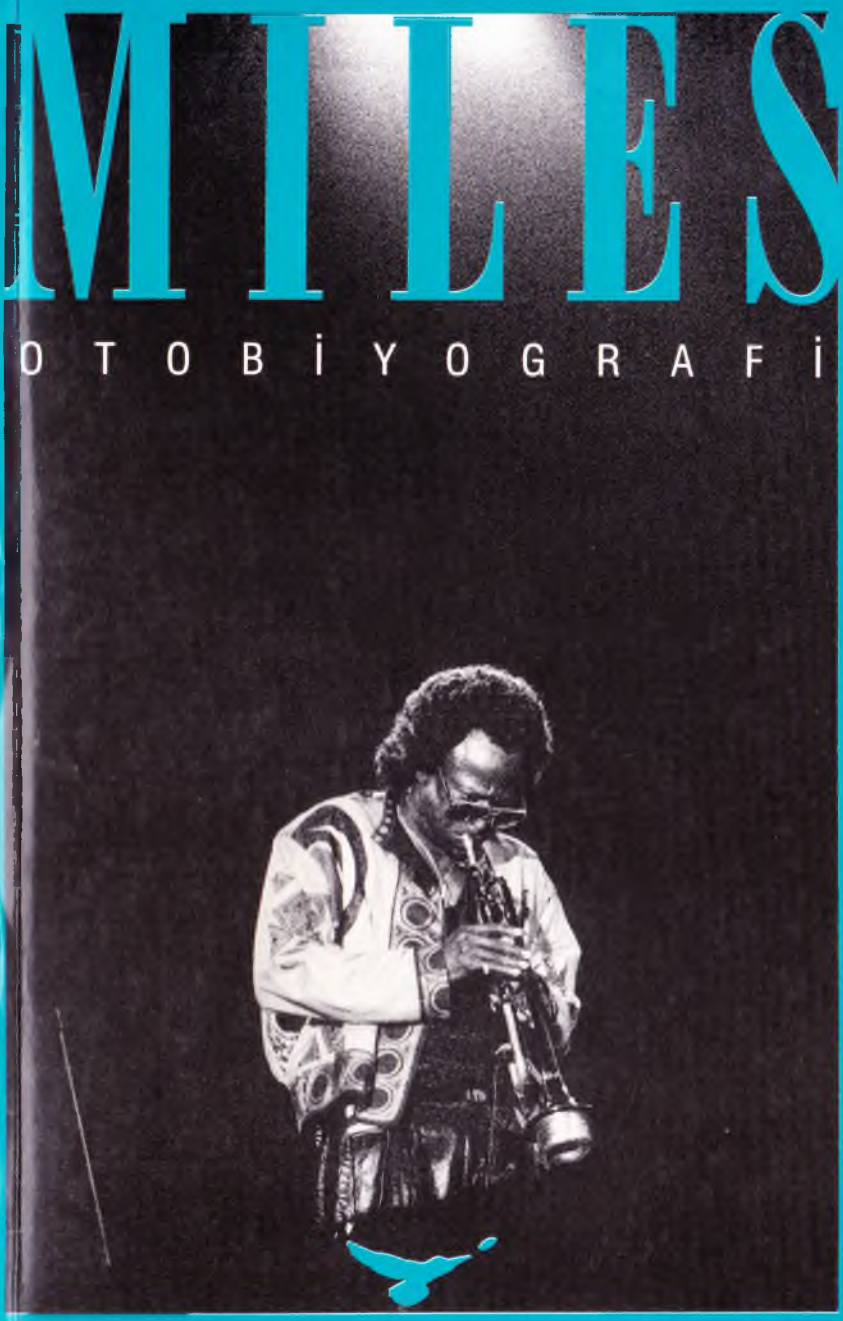
MILES / OTOBİYOGRAFİ

AFA

MILES

OTOBİYOGRAFİ

AFA MÜZİK

AFA Müzik: 3
AFA Yayınları: 304

ISBN 975-414-261-0

Şubat, 1995

© Miles Davis, 1989
Kesim Ajansı
© AFA Yayıncılık A.Ş., 1995

Çeviren: **Avi Pardo**

Dizgi: AFA Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Lord Matbaası
Kapak Baskı: Özgün Ofset
Cilt: Güven Mücellithanesi

AFA Yayıncılık A.Ş.,
İstiklal Cad. Bekar Sok. 17 80080 Taksim - İSTANBUL
Tel: (212) 245 39 67

MILES
OTOBİYOGRAFİ

Miles Davis
ve Quincy Troupe

AFA
YAYINLARI

Önsöz

Dinle. Hayatımda duyduğum en büyük haz –elbiselerim üstümdeyken– 1944'te St. Louis, Missouri'de Diz ve Bird'ü beraber çalarlarken dinlediğim andı. On sekiz yaşındaydım ve Lincoln Lisesi'nden yeni mezun olmuştum.

Diz ve Bird'ü B'nin orkestrasında dinlediğimde kendi kendime, "Ne? Nedir bu?" demiştim. Öyle müthiş bir şeydi ki; korkunçtu. Dizzy Gillespie, Charlie "Yardbird" Parker, Buddy Anderson, Gene Ammons, Lucky Thompson ve Art Blakey, hepsi birarada; B'yi henüz saymadım: Billy Eckstine bizzat. Çok orospu çocuğu bir orkestraydı. O müzik içime işlemişti moruk. Müzik kanıma girmişti ve duymak istediğim tek şeydi. O orkestranın çalış şekli duymak istediğim her şeydi. Müthişti. Ve ben çıkıp onlarla çalıyordum.

Diz ve Bird hakkında önceden bilgim vardı, müziklerini dinliyordum – özellikle Dizzy'yi, trompet çalmamdan ötürü filan. Ama Bird'ü de dinliyordum. Dizzy'nin "Wouldn't You" diye bir plağı vardı bende, bir de Bird'ün de çaldığı bir Jay McShann plağı, "Hootie Blues". Diz ve Bird'ü ilk kez bu plaklarda dinlemiş, kulaklarıma inanamamıştım. Korkunçtular. Bunlardan başka bir Coleman Hawkins, bir Lester Young, bir de basta Jimmy Blanton'un çaldığı Duke Ellington plağım vardı. Bütün plaklarım bu kadardı. O sıralar ilahım Diz'di. Bendeki o tek plağında çaldığı bütün soloları aynen çalmaya çalışırdım. Ama Clark Terry, Buck Clayton, Harold Baker, Henry James, Bobby Hackett ve Roy Eldridge de sevdiğim trompetçilerdi. Daha sonraki yıllarda Roy oldu ilahım. Ama 1944'te Dizzy idi.

Billy Eckstine, orkestrası ile Plantation Kulüp'te çalmak için St. Louis'e gelmişti, kulüp beyaz gangsterler tarafından işletiliyordu. Bir gangsterler şehriydi St. Louis o yıllarda. B'ye diğer siyahlar gibi arka kapıdan girmesi gerektiğini söylediklerinde orospu çocuklarına kulak asmayıp bütün orkestrayı ön kapıdan sokmuştu. Kimsenin onu aşağılamasına izin vermezdi B. Küfrü basıp göz açıp kapayana kadar yere sererdi bir orospu çocuğunu. Aynen öyleydi. O havalı playboy görünümü kimseyi yanıltmasın. Sert biriydi B. Benny Carter da öyleydi. Kendilerine saygısızlık edildiğini düşündükleri anda canına okurlardı adamın. Benny çok sert olmasına rağmen B ondan daha sertti. Bu gangsterler B'yi anında kovup yerine George Hudson'ı tutmuşlardı. Clark Terry çalıyordu o orkestrada. B orkestrasım alıp bir süre Doğu St. Louis'in siyah kesiminde çalmıştı. Sonra, St. Louis'in önde gelen siyah politikacılarından Jordan Chambers, B'ye orkestrasını geri getirmesi için haber yollamıştı.

B'nin Plantation yerine Riviera'da çalacağını duyduğumda trompetimi alıp belki bir şeyler kaparım düşüncesi ile oraya gitmiştim, belki de çalabilirdim onlarla. Bobby Danzig adında trompet çalan bir arkadaşımla birlikte gidip provaları izlemeyi deneyecektik. O sıralar St. Louis'de çalabilen biri olarak isim yapmıştım, kapıdaki görevliler beni tanıyıp içeri girmemize izin vermişlerdi. İçeri girdiğimde ilk gördüğüm insan bana doğru gelip trompet çalıp çalmadığımı soran biri olmuştu. "Evet," dedim, "trompetçiyim." Sonra sendikaya kayıtlı olup olmadığımı sordu. "Evet, sendika kartım bile var," dedim. "Hadi gel," dedi adam bana, "bir trompetçiye ihtiyacımız var, trompetçimiz hastalandı. Adam beni orkestraya oturtup önüme notaları koydu. Müzik okumayı biliyordum ama diğerlerinin çaldıklarım dinlemekten okuyamıyordum.

İçeri girdiğimde koşarak üstüme gelen adam Dizzy idi. Önce tanıyamamıştım onu, ama çalmaya başlayınca hemen anlamıştım kim olduğunu. Dediğim gibi Bird ve Diz'i dinle-

mekten müziği bile okuyamamıştım, çalabildin mi diye sorma bir de bana.

Bir tek ben değildim onları öyle dinleyen, o ikisi çaldıklarında bütün orkestra bir çeşit orgazm olurdu – özellikle Bird çaldığında. Bird inanılmazdı. Sarah Vaughan da orkestradaydı, müthişti o da. Sarah, Bird gibi söylüyor, Bird'le Diz uçuruyorlardı. Sarah onlar için bir nefesli gibiydi. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Sarah "You Are My First Love"ı söylerken Bird solo geçiyordu. Herkesin orada olup o müziği dinlemesini isterdim moruk!

Bird o zamanlar sekiz cümlelik sololar çalardı. Ama o sekiz cümlede yaptığı şeyler akıllara durgunluk verirdi. Herkesin tozunu atıyordu çaldığı zaman. Benim çalamadığımdan hiç söz etmeyelim, diğer müzisyenlerin Bird'ü dinlerken dalıp parçaya girmeyi unuttuklarını anımsıyorum. Ağızları bir karış açık, sahnede durup dinlerlerdi onu. Bird korkunç çalıyordu o sıralar.

Dizzy çaldığında da aynı şey olurdu. Bir de Buddy Anderson çaldığında. Onda sevdiğim bir şey vardı, tarzı ile ilgili bir şey, sevdiğim tarza yakın bir çalışı vardı. İşte 1944'te birdenbire bu müziği dinlemiş, çarpılmıştım. O adamlar yemeği pişirmeyi biliyorlardı. Ve Riviera'da siyahlara çalıyorlardı, hastaydı siyahlar o müziğe. Onlar da çalarken kıçlarını yırtıyorlardı.

Bird'ü o zamanlar ne kadar sevmiş olsam da, Dizzy olmasaydı bugün geldiğim yere gelemezdim. Onu her gördüğümde söylerim bunu ve her seferinde güler. New York'a ilk gittiğimde beni kollamıştı. Gittiği yerlere yanında götürürdü beni. Diz matrak biriydi o günlerde. Hâlâ öyledir. Ama o zamanlar bir başkaydı. Sokakta yürürken yanından geçen kadınlara dil filan çıkarırdı mesela – beyaz kadınlara. Ben St. Louis'denim ve o bunu beyaz birine yapıyordu, üstelik kadın! Kendi kendime, "Diz kafayı yemiş olmalı, diye düşünürdüm. Ama yememişti. Değişikti ama deli değildi.

Hayatımda asansöre ilk kez onunla bindim. Manhattan'da dolaşırken Broadway'de bir binaya girip asansöre binmiştik. Asansöre binip insanlarla kafa bulmaya bayılırdı, bir deli gibi davranıp insanların ödünü patlatırdı. Çok tuhaf adamdı Diz. Evine giderdim ve karısı Lorraine benden başka kimsenin evde kalmasına izin vermezdi. Bana sofra kurar, yemem için ısrar ederdi. Bazen yerdim, bazen yemezdim. Ne ve nerede yediğim konusunda titiz olmuşumdur hep. Lorraine bazı yerlere "Buraya oturma!" gibi yazılar yerleştirirdi. Sonra Diz'e, "Bu orospu çocuklarını neden eve getiriyorsun? Çıkar dışarı hepsini ve hemen şimdi!" diye kızardı. Ben de kalkardım gitmek için ama, "Sen değil Miles, sen kalabilirsin ama öbür orospu çocukları gitmeli," derdi. Benim neyimi severdi bilemiyorum ama severdi beni.

İnsanlar Dizzy'yi o kadar çok severler ki, onunla beraber olmak isterler. Ben böyle düşünüyorum. Nereye gitse, yanında kim olursa olsun beni de çağırırdı. "Hadi sen de gel Miles," derdi. Kendi bürosuna veya başka bir yere giderdik. Dediğim gibi bazen asansörlere takılırdık. Gırgır için. Çok matrak şeyler yapardı.

Örneğin en sevdiği şeylerden biri televizyon programı "Today"in çekiminin yapıldığı stüdyonun önüne gitmekti. Programı Dave Garroway yapıyordu; giriş katında bir stüdyoda. İnsanlar kaldırımda toplamp cam pencerelerden programı izlerlerdi. Program çekimi sırasında Dizzy pencereye gidip –canlı çekimdi– programdaki J. Fred Muggs adındaki şempanzeye acayip mimikler yapar, hayvanı zıvanadan çıkarırdı. Şempanze sinirlenir, bağırır, bir aşağı bir yukarı sıçramaya başlar, dişlerini gösterir, herkes bunun nesi var diye merak edip onu izlerdi. Şempanze Dizzy'yi ne zaman görse fittırırdı. Dizzy çok, ama çok harikulade biriydi. Çok severdim onu, hâlâ severim.

Neyse, 1944'te dinlediğim o müziğe yaklaştığım oldu, Dizzy ve Bird'ü beraber çalarken ilk kez dinlediğim o müzi-

ğe; ama tam da yakalayamadım o müziği. Sürekli tetikteyim, o müziği duymaya ve hissetmeye çalışıyorum. Küçükken, henüz bir süt çocuğuyken, o büyük müzisyenlere takıldığım günleri hâlâ ammsıyorum, bugün bile ilahlarım onlar benim. Her şeyi sünger gibi emişimi anımsıyorum, başka türlüydü.

Birinci Bölüm

Çocukluğumdan hatırlayabildiğim ilk şey bir alev, birinin yaktığı gaz ocağından çıkan mavi bir alev. Ocağı kimin yaktığını hatırlamıyorum, belki de ben oynuyordum ocakla. Her neyse, ocaktan çıkan o alevin, olayın birdenbireliğinin beni şok ettiğini anımsıyorum. Hatırlayabildiğim ilk şey bu; daha geriye gidince her şey bulanıyor, bir esrar perdesi örtüyor üstünü. Ama ocaktan çıkan o alev belleğimde bir müzik kadar berrak. Üç yaşındaydım.

O alevi görüp sıcaklığını yüzümde hissettiğim an korku duymuştum, gerçek korku, ömrümde ilk kez. Ama aynı zamanda bir macera olarak anımsıyorum o anı, garip bir coşkuya kapılmıştım. O deneyim beni beynimde daha önce gitmediğim bir yere götürmüştü sanıyorum. Her şeyin mümkün olduğu bir cepheye, bir uca. Bilemiyorum, daha önce analiz etmeye çalışmadım. Duyduğum korku neredeyse bir keşifti, hakkında hiçbir şey bilmediğim bir şeyin üstüne gitmeye bir davet. Hayat felsefem ve inandığım her şeye olan bağlılığım orada başladı galiba, o anda. Bilmiyorum, ama bu doğru olabilir diye düşünüyorum. Kim bilir? O zamanlar ne bok biliyordum ki? O andan itibaren ve sonra, hareket yönümün daima ileri doğru olması gerektiğini düşündüm ve buna inandım, o alevin sıcaklığından uzağa.

Geriye bakınca ilk yıllarımdan pek bir şey hatırlayamıyorum – geriye bakmayı seven biri olmadım hiç. Ama bildiğim bir şey var: doğduğumun ertesi yılı St. Louis bir kasırga tarafından yerle bir edildi. Bununla ilgili bir şeyler hatırlıyor gibi-

yim – belleğimin dibinde bir yerlerde. Böylesine berbat bir öfkemin olması bu yüzdendir belki de; o kasırga şiddet dolu yaratıcılığından bir şeyler bırakmıştı içimde. Güçlü rüzgarlarından bıraknıştı biraz. Trompet çalabilmek için güçlü bir nefes gerekir. Gizeme ve doğaüstüne inanırım, kasırga kesinlikle gizemli ve doğaüstü bir olay.

1926 Mayısının 26. günü Illinois, Alton'da doğmuşum, Doğu St. Louis'den 25 mil uzaklıkta, Mississippi nehrinin kıyısında bir nehir kasabası. İsmimi babamdan almışım, o da babasından. Bu da beni III. Miles Dewey yapnış, ama ailede herkes bana Junior diye hitap ederdi. Nefret etmişimdir bu isimden hep.

Babam Arkansas'lıydı. Babası I. Miles Davis'in sahip olduğu bir çiftlikte büyümüştü. Büyükbabam muhasebeciydi; beyazlar için yaptığı işte o kadar iyiydi ki, çok para yapmıştı. Arkansas'ta 500 dönüm toprak satın alnıştı. Bu kadar toprağı alınca, mali işlerini gördüğü, defterlerini tuttuğu beyazlar ona düşman kesilmişti. Toprağından sürdüler onu. Siyah birinin bu kadar çok paraya, bu kadar geniş topraklara sahip olması yanlıştı onlarca. Siyahlar fazla zeki olmamalıydılar, beyazlardan daha zeki olmamalıydılar. Değişen fazla bir şey yok: bugün de aynı şeyleri düşünüyorlar.

Büyükbabam hayatının büyük bir bölümünü beyazların tehdidi altında yaşadı. Hatta oğlunu, Frank Amcamı koruması olarak kullandı. "David'ler oyunda her zaman önde olmuşlardır," demişti bana büyükbabam ve babam. Ve ben onlara inandım. Ailemizin özel insanlarla dolu olduğunu söylemişlerdi – sanatçılar, işadamları, profesyoneller ve müzisyenler; kölelik sona ermeden önce toprak sahipleri için müzik yapan müzisyenler. Bu Davis'ler klasik müzik çalarlarmış büyük babama göre. Babanın kölelik bittikten sonra müzik yapamaması veya dinleyememesinin nedeni buydu, çünkü büyükbabam, "Siyahların sadece barlarda ve batakhanelerde çalmasına izin veriyorlar, demişti. Söylemek istediği, beyazların ar-

tık siyahların klasik müzik çalmalarına tahammülleri olmayışıydı: onların sadece ilahi ve blues çalmalarını istiyorlardı. Şimdi, ben bu ne kadar doğrudur, bilemiyorum, ama babam bana öyle demişti.

Babam bana büyükbabamın ona eline ne zaman para geçse saymasını öğütlediğini de söylemişti, kimden almış olursa olsun, sayıp tamam mı diye kontrol etmesini. "İş paraya gelince kimseye itimat edemezsin, demişti büyükbabam, "aileden birine bile." Bir keresinde büyükbabam babama 1.000 dolar olduğunu söylediği bir para verip bankaya yollamıştı. Banka yaşadıkları yerden 30 mil uzakta. Gölgede 40 derece filanmış o gün – Arkansas'ta yaz. Yolun bir kısmını yürüyerek, bir kısmını atla gitmek zorundaymış. Babam bankaya vardığında parayı saymış ve sadece 950 dolar çıkmış. Parayı bir kez daha saymış ve yine 950 dolar. Tekrar eve dönmüş, korkudan neredeyse altına sıçarak. Eve vardığında büyükbabama parayı saydığını, 950 dolar çıktığını, 50 doları düşürdüğünü söylemiş. Büyükbabam öylece durup ona bakmış ve, "Gitmeden önce parayı saymış mıydın? Tamam olduğundan emin misin?" diye sormuş. Babam, "Hayır," demiş, "saymadım parayı gitmeden önce. "Doğru," demiş büyükbabam, "çünkü sana 950 dolardan fazla vermedim. Hiçbir şey düşürmedin. Ama ben sana parayı say dememiş miydim, kimden alırsan al, benden bile! Al 50 doları ve gidip parayı sana söylediğim gibi bankaya yatır." Burada sadece bankanın 30 mil uzakta oluşunu değil, anasım bellediğim havanın bok gibi sıcak olduğunu da unutmamak lazım. Çok acımasızca davranmıştı büyükbabam. Ama bazen böyle acımasız olmak gerekir. Bu babama unutamayacağı bir ders olmuştu ve çocuklarına da aşıladı bunu. Ben her zaman sayarım paramı.

Babam, annem Cleota Henry Davis gibi, 1900 yılında Arkansas'ta doğmuş. İlkokula orada gitmiş. Babam, erkek kardeşleri ve kızkardeşleri ortaokula gitmemişler. İlkokuldan doğrudan liseye atlamışlar. Arkansas Baptist Lisesi, Pennsyl-

vania Lincoln Üniversitesi ve Northwestern Dişçilik Fakültesi'nden mezun oldu babam. Üç yerden diploma aldı, muayenehanesinin duvarında asılı diplomalara bakıp, "Kahretsin, umarım *benden* böyle bir şey istemez," diye düşündüğümü hatırlıyorum. Northwestern Üniversitesi'nden bir mezuniyet fotoğrafını gördüğümü ve sadece üç siyah yüz saydığını hatırlıyorum. Northwestern'dan mezun olduğunda yirmi dört yaşındaymış.

Kardeşi Ferdinand, Harvard'a ve Berlin'de bir yüksek okula gitmişti. Babamdan bir veya iki yaş büyüktü ve o da babam gibi ortaokulu atlamıştı. Çok parlak bir adamdı; bana sürekli Sezar ve Hanibal'dan söz ederdi ve siyahların tarihinden. Dünyanın her yerine seyahat ederdi. Babamdan daha entelektüel, kadınlar arasında çok popüler biriydi, *Color* diye bir derginin editörüydü. Öyle zekiydi ki, onun yanında kendimi aptal hissederdim; büyüme çağımda bende bu duyguyu uyandıran tek insandı. Ferdinand Amca başka türlüydü: Onun yanında olmaya bayılırdım, seyahat ve kadın hikayelerini dinlemeye. Müthiş stil sahibi bir orospu çocuğuydu aynı zamanda. Onunla o kadar çok takılıyordum ki, annem bozulmaya başlamıştı.

Babam Nortwestern'den mezun olup annemle evlenmişti. Piyano ve keman çalardı annem. Annesi Arkansas'ta org öğretmenliği yapmıştı. Babasından pek söz etmezdi, onun ailesi hakkında fazla bir bilgim yok bu yüzden, hiçbir zaman da olmadı, sormadım da. Neden böyle oldu bilmiyorum. Ama tanıdığım ve duyduğum kadarı ile biraz kendilerini beğenmiş tiplerdi.

Annem harikulade güzel bir kadındı. Stil sahibi bir kadındı, Karayiplilere benzerdi. Carmen McRae gibi, koyu kestane pürüzsüz bir cildi, çıkık elmacık kemikleri, iri harikulade gözler... Kürkleri ve mücevherleri vardı; son derece gösterişli bir kadındı, şapkalara filan düşkündü, annemin arkadaşları da en az onun kadar gösterişliydiler. Her zaman müthiş

giyinirdi. Annemden görünümümü, aynı zamanda giyim zevkimi ve stil duygumu almışım. Sanırım sanatsal yeteneklerimi de ondan aldığım söylenebilir.

Ama onunla çok iyi anlaşamazdık. Belki ikimiz de güçlü ve bağımsız kişiliklere sahip olduğumuz için. Sürekli tartışıyorduk. Annemi severdim. Başka türlüydü. Yemek pişirmeyi bile bilmezdi. Ama dediğim gibi, çok yakın olmasak da onu severdim. Bazı şeyleri nasıl yapmam gerektiği konusunda fikirleri benimkilerden farklıydı. Gençken bile böyleydim ben. Daha çok annem gibi olduğum söylenebilir, babamdan da bazı şeyler almışım ama.

Babam önceleri Illinois Alton'a yerleşmişti, ben ve ablam Dorothy orada doğduk, sonra aile Doğu St. Louis'e taşındı, 14. Cadde ve Broadway, babamın orada Daut's Drugstore'un üstünde muayenehanesi vardı, dişçilik yapıyordu. Önceleri muayenehanenin üstünde yaşıyorduk, arka tarafta.

Doğu St. Louis ile ilgili olarak hatırladığım başka bir şey, orada 1917'de, o deli ve hasta beyazların ırkçı bir ayaklanmada siyahları öldürmeleriydi. Doğu St. Louis ve St. Louis o zamanlar –ve hâlâ– inek ve domuz kesimlerinin yapıldığı mezbaha şehirleriydiler. İnekleri ve domuzları Teksas'tan veya her neredense oradan St. Louis'e yollarlar ve St. Louis'de süpermarketler, restoranlar ve diğer yerler için kesime girerdi bu hayvanlar. 1917'deki ırkçı ayaklanmanın nedeni buydu: siyahların beyaz işçilerin işlerinde çalışmaya başlaması. Beyaz işçiler öfkelenip siyahları öldürmeye başlamışlardı. Aynı yıl siyahlar Birinci Dünya Savaşı'nda Amerikan ordusunda, Amerika'nın demokrasiyi savunabilmesi için dövüşüyorlardı. Bizi savaşa yollayıp onlar için ölmemizi istediler ve burda sinek öldürür gibi öldürdüler. Ve bugün durum farklı değil. Hayat ne kadar kancık değil mi? Hatırladığım şeyler bazı beyazlara bakış şeklimi etkiliyor belki. Hepsine değil, çünkü çok müthiş beyazlar da var. Ama geçmişte siyahları nasıl öldürdüklerini düşününce – sokak köpeklerini vurur gibi. Evlerin-

de vurdular onları; kadınları ve çocukları vurdular. İçinde insanlarla beraber evleri yaktılar ve lamba direklerine astılar bazılarını. Neyse, o ayaklanmadan sağ çıkan siyahlar bunları anlattılar. Ben St. Louis'de büyürken, oranın siyahları beyazların onlara 1917'de neler yaptıklarını asla unutmamışlardı.

Kardeşim Vernon borsanın çöktüğü sene doğmuştu, zengin beyazların kendilerini Wall Street pencerelerinden attıkları yıl. 1929 yılı. Doğu St. Louis'e taşınalı iki yıl olmuştu. Ablam Dorothy beş yaşındaydı. Üç kardeştik biz, Dorothy, Vernon ve ortada ben. Hep yakın olmuşuzdur birbirimize, hayatımız boyunca, tartışırken bile.

Mahallemiz güzel bir mahalleydi. Sıra sıra evler, Philadelphia veya Baltimor'da olduğu gibi. Güzel bir küçük şehirdi. Artık öyle değil. Ama eskiden öyle olduğunu hatırlıyorum. Etnik bir mahalleydi aynı zamanda; etrafımızda Yahudiler, Almanlar, Ermeniler ve Yunanlılar vardı. Hemen yanımızda babamın en yakın arkadaşı Doktor John Eubanks otururdu. Doktor Eubanks o kadar açık tenliydi ki, neredeyse bir beyaz görünümüne sahipti. Karısı Alma veya Josephine, hatırlayamıyorum, onun gibi, neredeyse beyazdı. Hoş kadındı; sarı tenli, Lena Horne gibi, kıvırcık parlak siyah saçlı. Annem beni bir şey almak için onlara yollardı ve o bacak bacak üstüne atmış oturur olurdu, insanın nefesini kesecek kadar güzel, harikulade bacakları vardı ve onları göstermekten kaçınmazdı. Aslında her yeri harikulade görünürdü bana! Neyse, Johnny Amca –kocası Dr. Eubanks'i böyle çağırırdı– bana ilk trompetimi vermişti.

Altımızdaki Drugstore'un yanında ve Johnny Amca'nın evinden önce John Hoskins adında bir siyah tarafından işletilen bir taverna vardı. Tavernamn arkasında saksofon çalardı John Hoskins. Mahallenin yaşlıları oraya gidip müzik dinlerlerdi. Daha ilerki yıllarda, biraz büyüdüğümde ben de çaldım orada. 16. Cadde ile Broadway arasında Yunanlı bir ailenin sahibi olduğu bir balık pazarı vardı. Doğu St. Louis'in en iyi

lakerdalı sandviçlerini yapardı orası. Sahibinin oğlu ile arkadaştım. Adı Leo idi. Onunla her karşılaştığımızda güreş tutardık. Altı yaşlarındaydık. Yaşadıkları ev yanınca ölmüştü. Sedye ile dışarı çıkarılışını hatırlıyorum, derisi soyulmuştu. Kızarmış sosisten farksızdı. Korkunç bir görünümdü moruk, acayip boktan bir manzara. Daha sonra biri bana olanları ve Leo'nun bana bir şey söyleyip söylemediğini sorduğunda "'Merhaba Miles, ne haber? Güreş tutalım mı?' filan demedi, dediğimi hatırlıyorum. Neyse, benim için bir şok olmuştu bu, çünkü onunla akrandık, sanıyorum o benden biraz daha büyüktü. Çok iyi bir veletti. Onunla çok eğlenirdik.

Gittiğim ilkokul John Robinson İlkokulu oldu. 15. Cadde ile Bond kavşağındaydı. Ablam Dorothy bir yıl bir Katolik okuluna devam etmiş, sonra o da John Robinson'a transfer olmuştu. İlk en iyi arkadaşımı orada edindim. Adı Millard Curtis'ti ve tanışmamızdan sonra uzun yıllar her yere birlikte gittik. Aynı yaştaydık. Daha sonraki yıllarda Doğu St. Louis'de başka iyi arkadaşlarım oldu, müziğe iyice kaptırdıktan sonra –müzisyen arkadaşlar– çünkü Millard bir alet çalmıyordu. Ama en uzun tanıdığım arkadaşım oydu ve o kadar çok şeyi beraber yapmıştık ki, kardeş gibi olmuştuk.

Millard'ın altıncı yaş gününe geldiğinden oldukça eminim. Bu yaş günü partisini hatırlıyorum çünkü takıldığım çocuklar otobana çıkıp eğlenmeyi önermişlerdi. Otobanın yanlarındaki büyük reklam panolarına tırmanırdık. Onlara tırmanıp iskele demirlerine, oturur, ayaklarımızı aşağı sarkıtıp jambon ve cips yerdik. Neyse, çocuklar bunu önermişti çünkü o gün benim doğum günümdü ve hiçbiri okula gitmiyordu. Bana sürpriz bir parti yapmayı planlamışlardı anlıyor musun? Ama hepsinin haberi olmuştu ve bana haber vermişlerdi. Sanıyorum altı yaşındaydım. Belki de yediydim. Partiye katılan Velma Brooks adında çok şeker bir küçük kız hatırlıyorum. O ve bir sürü daha mini etekli küçük kız. Beyaz kız ve-

ya oğlanlar hatırlamıyorum ama Leo ve kızkardeşi belki, bilemiyorum ama orada olduklarını hatırlamıyorum.

Bu partiyi hatırlamamın asıl nedeni oradaki kızlardan birinin bana ilk öpücüğünü vermesi. Oradaki bütün kızları öptüm ama Velma Brooks'u en uzun öptüğümü hatırlıyorum. Çok tatlı bir şeydi. Dorothy gidip anneme Velma Brooks ile öpüştüğümü söyleyerek her şeyi berbat etmeye çalışmıştı. Ablam bunu bana hep yapmıştır; beni veya kardeşim Vernon'u anneme ispiyonlamıştır hep. Annem babama, içeri gidip Velma'yı öpmeme engel olmasını söyledikten sonra babam, "Junior Quinn gibi bir oğlanı öpseydi o zaman bir şeyler yapmak gerekirdi. Ama Velma Brooks'u öpüyorsa mesele yok; yapması gerekeni yapıyor. Junior Quinn'i öpmedikçe her şey yolunda demektir," demişti.

Ablam öfkeli bir şekilde omzunun üstünden, "Onu öpüp duruyor ve birileri Miles'ı kızı hamile bırakmadan durdurmalı," deyip dışarı çıkmıştı. Daha sonra annem bana Velma'yı öptüğüm için kötü bir çocuk gibi davrandığımı ve bir daha böyle bir şey yaparsam benim gibi kötü bir çocuğun annesi olmayacağını söylemişti. Sonra da sıkı bir tokat atmıştı.

O günü hiç unutmadım. O yaşlarda, ben sürekli sopa yediğim halde, kardeşim Vernon bir fiske bile yemediği için kimsenin beni sevmediğini hissettiğimi hatırlıyorum. Vernon'un ayakları yere değmiyordu neredeyse. Ablam, annem ve diğerleri için küçük, siyah bir oyuncak bebekten farksızdı. Bokunu şımartırlardı onun. Dorothy'nin arkadaşları geldiğinde onu yıkar, saçını fırçalar, küçük bir kız bebekmiş gibi giydirip süslerlerdi.

Müzikle ilgilenmeye başlamadan önce spor delisiydim – beysbol, Amerikan futbolu, basketbol, yüzme ve boks. Küçük, zayıf bir çocuktum, tahayyül edebileceğiniz en ince bacaklara sahiptim – bacaklarım hep zayıf kaldı. Ama sporu o kadar çok seviyordum ki, kimse beni ürkütüp korkutamazdı, benden çok daha iri oğlanlar bile. Hiçbir zaman ödlek biri de-

ğildim, hiçbir zaman ödlek olmadım. Ve birini sevdiğim zaman onu her şeye rağmen severim. Ama senden hoşlanmamışsam hoşlanmam. Hep böyle olmuşumdur. Benim için birini sevmek her zaman bir titreşim meselesi olmuştur, ruhsal bir şey. Nedenini bilmiyorum ama hep böyle olmuştur. İnsanlar kendini beğenmiş olduğumu söylerler ama ben hep böyleydim. Fazla değişmedim.

Neyse, Millard ve ben sürekli bir futbol veya beysbol oyunu peşinde koşardık. Kızılderili topu diye bir oyun oynardık, her takımda 3 veya 4 kişinin yer aldığı bir tür beysbol. Ben birinci kalede oynardım ve iyi vururdum toplara ama topu sınırların dışına vuramazdım çünkü çok ufak tefektim. Ama beysbole hastaydım moruk; yüzme, futbol ve boksa da.

Yüzme ve boks bugün de en çok sevdiğim sporlar. O zamanlar her fırsatta yüzerdim. Ama boks o zamanlar ve hâlâ yüreğimdedir. Nedenini açıklayamam. Herkes gibi ben de Joe Louis'in dövüşlerini dinlerdim. Radyonun etrafına toplanıp spikerin, Joe'nun orospu çocuğunun birini nasıl yere serdiğini anlatmasını beklerdik. Serdiği zaman da Doğu St. Louis'in siyah kesimi çıldırır, sokaklara fırlayıp kutlamaya, içki içip şamata yapmaya başlardı. Coşkulu bir şamataydı ama. Henry Armstrong kazandığında aynı coşkuyla olmasa da aynı şeyler yaşanırdı çünkü o nehrin karşı yakasındandı ve bu onu yerel bir kahraman yapıyordu. Ama Joe Louis'di asıl adamımız.

Boksu çok sevmeme rağmen gençken diğer çocuklarla dövüşmezdim. Birbirimizin bedenine, göğsüne filan yumruk atardık ama o kadar, daha ileri gitmezdik. Diğer normal çocuklar gibiydik, büyüyor ve tadını çıkarıyorduk.

Ama Doğu St. Louis'in her yerinde çeteler vardı, Termites gibi tehlikeli çeteler. Doğu St. Louis büyümekte olan bir çocuk için bayağı tehlikeli bir yerdi. Acayip tehlikeli herifler vardı, siyah ve beyaz, kimsenin gözünün yaşına bakmazlardı. On beş yaşlarına kadar pek dövüşmedim çünkü aklım fikrim

müzikteydi. Beni yanlış anlama, orospu çocukları ile dövüşürdüm arada sırada, özellikle bana karabuğday diyenlerle, çünkü ufak tefek, kara ve zayıftım. Ve bu ismi sevmezdim, biri bana bu şekilde hitap edince benimle dövüşmek zorundaydı. Bu ismin beraberinde taşıdığı anlamı sevmiyordum, beyazların siyahlara *bizim çete* palavrası ile yaklaşması. Ben böyle değildim, biliyordum, önemli insanların soyundan geliyordum ve kimsenin beni bu isimle çağırıp benimle dalga geçmesine izin vermezdim. O zaman bile kişiliğini korumak için dövüşmek zorunda olduğunu biliyordum. Bu yüzden dövüşürdüm epey. Ama bir çeteye dahil olmadım hiçbir zaman. Ve kendini beğenmiş olduğumu sanmıyorum. Kendine güvenen biri olduğum kanısındayım. Ne istediğimi bilirim, kendimi bildim bileli emin olmuşumdur ne istediğimden. Kimse beni yıldıramaz, ama gelişme çağında herkesin benden hoşlandığım hatırlıyorum, çok fazla konuşmamama rağmen; hâlâ çok konuşmayı sevmem.

Okullarda bile sokaklarda olduğu gibi zor durumlarla karşılaşırdık. Yaşadığımız sokağın hemen üstünde sadece beyazların gidebildiği bir okul vardı. Irving Okulu'ydu adı sanıyorum, bal dök yala denecek kadar temiz bir yerdi. Ama siyah çocuklar gidemezdi oraya; okulumuza gitmek için önünden geçmek zorundaydık. İyi hocalarımız vardı ama. Irk bilinci taşıyan hocalardı çoğu. Bize kendimizle gurur duymayı aşılamışlardı. Hocalar iyiydi ama siyahlara ait okullar berbat durumdaydı. Afrika'da yoksul insanların yaşadığı lağım çukurları gibi yerlerdi. O pislik yüzünden yemek yiyemezdim ilkokulda ve midem bulanırdı – şimdi düşünürken de midem bulanıyor. Biz siyah çocuklara sığır sürüsüymüşüz gibi davranırlardı. Benimle beraber okula giden insanların bazıları o kadar da kötü olmadığını söylüyorlar, ama ben öyle hatırlıyorum.

Bu yüzden Arkansas'a, büyükbabamın yanına gitmeye bayılırdım. Orda tarlalarda yalınayak yürürdün ve ilkokulda

olduğu gibi ayakların boka bulanıp pis ve yapışkan hale gelmezdi.

Annem bizi sürekli –şimdi bana öyle geliyor– beni, Vernon'u ve ablamı, küçük yaşımıza rağmen trene bindirip büyükbabamızı ziyarete yolluyordu. Üstümüze isimlerimizi iliştirir, içinde pişmiş tavuk olan kutuları elimize tutuşturup trene bindirirdi bizi. Tren istasyondan ayrılır ayrılmaz tavuk yok olurdu moruk. Bir çırpıda yiyip bitirirdik tavuğumuzu. Hiç vazgeçmezdik bu huydan. Öyle lezzetli bir tavuktu ki, dayanamazdık. Sonra yolun kalan kısmında açlıktan ağlardık. Büyükbabamın evine varana kadar. Aç ve öfkeli. Oraya varır varmaz orda kalmak isterdim. Bana ilk atımı büyükbabam verdi.

Arkansas'ta bir balık çiftliği vardı onun. Bütün gün balık yakalar, kızartıp yerdik. Kovalarla balık tutardık ve o balıklar acayip lezzetliydi. Bütün gün ortalıkta koşuşturur, atlara binerdik. Erken yatar, erken kalkardık. Kalkınca aynı şeyleri baştan yapardık. Bayılırdım büyükbabamın çiftliğinde olmaya. Büyükbabam 1.80 boyunda, kahverengi tenli, iri gözlü bir adamdı; babama benzerdi, daha uzun boyluydu ama. Babaannemin adı Ivy'ydi ve biz ona Bayan Ivy derdik.

Doğu St. Louis'de yapamayacağımız bir sürü şey yapardık orda. Bir keresinde ben ve Ed Amcam, babamın küçük kardeşi, benden bir yaş küçüktü, onunla bir sabah büyükbabamın bütün karpuzlarını patlattık neredeyse. Karpuzların tam ortasını, göbeğini alıp yiyor, gerisini bırakıyorduk. Sanırım dokuz veya on yaşındaydım o sıralar. Daha sonra eve gidip iki orospu çocuğu gibi katıla katıla gülmüştük. Büyükbabam haberi aldığında bana, "Bir hafta atına binmek yok, demişti. *Bu*, beni karpuz patlama alışkanlığımdan tamamen vazgeçirdi. Babam gibi, büyükbabam da başka türlü biriydi. Kimsenin onu aşağılamasına izin vermezdi.

Dokuz veya on yaşındayken gazete dağıtmaya başladım hafta sonları, kendime ekstra cep harçlığı yapmak için. İhtiya-

cım yoktu aslında, babam o sıralar çok para kazanıyordu. Ama kendim para kazanıp, ailemden para istemeden bir şeyler yapmak istiyordum. Hep böyle olmuşumdur, bağımsız, kendi başıma başarmak istemişimdir hep. Fazla bir şey geçmiyordu elime, haftada beş–altı sent, ama kendi paramdı. Bir cebimi şekerleme, bir cebimi misketle doldururdum. Şekerleme ile misket, misket ile şekerleme, gazoz ve ciklet değiş tokuşu yapardım. Bir şekilde, daha o zaman, anlaşmalar yapmak gerektiğini öğrenmiştim – kimden öğrendiğimi hatırlamıyorum, babamdan herhalde. Bunalım sırasında birçok aile açlık çekmişti, yoksul düşmüşlerdi, ama biz sıkıntı çekmemiştik, çünkü babam para işleri ile iyi ilgileniyordu.

Doğu St. Louis'in en iyi barbekü yerine gazete götürürdüm, ihtiyar Piggease'ye. 15. Cadde ile Broadway köşesindeydi yeri, bu tür yemek yerlerinin çoğu ordaydı. Bay Piggease kasabanın en iyi barbekü yerine sahipti, çünkü etleri St. Louis mezbahalarından taze alırdı ve barbekü sosu müthişti. Moruk, öyle lezzetli bir sostu ki, şimdi bile tadını damağımda hissediyorum. Kimse yapamazdı onun yaptığı sosu, çünkü Bay Piggease kimseye söylemezdi nasıl yaptığını, içine ne koyduğunu. Lakerdalı sandviçleri de çok orospu çocuğuydu. Lakerdalı sandviçleri Leo'nun babasınınkiler kadar leziz olmuşlardı bir süre sonra.

Bay Piggease'nin etlerini kızarttığı kulübeden başka bir şeyi yoktu. Sadece on kişi kadar sığardı oraya. Ocağını kendi yapmıştı; kendi elleri ile, tuğladan. Bacasından çıkan dumanın kokusunu 15. Cadde'ye girer girmez alırdınız. İş çıkışı herkes kendine ordan bir şeyler alıp yerdi. Saat altı gibi hazır olurdu etler; pişirip hazırlamış olurdu ihtiyar. Saat tam altıda orda olur, gazetesini verirdim, *Chicago Defender* veya *Pittsburgh Courier*, ikisi de siyahların çıkardığı gazetelerdi. Ona gazetelerini verirdim ve o bana iki parça domuz burnu verirdi. Domuz burnunun parçası on beş sentti. Ama Bay Piggease beni sevdiği, beni zeki bulduğu için benden on sent alır-

dı, bazen de ekstra bir parça koyardı; bir domuz kulağı. Takma ismi "Bay Domuz Kulak" bu yüzden verilmişti ona. Bazen bir tatlı patates veya bir bardak süt verirdi yanında. Her şeyi kağıt tabaklara koyardı ve kağıt tabak, o ekmeğin arasından sızan nefis tatları emerdi. Çok müthişti moruk. Lakerdalı sandviç 10 sent, domuz burnu 15 sent. O tezgahın arkasında çalışırken ben sandviçimi alıp oturur, onunla çene çalardım. Çok şey öğrendim Bay Piggease'den –babamla birlikte– ama esas olarak boş konuşmalardan ve palavradan uzak durmayı öğrettiler bana.

Ama en çok babamdan öğrendim. Başka türlüydü babam. Yakışıklı adamdı, benim boyumda, biraz tombula kaçan biriydi. Yaşlandıkça saçları döküldü – bu bayağı kafasına takılan bir şey olmuştu bence. İyi eğitim görmüş biriydi, güzel şeylerden hoşlanırdı, güzel elbiseler, güzel arabalar; annem gibiydi bu konuda.

Babam siyah yanlısıydı, hem de koyu. O zamanlar onun gibi birine "Irk Adamı" derlerdi. Kesinlikle bir "Tom Amca" değildi. Lincoln Üniversitesi'nden bazı arkadaşları, Ganalı Nikrumah gibi, ülkelerine başbakan oldular daha sonra. Babamın Afrika'da bağlantıları vardı dolayısıyla. Marcus Garvey çok tuttuğu biriydi. 1920'lerde siyahları organize ettiğinden, onun siyahlar için önemli biri olduğunu düşünüyordu. NAACP'den (Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği) William Pickens gibi insanların Garvey hakkında ettikleri laflardan nefret ederdi. Pickens akrabaydı, annemin bir amcasıydı sanıyorum ve bazen St. Louis'den geçerken anneme uğrardı. O sıralar cemiyette bayağı yükselmişti, sekreter gibi bir şey olmuştu. Neyse, annemin babama onun geleceğini haber verdiğini ve babamın, "Siktir et William Pickens'i, o orospu çocuğu Marcus Garvey'den hiçbir zaman hoşlanmadı. Oysa Marcus Garvey siyahları biraraya getirip onların kendileri için bir şeyler yapmasını sağlayan adamdır. Ve bu amcık ağızlı ona karşı, dediğini hatırlıyorum.

Annem farklıydı, o da siyah ırkın kendini geliştirmesinden yanaydı ama olaylara NAACP'den biri gibi bakıyordu. Babamın çok radikal olduğunu düşünüyordu, özellikle politikaya atıldığı ilerki yıllarda. Kıyafet ve stil duygumu annemden almıştım ama sanırım davranış ve kimliğim konusundaki bilincimi, kendime olan inancımı ve güvenimi babamdan almışım. Annem de çok gururlu bir insandı ama daha çok babamdan kapmışımdır bu yanımı.

Babam kimsenin onu aşağılamasına izin vermezdi. Hatırlıyorum, bir kez bir beyaz adam bir şey için babamın muayenehanesine gelmişti. Babama altın filan satardı bu adam. Adam içeri girdiğinde muayenehane oldukça kalabalıktı. Babamın kayıt masasının üstünde "Rahatsız Etmeyin" levhası vardı, birinin ağzında çalışırken içeri girilmemesi için koyardı onu. Levha konmuştu ama beyaz adam, yarım saat kadar bekledikten sonra bana –on dört yaşlarındaydım o sıralar, o gün kayıt masasında çalışıyordum– "Daha fazla bekleyemeyeceğim, içeri giriyorum, demişti. "'Rahatsız Etmeyin' levhasını görmedin mi, levhada yazılı olanı okuyamıyor musun?" demiştim ona. Adam beni dinlemeyip içeri girdi. Şimdi, muayenehane babamın bu tür şeylere müsamaha göstermediğini bilen siyahlarla dolu. Adam içeri girer girmez babam ona dönüp, "Ne bok yemeye içeri girdin? Okuman yazman yok mu orospu çocuğu? Seni salak beyaz orospu çocuğu! Siktir çık dışarı!" dedi. Adam süratle dışarı çıkmıştı, bana deliymişim gibi bakarak. Orospu çocuğuna kapıdan çıkarken, "Sana içeri girme demiştim, salak," dedim. Benden yaşlı bir beyaza ilk kez böyle hitap etmiştim.

Başka bir keresinde babam, beni takip edip pis zenci diyen birinin peşine düşmüştü. Dolu bir silahla aramıştı onu. Bulamadı, ama bulsaydı neler olabileceğini düşünmek bile istemiyorum. Acayip adamdı babam. Çok güçlü bir herifti ama olaylara farklı bakardı aynı zamanda. Mesela Doğu St. Louis'den St. Louis'e giderken bazı köprülerden geçmezdi,

çünkü onları kimlerin inşa ettiklerini biliyordu; onların hırsız olduklarını, malzemeden çaldıkları için köprünün sağlam olmadığını söylerdi. O köprülerin Mississippi Nehri'ne çökeceklerine inanırdı gerçekten. Ve ölene kadar inandı buna, hâlâ nasıl yıkılmadılar diye hayret edip dururdu. Mükemmel değildi. Ama gururlu bir insandı ve bir siyah olarak yaşadığı zamanın önünde sayılırdı. Hatta golf oynamayı bile severdi.

Doğu St. Louis'deki siyah azınlığın temel direklerinden biriydi babam, doktor olması ve politikaya girmesi nedeniyle. O ve en iyi arkadaşı Doktor Eubanks ile birkaç önde gelen siyah adam daha. Benim büyüdüğüm yıllarda babamın St. Louis'de hatırı sayılır bir ağırlığı ve önemi vardı. Bu önemin bir kısmı biz çocuklarına da intikal ediyordu. Bu yüzden bazı insanlar –siyah– bize özelmişiz muamelesi yaparlardı. Kıçımızı filan yalamazlardı, öyle bir şey değil anlatmak istediğim. Ama çoğunlukla farklıymışız gibi davranırlardı bize. Önemli birileri olmamızı bekliyorlardı bizden. Sanırım bu özel muamele kendimize karşı daha olumlu olmamızda yardımcı bir etkendi. Bu da önemlidir siyah bir insan için, özellikle genç bir siyah için – kendileri hakkında sürekli olumsuz şeyler söylendiğini göz önünde bulundurursak.

Disiplin konusunda katı bir adamdı babam. Kendimizden sorumlu olmamız gerektiğini söylerdi bize sürekli. Öfkeli mizacını ondan aldım sanırım. Ama asla vurmadı bana. Dokuz veya on yaşındayken çok kızmıştı bana bir kez. Yeni bir bisiklet almıştı, ilk bisikletimdi sanıyorum. Haylazlığımla, merdivenlerden aşağı iniyordum, bayağı yüksek bir merdivendi ve ağzımda bir korniş parçası vardı. Öyle hızlı iniyordum ki, duramadım ve ön kapıya tosladım. Korniş parçası ağzımı boydan boya yarmıştı. Olanları öğrendiğinde öfkeden deliye döndü. Beni öldürecek sandım ama bir şey yapmadı.

Başka bir keresinde garajda bir ateş yakmıştım, az kalsın bütün evi yakıyordum. Gene bir şey söylemedi. Ama birini bakışlarla öldürmek mümkün olsaydı, ben ölmüştüm. Da-

ha sonraları yaşım ilerleyip araba kullanmayı bildiğimi sandığımda, geri geri giderken bir telefon direğine bindirmiştim. Arkadaşlarımdan bazıları bana öğretiyorlardı, ama ehliyetim olmadığı için babam araba kullanmama izin vermiyordu. Ben de inatçı yapımın sonucu, kullanmayı bildiğimi sanmıştım. Arabayı çarptığımı duyunca başını sallamakla yetinmişti.

Hatırladığım en matrak haylazlıklarımdan biri, beni St. Louis'e götürüp yeni elbiseler aldığı gün olmuştu. Sanıyorum on bir veya on iki yaşındaydım ve yeni yeni üst baş merakı başlamıştı bende. Neyse, Paskalyaydı ve babam ablamla benim kiliseye düzgün kıyafetlerle gitmemizi istiyordu. Beni Doğu St. Louis'e götürüp gri kruvaze bir ceket, çizme, sarı çizgili bir gömlek, çok hoş bir kep ve içine otuz penny koyduğu bir deri bozuk para çantası almıştı. Artık tepeden tırnağa gıcır gıcır görünüyorum, değil mi?

Eve döndüğümüzde babam muayenehanesinden bir şey almak için yukarı çıktı. Bozuk para torbasındaki otuz penny cebimi yakıyor, bu parayı harcayacağımdan hiç şüphem yok – üstüm başım da gıcır zaten. Daut's Drugstore'a girip sahibi Bay Dominic'e bana otuz penny'lik çikolata asker vermesini söylüyorum – o zamanlar en çok sevdiğim şekerleme. Bir penny'ye üç çikolata asker alırdım, bana yetmiş beş tane veriyor. Şimdi elimde bir torba dolusu çikolata asker var ve babamın muayenehanesinin önünde iki dirhem bir çekirdek durmuş, çikolata askerleri bir daha asla bulamayacakmışım gibi yutuyorum.

O kadar çok yedim ki, midem bulandı ve tükürmeye başladım. Ablam Dorothy beni görünce kan tükürdüğümü sanıp babama koştu. Babam aşağı inince, "Dewey, ne yapıyorsun? Burası benim iş yerim. Hastaların gelip seni görünce üstüne kan bulaşmış sanacak, birini öldürdüğümü düşünecekler," dedi.

Yine bir Paskalyada, ertesi yıldı sanıyorum, babam bana kilise için özel bir kıyafet aldı. Kısa pantolonlu mavi bir takım

elbise ve mavi çoraplar. Yolda ablamla kiliseye giderken, benim çocuklardan birkaçını eski bir fabrika binasında oynarken gördüm. Onlara katılmamı istediler, ben de ablama devam etmesini, birazdan geleceğimi söyledim. Fabrikaya girdim, ama içerisi o kadar karanlıktı ki, önümü göremeyip bir şeylere takıldım ve düştüm. Üstümde yeni elbiselerimle bir pis su birikintisinin içine düşmüştüm. Ve Paskalyadayız. Kendimi nasıl hissettiğimi tahmin edin. Kiliseye gitmedim. Eve döndüm ve babam bana bir şey yapmadı. Bir daha herhangi bir şekilde tökezlesem bile canıma okuyacağını söyledi. Bir daha böyle aptallıklar yapmadım. "O düştüğün bir asit birikintisi olabilirdi. Böyle garip ve karanlık bir yere girdiğin için ölebilirdin. Bir daha asla böyle bir şey yapma, demişti. Ve yapmadım.

Elbiseleri değil de beni umursadığı için. Elbiselerin sözünü bile etmedi. *Bendim* endişelenmesinin nedeni. Bunu asla unutmadım, sadece beni düşünmesini. Her zaman benim arkamda olmuştur babam. Sonuna kadar. Ne yapmak istemişsem. Ve sanıyorum bana olan güveni benim kendime güvenimemi sağladı.

Ama annem acayip sopa çekerdi bana. Her fırsatta. Öyle meraklıydı ki sopalamaya, bir keresinde kolunu kaldıramayacak kadar hasta olduğu için babamdan istemişti beni sopalamasını. Babam beni bir odaya sokup dayak yiyormuşum gibi bağırmamı söylemişti. "Gürültü yap, dayak yiyormuşsun gibi," dediğini hatırlıyorum. Oturmuş, keskin gözleri ile bana bakarken, ben de avazım çıktığı kadar bağırmaya başlamıştım. Dayak yemeyi, bana öyle bakmasına yeğlerdim. Bana öyle baktığı zaman bir hiç gibi hissederdim kendimi. Beni kırbaçlasa kendimi o kadar kötü hissetmezdim.

Annem ile babam hiçbir zaman anlaşamadılar. Çoğu şeye farklı bakıyorlardı. Benim küçüklüğümde başlamışlardı birbirlerinin boğazına sarılmaya. Onları biraraya getiren tek şey, ilerki yıllarda eroin bağımlısı olmam oldu. Farklılıklarını

bir kenara koyup beni kurtarmaya çalıştılar. Onun dışında her zaman kedi köpek gibiydiler.

Annemin eline geçen her şeyi kaldırıp babama fırlattığını hatırlıyorum, onu lanetleyip ağza alınmayacak şeyler söyleyerek. Bazen babam o kadar öfkelenirdi ki, o da bir şeyler kapıp annemin üstüne fırlatırdı, eline geçen ilk şeyi – radyo, yemek çanı, ne olursa. Ve annem bağırırdı: "Beni öldürmeye çalışıyorsun Dewey!" Bir keresinde tartışmadan sonra, babamın yatışmak için dışarı çıktığım hatırlıyorum. Geri geldiğinde annem ona kapıyı açmadı – babam anahtarı almayı akıl edememişti. Dışarıda durmuş, anneme kapıyı açması için bağırıyordu ve annem açmıyordu. Dışarıdan içeriyi görebileceğin cam kapılardan biriydi. Anneme o kadar kızmıştı ki, camın içinden annemin ağzına bir yumruk attı. Ağzından birkaç diş söktü. En iyisi ayrı olmalarıydı, ama boşanıncaya kadar çok çektirdiler birbirlerine.

Asıl problem değişik mizaçta insanlar olmalarıydı galiba. Ama sadece o değildi. Tipik doktor ve doktor karısı ilişkisine girmişlerdi, babam ender evde olurdu. Sürekli bir şeylerle meşgul olduğumuzdan biz çocuklar fazla etkilenmiyorduk. Ama annemi bayağı rahatsız ediyordu bu durum. Babam daha sonra politikaya girdiğinde eve daha da az gelir olmuştu. Artı, sürekli para üstüne tartışıyorlardı, babamın iyi durumda biri sayılmasına rağmen; en azından bir siyah için öyle sayılırdı.

Illinois Eyalet Temsilciliği'ne soyunduğu zamanı anımsıyorum. Millstadt civarında bir çiftliği vardı ve oraya bir itfaiye kurulmasını istiyordu. Bazı beyazlar seçimden çekilmesi için ona para teklif etmişlerdi ama onlara rağmen katılmış ve kaybetmişti. Annem parayı almadığı için başının etini yemişti. "O para ile bir yere tatile filan gidebilirdik," dedi. Parasım kumarda kaybettiği için de çok kızardı; babam bir milyon doların üstünde para kaybetmiştir kumarda. Ayrıca babamın politikaya ilgisi hiç hoşuna gitmiyordu annemin. Ayrılmala-

rından sonra bana, "Tekrar geriye dönmek mümkün olsa babana başka türlü davranırdım," dedi. Ama artık çok geçti.

Aile problemleri benim ve kardeşlerimin keyfini kaçıramazdı pek, ancak geriye bakınca aslında etkileniyorduk gibi geliyor bana, tam olarak nasıl etkilendiğimizi bilemesem de. Sürekli kavga ettiklerini görmeye katlanmak can sıkıcıydı diye düşünürdüm. Dediğim gibi, annem ve ben hiçbir zaman çok iyi anlaşamadık, sanıyorum suçu onda buluyordum. Babamın kızkardeşi Corrine'in onu suçladığını biliyorum; annemden hiçbir zaman hoşlanmamıştı.

Corrine halamın bok gibi parası vardı; herkes kaçığın biri olduğunu düşünürdü. Ben de öyle. Ama babamla kızkardeşinin ilişkisi sıcaktı. Corrine, babamın annemle evlenmesine karşıydı, ama evlendiklerinde, "Tanrı o zavallı kadına yardımcı olsun, çünkü onu nelerin beklediğinden haberi yok," dediği söylenir.

Corrine metafizik profesörü gibi bir şeydi. Bürosu babamın muayenehanesinin yanındaydı. Kapısının üstünde "Dr. Corrine, Fal ve Tedavi" yazısı vardı. İnsanların kaderini okurdu. Bürosunda oturup mumlar filan yakar, sigara içerdi. Bürosu sigara dumanından geçilmezdi ve o duman bulutunun arkasında oturup tuhaf şeyler söylerdi. İnsanlar ondan korkarlar, onun bir cadı olduğunu düşünürlerdi veya bir tür *voodoo* kraliçesi. Benden hoşlanırdı. Ama o da *benim* tuhaf olduğumu düşünüyor olmalıydı, çünkü ben içeri girer girmez mum yakıp sigara içmeye başlardı. Ne tuhaf değil mi? O da *beni* garip buluyordu.

Hepimiz –erkek ve kızkardeşim– küçük yaşlarda sanata meraklıydık, özellikle Vernon ve ben, ama Dorothy de. Büyüme çağımda –müziğe sardırmadan önce– ben, Dorothy ve Vernon gösteriler yapardık. O sıralar hâlâ 15. Cadde ile Broadway'de oturuyorduk. Ben dokuz veya on yaşındaydım sanıyorum. Trompet çalmaya yeni başlamıştım. Dediğim gibi Johnny Amca vermişti bana ilk trompetimi. Ben trompet ça-

lardım –çalabildiğim kadar– ve Dorothy piyano. Vernon dans ederdi. Çok iyi vakit geçirirdik. Dorothy birkaç ilahi çalabiliyordu. Ama onun dışında pek bir şey çalamazdı. Daha çok skeçler yapardık –parodi filan– ve yaptıklarımızı ben değerlendirirdim. Acayip katıydım moruk. Vernon aynı zamanda şarkı söyleyebilir, resim yapabilirdi. Biz şarkı söylerken Dorothy dans ederdi. Annem onu dans okuluna yolluyordu o sıralar. Her neyse, böyle şeyler yapıyorduk. Ama yaşım biraz ilerledikten sonra daha ciddileştim, özellikle müzik konusunda.

Müziğe ilk dikkatimi verişim radyoda "Harlem Ritmleri" programını dinlediğim zamanlara rastlar. Sanıyorum o sıralar yedi veya sekiz yaşındaydım. Program her sabah dokuza çeyrek kala yayına girerdi ve bu yüzden sık sık geç kalırdım okula. Ama o programı dinlemek *zorundaydım* moruk, kesinlikle. Genellikle siyah müzisyenleri çalarlardı, ama arada sırada beyaz müzisyenlere de yer verirlerdi; çaldıkları beyaz Harry James veya Bobby Hackett değilse kapatırdım radyoyu. Ama müthiş bir programdı o. Louis Armstrong, Jimmie Lunceford, Lionel Hampton, Count Basie, Bessie Smith gibilerinin plaklarını dinlerken kendimden geçerdim. Diğer müthiş orospu çocuklarının hepsi vardı o programda. Sonra dokuz yaşıma geldiğimde özel dersler almaya başladım.

Ama derslere başlamadan önce, Arkansas'a, büyükbabamın çiftliğine gittiğimde orda çalınan müziği hatırlıyorum, özellikle cumartesi akşamları kilisede. İnsanı beynini uçururdu o müzik moruk. Sanıyorum altı veya yedi yaşındaydım ve gece karanlık kasaba yollarında yürürken, nereden geldiği anlaşılamayan bir müzik duyardım, içinde hayaletlerin yaşadığı rivayet edilen o ürkütücü ağaçlardan geliyordu sanki. Yol kenarında yürürken –kuzenlerimden biri veya James Amcam'la– birden aynı B.B. King gibi gitar çalan birini duyardınız. Bir keresinde şarkı söyleyen bir adam ve bir kadın hatırlıyorum. Blues söylüyorlardı. Müthişti moruk, özellikle kadı-

nın sesi. O müzikler kaldı benim içimde sanıyorum, o *tür müzik;* blues, gospel, arka yol funky müzik, güney, orta–batı, kırsal müzik ve ritm. Arkansas'ın arka yollarında, baykuşlar çıktıktan sonra duyulan müzik. Müzik dersleri almaya başladığımda, müziğimin nasıl bir sesi olmasını istediğimi biliyordum galiba.

Üzerinde biraz düşünürsen müzik tuhaf bir şeydir. Çünkü benim için tam olarak ne zaman başladığını saptamak güç. Ama sanıyorum bir kısmı Arkansas'ın o arka yollarında başladı, bir kısmı da radyodaki "Harlem Ritmleri" programında. Müziği keşfettikten sonra kendimi tamamen müziğe verdim. Ondan sonra başka şeylere ayıracak zamanım olmadı.

İkinci Bölüm

On iki yaşına geldiğimde, müzik hayatımın en önemli şeyi olmuştu. Daha sonraları ne kadar önemli olacağını idrak edemiyordum o zamanlar, ama geriye bakınca benim için ne kadar önemli olduğunu görebiliyorum. Hâlâ futbol veya beysbol oynuyor, Millard Curtis ve Darnell Moore gibi arkadaşlarımla takılıyordum. Ama ciddi bir şekilde trompet dersleri alıyor, aletimi seviyordum. İzci kampına gittiğim zamanı hatırlıyorum, on iki veya on üç yaşındaydım. Kamp başkanı beni seçmişti boru çalınam için, çok gururlanmıştım o kadar çocuğun içinden beni seçtiği için. Artık iyi çalmaya başlamıştım o sıralar sanıyorum.

Ama Attucks Ortaokulu'ndan ayrılıp Lincoln Lisesi'ne geçtikten sonra iyice ilerlettim trompeti. Okul orkestrasında çalmaya başladığımda orkestranın en genç elemanıydım. Babamdan sonra Bay Buchanan, kesinlikle yaşamımı etkileyen en önemli ikinci-insan oldu. O zaman beni tamamen müziğe yönlendiren kişiydi. Müzisyen olmak istediğimi biliyordum. Olmak istediğim tek şeydi.

Bay Buchanan babamın hastalarından biriydi ve arada sırada beraber içki içerlerdi. Babam ona müzik ve özellikle trompet çalmakla çok ilgilendiğimi söylemişti. O da bana trompet dersleri vereceğini söylemiş ve konu kapanmıştı. Bay Buchanan'dan ders almaya başladığımda Attucks Ortaokulu'na gidiyordum. Daha sonra Lincoln Lisesi'ne gittiğimde benimle ilgilenip doğru yolda ilerlememi sağladı, hep kolladı beni.

On üçüncü yaş günü partimde babam bana yeni bir trompet aldı. Annem keman çalmamı istiyordu, ama babam trompette ısrar etti. Aralarında ciddi bir tartışma çıkmıştı bu konuda, ama annem sonunda razı oldu. Ama yeni bir trompet alınmasının asıl nedeni Bay Buchanan'dı, çünkü o benim iyi çalmayı ne kadar çok istediğimi biliyordu.

Annemle ciddi tartışmalara girmeye başlamam o döneme rastlar. O zamana kadar küçük şeylerdi. Ama birden ilişkimiz süratle kötülemeye başladı. Problemi neydi annemin bilemiyorum. Sorun benimle açık konuşmamasından kaynaklanıyordu sanıyorum. Bana hâlâ bir bebek muamelesi yapıyordu, kardeşim Vernon'a yaptığı gibi. Vernon'un homoseksüel olmasının nedenlerinden biri buydu diye düşünüyorum. Kadınlar –annem, ablam, büyükannem– Vernon'a hep bir kızmış gibi davrandılar. Böyle boktan davranışlara izin verınedim ben. Benimle ya açık konuşurlardı ya da konuşmazlardı. Annemle aramızda sürtüşmeler başladığında, babam anneme beni rahat bırakmasını söylemişti. Ve genellikle öyle yaptı, ama çok şiddetli tartışmalarımız da oldu. Her şeye rağmen annem bana iki Duke Ellington ve bir Art Tatum plağı almıştı. Sürekli dinlerdim onları, ilerki yıllarda cazı anlamamda yardımcı oldu bana o plaklar.

Liseden önce, ortaokulda Bay Buchanan'dan ders aldığım için trompette iyiydim. Oldukça iyi çalıyordum. Daha sonra lisede Alman bir trompet hocası ile çalışmaya başladım. Gustav adında biri; St. Louis'de yaşıyor, St. Louis Senfoni Orkestrası'nda birinci trompet çalıyordu. Acayip çalardı. Müthiş trompet ağızlığı yapardı aynı zamanda. Onun modellerinden birini bugün hâlâ kullanıyorum.

Lincoln Lisesi'nde Bay Buchanan'ın yönettiği orkestra tam bir orospu çocuğuydu. Müthiş bir kornet ve trompet kısmı vardı. Ben, Ralaigh McDaniels, Red Bonner, Duck McWaters ve Frank Gully – Frank birinci trompetti ve acayip iyi çalan bir orospu çocuğuydu. Benden üç yaş kadar daha büyük-

tü. Orkestranın en genç ve en ufak tefek üyesi olduğum için benimle uğraşırlardı. Ama ben de çok firlamaydım, küçük pislikler yapıp dururdum – kağıt çiğneyip tükürür, başka tarafa bakarken enselerine bir tokat atardım. O yaşın numaraları işte, hiçbiri ciddi değildi.

Herkes benim tonumu beğeniyordu, Bay Buchanan'ın o zamanki tonundan esinlenmiştim. Kornetten bahsediyorum. Zaten orkestrada kornet çalanların hepsi Bay Buchanan'ın kornetini elden ele geçirirlerdi; sanıyorum kornet kısmında kendi aleti olan tek eleman bendim. Ama onlardan küçük olmama ve öğrenecek çok şeyim olmasına rağmen beni hep desteklediler; özellikle de tonumu ve yaklaşımımı. Aletim söz konusu olduğunda zengin bir hayal gücüm olduğunu söylerdi hepsi.

Bay Buchanan bize boktan marşlar çaldırır dururdu. Uvertürler, bayağı iyi fon müzikleri de çalardık. John Philip Sousa marşları. O ortalıktayken caz filan çalamazdık, ama odadan çıkınca kaptırırdık bazen. Bay Buchanan'ın bana öğrettiği en uyanık şeylerden biri vibrato çalmamaktı. Önceleri vibrato çalınayı seviyordum çünkü trompetçilerin çoğu öyle çalıyordu. Bir gün bu tarzda, bol vibratolu çalarken, Bay Buchanan orkestrayı durdurup bana, "Dinle Miles, bu Harry James numaraların buraya getirme, kes vibratoyu. O notaları sallayıp titretmekten vazgeç, yaşlanınca yeterince titreyeceksin zaten. Düz çal, kendi tarzını geliştir, çünkü yapabilirsin. Trompette *özgün* olmana yetecek kadar yeteneğin var," demişti.

Bunu asla unutmadım moruk. Ama o zaman koymuştu bana, utanmıştım da. Harry James'in trompet çalışına bayılıyordum. Ama o günden sonra James'i unutmaya başladım ve Bay Buchanan'ın haklı olduğunu anladım. Söylediği en azından benim için doğruydu.

Lisedeyken üstüme başıma bayağı meraklı olmuştum. Görünümüme önem veriyor, çarpıcı olmaya çalışıyordum,

çünkü o sıralar kızların ilgisini çekmeye başlamıştım – gerçi on dört yaşında benim aklım pek de onlarda değil ya. Satın aldığım ve okula giydiğim elbiseleri titizlikle seçiyor, iyi görünmeye çalışıyordum. Ben ve giyime meraklı birkaç arkadaşım, bize nelerin yakışıp yakışmayacağını tartışıyorduk. O sıralar Fred Astaire ve Cary Grant stilini beğeniyordum. Çok şık, yarı siyah, yarı İngiliz bir tarzda giyinmeye başlamıştım. Brooks Brothers takımları, kasap çocuğu ayakkabıları, beli yüksek pantolonlar ve yakası, boynumu güç kımıldatabileceğim kadar aşırı kolalanmış gömlekler.

Lisedeyken benim için çok önemli bir olay –Bay Buchanan'ın öğrencisi olmam dışında– orkestrayla birlikte Illinois, Carbondale'e gittiği gün, trompetçi Clark Terry ile tanışmam oldu. Alette benim ilahım oldu Clark. Benden yaşlıydı ve Bay Buchanan'ın içki arkadaşıydı. Neyse, Carbondale'e çalmaya gitmiştik ve bu tipi görünce hemen yanına gidip trompetçi olup olmadığını sordum. Bana dönüp trompetçi olduğunu nasıl tahmin ettiğimi sordu. Dudak yapısından anladığımı söyledim. Benim üstümde okul orkestrasının üniforması vardı, Clark ise nefis bir palto giymiş, boynuna müthiş bir atkı dolamıştı. Başında yana doğru kaykılmış, ona çok yakışan bir şapka vardı. "Trompetçi olduğun acayip iyi giyinmenden de belli oluyor," dedim. Yüzünde belli belirsiz bir tebessüm dolaştı, ne dediğini hatırlamıyorum. Sonra trompetle ilgili birkaç şey sorduğumda beni biraz küçümseyip, "Ortalıkta bu kadar güzel kız varken trompetten mi söz edilir?" deyip başından savmak istedi. Clark fena halde kızlara takmıştı o dönem, oysa ben takmıyordum onları. Söylediği şey beni incitmişti. Bir dahaki karşılaşmamızda durum bayağı farklı olacaktı. Ama o ilk karşılaşmamızda Clark'ın havasını unutamıyorum, çok havalıydı. Ben de kendimi kanıtlayınca böyle havalı olacağım diye karar vermiştim o anda.

Arkadaşım Bobby Danzig ile takılmaya başladım. Bobby ben yaşlardaydı ve müthiş trompet çalardı. Kulüpleri dolaşıp

müzik dinler, mümkün olursa bazen biz de katılırdık. Her yere beraber giderdik, ikimiz de giyime meraklıydık, düşüncelerimiz bile aynıydı. Ama o benden daha açık sözlüydü. Orospu çocuğunun birine anında haddini bildirirdi. Bir kulübe gittiğimizde trompetçinin duruşu doğru değilse veya davulcu davulunu doğru kurmamışsa Bobby, "Çıkalım buradan moruk," derdi, "bu orospu çocuğu hayatta çalamaz. Davulcu nasıl kurmuş davulunu baksana, yanlış. Trompetçinin duruşu da faul! Bu orospu çocuğunun çalamayacağı aşikâr! Çabuk çıkalım buradan!"

Bobby Danzig acayip bir tipti moruk. Müthiş bir trompetçi ve daha da müthiş bir yankesiciydi. Doğu St. Louis'in tramvaylarından birine biner ve indiğinde 300 dolara yakın parası olurdu iyi bir gününde. Bobby'yi on altı yaşında tanıdım, sanıyorum yaşıttık. Sendikaya beraber kaydolmuştuk ve sürekli beraberdik. Bobby benim ilk müzisyen arkadaşımdı, sokak ortağım. Daha önce anlattığım gibi, Billy Eckstine Riviera'da çaldığında, şansımızı denememiz için beni oraya o götürmüştü, bir orospu çocuğu gibi çalardı trompeti. Daha sonra Clark Terry ile iyi arkadaş olduk, ama Clark benden altı yaş büyüktü, dolayısıyla kafa yapılarımız farklıydı. Ama Bobby ile aynı frekanstaydık, çok şeyi beraber yapabiliyorduk. Ancak ben onun gibi yankesiciliğe meraklı değildim. O konuda ondan iyi birini tanımadım.

Bay Buchanan ile çalıştıktan sonra Gustav adında müthiş bir hocanın talebesi oldum. Gustav'ın Levi Maddison adında bir talebesi vardı. Levi onun en gözde talebesiydi ve müthiş bir orospu çocuğuydu moruk. Korkunç çalardı. O günlerde St. Louis trompetçiler için müthiş bir şehirdi ve Levi en müthişlerden biriydi, belki de en müthişi. Ama Levi çatlak bir orospu çocuğuydu, sürekli kendi kendine gülerek dolanırdı. Gülmeye başladı mı duramazdı. Birçok insan Levi'nin ümidini yitirdiği için sürekli güldüğünü söylüyordu. Levi'nin neden ümidini yitirdiğini bilemiyorum, ama trompeti çalabili-

yordu, bundan eminim. Onu izlemeye bayılırdım. Trompeti onun bir uzantısıydı. Ama St. Louis'li trompetçilerin hepsi öyle çalar – Harold "Shorty" Baker, Clark Terry ve ben. Hepimiz böyle çalardık, St. Louis tarzı çalıştı bu.

Levi gözlerinde o çılgın ifade ile gülümseyip dururdu. Başka bir yerdeydi sanki. Sürekli tımarhaneye giriyordu birkaç günlüğüne. Kimseye bir zararı dokunmazdı, şiddet yanı filan yoktu. Ama o zamanlar insanlar fazla riske girmeyi sevmiyorlardı galiba. Daha sonraları St. Louis'den ayrılıp New York'ta yaşamaya başladığımda, eve her dönüşümde Levi'yi görmeye giderdim. Zordu bazen onu bulmak. Ama bulduğum zaman trompeti ağzına koymasını isterdim, sırf tutuşunu görebilmek için. Bayılırdım onun trompet tutuşuna. Sonra yine eve döndüğüm bir zamanda onu aradım ama bulamadım. Gülmeye başladı ve duramadı dediler. Bir sanatoryuma yerleştirdiler onu ve bir daha çıkmadı. En azından kimse görmedi onu tekrar. Ama Levi'nin trompette yaptıkları korkunçtu, inanılmaz bir müzisyendi moruk. Trompeti eline aldığı zaman nefis bir tını ve pırıltı duyardın. Kimsenin öyle bir tonu yoktu ve henüz duyamadım kimsede o tonu. Neredeyse benimki gibiydi ama daha yuvarlak – Freddie Webster ile benimki arasında bir şey. Levi eline trompeti aldığı zaman şimdiye kadar hiç duymadığın türden bir şey çalacakmış gibi hissederdin kendini. Sadece birkaç kişi daha verir bu duyguyu. Dizzy'de vardır, sanıyorum bende de var. Ama Levi gibi değil. Çok orospu çocuğuydu. Delirip kapatılmasaydı insanlar bugün ondan söz ediyor olurlardı.

Gustav *bana* dünyanın en kötü trompetçisi olduğumu söylerdi. Ama daha sonra Dizzy dudağındaki bir delik yüzünden yeni bir ağızlık için Gustav'a gittiğinde, Gustav ona benim en iyi talebesi olduğumu söylemiş. Tek bildiğim Gustav'ın bunu benim yüzüme söylemediği.

Gustav en kötü talebesi olduğumu söyleyerek beni daha çok çalışmaya teşvik etmeyi amaçlamış, bu şekilde beni kam-

çılayacağını düşünmüştü belki de, bilmiyorum. Ama beni rahatsız etmemişti bunu söylemesi. Ona ödediğim 2.5 dolara bana yarım saat ders verdikten sonra istediğini söyleyebilirdi. Gustav bir teknisyendi. Kromatik bir gamı bir nefeste 12 kez gidip gelebilirdi. Müthişti. Ama ona ders almaya gittiğimde kendime güvenimi kazanmıştım. Müzisyen olmakta kararlıydım ve yaptığım her şey bu hedefe yönelikti.

Lisedeyken Emmanual St. Claire "Duke" Brooks adında bir piyanistle takılmaya başladım. (Yeğeni, Richard Brooks bugün Miles Davis İlkokulu'nun müdürüdür.) "Duke" lakabı ona Duke Ellington'un tüm parçalarını ezbere çalabildiği için verilmişti. Oturduğum evin karşısındaki Red Inn diye bir yerde basçı Jimmy Blanton ile birlikte çalardı. Duke Brooks benden iki veya üç yaş daha büyüktü, ama beni çok etkileyen biriydi, çünkü yeni müziği biliyor, neler olup bittiğini anlıyordu.

Duke Brooks müthiş bir piyanistti. Art Tatum gibi çalardı orospu çocuğu. Bana akorları filan gösterirdi. Doğu St. Louis'de otururdu ve kendi odası vardı evinde. Lincoln Lisesi'ndeyken öğle paydosunda evine gidip dinlerdim onu. Cıgaralık içerdi sürekli, sanıyorum o tanıdığım ilk insandı esrar içen. Ben hiç içmedim onunla, zaten o sıralar herhangi bir şey yapmaya başlamamıştım.

Duke daha sonra bir tren kazasında öldü. Bir yük treninde kaçak olarak Pennsylvania'ya gidiyordu. Kum ve çakıl dolu bir vagondaydı, duyduğuma göre her şey üstüne yığılınca boğulmuş. 1945 yılıydı galiba. Bugün bile onu düşünür, özlerim zaman zaman. Müthiş bir müzisyendi ve ölmeseydi müzik dünyasında büyük bir orospu çocuğu olabilirdi.

St. Louis civarında duyduğum, koşan bir trompet stilinde çalmaya başlamıştım. Ben, Duke ve Nick Haywood adında bir davulcu –sırtında kamburu vardı– bir grup kurmuştuk. Benny Goodman'ın orkestrasında çalan siyah müzisyenler gibi çalmaya çalışıyorduk. Benny'nin Ted Wilson adında

bir piyanisti vardı, müthişti. Ama Duke Ted Wilson'dan daha müthişti. Duke, Nat "King" Cole gibi çalardı. Şiir gibiydi. Öyleydi Duke.

O sıralar bulabildiğim plaklar, müzik dolabından çıkarılıp satılanlardı. Paranız yoksa müzik dolabında dinleyip araklamaya çalışırdınız parçayı. Kulaktan çalıyordum o sıralar. Duke piyanoda öyle bir orospu çocuğuydu ki, beni de kendi koşan tarzında çaldırıyordu.

Bu sırada St. Louis çevresinde geleceğin trompetçisi olarak tanınmaya başlamıştım. İnsanlar –müzisyenler– çalabildiğimi düşünüyorlardı, ama ben bununla övünecek kadar kendimi beğenmiş değildim. Ama herhangi bir orospu çocuğu kadar çalabilirim diye düşünüyordum kendi hakkımda. Belki de daha iyi. Çünkü iş müzik okumaya ve hatırlamaya gelince benim fotoğrafik bir hafizam vardı. Hiçbir şeyi unutmazdım. Bay Buchanan için çalarken, Duke Brooks veya Levi Maddison gibi insanlarla kapışırken, solist olarak da gelişiyordum. Birçok şey yerine oturmaya başlamıştı. Doğu St. Louis'in önde gelen müzisyenleri onlarla çalınamı istiyorlardı. Ortalıkta dolaşan en uyanık şey benmişim gibi gelmeye başlamıştı bana.

Belki de kendimle fazla böbürlenmememin nedenlerinden biri Bay Buchanan'ın daha iyi olmam için peşimi bırakmamasıydı. Frank Gully mezun olduktan sonra orkestra bana yaslanmaya başlamıştı gerçi –ilk trompet bendim parçaların çoğunda– yine de bana karşı çok katıydı bazen. Sesimin çok küçük olduğundan veya beni duyamadığından şikayet ederdi. Ama o her zaman öyleydi – birini övmezdi, katıydı, özellikle çalabildiğini düşünüyorsa. Yıllar önce, yaşım daha küçükken, herkes dişçi olacağımı düşünürken, Bay Buchanan babama, "Doktor, Miles dişçi olmayacak. Müzisyen olacak, demişti. Demek ki o zaman bile bende bir şeyler görmüştü. Daha sonraları bana özelliğimin merakım olduğunu

söyledi, müzik hakkında her şeyi öğrenmek isteyişim. Beni sürekli ileriye taşıyan buydu.

Duke Brooks, Nick Haywood, birkaç kişi daha ve ben, Huff's Beer Garden diye bir yerde çalıyorduk. Frank Gully de bizle çalardı arada sırada. Cep harçlığımızı çıkarıyorduk ama öyle eve mektup yazmayı gerektirecek bir durum yoktu. Zevk için çalıyorduk. Gecede altı dolar gibi bir para yapıyorduk bazen. Bizim bodrumda da çalışırdık. Acayip yüksek çalardık moruk. Bir keresinde babam, Huff'a, beni dinlemeye gelmişti. Ertesi gün bana tek duyabildiği şeyin davul olduğunu söylemişti. Neyse, Harry James'in tüm parçalarını çalıyorduk. Ama bir süre sonra gruptan ayrıldım. Duke'un çalışı dışında bir şey yoktu orda benim için.

Sürekli müzik düşünmek beni çetelerden uzak tutmuş, spora ayırabildiğim zamanı kısıtlanıştı. Her fırsatta aletimi çalışıyordum – piyano ile uğraşıp onu da öğrenmeye gayret ediyordum. Doğaçlamayı öğreniyor, iyice caza dalıyordum. Harry James'in çaldığı türden şeyler çalabilmeyi öğrenmek istiyordum. Öyle çalamayan orospu çocuklarını dinlemekten çabuk bıkıyordum. Müzikte pek ileri olmayan arkadaşların bazıları yeni müziği çalmaya çalıştığım için alay ediyorlardı benimle. Ama umurumda bile değildi ne düşündükleri. Doğru yolda olduğumu biliyordum.

On beş veya on altı yaşıma geldiğimde kromatik gamları çalmayı da öğrenmiştim. Kromatik çalmaya başladığımda Lincoln Lisesi'nde herkes ne yaptığımı sormaya başlamıştı. Ondan sonra bana farklı bakmaya başladılar. Ayrıca, Duke ve ben, Illinois, Brooklyn'de jam session'lara gidip çalmaya başlamıştık. Babamın en iyi arkadaşlarından biri Brooklyn valisiydi. Yaşım tutmadığı halde kulüplerde çalmama izin veriyordu. Çok iyi müzisyenler vardı oralarda. Kulüpler sabaha kadar fokurdardı, özellikle hafta sonları.

Doğu St. Louis ve St. Louis köylü şehirleriydiler. İki şehir de son derece tutucu insanlarla doludur, özellikle beyaz-

lar gerçekten köylü ve iliklerine kadar ırkçıdırlar. O bölgenin siyahları da köylüdürler ama bir farklılık vardır onlarda. İyi bir yerdi orası, birçok insamn stili vardı o eski günlerde – hâlâ öyledir herhalde. O bölgenin siyahları diğerlerinden farklıdırlar. Sanıyorum benim orda büyüdüğüm yıllarda New Orleans'tan gelip giden müzisyenlerdi bunun nedeni. St. Louis, Chicago ve Kansas'a da yakındır aynı zamanda. Oralardan gelen insanlar değişik stillerini de getiriyorlardı St. Louis'e.

O zamanlar siyahların kendilerine has bir havaları ve yaşantıları vardı. St. Louis gece kapandıktan sonra Brooklyn'e gelirlerdi müzik dinlemeye. Doğu St. Louis'de insanlar mezbahalarda hayvan kesip paketleme işinde ölümüne çalışıyordu. İşten çıktıklarında deli gibi olurlardı. Kimsenin palavralarını dinlemek istemezler, kafalarım bozacak bir orospu çocuğunu anında öldürebilirlerdi. Bu yüzden müzik dinlemek onlar için ciddi bir şeydi. Brooklyn'de çalınayı sevmemin nedeni buydu. İnsanlar gerçekten dinliyorlardı çaldığın şeyi. Eğer bir şey çalmıyorsan Brooklyn'in insanları hemen söylerlerdi bunu sana. Dürüstlüğü her zaman sevmişimdir ve başka türlü olan insanlara asla tahammül edemem.

Bu aralar biraz para kazanmaya başlamıştım, fazla değil. Lincoln'daki öğretmenlerim müziği ciddiye aldığımı biliyorlardı. Bazıları hafta sonları Brooklyn'e gelip dinliyorlardı beni. Ama derslerimi ihmal etmemeye özen gösterdim. Aksi takdirde annem ve babam çalınama izin vermeyeceklerdi.

On altı yaşımda Irene Birth ile tanıştım, aynı liseye gidiyorduk. Çok güzel ayakları vardı. Güzel ayaklara acayip kesilmişimdir hep. 1.65 boyunda ve 50 kiloydu. İnce bir kadındı, ama çok biçimli bir vücudu vardı – bir dansçının bedenini çağrıştırırdı bende. Teni yarı sarıydı. Açık tenli, ama çok değil. Çok güzel, uyanık ve biçimli bir vücuda sahip olmasının ötesinde ayakları olmuştu beni gerçekten cezbeden. Benden biraz daha yaşlıydı, sanıyorum 12 Mayıs 1923 doğumluydu – ve iki sınıf daha ilerdeydi benden. Ama benden hoşlanmıştı ve

ben de ondan hoşlanmıştım, gerçek anlamda ilk kız arkadaşım o olmuştu.

Goose Hill'de otururdu, Doğu St. Louis'in bir kesimi, trenlerden indirdikleri domuz ve sığırları orda tutarlardı. Yoksul bir siyah mahallesiydi orası. Havada sürekli berbat bir yanık et ve saç kokusu olurdu. Ölüm kokusuna karışmış gübre ve sığır boku kokusu. Çok tuhaf ve ürkütücü bir kokuydu moruk. Neyse, benim yaşadığım yerden epey uzaktı, ama oraya kadar yürüdüm onu görmek için. Bazen yalnız, bazen de arkadaşım Millard Curtis ile. Millard okul futbol ve basketbol takımının yıldızıydı artık; futbol takımının kaptanıydı sanıyorum.

Irene'e iyice kaptırmıştım kendimi. İlk orgazmımı onunla olmuştum. İlk defa boşaldığımda çişim geldi sanıp fırladığım gibi tuvalete koşmuştum. Islak rüyalarım olmuştu daha önce. Ama o ilk orgazm gibi bir şey yaşamamıştım moruk.

Hafta sonları Irene ile tramvaya atlar, köprüden geçip Mississippi Nehri'nin öbür yakasına, St. Louis'e geçerdik. St. Louis'in o zamanlar en varlıklı siyah semti olan Sarah ve Finley'e gider, Comet Sineması'nda film izlerdik. Gidiş dönüş ikimiz için kırk sent gibi bir şeydi. Trompetimi yanımda götürürdüm her yere, belki bir çalma fırsatı doğar düşüncesiyle. Bir fırsat çıkınca hazır olmalıydım, çıkardı da.

Irene, Doğu St. Louis'deki bir dans grubunda dans ederdi. Acayip dans ederdi. Ben hiçbir zaman iyi dans edememişimdir. Ama nedense Irene ile dans edebilirdim. Onunla dans ederken ne yaptığımı bilirmişim gibi bir durum olurdu. İçimdeki bir şeyleri dışarı çıkarır, öylece duran bir ahmak gibi hissettirmezdi kendimi bana. Ablam Dorothy dışında dans edebildiğim tek kız oydu. Dans etmekten hoşlanmazdım o zamanlar, çünkü çok utangaçtım.

Irene annesi ile büyümüştü, Irene gibi sağlam ve güzel bir kadındı annesi. Babası Fred Birth bahis numaraları yazardı. Çok uzun boylu biriydi ve kumarbazdı. Irene'in, Freddie

Birth adında yarım-kan bir erkek kardeşi vardı, ben ona trompet dersleri veriyordum. Oldukça iyi çalardı ama katıydım ona karşı, Bay Buchanan'ın bana karşı olduğu gibi. Ben Lincoln Lisesi'nden ayrıldıktan sonra Freddie birinci trompet oldu okul orkestrasında.

Irene'in Williams adında bir de küçük kardeşi vardı, beş veya altı yaşlarındaydı sanıyorum, çok severdim onu. Williams kıvırcık saçlı çok şeker bir oğlan çocuğuydu, ama zayıftı ve sürekli öksürürdü. Zatürree olmuştu veya öyle bir şey. Bir doktor geldi Williams'ı görmeye, Irene benim doktor olmayı arzuladığımı bildiği için -babamın izinde, ama dişçi değil, tıp doktoru (birçok insan benim öyle bir yanım olduğunu bilmez)- doktorun ne yaptığını izleyebilmem için beni çağırmıştı. Doktor gelip Williams'a bir baktı ve doğrudan, duygusuz bir şekilde, yapabileceği bir şey olmadığını, sabaha varmadan Williams'ın öleceğini söyledi. Moruk, korkunç delirtmişti bu beni. Böyle bir şeyi nasıl bu kadar soğuk ve duygusuz söyleyebilmişti anlayamıyorum. Midemi bulandırmıştı herif. Doktor onu hastaneye götürmedi ve Williams sabaha doğru annesinin kollarında öldü, üzüntüden kahrolmuştum.

Bu olaydan sonra babama gidip nasıl olur da bir doktor gelip de ailesine Williams'ın öleceğini söyler ve kılını bile kıpırdatmaz diye sordum. Doktordu bu adam değil mi? Paraları olmadığı için mi, nedir? Babam bu soruyu tıpla ilgilendiğim için sorduğumu bildiğinden, "Kırık bir kol için doktora gidersen, kolunu düzelteceklerine kesmeyi yeğleyebilirler, çünkü zordur kolu düzeltip alçıya almak. Çok uğraştırabilir bu onları. Kesmek çok daha kolaydır. Bu adam böyle bir doktor, Miles. Dünyada çok var bu tür doktor. Bu insanlar Miles, bu mesleğe sadece prestij ve para için girmişlerdir. Benim veya bazı arkadaşlarımın sevdiği gibi sevmezler mesleklerini. Sen hastalansan gidip görmezsin o doktoru. Ona giden insanlar, yoksul siyahlardır. Bu doktorlar değer vermezler onlara. Bu

yüzden bu kadar soğuk olabildi Williams ve ailesine. Onlar umurunda bile değiller onun, anlıyor musun?" dedi.

Başımı evet anlamında salladım. Ama şok olmuştum, müthiş rahatsız olmuştum o olaydan. Daha sonra bu doktorun çok büyük bir evi olduğunu, zengin olduğunu öğrendim, kendi uçağı bile vardı. Bütün bunları sikine bile takmadığı yoksul siyahlar sayesinde yapmıştı. Hasta etmişti bu beni. Babamın doktorlarla ilgili olarak söylediklerini ve Williams'ın ölümünü düşündüm. Bir insanın, kalbi atan birine bakarak sabaha öleceğini söyleyip bu konuda bir şey yapmaya teşebbüs bile etmemesini anlayamıyordum. Hiç olmazsa acısını hafifletecek bir şey yapabilirdi. Williams gibilerinin hayatını kurtarabilmek için doktor olmaya karar verdim.

Ama bu işler nasıldır bilirsin. Şu olacağım dersin, bu olacağım dersin ve sonunda başka bir şey gelir ve her şeyi kafandan siler, özellikle gençsen. Müzik, tıp merakımı silip attı. Tabii her şeyden önce bu merakın olduğunu varsayarak konuşuyoruz. Yirmi dört yaşıma kadar müzikte başarılı olamazsam başka bir şey yapmayı kafama koymuştum. Kafamdaki bu başka şey tıptı.

Neyse, Irene'e dönelim. Williams'ın ani ölümü bizi birbirimize daha çok yaklaştırmıştı sanıyorum. Çok yakındık birbirimize. Her yere beraber giderdik. Babam hoşlanmadı ondan hiçbir zaman. Annem severdi. Babamın neden hoşlanmadığını bilemiyorum, ama hoşlanmazdı. Belki de onu bana layık görmüyordu. Benim için çok yaşlı olduğunu, beni kullanacağını düşünüyordu belki de. Ne olduğunu bilmiyorum ama bu benim Irene'e karşı duygularımı değiştirmedi. Çok tutulmuştum ona.

On yedi yaşımdayken bana Eddie Randle'ı arayıp orkestrasında bir iş isteme cesaretini veren Irene olmuştu. Eddie Randle Blue Devils Orkestrası müthişti. Korkunç çalıyorlardı orospu çocukları. Arama fikrini verip, "Yapamazsın işte, dediğinde onun evindeydik. Ona telefonu vermesini söyledim

ve aradım. "Bay Randle," dedim. "Bir trompetçiye ihtiyacınız olduğunu duydum; adım Miles Davis."

"Evet," dedi, "bir trompetçiye ihtiyacım var, gel, bir dinleyelim seni.

St. Louis'de Rhumboogie Kulüp'e gittim. Siyah mahallesiydi, kulüp müzik delisi siyahlarla doluydu. Eddie Randle orda çalışıyordu. Beni dinledi ve işi aldım.

Blue Devils çok canlı bir dans müziği çalardı. Grupta o kadar iyi müzisyenler vardı ki, her tür müzik yapan insan gelirdi bizi dinlemeye. Duke Ellington geldi bir keresinde ve Jimmy Blanton'ı dinledi. O müthiş basçı, o gece bizimle çalıyordu ve anında işe aldı onu.

Bir de saksofoncu vardı, Clyde Higgins, hayatımda dinlediğim en müthiş orospu çocuklarından biriydi. Karısı Mabel, Blue Devils için piyano çalıyordu. Çok iyi bir müzisyen ve iyi bir kadındı. Duba gibi şişmandı, Clyde ise bir deri bir kemik denecek kadar zayıftı. Ama kadın müthişti, harikulade bir insandı. Ondan çok şey öğrendim. Bir sürü şey göstermişti bana piyanoda, bir müzisyen olarak kendimi geliştirmemde büyük katkıları olmuştu bunun bana.

Çok iyi alto çalan başka biri Eugene Porter'di. Nerdeyse Clyde kadar müthişti. Clyde'dan daha gençti ve grupta değildi, ama sık sık çalardı bizimle. Eddie Randle'ın kendisi acayip iyiydi trompette. Ama Clyde o kadar inanılmazdı ki, Eugene ile Jimmie Lunceford Orkestrası'na bir deneme için gittiğinde ordaki herkesin ağzını açık bırakmıştı. Clyde ufak tefek, çok kara bir adamdı ve bir maymunu andırırdı. O günlerde beyazlara çalan orkestralar açık tenli müzisyenleri işe almayı tercih ederlerdi, Clyde onlar için çok karaydı. Eugene, Clyde'ın, Jimmie Lunceford'a gidip saksofoncu olduğunu söylediğinde herkesin ona güldüğünü ve ona "Küçük Maymun" dediklerini anlattı. Ona okunabilecek en zor müziği vermişlerdi. Ama Clyde öyle müthiş bir müzisyendi ki, son derece basit bir şeymiş gibi çalıvermişti hepsini. Eugene böy-

le demişti en azından. Clyde çalmayı bitirdiğinde, Lunceford Orkestrası'nın elemanları ağızları bir karış açık kalakalmışlardı. Lunceford onlara, "Ne dersiniz buna?" demişti. Kimse ağzını açıp tek laf edememişti. Clyde işi alamadı, Eugene aldı, çünkü daha yakışıklı, daha açık tenliydi ve iyi bir saksofoncuydu. Ama Clyde Higgins'in eline su dökemezdi. Eugene herkese işi aslında Clyde'ın alması gerektiğini söyledi. Ama bu işler böyleydi o zamanlar.

Eddie Randle ile çalmak kariyerimde önemli basamaklardan biri oldu. O orkestrada çalışım açıldı, yazmaya ve aranjörlüğe başladım. Orkestrasının müzik direktörü olmuştum, çünkü diğerleri gündüz başka yerlerde çalıyor, müziği toparlayacak zamanları olmuyordu. Provaları saptayıp yönetmek benim görevimdi. Rhumboogie'de başka atraksiyonlar da vardı, dansçılar, komedyenler, şarkıcılar gibi. Orkestra onlara eşlik ediyordu. Ben hazırlıyordum orkestrayı bu iş için. Bizi dinlemeye gelen birçok müzisyenle tanıştım orda, o zamana kadar yaptığımdan çok daha fazla para yapıyordum, haftada 75 veya 80 dolar.

Bir sene kadar çaldım onlarla, 1943'ten 1944'e kadar samyorum. Eddie Randle'a patron derdim çünkü benim için öyleydi –patron– ve çok sıkı yönetirdi grubu. Benny Goodman, Lionel Hampton, Duke Ellington gibilerinin müthiş aranjmanlarını çalardık.

Rhumboogie'de Clark Terry ile tekrar karşılaşmamızı anımsıyorum; onunla ilk karşılaşmamızdan farklıydı bu kez. Şimdi o beni dinlemeye gelmişti. Bana doğru koşar adımlarla gelip ne kadar müthiş çaldığımı söylediği zaman, "Ya, orospu çocuğu, şimdi gelmiş bana böyle söylüyorsun, seni ilk kez Carbondale'de gördüğümde benimle konuşmak bile istemedin. Orda küçümsediğin ufaklık bendim," dedim ona. Moruk, ikimiz de acayip gülmeye başladık ve o günden beri çok iyi arkadaşız. Ama onun bana iyi olduğumu söylemesinin bana çok yararı olmuştu. Kendime güvenimi kazanmıştım zaten ama

Clark'ın bu şekilde konuşması beni daha güçlü kılmıştı. Clark ile dost olduktan sonra beraber takılmaya başladık, jam session'lara gidip çalardık zaman zaman. Bizim bulunacağımızı duyunca insanlar akın ederlerdi oralara. St. Louis caz hayatına beni sokan insan Clark Terry olmuştur; çalmaya gittiği yerlerde beni de götürerek. Onun trompet çalışını dinleyerek çok şey öğrendim. Beni fluegelhorn ile tanıştıran da odur. Bir süre fluegelhorn çaldım, benimkine "Şişko Kızım" derdim, şeklinden dolayı.

Ama benim de Clark üstünde bir etkim oldu, çünkü trompet çalmayı yeğlediğimden fluegelhornumu benden birkaç günlüğüne ödünç alıp çalardı. Bu şekilde başladı fluegelhorn çalmaya ve bugün dünyanın en iyilerinden biridir, belki de *en* iyisi. O dönem çok sevdim Clark Terry'yi –bugün de severim– sanıyorum o da benim için aynı şeyleri hisseder. Ne zaman yeni bir trompet alsam, düzeltmesi için Clark Terry'e koşardım, valflarını ayarlardı. Ve hiç kimsenin yapamayacağı kadar iyi yapardı. Clark Terry trompetine elini atıp yaylarını ayarladı mı, o trompetin tınısı değişirdi. Clark'ın trompetimi ayarlamasına bayılırdım. Ve sürekli Gustav'ın ağızlıklarından birini kullanırdı, çünkü çok ince ama derindiler ve geniş, yuvarlak bir ton elde ederdiniz. St. Louis'in bütün trompetçileri kullanırlar bu ağızlıkları. Bir keresinde benimkini kaybetmiştim ve Clark bana bir tane vermişti. Ondan sonra nerde ekstra bir tane bulsa benim için alırdı onu.

Eddie Randle'ın orkestrasında çalarken, çok iyi müzisyenler gelirdi bizi dinlemeye – Benny Carter, Roy Eldridge ve *beni* dinlemek için ta Austin, Teksas'tan gelen Kenny Dorham. Adım oralara kadar gitmişti. Sonra Alonzo Pettiford vardı, o da trompet çalardı, basçı Oscar Pettiford'un kardeşiydi. Oklahoma'lıydı ve ortalıktaki en orospu çocuğu trompetçilerden biriydi o zamanlar. Acayip hızlıydı moruk – parmakları bulanık görünürdü hızından. O Oklahoma'ya has, hızlı, becerikli tarzda çalardı. Bir de Charlie Young vardı, hem trompet

hem de saksofon çalardı, ikisini de bayağı iyi çalardı. Ve bir gün "President" ile tanıştım, Lester Young. Kansas City'den St. Louis'e çalmaya gelmişti. Bazen çaldığı yere gidip trompetimle katılırdım onlara. Prez ile çalmak başka türlü bir şeydi moruk. Saksofonu çalış tarzından çok şey öğrendim. Hatta saksofon cümlelerinden bazılarını trompetime transpoze etmeye çalışmıştım.

Sonra "Fats" Navarro vardı, Florida'dan gelmişti veya New Orleans'tan. Kimse tanımıyordu onu. Ama daha önce kimsede duymadığım bir şekilde çalıyordu orospu çocuğu. Gençti, ama aleti nasıl çalmak gerektiği konusunda çok ileideydi. Fats, Andy Kirk ve Howard McGhee'nin grubunda çalıyordu. Howard da müthiş iyi bir trompetçiydi. Hatırlıyorum, bir keresinde onunla bir jam session'da bulunmuştuk, çok orospu çocuğu bir gece olmuştu. Onunla ortalığı birbirine katmıştık. Sanıyorum 1944 yılıydı. O grubu dinledikten sonra Howard, Clark Terry'nin yerini alarak benim yeni ilahım olmuştu bir süre için, Diz'i dinleyene dek.

Aynı dönemde Sonny Stitt ile tanıştım. Tiny Bradshaw'ın orkestrasında çalıyordu, set aralarında Rhumboogie'ye gelip bizi dinlerdi. Sonny Stitt orkestrayı ve beni dinledikten sonra yanıma gelip Tiny Bradshaw orkestrası ile turneye çıkmayı ister miyim diye sordu. Müthiş heyecanlanmıştım. Bir an önce eve gidip izin istemek için sabırsızlanıyordum. Ayrıca Sonny bana Charlie Parker'ı anımsattığımı söylemişti. Orkestranın bütün elemanları saçlarını arkaya doğru briyantinler, çok şık giyinirlerdi –smokin ve beyaz gömlek– ve dünyanın en müthiş orospu çocukları onlarmış gibi konuşup davranırlardı. Acayip etkilemişlerdi beni. Ama eve gidip izin istediğimde, hayır dediler, çünkü liseden mezun olmamıştım henüz. Haftada sadece 60 dolar vereceklerdi, Eddie Randle'ın orkestrasında elime geçenden 25 dolar az. Yine de o sıralar çok popüler bir orkestra ile yola çıkmak fikir olarak çok cazip gelmişti bana. Müzisyenlerin görünümü ve giyimleri de çok etkileyiciydi. En azından bana öyle gelmişti o sıralar. Baş-

ka teklifler de almıştım yola çıkmayı gerektiren, ama liseden henüz mezun olmadığım için geri çevirmek zorunda kaldım hepsini. Bir an önce liseden mezun olup müzik yapmak, hayatımı yaşamak istiyordum. Hâlâ sessiz biriydim. Fazla konuşmazdım. Ama içimde değişen bir şeyler vardı. Ve giyime meraklıydım – bir orospu çocuğu kadar temiz giyinirdim.

Müziksel olarak her şey çok iyi gidiyordu benim için, ama evde işler pek yolunda değildi. Annem ve babam giderek daha geçimsiz bir hal alıyorlardı, ayrılmak üzereydiler. 1944 gibi ayrıldılar, hangi yıl olduğunu unuttum. Ablam Fisk Koleji'ne girmişti ve Doğu St. Louis'de insanlar Vernon'un homoseksüelliğe doğru gittiğini fark etmeye başlamışlardı. O zamanlar başka türlü bir olaydı bu.

Babam annemden ayrılmadan önce Millstadt, Illinois'de üç yüz dönümlük bir çiftlik satın almıştı. Ama anneme orda atlarla, ineklerle, babamın ödüller kazanmış domuzları ile yaşamak cazip gelmiyordu. Annem, babam gibi çiftlik hayatından hoşlanan biri değildi. Babam çiftliğe takılmaya başladı ve bu ayrılmalarını çabuklaştırdı sanıyorum. Annem yemek pişirmez, ev işi yapmazdı. Bir aşçımız ve uşağımız vardı. Ama yine de mutlu olamıyordu. Ben seviyordum Millstadt'ı – atlara binmeyi filan. Huzurlu ve harikulade bir yerdi. Hatta bana büyükbabamın çiftliğini hatırlatıyordu, ama daha genişti. Beyaz, sütunlu bir evdi, on iki veya on üç odası vardı. İki kattı ve bir de misafirhanesi vardı. Nefis bir yerdi, geniş arazi, ağaçlar ve çiçekler. Bayılırdım oraya gitmeye.

Annemle babam ayrıldıktan sonra annemle ilişkim iyice bozulmuştu. Ayrılmalarından sonra onunla kaldım ama anlaşamıyorduk bir türlü, babamın onu benden uzak tutmak için orda olmaması çok kötü tartışmaların çıkmasına neden oluyordu. Ben giderek daha bağımsız olmaya başlamıştım, ama sanıyorum tartışmalarımızın asıl nedeni kız arkadaşım Irene Birth'tü.

Annem Irene'den hoşlanırdı ama Irene hamile kalınca tepesi attı. Benim koleje gitmem gibi planları vardı ve bu prob-

lem teşkil edecekti. Dediğim gibi, babam Irene'den hoşlanmamıştı ama daha sonraları ona ısınmıştı. Irene'in hamile olduğunu öğrendiğimde gidip babama söyledim. "Ne olmuş? Mesele ne? Senin için hallederim, dedi.

Ben de, "Hayır baba, öyle değil, ben kendim hallederim, olmasında payım var ve bir erkek gibi davranıp sorumluluğumu üstlenmeliyim, dedim. Bir an duraksadı, sonra, "Dinle Miles, çocuk senden bile değildir belki de, düzüştüğü diğer zencilerden haberin var. Bir tek sen varmışsın gibi davranma. Başkaları var. Bir sürü, dedi. Irene'in, Wesley adında biriyle ilişkisi olduğunu biliyordum. Benden yaşlıydı Wesley, soyadını hatırlayamıyorum. Bir de Doğu St. Louis'de çalan James adında ufak tefek bir davulcu vardı. Birkaç kez beraber görmüştüm onları. Irene çekiciydi, erkekler peşinden koşarlardı. Ama bebeğin benden olduğundan, sahiplenmekle doğru olanı yaptığımdan emindim. Babam hamile kaldığı için Irene'e çok kızgındı. Olabilecekleri kadar yakın olmamalarının nedenlerinden biri oldu bu. Neyse, Mart 1944'te mezun oldum Lincoln Lisesi'nden ama diplomamı temmuz ayına kadar alamadım. İlk bebeğimiz kızdı, Cherly o yıl doğdu.

Bu arada Eddie Randle Orkestrası'nda çalmaya devam edip haftada 85 dolar kazanıyor, kendime çok şık Brooks Brothers takımlarından alıyordum. Yeni bir trompetim de vardı, durumum iyi sayılırdı. Ama annemle ilişkim giderek bozuluyordu; bu konuda bir şeyler yapmam gerektiğini, ayrıca bakmak zorunda olduğum bir ailem olduğunu idrak ediyordum. Resmen evlenmemiştim Irene'le ama yine de karı koca gibiydik. Kadınların erkeklere karşı tavırları konusunda yeni şeyler öğreniyordum. St. Louis'den ayrılıp New York'a yerleşmeyi de düşünmeye başlamıştım.

Marghuerite Wendell (daha sonraları Willie May'in ilk karısı oldu) Rhumboogie'nin hemen yanında çalışıyordu, onunla dost olduk. St. Louis'liydi ve tanıdığım en zeki kadınlardan biriydi. Her neyse, bir gün bana kadınların, arkadaşlarının, beni çok çekici bulduklarını söyledi. Bu tür şeylere pek

kulak asmazdım. Bu da kancıkları onlarla yatmam için iyice tahrik ediyordu. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Ann Young adında bir kadın hatırlıyorum, sonradan Billie Holiday'in yeğeni olduğunu öğrenmiştim, bir gece yanıma geldi ve beni New York'a götürüp bana yeni bir trompet almak istediğini söyledi. Ona yeni bir trompetim olduğunu ve kimsenin beni New York'a götürmesine ihtiyacım olmadığını, New York'a zaten gideceğimi söyledim. Kancık öfkeden deliye döndü ve Marghuerite'e benim gerzek biri olduğumu söyledi. Marghuerite sadece güldü, çünkü beni tanıyordu.

Başka bir sefer, Dorothy Cherıy adında, fıstık gibi bir dansçı vardı. Eddie Randle'ın orkestrasında çalışıyordum. Öyle nefis bir şeydi ki moruk, odası her gece çiçekten geçilmezdi. Rhumboogie'de egzotik danslar yapardı ve biz ona eşlik ederdik. Neyse, bir gece odasının önünden geçiyordum, bana içeri gelmemi söyledi. Şimdi, bu kancığın harikulade bir kıçı, uzun bacakları ve beline inen saçları vardı; Hintlilere benzeyen çok güzel bir kadındı. Esmer, nefis bir vücut ve yüz. Sanıyorum ben on yedi yaşındaydım o sıralar, o da yirmi dört. Neyse, içeri girdikten sonra kasık bölgesini traş ederken onun için aynayı tutmamı istedi benden. Ben de tuttum, aklıma hiçbir şey gelmedi. Molanın bittiğini anons eden zil çaldı ve benim tekrar gidip çalma vaktim gelmişti. Orkestranın davulcusuna olanları anlattım, tuhaf tuhaf baktı bana, "Peki, sen ne yaptın?"! diye sordu. Aynayı tuttuğumu söyledim. "Hepsi bu mu?" diye sordu.

"Evet," dedim, "hepsi bu; başka ne yapabilirdim ki?" Davulcu yirmi yedi yaşlarındaydı, başını sallayıp gülmeye başladı. "Yani, bu orkestradaki bütün seks manyakları arasından sana mı tutturdu aynayı? Ah, moruk, hayat ne boktan değil mi?" dedi. Sonra anlatacak birilerini aramaya başladı. Bu olaydan sonra orkestradakiler bir süre biraz tuhaf baktılar bana. Hepimiz aynı yerde, aynı tür işte çalışıyorduk, birbirimize yardım etmeliyiz diye düşünmüştüm oysa.

Ama daha sonra düşününce, o kancığın bana aynayı tut-

turması, o nefis apışını görmeme izin vermesi... neydi acaba kafasındaki? Hiçbir zaman öğrenemedim. Ama bana tecrübeli kadınların masum erkeklere baktığı gibi bakmıştı. Bütün bildiklerini size öğretmek nasıl bir şeydir diye merak ediyormuş gibi. Ama kadın konusunda cahildim o zamanlar –Irene dışında– ve birinin bana asıldığını fark etmezdim.

Liseden mezun olduktan sonra en az bir yıl kadar istediğimi yapmakta özgürdüm. Juilliard Müzik Okulu'nu denemeye karar verdim. Ancak eylülden önce başlayamıyordum ve bir giriş sınavından geçmem gerekiyordu. Juilliard'a gitmeden önce mümkün olduğunca seyahat edip çalmaya karar verdim.

1944 Haziranında Eddie Randle Orkestrası'ndan ayrılıp Adam Lambert'in Altı Kahverengi Kedisi adında bir gruba katıldım. New Orleans grubuydu, modern swing tarzı çalıyorlardı ve büyük caz şarkıcısı Joe Williams –o zamanlar tanınmıyordu– onlarla söylüyordu. Trompetçileri Tom Jefferson, New Orleans'ı özleyip eve gidince biri beni tavsiye etmişti ve iyi para veriyorlardı. Onlarla Chicago'ya gittim – oraya ilk gidişimdi.

Birkaç hafta sonra eve döndüm çünkü yaptıkları müziği sevmemiştim. Billy Eckstine'ın Orkestrası işte o sırada St. Louis'e gelmiş ve onlarla iki hafta çalma imkanı bulmuştum. Bu New York'a gidip Juilliard'a yazılmaya kesin karar vermeme neden olmuştu. Annem, Dorothy'nin yanına, Fisk'e gidip okumamı istiyordu. Fisk'in müzik bölümünün ne kadar iyi olduğunu söyleyip duruyordu bana. Ama Charlie Parker, Dizzy Gillespie, Buddy Anderson (St. Louis'de yerini aldığım trompetçi; tüberküloza yakalanıp Oklahoma'ya dönmüş ve bir daha çalmamıştı), Art Blakey, Sarah Vaughan ve Bay B'nin kendisini dinleyip onlarla çaldıktan sonra, her şeyin New York'ta olduğunu öğrenmiştim. Okul konusundaki anlaşmazlığı babam halletmek zorunda kaldı, Juilliard dünyaca ünlü bir okul olmasına rağmen annem kabul etmek istemiyordu.

Fisk'e gitmemi, ablamın gözünün önünde olmamı istiyordu. Ama bana vız geliyordu.

Doğu St. Louis ve St. Louis o kadar bunaltmıştı ki beni, başka bir yere gitmem kaçınılmaz olmuştu, yanlış olsa bile. Clark Terry'nin Deniz Kuvvetlerine katılmasından sonra bu duygu daha da güçlendi. Ben de düşündüm Deniz Kuvvetlerine katılmayı. Great Lakes'teki o müthiş orkestra ile çalabilmek için. Moruk, kimler yoktu ki orda; Clark, Willie Smith, Robert Russell, Ernie Royal ve Marshall Kardeşler, ayrıca Lionel Hampton'ın orkestrasında çalan bir sürü müthiş müzisyen. Eğitim filan yapmıyorlardı, tek yapmak zorunda oldukları şey çalmaktı. Ama sonunda, Bird ve Dizzy'nin yanında olmak istedim, onlar da New York'ta olduğu için kıçımı New York'a attım. Olay onlardaydı. Ama liseden sonra bir ara Deniz Kuvvetlerine katılmaya gerçekten kararlıydım. Bazen New York'a geleceğime oraya gitseydim ne olurdu diye düşünürüm.

1944 sonbaharının başlarında New York'a gittim. Juilliard'ın giriş sınavını geçmem gerekiyordu, çok rahat geçtim. B'nin orkestrasıyla geçirdiğim iki hafta bana yararlı olmuştu, ama B'nin beni Chicago Regal Salonu'na götürmemesine üzülmüştüm. B benim yerime Marion Hazel'i almıştı, Buddy Anderson geri gelmeyecekti çünkü. Kendime olan güvenimi sarsmıştı biraz bu olay. Ama New York'a gidene kadar Doğu St. Lois ve St. Louis'de çalmaya devam ederek toparlamıştım kendimi. Ayrıca Bird ve Diz, New York'a gelirsem onları aramamı söylemişlerdi. St. Louis civarında çalarak öğrenebileceklerimi öğrenmiştim, ilerlemenin zamanı gelmişti. 1944 sonbaharının başlarında eşyalarımı toparlayıp New York trenine bindim, çalışımla ordaki orospu çocuklarına günlerini göstereceğimden emin olarak. Yeni şeyler yapmaktan asla korkmamışımdır. New York'a vardığımda da korkmuyordum. Ama ustalarla takılabilmek için sıkı çalışmam gerekeceğini de biliyordum. Bunu da yapacağımdan emindim. Trompeti kimle olsa çalabilirdim.

Üçüncü Bölüm

1944 Eylülünde New York'a vardım, benim hakkımda yazan palavracı bir sürü yazarın dediği gibi 1945'te değil. İkinci Dünya Savaşı sona ermek üzereydi. Genç insanlar, Almanlar ve Japonlarla dövüşmek için gitmişler ve bazıları geri dönmemişti. Ben şanslıydım; savaş sona ermek üzereydi. New York'ta üniformalı insanlar dolaşıyordu. Onu hatırlıyorum.

On sekiz yaşında ve bazı konularda çok toydum. Kadın ve uyuşturucu gibi. Ama çalma yeteneğime güveniyor, New York'ta yaşamaktan korkmuyordum. Yine de şehir gözlerimi faltaşı gibi açmıştı. Özellikle gökdelenler, gürültü, arabalar ve her yerde hazır ve nazır bütün o orospu çocuğu kalabalık. New York'un hızı şimdiye kadar görmediğim gibi bir şeydi. St. Louis ve Chicago'nun hızlı olduğunu düşünürdüm, ama New York'un yanına bile yaklaşamazlardı. İlk alışmam gereken şey insanlar oldu. Ama metroya binmek çok keyifliydi, çok hızlı gidiyordu.

İlk kaldığım yer Claremont Oteli oldu, Juilliard Okulu bana bir oda tutmuştu. Sonra 147. Cadde ile Broadway'de, St. Louis'den olup ailemi tanıyan Bell adında bir ailenin yanında bir oda tuttum kendime. İyi insanlardı, oda büyük ve temizdi, haftalığı bir dolardı. Babam okulu ödemiş, birkaç ay yetecek kadar para koymuştu cebime.

New York'ta ilk haftam Bird ve Dizzy'yi aramakla geçti. O iki herifi bulmak için bakmadığım yer kalmadı moruk, bütün paramı harcadım ve bulamadım onları. Evi arayıp babamdan tekrar para istemek zorunda kaldım, yolladı bana parayı.

Hâlâ temiz yaşıyor, sigara içmiyor, uyuşturucu kullanmıyor, esrara takılmıyordum. Sadece müziğimle meşgul oluyordum, benim için yeterliydi müzik. Okul başladığında metro ile 66. Cadde'ye giderdim, okul ordaydı. Daha ilk günden hoşlanmadım okuldan. Sözünü ettikleri şeyler benim için çok beyazdı. Ayrıca ben daha çok cazla ilgileniyordum; New York'a gelmemin asıl nedeni buydu zaten, Harlem'deki Minton Playhouse'da yaşananların bir parçası olmak, herkesin kısaca "Sokak" dediği 52. Sokak'a takılmak. NewYork'a bunun için gelmiştim, alabileceğim her şeyi almaya, bir sünger gibi emmeye; Juilliard sadece bir paravandı. Bird ve Diz'e yakın olmak için bir bahane.

52. Cadde'ye indiğimde Freddie Webster'i buldum, Jimmie Lunceford'un orkestrasında çalarken St. Louis'de tanımıştım onu. Sonra Savoy Balo Salonu'na gidip Savoy Sultanları'nı dinledim Harlem'de, Freddie ile beraber gitmiştik. Orospu çocukları korkunçtular. Ama aklım Bird ve Diz'deydi, gördüklerim hoşuma gidiyordu ama bunun için gelmemiştim New York'a.

İkinci işim at ahırlarını bulmak oldu. Büyükbabam ve babamın atları olduğu için küçük yaştan beri binerdim onlara, tabiat olarak çok severdim onları, ayrıca binmeyi de. Central Park'ta olacaklarını düşünmüştüm, parkta 110. Sokak'tan 52. Sokak'a kadar yürüdüm ama bulamadım. Sonunda bir gün bir polise sordum onları nerede bulabileceğimi, 81. Sokak ile 82. Sokak arasında bulabileceğimi söyledi. Oraya gidip iki değişik ata bindim. Orda çalışanlar bana biraz tuhaf bakmışlardı. Bir zencinin gelip ata binmesine alışık değillerdi. Ama bu onların problemi diye düşündüm.

Bir göz atmak için Minton'a gittim. Minton'ın hemen yanında Cecil Oteli vardı, müzisyenlerin çoğu orda kalıyordu. St. Nicolas ile 117. Cadde'nin köşesinde "Collar" lakabı ile bilinen birine rastladım. Dewey Square denilen parkta karşılaş-

mıştık, müzisyenlerin çoğu orda oturup esrar içerdi. Collar'ın asıl adım hiçbir zaman öğrenemedim. St. Louis'liydi. Orda Dexedrine kralı diye bilinirdi ve Bird, St. Louis'den geçtiğinde ona Dexedrine filan bulurdu. Neyse, karşımda duruyordu ve iki dirhem bir çekirdekti; bembeyaz bir gömlek, siyah ipek bir takım, arkaya doğru ıslak taranmış ve omuzlarına inen saçlar. Minton'da saksofon çalmak için New York'a geldiğini söyledi. Ama pek iyi çalamazdı St. Louis'deyken. Bir müzisyen hayatı yaşamak istiyordu. Ayrıca müthiş komik bir orospu çocuğuydu. Gelmişti işte, Minton'da, dünyanın caz merkezinde çalmak istiyordu. Beceremedi. Kimse ciddiye almadı onu Minton'da.

Minton ve Cecil Oteli birinci sınıf yerlerdi. Oraya gidenler Harlem siyah kesiminin kremasıydı. Dewey Square'in karşısındaki o büyük, orta sınıf binada birçok siyah sosyete mensubu otururdu; doktorlar, avukatlar filan. 1960'larda uyuşturucu girene dek lüks bir siyah mahallesiydi Harlem.

Minton'a gelen insanlar takım elbise giyerler, kravat bağlarlardı, çünkü Duke Ellington ve Jimmie Lunceford gibi insanların giyimlerine özenirlerdi. Bir orospu çocuğundan daha temizdiler onlar moruk. Ama Minton'a girerken bir para ödemiyordunuz. Masalardan birine oturmak iki dolardı. Hoş yerdi, 52. Cadde'deki kulüplerden çok daha hoş – ve 100 ile 200 kişi arasında insan alırdı. Akşam yemeği yenen bir kulüptü ve yemekler Adelle adında müthiş bir siyah aşçı tarafından hazırlanırdı.

Cecil Oteli de hoş yerdi, şehri ziyaret eden birçok siyah müzisyen kalırdı orda. Fiyatlar makul, odalar genişti. Ayrıca birinci sınıf birkaç orospu bulundururlardı, canınız isterse kızlardan biri ile anlaşıp bir oda tutabilirdiniz.

Genç ve umut verici müzisyenlerin kıçlarının tekmelendiği yer Minton'dı, bugün söylendiği gibi Sokak değil. Genç bir müzisyenin kendini denediği ilk yer Minton'dı, Sokak'a

sonra girerdi. 52. Sokak kolaydı, Minton ile mukayese edilince. 52. Sokak'a para yapmaya, beyaz müzik eleştirmenleri ve dinleyicilerine görünmeye giderdin. Ama müzisyenler arasında bir ün sahibi olmak istiyorsan Minton'a giderdin. Minton birçok orospu çocuğunun kıçına tekmeyi basmış, canlarına okumuştur ve kaybolup gitmişlerdir – adları duyulmamacasına. Birçok müzisyene de çok şey öğretmiş, bulundukları yerlere gelmelerine katkıda bulunmuştur.

Minton'da Fats Navarro ile karşılaştım tekrar, sürekli jam session yapardık onunla. Milt Jackson ordaydı. Ve Eddie "Lockjaw" Davis, tenor saksofoncu, kulüp orkestrasının şefiydi. Müthiş bir orospu çocuğuydu. Lockjaw, Bird, Dizzy gibi büyük müzisyenler orda alışılagelmiş boktan müziği çalmazlardı asla. Çalamayan bir sürü müzisyeni elemek için yaparlardı bunu. Minton'ın krallarıydı onlar.

Minton'da sahneye çıkıp çalamazsan insanların seni dinlememesi veya yuhalamasının verdiği utanç dışında, kıçına bir tekme de yiyebilirdin. Bir keresinde bir bok çalamayan biri sahneye çıkıp numarasını çekmeye kalkıştı, blues'vari bir bok çalmaya başladı, kendine havalar verip kız tavlayacaktı. Müzik hastası bir sokak serserisi ordaydı çalmaya başladığında, adam sessizce masasından kalkıp herifi yakaladığı gibi dışarı çıkardı ve bir güzel marizledi. Sonra ona bir şeyler çalmayı beceremeden Minton'ın sahnesine çıkmamasını öğütledi. Minton böyleydi, ya kendini kanıtlardın ya da susardın.

Teddy Hill adında bir siyahtı oranın sahibi. Bebop orda başladı. Bebop'ın müzik laboratuarı olmuştu Minton, sonra 52. Sokak'a sıçradı bebop. The Three Deuces, The Onyx ve Kelly's Stable – beyazlar orda dinlediler bebop denen müziği. Burada anlaşılması gereken nokta, müziğin 52. Sokak'ta ne kadar iyi olursa olsun, Minton'daki gibi sıcak ve doğurgan olmadığıdır. Yenilikçiliği yumuşatmak zorundaydın orda, beyazlar için, çünkü asıl olan onlara çok fazla gelirdi. Beni yan-

lış anlama, Minton'a gelecek kadar cesur beyazlar da vardı. Ama sayıları azdı ve seyrek gelirlerdi.

Beyazların bir şeyi keşfettikten sonra sahiplenmeye kalkmalarından nefret ederim. Sanki onlar farkına varmadan önce o şey yokmuş gibi – ki genellikle çok geçtir ve onların hiçbir payı olmamıştır. Sonra kendilerine mal ederler, geri plana itmeye kalkarlar diğerlerini. Milton Playhouse ve Teddy Hill'e de aynı şeyi yapmaya yeltendiler. Bebop müzik bir delilik haline geldiğinde beyaz eleştirmenler kendi keşifleriymiş gibi söz etmeye başladılar ondan –ve bizden– 52. Sokak'ta. Bu tür sahtekârlıklar midemi bulandırır. Ve bunları söyler, bu ırkçı palavralarına kulak asmaz, diğerleri gibi davranmazsan radikal damgası yer, marazi bir zenci konumunda bulursun kendini. O zaman da her şeyden koparmaya çalışırlar seni. Ama bebop müziği ve gerçeği seven, bunlara saygı duyan müzisyenler ve insanlar olayın aslının Harlem'de, Minton'da doğup büyüdüğünü bilirler.

Her akşam okul çıkışı ya Sokak'a ya da Minton'a giderdim. İlk iki hafta hiçbir yerde bulamadım Bird ve Dizzy'yi. 52. Sokak'ta Spotlite, The Three Deuces, Kelly's Stable, Onyx gibi kulüplerde aradım onları sürekli. Three Deuces'a ilk kez gittiğim akşamı anımsıyorum, şaşırmıştım ne kadar küçük bir yer olduğunu gördüğümde. Daha büyük bir yer olacağını sanmıştım. Caz için öylesine önemli bir yerin daha şık ve gösterişli bir yer olacağını düşünmüştüm. Sahneye bir piyano güç sığıyordu, bir müzisyen grubunu barındıracak kadar yer yoktu orda. Müşteri masaları son derece sıkışık bir şekilde dizilmişlerdi, buranın bir duvar deliğinden farkı yok diye düşündüğümü hatırlıyorum, Doğu St. Louis ve St. Louis'de çok daha iyi kulüpler vardı. Hayal kırıklığına uğramıştım, ama duyduğum müzik için aynı şeyi söyleyemem. Orda ilk dinlediğim müzisyen Don Byas oldu, müthiş tenor saksofon çalıyordu. O minicik sahnede çalışım dinlerken çok büyük saygı ve hayranlık duydum ona.

Sonunda Dizzy ile irtibat kurmayı başardım. Telefon nu-

marasını bulup aradım onu. Beni hatırladı ve Harlem, 7. Sokak'taki evine çağırdı. Onu tekrar görmek müthişti. Ama Dizzy de Bird'ün nerede olduğunu bilmiyordu.

Bird'ü aramayı sürdürdüm. Bir gece kendimi Three Deuces'ın kapısında buldum ve patron yanıma gelip ne aradığımı sordu. O sıralar genç ve toy bir görünümüm vardı herhalde, bıyık bile bırakamıyordum henüz. Neyse, Bird'ü aradığımı söyledim, o da orda olmadığım, kulübe girebilmek için on sekizimi doldurmam gerektiğini söyledi. Ona on sekiz yaşında olduğumu ve tek istediğimin Bird'ü bulmak olduğunu söyledim. Herif bana Bird'ün arıza biri olduğunu, uyuşturucu bağımlısı filan olduğunu anlatmaya başladı. Nereli olduğumu sordu ve söylediğimde evime dönmemi önerdi. Sonra bana "Evlat," dedi, hiç hoşlanmam bu sözden, özellikle tanımadığını bir beyaz orospu çocuğundan geliyorsa. Ona gidip kendini düzdürmesini söyledikten sonra dönüp uzaklaştım. Bird'ün berbat bir uyuşturucu bağımlısı olduğunu zaten biliyordum; bana bilmediğim bir şey söylememişti.

Three Deuces'dan ayrıldıktan sonra Onyx'e uğradım. Coleman Hawkins çalıyordu. Müthiş bir kalabalık vardı içeride, onu dinlemeye gelmişlerdi, devamlı çalıyordu orda. Kimseleri tanımadığım için kapı girişinde durmuş, belki B'nin orkestrasından birini görürüm diye bakınıyordum. Kimse yoktu tanıdığım.

Bean –öyle çağırırdık Coleman Hawkins'i– molada beni görüp yanıma geldi, bugün bile bilemiyorum neden böyle bir şey yaptığım. Şanslı günümdü herhalde. Neyse, kim olduğunu biliyordum, kendimi tanıtıp St. Louis'de B'nin orkestrasında çaldığımı, Juilliard Okulu'na gittiğimi ama New York'ta olmamın asıl nedeninin Bird'ü bulmak olduğunu söyledim. Bird'le çalmak istediğimi ve bana, New York'a gelirsem onu bulmamı söylediğini. Bean tebessüm edip Bird gibi birine bulaşmak için çok genç olduğumu söyledi. Fena halde kafamı bozuyordu böyle konuşması. O gece ikinci kez duyuyordum bunu. Bir kez daha duymak istemiyordum, çok sevdi-

ğim ve saygı duyduğum Coleman Hawkins'in ağzından bile. Tepem çabuk atar, birdenbire parlayıp, "Nerde olduğunu biliyor musun, bilmiyor musun?" dedim, *Coleman Hawkins*'e!

Moruk, samyorum Hawk benim gibi genç bir zenci orospu çocuğunun onunla bu şekilde konuşması karşısında şoke olmuştu. Bana şöyle bir bakıp başını salladı ve Bird'ü bulmak için en iyi yerin Harlem, Minton veya Small's Paradise olduğunu söyledi. "Oralarda jam session yapmaya bayılır," dedi. Uzaklaşırken de, "Sana en iyi tavsiyem, Juilliard'ı bitirip eve dönmen," diye seslendi.

New York'ta ilk birkaç hafta Bird'ü arayıp dersleri takip etmeye çalışmak tam bir iğrençlikti moruk. Sonra biri bana Bird'ün Greenwich Village'da dostları olduğunu söyledi. Belki orda bulabilirim deyip gittim. Bleecker Sokak'ta bir café'ye girdim. Sanatçılarla tanıştım, uzun saçlı beatnik şairlerle. Hayatımda böyle insanlar tanımamıştım. Village'a gitmek benim için bir eğitimdi.

Harlem'e takıldıkça Jimmy Cobb ve Dexter Gordon gibi insanlarla tanışmaya başladım. Dexter bana "Kek" diyordu, sürekli süt içip kek, pasta ve şekerlemeler yediğim için. Coleman Hawkins'le bile dost olmaya başlamıştım. Benden hoşlanmıştı, beni kolluyor, Bird'ü bulmam için elinden geleni yapıyordu. Bean müzik konusunda çok ciddi olduğumu anlamıştı ve buna saygı duyuyordu. Ama Bird yoktu hâlâ ortalıkta. Diz bile bilmiyordu nerde olduğunu.

Bir gün gazetede Bird'ün Heatwave Kulüp'te bir jam session'a katılacağına dair bir yazı gördüm. Harlem'deydi bu kulüp ve tarihi de belirtilmişti. Bean'e o tarihte Bird'ün orda olup olmayacağını sordum ve Bean o kurnaz tebessümüyle, "Bahse girerim ki, Bird bile bilmiyordur orda olup olamayacağını," dedi.

Söz konusu gece Heatwave Kulüp'e gittim, Harlem'in hareketli bir mahallesinde, civcivli bir kulüptü. Belki Bird'e rastlarım diye düşünüp trompetimi yanıma almıştım – beni hatırlarsa onunla çalmama izin verebilirdi. Bird orda yoktu.

Bazı başka müzisyenler vardı ama aradıklarım onlar değildi, ilgilenmedim. Kendime bir iskemle bulup oturdum, gözüm kapıdaydı, Bird'ü kolluyordum. Neredeyse bütün gece orda oturup Bird'ü beklemiştim ve gelmemişti. Dışarı çıkıp biraz temiz hava almaya karar verdim. Dışarı çıkmış köşede duruyordum ki, arkamdan biri seslendi, "Hey, Miles! Beni aradığını duydum.

Geriye döndüm, Bird karşımdaydı, berbat görünüyordu. Günlerdir üstünden çıkarmadığı anlaşılan bir takım elbise giymişti. Yüzü, gözleri şişti. Ama kendine hakimdi, sarhoşken veya kafası iyiyken bile kendine has serinkanlılığını yitirmezdi. Artı, yaptıkları şeyde müthiş olduklarını bilen insanların özgüveni vardı onda. *Ne kadar* kötü görünürse görünsün, ölüm döşeğinde bile olsa, onu bulmak için ne kadar uğraştığımı düşünürsen, bana iyi göründü. Ve benimle nerde tanıştığını hatırlayınca dünyanın en mutlu orospu çocuğu bendim.

Onu bulmanın ne kadar zor olduğunu söylediğimde gülümsedi ve hareket halinde olmayı sevdiğini söyledi. Beni Heatwave'e soktu, içeride ona kralmış gibi davranıyorlardı, ki öyleydi. Onunla beraber olduğum ve kolunu omzuma attığı için beni de saygı ile karşıladılar. O ilk gece çalmadım. Sadece dinledim. Bird'ün aletini ağzına koyduğu anda nasıl değiştiğini görünce şaşmış kalmıştım moruk. O bezgin görünümlü adam ansızın her yanından güç ve güzellik fışkıran birine dönüşmüştü. Çalmaya başladığı andaki değişim inanılmazdı. Yirmi dört yaşındaydı ama çalmadığı zaman daha yaşlı görünüyordu, özellikle sahnede değilse. Ama sazını ağzına götürdüğü an görünümü tamamen değişiyordu. Nerdeyse ayakta duramayacak kadar sarhoş olduğu zaman bile bir orospu çocuğu gibi çalabiliyordu. Eroin almış olsa bile. Başka türlüydü Bird.

Neyse, o gece onu bulduktan sonra üç yıl kadar hep etrafında oldum. O ve Dizzy beni etkileyen insanlar oldular bu dönemde, hocalarım. Hatta Bird bir ara benim yanıma yerleşti, Irene gelene dek. 1944'te geldi Irene, aniden orda durmuş ka-

pımı çalıyordu; annem söylemişti ona gelmesini. Bird'e aynı binada bir oda buldum, 47. Sokak ve Broadway'de.

Ama Bird'ün yaşam tarzı benim için giderek tahammül edilmez olmaya başlamıştı – içki, yemek ve uyuşturucu, inanılmaz miktarlarda. Gündüzleri okula gittiğimde kendinden geçmiş bir şekilde yatardı. Ama bana müzik hakkında çok şey öğretiyordu, akorlar filan; okula gittiğimde öğrettiklerini piyanoda çalardım.

Her gece ya Diz ya da Bird'le bir yerlere gidiyor, çalıyor, her şeyi sünger gibi emiyordum. Daha önce söylediğim gibi, Freddie Webster ile tanışmıştım, benimle yaşıttı ve müthiş trompet çalıyordu. Onunla 52. Sokak'a gidip Diz'in trompette çaldığı inanılmaz tempoları dinlerdik hayretler içinde. 52. Sokak ve Minton'da çaldıkları o müthiş müziği asla duymadım bir daha. Öyle müthişti ki, insanı korkutuyordu. Armoni duygusunu geliştirmek için piyanoda bazı şeyler gösteriyordu Diz bana.

Ve Bird beni Thelonious Monk'la tanıştırdı. Sololarında esleri olağanüstü kullanması, tuhaf tınılı akor serilerine olan hakimiyeti beni çarpmıştı. Kendi kendime, "Kahretsin, ne yapıyor bu orospu çocuğu?" diye sormuştum. Monk'un esleri kullanma özelliği, onu dinledikten sonra çaldığım soloları etkiledi.

Bu arada Juilliard'da sözünü ettikleri şeyler fena halde canımı sıkmaya başlamıştı. Olmuyordu orası benim için. Dediğim gibi, Juilliard, Dizzy ve Bird'e yakın olmak için bir bahaneydi zaten, ama oradan neler öğrenebileceğimi de bilmek istiyordum. Okulun senfoni orkestrasında çalıyordum. Doksan mezürde bir iki nota çalıyorduk ve hepsi buydu. Daha fazlasına ihtiyacım vardı, daha fazlasını istiyordum. Artı, hiçbir senfoni orkestrasının benim gibi siyah bir orospu çocuğuna iş vermeyeceğini de biliyordum, ne kadar iyi olursam, ne kadar çok müzik bilirsem bileyim.

Geceleri takıldığım yerlerde daha çok şey öğreniyordum, bir süre sonra soğudum okuldan. Ayrıca öyle beyaz zih-

niyetli ve ırkçı bir okuldu ki... Kahretsin, Minton'da bir gecede, orda iki veya üç yılda öğreneceğimden fazlasını öğrenebilirdim. Juilliard'ı bitirseydim bütün öğreneceğim beyazlara ait bir sürü değişik tarz olacaktı; yeni olan hiçbir şey öğretmeyeceklerdi bana. Önyargılı davranışları beni öfkelendirmeye ve utandırmaya başlamıştı.

Hatırlıyorum, bir keresinde tarih dersindeydik ve hocamız, beyaz bir kadın, siyahların blues çalmalarının nedeninin yoksul olmaları ve pamuk toplamaları olduğunu anlatıyordu. Bu yüzden hüzünlüydüler ve blues buradan çıkmıştı, bu hüzünden. Anında elimi kaldırdım ve ayağa kalkıp, "Ben St. Louis'denim, babam zengin bir dişçidir ve ben blues çalarım. Babam hayatında pamuk toplamadı, ben bu sabah kalktığımda hüzünlü değildim ve blues çaldım. Sandığınız kadar basit değil," dedim. Kancık sarardı ve tek kelime etmedi. Ne dediğini bilmeyen orospu çocuğunun birinin yazdığı bir kitaptan anlatıyordu bu saçmalıkları. Böyle bir yerdi Juilliard ve bir süre sonra usandım.

Benim müziğime bakışımda, Fletcher Henderson ve Duke Ellington gibi insanların Amerika'da müzik aranje eden dahiler oldukları düşüncesi vardı. Bu kadın bu insanların adlarını bile duymamıştı ve *benim* vaktim yoktu ona öğretecek. Bu kadın mı bana bir şeyler öğretecekti? Kadının veya diğerlerinin öğrettiklerini dinleyeceğime, saatime bakıp o gece ne yapacağımı, Bird ve Diz'in kaç gibi Harlem'e inecekleri-ni düşünürdüm.

Pazartesi akşamları Bird ve Diz, Minton'da jam session yapar ve binlerce orospu çocuğu kapıya birikir, içeri girip onları dinlemeye, onlarla çalmak için fırsat yaratmaya çalışırdı. Ama aklı başında müzisyenler Bird ve Diz kapışmaya geldiğinde akıllarından bile geçirmezlerdi onlarla çalmayı. Dinleyenlerin arasına karışır, dinlerdik. Arkalarında genellikle davulda Kenny Clarke veya Max Roach olurdu. Max Roach ile orda tanıştım: Curly Russell bas çalardı ve Monk olurdu ba-

zen piyanoda. İnsanlar iskemle kapmak için dövüşürlerdi moruk. Yerini terk ettin mi kaybederdin ve döndüğünde tekrar dövüşmek zorunda kalırdın. Başka türlü bir şeydi. Havada elektrik vardı sadece.

Aletini yanında götürür, Bird ve Diz'in seni çalmak için sahneye davet etmesini beklerdin. Böyleydi durumlar Minton'da. Ve böyle bir fırsat yakalamışsan onu değerlendirmek zorundaydın. Ben değerlendirdim. Orda ilk çaldığımda müthiş değildim ama o zamanlar çaldığım tarzda, ki o sıralar Diz'den etkilenmiş olmama rağmen tarzım farklıydı onun tarzından, bayağı iyi çaldım. İnsanlar Bird ve Diz'den bir işaret beklerlerdi, çalışını bitirdikten sonra gülümsemişlerse iyi çaldın demekti. Ben bitirdiğimde gülümsemişlerdi ve o ondan itibaren olayların içine girmiştim, onlara dahil olmuştum, New York müzik yaşantısına. Ondan sonra giderek parlayan bir yıldızdım, sürekli çalabilirdim onlarla.

Juilliard'da dersleri dinleyeceğime bunları düşünüyordum. Juilliard'ı bu yüzden bıraktım sonunda. Bana bir şey öğretmiyorlardı ve bana öğretebilecekleri bir şey bilmiyorlardı, çünkü siyahların müziğine karşı ön yargılıydılar. Ve benim öğrenmek istediğim oydu; siyah müzik.

Bir süre sonra ne zaman istersem çıkıp çalabiliyordum Minton'da ve insanlar *beni* dinlemek için gelmeye başlamışlardı. Ünlenmeye başlamıştım. New York'ta beni şaşırtan şeylerden biri, ordaki müzisyenlerin sandığım kadar çok müzik bilmemeleri oldu. Daha yaşlıların arasında sadece Dizzy, Roy Eldridge ve uzun saçlı, Joe Guy adında birinden bir şeyler öğrenebilmem beni şaşırtmıştı. Herkesin orospu çocukları gibi müzik bileceğini sanmıştım oysa, benim onların çoğundan daha bilgili olmam şaşırtıcıydı.

New York'ta yaşayıp çalmaya başladıktan sonra beni şaşırtan bir başka şey, siyah müzisyenlerin çoğunun müzik teorisinden habersiz olmalarıydı. Bud Powell, her tür müziği çalabilen, yazabilen ve okuyabilen ender müzisyenlerden biriydi.

Yaşlıların çoğu, okula gidersen bir beyaz gibi çalmaya başlarsın diye düşünüyorlardı. Veya bir şeyi teoriden öğrenmişsen, çaldığında ruh kalmaz diye endişe ederlerdi. Bird, Prez, Bean gibi adamların kütüphanelere veya müzelere gidip partiturlar almamaları, neler olup bittiğine bakmamaları inanılır gibi değildi. Ben kütüphanelere gidip bütün büyük bestecilerin notalarını alırdım; Stravinski, Alban Berg, Prokofiev gibi. Her tür müzikte ne olup bittiğini bilmek istiyordum. Bilgi özgürlüktür, cehalet ise kölelik, özgürlüğe bu kadar yakın olan insanların bunun olanaklarından yararlanmamaları inanılır gibi değildi. Siyahların yararlanabilecekleri şeylerden neden yararlanmadıklarını hiçbir zaman anlayamamışımdır. İnsanlara bazı şeyleri yapamayacaklarını, onların beyazlara özel olduğunu söylemek getto zihniyetiydi. Diğer müzisyenlere bunlardan söz edince bana soğuk davranırlardı. Bir süre sonra vazgeçtim onlara bu tür şeylerden söz etmekten.

Eugene Hays adında iyi bir arkadaşım vardı, St. Louis'liydi ve Juilliard'da klasik piyano bölümünde okuyordu. Bir dahiydi, eğer beyaz olsaydı bugün klasik müzik dünyasında adından söz edilen biri olurdu. Ama siyahtı ve yaşadığı zamanın ilerisindeydi. Hiçbir şey vermediler ona. O ve ben yararlanırdık kütüphanelerden. Yararlanabileceğimiz her şeyden.

Neyse, o sıralar Fats Navarro –herkes ona "Şişman Kız" derdi– ve Freddie Webster gibi müzisyenlerle arkadaşlık ediyordum, Max Roach ve J.J. Johnson'la da samimi olmaya başlamıştım. Profesör Bird ve Diz'in yardımları ile Minton Üniversitesi'nden mezun olmaya çalışıyorduk. Öyle inanılmaz çalıyorlardı ki...

Bir keresinde, jam session'dan sonra eve gitmiştim, uyumak üzereydim ki kapım çalındı. Uykulu bir şekilde kapıya gittim; bir orospu çocuğu kadar öfkeli. Kapıyı açtım, karşımda J.J. Johnson ile Benny Carter duruyordu, ellerinde kağıt kalem. "Sabahın bu saatinde burda ne arıyorsunuz orospu çocukları?" diye sordum onlara.

"'Confirmation', dedi J.J. "'Confirmation'ı söyle bizim için, mırıldanarak."

Orospu çocukları merhaba bile dememişlerdi, iyi mi? Ağızlarından ilk çıkan şey bu olmuştu. Bird yeni yazmıştı "Confirmation"ı ve bütün müzisyenler bayılmıştı parçaya. Sabahın altısında gelmişti orospu çocukları. Jam session'da çalmıştık parçayı ve şimdi mırıldanarak yazmamı istiyorlardı.

O uykulu halimle mırıldanmaya başladım parçayı, fa anahtarında yazılmıştı. Sonra J. J. bana, "Ama Miles, bir nota eksik. Nerede o nota, melodinin o notası nedir?" diye sordu. Hatırlayıp söyledim.

"Teşekkürler Miles," deyip ellerindeki kağıda birtakım notlar aldıktan sonra gittiler. Çok matrak bir orospu çocuğuydu J.J. Johnson. Sürekli yapardı bunu bana. Juilliard'a gittiğim için Bird'ün teknik olarak neler yaptığım bildiğimi sanıyordu. Bunu ilk yaptığı geceyi unutamam, bugün bile güleriz onunla hatırladığımızda. Ama Bird ve Diz bu denli önemliydi müzisyenler için, o zaman. Uykumuzda bile duyardık onların müziğini.

Ben ve Şişman Kız, Minton'da çalardık sık sık. Şişman Kız ölmeden önce kilolarını kaybedene kadar öyle şişmandı ki, birilerinin çalışını sevmiyorsa, mikrofona gelmesini önlerdi. Yan dönüp yolunu keser, bana çalınam için işaret ederdi. Fena halde sinirlenirdi adam ama her kime yaparsa o da çalamadığını öğrenmiş olurdu. Bir süre sonra kızgınlıkları geçerdi.

Ama New York'taki ilk döneminde asıl adamım Freddie Webster olmuştu. Freddie'nin trompette yaptıkları bana çok hitap ediyordu. St. Louis tarzında çalıyordu ve çok geniş bir tonu vardı, çok fazla nota çalmazdı, hızlı tempoda çalmaya meraklı değildi. Orta tempoları ve baladları severdi, benim gibi. Onun gibi çalmaya çalışırdım, vibratosuz ama, notaları titretmeden. Benden dokuz yaş daha büyüktü Freddie ama Juilliard'da öğrendiğim her şeyi gösterirdim ona, teknik ve kompo-

zisyonla ilgili şeyler, böyle şeyler için iyiydi Juilliard. Freddie Cleveland'lıydı ve Tadd Dameron ile çalarak büyümüştü. İki kardeş kadar yakındık onunla, ortak yanlarımız çoktu. Ölçülerimiz aynı olduğu için birbirimizin elbiselerini giyerdik.

Freddie'nin bir sürü kadını vardı. Müzik ve eroin dışında kadınları severdi. İnsanlar bana Freddie'nin tehlikeli biri olduğunu, silah taşıdığım filan söylerlerdi, ama herkes bilirdi öyle olmadığım. Kimsenin onu ezmesine izin vermezdi ama kimseye de bulaşmazdı durup dururken. Bird'den sonra o da kalmıştı bende bir süre. Freddie düşündüğünü söylerdi ve kimsenin onu aşağılamasına tahammülü yoktu. Karmaşık biriydi ama iyi anlaşırdık onunla. O kadar yakındık ki, kirasını ben öderdim zaman zaman. Neyim varsa onundu. Babam bana haftada kırk dolar yolluyordu, iyi paraydı o zaman için. Ailem için harcamalarından arta kalanı onunla paylaşırdım.

1945 yılı hayatımın dönüm noktası olmuştu. O kadar çok şey gerçekleşmeye başlamıştı ki benim için... Öncelikle, bütün bu müzisyenlerle görüşmemin sonucu olarak biraz içki ve sigara içmeye başlamıştım. Ve daha çok insanla çalmaya. Ben, Freddie, Şişman Kız, J.J. ve Max Roach, New York ve Brooklyn'de sürekli jam session yapıyorduk, her fırsatta, 52. Sokak'ta on ikiye kadar çaldıktan sonra, Minton veya Small's Paradise'a gidip sabaha kadar da orda çalardık. Ben ve Freddie yine yatmaz, müzik üstüne konuşurduk, müzik teorisi ve trompete yaklaşım üstüne. Sonra okula gidip sıkıcı derslerde uyuklardım. Çok uyuyordum. Irene de gelmişti ve bazen kocalık görevimi yerine getirmeyi ihmal ediyordum, onunla ilgilenemiyordum. Sonra Cheryl ağlamaya başlardı. Tam bir rezillik, senin anlayacağın.

1945 yılında ben ve Freddie Webster neredeyse her gece gidip Bird ve Diz'i dinledik, çaldıkları bütün değişik kulüplerde. Onları dinlemeye gitmezsek önemli bir şey kaçıracağımızı düşünüyorduk. Yaptıkları şeyler o kadar hızlı gelişiyor ve şekilleniyordu ki, yakalayabilmen için orda olman gerekiyordu.

Teknik açıdan yaptıkları şeyleri gerçekten inceliyorduk. Ses üstüne çalışan bilim adamları gibiydik. Bir kapı gıcırdasa tonunu hemen söyleyebilirdik.

William Vachiano adında beyaz bir öğretmenden ders almaya başlamıştım. Ama "Tea for Two" gibi parçalara bayılır, o tür şeyler çalmamı isterdi benden. New York'ta kulaktan kulağa dolaşan tartışmalarımız olurdu onunla, çünkü ileri safhada müzisyenlerin öğretmeni olarak tanınırdı, benim gibi yani. Ama sürekli tartışırdık orospu çocuğu ile. "Hey, moruk, bana bir şeyler öğretmen gerekiyordu, öğret ve tantanayı kes," derdim ona. Ben bu şekilde konuşunca Vachiano öfkeden mosmor kesilirdi. Ama ben ona söyleyeceğimi söylerdim.

Bird'le çalmak bana çok şey öğretti. Diz'le oturup konuşabilir, gezebilirdim, çok iyi biriydi. Ama Bird açgözlü orospu çocuğunun biriydi. Birbirimize söyleyecek fazla bir sözümüz olmadı hiçbir zaman. Beraber çalmayı seviyorduk ve hepsi buydu. Bird asla nasıl çalman gerektiğini söylemezdi sana. Ondan öğrenmenin tek yolu onu izlemek, yaptıklarım kapmaktı. Yalnızken müzik konuşmazdı asla. Ama benimle yaşadığı sıralar birkaç kez konuşmuştuk ve birkaç şey öğrenmiştim, ama daha çok onu izleyerek öğrendim ondan.

Dizzy *severdi* müzik konuşmayı, konuşarak çok şey öğretti bana. Bird bebop akımının ruhuydu belki ama Diz beyni ve elleriydi, her şeyi birarada tutan oydu. Genç müzisyenlerle konuşur, ilgilenir, hepimize iş bulurdu, bizden dokuz on yaş daha büyük olması önemsizdi. Hiçbir zaman küçümsemedi beni. İnsanlar Dizzy'nin tuhaf davranışlarından ötürü arkasından konuşurdu. Ama gerçekte tuhaf değildi, son derece matrak ve siyah tarihine çok meraklı biriydi. Herkesten önce o başladı Afrika ve Küba müziğine takılmaya. Dizzy'nin dairesi gündüzleri müzisyenlerin toplandığı bir yerdi. O kadar kalabalık olmaya başlamıştı ki, Lorraine, Dizzy'nin karısı, orospu çocuklarını kovmaya başlamıştı. Ben sık giderdim. Kenny Dorham orda olurdu, Max Roach, Monk.

Piyano çalınayı öğrenmem için ısrar eden Dizzy olmuştu. Oraya gidip Monk'un esleri kullanmasını ve acayip akorlarını izlerdim. Ve Dizzy aletini çalıştığı zaman emerdim her şeyi moruk. Ama ben de Dizzy'ye Juilliard'da öğrendiğim bir şeyi göstermiştim. Mısırlıların minör gamını. Mısır gamında istediğin notayı bemol veya diyez olarak çalabilirsin, böylece iki bemol ve bir diyezin var tamam mı? Yani mi bemol ve la bemol çalarsan, fa, diyez olmak zorunda. İstediğin notayı katabilirsin böylece, do minör Mısır gamında olduğu gibi. İki bemol ve bir diyez olduğu için çok tuhaf bir gamdır. Ama temel tonaliteyi değiştirmeden birtakım fikirler çalabilmek için özgürlük tanır insana. Dizzy'yi uyandırdım bu gama; alışveriş iki taraflıydı. Ama verdiğimden çok daha fazla alıyordum.

Bird'le beraberken hayat çok eğlenceli olabiliyordu, çünkü gerçek bir müzik dehasıydı. Ve bir orospu çocuğundan daha komikti bazen, özellikle o çok sevdiği yapay İngiliz aksanı ile konuştuğu zaman. Ama zordu aynı zamanda onunla beraber olmak, çünkü uyuşturucu açlığını giderebilmek için seni kazıklamaya ve aldatmaya çalışırdı sürekli. Benden devamlı borç alıp eroin, viski veya o sıralar ne kullanıyorsa ona yatırırdı parayı. Dediğim gibi, doymak bilmeyen, açgözlü orospu çocuğunun biriydi, dahilerin çoğu gibi. Her şeyi istiyordu ve eroin krizine girdiği zaman yapamayacağı şey yoktu. Bana bir yalan uydurup para aldıktan sonra köşeyi dönüp başka birine yapışır, saksofonunu rehinciden alabilmek için paraya ihtiyacı olduğunu söyler, onu da çarpardı. Borcunu asla ödemezdi, bu yüzden kolay değildi onunla beraber olmak.

Bir keresinde onu evde bırakıp okula gitmiştim, geri döndüğümde orospu çocuğu bavulumu rehine vermiş, eroin iğnesini yapmış, halının üstünde kafa sallıyordu. Bir başka sefer, takım elbisesini rehinciye bırakmış, benimkini giyip Three Deuces'a çalmaya gitmişti. Ama ben ondan daha ufak tefektim ve Bird sahnede ceketinin kolları ve pantolonun paçaları bileklerinden on beş santim yukarıda çalmıştı. O benim tek

takım elbisemdi, Bird kendininkini rehinciden geri alana kadar odamda oturup beklemek zorunda kalmıştım. Moruk, orospu çocuğu bir eroin iğnesi için bütün bir gün böyle dolaşmıştı. Ama Bird'ün o gece üstünde bir smokin varmış gibi çaldığını söylediler bana. Bu yüzden herkes Bird'ü sever, ona tahammül ederdi. Gelmiş geçmiş en büyük alto saksofoncuydu o. Neyse, Bird böyleydi işte; müthiş ve dahi bir müzisyen, ama aynı zamanda dünyaya gelmiş en pislik, en açgözlü orospu çocuğu, en azından benim tanıdıklarımın arasında.

Bir keresinde Harlem'den Sokak'a gidiyorduk çalmaya. Ben, Bird ve beyaz bir kancık takside arkada oturuyorduk. Yüklü miktarda eroin almıştı orospu çocuğu ve şimdi tavuk yiyor, viski içip kancığa, kamışını ağzına almasını söylüyordu. Ben böyle şeylere alışık değildim o zamanlar –doğru dürüst içki bile içmiyordum, sigaraya yeni başlamıştım sanıyorum– ve kesinlikle uyuşturucu kullanmıyordum, çünkü henüz on dokuz yaşındaydım ve bu tür şeylerle karşılaşmamıştım. Neyse, Bird kadının kamışını yalayıp durmasından rahatsızlık duymaya başladığını hissetmişti, bu arada o da kadını yalıyordu. Benim iyi olup olmadığımı sordu, arka koltukta olup bitenler beni rahatsız ediyor muydu? Yanımda yaptıkları, kadının bir köpek gibi kamışını yalaması, onun tavuk ısırıkları arasında inlemesi sinirlerimi bozmuştu, "Evet, rahatsız oldum, dedim. Bana ne dedi biliyor musun? Orospu çocuğu bana, "Rahatsız oluyorsan başını çevir ve bakma, dedi. Kulaklarıma inanmamıştım, gerçekten böyle demişti bana. Taksi çok dardı ve üçümüz arka koltuktaydık, başımı nereye çevirebilirdim ki? Başımı camdan dışarı çıkardım ama hâlâ çıkardıkları sesleri duyabiliyordum. Dediğim gibi, kesinlikle başka türlüydü Bird.

Bird'ün müzisyenliğine, insanlığından daha çok saygı duyuyordum. Ama oğluymuşum gibi davranırdı bana, o ve Diz benim için birer baba imajı olmuşlardı. Bird bana sürekli her-

kesle çalabileceğimi söylerdi. Bazen kendimi çalmak için hazır hissetmediğim biri ile çalmam için iterek sahneye çıkarırdı, Coleman Hawkins gibi biriyle veya Benny Carter veya Lockjaw Davis ile. Birçoklarıyla çalabilecek kadar kendime güvenim vardı ama yaşım henüz on dokuzdu ve belli insanlarla çalabilmek için çok genç olduğumu hissediyordum – bende bu duyguyu uyandırabilen çok insan yoktu ama. Ancak Bird, kendinin de Kansas'tayken aynı boktan durumları yaşadığını söyleyerek beni yüreklendiriyordu.

İlk plak kaydımı Mayıs 1945'te yaptım, Herbie Fields ile. Moruk, öyle asabiydim ki, çalmayı zor becerdim. Beraber çaldığımız bölümlerde bile solo çalmadım hiç zaten. Basta Leonard Gaskin'i anımsıyorum ve Rubberlegs Williams adında bir şarkıcıyı. Ama o kayıtları unutmaya çalıştığım için başka kimler çalmıştı anımsamıyorum.

O sıralar ilk kulüp işimi almıştım ayrıca. Lockjaw Davis ile bir ay 52. Sokak'ta, Spolite'ta çaldım. Minton'da birçok kez çalmıştım onunla, nasıl çaldığımı biliyordu. Yine o günlerde –belki de biraz daha sonra, tam hatırlayamıyorum– 52. Sokak'ta, Downbeat Kulüp'te Coleman Hawkins Orkestrası ile çalıyordum arada sırada. Billie Holiday orkestranın yıldız şarkıcısıydı. Çalmamın nedeni, Bean'in trompetçisi Joe Guy'ın Billie Holiday ile evlenmiş olmasıydı. Bazen eroini çekip öyle bir sevişme tutuyorlardı ki, Joe işe gelemiyordu. Keza Billie... Joe'nun gelmediği akşamlar Hawk beni kullanırdı. Her gece Hawk'ın yanına gidip Joe'nun işe gelip gelmediğini kontrol ederdim, gelmemişse iş benimdi.

Fırsatı yakaladığımda, Coleman Hawkins'le ve Billie'nin arkasında çalmaya bayılıyordum. İkisi de çok büyük müzisyenlerdi, son derece yaratıcı filan. Ama kimse Bean gibi çalamazdı. öylesine geniş, kocaman bir tonu vardı ki... Lester Young –Prez– daha hafif bir tona sahipti. Ben Webster ise akorları arpejleyip dururdu, piyano gibi, çünkü piyano çalmayı da biliyordu. Sonra Bird vardı, onun kendine hastı tarzı, sesi.

Ama Hawk beni çok tutmaya başlayınca Joe kendine çeki düzen verip iş kaçırmamaya başladı. O zaman da Lockjaw işe almıştı beni.

Lockjaw ile çaldıktan sonra Sokak'ta sık sık iş bulur oldum. Olan şuydu ki, beyazlar, beyaz müzik eleştirmenleri, bebop'ın önemli bir akım olduğunu anlamaya başlamışlardı. Bird ve Diz hakkında konuşmaya başladılar sürekli, ama Sokak'ta çalmaya başlamalarından sonra. Minton hakkında da konuşup yazıyorlardı ama Sokak beyazlar için çok para harcanacak bir yer haline geldikten sonra, 1945'te birçok siyah müzisyen çalıyordu 52. Sokak'ta, para kazanmak ve medyada yer almak için. Bu dönemde 52. Sokak kulüpleri –The Three Deuces, The Onyx, Downbeat, Kelly's Stable ve diğerleri– siyah müzisyenler için Harlem kulüplerinden daha önemli olmaya başladılar.

Birçok beyaz hoşnut değildi 52. Sokak'ta olanlardan. Müziğe neler olduğunu anlayamıyorlardı. Harlem'in siyahları tarafından istilaya uğradıklarını düşünüyorlardı, dolayısıyla bebop çevresinde bol miktarda ırk gerilimi yaşanıyordu. Siyahlar, son derece güzel ve zengin beyaz kadınlarla dolaşıyorlardı. Her yer siyah dolmuştu ve siyahlar son derece iyi giyiniyor, kendilerine has bir tarzda konuşuyorlardı. Tabii ki birçok beyaz, özellikle erkekler hoşnut değildi bu durumdan. Birkaç iyi beyaz eleştirmen de vardı, Leonard Feather ve Barry Ulanov gibi, bebop'ın ne olduğunu anlayabilenler, hakkında iyi yazanlar. Ama diğer beyaz orospu çocukları yaptığımızdan nefret ediyorlardı. Müziği anlamıyorlardı. Anlamıyorlardı ve müzisyenlerden nefret ediyorlardı. Ama olsun, insanlar kulüpleri dolduruyor, müziği dinliyorlardı. Three Deuces'da, Dizz ve Bird'ün grubu New York'un en popüler olayıydı.

Bird'ün kendi bir tanrı gibiydi. İnsanlar onu sürekli takip ediyorlardı. Maiyet sahibiydi. Kadınlar ve uyuşturucu satıcıları etrafında dönüp duruyorlardı ve birtakım insanlardan

birtakım hediyeler geliyordu. Bird zaten böyle olması gerektiğini düşünüyordu. Durmadan aldı ve aldı. Sahne kaçırmaya, hatta bazen bütün bir gece boyunca gelmemeye başladı. Bu Dizzy'nin fena halde kafasını bozuyordu, hafif deli gibi davranmasına rağmen her zaman düzenliydi Diz, yapması gereken işi yapardı. İş kaçırmak Diz'in aklının alabileceği bir şey değildi. Bird'le konuşup kendini toplamasım söyler, yoksa işi bırakacağını söyleyerek tehdit ederdi onu. Bird toparlanmadı. Dizzy de işi bıraktı, böylece bebop döneminin ilk müthiş grubu dağılmış oldu.

Dizzy'nin ayrılması müzik dünyasında herkesi şaşırttı, onları beraber dinlemeyi çok seven birçok müzisyeni üzdü. Artık herkes bittiğini idrak ediyordu, o müthiş müziği dinleyemeyecektik, ancak plaklarda veya tekrar birleşirlerse. Birçok insan bunu ümit ediyordu, Dizzy'nin yerini alan ben bile.

Dizzy gruptan ve Three Deuces'dan ayrılınca Bird'ün grubu Harlem'e götüreceğini sanmıştım ama götürmedi, en azından hemen. 52. Sokak'ın patronları ona yeni trompetçisinin kim olacağını soruyorlardı, Dizzy bıraktığına göre. Bir keresinde Bird'le bir kulüpte otururken, kulübün patronu Bird'e bu soruyu sordu ve Bird bana dönüp, "İşte yeni trompetçim, dedi, "Miles Davis" Daha sonraları takılırdım Bird'e, "Senin grubuna katılmasaydım işsiz kalacaktın, diye. Gülerdi, çünkü Bird iyi bir esprinin tadına varabilen biriydi. Bazen yürümüyordu -benim grupta olmam- çünkü patronlar Bird ve Dizzy'yi beraber istiyorlardı. Ama Three Deuces, Ekim 1945'te işe aldı bizi. Grupta, Bird, piyanoda Al Haig, basta Curly Russell, davulda Max Roach'la Stan Levey ve ben vardım. Dizzy ayrılmadan önceki ritm bölümü aym kalmıştı. O işin iki hafta sürdüğünü hatırlıyorum. Baby Laurence orda hep step dansı yapıyordu. Grupla dört sekiz takılıyordu, müthiş bir orospu çocuğuydu. Baby gördüğüm veya duyduğum en iyi step dansçısıydı, çünkü dans ederken bir caz davulcusundan farksızdı. Başka türlüydü.

Bird'le o ilk işimde o kadar asabiydim ki, her gece işi bırakmaya karar verirdim. Daha önce çalmıştım onunla jam session'larda, ama bu onunla çalışarak para kazandığım ilk işimdi. "Bana ihtiyacın mı var sanki, derdim ona, o kadar çok şey çalıyordu ki orospu çocuğu... Ve Bird bir melodi çaldığı zaman ben altında çalardım, onu izlerdim, melodiyi sürükleyip şarkısını söylemesine, liderin sürekli o olmasına dikkat ederdim. Tüm müziklerin liderine nasıl liderlik edebilirdim ki? Dalga mı geçiyorsun? Çuvallayacağım diye ödüm patlıyordu moruk. Bazen beni kovacağını düşünerek işi bırakıyormuşum gibi davramrdım. O beni kovamadan ben ayrılmış olacaktım ama bana ihtiyacı olduğunu, çalışımı sevdiğini söyleyerek yüreklendirirdi beni. Kaldım onunla ve öğrendim. Dizzy'nin çaldığı her şeyi ezbere biliyordum. Sanıyorum Bird'ün beni işe almasının asıl nedeni buydu – bir de değişik bir trompet tınısı istediğinden. Dizzy'nin çaldığı bazı şeyleri çalabiliyordum, bazı şeyleri çalamıyordum. Çalamadığımı bildiğim şeylere hiç dokunmuyordum, çünkü daha o zaman kendime ait bir sesim olması gerektiğini biliyordum.

Bird'le ilk iki haftam çok orospu çocuğuydu, ama hızlı bir şekilde gelişmemi sağladı. On dokuz yaşındaydım ve müzik tarihinin en sıkı alto saksofoncusu ile çalıyordum. Bu kendimi çok iyi hissetmeme neden oluyordu. Bir orospu çocuğu kadar korkmuştum ama kendime güvenim de artıyordu, o sıralar bunun farkında olmasam da.

Ama Bird bana müzikle ilgili hiçbir şey öğretmiyordu. Onunla çalmaya bayılıyordum, ama yaptıklarını taklit etmek imkansızdı, çünkü son derece özgündü. Caz hakkında öğrendiğim her şeyi Dizzy ve Monk'tan, belki biraz da Bean'den öğrendim, ama Bird'den öğrenmedim. Onun kendine özgü bir tarzı vardı. Çalarken bir anlamda diğerlerinden yalıtılmış gibiydi, tek başına çalıyordu. Onu taklit etmeye çalışmazsanız ondan bir şey öğrenemezdiniz. Sadece saksofoncular taklit edebilirdi onu, ama onlar bile denemezlerdi bunu. Yapabil-

dikleri tek şey onun yaklaşımını yakalamaktı. Ama onun saksofonda yaptıklarını aynı duyguyla trompette yapamazdınız. Notaları ezberleyebilirdiniz ama aynı olmazdı. Büyük saksofoncular bile taklit edemediler onu. Sonny Stitt denedi, sonra Lou Donaldson, sonra Jackie McLean denedi. Sonny daha çok Lester Young'a yakındı. Sanıyorum Jackie ve Lou ona en çok yaklaşabilenler oldular, ama sadece tonlarında, çaldıklarında değil. Kimse Bird gibi çalamadı, o zaman da öyleydi bu, bugün de.

Benim müzik anlayışıma gelince, o sıralar beni etkileyenler, Dizzy, Freddy Webster, trompete yaklaşımı ile Clark Terry ve armoni duygusu ile Monk olmuşlardı – Monk'un çaldığı akorlar başka türlüydü. Ama New York'a ilk geldiğimde beni etkileyen Dizzy olmuştu. Bir gün Dizzy'ye bir akor sordum ve bana neden piyanoda çalınayı denemediğimi sordu. Denedim. Ona akorları soruyordum ama aslında onları kafamda biliyordum, sadece çalmıyordum. Çünkü Bird'le çalışmaya başladığımda Dizzy'nin onunla beraber çaldığı her şeyi ezbere biliyordum. Çaldıklarını tersyüz etmiştim. Yüksek perdede çalamıyordum, ama ne çaldığını biliyordum. Yüksek çalamıyordum çünkü teknik olarak yeterince güçlü değildim ve müziği yüksek perdede duyamıyordum. Orta perdede çok daha iyi duymuşumdur müziği her zaman.

Bir gün Dizzy'ye, "Moruk, neden senin gibi çalamıyorum?" diye sordum. "Benim gibi *çalıyorsun*, ama bir oktav aşağıdan çalıyorsun. Akorları çalıyorsun, demişti. Dizzy kendi kendini eğitmiştir ama müzikle ilgili her şeyi bilir. Her şeyi daha alçak perdede duyduğumu söylediği zaman birçok şey kafamda açıklığa kavuştu, çünkü yüksek perdede bir şey duyamıyordum, anlıyor musun? Şimdi duyabiliyorum, ama o sıralar duyamıyordum. Bir keresinde, bu konuşmadan bir süre sonra, solomu bitirmiştim ki, yanıma gelip, "Miles, daha güçlüsün şimdi, seni ilk dinlediğimden bu yana çok geliştin, de-

mişti. Söylemek istediği artık daha yüksek ve güçlü çalabildiğimdi.

Benim bir notayı çalabilmem için kulağıma iyi gelmesi gerek. Hep böyle olmuşumdur. Ve üstüne çaldığım akorla aynı perdede olmalı, en azından o zaman öyleydi. Bebop günlerinde herkes çok hızlı çalmaya çalışırdı. Ama ben bir sürü gam çalıp uçmayı sevmedim hiçbir zaman. Ben hep akorun önemli notalarını çalmayı sevdim. Bir sürü müzisyenin birtakım gamlar üstüne çalmalarını dinlerdim ve sonra hiçbir şey hatırlayamazdım.

Müzik bir tarz meselesidir. Stilin olmalı. Mesela Frank Sinatra ile çalıyorsam onun şarkı söyleme tarzına uygun bir şekilde çalarım. Son sürat çalmazdım onunla. Frank Sinatra ve Nat "King" Cole'u, hatta Orson Welles'i dinleyerek müzikte ifade ile ilgili çok şey öğrendim o zaman. Bu insanlar sesleri ile müziksel bir cümleyi ifade edişlerinde orospu çocuklarıydılar. Eddie Randle bana bir cümle çaldıktan sonra nefes almamı söyledi, veya nefes alır gibi çalmamı. İşte, bir şarkıcının arkasında çalman gereken tarz, Harry "Sweet" Edison'ın, Frank Sinatra'nın arkasında çalarken kullandığı tarzdı. Biraz önce ve biraz sonra, ama asla onunla değil. Asla bir şarkıcının üstüne çalmamalı. Arada çalmak gerek. Ve blues çalıyorsan, duygu ile çalmalısın, hissetmelisin.

Bunları St. Louis'de iken öğrenmiştim, dolayısıyla diğer trompetçilerden farklı çalmak istiyordum. Ama yine de hızlı ve yüksek perdede de çalmak istiyordum, Diz gibi, sadece yapabileceğimi kendime kamtlamak için. Birçok müzisyen o bebop günlerinde beni beğenmezdi, çünkü kulakları Dizzy'nin çaldıklarına alışmıştı. Trompetin öyle çalınması gerektiğini sanıyorlardı. Benim gibi değişik çalmak isteyen biri beğenilmeme riskini göze almak zorundaydı.

Ama Bird, Dizzy ayrıldıktan sonra değişik bir şey istemişti. Trompete farklı bir yaklaşım, değişik bir ses. Dizzy'nin yaptığının tam tersini yapacak biri, kendi sesini tamamlaya-

cak biri. Bu yüzden seçti beni. O ve Dizzy çok benzeşirlerdi çalışlarında, orospu çocukları kadar hızlıydılar; öyle bir hızla gidip gelirlerdi ki, gamları birbirlerinden ayırt edemez, hangi gamları çaldıklarını bile anlayamazdınız. Bird benimle çalmaya başlayınca kendine bol yer bulmuştu. Dizzy'nin; yanı başında onu kovaladığı duygusundan kurtulmuştu. Dizzy ona yer filan bırakmazdı. Ama müthiştiler beraber, beraber çaldıkları zaman yaptıkları müzik en iyisiydi belki de. Ama ben Bird'e bol yer bıraktım, onun da Dizzy'den sonra istediği buydu. Three Deuces'da çalmaya başladıktan sonra bir süre insanlar hâlâ beni değil, Dizzy'yi dinlemek istiyorlardı. Bunu anlayabiliyordum.

52. Sokak'ın o kesimi üç veya dört katlı evlerden ibaretti zaten. O orospu çocuğu yer lüks bir semt filan değildi. Önceleri zengin beyazlar yaşamışlardı oralarda, Beşinci Cadde ile Altıncı Cadde arasında. Biri bana, bunun içki yasağına kadar sürdüğünü, zengin beyazların orayı terk etmelerinden sonra evlerin iş yerlerine ve kulüplere dönüştüğünü söylemişti. Kulüpler 1940'ta, küçük grupların büyük orkestraların yerini aldığı dönemde bayağı popüler olmuşlardı. O kulüpler orkestraları barındırmayacak kadar küçüktü. Beş kişilik bir grup zor sığıyordu sahneye. Bu tür kulüpler yeni bir tür müzisyenin doğmasına neden olmuşlardı. Küçük düzenlemelerde daha rahat çalan tür. Ben Sokak'ta çalmaya başladığımda durum buydu.

Ama Three Deuces, Famous Door, Spotlite, Kelly's Stable ve Onyx gibi küçük kulüpler aynı zamanda torbacıları, pezevenkleri, orospuları da çekiyordu. Bu tür insanlardan geçilmezdi Sokak'ta – siyah ve beyaz. Bu orospu çocukları her yerde diledikleri gibi hareket ediyorlardı. Herkes polise rüşvet verdiklerini biliyordu ve söz konusu insanlar beyaz oldukça mesele yoktu. Ama müzik Harlem'den Sokak'a inince, siyah pezevenkleri ve ayakçıları da beraberinde getirdi ve bu beyaz polislerin hiç hoşuna gitmedi. Uyuşturucu ve içki ruhsatı sa-

dece bir bahaneydi birçok siyah müzisyen açısından, çünkü olay tamamen ırkçılıktı. Kabul etmezlerdi bunu o zaman.

Her neyse, Spotlite kulübünü kapatmalarından sonra, Bird grubu Harlem'e, Minton'a götürdü. Çok daha iyi çalmaya başlamıştım orda. Bilmiyorum nedenini, belki de önlerinde çaldığım siyahlar bana destek olmuşlardı. Tam olarak bilemiyorum. Bildiğim tek şey, kendime ve çalışıma daha çok güvendiğimdi, Bird'ü sürekli ve ayakta alkışlamalarına rağmen benim çalışımdan da çok hoşlanıyor gibiydiler. Birkaç kez beni de ayakta alkışlamışlardı. Ayrıca Bird ve diğer müzisyenler tebessüm ediyorlardı çaldığımda. "Cherokee", "Night in Tunisia" gibi parçalarda zorlanıyordum, çünkü o parçalar Dizzy'nin tarzına göre yazılmışlardı. Genellikle dinleyenlere pek bir şey hissettirmeden çıkabiliyordum onların içinden. Ama Freddie Webster veya Dizzy gelip dinlediğinde o parçalarla başımın belada olduğunu fark ediyorlardı hemen, ancak hiç canımı sıkmadılar bu konuda, farkında olduklarını bana belli etmelerine rağmen.

Birçok insan –beyazlar dahil– grubun peşinden Harlem'e gelmişti, sanıyorum Sokak'taki kulüplerin kapalı kalmama nedenlerinden biriydi bu, çünkü patronlar paraları siyahların kaptığından yakınıp duruyorlardı, Harlem malı götürüyordu. Bird, Harlem'e geçip beyazları oraya çekmeye başlayınca, Sokak'taki kulüplerin açılmasına izin verdiler. Beyaz insanların hemfikir oldukları bir şey varsa, o da siyahların onlara ait olan bir parayı kapmamalarıydı. Onlara para kazandırdıkları için siyah müzisyenlerin *kendilerine* ait olduğunu sanıyorlardı. Böylece Harlem kulüplerinin beyaz kulüp patronlarının canlarını yaktığı yayılmaya başladı, işi Harlem'e kaptırmak üzereydiler. Ama kulüpler yeniden açıldığında durumun değişmiş olduğu gözlendi: bizim ayrı kaldığımız sürede büyü bozulmuştu, enerji kaybı vardı. Yanılıyor olabilirim ama Sokak kapandıktan sonra bu ordaki her şey için sonun başlangıcı olmuştu. Gerisi zaman meselesiydi.

İşte böyle bir dünyanın içinde bulmuştum kendimi. Bir yandan Juilliard'ı idare etmeye çalışıyor, diğer yandan tamamen farklı bir dünyada başarılı olmaya çalışıyordum, bebop dünyasında. Ve Bird kraldı, çünkü o dünyaya ait olan her şeyi yapıyordu – eroin, orospularla düzüşmek, eroin açlığını doyurabilmek için insanlardan para sızdırmak. Bird hayatımda tanıdığım insanların içinde en boktan şeyleri yapandı.

1945'te Juilliard'dan ayrılmaya karar verdiğimde bunu ilk söylediğim insan Freddie Webster oldu. Freddie güçlü ve iyi biriydi. Ayrılmadan önce babamı arayıp haber vermem gerektiğini söyledi. Ben önce ayrılıp sonra babama haber vermeyi düşünüyordum. Ama Freddie bana öyle deyince tekrar düşündüm. Sonra Freddie'ye, "Babama telefon edip 'Dinle Baba, Bird ve Dizzy adındaki heriflerle çalışıyorum, bu yüzden okuldan ayrılıyorum' diyemem, dedim. "Böyle bir halt yiyemem, gidip ona bizzat söylemem lazım, eve gidiyorum. Freddie onayladı ve öyle oldu.

Trene atlayıp Doğu St. Louis'e gittim, "Rahatsız Etmeyin" yazısı konmuştu ama doğru ofisine girdim. Tabii ki beni görünce çok şaşırdı, ama babam bu gibi durumlarda serinkanlıydı. Sadece, "Miles, ne bok yemeye geldin buraya?" diye sordu.

"Dinle baba, dedim. "New York'ta değişen bir şeyler var. Müzik değişiyor, tarzlar değişiyor ve ben bu değişimin bir parçası olmak istiyorum, Bird ve Diz ile birlikte. Buraya sana Juilliard'dan ayrılacağımı söylemeye geldim, çünkü bana orda öğretilenlerin hepsi beyaz ve beni ilgilendirmiyor."

"Peki," dedi, "ne yaptığını biliyorsan mesele yok. Ama ne yapacaksan iyi yap.

Sonra hiç unutmadığım bir şey söyledi: "Dışarıdaki kuşu duyuyor musun Miles?" diye sordu. "O başka kuşların ötüşlerini taklit eden bir kuş (mocking bird). Onun kendi sesi yok, herkesin sesini taklit eder, sen bunu yapma. Kendin ol, kendi sesini bul. İşin özü bu. Kendinden başkası olma. Ne yap-

man gerektiğini biliyorsun, ben de sana güveniyorum. Ve endişe etme, kendi ayaklarının üstünde durabilene kadar sana para yollamaya devam edeceğim."

Söyledikleri bundan ibaretti ve tekrar hastasına döndü. Babam başka türlü biriydi moruk. Beni bu kadar iyi anladığı için sonsuza dek şükran borcum var babama. Annem hoşnut değildi ama karar verdiğim bir konuda benimle tartışmamayı öğrenmişti. Aslında biraz daha yakınlaşmış gibiydik. Bir keresinde eve döndüğümde annemin piyanoda müthiş blues çalabildiğini öğrenmiştim. O güne kadar onun öyle bir müzisyen olabileceğini düşünmemiştim. Noel için eve döndüğümde blues çalışını dinledikten sonra çok beğendiğimi, piyanoyu bu kadar iyi çalabildiğini bilmediğimi söyledim. "Benim hakkımda bilmediğin çok şey var Miles, demişti bana. İkimiz de gülmüş, ilk kez bunun doğru olduğunu idrak etmiştik.

Annem çok güzel bir kadındı, görünüm olarak ve yaşlandıkça da ruhen. Duruşu, ifadesi büyüleyiciydi. Bizatihi yüzü bir tavırdı. Annemden bana geçmiştir bu ve yaşlandıkça ifadesi daha da güzelleşiyordu. Giderek daha yakınlaştık onunla. Ama benim müziğe olan düşkünlüğüme rağmen ikisi de gece kulüplerine gitmezlerdi, beni dinlemeye bile.

Juilliard'ın bana yararı olmadığını söylerken, bana ne çalmak istediğimi anlamam yönünden hiçbir katkısı olmadığını söylemek istiyorum. O okulda benim için yapacak bir şey kalmadığını hissetmiştim. Hayatta yaptıklarımın pek azı bende pişmanlık duygusu yaratmıştır. 1945 sonbaharında Juilliard'dan ayrılmam bunlardan biri değildi. Ayrıca, dünyanın en büyük caz müzisyenleri ile çalıyordum, kendimi kötü hissetmem için bir neden mi vardı? Yoktu. Ve kötü hissetmedim kendimi. Arkama bile bakmadım.

Dördüncü Bölüm

1945 sonbaharında, Savoy Plak Şirketi'nin prodüktörü Teddy Reig, Bird'e Savoy için bir plak yapmasını önerdi. Bird kabul etti ve benden trompet çalmamı istedi. Dizzy bazı parçalarda piyano çalmıştı, Thelonious Monk ve Bud Powell gelememişler veya gelmek istememişlerdi: Bud hiçbir zaman çok iyi geçinememişti Bird'le zaten. Dizzy'nin piyano çalmadığı parçalarda piyanoyu Sadık Hakim çalmıştı. Basta Curly Russell, davulda Max Roach ve altoda Bird. Plağın ismi *Charlie Parker's Reboppers* olarak konmuştu. Müthiş bir plaktı, en azından bazı insanlar öyle bulmuştu ve bebop akımına ismimi yazdırmıştı.

Bird'ün o plağı bitirmesi inanılır gibi değildi moruk. Bird'ün benden "Ko-Ko" parçasını çalmamı istediğini hatırlıyorum, "Cherokee" parçasının akorları üstüne yazılmış bir parçaydı. Benden o parçayı çalmamı istediğinde, hayır dedim, çalamam. Bu yüzden Dizzy çaldı o parçada trompeti, bir de "Warmin up a Riff" ve "Meandering" parçalarında, çünkü kendimi rezil etmeye niyetli değildim. "Cherokee" gibi parçaların temposunda çalmaya hazır değildim ve bunu saklamıyordum.

O plağın yapılışı ile ilgili matrak bir durum, Dizzy'nin o müthiş soloları çaldığı saatlerde benim halının üstünde uyuyor olmamdı. Çaldıklarımı kaçırmıştım. Daha sonra plakta dinlediğimde başımı sallamakla yetindim ve güldüm. Dizzy'nin o gün çaldıkları inanılmazdı.

Ama işin kendisi bir tuhaf olmuştu, çünkü uyuşturucu sa-

tıcıları sürekli gelip Bird'le alış veriş ediyorlardı. Kayıt bir günde gerçekleşmişti. Kasım sonu gibiydi, çalmadığımız bir gün, muhtemelen bir pazartesi günü. Bu insanlar sürekli geliyor, Bird tuvalete gidip duruyordu. Bu arada herkes oturup Bird'ün kendine gelmesini bekliyordu. Sonra acayip bombalanmış bir şekilde geri gelirdi. Ama kafası iyi olunca müthiş çalardı Bird.

Plak piyasaya çıktıktan sonra bazı eleştirmenlerin hakkımda kötü yazdıklarını hatırlıyorum, özellikle *Down Beat* dergisinin eleştirmeninin. İsmini anımsayamıyorum ama bir eleştirmen Dizzy'yi taklit ettiğimi ve bunun gelecekte benim içinkötü sonuçlar doğuracağını yazmıştı. Eleştirmenlerin yazdıklarına kulak asmam ama o zaman koymuştu bana adamın yazdıkları, çok gençtim ve o plakta çalıp başarılı olmak benim için önemliydi. Bird ve Dizzy bana eleştirmenlere kulak asmamamı söylemişlerdi, ben de öyle yaptım; çalışım hakkında *onların* –Bird ve Diz'in– düşündüklerine saygı duyuyordum. *Down Beat* dergisine o zırva yazıları yazan herifhayatında bir alet çalmamıştı. Belki de eleştirmenlere duyduğum nefret o zaman başlamıştı, çok genç ve daha öğrenecek çok şeyim olduğu bir dönemde beni bu kadar acımasızca kötülediklerı için. Öyle katıydılar ki bana karşı ve acımasız... Genç ve tecrübesiz birini hiç cesaret vermeden bu kadar katı bir tavırla eleştirmenin doğru olmadığını düşünüyorum.

Ama Bird'le ilişkim müzik açısından ne kadar iyiyse, kişisel olarak o kadar kötüydü. Daha önce dediğim gibi, Bird benimle kaldı bir süre, ama birçok yazarın sandığı kadar uzun değil. Ailemle oturduğum binada ona bir oda tutmuştum ama sürekli bizdeydi, para ister, Irene'in kurabiyelerinden yer, sarhoş olup halının üstünde sızardı. Ayrıca, geldiğinde beraberinde orospuları, torbacıları, ayakçıları da getirirdi.

Bird'ün anlayamadığım yanlarından biri, kendini mahvetmekte neden bu kadar ısrarlı olduğuydu. Bird zekiydi moruk. Entelektüel biriydi. Roman, şiir, tarih kitapları filan

okurdu. Ve birçok konuda kimle olsa konuşabilirdi. Orospu çocuğu, okuma yazması olmayan, cahil ve aptal biri değildi. Son derece hassastı. Ama onun yıkıcı yanı başka türlü bir şeydi. O bir dahiydi ve dahilerin çoğu açgözlüdür. Politika konuşurdu sık sık, karşısındakinde bir şey bilmiyormuş izlenimi uyandırıp sonra birden bir şey söyler, herifi akrep gibi sokardı, böyle bir oyun oynardı. Özellikle beyazlara yapardı bunu. Makaraya alındıklarını anladıklarında Bird onların yüzüne karşı gülerdi. Başka türlü biriydi – çok karmaşık.

Ama Bird'ün yaptığı en kötü şey, büyük bir müzisyen olarak ona duyduğum sevgi ve saygıyı suiistimal etmesi oldu. Uyuşturucu satıcılarına onlara olan borcunu benim ödeyeceğimi söylerdi. Herifler bana gelip öldüreceklermiş gibi bakarlardı. Tehlikeli durumlardı. Sonunda ona ve diğer orospu çocuklarına artık evime gelmemelerini söyledim. Bu durum o kadar rahatsız edici olmaya başlamıştı ki, Irene Doğu St. Louis'e döndü, ama Bird gelmeyi keser kesmez tekrar New York'a geri geldi. Bird o sıralar Doris Sydnor ile tanışmış, onun apartmanına yerleşmişti. Bird taşındıktan sonra Irene gelene kadar Freddie Webster bende kalmıştı, sabahlara kadar oturup konuşurduk. Bird'den çok daha kolaydı onunla geçinmek.

Bird'le çalmadığım zamanlar Coleman Hawkins ile çalıyordum, Minton'da. Dediğim gibi, bayılıyordum Bean'le çalmaya. Öyle iyi çalıyordu ve öyle harikulade bir insandı ki... Her zaman iyi davramrdı bana, oğluymuşum gibi neredeyse. Moruk, Bean bir balad çaldığı zaman müthişti, özellikle "Body and Soul" gibi parçalarda. Saint Joseph, Missouri'liydi, Kansas City yakınlarında küçük bir kasabadan, Bird de oralıydı. Biz –Bird, ben ve Bean– hepimiz orta batıdanız. Müziksel olarak ve bazen –en azından Bird'le– sosyal olarak anlaşmamızın nedenlerinden biriydi bu; olaylara bakışımız ve düşüncelerimiz benzeşiyordu. Bean çok tatlı, tanıdığım en iyi insanlardan biriydi ve bana müzikle ilgili çok şey öğretmiştir.

Ayrıca, elbise verirdi bana. Bir ceket veya gömlek için kaç para istediğini sorduğumda, elli sente filan verirdi onu bana. Elbiselerini 52. Sokak'ta şık bir dükkandan alır, sonra ölü fiyatına bana verirdi. Bir keresinde Philly'de Nelson Boyd ve Charlie Shaw adında iki kişiyle tanıştırmıştı Bean beni. Charlie Shaw davulcuydu sanıyorum, iyi hatırlamıyorum. Neyse, Charlie kendi elbiselerini dikerdi ve bazen Bean'e de dikerdi. Çok orospu çocuğu takımlar dikerdi moruk. Bir keresinde ona, "Kahretsin Charlie, neden bana da bir takım dikmiyorsun?" dedim. Kumaşını almamı, bana ücretsiz bir takım dikeceğini söyledi. Kumaş aldım ve bana anasını ağlatana dek giydiğim bir kruvaze takım dikti. 1945–1947 seneleri arasındaki fotoğraflarımın çoğunda üstümdedir o takım. Ondan sonra param olduğu zaman hep diktirmişimdir elbiselerimi.

Bean'le çalışırken Thelonious Monk'u daha iyi tanıma fırsatını buldum; grupta o da vardı. Denzil Best davul çalıyordu. Monk'un "Round Midnight" parçasını çok seviyor, iyi çalmayı öğrenmek istiyordum. Her gece o parça çalındıktan sonra sorardım ona, "Nasıldım bu gece Monk?" Ve o çok ciddi bir tavırla bakar, "Doğru çalmadın, derdi. Ertesi gece aynı şey ve ertesi gece ve ertesi gece. Bir süre böyle gitmişti.

"Bu parça böyle çalınmaz," derdi bazen yüzünde kötü ve usanmış bir ifade ile. Sonra bir gece yine sordum ona ve "Evet, böyle çalmalısın işte," dedi.

Bir orospu çocuğu kadar mutlu etmişti bu beni moruk, çamurda yuvarlanan bir domuz gibi mutlu olmuştum. Kapmıştım parçanın tonunu. En zor parçalardan biriydi. "Round Midnight" zordu, çünkü çok karmaşık bir melodisi vardı ve fazla dağıtmadan çalmak zorundaydım. Akorları ve değişimleri yansıtarak çalmak gerekiyordu parçayı. Duymak zorunda olduğun parçalardan biriydi. Minör gamda yazılmış sekiz mezürlük melodilerden, çalıp geçilen cinsten bir şey değildi. Öğrenilmesi ve hatırlanması zor bir parçaydı. Hâlâ çalabiliyorum, ama sık çalmayı sevmem, belki tek başıma çalışırken

ara sıra. Benim için parçayı zor kılan şey armonik yapısıydı. Parçayı duymak, çalmak ve Monk'un melodiyi duyabileceği bir şekilde doğaçlama yapmak zorundaydım.

Emprovize çalmayı Bean, Monk, Don Byas, Lucky Thompson ve Bird'den öğrendim. Ama Bird o kadar yaratıcı ve müthiş bir doğaçlama yeteneğine sahipti ki, parçaları ters-yüz ederdi. Müzik bilmiyorsan, Bird'ün doğaçlama sırasında nerede olduğunu bilemezdin. Bean, Lucky Thompson ve Don Byas aym emprovize tarzına sahiptiler: Melodiyi çalar, sonra emprovizeye başlarlardı. Emprovize sırasında melodiyi duyabilirdiniz. Ama Bird çaldığında iş değişirdi, tamamen başka bir şeydi onunki, her seferinde değişik bir şeydi. Ustaların arasında usta oydu.

Şöyle düşünelim: ressamlar ve ressamların arasında büyük ressamlar vardır. Bu yüzyılda, kanımca Picasso büyüktü, bir de Dali. Bird benim için Dali gibiydi, en çok sevdiğim ressam. Dali'yi ölümü çizerken sergilediği hayal gücünden ötürü severim, sürrealizmini sevdiğim için. Dali'nin sürrealizminde bir teknik vardır daima –en azından benim için– öyle değişiktir ki: biliyorsun, bir kadının göğsünde bir adam başı gibi. Ve Dali'nin resimlerinde ustaca bir bütünlük vardır. Picasso'nun resimlerinde, kübizm dışında, bir Afrika etkisi vardı ve ben onu zaten tanıyordum. Dolayısıyla Dali daha ilginçti benim için, bana yeni bir bakış açısı kazandırmıştı. Bird de müzikte öyleydi.

Bird'ün dört veya beş tarzı vardı, hepsi farklı. Biri Lester Young tarzıydı; biri Ben Webster, biri ise Sonny Rollins'in "gagalama" diye adlandırdığı bir tarzdı. Nefesli çalan birinin çok kısa cümleler çalmasından oluşuyordu (bugün Prince bu tarzı kullanıyor); ve tarif edemeyeceğim iki tarz daha. Monk da bir piyanist ve besteci olarak öyleydi: tam Bird gibi değildi ama yakındı.

Bugünlerde sık sık Monk'u düşünüyorum, çünkü yazdığı müzik bugüne rahatlıkla uyarlanabilir, genç müzisyenlerin

bugün kullandığı ritmlerle çalınabilir – Prince'e, benim yeni müziğime ve daha birçok şeye ters düşmez. Monk büyük bir müzisyendi, yenilikçiydi, özellikle besteci olarak.

Matrak bir herifti Monk, ayakları ve bacakları ile tempo tutardı sürekli. Piyano çalışını izlemeye bayılırdım, çünkü ayaklarını izlersen çaldığına kendini ne kadar verdiğini anlayabilirdin. Ayakları sürekli oynuyorsa iyice kaptırmış demekti: oynamıyorsa kaptırmamıştı. Kutsanmış bir kilise müziği dinlemek gibi bir şeydi biliyor musun – vuruşlar ve ritmler. Birçokları Monk'un, Bud Powell kadar iyi piyano çalamadığını düşünürlerdi, Bud Powell'in hızından, yüksek tekniğinden ötürü. Boktan bir düşünce bu, yanlış yaklaşım, çünkü değişik tarzları olan müzisyenlerdi. İkisi de müthiş çalıyordu. Ama farklıydılar. Bud daha çok Art Tatum gibi çalardı, bebop çalan müzisyenlerin hepsi bayırlardı Art Tatum'a. Monk daha çok Duke Ellington gibi. Ama Bud'un tarzında Monk etkisini duyabilirdiniz. İkisi de korkunç çalan orospu çocuklarıydılar. Sadece tarzları farklıydı. Bird ve Bean'in tarzlarının farklı olduğu gibi; Picasso ve Dali gibi. Ama Monk'un müziği başka türlüydü, özellikle kompozisyona yaklaşımı. Çok yenilikçiydi.

Şimdi, bu tuhaf gelecek ama Monk ve ben çok yakındık, müziksel olarak. Bütün parçalarını gösterirdi bana, eğer anlamıyorsam açıklardı onları. Hepsine bakardım, bakıp güler-dim, öyle matraktılar ki, dolambaçlı şeyler. Monk müzikte müthiş bir mizah anlayışına sahipti. Zamanının ilerisinde, yenilikçi bir müzisyendi. Onun müziğini bugün fusion veya daha popüler müzik türlerine uyarlayabilirsiniz; hepsine değil belki ama gerçekten popüler olan türlere rahatlıkla. James Brown'ın çok başarılı olduğu o ritmik siyah müziğe mesela. Monk'un bütün bestelerinde böyle bir yan vardı.

Çok ciddi bir müzisyendi Monk. Onu ilk tanıdığımda kafası iyi olurdu sık sık, Dexedrine takılıyordu. Öyle duydum ve azından. Ama ondan müzik öğrendiğim sıralarda –çok şey öğrendim ondan– sürekli iyiydi kafası. İri ve güçlü bir orospu

çocuğuydu, 1.85 boyunda, yüz kiloya yakın. Daha sonraları, ben çalarken arkamda çalmamasını söyledikten sonra kapıştığımıza dair bir hikaye duyduğumda kulaklarıma inanamadım, çünkü Monk ve ben çok yakındık bir kere, ayrıca onunla dövüşmeyi aklımdan geçiremeyeceğim kadar iriydi benden. İstese suyumu sıkardı benim. Ben solo çekerken arkamda çalmamasını söylemiştim sadece. Bu müzikle ilgili bir şeydi, dostluğumuzla ilgili değildi. Kendisi başkalarından aynı şeyi istemiştir defalarca.

Çok iyi bir müzisyen olmasına rağmen, benim arkamda çalış tarzından hoşlanmazdım, ritm çalarken akorları kullanış tarzından. Monk ile çalabilmek için Coltrane gibi çalmak gerekiyordu – boşluk kavramı ve bir sürü kopuk şey. Müthiş bir müzikti o, müziğin zirvelerinden biriydi ama farklıydı benim çaldığım tarzdan.

Sessiz biriydi Monk. Bazen Bean'le derin tartışmalara girerdi. Bean bu yüzden tiye alırdı Monk'u. Monk sesini çıkarmazdı çünkü çok severdi Bean'i, çünkü iri ve güçlü olmasına rağmen sakin ve yumuşak biriydi Monk, harikulade bir insandı, dingindi. Eğer tersi olmuş olsaydı, Monk, Bean'le kafa bulsaydı, tahammül edemezdi Bean.

O sıralar idrak edememiştim ama şimdi geriye bakıp düşündüğümde, eleştirmenlerin çoğu anlamamışlardı Monk'un müziğini. Moruk, Monk'un kompozisyon üstüne öğrettiklerini kimse öğretmemişti bana 52. Sokak'ta. Her şeyi gösterdi bana; bu akoru şöyle çal, şunu yap, şunu kullan. Bana sadece söylemezdi, piyanonun başına geçip gösterirdi de. Ama hızlı kapmak zorundaydınız Monk'tan, satır aralarını okumak gerekirdi, çok az konuşurdu çünkü. O kendine has tarzıyla yaptığını yaparken dikkatli değilsen, sana gösterdiklerine –anlattığı değil, gösterdiği– kendini vermiyorsan, "Ne? Ne yapıyor bu?" diye sormaya başlardın kendine. O pozisyona düştüğün anda iş işten geçmişti. Anlaman gereken şey geçip gitmişti. Tekrar geri dönmezdi. Çünkü Monk'un böyle şeylere taham-

mülü yoktu. Bendeki müzik ciddiyetinin farkına varmış, bana gösterebileceği her şeyi göstermişti, çok fazla şey ederdi bu. Sosyal olarak onunla çok fazla görüşmememe rağmen –öyle bir yaşantısı yoktu zaten– benim için müziksel açıdan bir ağabey, bir öğretmen olmuştu ve yakındık bu yüzden birbirimize. Benim için yaptıklarını başka biri için yapmazdı herhalde. Yanılıyor olabilirim, ama sanmıyorum. Ama Monk harikulade bir herif olmasına rağmen yabancıların gözünde tuhaf biriydi, daha sonraları benim de yabancıların gözünde tuhaf biri olmam gibi.

Sir Charles Thompson da tuhaf adamdı ama Monk gibi sessizliğinden kaynaklanmazdı onun tuhaflığı. Sir Charles o sıralar trompette kullanmıştı beni, davulda Connie Kay ve piyanoda kendi çalardı. Daha önce bu üç aletten müteşekkil bir üçlü dinlememiştim ama bu Sir Charles'ı –unvanı kendinden menkuldu– hiç rahatsız etmemişti. O da tuhaftı ama sessiz değildi.

Sir Charles ile Minton'da çaldığım kısa süre zarfında bir sürü herif gelmiştir bizle çalmaya. Bird, Milt Jackson, Dizzy ve Red Rodney adında çok orospu çocuğu beyaz bir trompetçi. Freddie Webster de gelirdi. Ray Brown bir gün gelip herkesi şaşkına çevirmişti çalışıyla. Çok iyi müzisyenler gelip çalardı Sir Charles'la. Count Basie tarzı bir piyano çalardı. Ama Bud Powell'ı da taklit edebilirdi istediği zaman. Bebop'çılarla çalmayı severdi. Gil Evans hoşlanırdı ondan, biliyorum. Ben de beğendim bir süre, ama müziksel olarak başka bir yöne kaymaya başlamıştım, Dizzy ve Bird'ün çaldığı bir tarza, en azından o sıralar.

Bird'le çalmaya başladıktan sonra Max Roach'la çok yakınlaştık. Max, J.J. Johnson ve ben sabahlara kadar sokaklarda takılır, sonra benim veya Bird'ün evinde sızardık. Milt Jackson, Bud Powell, Fats Navarro, Tadd Dameron, Monk, bazen Dizzy, hepimiz düşünce olarak yakın insanlardık. Birbirimizle alışveriş halindeydik sürekli. Birinin müziksel deste-

ğe veya paraya ihtiyacı olduğunda paylaşırdık neyimiz varsa onunla. Bird'le çalmaya başladığımda Max bir şeyleri kaçırdığımı hissetmişse uyandırırdı beni. Ben de onun için aynı şeyi yapardım.

Ama Harlem'de, kendi yaşıtlarımızla jam session yaptığımızda keyiflenirdik en çok. Daha çok benden daha yaşlı ve bilgili müzisyenlerle takılmıştım. Şimdi New York'ta benimle yaşıt bir sürü müzisyen arkadaşım olmuştu, onlardan öğrenebiliyor, bildiklerimi onlara aktarabiliyordum. Daha önceleri yaşıtlarımla takılmamıştım, onlar için fazla ilerdeydim ve bana öğretebilecekleri bir şey yoktu; genellikle benden öğreniyorlardı. Ama ben sürekli yeni ve değişik şeyler öğrenmeyi seven biri olmuşumdur hep. Max ve biraz önce saydığım insanlarla oturup çalabiliyor, sabahlara kadar müzik konuşabiliyordum. Bundan hoşlanmışımdır her zaman.

New York farklıydı o günlerde, sokakları dolaşıp jam session yapabileceğin bir yer bulabilirdin. Ayrıca, bir sürü müthiş müzisyen de bulunurdu o jam session'larda. Kulüplerin hepsi birbirine yakındı, bugün olduğu gibi dağılmamışlardı. Bizi ilgilendiren tek şey müzik hareketinin bir parçası olmaktı.

Her zaman sevmişimdir riske girmeyi, müziksel olarak ve sanıyorum yaşlandıkça özel yaşamımda da. Ama 1945'te sadece müzikseldi girdiğim riskler. Max Roach da öyleydi o zamanlar. O ve ben geleceğin orospu çocukları olacaktık. Herkes Max'ın ileride bir Kenny Clarke olacağından söz ediyordu. Ben de bir Dizzy olacaktım. Bu doğru muydu değil miydi bilemiyordum. Ama bebop dinlemeye gelen insanlar böyle düşünüyordu.

Eleştirmenler beni aşağılamaya devam ediyorlardı, sanıyorum bunun nedeni biraz da benim kıç yalamayı seven biri olmamamdı, özellikle bir eleştirmenin. Çünkü eleştirmenlerin beğendiği insanlar genellikle onlara iyi davranan lardır. Üstelik çoğu beyazdı ve kendileri hakkında iyi yazsınlar diye

siyah müzisyenlerin onlara iyi davranmalarına alışıktılar. Siyah müzisyenlerin çoğu kıçlarını yalar, sahnede aletlerini çalmakla yetinmeyip sırıtır, gösteri yaparlardı, oysa aletler çalınmak için oradaydılar.

Dizzy ve Louis "Satchmo" Armstrong'u çok sevmeme rağmen, onları dinlemeye gelenlere sırıtıp onları eğlendirmeye çalışmalarından hiçbir zaman hoşlanmadım. Neden böyle yaptıklarını biliyorum – para kazanmak ve trompetçi olmanın yanı sıra eğlendirme yetenekleri olduğu için. Bakmak zorunda oldukları aileleri vardı, ayrıca ikisi de palyaçoyu oynamayı severdi; Dizzy ve Satch yapı olarak öyleydiler. Onlar böyle davranmayı sevdikten sonra bana söyleyecek bir şey kalmaz. Ama ben bundan hoşlanmam ve hoşlanmak zorunda da değildim. Benim büyüdüğüm ortam onlarınkinden çok farklıydı. Ben orta batılıyım, onların ikisi de güneylidir. Biz beyazlara daha farklı bakarız. Ayrıca ben onlardan daha gençtim ve kendimi müzik dünyasında kabul ettirmek için onların katlanmak zorunda kaldıkları şeylerden geçmem gerekmiyordu, trompetimi çalmamın yeterli olması gerektiğini düşünüyordum – yapmak istediğim tek şeydi bu. Benim gibi genç müzisyenler için kapıları Dizzy ve Louis gibi insanlar açmıştı. Benim kimseyi eğlendirmek gibi bir kaygım yoktu. Hiçbir alet çalamayan, ırkçı bir beyaz orospu çocuğu benim hakkımda iyi birkaç şey yazsın diye hayatta yapamazdım böyle bir şeyi. Onlar için prensiplerimden vazgeçmeyecektim. İyi bir müzisyen olmak istiyordum ve bu sırıtmayı değil, iyi çalmayı gerektiriyordu sadece. Ben de öyle yaptım, hâlâ öyle yapıyorum. Eleştirmenlerin cam cehenneme.

Bu yüzden eleştirmenler benden hoşlanmazlardı –hâlâ hoşlanmazlar– çünkü onların gözünde kibirli bir küçük zenciydim. Öyleydim belki de, bilmiyorum, ama bildiğim tek bir şey vardı, kendi çalışım hakkında oturup kendim yazmayacaktım, bu onların işiydi ve yazmak istemezlerse topunu siktir edebilirdim. Max ve Monk da aynı düşüncedeydi, J.J. ve

Bud Powell da. Bizi yakınlaştıran şey buydu, kendimize ve müziğimize olan ortak yaklaşımımız.

Ünlenmeye başlamıştık. İnsanlar bizi dinlemek için gittiğimiz her yere geliyorlardı – Harlem Sokak, Brooklyn. Max ve beni görmek için gelen kadınların sayısı bir hayli kabarıktı. Ama ben Irene'le beraberdim ve bir erkeğin bir tek kadına ait olması gerektiğine inanıyordum o zamanlar. Bu inancımı uzun bir süre koruyabildim, eroin alışkanlığı edinip kadın parası ile geçinmeye başlayana dek. O günlerde benim için olay bir erkek–bir kadın meselesiydi. Yine de cazip bulduğum birkaç kadın vardı. Annie Ross ve Billie Holiday gibi.

1945 sonlarında Sokak kapatıldıktan bir süre sonra Dizzy ve Bird, New York'tan ayrılmaya karar verdiler, Los Angeles'a gideceklerdi. Dizzy'nin menajeri orda bir kulüp sahibini, bebop'ın batı kıyısını kasıp kavuracağına ikna etmişti. Bebop'ı California'ya yayma fikri Dizzy'ye cazip gelmişti ama Bird'ün problemleri ile uğraşmak zorunluluğu onu ürkütüyordu. Önce istemedi ama kulüp sahibi ikisinin beraber gelmesinde ısrar edince razı oldu sonunda. Grup, Dizzy, Bird, Milt Jackson, piyanoda Al Haig, davulda Stan Levey ve basta Ray Brown'dan oluşuyordu. Sanıyorum 1945 Aralık ayında trene binip gittiler.

New York durgun olduğundan Doğu St. Louis'e gidip biraz dinlenmeye karar verdim. 147. Sokak ve Broadway'deki dairemi bırakıp Irene ve Cheryl'i de yanıma aldım. Zaten daha büyük bir yere gereksinimimiz vardı, dönüşte halletmeliydim o meseleyi. Doğu St. Louis'e vardığımızda tam Noel'di.

Benny Carter ocak ayında Riviera'da çalmak için büyük orkestrasını St. Louis'e getirdiğinde ben hâlâ oradaydım, onları dinlemeye gittim. Benny'yi tanıdığım için yanlarına gittim. Beni gördüğüne sevindi ve orkestrasında iş teklif etti. Benny'nin orkestrası Los Angeles kökenliydi. Bird ve Diz orda olduklarından New York'u arayıp Ross Russell'a Bird'ü nerede bulabileceğimi sordum. Ross Russell, Bird'ün menaje-

ri gibiydi. Bana Bird'ün telefon numarasını verdi, Bird'ü arayıp Los Angeles'a geleceğimi söyledim.

İstediğim tek şeyin Bird'ü görmek ve çaldıklarını dinlemek olduğunu anlamanı isterim. Başka hiçbir nedenim yoktu. Ama o benim gruba katılmamdan söz etmeye başladı; ben, o ve Diz beraber çalabiliriz diye düşünüyordu. Ross Russell'ın bir plak kaydı ayarladığım, benim de o plakta çalmamı istediğini söyledi. Beni bu şekilde övmesi beni gururlandırmıştı tabii ki. Müzik dünyasının en korkunç orospu çocuğunun övgüleri karşısında kim gururlanmazdı ki? Ama Bird'le konuşurken müzik dışında birtakım başka nedenlerden dolayı seni şişirme olasılığı da vardı. Diz'in yerini almak gibi bir düşüncem yoktu. Çok severdim onu. Dizzy ve Bird'ün geçmişte problemleri olduğunu biliyor ama onları halletmiş olduklarını ümit ediyordum.

Bilmediğim, Bird ile Ross Russell'ın benim hakkımda zaten konuşmuş olduklarıydı. Bird, Dizzy'den farklı bir trompetçi istiyordu. Daha rahat bir tarzı olan birini, orta perdede çalan, benim gibi, Los Angeles'a vardıktan sonra öğrendim bunları.

Los Angeles'a vardığımızda Benny Carter, Orpheum'da bir iş ayarladı. O bittikten sonra grup geçici olarak dağıldı, bir sonraki işe kadar. Benny küçük bir grup kurdu orkestrasının elemanlarından birkaçıyla. Ben vardım, tromboncu Al Grey vardı, anımsayamadığım birkaç kişi daha. Küçük kulüplerde çalmaya başladık, bir de radyo yayını yapmıştık. Sevmiyordum Benny'nin grubunun yaptığı müziği ama söylemedim bunu onlara. Benny iyi bir insandı ve onun çalışını seviyordum, ama diğerlerinin çaldıkları bir işime yaramıyordu. Ayrıca, Los Angeles'a ilk geldiğimizde Benny'yle kalıyordum. Aniden ayrılmak doğru olmaz diye düşünüyordum. Bir süre ne yapacağımı bilemedim. Benny'nin orkestrasında çalmaktan hoşnut değildim, çünkü eski parçaların küflenmiş aranjmanlarını çalıyorlardı. Benny harika bir müzisyendir as-

lında. Ama tam güveni yoktu çalışına, bazen bana Bird gibi mi çaldığını sorardı. "Hayır," derdim, "Benny Carter gibi çalıyorsun." Bu yanıtı alınca katıla katıla gülerdi.

Benny Carter Orkestrası'yla çalarken, Finale diye bir kulüpte gece yarısından sonra Bird'le çalıyordum. Trompette ben, basta Addison Farmer –trompetçi Art Farmer'ın ikiz kardeşi– piyanoda Joe Albany ve davulda Chuck Thompson. Birçok iyi müzisyen zaman zaman gelip bizle çalardı. Alto saksofoncu Sonny Criss, Art Farmer, basçı Red Callender ve Red'in himayesine aldığı o kaçık ve harikulade orospu çocuğu Charlie Mingus.

Charlie Mingus, Bird'e aşıktı moruk, hiç kimse bu kadar sevmemiştir Bird'ü. Belki Max Roach. Ama Mingus acayip takmıştı Bird'e, her gece gelip dinlerdi onu. Doyamıyordu Bird'e. Benden de çok hoşlanırdı. Ama Mingus kimle olsa çalabilirdi bası ve onu dinleyen herkes ileride onun müthiş olacağını tahmin edebiliyordu. New York'a gelmek zorunda olduğunu da biliyorduk, ki geldi.

Benny'nin grubunun çaldığı müzikten usanmıştım. Müzik değildi. Arkadaşım Lucky Thompson'a grupta çalmaktan ne kadar sıkıldığımı söyledim. Ayrılıp onunla kalmamı önerdi. Lucky ile Minton'dan tanışıyorduk, müthiş bir saksofoncuydu. Aslen Los Angeles'lıydı ve eve dönmüştü. New York'tayken birkaç gün bende kalmıştı. Los Angeles'ta bir evi vardı, onun yanına yerleştim.

1946 yılının ilk aylarındaydık, karım Irene ikinci çocuğumuz Gregory'ye hamileydi ve Doğu St. Louis'deydi. Ailemi geçindirebilmek için para kazanmalıydım. Ama ayrılmadan önce Benny bana paraya ihtiyacım olup olmadığını sordu. Mutsuz olduğumu duymuştu. "Yok moruk, tek isteğim ayrılmak, dedim ona. Alınmıştı ve ben kendimi kötü hissetmiştim, çünkü beni Californiya'ya o getirmişti, şimdi birden ayrılıyordum. Oysa haftada 145 dolar yapıyordum onunla. Ama

Benny ile çalarken acı çekiyordum. O boktan şeyleri çalacak olduktan sonra aldığım para önemsizdi.

Benny'den ayrıldıktan sonra beş parasız kalmıştım. Önce Lucky'nin, sonra Howard McGhee'nin yanında kaldım. Howard ile iyi dost olduk, trompet ve müzik teorisi ile ilgili bilgilerimi öğrenmek istiyordu. Dorothy adında beyaz bir kızla beraberdi Howard. Harikulade güzel bir kızdı – bir film yıldızı gibiydi. Sanıyorum evliydiler; anımsayamıyorum. Neyse, kız Howard'ın altına yeni bir araba çekmişti, cebine para koyuyor, ona elbiseler satın alıyordu. Howard başka türlüydü moruk. Neyse, Dorothy'nin bir kız arkadaşı vardı, sarışın, aynı Kim Novak, daha zarif. Adı Carol'du. George Raft'ın kızlarından biriydi. Howard'ın evine gelirdi sürekli ve Howard onunla beraber olmamı istiyordu. O zamana kadar ya iki ya da üç kadınla sevişmiştim. Yeni yeni sigara içmeye başlamıştım, ama küfür etmeyi beceremiyordum henüz. Carol beni görmeye geldiğinde ona ilgi göstermezdim. Oturup trompet çalışmalarımı izlerdi, sürekli çalışırdım.

Bir gün Carol gittikten sonra Howard eve geldiğinde ona, "Carol uğradı bugün Howard," dedim.

"Ve sonra?" diye sordu Howard.

"Ne sonrası?" dedim. "Ne demek istiyorsun?"

"Ne yaptığını bilmek istiyorum Miles."

"Hiç," dedim, "hiçbir şey."

"Dinle Miles," dedi, "bu kız zengin, yani buraya geliyorsa senden hoşlanıyor demektir, bir şeyler yap. Buraya gelip kornasını spor olsun diye mi çaldığını sanıyorsun? Bir daha geldiğinde bir şeyler yap. Duydun mu Miles?"

Bir süre sonra Carol yeni Cadillac'ı ile gelip korna çaldı. Onu içeri aldım ve bana bir ihtiyacım olup olmadığını sordu. Dışarıda üstü açık bir Cadillac duruyordu ve o bir orospu çocuğundan daha çekiciydi. Beyaz bir kızla takılmamıştım daha önce, ondan korkuyordum biraz herhalde. New York'ta bir tane öpmüştüm galiba. Ama henüz beyaz bir kadınla yatmamış-

tım. Ona bir şeye ihtiyacım olmadığım söyledim, biraz oturup gitti. Howard eve geldiğinde ona Carol'un uğradığını, bana bir ihtiyacım olup olmadığını sorduğunu söyledim.

"Ve sonra?" diye sordu Howard.

"Ona hiçbir şeye ihtiyacım olmadığım söyledim. Para filan istemediğimi."

"Sen aklını mı kaçırdın orospu çocuğu," dedi Howard, öfkeden delirmişti. "Tekrar geldiğinde aynı hikayeyi duyarsam ve cebinde para yoksa burnunu keseceğim senin. Hiçbir yerde çalamıyoruz burda. Siyah sendika bizi çok modern bulduğu için çalmamızı istemiyor. Beyaz sendika siyah olduğumuz için çalmamızı istemiyor. Beyaz bir kız bulmuşsun, sana para vermek isteyen bir orospu, beş kuruşun yok ve ret mi ediyorsun? Bir daha böyle bir şey yaparsan bıçaklarım seni aptal orospu çocuğu, ne dediğimi duydun mu? Çok ciddiyim, bir şeyler yap."

Howard'ın iyi biri olduğunu biliyordum ama aptallığa tahammülü yoktu. Carol tekrar gelip paraya ihtiyacım olup olmadığını sorduğunda, "Evet," dedim. Parayı uzattığında aldım. Howard'a anlattığımda, "İyi," dedi. Daha sonra Howard'ın bana söylediklerini düşündüm, benim için utanç verici bir şeydi yaptığım, kızdan para almak. Alışık değildim böyle şeylere. Ama gerçekten ilk kez parasız kalmıştım. Ondan sonra Carol bana kazaklarını filan verirdi. Soğuk oluyordu akşamları Los Angeles. Howard ile o konuşmanı hiç unutmadım, kelimesi kelimesine anımsıyorum, ki bu benim için olağan değildir.

Benny'den ayrıldıktan sonra bir süre Bird'le çaldım. Howard McGhee, Bird'e de yardımcı oluyordu. Bird, Billy Berg'in kulübünde Dizzy'yle çaldıkları iş sona erdikten sonra Howard'ın evinde kaldı bir süre. Dizzy ile büyük sükse yapmışlardı Billy Berg'in yerinde, ama Dizzy, New York'a dönmek istemişti. Grup elemanlarının -Bird dahil- New York'a

dönüş biletlerini almıştı. Herkes dönmek istiyordu zaten ama Bird son anda biletini iade edip parası ile eroin almıştı.

1946 ilkbaharında Ross Russell, Bird için Dial Plakları adına bir plak kaydı ayarladı. Ross ayık kalması için Bird'ün yakasına yapıştı ve beni, tenor saksofonda Luck Thompson'u, gitarda Arv Garrison'u, basta Vic McMillan'ı, davulda Roy Porter'ı ve piyanoda Dodo Marmarosa'yı işe aldı bu kayıtlar için.

O sıralar Bird ucuz şarap ve eroin takılıyordu. Batı kıyısında insanlar deli olmuyorlardı bebop için New York'lular gibi, çaldığımız şeylerin bir kısmını tuhaf buluyorlardı. Müzisyenleri de öyle. Özellikle Bird'ü. Parası yoktu, üstü başı dökülüyor, kötü görünüyordu, ama onun kim olduğunu bilen herkes, korkunç bir orospu çocuğu olduğunu ve hiçbir şeyi iplemediğini de biliyordu. Ama diğerleri, Bird'ün bir dahi olduğunu duyup onu dinlemeye gelenler, sahnede tuhaf şeyler çalan, pejmürde bir insan görüyorlardı. Bu insanlar Bird'ün dehasını küçümseyip onu önemsemiyorlardı, sanıyorum bu Bird'ün kendine olan güvenini sarsmıştı, yaptığı şeye olan inancını. Bird, New York'tan ayrıldığında bir kraldı, ama Los Angeles'ta tuhaf bir müzik yapan ayyaş ve yılgın zencilerden biriydi sadece. Los Angeles yıldızlar şehriydi, oysa Bird'ün bir yıldıza benzer hiçbir yanı yoktu.

Ama o plak kayıtlarında Bird kendini toparladı ve müthiş çaldı. Kayıtlardan bir önceki gece Finale Kulüp'te prova yaptığımızı anımsıyorum. Gecenin büyük kısmını ne çalacağımız ve kimin nerede ne çalacağını tartışmakla geçirmiştik. Kayıt öncesi prova için zaman ayrılmamıştı, müzisyenler alışık olmadıkları bazı parçalar çalacakları için bozulmuşlardı bu işe. Bird insanlara onlardan ne yapmalarını istediğini anlatmazdı hiç. Çalmak istediği şeyleri çalabileceğini düşündüğü birilerini ayarlayıp gerisini oluruna bırakırdı. Yazılı hiçbir şey olmazdı, bazen bir melodi taslağı belki. İstediği tek şey çalmak, parasını aldıktan sonra da gidip eroin çekmekti.

Bird istediği melodiyi çalardı. Müzisyenlerin çok dikkatli olmaları, onun ne çaldığını hatırlamaları gerekirdi. Son derece spontane çalar, içgüdülerini izlerdi. Batı gruplarının her şeyi önceden organize etmeye dayalı çalma prensibine ters düşerdi. Bird müthiş bir emprovizatördü ve muhteşem müziğin öyle yapılacağına inanıyordu, büyük müzisyenin ölçüsünün bu olduğuna. Onun anlayışı, "yazılı olanı siktir et"ti." Bildiğini çal ve iyi çal, gerisi gelirdi – yazılı nota sistemine dayalı Batı müziğinin tam karşıtı.

Bird böyle çaldığı zaman müthiş keyif alırdım. Çok şey öğrendim ondan bu şekilde, daha ileride kendi müzik anlayışımın şekillenmesinde bana çok yardımcı olan şeyler. Bu tür çalışmalar başarılı oldukları zaman tam anlamıyla müthiştirler. Ama neler olup bittiğini anlamayan, kendilerine verilen özgürlüğü kullanamayıp *kendi* borularını öttürmeye başlayan müzisyenler olduğu zaman da berbattırlar. Bird sürekli bu anlayışa kafası basan müzisyenler bulurdu. Stüdyo kayıtlarında da yapardı bunu, kulüplerde canlı çalarken de. Kayıtların bir gece öncesi tartışıp durmamızın nedeni buydu.

Kayıtlar Hollywood'da bir stüdyoda yapıldı. Bird orospu çocuğuydu o gün. "A Night in Tunisia", "Yardbird Suite" ve "Ornithology" adlı parçaları kaydetmiştik. Dial, "Ornithology" ve "A Night in Tunisia"yı 78'lik olarak o yılın mayıs ayında piyasaya sürdü. O gün Bird'ün "Moose the Mooch" adında bir parçayı kaydettiğini anımsıyorum. "Moose the Mooch" Bird'e eroin getiren herifin lakabıydı. Samyorum kayıtlar sırasında sürekli Bird'e eroin temin ederek Bird'ün kazancının yarısına ortak olmuştu. (Bir şekilde Bird'ün kontratında belirtilmiş olabilir bu.)

Sanıyorum benim dışımda herkes iyi çalışmıştı o kayıtlarda. Bu Bird'le ikinci kayıt çalışmamdı, neden çalabileceğim kadar iyi çalmadığımı bilemiyorum. Asabiydim belki. Berbat çalmadım ama daha iyi çalabilirdim. Ross Russell –asla hoşlanmadığım palavracı orospu çocuğunun biri, Bird'ün kanını

emmekten başka bir işe yaramayan bir vampir– benim çalışımın kusurlu olduğuna dair bir şeyler söyledi. Siktir et o palavracı beyaz oğlanı. Müzisyen değildi, nereden bilebilirdi Bird'ün neyi sevip sevmediğini! Ross Russell'a kıçımı öpmesini söyledim.

Dizzy'den daha farklı çalabilmek için susturucuyla çaldığımı hatırlıyorum. Ama susturucuya rağmen onu andırıyordum. Kendime kızıyordum çünkü kendim gibi çalmak istiyordum. Trompette kendi sesimi bulmayayakın olduğumu hissediyordum. O zamanlar bile bir an önce kendi tarzımı edinmek için sabırsızlanıyordum ve sadece on dokuz yaşındaydım. Aceleci, sabırsız bir insandım, gerek kendim konusunda gerekse her konuda. Ama bunu dışarıya yansıtmadım, öğrenebileceğim kadar çok şey öğrenebilmek için kulaklarımı ve gözlerimi açık tuttum.

Kayıtlardan kısa bir süre sonra polis Finale'yi kapattı. Finale, Howard ve Dorothy McGhee tarafından işletiliyordu ve Howard beyaz bir kadınla evli olduğu için polis tarafından sürekli rahatsız ediliyordu. Bird onların garajında yatıp kalkmaya başlayınca, onu görmeye gelen pezevenkler, uyuşturucu satıcıları ve ayakçılar polisin dikkatini çekmişti. Howard ve karısını iyice gözlerine kestirdiler. Çok çetin bir ikiliydi Howard ve karısı, yaşam tarzlarını değiştirmediler bu yüzden. Polis, Finale'yi uyuşturucu pazarlanıyor gerekçesiyle kapatmıştı – ve doğruydu. Ama kimseyi tutuklamadılar. Şüphe üzerine kapattılar.

Caz müzisyenlerinin çalabileceği fazla yer yoktu – özellikle siyah müzisyenlerin. Kimsede para olmazdı bu yüzden. Bir süre sonra babamdan para istemeye başladım, o yüzden pek kötü sayılmazdı benim durumum. Ama pek de iyi değildi. O aralar eroin Los Angeles'ı sarmıştı. Beni rahatsız etmiyordu bu çünkü kullanmıyordum, ama Bird iyice saplanmıştı. Berbat bir eroinman olmuştu artık, zaman zaman krizlere giriyordu. Ortalıktan kayboluyordu birden. Howard'da kalıyordu

ve Howard kimseye onda olduğunu, kriz geçirdiğini söylemezdi. Ama Bird eroini bıraktıktan sonra daha çok içmeye başladı. Bir keresinde bana eroini bırakmaya çalıştığını ve bir haftadır takılmadığını söylemişti, ama masanın üstünde iki galon şarap duruyordu, sağa sola saçılmış haplar vardı ve çöp kutusu boş viski şişeleri ile doluydu. Küllük silme izmaritti.

Bird daha önceleri de çok içerdi ama eroini bıraktıktan sonraki gibi değil. Eline geçen her şişeyi içiyordu. Viski severdi, viskiyi gördüğü anda gitmişti şişe. Şarabı daha çok içiyordu. Eroini böyle bırakabileceğini anlatmıştı Howard bana, ucuz şarapla. Sonra benzedrin hapları almaya başladı, mahvetti kendini.

1946 Mayısında tekrar açıldı Finale. Bird benim yerime Howard'ı kullandı trompette, her nedense aklımda kalmış o ay. Bird fiziksel olarak çöküyordu, herkesin gözü önünde, ama çok da iyi çalıyordu.

Los Angeles'ın daha genç müzisyenleri ile takılmaya başladım; Mingus, Art Farmer ve tabii ki Lucky Thompson – Los Angeles günlerinin esas adamı oydu. Los Angeles'ta iş bulmak güçtü ve haziran geldiğinde ben bir hayli usanmıştım orda yaşamaktan. Her şey çok yavaştı, bir şey öğrenmiyordum.

Art Farmer'la ilk kez siyah sendikanın bürosunda karşılaşmıştım. Los Angeles'ın siyah mahallelerinden birindeydi büro. Orda dikilmiş, Sammy Yates adında bir trompetçi ile laflıyordum. Etraftaki diğer müzisyenler bana New York'u, orda gelişen yeni müziği, bebop tarzını soruyorlardı. Bu tür şeyleri... Anlatıyordum onlara. Söylediklerimi can kulağı ile dinleyen on yedi veya on sekiz yaşlarında çok sessiz bir genç dikkatimi çekmişti. Jam sesisson'larda rastlıyordum ona. Art Farmer'dı o. Sonra ikiz kardeşi ile çaldım ve hem trompet hem de fluegelhorn çaldığını öğrendim. Müzik üstüne kısa konuşmalar yapardık. Ondan hoşlanmıştım çünkü çok iyi bir herifti ve gerçekten çalabiliyordu, o kadar genç biri için çok iyiydi.

Ona en çok Finale'de rastlıyordum sanıyorum. Daha sonraları, New York'a geldikten sonra daha iyi tamdım onu. Ama ilk kez Los Angeles'ta gördüm Art Farmer'ı. Los Angeles'ta müziği ciddiye alan genç müzisyenlerin birçoğu bana New York'ta neler olup bittiğine dair sorular sorarlardı. Birçok müthiş orospu çocuğu ile çaldığımı biliyorlar, bilgimden yararlanmak istiyorlardı.

1946 yazında Lucky Thompson'la Elks Balo Salonu adında bir kulüpte çalmaya başlamıştım. Watts bölgesinden siyahlar gelirdi oraya. Çiftçi orospu çocukları çoktu ama müziğimizi beğeniyorlardı çünkü dans edebiliyorlardı. Mingus o grupta bas çalıyordu. Lucky kulübü haftada üç gece kiralıyor ve kapıya reklam amacıyla şöyle bir yazı asıyordu: "Lucky Thompson's All Stars, en son Benny Carter ile dinlediğimiz, genç ve yetenekli trompetçi Miles Davis'le. Acayip matraktı o yazı moruk. Lucky Thompson başka türlü bir herifti. O iş üç veya dört hafta sürdü, sonra Lucky, Boyd Raeburn Orkestrası'yla yola çıktı.

O sıralar Mingus'un bir plak kaydında çalmıştım. *Baron Mingus ve Senfonik Havaları.* Mingus çok kaçık ve çok zeki biriydi, bu başlıkla ne demek istediğini anlayamamıştım. Bir keresinde bana izah etmeye çalışmıştı, ama o bile bilmiyordu ne demek istediğini. Mingus hiçbir şeyi yarım yapmazdı. Kendini aptal yerine koyacaksa bunu o güne kadar başkalarının yaptığından daha iyi yapardı. Birçok insan Mingus'un kendine Baron demesinden hoşlanmazdı, ama beni hiç rahatsız etmemiştir. Mingus kaçık olabilirdi ama yaşadığı zamanın ilerisindeydi. Gelmiş geçmiş en büyük basçılardan biriydi.

Kimseye taviz vermeyen orospu çocuğunun biriydi Charlie Mingus. Ve ona hayrandım bu yüzden. Ona tahammül edemeyen bir sürü insan vardı ama bunu yüzüne karşı söyleyemiyorlardı. Ben kızdığımda söylerdim bunu ona. O kadar iri biri olması beni ürkütmüyordu. Kendisiyle uğraşılmadıkça kimseye zarar vermeyen, yumuşak ve iyi huylu bir herifti. Ama

ona oyun oynadın mı dikkatli olman gerekirdi! Sürekli tartışır, birbirimize bağırıp dururduk. Ama asla vurmakla tehdit etmedi beni Mingus. 1946'da, Lucky Thompson şehirden ayrıldıktan sonra, Los Angeles'taki en iyi arkadaşım oldu Mingus. Beraber prova yapardık, müzik konuşurduk sürekli.

Bird beni endişelendiriyordu, fıçı gibi içiyor, şişmanlıyordu. Sağlık durumu o kadar kötüydü ki, onu tanıdığımdan bu yana ilk kez kötü çalıyordu. Günde iki şişe viski içiyordu tek başına. Eroinmanların belli rutinleri vardır. İlk yapmaları gereken şey alışkanlıklarını doyurmaktır. Böylece işlevlerini sürdürebilirler, çalmak veya şarkı söylemek, yaptıkları şey her neyse. Ama Bird rutinin dışındaydı California'da. Yabancı olduğun bir yere gidip ihtiyaç hissettiğin zaman eroin bulamıyorsan alışkanlığını başka bir şekilde doyurman gerekir – Bird için bu içkiydi. Bird bir eroinmandı. Metabolizması eroine alışıktı ama içkiye değildi. Delirmişti. Los Angeles'ta, daha sonra Chicago ve Detroit'te de yaşadı aynı şeyi.

Ross Russell'ın 1946 Temmuzunda Dial için ayarladığı yeni bir plak kaydında Bird çalamayınca berbat durumda olduğu belli olmaya başlamıştı. O kayıtlarda trompet çalan Howard McGhee organize etmişti grubu. Bird acınacak haldeydi; hiçbir şey çalamadı. Los Angeles'ta olup ilgisiz ve eroinsiz kalmak, sürekli içip benzedrin hapları almak onu bitirmişti. Kurumuş görünüyordu, gerçekten tükendiğini düşünmüş, öleceğini sanmıştım. O gece kayıtlardan sonra otele dönüp öyle sarhoş olmuştu ki, elinde sigarasıyla uyuyakalıp yatağını ateşe vermişti. Ateşi söndürüp çıplak vaziyette sokaklara çıkınca, polis onu tutukladı. Onun deli olduğunu düşünüp Camarillo Devlet Hastanesi'ne yolladılar. Yedi ay kaldı orda. Hayatı kurtuldu belki de orda, ona çok boktan şeyler yapmalarına rağmen.

Bird'ü hastaneye kapatmaları herkesi şok etmişti, özellikle New York'ta. Ama insanları asıl dehşete düşüren Bird'e Camarillo Hastanesi'nde elektrik tedavisi uygulamalarıydı.

Bir keresinde öyle yüksek bir voltaj vermişlerdi ki, dilini ısırıp koparmıştı neredeyse. Neden ona elektrik verdiklerini anlayamıyordum. Yararı olduğunu söylüyorlardı. Bird gibi bir sanatçı için son derece zararlıydı bu. Bud Powell hastalandığında ona da yaptılar aynı şeyi, ona da yararı olmadı. Bird o kadar kötü bir durumdaydı ki, doktorlar kötü bir soğuk algınlığında –veya tekrar zatürree olduğunda– ölebileceğini söylüyorlardı.

Bird gittikten sonra Charlie Mingus'la provalar yapmaya başladım. Lucky'nin, kendisinin ve benim üstünde çalıştığımız parçalar yazıyordu. Mingus ne tür bir grupla çalıştığını umursamazdı, kendi yazdıklarının çalınmasını isterdi sürekli. Bestelerinde kullandığı ani akor değişimleriyle ilgili olarak tartışırdım onunla durmadan.

"Mingus, öyle tembel bir orospu çocuğusun ki, modülasyon bile yapmıyorsun. Küt diye indiriyorsun akoru! İyi oluyor bazen, ama her zaman değil!"

Gülümsemekle yetinip, "Miles nasıl yazmışsam öyle çal şu boku," derdi. Çalardım. O zaman için çok acayip bir müzikti. Ama Mingus, Duke Ellington gibiydi, zamanının ilerisindeydi.

Çok değişik şeyler çalıyordu Mingus. Birdenbire acayip bir müzik yapmaya başlamıştı, bir gecede olmuştu sanki her şey. Şimdi, müzikte ve seste hiçbir şey *yanlış* olamaz. Herhangi bir şey çalabilirsin, istediğin akoru. John Cage'in müziğinde olduğu gibi. Müzik her şeye açıktır. Takılırdım ona, "Mingus, neden böyle çalıyorsun?" diye sorardım. Mesela "My Funny Valentine" parçasını majör bir gamda çalardı ve parça re minör gamında yazılmıştı. Ama o tatlı tebessümü yüzünden silinmez, öyle çalmayı sürdürürdü. Mingus tuhaftı moruk, saf bir dahi. Çok severdim onu.

Neyse, 1946 Ağustosunda, Billy Eckstine, orkestrasıyla Los Angeles'a geldi. Trompetçileri Fats Navarro, New York'ta kalmak istediği için gelmemişti. B beni arayıp –Dizzy

ona Los Angeles'ta olduğumu söylemiş– onunla çalmak isteyip istemediğimi sordu. "Hey Dick," demişti –bana Dick derdi B– "hazır mısın artık orospu çocuğu?"

"Evet," dedim.

"Sana haftada 200 dolar vereceğim Dick, çal veya çalma. Ama kimseye söyleme," demişti, "tekmelerim sonra kıçını."

"Peki," dedim, yüzümde koca bir gülümsemeyle.

New York'tan ayrılmadan önce de teklif etmişti B bana onunla çalmamı. Çok istemişti beni. Bana bu kadar çok para teklif etmesinin nedeni buydu. Ama ilk kez teklif ettiğinde küçük gruplarla çalıyordum ve Freddie Webster bana, "Miles, B'yle çalmak senin için ölüm olur," demişti. "Onunla çalarsan yaratıcılığını feda etmek zorundasın. Çünkü yapmak istediğini yapamayacaksın. Çalmak istediğini çalamayacaksın. Güney Carolina'ya gidiyorlar, sen öyle biri değilsin. Sırıtmayı beceremezsin. Tom Amca değilsin, orda başını belaya sokacak bir şey yapacaksın, ordaki beyazlar gözlerini bile kırpmadan vururlar seni. Yapma, onunla gitmek istemediğini söyle."

Öyle yapmıştım, çünkü Freddie esas adamındı ve çok zekiydi. B'nin kimseye taviz vermediğini ama kimsenin onu vurmaya yeltenmediğini söylemeye çalıştığımda, "Miles, B bir yıldızdır ve insanlara çok para kazandırıyor. Sen değilsin. Kendini onunla bir tutma," demişti Freddie. İşte bu yüzden B bana, "Hazır mısın artık orospu çocuğu?" diye sormuştu Los Angeles'ta ikinci kez iş teklif ettiğinde. New York'ta orkestraya katılmadığım için takılıyordu bana. Ama ona hayır diyebildiğim için de bana saygı duymuştu.

B'nin orkestrasında saksofon bölümünde Sonny Stitt, Gene Ammons ve Cecil Payne; piyanoda Linton Garner (Erroll Garner'in kardeşi), basta Tommy Potter ve davulda Art Blakey vardı. Trompet bölümünde Hobart Dotson, Leonard Hawkins, King Kolax ve ben.

B, Amerika Birleşik Devletleri'nin en ünlü şarkıcılarından biri olmuştu artık. Frank Sinatra, Nat "King" Cole, Bing

Crosby ve diğerleri ile aynı kategorideydi. Siyah kadınlar için bir seks objesi, bir yıldızdı. Kadın veya erkek hiç kimseye taviz vermeyen sert bir orospu çocuğuydu B. Kabalık eden birini hemen yere sererdi.

Ama B kendini bir yıldız gibi değil, bir sanatçı gibi görürdü. Orkestrayı dağıtıp şarkıcı olarak tek başına turneye çıksa çok daha fazla para kazanabilirdi. O orkestra, daha önceki orkestraları gibi çok sıkı, çok disiplinli bir orkestraydı. B'nin istediği her şeyi orospu çocukları gibi çalarlardı. B kendi parçalarını söyledikten sonra iyice kaptırırlardı. O orda yüzünde koca bir gülümsemeyle durur, herkesin çalışının tadına varırdı. B hiçbir zaman gerektiği gibi kaydedilmedi, plak şirketleri orkestradan çok B'nin şarkıcılığı ile ilgileniyorlardı, dolayısıyla onu ve popüler müziğini vurguladılar hep. Orkestrayı ayakta tutabilmek için yapmak zorunda kaldığı popüler müziği. Diğer orkestraların para sıkıntısından dağılmak kaldığı bir zamanda. B'nin 19 kişilik bir orkestrası vardı sanıyorum. Bir keresinde, orkestranın bir hafta çalışmadığı bir dönemde B bana paramı getirdi. "B, alamam bu parayı, diğer müzisyenler paralarını almıyor," demiştim.

B parayı cebine koyup gülümsemiş, bir daha da yapmamıştı bunu bana. Paraya ihtiyacım olmadığından yapmamıştım bunu, aileme harcayabilirdim o parayı; Irene iki çocuğumuzla Doğu St. Louis'deydi. Ama diğerlerinin almadığını bile bile alamazdım o parayı.

Los Angeles'ın dans salonlarında filan çalmadığımız zamanlarda küçük gruplara bölünüp Finale gibi kulüplerde çalıyorduk. 1946 yılı sonlarında New York'a dönene dek iki veya üç ay çaldık orda, arada Chicago yapmıştık birkaç kez.

B'nin orkestrasıyla California'nın her yerinde çalmış, adımı iyice duyurmaya başlamıştım oralarda. B ile New York'a dönmeye hazırlandığımda Mingus kızmıştı bana. Bird'ü terk ettiğimi düşünüyordu, Camarillo'daydı hâlâ Bird. "Bird'ü orda bırakıp nasıl dönebilirsin New York'a?" di-

ye sordu bana. Söyleyecek bir şey bulamadım, bir şey demedim. Müthiş öfkelenmişti. Sonra Bird'ün benim için bir "baba" olduğunu söyledi. "Dinle Mingus," dedim ona, "Bird akıl hastanesinde ve kimse ne zaman çıkabileceğini bilmiyor. Sen biliyor musun moruk? Bird berbat durumda, anlamıyor musun?"

Mingus devam etti: "Dediğim gibi Miles, Bird senin müzikal baban. Sen bir götsün Miles Davis. O adam seni yarattı.

O zaman, "Siktir git Mingus, dedim. "Beni bir tek orospu çocuğu yarattı, o da babam. Bird bana yardımcı olmuş olabilir, ki oldu, ama orospu çocuğu beni yaratmadı moruk. Kes bu zırvalıkları. Ve bu Los Angeles denen göt şehirden bıktım. New York'a dönmek zorundayım, çünkü orda hayat var. Bird adına da üzülme, çünkü o anlardı beni, sen anlamasan da.

Mingus'la bu şekilde konuşmak beni üzmüştü, çünkü severdim onu ve gidecek olmamın onu üzdüğünü de görebiliyordum. Beni kalmaya ikna etmeye çalışmaktan vazgeçti. Ama o konuşma dostluğumuzu zedeledi sanıyorum. Beraber çalmayı sürdürdük ama eskisi kadar yakın değildik. Arkadaşlığımız sürdü yine de, bizim hakkımızda yazan insanların söylediklerine bakma sen. O yazarların hiçbiri gelip benimle konuşmadı. Charlie Mingus'la ilgili duygularımı nereden bilebilirler? Daha sonraki yıllarda, başka insanlarla olduğu gibi, Mingus'la da yollarımız ayrıldı. Ama o benim dostumdu moruk ve bunu biliyordu. Anlaşamadığımız olmuştur, hep olurdu, Bird tartışmasından önce de olmuştu.

B'nin orkestrasında çalarken kokain çekmeye başlamıştım. Yanımda çalan trompetçi Hobart Dotson uyandırmıştı beni. Kaya gibi saf bir parça verdi bir gün bana New York dönüşü, Detroit'te durmuştuk o sıra. Bana ilk kez eroin veren de B'nin orkestrasında saksofon çalan Gene Ammons olmuştu. İlk kez kokain çekişimi hatırlıyorum. Nasıl bir şey olduğunu bilmiyordum moruk. Bildiğim tek şey birden müthiş bir enerji hissettiğimdi, her şey pırıl pırıl olmuştu aniden. İlk kez

eroin kullandığımda sızmış, neler olduğunu anlamamıştım. Tuhaf bir histi. Ama öyle gevşemiştim ki... Ortalıkta, eroin vurursan Bird gibi müthiş çalabileceğine dair bir söylenti dolaşıyordu. Birçok müzisyen bu yüzden başlamıştı. Ben de onun dehasının beni ziyaret etmesini bekliyordum herhalde. Ama çok büyük bir hata oldu benim için o boka girmek.

Sarah Vaughan orkestradan ayrılmış, Ann Baker adında bir şarkıcı almıştı yerini. İyi bir şarkıcıydı. Ayrıca bana, "Kalkmış bir çükün bilinci olmaz," diyen ilk kadındı. Otel odamın kapısını açıp yatağıma girer ve beni düzerdi. Başka türlüydü.

Otobüsle seyahat ederdik ve B otobüste ağzı açık uyuyan birini gördüğü zaman ağzına tuz döküp uyandırırdı. Zavallının öksürüp tükürmeye başlamasıyla bütün otobüs gülmekten kırılırdı. Evet moruk, bir orospu çocuğundan daha matrak biriydi B.

B o kadar yakışıklı ve afiliydi ki o zamanlar, kadınlar kızında pervane olurlardı. Öyle güzeldi ki, onun bir kıza benzediğini düşünürdüm bazen. B çok yakışıklı olduğu için birçok insan onun yumuşak biri olduğunu zannederdi. Ama hayatımda tanıdığım en sert adamlardan biriydi B. Bir keresinde Cleveland veya Pittsburg'daydık ve herkes B'nin kaldığı otelin önünde duran otobüse binmiş onu bekliyordu. Bir saat kadar gecikmiştik yola çıkmakta. B yanında nefis bir kadınla otelden çıktı ve bana, "Hey Dick, bu benim kadınım, dedi.

Kadın, "Bir adım var benim Billy, adımı söyle ona, gibi bir şey söyledi.

B dönüp "Kes sesini orospu!" dedikten sonra tokatladı kadını.

Kadın B'ye, "Dinle orospu çocuğu, bu kadar güzel olmasaydın o kahrolası boynunu kırardım senin, ibne, dedi.

B orda durup gülmüş, "Kes sesini, biraz istirahat edinceye kadar bekle, kıçım yırtıcam senin," gibi bir şey demişti. Kadın müthiş öfkelenmişti.

Daha sonraları New York'ta B'yle buluşup 52. Sokak'a takılırdık. O sıralar kokain çekiyordum ve B bir orospu çocuğunun çekebileceğinden fazla kokain satın alırdı. Küçük paketlerde satarlardı kokaini. B paketleri sayar, "Sende kaç paket var Dick?" diye sorardı bana.

Daha gençken benim de B gibi neredeyse fazla güzel bir yüzüm vardı. 1946'da o kadar genç görünüyordum ki, insanlar kız gibi gözlerim olduğunu söylerdi. Kendime veya başka birine bir şişe viski almaya kalksam mutlaka kaç yaşında olduğumu sorarlardı. Onlara iki çocuk sahibi olduğumu söylerdim, yine de kimlik sorarlardı. Ufak tefektim ve kız yüzlüydüm. Ama B zarifti ve kadınlar ona bayılırdı. Etrafımda dolaşmasını istemediğim insanlara nasıl davranmam gerektiğini de ondan öğrendim. Onlara gözümün önünden siktir olup gitmelerini söylerdim. Hepsi bu. Bunun dışında her şey zaman kaybıdır.

New York dönüşünde Chicago, Cleveland, Pittsburgh ve birkaç yere daha uğradık, anımsayamıyorum hepsini. Chicago'ya geldiğimizde eve gidip ailemi ve yeni oğlumu ilk kez görmeye gittim. Noel zamanıydı, bayramı ailemle beraber geçirdim. Ondan sonra orkestra 1947'nin ilk iki ayı beraber çaldı, dağılana kadar. Bazı iyi haberler almıştım: *Esquire* dergisi bana Yeni Yıldız Trompetçi ödülünü vermişti, Bird ve B ile çalmamdan ötürü samyorum. Dodo Marmarosa piyano, Lucky Thompson tenor saksofon ödüllerini almışlardı ve üçümüz de B'nin orkestrasında çalıyorduk. Zor ama aynı zamanda iyi bir yıl olmuştu.

Beşinci Bölüm

New York'a döndüğümde Sokak tekrar açılmıştı. 1945–1949 yılları arasında 52. Sokak olayım yaşamak müziğin geleceğini anlatan bir kitap okumak gibi bir şeydi. Bir kulüpte Coleman Hawkins ve Hank Jones, başka bir kulüpte Art Tatum, Tiny Grimes, Red Allen, Dizzy, Bird, Bud Powell, Monk, aynı gecede, aynı sokakta. Gittiğiniz her yerde bu müthiş müziği dinleyebilirdiniz. İnanılmazdı. Sarah Vaughan ve Budd Johnson için bir şeyler yazıyordum arada sırada. Herkes ordaydı, 52. Sokak'ta. Bu tür insanları aym gecede dinleyemezsiniz artık. O olanak yok.

Başka türlüydü 52. Sokak o senelerde. İnsanla dolup taşardı; apartman odaları kadar ufak kulüpler, tıka basa dolarlardı. Kulüpler yan yana ve karşı karşıya dizilmişlerdi. The Three Deuces ile Onyx karşı karşıyaydı. Hemen yanlarında Dixieland adında bir kulüp vardı moruk, oraya gitmek Tupelo, Mississippi'ye gitmekten farksızdı. Irkçı beyaz doluydu. Three Deuces'in yanında, Downbeat ve Clark Monroe's Uptown House vardı, o kulüplerde Erroll Garner, Sidney Bechet, Oran "Hot Lips" Page ve Earl Bostic'i dinleyebilirdiniz, her gece. Müzikal açıdan son derece güçlü bir zamandı. Böyle bir şeyi tekrar yakalayabileceğimizi sanmıyorum.

Lester Young da orda olurdu. Prez'le daha önce, St. Louls'e gelip Riviera'da çaldığı zaman tanışmıştım. Bana Cüce derdi. Lester'ın tonu ve yaklaşımı Louis Armstrong gibiydi, onunki tenor saksofondaydı sadece. Billie Holiday'in ses ve yaklaşımı da onlarınki gibidir: Budd Johnson ve o beyaz mü-

zisyen Bud Freeman'ın da. Hepsinin koşan, akıcı bir stilleri vardır. Budur benim sevdiğim tarz, aktığı zaman.

Neyse, bir süre boş dolaştıktan sonra 1947 Martında Illinois Jacquet ile bir plak yaptım. Harika bir trompet bölümü vardı o plakta, ben, Joe Newman, Fats Navarro ve iki kişi daha – Illinois'in kardeşi Russell Jacquet ve Marion Hazel'dı sanıyorum.

Dizzy büyük orkestrasıyla bebop çalarak büyük ilgi topluyordu. Eskiden B için yazan Walter Gil Fuller onun müzik yönetmenliğini yapıyordu. Gil müthiş bir orospu çocuğuydu ve Dizzy büyük orkestrasıyla epey bir heyecan yaratmıştı. Mayıs ayında, Dizzy'nin menajeri Billy Shaw, büyük orkestrayı Bronx'un McKinley salonunda çalması için tuttu. O konserleri çok özel yapan şey Gil Fuller'in tüm zamanların en müthiş trompetçilerini biraraya getirmesi oldu. Ben, Freddie Webster, Kenny Dorham, Fats Navarro ve Dizzy. Max Roach davuldaydı. Tam çalmak üzereydik ki, Bird, New York'a dönüp orkestraya katıldı. Şubat ayında Camarillo Hastanesi'nden çıkmış, Dial için iki plak kaydı yapıp eroin alışkanlığını tazelemişti. Ross Russell'ın Bird'e yaptırdığı o iki plak korkunç kötüydü. Neden böyle kullanıyordu Ross, Bird'ü? Ross Russell'dan bu yüzden hoşlanmazdım moruk. Bird'ü sömüren orospu çocuğunun biriydi. Neyse, Bird, New York'a döndüğünde Los Angeles'ta olduğu kadar kötü değildi. Çünkü daha az içiyor, daha sonraları kullanacağı kadar fazla eroin kullanmıyordu. Ama kullanmaya devam ediyordu hâlâ.

Ama o trompet bölümü moruk... orkestra... o ilk gece orospu çocuğuydu, anlıyor musun beni? Müzik insanların içine işlemişti, havada, insanların yüreklerindeydi. Herkesle bu şekilde çalmak öyle güzeldi ki... Müthiş keyiflenmiştim, ne yapacağımı bilmez bir haldeydim. Ruhsal açıdan hâyatımda yaşadığım en yüksek gecelerden biriydi, B'nin orkestrasıyla St. Louis'de çaldığım ilk geceyi de saymalıyım. O ilk gece

kalabalığın deliler gibi dans ettiğini anımsıyorum. Havada bir heyecan vardı, çalınacak müziğin beklentisi, tarif etmek güç. Ürperti veren, sihirli bir geceydi. İstediğim yere vardığımı düşünmüştüm, müzik tanrılarıyla aynı orkestrada çalıyordum. Kendimi onurlandırılmış ve müteşekkir hissediyordum. Hepimiz orda müzik için toplanmıştık ve bu harika bir duyguydu.

Dizzy orkestrayı temiz tutmak istiyor, Bird'ün kötü etkisi olacağım düşünüyordu. McKinley'de ilk çaldığımız gece, Bird uyuşturucunun etkisiyle sahnede sallanıp duruyordu, kendi sololarını çalmaktan başka bir şey yapmamıştı. Dizzy zaten Bird'e tahammüllünü yitirmişti, o ilk geceden sonra kovdu onu. Sonra Bird, Gil'le konuşup temiz kalacağına söz verdi, Gil'in bunu Dizzy'ye iletmesini istiyordu. Gil, Dizzy'yle konuşup onu ikna etmeye çalıştı. Ben de Dizzy'yle konuştum, Bird'e biraz para verip bize müzik yazmasını sağlamanın iyi bir fikir olacağını söyledim; haftada yüz dolar gibi bir şey düşünmüştüm. Ama Dizzy reddetti öneriyi, Bird'e verecek parası olmadığını, Bird'ün kendi başının çaresine bakmak zorunda olduğunu söyledi.

McKinley Salonu'nda iki hafta kadar çaldık sanıyorum. Bu arada Bird yeni bir grup kuruyordu ve bana katılmamı önermişti, kabul ettim. Los Angeles'tayken Bird'ün Dial için yaptığı iki plak piyasaya çıkmıştı. Birinde ben vardım, diğerinde Howard McGhee. 1946 yılında sürülmüşlerdi piyasaya sanıyorum ve caz hitleri olmuşlardı. "Sokak" açılmıştı ve plak sükse yapınca bütün kulüp sahipleri Bird'ün peşine düşmüşlerdi. Küçük grupları istiyorlardı tekrar, Bird'ün çok iyi iş yapacağını umuyorlardı. Three Deuces bir aylık çalışma için haftada 800 dolar önermişti. Grupta ben, Max Roach, Tommy Potter ve piyanoda Duke Jordan vardı. Bana ve Max'a haftada 135, Tommy ve Duke'a haftada 125 dolar veriyordu Bird. Kendisi şimdiye kadar yaptığından fazla yapıyordu, haftada 280 dolar. B'yle çalarken elime geçenden 65 dolar eksik al-

mam beni hiç rahatsız etmiyordu, yapmak istediğim tek şey Bird ve Max'la çalıp iyi müzik yapmaktı.

Kendimi iyi hissediyordum, Bird de daha iyi görünüyordu, California'daki o çılgın görünümü gitmişti. Daha inceydi ve Doris'le mutlu görünüyordu. Doris, California'ya gidip onu hastaneden çıkarmış, sonra beraber trenle dönmüşlerdi New York'a. Doris, Charlie Parker'ına tapardı moruk. Onun için yapmayacağı şey yoktu. Bird mutlu ve hazır görünüyordu. 1947 Nisamnda Lennie Tristano Grubu'yla birlikte açılışı yaptık.

Tekrar Bird'le çalmaya başlamak beni mutlu etmişti, çünkü o zamanlar onunla çalmak bana yarıyordu. O kadar değişik tarzlarda çalardı ki, müziksel bir fikri de asla tekrar etmezdi. Yaratıcılığı ve fikirleri sonsuzdu. Dizzy dışında kimse aşık atamazdı Bird'le o günlerde. Bird çalışıyla ritm bölümünü fena şaşırtırdı. Diyelim ki on bir mezürlük bir blues çalıyorduk, ritm bölümü normal akışında çalarken Bird onların kendilerini 2. ve 4. vuruş yerine 1. ve 3. vuruştaymış gibi hissetmelerine neden olurdu. Bird böyle çaldığı zaman Max, Duke'a Bird'ü takip etmemesi için bağırırdı. Duke'un olduğu yerde kalmasını isterdi, çünkü Bird'ü takip edince ritm altüst olurdu. Duke dinlemediği zaman Bird'e takılıp ritmi bozardı. Bird o inanılmaz sololarından birine girdiğinde ritmi dümdüz çalmak zorundaydı. Sonra Bird inanılmaz bir şekilde ritme bıraktığı yerden giriverirdi. Her şeyi kafasında planlamış gibi. Böyle çaldığı zaman tek sorun kimseye ne yaptığını izah edememesiydi. Müziği takip edip geri dönmesini beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Çünkü Bird'le çalarken müziksel olarak her şey mümkündü. Her şeye hazırlıklı olmak zorundaydın.

Açılıştan bir hafta önce Bird, Nola'da prova yapılacağını söylemişti. O günlerde birçok müzisyen prova yapardı orda. Bird prova yapılacağını söylediğinde kimse kulaklarına inanamadı. Daha önce hiç yapmamıştı böyle bir şeyi. Provanın ilk

günü Bird dışında herkes ordaydı. Birkaç saat bekledikten sonra provayı ben yönettim.

Açılış gecesi Three Deuces'da iğne atsan yere düşmezdi. Bird'ü bir haftadır görmemiştik, ama deli gibi prova yapmıştık o bir haftada. Bird yüzünde kocaman bir gülümsemeyle içeri girip herkese çalmaya hazır olup olmadıklarını sordu, o yapay İngiliz aksanıyla. Grup çalmaya hazır olduğunda ne çalacağımızı sordu. Söyledim. Başını evet anlamında salladı, saydı ve o gece her parçayı provalarda çalıştığımız gamda çalıp uçurdu bizi. Bir orospu çocuğu gibi çaldı o gece. Tek bir vuruş bile kaçırmadı, tek bir nota bile, bir kez bile detone olmadan. Şaşkın ördekler gibi birbirimize bakıyorduk. Ve ona hayretler içinde baktığımızı fark ettiğinde bize "şüpheniz mi vardı?" gülümsemesiyle bakıyordu.

İlk set bittiğinde Bird yanımıza gelip, "İyi çalıyorsunuz bu gece çocuklar ama bir iki yerde ritmi düşürüp birkaç nota atladınız," dedi. Orospu çocuğuna bakıp gülmekle yetindik. Yine o yapay İngiliz aksanıyla konuşmuştu. Bird sahnede çalarken böyle inanılmaz şeyler yapardı. Bir süre sonra alışır, seni şaşırtmasını beklerdin. Asıl inanılmaz bir şey yapmadığı zaman şaşırmaya başlardın.

Bird bazen kısa ve güçlü nefeslerle çalardı. Bir deli gibi güçlü üflerdi. Daha sonraları Coltrane çaldı bu tarzda. Neyse, böyle çaldığı zamanlarda Max kendini vuruşların arasında bulurdu ve ben ne halt edeceğimi bilemezdim. Bird'ün ne yaptığını anlamıyordum, çünkü hiç duymamıştım böyle bir çalış daha önce. Zavallı Duke Jordan ve Tommy Potter, iki orospu çocuğu gibi kaybolurlardı – hepimiz gibi ama biraz daha fazla. Bird'ün bu tarzda çalışını dinlemek ilk defa müzik dinlemek gibi bir şeydi: Bu şekilde çalan birini tanımamıştım o zamana dek. Sonraları Sonny Rollins ve ben bu tarz şeyler yapmayı denedik, bir de ben ve Coltrane o kısa ve güçlü nefeslerle cümleler çalmayı denedik. Ama Bird bu şekilde çaldığı zaman insafsızdı. Böyle bir sıfat kullanmak istemezdim ama ger-

çekten öyleydi. Nota ve cümle kombinasyonlarını çalış şekliyle ünlüydü. Ortalama bir müzisyen daha mantıklı bir şeyler geliştirmeyi denerdi, ama Bird değil. Çaldığı her şey –havasında ve istekliyse– ürkütücüydü ve ben her gece oradaydım! Birbirimize, "Hey, duydun mu ne çaldığını?" diyemiyorduk çünkü o zaman biz çalamazdık. Korkunç bir şey çaldığı zaman gözlerimizi kırpmakla yetindiğimiz bir noktaya gelmiştik. Gözlerimiz giderek büyürdü, ki zaten başından beri faltaşı gibi açık olurlardı. Ama bir süre sonra bu müthiş orospu çocuğuyla çalmak bir ofiste iş gününü geçirmek gibi bir şey olmuştu. İnanılmazdı.

Grubu prova ettirip formda tutan bendim. O grubu idare etmek bana iyi bir grubunun olması için neler yapman gerektiğini öğretti. İnsanlar ortalıktaki en iyi bebop grubu olduğumuzu söylüyorlardı. Dolayısıyla grubun müzik direktörü olmaktan gurur duyuyordum. 1947 yılında henüz yirmi bir yaşındaydım ve müzik hakkındaki her şeyi çok çabuk öğreniyordum.

Bird asla müzik konuşmazdı, sadece bir kez klasik müzik çalan bir arkadaşımla tartışmıştı. Arkadaşıma akorlarla her şeyin yapılabileceğini söylemişti. Katılmadığını söylemiştim, si bemol blues çalarken beşinci mezürde re natürel çalamazsın dedim ona. Çalabilirsin dedi. Ertesi gece Birdland'de Lester Young'ın bunu yaptığını duydum, ama notayı bükmüştü. Bird ordaydı o gece ve haksız olduğunu sana ispatladığı zaman kullandığı "dedim sana" bakışını fırlattı bana. Ama tek kelime etmedi bu konuda. Yapılabileceğini biliyordu, çünkü daha önce yapmıştı. Ama ayağa kalkıp sana nasıl yapılacağını filan göstermezdi. Kendi başına öğrenmeni beklerdi ve öğrenemezsen öğrenmezdin.

Bu şekilde çok şey öğrendim Bird'den, bir şeyi çalış veya çalmayışını izleyerek. Ama dediğim gibi, Bird az konuşurdu, onunla hiçbir konuşmam on beş dakikayı geçmemiştir, para konusunda tartışmalarımız hariç. Açıkça söylerdim ona,

"Bird, para konusunda oyun oynama benle, diye. Ama hep oynardı.

Duke Jordan'ın piyano çalışını hiçbir zaman sevmedim, Max da sevmezdi, ama Bird onu grupta tuttu, ısrarla. Ben ve Max piyanoda Bud Powell'ı istiyorduk. Bird onu istemedi çünkü hiç geçinemezlerdi Bud'la. Bird, Monk'un evine gidip Bud'la konuşmaya çalışırdı ama Bud orda öylece oturup tek kelime etmezdi ona. Bazen biz çalarken Bud gelip dinlerdi bizi, başında siyah şapkası, beyaz gömlek, siyah takım, siyah kravat, siyah şemsiye, bir orospu çocuğundan daha temiz giyimli olurdu ve Monk'la benden başka kimseyle konuşmazdı. Bird bizimle bir şeyler çalması için yalvarırdı ona ama Bud bomboş bakıp içkisini yudumlardı. Gülümsemezdi bile Bird'e. Dinleyiciler arasında zil zurna sarhoş ve eroinden kafası kıyak bir vaziyette otururdu. Bud çok fazla eroin kullanıyordu ve bu, böyle devam etti. Bird gibi. Ama dahi bir piyanistti – bebop piyanistlerinin en iyisi.

Max sürekli tempoyu bozduğu için Duke Jordan'la kapışırdı. Bir keresinde o kadar kızmıştı ki, Duke'u pataklamak istedi. Duke müziği dinlemezdi, çalarken Bird bir şeyler yaptığı anda zamanı kaçırırdı. Zamanı ondan sayıyorsa bu Max'ı altüst ederdi. Duke'a bağırırdı o zaman Max, "Yolu aç orospu çocuğu, zamam sikip atıyorsun yine.

1947'de Savoy için yaptığımız bir plakta Bud Powell çaldı Duke Jordan'ın yerine. Sanıyorum plağın adı *Charlie Parker All Stars*'dı. Duke dışında Bird'ün grubunun devamlı elemanları çalmıştık. O plak için "Donna Lee" diye bir parça besteledim, kayda geçen ilk bestemdi. Ama plak çıktığında besteci olarak Bird'ün ismi vardı. Bird'ün suçu değildi. Plak şirketi bir hata yapmıştı ve herhangi bir para kaybım olmamıştı.

Bird hâlâ Dial Plak Şirketi'yle sözleşmeliydi Savoy için kayıt yaptığında, ama bu tür şeyler onu bağlamazdı, ne isterse onu yapardı. Para kimdeyse onunla giderdi. O yıl müziksel olarak çok aktifti. 1947 yılının Bird'ün en iyi yılı olduğunu dü-

şünenler var. Bilemiyorum, bu tür genellemeleri sevmem. Bildiğim tek şey o yıl harika müzik yaptığıydı. Daha sonra da harika müzik yapmayı sürdürdü.

"Donna Lee" sayesinde tanıştım Gil Evans'la. Parçayı duymuş ve onunla bir şeyler yapma düşüncesiyle Bird'e gitmişti. Bird kendi bestesi olmadığını, benim parçam olduğunu söylemişti ona. Gil, Claude Thornhill Orkestrası'na bir aranjman yazmak için parçayı yazılı olarak istedi. Claude Thornhill Orkestrası'mn çaldığı "Robin's Nest" aranjmanından bana bir kopya verirse alabileceğini söyledim. Bir süre konuşup birbirimizi denedikten sonra benim Gil'in müzik yazma tarzını, onun da benim çalışımı beğendiği ortaya çıktı. İkimiz de aynı duyuyorduk sesi. Thornhill'in, Gil'in "Donna Lee" aranjmanındaki yorumunu pek sevmedim ama. Benim için çok yavaş ve yapmacıktı. Gil'in aranjman ve yazma yeteneği yaptığı başka şeylerde kendini belli ediyordu, bu yüzden "Donna Lee"yle yaptıkları beni daha az rahatsız etti, ama etti.

Neyse, Bird'le Savoy için yaptığımız plak o güne dek yapılmış en iyi kayıttı sanıyorum. Kendime güvenim artmış, kendi sesimi bulmaya, Dizzy ve Freddie Webster'in etkisinden uzaklaşmaya başlamıştım. Ama her gece Three Deuces'da Bird ve Max'la çalmamın büyük katkısı olmuştu kendi sesimi geliştirmemde. Müzisyenler sürekli gelip bizimle çalarlardı, dolayısıyla değişik tarzlara uymak zorunda kalıyorduk devamlı. Bird bayılırdı değişik tarzlarda çalmaya, bazen ben de severdim. Ama her gece değişik orospu çocuklarıyla takılmaktan çok, kendi sesimi geliştirip sağlamlaştırmaktı beni ilgilendiren. Ancak Bird Kansas City'den geldiği için bu gelenekle büyümüştü, Minton ve Heatwave'de de sürdürmüştü bu geleneği. Sevdiği ve yaparken kendini rahat hissettiği bir şeydi bu. Ama parçaları çalamayan biri gelip oturduğu zaman çok can sıkardı.

Irene iki çocuğumuzu alıp New York'a gelmiş, Queens'de eski yerimizden çok daha büyük bir yer tutmuş-

tuk. Artık biraz kokain çekiyor, sigara ve içki içiyordum. Esrar içmiyordum çünkü hiçbir zaman hoşlanmamışımdır. Ama henüz eroin kullanmıyordum. Hatta bir keresinde Bird beni eroin kullanırken yakalarsa canıma okuyacağını söylemişti. Asıl başımı belaya sokan benim ve grubun etrafında dönüp duran kadınlardı. Henüz kaptırmamıştım kendimi onlara. Kendimi müziğe o kadar vermiştim ki, Irene'i bile ihmal ediyordum.

Lincoln Balo Salonu'nda bir konser düzenlenmişti. O konseri ammsıyorum çünkü Freddie Webster'in New York'ta son çalışlarından biriydi. Müthiş bir konserdi. Art Blakey, Kenny Clarke, Max Roach, Ben Webster, Dexter Gordon, Sonny Stitt, Charlie Parker, Red Rodney, Fats Navarro, Freddie Webster ve ben. Freddie 1947'de öldüğünde hasta etti beni ölüm şekli. Diğerlerini de, Dizzy'yi ve Bird'ü özellikle. Webs –öyle hitap ederdik ona– Chicago'da aslında Sonny Stitt için ayarlanmış kötü bir maldan öldü. Sonny alışkanlığını besleyebilmek için herkese para takıyordu. Taktıklarından biri ona boktan bir mal verdi, muhtemelen striknin filan. Ne olduğunu bilmiyorum. Sonny o malı enjekte etmesi için Freddie'ye vermişti, Freddie de enjekte etmiş ve ölmüştü. Uzun süre hasta etti bu beni, Freddie ve ben kardeş gibiydik neredeyse. Bugün bile düşünürüm onu.

1947 Kasımında Detroit'e gitmek için yola çıktık. Orda El Sino isminde bir kulüpte çalacaktık ama Bird şöyle bir görünüp ortalıktan kaybolunca bizim programı iptal ettiler. Bird, New York'tan ayrılınca eroin bulmakta güçlük çekiyordu. O zaman da içmeye başlıyordu, ki o gece öyle yapmış ve çalamamıştı. Kulüp yöneticisiyle tartışıp kulüpten ayrıldıktan sonra otel odasına gidip saksofonunu pencereden atmış, sonra aşağı inip asfaltta parçalamıştı aletini. Billy Shaw yeni bir saksofon aldı ona, yepyeni bir Selmer.

New York'a dönüp bir plak yaptıktan sonra sözleşmeyi yerine getirmek için Detroit'e döndük ve El Sino'da çaldık.

Bu kez Bird inanılmaz çaldı ve her şey yolunda gitti. Betty Carter da bize katılmıştı ancak bu iş biter bitmez Lionel Hampton'un grubuna katıldı. Bird de Savoy ve Reig için plak yapmak üzere stüdyoya girdi.

Bir plak yaptıktan sonra –sanıyorum plağın adı *Charlie Parker Quintet*'di– Bird, California'ya gidip Norman Granz'ın organize ettiği bir Philharmonic Caz turnesine katıldı, güneybatı turnesiydi. Ben Chicago'ya, ablamla kocasının yanına gittim, Noel için. Sonra tekrar New York'a dönüp Bird'e ve grubuna katıldım. Bird bu arada Meksika'ya gidip Doris'le evlenmişti, bu yüzden konserlerin birini atlayıp Norman Granz'ı çok zor durumda bırakmıştı. Bird bu turnenin yıldızıydı. Gösterinin merkeziydi; konseri atlayınca birçok insan fena halde bozulmuş, Norman Granz'a yüklenmişti. Ama hiç kafasına takmazdı Bird bu tür meseleleri. Tatlı dil marifetiyle giriverirdi o insanın gönlüne tekrar.

Bu turneden sonra Bird son derece kendine güvenliydi. Hemen o sıralarda *Metronome* dergisi tarafından yılın alto saksofoncusu seçilmişti. Daha önce hiç görmediğim kadar mutluydu. Three Deuces'da çalmayı sürdürdük, dışarıda kuyruk her gece biraz daha uzuyordu. Ama bana öyle geliyor ki, Bird kendini toparlama noktasına her geldiğinde tekrar dağıtıyordu. Normal bir hayat yaşamaktan korkuyordu sanki; insanlar onun sıradan biri olduğunu düşünürlermiş gibi bir korku. Trajik bir durumdu bu çünkü o bir dahiydi ve olmak istediği zaman öyle iyi biriydi ki... Ama sürekli eroin kullanmak onu mahvetmeye başlamıştı. Gittiği her yere peşinden uyuşturucu satıcıları da gidiyordu. 1948'de iyice kontrol edilemez bir hal almaya başlamıştı bu durum.

1948'de Chicago'da Argyle Show Bar'da çaldığımızı hatırlıyorum. Grup çalmaya hazır bekliyordu ama Bird henüz görünmemişti. Nihayet geldiğinde eroin ve alkolle öylesine yüklüydü ki, çalacak durumda değildi. Sahnede uyukluyordu. Ben ve Max dörder mezür çalıp onu uyandırmaya çalıştık.

Çaldığınız parça fa tonundaydı ve Bird başka bir parçaya başladı. Duke Jordan, ki zaten çalamazdı, Bird'ün peşine takıldı. O kadar kötüydü ki, bizi kovdular. Bird dışarı çıkıp bir telefon kulübesine girip işedi. Hela sanmıştı orayı. Kulübün sahibi olan beyaz adam paramızı siyah sendikadan almamız gerektiğini söyledi. Şimdi, Chicago'da son derece tehlikeli bir siyah sendika vardı, tamam mı? Ve paramız yok. Ben pek dert etmiyorum çünkü ablam Chicago'da yaşıyor, gidip onlarda kalabilirim. Bana para verirlerdi. Ama grubun diğer elemanları için endişe ediyordum. Neyse, Bird ertesi gün onunla sendikanın ofisinde buluşmamızı, paramızı isteyeceğimizi söyledi.

Bird, Sendika Başkanı Gray'in ofisine girip parasını istedi. Bu heriflerin hiçbirinin Bird'ün çalış tarzından haz etmediğini hesaba kat. Onu değeri şişirilmiş bir eroinman olarak görüyorlardı, iyice dağıtmış filan. Bird, Başkan Gray'e bu şekilde konuşunca, Gray çekmecesini açıp silah çekti. Ofisten hemen siktir olup çıkmazsak bizi vuracağını söyledi. Hemen siktir olduk ordan. Dışarı çıkarken Max bana, "Merak etme, Bird alır o parayı, dedi. Max, Bird'ün her şeyi yapabileceğine inanırdı. Bird geri dönüp kavga etmek istiyordu ama Duke Jordan ona engel oldu. O siyah orospu çocuğu Gray vururdu Bird'ü, çünkü berbat biriydi ve Bird'ün kim olduğu umurunda bile değildi.

Ama Bird bir yıl sonra tekrar oraya çalmaya gittiğimizde intikamını aldı. Hepimiz çalarken Bird solosunu bitirip saksofonunu yere bıraktı, sahneden inip lobiye gitti. Telefon kulübesinin içine girip acayip işedi moruk, kulübeden dışarı sızıp halıya yayılmıştı sidiği. Sonra gülümseyerek çıktı kulübeden, fermuarını kapattı ve sahneye döndü. Orda bulunan beyazlar izlemişti olayı. Sonra tekrar çalmaya başladı ve müthişti. O gece kafası iyi filan değildi; sadece patrona birkaç kelimeyle –kelimeleri söylemeden– haddini bildiriyordu. Ve ne oldu biliyor musunuz? Tek kelime bile etmedi adam, Bird'ün davranışını görmezlikten geldi. Parasını ödedi. Ama *biz* alamadık paramızı Bird'den.

52. Sokak'ta bir düşüş başlamıştı. İnsanlar müziği dinlemek için kulüplere gelmeyi sürdürüyorlardı ancak her yer polis kaynıyordu. Sokak'ta çok sayıda uyuşturucu satıcısı ve pezevenk vardı, polis kulüp sahiplerine buraları temizlemeleri için baskı yapıyordu. Üstelik pezevenklerin birçoğunu ve bazı müzisyenleri de tutuklamaya başladı. İnsanlar Bird'ü dinlemeye geliyorlardı ama diğer grupların durumu pek de iyi değildi. Sokak'taki kulüplerden bazıları caz yapılan yerler olmaktan çıkmış, striptiz yerlerine dönüşmüştü. Bir de geçmişte müşterinin büyük bir kesimini iyi vakit geçirmeye gelmiş askerler oluşturuyordu, ama şimdi savaş bitmişti ve insanlar eskisi kadar mülayim değillerdi, daha katıydılar.

Sokak'taki düşüş ve o sıralar yürürlüğe giren sendikanın kayıt yasağı müzik piyasasını fena vurmuştu. Müzik belgelenmiyordu bir kere. Eğer kulüplerde dinlemiyorsanız unuturdunuz bebop'ı. Biz birkaç kulüpte çalıyorduk, ama Bird paramızı yiyordu ve bu bizim kafamızı bozmaya başlamıştı. Bird'e Tanrı gözüyle baktığımı zamanlar olmuştu ama öyle görmüyordum artık onu. Yirmi iki yaşındaydım, bakmak zorunda olduğum bir ailem vardı ve *Esquire* dergisi beni trompetin yeni yıldızı seçmişti. *Down Beat* dergisinin halk oylamasında da Dizzy'yle başa baş gelmiştik. Şımarmaya filan başlamamıştım ama müziksel olarak kim olduğumu bilmeye başlamıştım. Bird'ün bize ödeme yapmaması yanlıştı. Bize saygı duymuyordu ve ben böyle bir şeye izin veremezdim.

Bir keresinde grupla Indianapolis'e çalmaya gittiğimizi anımsıyorum. Max'la aynı odada kalıyor, her yere beraber gidiyorduk. Yolda bir şeyler yemek için Indianapolis yakınlarında bir yerde durduk. Oturmuş yemeğimizi yerken içeri dört beyaz girdi ve karşımıza oturdu. Bira içip kafayı buluyorlar, bağıra çağıra konuşup herkesi rahatsız ediyorlardı, aptal köylülerin yaptığı gibi. Doğu St. Louis'den olduğum için iyi tanırım bu tipleri. Ama Max Brooklyn'lidir ve bilmez bu insanları. Dünyadan haberi olmayan orospu çocukları olduğunu bili-

yordum ben. Bira içiyor olmaları durumu daha da tehlikeli kılıyordu.

Neyse, bir tanesi bize doğru eğilip, "Ne iş yaparsınız siz, çocuklar," dedi.

Max zeki fakat başına neler gelebileceğinden habersiz biri olarak adama dönüp gülümseyerek, "Müzisyeniz biz," dedi. Max bu beyaz, ırkçı yaklaşıma uyanamamıştı. Brooklyn'li olduğu için yabancısıydı. Bunun üstüne beyaz adam, "O kadar iyiyseniz bizim için bir şey çalsanıza, dediğinde olacakları kestirdiğim için, masanın örtüsünü tuttuğum gibi üstündekilerle birlikte kaldırıp onlara fırlattım, ağızlarını açıp bir kelime daha edemeden. Max eline ne geçerse fırlatıp bağırıyordu. Beyaz herifler öyle şaşırmışlardı ki, hiçbir şey yapamadan ağızları açık bir şekilde kalakalmışlardı. Dışarı çıktığımızda Max'a, "Bir daha ki sefere cevap verme onlara; Brooklyn değil burası, dedim.

O gece çalmak için Indianapolis'e vardığımızda zaten bir orospu çocuğu kadar öfkeliydim. İş bittikten sonra Bird gelip paramızı alamayacağımızı, ona ödeme yapmadıklarını, bir dahaki sefere ödeyeceklerini söyledi. Herkes inandı, ama ben Max'la daha sonra odasına gittim ve karısı Doris de ordaydı, biz içeri girerken Bird'ün bir tomar parayı yastığın altına gizlediğini gördüm. Bizi görünce gevelemeye başladı: "Param yok, bu parayı başka bir şey için ayırmıştım, New York'a döner dönmez ödeyeceğim paramzı.

Max, "Peki Bird, nasıl istersen, dedi.

"Hadi Max," dedim, "paramızın üstüne yatıyor yine. Palavra atıyor."

Max omuz silkip bir şey söylemedi. Bird ne yaparsa yapsın ondan yanaydı Max, her zaman. "Ben paramı istiyorum Bird," dedim.

Bird bana Junior diye hitap ederdi, "Bir tek kuruş bile alamayacaksın Junior, tek kuruş bile, dedi.

Max, "Tamam Bird, anlayabiliyorum, ben beklerim. Ben anlayabiliyorum Miles, kabullenebilirim," dedi.

Bir bira şişesi kapıp ağzını kırdım, kullanmaya hazır bir şekilde tutup, "Bana paramı ver orospu çocuğu, yoksa öldürürüm seni, dedim. Yakasına yapışmıştım.

Hemen yastığın altından paraları çıkarıp bana paramı verdi ve o orospu çocuğu yüzünde bok yemiş bir adamın tebessümüyle, "Gördün mü? Kızdın işte. Gördün mü Max? Onun için yaptıklarımdan sonra bana öfkelendi Miles," dedi.

Max onun tarafını tutup, "Bird seni sımyordu Miles. Ciddi değildi," dedi.

Ondan sonra ciddi bir şekilde gruptan ayrılmayı düşünmeye başladım. Bird'ün kafası sürekli iyiydi, bize paramızı vermiyordu ve ben köpek gibi çalışıyordum grubu ve müziği birarada tutabilmek için. Bird çizgiyi aşıyordu. Ayrıca karısı Doris fena halde canımı sıkıyordu. Nerede olduklarını bilmeyen insanların bana konuşmasına tahammül edemem. Özellikle o beyazlara has patronluk taslayan tavırlar takınıyorlarsa. Doris öyleydi. Bird'ü seviyor, onu kolluyordu filan ama patronluk da taslıyordu, özellikle siyahlara. Bir yere çalmaya gittiğimizde Bird, Doris'i yollardı tren garına biletlerle. O kancık da bir grup siyah müzisyeni sahiplenir, annemizmiş gibi davranırdı. Çirkin bir kadının beni sahiplenmeye kalmasına tahammülüm yoktur. Ama Doris bayılırdı bir sürü hoş siyah müzisyenin içinde olmaya. Cennetteydi. Ve Bird bir yerlerde kafa buluyor olurdu. Duyarsızdı.

52. Sokak bozulmaya başladıktan sonra caz 47. Sokak'a ve Broadway'e doğru kaymaya başladı. Royal Roost bu yerlerden biriydi, Ralph Watkins adında biri işletiyordu orayı. Daha önceleri tavuk yenen bir yerdi. 1948'de Monte Kay, Ralph'ı, Senfoni Sid'in ordan canlı olarak haftada bir radyo yayını yapmasına razı etmişti. Monte Kay cazla ilgilenen beyaz biriydi. O zamanlar kendini açık tenli bir siyah diye tanıyordu. Para kazandıktan sonra beyaz oldu tekrar. Siyah mü-

zisyenlerin prodüktörlüğünü yaparak milyonlar kazandı. Bugün Beverly Hills'te yaşayan bir milyonerdir. Neyse, Sid salı akşamım seçti ve benim, Bird'ün, Tadd Dameron, Fats Navarro ve Dexter Gordon'un çaldığı bir konser yayınladı radyoda. Kulüpte genç insanların gelip doksan sente müziği dinleyebilecekleri alkolsüz bir bölüm vardı. Birdland de uyguladı aynı şeyi sonraları.

Dexter Gordon'ı o sıralar tamdım. O yıl gelmişti Dexter New York'a. O, ben ve Stan Levey beraber takılınaya başladık. İlk kez Los Angeles'ta karşılaşmıştım Dexter'la. Dexter son derece zekiydi ve müthiş çalardı, beraber jam session'lara gidip çalardık. Stan ve Dexter eroin kullanıyorlardı ama ben henüz temizdim. 52. Sokak'a gidip takılırdık. Dexter süper şık giyinirdi, o sıralar herkesin giydiği geniş omuzlu takım elbiselerden biri olurdu üstünde. Ben çok müthiş bulduğum o üç parçalı Brooks Brothers takımlarından giyerdim. St. Louis tarzı. St. Louis siyahları giyimlerine düşkünlükleriyle ünlüdürler. Kimseden bu konuda tek kelime duymak istemiyordum.

Ama Dexter pek iyi bulmuyordu benim tarzımı. Bana sürekli, "Jim (o günlerde müzisyenler sık sık Jim diye hitap ederlerdi birbirlerine), bu şekilde giyinmeye devam edersen bizimle takılamazsın. Neden değişik bir şeyler denemiyorsun Jim? Sana biraz omuz lazım. F & M'ye bir uğraman lazım, derdi. F & M Broadway'de bir giyim mağazasıydı.

"Neden Dexter, bu giydiklerim çok pahalı elbiseler, acayip para saydım bunlara," dedim bir keresinde.

"Sorun bu değil Miles, çünkü çarpıcı değil, bunun parayla ilgisi yok, çarpıcı giyinme meselesi bu Jim ve bu üstündeki çarpıcı değil. Geniş omuzlu takımlardan almalısın kendine çarpıcı olmak istiyorsan Miles," dedi.

Alınmış bir şekilde, "Ama bunlar çok iyi takımlar Dex," demiştim.

"İyi olduklarını sandığını biliyorum Miles, ama değiller.

Senin gibi demode giyinen biriyle görünmek istemem ve sen Bird'ün grubunda mı çalıyorsun? Dünyamn en yeni müziğini çalan grupta? Kafam kullan.

İncinmiştim. Dexter'ı çok zeki bulduğum için ona saygı duymuştum her zaman. Sonra bir gün, "Moruk, neden bıyık veya sakal bırakmıyorsun?" diye sordu.

"Nasıl Dexter? Başım, koltuk altlarım ve şeyimin etrafı hariç hiçbir yerimde kıl çıkmıyor. Ailemde Kızılderili kanı var. zenci kanı var ve Kızılderililer sakal filan bırakmazlar. Göğsüm bir domates kadar kaygan Dexter."

"Bir şeyler yapmalısın Jim. Bu şekilde görünerek bizle takılamazsın. Beni utandırıyorsun. Madem kılların uzamıyor, gidip kendine geniş omuzlu bir takım alsana.

Ben de kırk yedi dolar biriktirdim, F & M'ye gidip kendime gri bir takım aldım, benim için iki numara büyükmüş gibi duran geniş omuzlu bir takım. Bird'le çaldığım 1948 yılında çektirdiğimiz bütün tanıtım fotoğraflarında o takım vardır üstümde. Hatta saçıma özel bir işlem yaptırtıp çektirdiğim kendi tanıtım fotoğrafımda bile. Elbiseyi aldıktan sonra Dexter yanıma gelip bir kule gibi durdu ve yüzünde koca bir gülümsemeyle sırtımı okşayıp, "Evet Jim, şimdi iyi görünüyorsun, çarpıcı. Bizimle takılabilirsin," dedi.

Giderek Bird'ün grubunun liderliğini ben yapar olmuştum çünkü Bird sadece çalmaya ve parasını almaya geliyordu. Duke'a sürekli akorları gösteriyordum, bir şeyler kapmasını ümit ederek ama dinlemiyordu. Hiç anlaşamadık onunla. Bird onu kovmuyordu, ben de kovamıyordum çünkü benim grubum değildi. Bird'den onu kovmasını istiyordum sürekli. Max ve ben Bud Powell'ı istiyorduk. Ama Bird vazgeçmedi Duke'tan.

Zaten Bud Powell'in bir problemi vardı. Bir gece o giymeyi çok sevdiği siyah takımlarından birini çekip Harlem'e, Savoy Balo Salonu'na gitmişti. Yanında, "Herkesi marizleyebilirler," diye böbürlendiği Brooklyn çocuklarından birkaçı

vardı. Beş parasız Savoy'a gitmişti ve kapıdaki goril onu tamnuş, para vermeden giremeyeceğini söylemişti. Ama bunu Bud Powell'a söylemişti, dünyanın en müthiş genç piyanistine ve Bud öyle olduğunu biliyordu. Bud yürüyüp içeri girmiş, orospu çocuğunu ciddiye almamıştı. Goril, yapması için ona para verdikleri şeyi yapmıştı. Kafatasım çatlatmıştı, silahın kabzasıyla vurarak boydan boya açmıştı kafasını.

O olaydan sonra Bud yarın piyasadan kalkacakmışçasına eroin vurmaya başladı ve eroin takılınaması gereken biriydi çünkü onu çıldırtıyordu. İçkiyi de kaldıramazdı ama balık gibi içiyordu. Bud delirmeye başlamıştı, kriz geçiriyor, bazen haftalarca kimseyle konuşmuyordu, annesi ve eski arkadaşları dahil. Sonunda annesi onu Bellevue Psikiyatri Kliniği'ne yatırdı. Şok tedavisi uyguladılar ona orda. Gerçekten deli olduğunu düşünmüşlerdi onun da.

Sonu oldu bu. Şok tedavisinden sonra eskisi gibi olmadı hiçbir zaman Bud, insan ve müzisyen olarak. Bud, Bellevue'ye yatmadan önce çaldığı her şeyde bir kırışıklık vardı; müziğin varışında değişik bir şey vardı hep. Kafasını çatlatıp şokları yedikten sonra, ellerini de kesseler fark etmezdi. Çünkü yaratıcılığım kesmişlerdi. Bazen acaba doktorlar bilinçli olarak mı yaptılar bunu diye düşünüyorum. Bird'e de yapmışlardı aynı şeyi. Ama Brid'le Bud farklıydılar. Bird gösterişli biriyken Bud pasifti. Bird şok tedavisini atlattı ama Bud atlatamadı.

Bu olay olmadan önce Bud Powell müthiş bir orospu çocuğuydu. Grubumuzun gerçekten tüm zamanların en iyi bebop grubu olması için eksik halkaydı o: Düşünmek bile acı veriyor bana, inanılmaz bir grup olabilirdik bize katılsaydı. Bird'ün 1948'de işe aldığı piyanist Al Haig oldukça iyi çalıyordu. Yine bizle arada sırada çalan John Lewis de iyiydi. Ama Duke Jordan başkasının yerinde oturuyordu. Tommy Potter da bası, nefret ettiği birini boğmaya çalışıyormuş gibi çalardı. Sürekli ona, "Tommy, gevşet biraz şu kadını!" diyorduk.

Tommy'nin zamanı iyiydi gerçi. Ama Bud olsaydı, neyse, ne diyebilirsin ki, olmadı, ama olabilirdi de.

Her nedense Bud'ın annesi bana güvenir, benden hoşlanırdı. Ama o zamanlar insanlar beni severlerdi, her tür insan demek istiyorum. Bazen bunun St. Louis'de gazete dağıtıcılığı yapmamla ilgili bir yanı olduğunu düşünüyorum, her tür insanla konuşmayı öğreniyorsun. Bud'ın annesi beni severdi çünkü ne zaman karşılaşsak konuşurdum onunla. Bud öyle delirdikten sonra benimle bir yerlere gitmesine izin verirdi. Pek içmediğimi, Bud'ın diğer arkadaşları gibi uyuşturucu kullanmadığını biliyordu.

Ziyaretine gidip gizlice bir şişe bira sokardım odasına. Ondan fazlasını içemezdi aklı başından uçmadan. Birayı yudumlayıp tek kelime etmeden otururdu. Bana piyanoda "Cherokee" çalmasını isterdim, oturur çalardı, harikulade. Piyanoda safkan bir at gibiydi, hastalandıktan sonra bile. Hastalandıktan sonra da çalmaya çalışıyordu çünkü çalamadığını düşünmedi hiç. Ama "Cherokee" veya bir başka parçayı ne kadar iyi çalarsa çalsın, hastalandıktan sonra eskisi gibi çalamadı asla. Ama çalmayı bilememek moruk! Bud asla o duruma gelmedi. Bud böyle bir şeyin ne olduğunu bilmedi, en azından kendi kafasında. Bird de öyleydi. Aslında Bird ve Bud tanıdığım müzisyenlerin içinde tek öyle olanlardı.

Bazen, Harlem'de yaşadığım günlerde, Bud bana gelir ve hiç konuşmazdı. Bir keresinde iki hafta her gün yaptı bunu. Kimseye tek laf etmedi, ne bana, ne çocuklara ne de Irene'e. Yüzünde o tatlı tebessüm, boşluğa bakıp durdu.

Yıllar sonra, 1959'da ben, Lester ve Bud turneye çıktık – Lester'in öldüğü yıl. Bud kimseyle konuşmaz, öylece tebessüm edip dururdu. Charlie Carpenter adında bir müzisyen vardı, ona bakıp dururdu. Bir gün Bud yine kimseyle konuşmadan Charlie'ye bakarken, Charlie, "Bud, sürekli gülümseyip durmanın nedeni ne?" diye sordu. Bud yüz ifadesini hiç değiştirmeden, "Sen, diye cevap verdi. Lester Young gül-

mekten yere düştü çünkü Charlie hüzünlü orospu çocuğunun biriydi ve Bud bu yüzden gülümseyip duruyordu.

Ondan önce, Bud onu kapattıkları tımarhaneden çıktıktan sonra bir gece Bird'ün grubunu dinlemeye gelmişti. Klasik siyah takım elbisesi, siyah şemsiye, siyah kravat, beyaz gömlek, siyah ayakkabılar, siyah çoraplar ve siyah şapka. Son derece temiz ve ayık görünüyordu. Mola verip dışarı çıkmıştık ki, orda gördüm onu. Şimdi, Bird'ün grupta Bud'ı istememesinin nedeni çalışını beğenmemesi değildi, "fazla uçtuğu" için istemiyordu onu. Kafası iyi olunca uçuyordu. Bird'ün birini bu yüzden istemediğini düşünebiliyor musun? Bird'den daha fazla "uçan" biri!

O gece Max'la onu orda görünce, "Burada dur Bud, hemen dönüyoruz. Bir yere ayrılma, dedik. Bize tebessüm etti ve bir şey söylemedi. Kulübe koşarak girip biraz daha çaldık ve Bird'e Bud'ın dışarıda ve ayık olduğunu söyledik.

Bird, "Yok ya, inanmıyorum," dedi.

"Gel, kendin gör Bird," dedik. Max ve ben Bird'ü dışarı çıkardık ve Bud onu bıraktığımız yerde, bir arabanın yanında duruyordu. Bir zombiden farksızdı. Bird'e baktı ve gözleri yukarı kaymaya başladı. Sonra yavaşça arabaya yaslanarak yere yığıldı. "Nereye gittin Bud?" diye sordum. Köşedeki tavernaya gittiğine dair bir şeyler gevelemeye başladı. O kadar hızlı sarhoş olurdu.

Daha sonraları, iyice uçtuktan sonra, neredeyse kimseyle konuşmadı. Yazık olmuştu Bud'a. Bu yüzyılın en büyük piyanistlerinden biriydi.

Grupta işler iyi gitmiyordu. Bird sürekli saksofonunu rehinciye bırakıyordu. Çoğunluk saksofonu olmadığı için başkalarından ödünç alıyordu. Three Deuces'da kapıcı gibi biri vardı, her gün rehinciye gidip aleti alıyor ve Bird çaldıktan sonra gidip tekrar veriyordu, iş oraya varmıştı.

Max ve ben artık tek başımıza çalabileceğimize inanıyorduk ve Bird'ün bu sorumsuz, şımarık çocuk tavırlarından

usanmıştık. İyi müzik yapmaktı tek istediğimiz, oysa Bird bir şarlatan gibi davranıyordu, aptalca. Bize birer hiçmişiz gibi davranıyordu ve biz öyle olmadığımızı biliyorduk.

Bir keresinde Theree Deuces'da çalıyorduk ve Bird geç gelmişti. Soyunma odasına gitti ve bir sardalye konservesi açıp tuzlu bisküviyle sardalye yemeğe başladı. Kulüp sahibi bir an önce sahneye çıkmasını istiyordu ve Bird son derece kayıtsız bir tavırla yemeyi sürdürüyor, aptal bir orospu çocuğu gibi sırıtıp duruyordu, ne demek istediğimi anlıyor musun? Adam yalvarıyordu bir an önce çıkıp çalması için ve Bird ona bisküvi ikram ediyordu. Acayip matrak bir sahneydi. Gülmekten ölüyorum sandım. Nihayet soyunma odasından çıkıp çaldı. Patronları aptal yerine koyuyordu, onlar da unutmuyorlardı bunu. O olaydan sonra Bird grubu Royal Roost'a taşıdı ve bir daha Three Deuces'da çalmadık.

Sanıyorum 1948 yılının Eylül ve Ekim ayları boyunca Royal Roost'ta çaldık. Royal Roost iyiydi bizim için, çünkü Senfoni Sid radyoya canlı yayın yapıyordu, dolayısıyla daha geniş bir dinleyici kitlesi dinliyordu bizi. Bird dışında başka gruplarla da çalmaya başlamıştım. Çaldığımız müzik aym Bird'le beraber çaldığımız tarzdaydı ama kendi müziğimden de çalmaya başlamıştım, çok farklıydı diğer müziklerden. Kendi sesimi bulmaya başlamıştım ve beni asıl ilgilendiren de buydu.

Tam o sıralarda Bird grubuyla ilk kez bir plak kaydı yaptı. Bird'ü ikna edip Duke Jordan'ın yerine John Lewis'i aldım. Duke acayip bozulmuştu bu işe ama onun *ne* düşündüğü umurumda bile değildi, müzikti umursadığım. Curly Russell da çaldı o plakta.

Daha sonra Al Haig sürekli olarak Duke Jordan'ın yerini aldı. Bird'ün Al'ı işe alması beni pek sevindirmemişti. Kişisel bir meselem yoktu Al'la ama John Lewis ve Tadd Dameron daha iyi piyanistlerdi. Sanıyorum Bird'ün böyle bir karar vermesi grubun kontrolünün bende değil de onda olduğunu kanıtlama ihtiyacından doğmuştu. Herkes biliyordu benim

kimleri istediğimi. Emin değilim ama Bird bunu bir gurur meselesi yapmıştı gibi geliyor bana. Bird ve ben fazla konuşmazdık. On beş dakikayı geçen bir konuşma yaptığımızı anımsamıyorum. Ve 1948'de daha da az konuşur olmuştuk. Al Haig gruba katıldıktan sonra Bird, Tommy Potter'ı Curly Russell'la değiştirdi ve daha sonra tekrar Curly'yi Tommy'yle.

Hemen sonra Roost'a bir grup götürdüm, bir dokuzlu. Max Roach, John Lewis, Lee Konitz, Gerry Mulligan, basta Al McKibbon ve vokalde Kenny Hagood. Ayrıca trombonda Michael Zwerin, kornoda Junior Collins ve tubada Bill Barber. Bir süre önce Gil Evans'la çalışmaya başlamıştım, aranjmanlar onundu.

Gil artık Claude Thornhill için aranjman yapmıyordu 1948 yazında. Bird için yazmayı ve aranje etmeyi ümit ediyordu. Ama Bird'ün zamanı yoktu Gil'in yazdıklarını dinlemeye, çünkü Bird için Gil sadece ona yatacak, yiyecek ve sıçacak yer sağlayan biriydi. Gil'in 55. Sokak'ta bir dairesi vardı ve 52. Sokak'a bu kadar yakın olması Bird için büyük kolaylıktı. Bird nihayet bir gün Gil'in müziğini dinledi ve sevdi, ama Gil onunla çalışmayı arzulamıyordu artık.

Gil'le beraber bazı çalışmalar yapmaya başlamıştık, her şey iyi gidiyordu bizim için. Duyduğum tarzda bir şeyler çalabilmek için uygun ortama ihtiyacım vardı. Benim müziğim Bird'ün müziğinden daha yavaştı, onunki kadar yoğun değildi. Gil'le değişik bir şeyler yapma üstüne konuşmalarımız beni heyecanlandırıyordu. Gerry Mulligan'la Gil bir grup kurma düşüncesindeydiler. Dokuzlunun uygun olacağına karar verdik. Ben konuşmalara katılmadan önce hangi aletlerin olacağını kararlaştırmışlardı. Ama teori ve yorum açısından fikirler benimdi.

Bir yer kiralayıp provalara başladık. Birtakım kulüplerde iş bulup çalmamızı sağladım. Capitol'la bir plak sözleşmesi yaptım. Gil'le çalışmak beni gerçekten beste yapmaya itti. Onları Gil'e dairesindeki piyanoda çalardım.

Dokuzluyu kurmamızın ilk aşamalarında saksofonda Sonny Stitt'i istediğimi hatırlıyorum. Sonny, Bird gibi çalardı, hemen o geldi aklıma. Ama Gerry Mulligan, Lee Konitz'i istiyordu çünkü sert bir bebop tonu yoktu, daha hafif bir tonu vardı. Gerry gruptaki müzisyenlerin birçoğunun bebop'tan geldiğini ve tekrar aynı şeylerin çalınacağından endişe ettiğini söyledi, tavsiyesine uyup Lee Konitz'i aldım ben de.

Max, Gil ve Gerry ve benimle Gil'lere takılıyordu, John Lewis de öyle, yani ne yapmak istediğimizi ikisi de biliyordu. Al McKibbon da. J.J. Johnson'u da almak istiyorduk ama o Illinois Jacquet grubuyla dolaşıyordu, benim de aklıma Dizzy'nin grubunda trombon çalan Ted Kelly geldi. Ama o da çok meşguldü. Biz de bir beyazı işe aldık, Michael Zwerin. Zwerin benden gençti. Bir gece ona Minton'da rastlamış ve bizimle provalara katılıp katılamayacağını sormuştum. Geldi ve gruba katıldı.

Bu dokuzlu fikri yeni bir şeyler deneme ihtiyacından doğmuştu, katılımcı bir deney. Birçok siyah müzisyen sert bir dille eleştirdi beni, onlar işsizken gruba beyaz müzisyenler aldığım için. Lee Konitz kadar iyi çalan birini bulduğum zaman –daha çok onun işe alınmasına öfkelenmişlerdi, çünkü ortalıkta çok siyah alto saksofoncu vardı– onu her seferinde işe alacağımı ve teni yeşil veya kırmızı bile olsa bunu umursamayacağımı söyledim onlara. Ben bir orospu çocuğunu çalması için işe alırdım, rengi için değil. Böyle söyleyince birçoğu yakamdan düştü. Ama bana kızgın kalanlar da oldu.

Neyse, Monte Kay'la Royal Roost'da iki hafta çalmak için bir anlaşma yaptık. Açılış gecesinde kapıya bir ilan koydurdum: "Miles Davis Dokuzlusu; Aranjmanlar: Gil Evans, Gerry Mulligan ve John Lewis." Bu ilanı koydurabilmek için kulüp sahibi Ralph Watkins'le müthiş bir tartışmaya girmek zorunda kaldım. Zaten hiçbir şey yapmak istemiyordu çünkü beş kişi için ödeme yapmak varken dokuz kişiye ödeme yapmak ona aptalca geliyordu. Ama Monte Kay onu ikna etti.

Pek hoşlanmazdım Watkins'ten, ama girdiği risklerden ötürü saygı duymuşumdur ona. İki hafta çaldık orda, bizden sonra Count Basie çalıyordu.

Çaldığımız müziği tuhaf bulanlar vardı. Örneğin *Metronom*'dan Barry Ulanov'un kafası pek karışmıştı. Ama Count Basie o iki hafta her gece dinledi bizi ve sevdi müziği. Bana, "Ağır ve tuhaf, ama iyi, çok iyi," demişti. Bird dahil bizi dinlemeye gelen birçok müzisyen de iyi bulmuştu yaptığımız müziği. Capitol Plak Şirketi'nden Pete Rugolo gerçekten tutmuştu çaldıklarımızı, kayıt yasağı kalktıktan sonra Capitol için bir plak yapmamızı önerdi bana.

O yılın eylül ayında Roost'a başka bir grup götürdüm. Lee Konitz, Al McKibbon, John Lewis, Kenny Hagood ve Max Roach'dan oluşmuştu grup. Senfoni Sid o gece radyoya yayın yapmıştı, böylece çaldıklarımız kaydedilmişti. Grup bomba gibiydi moruk. O gece iyi yakalamıştık müziği, anlıyor musun? Max harika çalıyordu.

Ama o sıralar Gil birden kuruyuverdi. Sekiz mezürlük bir şey yazmak bir haftasını alıyordu. Bir süre sonra toparlanıp "Moon Dreams" diye bir parça yazdı, *Birth of the Cool*, için de bir şeyler yazmıştı. *Birth of the Cool* plağı Claude Thornhill Orkestrası gibi çalmayı denediğimiz çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştı. Aradaki fark bizim mümkün olduğunca küçük bir grupla çalışmak istememizdi. Bir dörtlüde duyabileceğimiz sesler olmalı demiştim; soprano, alto, bariton ve bas seslerine tenor, yarım alto ve yarım bas sesleri eklemeliydik. Soprano sesini ben veriyordum, altoyu Lee Konitz. Korno başka bir ses katıyordu, bariton sesi içinse bir bas tuba seçmiştik. Sopranoyla alto sesler –ben ve Lee Konitz– en üstteydik. Kornoyu alto sesler, bariton saksofonu bariton sesler ve bas tubayı bas sesler için kullanıyorduk. Grup benim için bir koro gibiydi, dörtlü temeline oturtulmuş bir koro. Genellikle bariton saksofon alta konur, oysa bariton bir tuba gibi alt aleti değildir. Tuba bir bas aletidir. Enstrümanla-

rın insan seslerini çağrıştırmasını istemiştim ve aynen öyle olmuştu.

1949 Ocak ayında stüdyoya girip bir günde "Jeru", "Move", "Godchild" ve "Budo" parçalarım kaydettik. Kai Winding okula dönmek zorunda kalan Michael Zwerin'in yerini almıştı. Al Haig piyanoda John Lewis'in, Joe Shulman da Al McKibbon'un yerini almışlardı. Gil'in aranjmanlarım çalmadık o gün çünkü Pete Rugolo hızlı tempolu parçaları önce kaydetmek istemişti. O ilk kayıt hiç problem çıkmadan gerçekleşmişti. Herkes iyi çalmıştı, Max da müzisyenleri sürüklemeyi çok iyi beceriyordu. Herkesin çalışım beğenmiştim o gün. Capitol kayıtlardan o kadar memnun kalmıştı ki, kısa bir süre sonra "Move" ve "Budo"yu 78'lik plak olarak çıkardılar. Mayıs ayında da "Jeru" ve "Godchild" çıkmıştı. Daha sonra Capitol için Mart 1949'da ve 1950'de iki kayıt daha yaptık. Bu zaman zarfında müzisyenlerin çoğu birçok nedenden ötürü diğerleriyle değişmişti. Üç kayıtta da yer alanlar Gerry Mulligan, Lee Konitz, tuba çalan Bill Barber ve bendik.

O sıralar Gil'le "Boblicity"yi yazmıştık ama besteci olarak annemin adını, yani Cleo Henry'yi kullanmıştık, çünkü parçanın başka bir müzik evi tarafından yayınlanmasını istemiştik. Annemin adını yazmıştım ben de.

Birth of the Cool'un koleksiyoncuların peşinde koştuğu bir plak olmasının nedenlerinden biri de Bird ve Diz'in müziğine duyulan tepkiydi. Bird ve Diz çok hızlı, çok uyanık bir müzik yapıyorlardı, hızlı müzik dinlemeye alışık biri değilseniz, her şey uçup gidiyordu. Müzikleri tatlı değildi, sokakta yürürken ıslıkla çalabileceğiniz armonik cümleler yoktu. Bebop'ta Duke Ellington'ın insancıl yaklaşımı yoktu. Tanınabilirlik bile yoktu o müzikte. Bird ve Diz müthiştiler, iki ip cambazıydılar, ama tatlı değillerdi. *Birth of the Cool* değişikti çünkü her şeyi duyup mırıldanabilirdiniz.

Birth of the Cool siyah müziğin köklerinden beslenmişti. Duke Ellington'dan gelmişti. Biz Claude Thornhill gibi çalma-

ya çalışıyorduk ama o da kendi sesini Duke Ellington ve Fletcher Henderson'dan almıştı. Gil Evans, Duke ve Billy Strayhorn'un büyük hayranıydı ve *Brith of the Cool*'un aranjörlüğünü Gil yapmıştı.

Beyazlar o zamanlar anlayabilecekleri, fazla zorlanmadan *duyabilecekleri* tür bir müzik istiyorlardı. Bebop onlardan çıkmamıştı, birçokları için neler olup bittiğini duymak zordu. Saf kan siyah müziğiydi. Oysa *Birth*'de hem hatırlanıp mırıldanılabilecek melodiler hem de çalanlar arasında beyaz müzisyenler vardı. Beyaz eleştirmenlerin hoşuna gidiyordu bu. Olup bitenlerin *onlarla* bir ilgisi olduğunu düşünmekten tat alıyorlardı. Birinin elini fazladan bir şeyler katarak sıkmak gibi bir şeydi bu. Biz insanların kulaklarını Bird ve Diz'den daha yumuşak okşuyorduk, buydu hepsi.

1948 yılı sonlarına doğru Bird'e tahammül edemez bir duruma gelmiştim ama değişir diye ümit edip çalışmayı sürdürüyordum çünkü *çaldığı* zaman onunla çalmaktan büyük haz duyuyordum. Ama ünü arttıkça daha çok solo çekiyor, arkasında çalan grubu ihmal ediyordu. Bu şekilde daha çok para kazandığını biliyordum ama biz bir gruptuk ve onun için birçok fedakârlıkta bulunmuştuk. Bizi dinleyicilere takdim etmez, solosunu bitirir bitirmez arkasına bile bakmadan sahneden inerdi. Parça başlarında tempoyu saymazdı, *ne* çalacağını bile bilmezdik.

Bird'ün tek yapması gereken şey sahneye çıkıp çalmaktı. Ama sürekli mızıklıyordu. Bir keresinde Three Deuces'da çalarken Bird'ün bana canının bir şeye sıkkın olduğu zamanlarda baktığı gibi baktığını hatırlıyorum – herhangi bir şeye sıkılmış olabilirdi canı; size, uyuşturucu satıcısının gelmemesine, kadınının tokmağını istediği gibi emmemesine, patrona, dinleyicilerden birine, herhangi bir şeye, ama sen ne olduğunu asla bilemezdin. Bird duygularını maskelerdi çünkü, tanıdığım en iyi maskecilerden biriydi. Neyse, bana öyle baktı ve öne doğru eğilip *çok yüksek* çaldığını söyledi. *Ben,* o zaman-

lar o kadar yumuşak çalan *ben*. Kendi kendime Bird herhalde keçileri kaçırdı diye düşünmüştüm, bana böyle bir şeyi nasıl söylerdi? Hiçbir şey demedim, ne bokuma diyebilirdim ki? Sonuçta onun grubuydu.

Bird her zaman insanları eğlendiren biri olmaktan nefret ettiğini söylerdi ama giderek görülmeye değer bir hal almaya başlamıştı. Kulübe Bird'ün aptallıklarını izlemek, kafa bulmak için gelen beyazların olması hoşuma gitmiyordu. Bird'ü ilk tanıdığımda zaten biraz tuhaftı ama aptalca davranmazdı, oysa şimdi bir şarlatanı andırmaya başlamıştı. Bir keresinde bir parçayı "Ananızın amı," diye anons ettiğini hatırlıyorum. Kimse doğru duyduğundan emin olamamıştı. Utanç vericiydi. New York'a bir palyaçoyla çalmak için gelmemiştim.

Kendi yokluğunda büyük özveriyle çalıştırdığım grubu sırf beyazlara şirinlik olsun diye küçük düşürmesi iyice canımı sıkmaya başlamıştı. Canımı sıkıyordu çünkü ona saygımı yitiriyordum. Müzisyen olarak *tapardım* Charlie Parker'a ama insan olarak aynı duyguları beslemiyordum. Yaratıcı, yenilikçi bir müzisyen ve sanatçı olarak onu çok severdim. Ama şimdi, gözlerimin önünde bir palyaçoya dönüşüyordu orospu çocuğu.

Yeni imkanlar doğmaya başlamıştı benim için. Ustanın kendi, Duke Ellington yaptıklarımdan övgüyle söz ediyordu. 1948'de yaptıklarımdan hoşlanmıştı çünkü beni alması için birini yollamıştı bir keresinde. Duke'la tanışmamıştım bile. Onu sahnede görmüş, bütün plaklarını dinlemiştim. Büyük bir sevgi duyuyordum ona, müziğine, tavırlarına ve stiline. Beni ofisine götürmesi için birini yolladığında çok gururlanmıştım. Gelenin adı Joe'ydu sanıyorum ve bana Duke'un benden hoşlandığını, giyimimi ve davranışlarımı beğendiğini söyledi. Yirmi iki yaşında biri ilahlarından birinden böyle bir mesaj alırsa neler hisseder, tahmin edersin. Başım omuzlarım-

dan ayrılıp uçmuştu moruk, egom göklere tırmanmıştı. Joe bana ofisin adresini verdi, Broadway ve 49. Cadde.

Bir orospu çocuğu kadar temiz ve şık giyinip Duke'u görmeye gittim. Yukarı çıkıp kapıyı çaldım ve Duke paçalı donuyla oturmuş, kucağına da bir hatun yerleşmişti. Kalakaldım. Dünyanın en temiz, en klas adamlarından biri olarak hayal ettiğim adam kıçında donu ve kucağında bir kadınla oturmuş bana gülümsüyordu. Kafam acayip karışmıştı moruk. Müziksel olarak bu sonbahar için benimle ilgilenmeyi düşündüğünü, orkestrasına katılmamı istediğini söyledi. Kulaklarıma inanamamıştım. Korkunç sevinmiştim, büyük bir şerefti benim için. İlahlarımdan birinin benden orkestrasına katılmamı istemesi, müzik dünyasının en müthiş orkestrasına! Beni düşünmesi, adımı duymuş olması, müziğimi beğenmesi müthiş bir olaydı benim için!

Teklifini kabul edemeyeceğimi, *Birth of the Cool*'u bitirmem gerektiğini söyledim ona. Bu doğruydu ama onunla gitmek istememem –gidememem– gerçek nedeni her gece aynı müziği çalarak kendimi bir müzik kutusuna kapatmak istememem değildi. Aklım başka bir yerdeydi. Onun gittiği yönden farklıydı benim yönüm, onu çok sevmeme, saygı duymama rağmen yapamayacağım bir şeydi bu. Bunu ona söylemezdim tabii. *Birth of the Cool*'u bitirmek zorunda olduğumu söyledim ve beni anladı. Benim ilahlarımdan biri olduğunu, beni düşündüğü için müteşekkir olduğumu söyledim bir de. Bu konuda bana kızmadığını ümit ettiğimi... Kaygılanmamamı, benim için en iyisi neyse onu yapmamı söyledi.

Duke'un ofisinden çıktıktan sonra Joe bana içerde neler olduğunu sordu. Billy Eckstine'ın büyük orkestrasıyla çalıştığımı ve bir daha öyle bir halt yemek istemediğimi söyledim ona. Duke'la çalışamayacak kadar ona saygı duyduğumu söyledim ayrıca. Bir daha Duke'la yalnız kalmadım, hiç konuşmadım onunla ve zaman zaman orkestrasına katılsaydım neler olurdu acaba diye düşünürüm. Asla bilemeyeceğim bunu.

O sıralar sık sık Gil Evans'ın evine gidiyor, müzikle ilgili fikirlerini dinliyordum. Gil'le daha ilk tanışmamızda uyuşmuştuk. Onun müziksel fikirlerine ilgi duyuyordum, o da benimkilere. Gil'le ırk meselesi aklıma bile gelmezdi. Müzikti bizi ilgilendiren. Ne renk olduğu umurumda bile değildi Gil'in. İlk olarak böyle birini tanıyordum. Kanada asıllıydı, belki de böyle düşünmesinin nedeni buydu.

Birth of the Cool sayesinde çok iyi arkadaş olduk Gil'le. Gil beraber olmaktan büyük haz duyulan insanlardan biriydi, başkalarının göremediği şeyleri görürdü, resme meraklıydı ve bana asla göremeyeceğim şeyler göstermiştir. Veya bir orkestrasyon dinledikten sonra, "Şu çelloyu dinle Miles, çelist başka nasıl çalabilirdi o bölümü sence?" diye sorardı. Sürekli bir şeylerin üstünde düşünmemi sağlardı. Dinlediği müziğin içine girip başka birinin duyamayacağı bir şeyler bulup çıkarırdı. Daha sonraları beni sabahın üçünde arayıp, "Bunalıma girersen 'Springsville' dinle Miles," derdi. "Springsville" *Miles Ahead* plağında kaydettiğimiz nefis bir parçaydı. Sonra kapatırdı telefonu. Gil düşünen biriydi, bu özelliği beni hemen çekmişti.

Bird'le çaldığım günlerde bizi dinlemeye gelirdi, o zaman tanımıştım onu. Elinde koca bir kesekağıdı turpla gelir, onları tuzlayıp yerken müziği dinlerdi. Uzun boylu, ince, beyaz bir Kanadalı ve en rahat zenciden daha rahat! Onun gibi bir beyaz tanımamıştım hiç! Doğu St. Louis'de siyahların bazı yerlere domuz burnu sandviçleriyle gelip yediklerine şahit olmuştum ama bir gece kulübüne veya herhangi bir yere bir kesekağıdı turpla gelmek kimin aklına gelirdi? Hem de beyaz biri! 52. Sokak'ın iki dirhem bir çekirdek zencilerinin arasında başında keple dolaşırdı Gil. Başka türlü biriydi moruk.

Gil'in 55. Cadde'deki bodrum dairesi birçok müzisyenin takıldığı bir yerdi. Gil'in dairesi öyle karanlıktı ki, gece mi gündüz mü anlayamazdınız. Max, Diz, Bird, Gerry Mulligan, George Russell, Blossom Dearie, John Lewis, Lee Konitz ve

Johnny Carisi sürekli oradaydılar. Gil'in çok yer kaplayan koca bir yatağı, bir de sürekli yolunuza çıkan tuhaf bir kedisi vardı, orospu çocuğu bir kedi. Müzik konuşup durur veya bir şeyler tartışırdık. Gerry Mulligan'ın öfkeli biri olduğunu hatırlıyorum o sıralar, ben de öyleydim. Tartışırdık sürekli, ciddi tartışmalara girmezdik, birbirimizi sınardık sadece. Ama Gil anaç tavuğumuzdu bizim. Herkesi yatıştırırdı, çok sakin biriydi. Müzisyenlerle beraber olmayı seven harikulade bir insandı. Biz de onunla olmayı severdik çünkü çok şey öğretirdi bize; insanlara ve müziğe değer vermeyi öğretti, özellikle de müzik aranje etmeyi. Sanıyorum Bird bir süre onda kalmıştı. Kimsenin Bird'e tahammül edemediği zamanlarda Gil destek olmuştu ona.

Neyse, başka bir yöne gidiyor, Bird'den uzlaşıyordum. Grup dağılma noktasına geldiğinde ne yapmak istediğimi biliyordum, en ufak bir şüphem bile yoktu ve yapacaktım. Ayrılmaya karar verdiğimde grubun morali çok bozuktu. Bird'le konuşmama noktasına gelmiştik ve grup elemanları arasındaki ilişkiler çok gergindi. Tam Noel öncesi meydana gelen bir olay bardağı taşıran son damla oldu. Bird'le Three Deuces'da para meselesi yüzünden tartışmıştım. Kulüpte oturmuş bir ton kızarmış tavuk yiyor, viski içiyordu. Zaten eroin uçuşundaydı ve birkaç haftadır bana tek kuruş ödememişti. Ve Bird karşımda koca götlü bir Cheshire kedisi gibi gülümsüyor, Buda gibi görünüyordu. Ondan paramı istediğimde, tavuğunu yemeyi sürdürüp hiç istifini bozmadı, ben orda yokmuşum gibi. Orospu çocuğunu yakasından yakalayıp, "Hemen paramı öde orospu çocuğu yoksa şurda öldürürüm seni ve şaka etmiyorum zenci!" gibi bir şeyler söyledim. Yerinden kalkıp paramı getirdi, hepsini değil, yarısını.

Bir hafta sonra, Noel öncesi Royal Roost'ta çalıyorduk. Bird'le kalan para yüzünden tartışmaya başladık, sahneye çıkmamıştık henüz. Bird sahneye çıkıp şaklabanlığa başladı, Al Haig'e bir şeyler fırlattı, bir balon alıp mikrofona tuttu ve

havasını boşaltmaya, tuhaf sesler çıkarmaya başladı. Herkes gülüyor, o da gülüyordu, komiklik yapıyordu işte. Dışarı çıktım, Max da peşimden geldi ama sonra içeri girip Joe Harris yerini alıncaya kadar çaldı. Daha sonra ben de girdim, dostum Kenny Dorham yerimi alana kadar çaldım ben de, fazla sürmemişti yerimi alması.

Gruptan ayrılınca birçokları dışarı çıktığını ve hiç geri dönmediğimi yazmışlardı. Öyle olmadı. Ben öyle bir şey yapmam çünkü profesyonelliğe inanırım. Ama Bird'e artık olanlardan usandığımı, ayrılmayı düşündüğümü söyledim ve kısa bir süre sonra ayrıldım.

Ayrılmamızdan hemen sonra Norman Granz bana Bird'le turneye çıkınam için gecede 50 dolar önerdi, hayır dedim. Max'a sorduğunda Max, Norman'ı yumruklamak istedi. Max'a, "Tek yapman gereken şey hayır demek Max, orospu çocuğunu dövmen gerekmiyor," dedim. Max öfkeliydi çünkü Norman bizim çaldığımız, önem verdiğimiz müziği pek sevmezdi, ayrıca önerdiği para yetersizdi. Ama Norman, Bird'ü istediği için onun çalmaya alışık olduğu, samimi olduğu müzisyenlerden birkaçım da istiyordu. Davul, piyano ve basçıya ihtiyaçları vardı, Bird trompette beni istiyordu bir de. Piyanist olarak Erroll Garner'la anlaşmıştı Norman, ama aslında kimin piyano çaldığı önemli değildi Bird için, kimle olsa çalabilirdi, yeter ki tuşlara basmayı becersin. Ama Erroll çok iyiydi, bu da artı bir durumdu. Ama yapamazdım benden istediklerini, hayır dedim. Kolay değildi Bird'e hayır demek, ama dedim. O anda hayır diyebilmiş olmak ilerde bana yararlı oldu, kişiliğim açısından, kendimi tanıdığımı anlamama neden oldu.

Bird'den ayrıldıktan sonra sokağın karşı tarafına geçip Onyx Kulüp'te çalmaya başladım. Tenor saksofonda Sonny Rollins, davulda Roy Haynes, basta Percy Heath ve piyanoda Walter Bishop vardı. Benim için geriye dönüp bakmak yoktu.

Ondan sonra Bird'le birkaç kez daha birlikte çaldık, birkaç plak yaptık. Ona kin duymuyordum, öyle biri değilim. Bird'e dayanacak halim kalmamıştı, hepsi bu. Samrım 1950'de Red Rodney aldı Kenny Dorham'ın yerini ve Bird ona bize davranma tarzından ötürü pişmanlık duyduğunu söylemiş. Kenny de aktarmıştı aynı şeyi bana, ayrıca Bird birkaç kez bana da söyledi bunu. Ama bizden sonra kurduğu tüm grupların elemanlarına aym şekilde davranmayı sürdürdü.

1949 Ocak ayında *Metronome* dergisi kayıt yasağı kalkar kalkmaz bir yıldızlar topluluğu seçip kayıt yapmaya karar verdi. Trompette beni, Dizzy'yi ve Fats Navarro'yu seçmişlerdi. Klarnette Buddy De Franco, altoda Bird, piyanoda Lennie Tristiano, davulda Shelly Manne vardı. Pete Rugolo yönetiyordu. Albümün adı: *Metronome All Stars.*

Bird matraktı o kayıtlarda. Aranjmanları anlamadığını söyleyip tekrar tekrar kayıt yaptırıyordu. Bal gibi de anlıyordu. Daha çok para almak için yapıyordu. Sendikanın yeni kayıt sözleşmesine üç saatlik bir limit konmuştu, fazlası mesaiye giriyordu. Bird bu ilave kayıtlarla üç saat mesai yapmıştı, diğerleri de istifade etmişti tabii ki. Bird'ün yaptıklarından dolayı parçalardan birinin adım "Overtime" koydular.

Fats, Dizzy ve benim çaldıklarımın dışında palavra bir plaktı. O kadar çok solist vardı ki, soloları kısıtlamışlardı, 78'lik bir plaktı yaptıkları. Ama trompet bölümünün çaldığı şey müthişti. Fats ve ben Dizzy'yi takip etmeye karar vermiştik, onun tarzında çalmaya. Öyle yakın çalmıştık ki onun müziğine, Dizzy bile nerede bitirip nerede başladığını zor fark etti. Her tarafta trompet cümleleri uçuşuyordu moruk. Müthişti. Ondan sonra diğer müzisyenler kendi tarzımın yanı sıra Dizzy'nin tarzında da çalabileceğimi bildiler. O plaktan sonra Dizzy hayranları daha saygılı oldular bana karşı.

Bir süre Onyx'de çaldıktan sonra Royal Roost'ta Tadd Dameron'un grubuyla çalmaya başladım. Tadd harika bir kompozitör ve aranjördü, çok da iyi piyano çalardı. Devamlı

bir işti benim için, Bird'den ayrıldıktan sonra aileme bakabilmek için çalışmam gerekiyordu. Fats Navarro, Tadd'in sürekli trompetçisiydi ama iflah olmaz bir eroinman olmuştu Fats, artık işe gelemiyordu sık sık, çok kilo vermişti. Sürekli hastaydı, onun yerini aldım. Arada sırada gelip çalıyordu bizimle, ama eski Fats değildi.

Tadd'le bir süre çaldıktan sonra Oscar Pettiford'un grubuna katıldım, Three Deuces'da çalıyorduk. Three Deuces'ın sahipleri, Sammy Kaye ve Irving Alexander, Broadway'de yeni bir kulüp açtılar ve adını Clique koydular. 52. Sokak'tan Broadway'e kaymaya başlayan kalabalığa hitap etmeyi düşünmüşlerdi ama altı ay sonra kapatmak zorunda kaldılar. Başka birileri kiraladı orayı ve böylece 1948 yazında Birdland açılmış oldu.

Neyse, Oscar Pettiford'un grubunda çok iyi müzisyenler vardı. Lucky Thompson, Fats Navarro, Bud Powell ve ben. Ama bir bütün olarak çalamıyorduk, herkes siktirici uzun sololar çekip duruyordu, sidik yarışı. Her şeyi bombok etmiştik, yazık olmuştu çünkü başka türlü olabilirdi.

1949'da Tadd Dameron ve ben grubu Paris'e götürdük, orda Bird'le aynı kulüpte çaldık, Royal Roost'ta olduğu gibi. İlk kez ülke dışına çıkıyordum, birçok şeye bakışımı sonsuza dek değiştirecekti bu. Paris'te olmaktan, insanların bana davranma biçimlerinden çok memnundum. Kendime yeni kıyafetler filan almıştım, kendimi iyi hissediyordum moruk.

Grupta ben, Tadd Dameron, Kenny Clarke, James Moody ve Pierre Michelot adında Fransız bir basçı vardı. Paris Caz Festivali'nin yıldızları olduk. Sidney Bechet'nin grubu ve biz. Jean-Paul Sartre, Pablo Picasso ve Juliette Greco ile orda tanıştım. Bir daha kendimi bu kadar iyi hissetmedim hiç. Kendimi bu kadar iyi hissettiğim diğer bir an, Diz ve Bird'ü B'nin orkestrasında çalarlarken ilk kez dinlediğim andı. Ama o tamamen müzikle ilgiliydi. Bu farklıydı. Bu yaşamakla ilgiliydi. Juliette Greco ile ben birbirimize aşık olduk. Irene'i seviyordum ama böyle bir şey hissetmemiştim o güne kadar.

Juliette'i provalardan birinde tanımıştım. Provalara gelip oturur, müziği dinlerdi. Ünlü bir şarkıcı olduğunu falan bilmiyordum. Öyle hoştu ki orda otururken – uzun siyah saçlar, harikulade bir yüz, ufak tefek, stil sahibi, şimdiye kadar tanıdığım bütün kadınlardan farklı. Oradakilerden birine kim olduğunu sordum.

"Ne yapacaksın?" diye sordu.

"Ne demek ne yapacaksın?" dedim orospu çocuğuna. "Onunla görüşmek istiyorum.

"Ünlü varoluşçulardan biridir o," dedi.

"Siktir et ne olduğunu moruk, dedim ona. "Bu kız harikulade ve onunla tanışmak istiyorum.

Birilerinin beni tanıştırmasını beklemekten yoruldum, bir keresinde yine provaya geldiğinde işaret parmağımla çağırdım ve geldi. Bir süre konuştuktan sonra bana erkeklerden hoşlanmadığını ama benden hoşlandığını söyledi. Ondan sonra sürekli beraberdik.

Böyle bir duygu yaşamamıştım daha önce. Fransa'da olup insan muamelesi görmenin verdiği özgürlük müthişti, önemli biriymişim gibi hissediyordum kendimi. Grup olarak çalışımız bile çok daha iyiydi orda. Kokular bile farklıydı. Paris'te değişik kokulara alıştım ve Paris'in kokusu kahve kokusu gibi bir şeydi beni için. Fransız Riviera'sında da alırdın aynı kokuyu. Unutamam o kokuları. Tropikal bir içki. Neredeyse tropikal. Her neyse, her şey değişivermişti benim için Paris'te. Şarkıları Fransızca anons etmeye başlamıştım.

Juliette'le Seine Nehri kıyısında yürürdük, el ele, öpüşerek, bakışarak, tekrar öpüşerek. Sihirli bir şeydi yaşadığım. Hipnotize olmuş gibiydim, bir çeşit transtaydım. Hiç böyle olmamıştım. Sürekli müzikte olmuştu aklım, romantizme zaman ayırmamıştım. Müzikti bütün dünyam Juliette'i tanıyana dek ve o bana müzik dışında, bir insanı sevmenin ne olduğunu öğretmişti.

Kendimle eşdeğer bir insan olarak sevdiğim ilk kadındı

Juliette. Harikulade biriydi. İletişim kurabilmek için sadece ifadelerimiz ve bedenlerimiz vardı. O İngilizce bilmiyordu, ben de Fransızca. Gözlerimiz ve parmaklarımızdı kelimeler. Bu tür bir iletişimde karşındakini aldatamazsın. Hislerine güvenmelisin. Paris'te nisandı. Evet moruk, aşıktım.

Kenny Clarke hemen kalmaya karar vermişti, "Amerika'ya dönmek için ahmak olmak gerekir," dedi bana. Ben de hüzünlüydüm, her gece Sartre ve Juliette'le kulüplere gidiyor, açık café'lerde şarap yudumlayıp konuşuyorduk. Juliette kalmamı istedi. Sartre bile, "Neden Juliette ve sen evlenmiyorsunuz?" demişti. Kalmadım. Birkaç hafta kaldım, Juliette'e ve Paris'e aşık oldum ve döndüm.

Uçağa binmeden önce etrafımda hüzünlü yüzler vardı, ben de hüzünlüydüm. Kenny arkamdan el salladı. Bu ülkeye dönerken o kadar üzgündüm ki, yol boyunca tek kelime edemedim. Uçağa binmeden önce bu kadar kötü olacağımı bilmiyordum. Döndüğümde öyle bir bunalıma girdim ki, farkına bile varmadan eroin bağımlısı olmuştum, dört yılımı alacaktı bağımlılığımdan kurtulmam, ilk kez kontrolümü kaybetmiştim ve bir orospu çocuğundan daha hızlı koşuyordum ölüme.

Altıncı Bölüm

1949 yılında Amerika'ya döndüğümde her şey aynı Kenny Clarke'ın dediği gibiydi – değişen bir şey yoktu. *Neden* bir şeylerin değişmiş olacağını düşünmüştüm bilemiyorum. Paris'teki duygularımla ilgili bir şeydi bu sanıyorum. Orda başıma gelenlerin bir yamlsaması içindeydim. Aslında bal gibi biliyordum hiçbir şeyin değişmiş olmayacağını. Topu topu birkaç hafta uzak kalmıştım. Ama bir olasılık yanılsamasıydı bu, bir mucize olmuştu belki.

Paris tüm beyazların aynı olmadıklarım keşfettiğim yer oldu; kimileri önyargılıydı, kimileri değil. Gil Evans ve birkaç kişiyi daha tanıdıktan sonra bunun farkına varmıştım ama tam anlamıyla Paris'te hissettim. Böyle bir duyguyu tatmam benim için önemliydi çünkü çevreme daha politik yaklaşınama neden oldu. Daha önce farkında olmadığım bazı şeyler dikkatimi çekmeye başladı, politik şeyler. Siyahların nelere maruz kaldıkları. Babamın çevresinde büyümek bana bu konuda yeterli eğitimi vermişti ama kendimi müziğe o denli kaptırmıştım ki, önemsemiyordum. Sadece ben böyle bir durumla karşılaşınca önemseyip başımın çaresine bakıyordum.

O aralar Harlem'den Adam Clayton Powell ve Chicago'dan William Dawson en güçlü iki siyah politikacıydı – Adam'ı sık sık görürdüm Harlem'de, müziğe hastaydı. Ralph Bunche, Nobel Ödülü'nü almıştı o yıl. Joe Louis yıllardır dünya ağırsıklet boks şampiyonu ve bir kahramandı, birçok beyazın da hayranlık duyduğu biriydi. Sugar Ray Robinson da neredeyse onun kadar popülerdi. İkisi de takılırdı Harlem'e.

Jackie Robinson ve Larry Doby birinci lig takımlarında beysbol oynuyorlardı. Siyahlar için bazı şeyler gerçekleşmeye başlıyordu bu ülkede.

Hiçbir zaman politikaya fazla ilgi duymamışımdır ama bu ülkede beyazların siyahlara yaptığı eziyeti bile bile geri dönmek kolay olmamıştı. Bir şeyleri değiştirmeye yetecek gücün olmadığını idrak etmek boktan bir durum.

Paris'te çaldığımız her şey, iyi veya kötü, alkışlanmış ve kabullenilmişti. Bu da iyi bir şey değil gerçi ama öyle olmuştu ve buraya döndüğümüzde iş bulamıyorduk. Uluslararası çapta yıldızlardık ve iş bulamıyorduk. Benim *Birth of the Cool* plağımda yaptıklarımı kopya eden beyaz müzisyenler alıyordu işleri. Çok fena koymuştu bu bana. Birkaç yerde çalmış, yazın on sekiz kişilik bir orkestra çalışması yapmıştık, ama hepsi buydu. 1949'da yirmi iki yaşındaydım ve daha fazlasını bekliyordum. Disiplinimi, kontrolümü yitirmiş, sürüklenmeye başlamıştım. Bana neler olduğunun farkındaydım ama umursamıyordum artık. Kendime o kadar güveniyordum ki, kontrolümü kaybederken bile aslında kaybetmediğimi sanıyordum. Beynimiz bizi öyle kolay aldatır ki... Kendimi bıraktığımı görenlerin çoğu şaşırıyordu, benim sağlam biri olduğumu sanmışlardı. Kontrolümü bu kadar hızlı kaybetmem beni bile şaşırtmıştı.

Paris dönüşü Harlem'e takılmaya başladığımı hatırlıyorum. Müzisyenlerin etrafında bol miktarda uyuşturucu vardı ve müzisyenlerin çoğu uyuşturucu kullanırdı, özellikle eroin. Müzisyenler arasında eroin takılmak modaydı. Birçok genç müzisyen, Dexter Gordon, Tadd Dameron, Art Blakey, J.J. Johnson, Sonny Rollins, Jackie McLean ve ben –hepimiz– aynı zamanda saplandık eroin batağına. Freddie Webster'in kötü bir mal yüzünden ölmüş olmasına *rağmen.* Bird'ün dışında, Sonny Stitt, Bud Powell, Fats Navarro, Gene Ammons, hepsi eroin kullanıyordu. Joe Guy ve Billie Holiday de. Sürekli enjekte ediyorlardı. Beyaz müzisyenler de vardı kulla-

nan – Stan Getz, Gerry Mulligan, Red Rodney ve Chet Baker. Ama basın sadece siyah müzisyenlerin eroin kullandığı imajını yaratıyordu.

Eroin takılırsan Bird gibi çalabilirsin gibi bir tripte olmadım hiçbir zaman. Öyle takılan birçok müzisyen tanıyordum, bir tanesi Gene Ammons'du. Benim eroine başlama nedenim bu değildi. Benim başlamama Fransa dönüşü yaşadığım bunalım neden olmuştu. Bir de Juliette'e duyduğum özlem.

Kokain de boldu, Latinler takılırdı kokoya. Chano Pozo gibi tipler. Chano, Dizzy'nin perküsyonistiydi. Kübalı bir siyahtı ve piyasanın en müthiş kongo çalanıydı. Ama kabadayıydı. Satın aldığı uyuşturucuların parasını ödemezdi. Ondan korkarlardı çünkü müthiş kavga ederdi, göz açıp kapayana kadar yere serebilirdi bir orospu çocuğunu. İri yarıydı, yanında kocaman bir bıçak taşırdı. Satıcının birine tokat attı bir gün ve adam onu öldürdü. Satıcı ona olan borcunu ödemesini isteyince Chano adama bir tokat atmış, adam da silahını çekip vurmuştu Chano'yu. Herkes şok olmuştu. Bu ben Paris'e gitmeden önce olmuş bir hadise, ama uyuşturucu durumunun nereye vardığını açıklaması açısından önemli.

Uyuşturucu kovalamak beni ailemden daha da uzaklaştırmıştı. Onları Jamaika'ya, St. Albans'a taşımıştım. Üstü açılır 1948 model Dodge arabamla sürekli gidip geliyordum. Sonny Rollins arabama "Mavi Şeytan" adım takmıştı.

Irene'le gerçek anlamda bir aile yaşantımız olmadı hiçbir zaman. Beraber yapabileceğimiz çok fazla şey yoktu, zaten iki çocuğun bakımı ve beslenmesi için gerekli paranın azlığı bizi evde tutuyordu. Bazen saatlerce duvara bakıp müzik düşünürdüm. Irene başka bir kadını düşündüğümü kurardı. Ceketimde veya paltomda saç bulur, başka kadınları düzdüğüme yemin ederdi. Irene'in böyle düşünmesinin nedenlerinden biri Coleman Hawkins'ten elbise almamdı, kadınlara düşkünlüğüyle ünlüydü Coleman, kadın saçı eksik olmazdı elbiselerinden. Ama ilgilenmiyordum başka kadınlarla o za-

manlar. Ortada bir şey yokken tartışmaya başlardık, çok öfkelenirdim. Oysa severdim Irene'i. İyi bir insandı, iyi bir kadındı, ama başka biri için. Çok kalite bir kadındı ama ben farklı bir şeyler istiyordum. Başkalarıyla düşüp kalkmaya başlayan ben oldum sonunda, o değil. Juliette'i tanıdıktan sonra bir kadında ne aradığımı artık biliyordum. Juliette olmazsa, hayata onun gibi bakan, yatakta ve yatak dışında onun stilinde biri olmalıydı. Bağımsız, kendi için düşünebilen; buydu hoşlandığım kadın tipi.

Irene'i çocuklarla evde bırakıyordum çünkü orda olmak istemiyordum. Eve gitmekten vazgeçmemin nedenlerinden biri onlarla kendimi kötü hissettiğim için yüzlerine bakamamamdı. Irene'in tam bir güveni ve inancı olmuştu bana hep. Gregory ve Cheryl küçüktüler, olanların farkında değildiler. Ama Irene farkındaydı, gözlerinden belliydi.

Şarkıcı Betty Carter göz kulak oluyordu ona. Betty Carter olmasaydı Irene ne yapardı bilemiyorum. Irene'e davranış tarzımdan ötürü Betty Carter bugün bile benden pek hoşlanmaz samyorum. Onu suçlayamam çünkü aileme bakınam söz konusu olunca orospu çocuğunun biriydim o günlerde. Irene'i bu şekilde terk etmek istemezdim ama aradığım kadının hayali ve eroin beni hasta etmişti, başka bir şey düşünemiyordum.

Sürekli eroin takılınca kadın arzulamaktan vazgeçiyor insan, benim için öyle oldu en azından. Ama Bird gibi eroin takılsa da takılmasa da her gün kadın arzulayanlar da vardı. Onlar için fark etmiyordu. Irene'le sevişmekten hoşlanırdım – Juliette'le sevişmekten hoşlandığım gibi. Ama bağımlı olduktan sonra seks aklıma bile gelmiyordu, seviştiğim zaman da haz duymuyordum. Tek düşündüğüm şey nerden eroin tedarik edebileceğimdi.

Damardan enjekte etmiyordum henüz, burnumdan çekiyordum, çekebildiğim, bulabildiğim kadar. Bir gün Queens'te bir köşede durmuşum, burnum akıyor, durumum

kötü. Grip olmuşum gibi hissediyordum kendimi. Satıcı arkadaşlardan biri, kendine "Matinee" adını takmıştı, yanıma geldi ve neler yaptığımı sordu. Bir süredir eroin ve kokain çektiğimi, her gün takıldığımı ama o gün gidip mal alamadığımı söyledim ona. Matinee bana sersemin biriymişim gibi bakıp bağımlı olduğumu söyledi.

"Bağımlılıktan ne kast ediyorsun?" diye sordum.

"Burnun akıyor," dedi Matinee, "üşüyorsun, dermansızsın. Babalardasın orospu çocuğu." Bana Queens'te biraz mal buldu. Daha önce Queens'te eroin almamıştım. Matinee'nin getirdiği malı çektim ve düzeldim. Üşümem geçti, burnumun akması kesildi, kendimi güçsüz hissetmiyordum artık. Burundan çekmeyi sürdürdüm ama Matinee'yle tekrar karşılaştığımda bana, "Miles, paranı sokağa atma, burundan çekersen yine hastalanacaksın. Enjekte et, kendini çok daha iyi hissedersin, dedi. Bu dört yıl sürecek bir kabusun başlangıcı olmuştu.

Bir süre sonra artık mecburdum uyuşturucu bulmaya çünkü bulamayınca hastalanıyordum. Hastalandığında grip gibi olursun. Burnun akar, eklemlerin sızlar, damarlarına eroin enjekte etmezsen kusmaya başlarsın. Korkunç bir durumdu. O durumda olmamak için elimden geleni yapıyordum.

Eroini damardan almaya başladığımda tek başıma takılıyordum. Sonra başkalarıyla da takılmaya başladım. Ben, Leroy adında bir dansçı ve Laffy diye çağırdığımız bir tip, Harlem'de dolanıyor, bütün gün eroin ve kokain alıp bilardo salonlarına takılıyorduk. Eroin enjekte etmekle yetinmeyip kokain de çekiyorduk sürekli. Leroy'la olmadığım zamanlar Sonny Rollins ve Walter Bishop'la takılıyordum – daha sonraları Jackie McLean veya Philly Joe Jones'la.

3 dolarlık eroin alıp enjekte ederdik, günde üç veya dört kez yapardık bunu, paramıza göre. Şişman Kız'ın –Fats Navarro– Cambridge Oteli'ndeki odasına gidip orda işi bitirir-

dik. Bazen Bishop'un evine gidip enjektörlerimizi, kolumuza bağlayıp eroin enjekte edeceğimiz damarların şişmesini sağlayacak kayışları filan almak zorunda kalırdık. Sonra Minton'a gidip step dansçıların birbirleriyle yarışmalarını izlerdik.

Step dansçıları izlemeye ve dinlemeye bayılırım. Ayaklarıyla çıkardıkları seslerle öyle yakındırlar ki müziğe... Davulcu dinlemek gibi bir şeydi, çok şey öğrenebilirdiniz onların ritmlerini dinleyerek. Cecil Oteli'nin yanındaki Minton'a step dansçılar gelip kaldırımda birbirlerine meydan okurlardı. Özellikle Baby Laurence'la Ground Hog adındaki uzun ve zayıf bir step dansçının düellolarını anımsıyorum. Baby ve Ground Hog eroinmandılar, Minton'da dans etmelerinin nedeni buydu, uyuşturucu satıcıları onları izlemeyi sever, memnun kalırlarsa eroin verirlerdi onlara. Coşkulu bir kalabalık olurdu ve ikisi kıçlarını yırtar, orospu çocukları gibi dans ederlerdi. Baby Laurence korkunçtu moruk, kelimelerle anlatılamaz, görmen gerekirdi. Ama Ground Hog da ondan aşağı kalmazdı, hayır. Çok havalıydı, çükü-kırık bir köpek kadar temiz olurdu üstü başı, elbiseleri filan. Barney Biggs diğer bir müthiş step dansçısıydı. L.D. adında biri vardı, sonra Fred and Sledge ve Step Brothers. Hepsi eroinmandı bunların, Step Brothers'tan emin değilim. Onların çevresinden biri değilsen Minton'ın önündeki bu dans düellolarının ne anlama geldiğini bilemezdin. Fred Astaire ve diğer beyaz step dansçılar çok hafif kalırlardı bunların yanında. Ama onlar siyahtı, para ve ün için dans etmenin hayalini bile kuramazlardı.

İyice ünlenmeye başlamıştım, bir sürü müzisyen kıçımı yalamaya başlamıştı, önemli biriymişim gibi. Acaba şöyle mi dursam, yoksa böyle mi gibi şeylere takmaya başlamıştım kafamı çalarken. Trompetimi şöyle mi tutsam yoksa böyle mi, izleyicilere konuşsam mı konuşmasam mı, sağ ayağımla mı tempo tutsam yoksa sol ayağımla mı? Ayakkabımın içinde mi tempo tutsam acaba, kimse görmezdi o zaman! Yirmi dört yaşın-

da böyle şeylere takmıştım kafamı. Ayrıca Paris'te birçok kıdemli müzisyenin dediği kadar kötü olmadığımı keşfetmiştim. Egom büyümüştü döndüğümde. Utangaç birinden kendine güvenen birine dönüşmüştüm.

1950 yılında Manhattan'da kalıyordum. 48. Sokak, Amerika Oteli. Birçok müzisyen kalırdı orda, sonunda New York'a gelen Clark Terry mesela. Sanıyorum Count Basie'nin orkestrasında çalıyordu o sıralar, sık sık turneye çıkardı. Baby Laurence da Amerika Oteli'ndeydi. Bir sürü de eroinman kalıyordu otelde.

Fena dalmıştım eroine, Sonny Rollins ve onun Sugar Hill Harlem çevresiyle takılmaya başlamıştım. Bu çevrede Sonny dışında, piyanist Gil Coggins, Jackie McLean, Walter Bishop, Art Blakey (aslında Pittsburgh'lüydü ama Harlem'e takılırdı daha çok), Art Taylor ve Max Roach vardı. Sanıyorum John Coltrane'le o sıralar tanıştım, Dizzy'nin orkestrasında çalıyordu. Onu ilk kez Harlem'de bir kulüpte dinlemiştim.

Neyse, Sonny'nin Harlem'in genç müzisyenleri arasında önemli bir yeri vardı. Harlem'de ve her yerde insanlar Sonny Rollins'e bayılırlardı. Genç müzisyenler için bir tanrıydı. Saksofonu Bird'ün düzeyinde çaldığını düşünenler vardı. Bildiğim bir şey var – *yakındı.* Saldırgan ve yenilikçi bir müzisyendi, fikirleri her zaman tazeydi. Müzisyen olarak çok severdim o zamanlar, çok da güzel şeyler yazmıştır. (Ama Coltrane'in çalışından etkilenip tarzını değiştirdi daha sonraları, onu ilk tanıdığım zamanki gibi çalmayı sürdürseydi bugün olduğundan çok daha büyük bir müzisyendi.)

Sonny, Chicago'da bir kulüpte bir süre çalıp New York'a dönmüştü. Bird'ü tanıyordu, Bird çok severdi Sonny'yi veya "Newk"u, öyle çağırırdık onu, Brooklyn Dodgers'ın oyun kurucusu Don Newcombe'a benzediği için. Bir keresinde Sonny'yle beyaz almış taksiyle geri dönüyorduk, beyaz şoför arkasını dönüp Sonny'ye bakınca, "Hey Don Newcombe'sın sen!" demişti. Acayip heyecanlanmıştı adam. Şaşırmıştım çün-

kü hiç farkına varmamıştım bu benzerliğin. Korkunç işletmiştik taksi şoförünü. Sonny o akşam St. Louis Cardinal'lerin müthiş vurucusu Stan Musial'a ne tür toplar atacağım anlatmaya başladı adama. Sonny kafa bulmak istiyordu, şoföre onun adına gişeye bir bilet bırakacağını bile söyledi. Yol boyunca bize kral muamelesi çekti adam.

Audon Balo Salonu'nda çalıyordum, Sonny'ye katılmasını önerdim, kabul etti. Grupta Coltrane vardı, davulda da Art Blakey. Üçü de, Sonny, Coltrane ve Art beyaz takılıyordu sürekli, dolayısıyla onların etrafında olmak beni daha da derine itiyordu.

Fats Navarro bitmişti artık, acırdınız. Şişman Kız'ın karısı Lena sürekli endişeleniyordu onun için. Neşeli biriydi Fats, uyuşturucu onu mahvedene kadar da kısa ve şişman. Artık bir deri bir kemikti, ciğerleri parçalanırcasına öksürerek dolanıyordu. Her öksürdüğünde titreyip duruyordu. Dayanılır gibi değildi onu böyle görmek. Çok iyi biriydi moruk ve büyük trompetçi. Çok severdim onu. Bazen onunla takılıp eroin çakardım. Ben, Şişman Kız ve Ben Harris adında bir başka trompetçi. Şişman Kız nefret ederdi ondan. Biliyordum ama iyi herifti Benny. Uçtuktan sonra saatlerce oturup müzik konuşurduk, Minton'da Şişman Kız'ın kapıdan içeri giren herkesi çalışıyla uçurduğu günlerden söz ederdik. Trompetle ilgili bazı teknik şeyler anlatırdım ona çünkü Şişman Kız doğal bir müzisyendi, ona çalabileceği şeyler gösterirdim. Balad çalmayı hiç beceremezdi mesela. Ona daha yumuşak çalmasım, kullandığı akorların bazılarını çevirmesini söylerdim. "Millie," derdi bana. Sürekli değişmekten söz ederdi, beyazı bırakmaktan, ama bırakamadı. Hiç bırakamadı.

Şişman Kız son plağını benimle yaptı, Mayıs 1950. O işten birkaç ay sonra öldü. Sadece yirmi yedi yaşındaydı. O plağı yaparken onu son kez dinleyişimde hüzünlenmiştim, bir zamanlar rahatlıkla üflediği sesleri üflemeye çalışmasını izlemek!

Yanılmıyorsam plağın adı *Birdland All Stars*'dı. J.J. Johnson, Tadd Dameron, Curly Russell, Art Blakey, Şişman Kız, Brew Moore ve ben çalıyorduk. Sonra ben Sarah Vaughan'la bir plak yaptım. Ama bir dakika, galiba Şişman Kız'la bir başka All Stars grubunda çaldım. Trompette Dizzy, Red Rodney, Şişman Kız ve Kenny Dorham, trombonda J.J., Kai Winding ve Bennie Green, saksofonda Gerry Mulligan, Lee Konitz; davulda Art Blakey, basta Al McKibbon; piyanoda Billy Taylor.

Sonra ben Black Orchid Kulüp'te çalmaya başladım. Tarih Haziran 1950. Şişman Kız'sa aynı yılın temmuz ayında öldü, bundan eminim.

O yaz 52. Sokak kapandı, sonra da Dizzy orkestrasım dağıttı, müzik piyasası krize girmişti: Bütün bu olanların belli bir nedeni olduğunu düşünmeye başlamıştım ama o nedenin ne olduğunu bilmiyordum. Sezgilerim güçlüdür, neler olacağını önceden görürüm genellikle. Ama eroinle ilgili olarak, bana olacakları kestirmekte yararı olmamıştı sezgilerimin. Numerolojide altı numarayım ben, mükemmel bir altı, şeytanın sayısıdır altı. Bunu öğrendikten sonra insanlara –kadınlara bile– altı yıldan fazla dayanamadığımı fark ettim. Ne olduğunu bilmiyorum, batıl inanç de istersen ama kendi kafamda inanıyorum bu boka.

1950'de New York'a geleli altı sene olmuştu, dolayısıyla bana bir şeyler olacağını samyordum ve yapabileceğim bir şey yoktu. Beyaza bağımlı olduğumu ilk hissettiğim andan beri kesmek istiyordum uyuşturucuyu. Freddie Webster veya Şişman Kız gibi olmasını istemiyordum sonumun. Ama bırakamıyordum.

Eroin kişiliğimi tamamen değiştirmişti; iyi, sessiz, dürüst ve başkalarını umursamayan biriyken tamamen zıt huyları olan birine dönüşmüştüm. Eroine olan gereksinimdi beni böyle yapan. Gece gündüz, sürekli eroin peşindeydim.

Bağımlılığımı besleyebilmek için orospulardan para alı-

yordum. Pezevenklik yapmaya başlamıştım, yaptığımın bu olduğunu idrak etmem biraz zaman almıştı. Profesyonel bir junkie olmuştum. Eroin için yaşıyordum. İş seçerken bile mal bulmak benim için kolay olur mu orda diye düşünüyordum. İyice ustalaşmıştım mal bulmakta, çünkü ne pahasına olursa olsun her gün beyaz bulmak zorundaydım.

Uyuşturucu alabilmek için bir keresinde Clark Terry'yi bile dolandırmıştım. Amerika Oteli'nde kalıyordum, Clark da ordaydı. Bir gün kaldırıma oturmuş, nerden para bulsam da biraz mal alsam diye kara kara düşünüyordum. O sırada Clark geldi yanıma. Burnum akıyordu ve gözlerim kan çanağı gibiydi. Bana kahvaltı ısmarlayıp dinlenmem için odasına götürdü. Onun otobüse yetişmesi gerekiyordu. Count Basie'yle turneye çıkacaktı. Bana dinlenmemi, çıkarken de kapıyı çekmemi söyledi, istediğin kadar kalabilirsin demişti. Bu kadar yakındık. Eroin takıldığımı biliyordu ama ona bir yanlış yapmazdım değil mi? Yapardım.

Clark otobüsüne yetişmek için odadan çıkar çıkmaz dolaplarını açtım ve kolay taşınabilecek ne varsa kapıp rehincinin yolunu tuttum. Bir trompet ve bir sürü elbise almıştım. Rehincinin istemediklerini çok az bir paraya satıp elimden çıkarmıştım. Philly Joe Jones'a Clark Terry'nin daha sonra üstünde göreceği bir gömlek bile satmıştım. Daha sonra Clark Terry'nin otobüse binmediğini öğrendim, otobüs gecikince bana bir göz atmak için geri dönmüş, kapıyı açık bulmuştu. Clark, hemen St. Louis'yi, karısı Pauline'i arayıp babamı aramasını ve ona berbat bir durumda olduğumu söylemesini istemiş. Pauline babamı arayınca babam fena girişmiş ona.

"Miles'ın tek problemi görüştüğü o Allah'ın cezası müzisyenler, kocanız gibi, demiş kadına. Babamın bana güveni vardı, başımın belada olduğunu kabullenmek ona zor geldiğinden Clark Terry'yi suçlamıştı. Babam Clark'ın müzisyen olmama karar vermemde etkin bir faktör olduğunu düşünüyordu.

Clark babamı tanıdığı için onu anlayabilmişti, ayrıca ona yaptıklarımı da bağışlamıştı. Hasta olmasaydım asla ona öyle bir şey yapmayacağımı biliyordu. Amà o olaydan sonra bir süre uzak durdum Clark'tan. Nihayet karşılaştığımızda ondan özür diledim ve hiçbir şey olmamış gibi sürdü ilişkimiz. İyi dost diye ona derim. Çok daha sonraları beni ne zaman bir barda önümde bozuk paralarla içerken görse bozuklukları çaldığım şeylere karşılık alırdı. Acayip gülerdik moruk.

Irene ve ben Amerika Oteli'ne kira takmıştık. Eşyalarımın çoğunu rehine vermiştim, trompetim dahil. Gecede on dolara Art Farmer'ın trompetini kiralıyordum. Bir gece onun çalması gerekiyordu, trompetini istediğimde olmaz dedi, çok bozulmuştum. Kiraladığı zamanlarda da ben çalarken gelip trompetini geri almayı sağlama bağlardı. Gece bende kalmasını istemiyor, güvenmiyordu bana. Arabanın taksitlerini de aksatmıştım. Mavi Şeytan'ı bana satanlar sürekli ensemdeydiler, arabayı geri almakla tehdit ediyorlardı beni. Onların bulamayacağı park yerleri arayıp duruyordum. Berbat durumdaydım gerçekten.

1950 yılında Irene'i ve çocukları toparlayıp Mavi Şeytan'a atladım ve Doğu St. Louis'e döndüm. New York'tan uzaklaşırsak belki toparlanabiliriz diye düşünmüştüm. İlişkimizin bittiğini biliyordum, beynimin arkasında bir yerlerde. Irene'in o sıralar neler hissettiğini bilmiyorum ama benim yediğim boklardan bıkmış usanmıştı, bunu *biliyordum.*

Doğu St. Louis'e varır varmaz arabayı babamın evinin önüne park ettim, kredi veren şirket arabayı alıp götürdü. Herkes ne olup bittiğini merak etmişti ama kimse bir şey sormadı. Uyuşturucu müptelası olduğuma dair söylentiler vardı evde ama henüz açık bir şekilde ortaya çıkmamıştı durumum. Doğu St. Louis insanları uyuşturucu kullanan fazla insan tanımazlar, dolayısıyla bir eroinmanın nasıl davrandığını, nasıl göründüğünü bilmiyorlardı. Onlar için sadece Miles'tım. Doktor Davis'in diğer tuhaf müzisyenlerle New York'ta

yaşayan oğlu. En azından ben onların böyle düşündüğünü düşünüyordum.

Bir arkadaşım Irene'in başka birinden bir çocuk beklediğini söyledi. Bu kez benden olamayacağını biliyordum çünkü onunla sevişmiyordum. Arkadaşım onu biriyle otelden çıkarken görmüş. Irene ile resmen evlenmemiştik, boşanmamız gerekmedi. Hiç tartışmadan ayrıldık, bitmişti.

Irene, New York'a peşimden gelmişti, New York'ta gittiğim her yere o da gelip takılırdı. Babamın kardeşi (ayyaştı) Ferdinand Amcamı görmeye Greenwich Village'e gittiğimde mesela. Amcam ve birkaç siyah gazeteci arkadaşı ile takılırdım bazen. Irene'e bu adamların içkici olduklarını, onları, özellikle Ferdinand Amcamı sarhoş bir vaziyette yerlerde yuvarlanırken görmesini istemediğimi söylemiştim. Bir keresinde annem ne yaptığımı sormuştu. Ferdinand Amca'yla görüştüğümü söylediğimde, "Oh, ikiniz birlikte ha, kör köre yol gösteriyor demek," demişti. Annem ikimizin aynı kişilikte insanlar olduğunu anlatmaya çalışıyordu – bağımlı, alışkanlık edinmeye yatkın. Ama annem o zaman asıl tutkumun müzik olduğunu da söylemişti. Daha sonra eroin oldu tutkum, o zaman anlamıştım ne demek istediğini.

Neyse, Irene, St. Louis'de kaldı ve IV. Miles orda doğdu. 1950'de, New York'a dönüp Billy Eckstine ile çaldım bir süre, Los Angeles'a gidiyorlardı, ben de onlarla gittim. Devamlı bir gelire ihtiyacım vardı, yapacak başka bir şeyim yoktu zaten. B'nin müziğinden hoşlanmıyordum ama Art Blakey orkestradaydı, saygı duyduğum birkaç müzisyen daha; kendimi toparlayana kadar işimi görür diye düşünmüştüm.

Los Angeles turnenin son ayağıydı, şehir şehir dolaşılan uzun ve yorucu otobüs turnelerinden biriydi. Yolda uyuşturucu alabileceğimiz insanlara rastlamıyorduk, sürekli bulamadığım için eroin bağımlılığımı yendiğimi sanıyordum. Dexter Gordon, Blakey ve Bird bizimleydi galiba, Burbank havaalanına gidiyorduk. Art bir yerlerde durup tanıdığı birinden mal

almak istedi. Öyle yaptık ve polisler havaalanında enseledi bizi; satıcının evinden izlemişlerdi. Bizi ekip arabasına bindirip, "Tamam, kim olduğunuzu ve ne yaptığınızı biliyoruz," dediler. Sapına kadar beyaz polislerdi. Adlarımızı sordular, ben verdim, Bird verdi, Dexter verdi ama sıra Blakey'e gelince adının Abdullah İbn Buhaina olduğunu söyledi, Blakey'nin İslam adıdır bu. Her şeyi not eden polis, "Zırvalamayı bırak, Amerikan adın nedir onu söyle," dedi. Blakey ona adını verdiğini söyledi, benim adım bu dedi. Polisin kafası bozuldu, bizi tutuklayıp içeri attı. Blakey ona doğru adını vermiş olsaydı bizi tutuklamayacaktı diye düşünüyorum hâlâ. Şimdi hapisteydik ve babamı aramam gerekiyordu. Babam bir avukat buldu ve adam gelip beni çıkardı.

Kolum iğne delikleriyle kaplıydı, polislerin dikkatini çekmişti ama hepsi eski izlerdi. Son zamanlarda hiç beyaz vurmamıştım. Leo Brunton adındaki avukata söyledim bunu ve bana, beni çok şaşırtan bir şey söyledi. Art polise eroini kullananın ben olduğumu söyleyip kendini kurtarmayı denemiş. İnanmadım, ama polislerden biri bunu doğruladı. Art'a hiçbir şey sormadım bu konuda ve ilk kez şimdi açıkça konuşuyorum.

İlk kez tutuklanmıştım, ilk hücreye girişimdi ve hiç hoşlanmamıştım bu işten. İnsan olduğunuzu unutmanız için ellerinden geleni yapıyorlardı, parmaklıkların arkasında yaşamınızı, sizi sikine bile çalmayan insanların eline teslim ettiğinizi bilerek kendinizi öyle çaresiz hissedersiniz ki... Gardiyanların bazıları korkunç ırkçı tiplerdi, sinek öldürür gibi öldürebilirlerdi bir zenciyi. Hapse ilk girişim gözlerimi açtı. Çok faydalı olmuştu benim için.

Art Farmer'la Los Angeles'a ilk gidişimde tanışmıştım, 1950'de tekrar gittiğimde daha samimi olduk. Bir süre Dexter'la kaldıktan sonra Watkins Oteli'nde bir oda tuttum. Art'la oraya gidip saatlerce müzik konuşurduk. Ona ilk kez Clifford Brown'dan söz eden ben olmuştum sanıyorum, ben

de bir yerde denk gelip dinlemiştim Clifford'ı. İyi bulmuştum, Art Farmer'ın onu dinlemesini istiyordum. Clifford ünlenmemişti henüz ama Philly müzisyenleri onun hakkında sürekli konuşuyorlardı. Çok iyi biriydi Art, hâlâ öyledir, sessiz ama müthiş bir trompetçi.

O yılın sonlarına doğru *Down Beat* dergisi uyuşturucunun müzisyenler tarafından ne denli sık kullanıldığına, Art'la benim Los Angeles'ta nasıl tutuklandığımıza dair bir yazı yayınladı. O yazıdan sonra her şey iyice açığa çıkmıştı, iş bulmak neredeyse imkansız bir hal aldı benim için. Kulüp sahipleri ismimi duyunca hemen hayır diyorlardı.

Bir süre sonra Los Angeles'ten öyle sıkılmıştım ki, tekrar doğuya döndüm. Eve çok kısa bir süre uğradıktan sonra New York'a döndüm. Ama orda da Sonny Rollins ve Sugar Hill çetesi ile eroin çakmaktan başka bir şey yoktu benim için. İş bulamıyordum.

Los Angeles'taki mahkemeyi beklemek zordu, çünkü kimse suçsuz olduğuma inanmıyordu. Noel'e doğru nihayet Billie Holiday'le bir iş buldum. Hi-Note Kulüp'te, Chicago'da. İki veya üç hafta sürdü bu iş ve çok keyif aldım.

Müthiş bir tecrübe oldu benim için. O iş sırasında Billie'yi ve beyaz caz şarkıcısı Anita O'Day'i yakından tanıma fırsatını buldum. Billie çok tatlı, çok yaratıcı ve çok güzel bir kadındı. Harikulade bir ağzı vardı, saçına beyaz çiçek takardı sürekli. Sadece harikulade değil seksi de bulurdum onu. Ama uyuşturucunun etkisiyle hastaydı, bunu anlayabiliyordum çünkü ben de öyleydim. Yine de çok sıcak bir insandı, beraber olmaktan haz duyabileceğiniz biri. Yıllar sonra, artık çok hastayken, Long Island'daki evinde onu ziyaret eder, elimden geleni yapardım. Oğlum Gregory'yi de yanıma alırdım, çok severdi Billie onu, oturur saatlerce konuşur, cin üstüne cin içerdik.

Bob Weinstock adında bir beyaz, Prestige adında yeni bir plak şirketi kurmuş, onunla bir plak yapmam için beni arı-

yordu. Beni bulamamıştı ve iş için St. Louis'de bulunuyordu. Benim oralı olduğumu bildiğinden rehberi açıp Doğu St. Louis ve St. Louis'de Davis adına kayıtlı herkesi aramıştı. Sonunda babamı bulup Chicago'da olduğumu öğrenmişti. Beni Hi-Note'ta Billie için çalarken kıstırdığında Noel birkaç gün geride kalmıştı. Ocak ayından itibaren geçerli olmak şartıyla bir yıllık bir sözleşme imzaladık. Fazla bir para söz konusu değildi -750 dolardı sanıyorum- ama bana kendi kuracağım bir grupla kendi müziğimi çalma olanağı tanıyacak, cebime de biraz para girecekti. Chicago'da geçirdiğim günlerde kimleri seçebileceğimi düşünüyordum.

Ocak 1951'de beraat ettim ve sırtımdan büyük bir yük kalktı. Ama olan olmuştu. Beraat etmem, tutuklanmam gibi *Down Beat* dergisinde haber olmamıştı, kulüp patronları için hâlâ işe yaramazın biriydim.

Dokuzluyla yaptığımız plakların kariyerime yararlı olacağını hissediyordum, bir dereceye kadar öyle olmuşlardı zaten. Capitol plak şirketi umduğu kadar para kazanamamış, dolayısıyla kayıtlara devam etmek istememişti. Capitol'la bağlayıcı bir sözleşmem olmadığı için Prestige'le anlaşmakta serbesttim ve öyle yaptım. Hâlâ hak ettiğim yerde olmadığımı düşünüyordum. Yılın sonuna doğru *Metronome* okurları beni Yıldızlar Orkestrası'na seçmişti ama o orkestra ben ve Max dışında tamamen beyazdı. Bird seçilmemişti bile - Lee Konitz'i seçmişlerdi onun yerine, J.J. Johnson yerine Kai Winding ve bütün o müthiş siyah tenor saksofoncuların yerine Stan Getz seçilmişti. Dizzy'nin yerine benim seçilmem kendimi tuhaf hissetmeme neden olmuştu. Ayrıca Stan Getz, Chet Baker, Dave Brubeck gibi benim plaklarımdan etkilenmiş bazı beyaz müzisyenler sürekli plak yapıyorlardı. Çaldıkları müziğe şimdi "cool jazz" deniyordu. Sanıyorum bebop veya "hot jazz"e bir alternatifti. Değişen bir şey yoktu tabii, aynı boku yiyorlar, siyahların müziğini araklıyorlardı.

Bird o yıl Doris Sydnor'dan -"Olive Oyl"- ayrılıp Chan

Richardson'la beraber olmaya başladı. Chan Brid için daha iyiydi. Güzel bir kadındı en azından, ayrıca müziği ve müzisyenleri anlıyordu. Doris anlamıyordu. Bird pek iyi görünmüyordu – ben de öyle. Çok kilo almıştı ve olduğundan çok daha yaşlı görünüyordu. Yaşadığı hayat ondan intikam alıyordu. Ama Bird 11. Sokak'a taşınmıştı ve iyi gidiyordu işleri. Verve adında yeni bir şirketle yeni bir sözleşme imzalamıştı. 1951'de onunla kayıt yapmamı istedi benden ve kabul ettim. Yeni yıla umutla giriyordum, heyecanlıydım, Prestige'le sözleşmem de moralimi yükseltmişti. 1950 hayatımın en kötü yılı olmuştu. Artık benim için gidebileceğim tek bir yön kalmıştı, yukarı. Dibe oturmuştum zaten.

Yedinci Bölüm

New York'a yüksek bir moralle döndüm. Kendime henüz bir yer bulamamıştım, davulcu Stan Levey'in yanında kalıyordum, kendi düzenimi kurana kadar. Sonra 1951 Ocak ayının ortalarında üç plak kaydında çaldım: Bird için, kendim için ve Sonny Rollins için. Aynı günde. Bird formundaydı ve müthiş çaldı o gün. Herkes iyi çalmıştı o gün. Müziğin Latin bir alt yapısı vardı, ilginçti. Bird'ün en organize kayıtlarından biridir. Her şey yolunda gitmişti ama her zaman olduğu gibi çok az prova yapılmıştı. Bird'ün düzelmekte olduğunu, işlerinin iyi gittiğini düşündüğümü anımsıyorum. Mutlu görünüyordu, bu da iyiye işaretti.

Bird'le kayıt biter bitmez Prestige için ilk kaydımı yapmaya koştum. Sonny Rollins, Bennie Green, John Lewis, Percy Heat ve Roy Haynes'i işe almıştım. Yapımcı Bob Weinstock, Sonny'nin hazır olmadığını söylemişti ama onu ikna ettim, Sonny'yle kendi adına bir de kayıt yapmasını önerdim. Hemen o gün yaptılar.

Bu ilk kayıtta iyi çalmamıştım, Bird'le çalmak beni yormuştu. Soğuk ve çamurlu bir gündü, sulu kar yağıyordu, boktan bir gündü. Eroin enjekte etmeye başlamıştım tekrar, formsuzdum. Ama diğerleri iyi çalmışlardı – Sonny Rollins birkaç parçada harikulade çalmıştı. Bob Weinstock eroinman olduğumu biliyor, kendimi toparlayacağımı ümit ediyordu.

Sonny'nin kaydında John Lewis'in gitmesi gerekmişti, ben çaldım piyanoyu. Benim kaydımda çalan herkes çalmıştı. Bittikten sonra piyanoyu kendi kaydımda çaldığım trompet-

ten daha iyi çaldığımı söyleyerek dalga geçtiler benimle. Her şey bittikten sonra kendimi iyi hissettiğimi hatırlıyorum. New York'taydım, çalıyordum ve sözleşmeye göre iki plak daha yapmam gerekiyordu. Sonny'yle eroin almak için bir yere giderken, "Şu eroini bir bırakabilsem her şey yoluna girecek tekrar," diye düşündüğümü ammsıyorum. Ama çok uzaktım eroin bağımlılığımı yenmekten ve bunu biliyordum.

Bağımlılığını besleyip geçinebilmek için plaklardan dinleyerek parçaların notalarını çıkarıp yazmaya başladım. Bir melodinin ilk sekiz mezürü için yirmi beş veya otuz dolar alıyordum. Kolay paraydı, iki saatte halledebiliyordum. Parayı alır almaz gidip beyaz alıyordum. O bile yetmemeye başladı bir süre sonra. Sağlığım kötüydü ve çok az iş çıkıyordu. Dudaklarım formunu kaybetmişti, yeterince çalmıyordum. Trompet zor alettir, kendinize bakmanız gerekir. Bir zamanlar son derece havalı giyinen biriyken şimdi ne bulursam geçiriveriyordum üstüme. Eroine saplanmadan önce kendimi çok beğenirdim, saçlarım bakımlıydı ve omuzlarıma dökülürdü. Görünümüm hakkında kimse ters bir laf edemezdi. Ama eroin bağımlısı olduktan sonra iyice çözülmüştüm, davranışların da değişmişti. Saçıma gerekli bakımı bile yaptıramıyordum parasızlıktan. Bir süre sonra saçım karmakarışık ve kötü bir görünüm almıştı. Birinin kızdırdığı bir kirpiyi andırıyordum. Saçımı yaptırmam için gerekli beş dolar koluma gidiyordu, canavarı beslemeliydim. İçimdeki canavarın acıkıp beni hasta etmemesi için eroin enjekte ediyordum damarlarıma. 1951 yılında hasta olduğumu kabullenmek istemiyor, giderek bağımlılığın o uzun, karanlık, kaygan yolunda ilerliyordum.

Prestige kayıtlarından sonra tekrar stüdyoya girmiştim. Capitol şirketinin *Metronom Yıldızları 1951* plağı için. Öyle eve yazılacak bir şey yoktu bu kayıtlarda. Profesyonel bir ses vardı ama hepsi bu; dünyayı sarsacak bir müzik yapmamıştık. Lennie Tristano'yu lanse etmek istiyorlardı, birkaç

George Shearing bestesi çaldığımızı anımsıyorum. İyi aranje edilmiş, iyi çalınmış birkaç dakikalık bir müzikten ibaretti. Max ve benim yanımda beyaz müzisyenlerin reklamını yapmaya yönelik bir medya oyunu. Önemi yoktu ama beyaz müzisyenler kapıyordu parayı. Böyle bir havada iyi bir şey gerçekleşemezdi. Herkes biliyordu müziği yaratanın siyahlar olduğunu. Paramı alıp mal bulmaya gitmiştim.

Bir ay sonra grubumu Birdland'e götürdüm: Sonny Rollins, Kenny Drew, Art Blakey, Percy Heath ve Jackie McLean. Bud Powell tavsiye etmişti Jackie'yi, onu tanıyor, çok beğeniyordu. Jackie'yi görmüşlüğüm vardı çünkü Sugar Hill'dendi, Harlem'den. Sonny'yi tanıyordu, aynı mahalledendiler, Edgecombe Caddesi. Jackie yirmisinde yoktu henüz Birdland'de bizimle çalarken. Ama gerçekten üfleyebiliyordu. O ilk gece o kadar heyecanlıydı ki, solosunun yedi veya sekiz mezürünü çaldıktan sonra birden koşarak arka kapıdan dışarı çıktı. Ritm bölümü çalmayı sürdürüyordu ve kalabalık ağızları açık neler oluyor burda diye sorar gibi bakınıyordu. Sahneden inip Jackie'ye bakmaya gittim, eroin krizi olabilirdi, Jackie'nin eroin kullandığım biliyordum. Birdland'in sahibi Oscar Goodstein, peşimden gelmişti. Dışarı çıktım. Jackie içinde ne varsa bir çöp tenekesinin içine kusuyordu, kusmuk birikmişti ağzının kenarlarında. İyi olup olmadığını sordum, iyiyim der gibi salladı başını. Trompetini silip içeri gelmesini ve solosunu bitirmesini söyledim. Ritm bölümü hâlâ gezinip duruyordu. Oscar'ın yüzünde tiksinti dolu bir ifade vardı, yanından geçerken Jackie'ye, "Sil yüzünü evlat," deyip bir havlu fırlattı ona, sonra da önümüz sıra içeri girdi. Jackie sahneye çıkıp inanılmaz çaldı o gece.

İş bittikten sonra Long Island'e Stan Levey'nin evine giderken –onda kalıyordum– Jackie'yi düşündüm. Ertesi gün gelip benimle birkaç parça çalmasını istedim, geldi. Sonra kurmayı düşündüğüm gruba –Art Blakey, Sonny Rollin's, Percy Heath ve Walter Bishop– katılmak isteyip istemediğini

sordum. Böylece kesintili olarak oda arkadaşlığı yapacağımız iki veya üç yıllık bir dönem başlamış oldu.

Jackie'yle takılmaya başlamıştım, eroin çakıyorduk birlikte, kafamız iyi olunca 42. Sokak sinemalarından birine girerdik. Stan Levey'nin evinden ayrılmıştım, otel odalarında alışkanlığımı besleyebilmem için bana para veren kancıklarla kalıyordum. Jackie'yle uçmuş bir vaziyette metroya binerdik, insanların giydiği zevksiz elbise ve ayakkabılara gülerek. Aynı anda birine bakıyor olurduk ve komik bulmuşsak deliler gibi gülme krizine girerdik. Komik oğlandı Jackie, insanlara muziplik yapmaya bayılırdı. Otele dönemeyecek kadar uçmuş olduğum geceler onda kalırdım. Bazen Stilman'ın jimnastik salonuna gidip orda çalışan boksörleri izlerdik ama daha çok eroin alıp uçmayı iş edinmiş iki ortaktık. Ben yirmi beşime basmak üzereydim Jackie'yle takıldığımızda ve çok şey yapmıştım. Jackie daha on dokuzundaydı ve hiçbir şey görmemişti henüz. Benim kendime göre bir ünüm vardı, Jackie bana saygı duyuyordu.

Sonny Rollins'le de takılıyordum. Bell's diye bir bara ("Sippin' at Bells" bu bar üzerine benim yazdığım bir melodi) da gittiğimiz olurdu. Broadway'de kibar bir yerdi, gelenler hep "temiz" insanlardı. Ya da Sonny'nin evinde otururduk. Kafaları bulup pencereden görülen manzaraya kaptırırdık kendimizi. Evinin karşısında harikulade bir park vardı.

Sonny'nin veya Walter Bishop'un evine gitmemişsek Jackie'nin annesi ve babasıyla oturduğu eve giderdik. Severdim onları. Özellikle yazın St. Nicholas Meydam'nda otururduk. Jackie, ben, Sonny, Kenny Drew, Walter Bishop ve Art Taylor.

Harlem'e bayılıyordum – kulüplere takılmak, Max'la Colonial havuzuna gidip yüzmek. Sürekli beyaz takılıyorduk orda, iş bitirebileceğimiz o kadar çok yer vardı ki... Art Taylor'un evine bile gidiyorduk. Annesi, çok sevdiğim bir kadın, gündüzleri çalıştığı için ev boş olurdu.

Uçtuktan sonra Bud Powell'ın evine gider, onu piyanoya oturtup çalışını dinlerdik. Tek kelime etmezdi Bud, tebessüm ederdi sadece. Sonra ordan çıkıp Sugar Ray Robinson'un kulübüne giderdik ya da Small Paradise'e ya da Lucky'ye ya da diğer kulüplerden birine. Vaktimin çoğunu Harlem'de geçiriyordum, hep eroin peşinde. Sevgilimin adıydı eroin.

Eddie "Lockjaw" Davis'le bir grup kurup Birdland'de çalmaya başladık. Charlie Mingus, Art Blakey, Billy Taylor ve George "Big Nick" Nicholas adında bir tenor saksofoncu. İyi müzikti, daha iyi çalıyordum.

Lockjaw'un çalışını hep sevmişimdir, onu ilk kez Minton'da dinlediğim günden beri. Öyle enerjik bir tarzı vardı ki... Lockjaw'la çalacaksan aklının başında olması gerekirdi, yoksa beş paralık ederdi seni, Big Nick de yapardı aynı şeyi. Nick fazla ünlenmedi ama herkes bilirdi müthiş bir tenor saksofoncu olduğunu; Nick'in neden ünlenmediğini bilmiyorum. Etrafındaki bu enerjik müzisyenlerin desteğiyle uzun zamandır çalmadığım kadar iyi çalıyordum. Lockjaw kıdemli bir müzisyendi. Big Nick de öyle. Dizzy, Bird ve Monk'la çalmıştı. Şakaları yoktu bu heriflerin, yere sağlam basmazsan uçuruverirlerdi seni. Kafamın o aralar çok iyi olmasına rağmen böyle müzisyenlerle çalarken korumak zorunda olduğum bir ismim olduğunu biliyordum. İşten önce sıkı çalışıp kendimi hazırlar ve çalabildiğim kadar iyi çalardım.

Tekrar Mingus'la çalmak çok iyiydi. Yeterince ilgi görmediğini düşünüp Red Norvo'nun üçlüsünden ayrıldıktan sonra boş boş dolaşmıştı New York'ta. Tek tük iş buluyordu, Birdland'de çalmanın ona yararı olacağını düşünmüştü. Harika bir basçıydı. Ama zordu onunla anlaşmak, özellikle müzik konusunda, çünkü neyin iyi neyin kötü olduğuna dair bazı sabit fikirleri vardı ve diğer müzisyenlere ne düşündüğünü söylerdi. Bu bizim ortak bir yanımızdı aslında. Problem bazen düşüncelerimizin farklı olmasındaydı. Ama mutluydum onunla

tekrar çalmaktan, her zaman hayal gücü geniş, yaratıcı ve kendini aşabilen bir müzisyen olmuştu Mingus.

1951 Ekiminde Prestige'le bir kayıt daha yapmam gerekiyordu, bu sefer daha iyi bir şey olmasını istiyordum. Ayrıca Prestige "microgroove" dedikleri yeni bir teknoloji kullanacaktı. Bob Weinstock 78'liklerin sınırlı üç dakikasının dışına çıkabileceğimi, sololarımızı kulüplerde çaldığımız gibi uzatabileceğimizi söyledi. 33'lük plak yapan ilk caz müzisyeni olacaktım, bu yeni teknolojinin bana tanıyacağı özgürlük beni heyecanlandırıyordu. 78'liklerin müzisyenlere koyduğu limit canımı sıkmaya başlamıştı; doğaçlamaya yetecek kadar süre yoktu, solonu çabuk ve temiz çalmak zorundaydın. Kayıtlar için Art Blakey, Sonny Rollins, Tommy Potter, Walter Bishop ve Jackie McLean'i seçmiştim. Jackie ilk kez stüdyoya giriyordu.

Uzun zamandır bu kadar iyi bir kayıt yapamamıştım. Grubu çok iyi hazırlamıştım, herkes parçalar ve aranjmanlarla haşır neşir olmuştu. Sonny nefis çaldı o gün, Jackie de öyle. Plağın adı *Miles Davis All Stars* olarak kondu, biz aramızda *Dig* dedik. "My Old Flame", "It's Only a Paper Moon", "Out of the Blue" ve "Conception" çalmıştık o plakta. Mingus basını alıp gelmişti. "Conception"da birkaç şey çalmıştı, kapakta ismi geçmiyordu çünkü Verve'le bağlayıcı bir sözleşmesi vardı. Charlie Parker gelip kayıt odasında oturmuştu. Jackie ilk kaydı olduğu için zaten gergindi, Bird'ü görünce iyice kasılmıştı. İlahıydı onun Bird. Birkaç kez yanına gidip orda ne aradığını sormuştu, Bird de *öylesine* takıldığını söylemişti. Bird'ün yanına gidip gidip aym şeyi soruyordu Jackie, belki bin kere sordu. Ama Bird anlamıştı, serinkanlı davrandı. Jackie, Bird'ün gitmesini istiyordu rahatlayabilmek için. Ama Bird ona çok iyi çaldığını söyleyip onu sakinleştirdi. Bir süre sonra Jackie rahatlayıp döktürdü.

Bu plakta çaldıklarımı sevmiştim çünkü kendi sesimi edinmiştim artık. Başkasını andırmıyordum ve tonum geri

gelmeye başlamıştı, özellikle "My Old Flame"de iyice belirgindir bu. Çok melodik bir yaklaşım isteyen bir parçadır. Yeni sistem tam ihtiyacım olan şeydi. Ama stüdyodan çıktığımızda aynı boktan yaşam bekliyordu beni.

İyice düşmüştüm, sürekli beyaz takılıp canavarı besleyebilmek için pezevenklik yapıyordum. Öyle bir an gelmişti ki, bir sokak dolusu orospum olmuştu. Otellerde kalmayı sürdürüyordum. Ama insanların düşündüğü gibi değildi benim yaptığım pezevenklik; bu kadınların beraber olabilecekleri birine ihtiyaçları vardı ve benimle beraber olmayı seviyorlardı. Yemeğe filan çıkarırdım onları. Sevişirdik de, ama çok değil, eroin seks dürtünüzü zayıflatır. Orospulara herhangi bir kadınmış gibi davranırdım. Onlara saygı duyuyordum, onlar da karşılığında bana para veriyorlardı. Kadınlar beni yakışıklı buluyorlardı, ben de öyle bulmaya başlamıştım. Bir aile gibiydik onlarla. Ama onlardan aldığım para bile yetmiyordu bağımlılığımı beslemeye.

1952'de bir yolunu bulup eroini bırakmam gerektiğini biliyordum. Boksu her zaman çok sevmişimdir, boksa takılabilirdim. Her gün idman yaparsam ciddi bir şekilde eroini bırakmayı düşünürdüm belki. Gleason'ın jimnastik salonunu çalıştıran Bobby McQuillen'le tanışıklığım vardı. Müthiş bir tüy sıkletken birinin ölümüne neden olmuş, boksu bırakıp antrenörlük yapmaya başlamıştı. Gidip beni çalıştırır mı diye sordum. Düşünürüm demişti. Bir gün Medison Square Garden'da bir dövüş izlemeye gitmiştim, Bobby'nin boksörünün soyunma odasına gidip Bobby'ye beni çalıştırmaya karar verip vermediğini sordum. Bana iğrenerek bakıp uyuşturucu bağımlısı bir kimseyi çalıştırmayacağını söyledi. Bağımlı olmadığımı söyledim ona – orospu çocuğunun önünde durmuş konuşurken damarlarımda eroin dolaşıyordu. Onu kandıramayacağımı, St. Louis'e gidip bağımlılığımı yenmeye çalışmamı söyledi. Sonra da soyunma odasından çıkmamı.

Kimse böyle konuşmamıştı benimle o güne kadar, özel-

likle uyuşturucu konusunda. Bobby benimle böyle konuşurken kendimi küçücük biri gibi hissetmiştim. Sürekli uyuşturucu kullanan, kullanmıyorlarsa bile bu konuda hiçbir şey söylemeyen müzisyenlerle gezip dolaşıyordum. Birden böyle bir şey duymak sarsmıştı beni moruk.

Bobby'nin sözlerinin üstüne berrak düşünebildiğim bir anda babamı aramaya karar verdim, aradım ve gelip beni almasını söyledim. Sonra telefonu kapatıp bir iğne çaktım.

Bir gece Downbeat Kulüp'te çalıyorum, kafamı kaldırdım ve izleyenlerin arasında babamı gördüm –ayakta duruyordu, üstünde yağmurluğu– bana bakıyordu. Kötü göründüğümü biliyordum çünkü herkese borcum vardı ve ödünç bir trompetle çalıyordum. Art Farmer'ın trompetiydi sanıyorum. Berbat bir durumdaydım ve bunu biliyordum. Babam da biliyordu. Yüzünde kendimi bok gibi hissetmeme neden olan aşağılayıcı bir bakış vardı. Jackie'nin yanına gidip, "Şurdaki babam, benim yerime çal, gidip bir iki laf edeyim onunla, dedim. Bana tuhaf tuhaf bakıp, "Tamam moruk," demişti Jackie. Biraz tuhaf görünüyordum herhalde.

Sahneden inip vestiyer odasına yürüdüm, babam peşimden gelmişti, kulüp sahibi de. Babam gözümün içine bakarak çok kötü göründüğümü söyledi, hemen onunla St. Louis'e gidiyordum. Kulüp sahibi babama o haftayı tamamlamak zorunda olduğumu söyledi ama babam ona, "Hiçbir şey tamamlamayacak, onun yerine başkasını bul," dedi. J.J. Johnson'ı önerdim ve hemen telefon ettim, benim yerimi almayı kabul etti.

Sonra patron çekmiş olduğum avanslardan söz etti. Babam ona hemen bir çek yazdı ve bana dönüp eşyalarımı toplamamı, onunla gideceğimi söyledi. "Peki," dedim ama gidip gruba durumu izah etmeliydim. Beni bekleyeceğini söyledi.

Set bittikten sonra Jackie McLean'i bir kenara çekip J.J. Johnson'un yerimi alacağını, hafta sonuna kadar çalacağını söyledim. "Geri döndüğümde seni ararım, babam beni al-

maya geldi, onunla gitmek zorundayım," dedim. Jackie bana şans diledi ve babamla St. Louis trenine bindik. Babasıyla seyahat eden küçük bir çocuk gibi hissetmiştim kendimi. Bu duyguyu yaşamamıştım daha önce, bir daha da yaşamayacağım herhalde.

Yolculuk boyunca ona uyuşturucuyu bırakacağımı, sadece biraz dinlenmeye ihtiyacım olduğunu söylüyordum, oralarda zordu zaten bir şey bulmak, eve dönmek çok iyi olacaktı benim için. Babamın Millstadt, Illinois'da bir çiftliği vardı. Bir süre çiftlikte kalıp atlara bindim, dinlenmeye çalışıyordum. Ama sıkılmaya başlamam uzun sürmedi, ayrıca hastalanmaya başlamıştım, eroin istiyordu bedenim. Nerden mal alınabileceğini bilen birkaç kişi ile irtibat kurdum. Kısa bir süre sonra eski halime dönmüştüm, sürekli eroin çakıyordum. Yirmişer otuzar babamdan aldığım paralar eroine gidiyordu.

O günlerde Jimmy Forrest'la takılmaya başlamıştım. St. Louis'den harika bir tenor saksofoncu. O da eroinmandı ve iyi malın nerde bulunduğunu biliyordu. Ben ve Jimmy, Delmar'da küçük bir kulüpte çalmaya başlamıştık. Babasının ayakkabı fabrikası olan, zengin, beyaz ve güzel bir kız tanıdım orda. Benden çok hoşlanmıştı ve çok parası vardı.

Bir gün kendimi o kadar hasta hissettim ki, para istemek için babamın muayenehanesine gittim. Bana para vermeyeceğini, ablanın ona, aldığım paralarla eroin takılmaktan başka bir şey yapmadığını anlattığını söyledi. Babam önce inanmak istememişti çünkü bıraktım demiştim ona, ama ablam yalan söylüyor deyince bana para vermemeye karar vermişti.

Babam öyle deyince kendimi kaybettim moruk, küfretmeye başladım. Ana avrat sayıyordum. Ömrümde ilk kez böyle bir şey yapıyordum. İçimde bir yerde, derinde bir ses bana yapmamamı söylüyordu ama eroin ihtiyacı daha baskındı. Ona küfretmeme izin verip sonuna kadar tek kelime etmedi

babam. Muayenehanede bekleyen insanlar ağızları açık bakakalmışlardı. O kadar bağırıp çağırmıştım ki, telefon ettiğinin farkına varmamıştım. Birden içeri iki siyah orospu çocuğu girip beni Belleville hapishanesine götürdü. İki hafta kaldım orda, kusup duruyordum, bir orospu çocuğundan daha öfkeli. Ama ölmedim, eroini hiç kimsenin yardımı olmadan bırakabileceğimi ilk kez orda anladım. Yapmam gereken tek şey karar vermekti.

Babam Doğu St. Louis'de şerif olduğu için tutuklanmamın sicilime geçmesini engellemişti. Yankesicilikle ilgili çok şey öğrendim orda. Benimle uğraşıp duran bir herifle dövüştüm bile. Yere serdim orospu çocuğunu, saygıları arttı ondan sonra. Ama adımın Miles Davis olduğunu öğrendiklerinde çok daha *fazla* saygı duydular bana, plaklarımı filan dinlemişlerdi. Kimse rahatsız etmedi beni ondan sonra. Sonra çıktım ve yaptığım ilk iş eroin bulup uçmak oldu. Ama babam bu konuda bir şeyler yapılması gerektiğine karar vermişti; beni rehabilitasyon merkezine götürüp gönüllü olarak girmemi istedi. Ona küfrettiğimde aklımı kaçırdığıma, yardıma ihtiyacım olduğuna hükmetmişti. Ve o anda kabul ettim isteğini.

Babamın yeni Cadillac'ı ile Lexington'a gittik. Babamın ikinci karısı da bizimle gelmişti. Babama rehabilitasyon merkezine gireceğimi söylemiştim, çünkü kötü durumdaydım, ayrıca onu hayal kırıklığına uğratmak istemiyordum. Yeterince yapmıştım o işi. Bu şekilde artık iyice bıktığım bağımlılığımı yener, hem de babamı memnun ederim diye düşünüyordum. Hapisten çıktığımdan beri bir gün hariç eroin kullanmamıştım, belki de bırakmak için iyi bir zamandı.

Lexington'a vardığımızda sicilim temiz olduğu için gönüllü olmam gerektiğini öğrendim. Yapamadım, rehabilitasyon nedeniyle bile olsa hapse girmek için gönüllü *olamadım, olmam da.* Hapse girme düşüncesi hiç hoş değildi, hem iki haftadır eroin kullanmadığıma göre belki de bağımlılıktan kurtulmuştum. Babamı tatmin etmek için gitmiştim oraya zaten,

kendimi değil. Onu iyi olduğuma ikna ettim ve bana para verdi. Ona sövüp saydığımı da unutmuştu –en azından bu konuda en ufak bir imada bulunmadı– çünkü hasta olduğumu biliyordu. Ama o gün Lexington'a girmediğim için endişeliydi, bunu biliyorum, o anda böyle bir şey söylemedi gerçi ama yüzünde endişeli bir ifade vardı. Bana şans diledi ve karısı ile kayınpederini ziyarete Louisville'e gittiler. Ben New York'a döndüm.

Jackie McLean'i arayıp yolda olduğumu söyledim. Daha önce Birdland'den Oscar Goodstein ile konuşmuştum, bana ne zaman başlayabileceğimi sormuştu, tek yapmam gereken şey bir grup kurmaktı. Jackie'yi ve Sonny Rollins'i istiyordum ama Jackie, Sonny'nin hapiste olduğunu söyledi, uyuşturucu yüzünden. Jackie'ye davulda Connie Kay ile anlaştığını ama Birdland'de çalabilmem için iyi bir piyanist ve iyi bir başçı bulmamız gerektiğini söyledim. Jackie, Gil Coggins ile Connie Henry'yi ayarladı o iş için. Jackie onda kalabileceğimi söylemişti. New York'a varır varmaz eroin takılmaya başladım tekrar. Hemen değil ama yavaş yavaş eroin batağının içinde buldum kendimi. Önceleri seyrek takılarak bağımlılığını yendiğimi düşünmüş, kandırmıştım kendimi. Sonra kızdım kendime Lexington'a yazılmadığım için. Yine de mutluydum New York'ta olmaktan, çünkü kafamda bir yerde eroini bırakmazsam öleceğimi biliyordum ve ölmeye hazır değildim henüz. Bir gün bırakacağım bu boku diye düşünüyordum ama ne zaman olurdu bu bilemiyordum. St. Louis'de hapiste aniden kesip temizlenebilmiş olmak istediğim zaman bırakacağıma dair bir güven vermişti bana. Ama bırakmayı istemek, sandığımdan çok daha güç olacaktı.

Senfoni Sid bir konser turnesi düzenliyordu, bana katılmak isteyip istemediğimi sordu. Evet dedim çünkü paraya ihtiyacım vardı. Ayrıca mayısta Jackie'nin kurmama yardımcı olduğu grupla Birdland'de çalmaya başlayacaktık.

Prova yapacak zamanımız yoktu, yeni dönmüştüm ve ça-

lışımdan belli oluyordu bir süre uzak kaldığım. Ama bir gece Bird'ün geldiğini ve Jackie'nin çaldığı her şeyi alkışladığını anımsıyorum. Kötü bile çalsa, ki pek sık olmazdı bu, çünkü müthiş çalıyordu o aralar Jackie. Bir keresinde, seti bitirmiştik, Bird kalkıp yanımıza geldi ve Jackie'yi ensesinden veya yanağından öptü. Bana tek kelime bile etmemişti. Bozulmuş olabilirdim, ama sanmıyorum bozulduğumu. Şaşırmıştım daha çok, çünkü Bird'ün böyle davrandığına tanık olmamıştım daha önce. Kafayı mı üşütmüştü acaba diye düşünmüştüm. O Jackie'yi alkışlayıp dururken ondan başka alkışlayan yoktu. Jackie iyi çalıyordu ama *olağanüstü* filan değildi çalışı. Bird'ün neden böyle davrandığını merak etmiştim, benim moralimi mi bozmaya çalışıyordu? Bird'ün Jackie'yi pohpohlaması eleştirmenlerin Jackie'yi ciddiye almalarına neden oldu. O gece Jackie'nin müzik haritasında yerini aldığı gece olmuştu.

İyi çalmasına rağmen Jackie'nin disiplin problemi vardı, bazı parçaları bir türlü öğrenemiyordu. Birdland'de çalmaya başlamadan önce tartışmıştık bir akşam. "Yesterdays" veya "Wouldn't You" gibi parçaları çalamayışıydı konu. Jackie çok yetenekli bir müzisyendi ama bir orospu çocuğu gibi tembeldi o zamanlar. Ona belli bir parçayı çalmasını söylerdim ve o, "Bilmiyorum," derdi bana.

"Bilmiyorum ne demek? Öğren, derdim.

Hemen söylenmeye başlardı. Melodinin eski, kendisinin ise "genç bir delikanlı" olduğunu, "bu eski saçmalığı" öğrenmesinin niye gerektiğini pek anlayamadığını filan falan...

1952 yılında Alfred Lion'ın Blue Note Plak Şirketi için ilk kaydımı yapmak üzere stüdyoya girmiştim. Altoda Jackie çalıyordu ve aynı şeyi yaptı bana "Yesterdays"de. Kontrolümü kaybedip küfrettim Jackie'ye, ağlamasına ramak kalmıştı. Bir kez bile istediğim gibi çalamamıştı o parçada, çalmamasını söyledim sonunda. O plakta o parçada olmamasının nedeni budur. 1952'de yaptığım tek plak oldu sanıyorum. "Woody

'n' You", Jackie'nin "Donna" adında bir parçası (öteki albümde bu parçanın adı "Dig"di ve benim parçam olarak gösteriliyordu), "Dear Old Stockholm", "Chance It", "Yesterdays" ve "How Deep is the Ocean" çalmıştık o plakta.

Bir keresinde Philadelphia'da bir kulüpte çalıyorduk; ben, Jackie, Art Blakey, Percy Heat ve sanıyorum piyanoda Hank Jones. Birden içeri Duke Ellington girdi. Yanında Paul Quinechette, Johnny Hodges ve Duke'un orkestrasından birkaç kişi daha vardı. "Şimdi göstermeliyiz kendimizi," demiştim kendi kendime. "Yesterdays" dedim çocuklara ve Jackie ile melodiye girdik. Sonra solomu çalıp Jackie'e işaret ettim. Genellikle o parçada solo çaldırmazdım ona ama öğreneceğine dair söz vermişti bana. Sözünü tutup tutmadığını görecektim.

Melodinin etrafında çalmaya başladı ve içine etti parçanın yine, tamam mı? Set bittikten sonra herkesi tanıştırırken –eskiden yapardım o işi– sıra Jackie'ye geldiğinde, "Bayanlar, Baylar, Jackie Mclean, sendika kartım nasıl aldığını bilmiyorum çünkü 'Yesterdays' parçasını hâlâ çalamaz," dedim. Müşteriler ciddi olup olmadığımı kestirememişti, Jackie'yi alkışlasınlar mı, yuhalasınlar mı? Setten sonra arka sokakta Art ile eroin çakarken Jackie geldi, "Miles," dedi, "yanlış yaptın moruk, Duke'un önünde beni rezil ettin, o benim babam gibidir müzik söz konusu olunca, yanlış yaptın moruk!" Ağlıyordu!

"Siktir git Jackie, dedim ona. "Koca bir bebekten farkın yok! Hep aym şeyleri söylüyorsun, gençsin ve eski parçaları öğrenmek istemiyorsun. Kes bu saçmalığı! Söyledim sana, müzik müziktir. Ya bunu anlarsın ya da benim grubumda çalmazsın bundan sonra, duydun mu? Senden isteneni yapmayı öğren. Seni Duke'un önünde utandırdığını söylüyorsun. 'Yesterdays'i çalamayarak kendini gülünç duruma *sen kendin* soktun. Duke Ellington'ın o parçanın nasıl çalınması gerektiğini bilmediğini mi sanıyorsun? Delirdin mi? Ben utandırmadım

seni, sen kendini utandırdın orospu çocuğu! Kes ağlamayı da otele gidelim.

Jackie susmuştu. Gerçek bir öykü anlattım ona. B'nin orkestrasında çalmaya başladığım zaman B'nin bazı işlerini görürdüm. Harikulade kadınlarla odasında iyi vakit geçirirken birden, "Miles nerde?" diye bağırırdı B. Beni temizleyiciden elbiselerini almaya filan yollardı veya ayakkabılarını boyamamı söylerdi. Sigara almaya da giderdim. Bir koka kola kasasına oturturdu beni çalarken. Bu şekilde davranmasının nedeni benim çok genç, onunsa orkestra lideri olmasıydı, bana eziyet ederdi. "Gelip bana davranışlarımdan dolayı kafa tutma moruk, çünkü sana eziyet etmiyorum ben. Şımarıklığı bırakıp istediğim müziği çalmayı öğren, yoksa benim grubumda çalamazsın, dedim o gün Jackie'ye.

Öylece kalakalmıştı, tek kelime etmedi. Bir şey söylemiş olsaydı kıçına tekmeyi yiyecekti, çünkü söylediklerim onun için yararlı şeylerdi, onu incitmek değildi amacım.

Daha sonraları, Jackie gruptan ayrıldıktan sonra onu ne zaman dinlemeye gitsem eski parçalardan birkaç tane çalardı, özellikle "Yesterdays"i. Seti bitirdikten sonra yanıma gelip eski parçaları nasıl çaldığını sorardı. Büyük bir usta olmuştu artık, çalamayacağı şey yoktu! "Yaşına göre iyi çaldın, derdim ona, gülmekten yere düşerdi. Müziği nerde öğrendiğini sorduklarında, "Miles Davis Üniversitesi'ne gittim, derdi. Yeterliydi bu açıklama benim için.

O yıl Jackie'nin yerine John Coltrane'i denedim. İki tenor ve bir alto istiyordum ama üç nefesliye yetecek kadar para geçmiyordu elime. Bir keresinde iki tenor ile çalmaya karar verdim. Sonny Rollins ve Coltrane. Jackie'ye onun yerine Coltrane'i aldığımı söylediğimde, canı sıkılmıştı; onu işten çıkardığımı sanmıştı. Ama üç nefesliye ödeme yapamazdım, Jackie'ye sadece bir gecelik bir deneme olduğunu söyleyince rahatladı. Sonny korkunç çalmıştı o gece, Trane'in ödünü patlatmıştı. Birkaç yıl sonra Trane de onun ödünü patlatacaktı.

Aramızda geçenlerden sonra Jackie ile ilişkim eskisi gibi olmadı. Ona küfredip azarlamam zedelemişti dostluğumuzu, giderek uzaklaştık ve gruptan ayrıldı, yine de arada sırada beraber çalışıyorduk.

Jackie bana Gil Coggins gibi birçok iyi müzisyen tanıştırmıştı. Gil Coggins harika bir piyanisti. Ama müzisyenlerin yaşam tarzını sevmediği için emlakçılığa başlamıştı. Gil orta sınıf, aklı başında biriydi, gelecek güvencesi arıyordu. Çok sevmiştim çalışını ama; devam etseydi zamanın en iyi piyanistlerinden biri olabilirdi. Jackie onu bana ilk tanıştırdığında pek hoşlanmamıştım Gil'den. Sonra "Yesterdays"de bana eşlik edip beni uçurmuştu. Daha sonraları basçı Paul Chambers'ı tanıştırmıştı Jackie. Tony Williams ve Art Taylor'ı da Jackie sayesinde tanımıştım.

Orda burda birkaç iş dışında tüm zamanımı uyuşturucu kovalamakla geçirmeye başlamıştım. 1952 bir başka berbat yıl olmuştu benim için, 1949 yılında doruk noktasından bu yana giderek daha kötü geçiyordu yıllar. İlk kez kendimden, yeteneğimden ve disiplinimden şüphe etmeye başlamıştım. Müzikte başarılı olacağımdan, kendimi toparlayacak iradeye sahip olduğumdan emin değildim.

Beyaz eleştirmenler, bizi taklit etmekten başka bir şey yapmayan birçok beyaz caz müzisyenini göklere çıkarıyorlardı. Stan Getz, Dave Brubeck, Kai Winding, Lee Konitz, Lennie Tristano ve Gerry Mulligan'dan birer tanrıymışlar gibi söz ediyorlardı. Bu müzisyenlerin çoğu bizim gibi eroinmandı ama onların bu yanından hiç bahsedilmiyordu. Stan Getz bir gece eczanenin birine girip uyuşturucu çalmaya teşebbüs edene kadar söz etmediler beyaz müzisyenlerin uyuşturucu bağımlılığından. O haber manşet olmuştu ama bir süre sonra unutuldu ve herkes yine siyah müzisyenlerin uyuşturucu probleminden söz ediyordu.

Bu müzisyenlerin kötü olduğunu söylemek istemiyorum, çünkü iyiydiler. Gerry, Lee, Stan, Dave, Kai, Lennie, hepsi

çok iyi müzisyenlerdi. Ama yeni bir şey başlatmamışlardı, çaldıkları müziğin en iyileri değildiler. Beni en çok rahatsız eden Gerry Mulligan'ın orkestrasında çalan Chet Baker'dan mesihmiş gibi söz etmeleri olmuştu. Aynı benim gibi çalıyordu üstelik – eroinin pençesinde olduğum en kötü zamanımda bile benden kötü çalıyordu. Bazen benden, Dizzy'den, Clifford Brown'dan daha iyi çalması mümkün mü diye düşünürdüm. Genç trompetçiler arasında Clifford Brown'ın diğerlerinden üstün olduğunu biliyordum, ben böyle düşünüyordum. Ama Chet Baker? Olacak iş değildi moruk. Eleştirmenler bana yaşlı biriymişim gibi davranıyorlardı, bir anıymışım gibi –kötü bir anı– ve yirmi altı yaşındaydım henüz. Bazen ben bile kendimi bir anı olarak görüyordum.

Sekizinci Bölüm

Senfoni Sid'le 1952 yazının ilk aylarında turneye çıkmak üzere anlaşmıştık. Trompette ben, tenorda Jimmy Heat –Percy'nin kardeşi– trombonda J.J. Johnson, vibrafonda Milt Jackson, basta Percy Heath ve davulda Kenny Clarke'tan oluşuyordu grup. Zoot Sims katılmamıştı, onun yerine Jimmy Heath'i almışlardı. Jimmy'yi, 1948'de Bird'ün grubunda çalarken Philly'de, Down Beat Kulüp'te tanımıştım.

Jimmy'nin ayakları küçüktü ve harikulade ayakkabılar giyerdi. Genel olarak müthiş giyinirdi. Philly'ye gittiğim zaman onu ziyaret ederdim. Annesi bayılırdı caz müzisyenlerine. Percy ve Jimmy'nin dışında Albert –"Tootie"– vardı bir de. Heath kardeşlerin hepsi müzisyendi ve anneleri nefis yemek pişirirdi. Birçok müzisyen takılırdı evlerine. Müthiş orospu çocuklarıydı Heath kardeşler.

Ayrıca Jimmy iyice eroine kaptırmıştı kendini, Senfoni Sid'in orkestrasından önce eroin çakmıştık beraber. Bird'le beraber eroin takıldıklarını biliyorum. Orkestrada eroine benim kadar düşkün birinin olmasını istediğim için Jimmy'yi ben önermiş olabilirim. Orkestradaki diğer eroinmanlar bırakmışlardı eroini o sıralar. Zoot katılmayınca –o hâlâ takılıyordu– tek başıma kalmıştım.

Symphony Sid All Stars Orkestrası dışında bir adımız olmasını istiyorduk ama para için katlanıyorduk bu isme. Birdland'den yaptığı radyo yayınlarından dolayı bizden daha ünlü olmuştu Sid, yeni müziği insanların evlerine getiren, hayatlarını değiştiren sesti Sid. Herkes bizi *onun* keşfettiğini, bu mü-

ziğin varolmasının nedeninin o olduğunu sanıyordu. Onun gibi bir beyazın programı sunmasının birçok *beyazın* gelip bizi dinlemesini sağladığını kabulleniyorum. Ama bizi *dinlemeye siyahlar* geliyordu ve gösterilerin çoğu siyahlar için tertipleniyordu. Bize haftada 250 veya 300 dolar ödüyordu, iyi paraydı o zaman için. Ama birkaç söz söyleyerek iki, hatta üç katını yapıyordu kendisi. Hepimizin canını sıkıyordu bu durum.

Atlantic City'de çaldığımızı anımsıyorum çünkü o işte piyano yoktu, Milt'in vibrafonu piyanonun yerini almıştı. Biri piyano istediği zaman ben veya piyano çalabilen diğer müzisyenlerden biri oturuyordu piyanoya. Kimse piyano çalmak istemediği zaman sadece davul ve bas eşliğinde çalıyorduk soloları. Hoşuma gitmişti bu, çünkü güneşli bir günde tek başınıza dolaşmaya benziyordu. Hayal gücünüzü kullanabiliyordunuz. Piyanosuz çalmak özgür kılıyordu müziği. Bu turnede piyanonun bazen engel teşkil ettiğini öğrenmiştim, daha serbest çalmak istediğiniz zaman piyanoya ihtiyacınız yoktu.

Sonra Harlem'de Apollo Theatre'da çaldık, çok orospu çocuğu bir gece olmuştu. Çaldığımız müziği gerçekten *seven* siyahlar tıka basa doldurmuştu salonu. Kendimi bu kadar yüksek hissetmeyeli uzun zaman olmuştu, çok iyi bir dinleyiciydi o geceki. Saçlarımızı yaptırmıştık ve elbiselerimi rehinciden almıştım, bizi yürekten destekleyen o kalabalığın önünde zevkten dört köşeydim. Tertemiz giyinmiştim ve müthiş bir grupla Apollo'da çalışıyordum. Kafam iyiydi, iyi para alıyordum, bir zenci daha ne isteyebilirdi ki?

Turneye çıktık sonra, Cleveland, Detroit gibi yerlere gitmeye başladık ve işler güçleşti, çünkü Jimmy ve ben ihtiyaç duyduğumuz anda eroin bulamıyorduk. Konserden çok danslı partilerde çalıyorduk, sunuculuğu Sid yapıyordu. Sunuculuk dışında yaptığı tek şey paraları toplayıp bize ödeme yapmaktı.

Orta Batı'da ya hiç eroin bulamıyorduk ya da çok zor buluyorduk. Eroin peşinde koşarken bazen geç kalıyorduk, or-

kestra bizsiz çalmaya başlıyordu. Set aralarında da oluyordu bu. Kalabalığın içinde eroin bulunduran birini keşfettiğimizde hemen alıp otele koşuyor, iğne vurup dönüyorduk. Geç kalıyorduk tabii ki. Bir süre sonra çocuklar şikayet etmeye başladılar, geç kalmayı bırakıp kendimizi toparlamamızı istiyorlardı. Jimmy'nin kardeşi Percy, başının etini yiyordu Jimmy'nin. Ama bana hepsi birden çullanıyordu. Jimmy ile beni korumaktan yorulmuşlar, usanmışlardı. Kenny, Milt ve Percy yakamdan düşmüyorlardı.

Sid'le müzisyenler arasında da problemler vardı. Sid, Buffalo konserine gelmemiş, biz de onun 200 dolarını aramızda paylaşmıştık. Parasım alamayınca bizi sendikaya şikayet etmiş ama kaybetmişti. Sonra Chicago'da çaldığımızda Sid 2000 dolara anlaşıp bize 700 dolar aldığım söylemişti. Milt Jackson, Sid'le kulüp sahibi arasında geçen bir konuşmaya kulak misafiri olmuştu. Sid menajer olarak % 5 veya % 10 almalıydı. Menajerlerin yüzdeleri o zamanlar öyleydi. Sunucu olduğu için ek bir para alabilirdi ayrıca. Ama aradaki 1300 doları cebine atıyordu orospu çocuğu.

Biz program başına aldığımız 500 doları altı kişi paylaşıyorduk ve o iki kelime edip ortalıkta önemli biriymiş gibi dolanarak 200 dolar alıyordu. Onunla yüzleştiğimizde tepesi attı, bizi nankörlükle suçladı. Tam bir beyaz adam gibi davranmıştı değil mi? New York'a döndüğümüzde hepimiz Sid'in sahtekârlığından usanmıştık. Ondan nefret etmiyorduk, yakınında olmak istemiyorduk sadece.

Turne New York'ta tamamlandığında Sid'in J.J. Johnson'a 50 dolar borcu vardı ve J.J. istedi ondan parayı. Sid başından savmaya çalıştı J.J.'yi. Kibirli orospu çocuğunun biriydi Sid. J.J. kalkmış bir yumrukta takma dişlerini eline vermiş onun. Yerde yuvarlanmaya başlamışlar. Ben orda değildim ama geç saatte oraya vardığımda Milt anlatmıştı bana. Sonra Sid tanıdığı gangsterlerden birkaçına J.J.'yi dövmeleri, belki de öldürmeleri için haber yollayıp kulübe çağırdı.

Bir gangster filminden çıkmış gibi içeri girdiklerinde biz orday dık hâlâ. Büyük şapkalar giymişlerdi; puro içiyorlar, bir duvarı bile delebilecek gibi yürüyorlardı. J.J. ile beraber olup olmadığımı sordular bana, J.J.'ye bir şey olacaksa onunla beraber olduğumu söyledim. Hepimiz J.J.'nin arkasındaydık. Başından beri hatalı olan Sid ortalığı yatıştırıp J.J.'ye parasını verdi, ama korkmuştuk bayağı o ana kadar.

O aralar Susan Garvin adında bir kızla beraberdim, sarışın, iri göğüslü, Kim Novak'ı andıran bir kızdı. Daha sonra "Lazy Susan" diye bir parça yazdım onun için. Bana para veriyor, iyi davranıyordu. Kadın olarak oldukça iyiydi. Beni seviyordu. Ben de ondan çok hoşlanıyordum ama bağımlılığım yüzünden sık sevişemiyorduk. Seyrek de olsa onunla sevişmekten hoşlamyordum. Bana para veren başka kızlar da vardı ama daha çok Susan ile beraberdim. St. Louis'de tanıştığım o zengin beyaz kızla da görüşmeyi sürdürüyordum. Beni görmeye New York'a geliyordu. Adı "Alice"ti diyelim, çünkü şu anda hayatta ve başını belaya sokmak istemem; evli ayrıca. İkisi de çok güzel kızlardı ve bana para veriyorlardı. Ama Susan'dan gerçekten hoşlanıyordum, kulüplere benimle beraber gelirdi.

Bunun dışında kayda değer fazla bir şey yok 1952 yılında. Hayatımı düzene sokmaya çabalıyordum. Yalnız Cecil Taylor'ın olmuş gibi anlattığı ve kesinlikle hatırlamadığım, sözde bir olay var. Hikaye Joe Gordon ile ilgili; Boston'lu çok iyi bir trompetçiydi Joe. Cecil de Boston'ludur. Cecil'e göre bir gece Joe, Birdland'e gelip bize katılmış ve öyle müthiş çalmış ki, ben yerimden kalkıp sahneyi terk etmişim, sonra da Bird koşarak yanıma gelip, "Sen Miles Davis'sin moruk; kimsenin sana bunu yapmasına izin vermemelisin, demiş. Rivayete göre ben tekrar sahneye gidip orda dolanmışım. Ben böyle bir şey hatırlamıyorum. Belki de doğrudur, ama sanmıyorum. (Joe Gordon 1963 yılında bir yangında öldü. Pek bir şey yapmamıştı o zamana kadar. Thelonious Monk ile bir

plak çalışması yapmıştı sadece. Joe bu hikayeyi doğrulayamaz; diğeri, Cecil Taylor ise çalamadığını söylediğimden beri benden nefret ettiği için intikam duygusu ile her şeyi söyleyebilir.)

1953 yılı daha iyi başlamıştı benim için. Prestige için bir plak yapmıştım. Sonny Rollins (hapisten yeni çıkmıştı), Bird (plakta adı Charlie Chan olarak geçiyordu), Walter Bishop, Percy Heath ve Philly Joe Jones (o aralar çok sık görüşüyordum onunla) çalmışlardı o plakta. Bird'ün Mercury ile bağlayıcı bir sözleşmesi olduğundan takma bir adla çalmak zorunda kalmıştı. Red Rodney tutuklanıp tedavi için Lexington'a yollandığından bu yana eroini bırakmıştı Bird. Polisin peşinde olduğunu sanıyordu. Almaya alışık olduğu büyük eroin dozlarının yerine inanılmaz miktarlarda içki içiyordu. Provalarda iki şişe votka içtiğini hatırlıyorum, kayıtlar başladığında Bird iyice sapıtmıştı.

Bu kayıtlar iki liderle yapılmıştı sanki, Bird oğluymuşum gibi davranıyordu bana, hâlâ *kendi* grubunda çalıyormuşum gibi. Ama bu benim plağım olacaktı, hizaya getirmeliydim onu bir şekilde. Kolay değildi, çünkü sürekli ensemdeydi şu veya bu nedenle. Öyle tepem atmıştı ki, bağırıp çağırdım ona, benim onun kayıtlarında asla bu şekilde davranmadığımı söyledim. Onun kayıtlarında her zaman profesyonelce davranmıştım. Orospu çocuğu bana ne dedi biliyor musun? "Tamam, Lily Pons, güzellikler yaratabilmek için acı çekmek gerekir – istiridyeden inci çıkar." O Allah'ın cezası sahte İngiliz aksam ile söylemişti bunu bana. Sonra da sızmıştı orospu çocuğu. Yine sinirlenip çalışımda çuvallamaya başlamıştım. Yapımcı Ira Giller yanıma gelip bir bok çalmadığını söyledi. O kadar usanmıştım ki, trompetimi alıp gitmeye hazırlanıyordum. Birden Bird bana, "Ne yapıyorsun Miles?" diye sordu. Ira'nın bana söylediğini aktardım ona. "Hadi Miles, biraz müzik yapalım," dedi. Ondan sonra nefis bir müzik yapmıştık.

O plaktan kısa bir süre sonra bir plak daha yaptığımı ha-

tırlıyorum Prestige için. Al Cohn ve Zoot Sims tenor çalmışlardı. Trombonda Sonny Truitt adında bir kedi, piyanoda John Lewis, basta Leonard Gaskin ve davulda Kenny Clarke. Bob Weinstock bir önceki plakta Bird'ün yaptıklarını duyunca kızmış, bu kez daha güvenilir müzisyenler istemişti stüdyoda: kafayı bulup aptalca davranmayacak müzisyenler. Ama ben ve Zoot eroinmandık, stüdyoya gitmeden önce iğnemizi vurmayı ihmal etmemiştik. Her şey yolunda gitmişti o gün. Daha çok grup olarak çalmıştık, pek solo çalınmamıştı. Benim ve John Lewis'in birer solosu dışında. Uzun zamandır çalmadığım kadar iyi çalmıştım o gün.

Daha sonra Blue Note için bir plak yaptım. Tenorda J.J. Johnson ve Jimmy Heath, piyanoda Gil Coggins, basta Percy Heath ve davulda Art Blakey. O günü hatırlıyorum çünkü çalınan müzik dışında Jimmy Heath'le piyanist Elmo Hope'un 46. Sokak'taki evine nasıl gitsek de biraz eroin alsak diye kara kara düşünüyorduk. Canavarı doyurmak zorundaydık, hastaydık. Blue Note'un yapımcısı Alfred Lion'a Jimmy'nin saksofonu için kamış alması gerektiğini, benim de gidip taşımasına yardımcı olacağımı söylemiştim sonunda. Bir kutu saksofon kamışı bir kutu sabundan daha ağır değildir. Alfred bana inandı mı yoksa inanmış gibi mi yaptı bilemiyorum. O plağı yaptığımızda orospu çocukları gibi uçuyorduk. Art Blakey de uçuyordu ama Los Angeles'ta tutuklandığımızda Art'ın suçu bana yüklemesinden bu yana onunla eroin takılmıyordum.

Jimmy Heath'in "CTA" adında bir parçasını kaydetmiştik. CTA o sıralar beraber olduğu yarı Çinli yarı zenci kızın adının baş harflerinden alınmıştı. Connie Theresa Ann'di kızın ismi. Bir keresinde, Jimmy ben ve Philly Joe, Philly'de Reynolds Hall'de çalıyorduk ve Philly'nin çaldığı bir kulübe gitmiştik – ben Susan'ı getirmiştim, bembeyaz bir kız, Jimmy de Connie'yi, Philly Joe ise Puerto Rico'lu harikulade bir kızla beraberdi. Kulüpte herkesin gözü üstümüzdeydi o gece. "Birleşmiş Milletler Kızları" derdik onlara.

Bir plak daha yaptım 1953'te, bir de Birdland'de Dizzy'nin yerine çaldığım iki gece kaydedilmişti. İyi çalıyordum, form tutmuştum.

Birdland'de çaldığım iki gece fena halde canım sıkılmıştı. Müzisyenler değildi canımı sıkan, sürekli şaklabanı oynayan Joe Carroll adında bir şarkıcıydı. Dizzy'yi çok severdim ama beyazlar için yaptığı şaklabanlıklardan nefret ederdim. Ama bu onun işinin bir parçasıydı ve kendi orkestrasında dilediğini yapabilirdi. Ama iki gece üst üste Joe Carroll'ı izlemek hasta etmişti beni, midem bulanmıştı. Fakat paraya ihtiyacım vardı ve Dizzy için yapamayacağım şey yoktu. Bir daha böyle bir gösterinin bir parçası olmamaya karar vermiştim o anda. İnsanlar beni dinlemeye geldiğinde müziğimi dinlemeye geleceklerdi, sadece müziğimi.

Uyuşturucu bağımlılığım giderek artıyordu. Polisler sürekli kollarıma bakar olmuşlardı, taze iğne izleri arıyorlardı. Eroinmanların bacak damarlarına iğne yapmalarının nedeni budur. Polisler sahneye gelip kollarına baktıkları zaman yerin dibine geçiyordun moruk. Los Angeles ve Philly'de özellikle müzisyenlerle uğraşıyorlardı. Beyaz polisler, zenci müzisyenlerin eroinman olduklarını varsayıyorlardı hemen.

Kadınların desteği ile yaşıyordum. Ne zaman gerçekten bir şeye ihtiyacım olsa kadınlara gitmem gerekiyordu. Beni destekleyen kadınlar olmasaydı diğer eroinmanların yaptığı gibi her gün bir şeyler çalmadan nasıl yaşardım bilemiyorum. Yine de daha sonra pişmanlık duyacağım şeyler yaptım. Clark Terry'ye yaptığım gibi, eroin almak için Dexter Gordon'dan para çalmam gibi. Sahip olduğum her şeyi, bazen başkalarına ait şeyleri rehinciye veriyordum sürekli –trompet, elbise, mücevherat– sonra da parayı bulamayıp kaybediyordum onları, geri alamıyordum. Hırsızlık yapıp hapse girme riskine girmiyordum diğer eroinmanlar gibi ama Cab Calloway'in ben ve Art Blakey ile ilgili olarak *Ebony* dergisinden Allan Marshal'a anlattıklarından sonra hapiste de olsam çok

fark etmezdi. Hiç kimse bize iş vermiyordu *Ebony*'de çıkan yazıdan sonra.

Çaldığımız müzik insanlara yeterince tuhaf geliyordu zaten, şimdi uyuşturucu bağımlısı olduğunu da öğrenmişlerdi. Başka türlü bakmaya başlamışlardı bana, kirliymişim gibi. Acıyarak ve dehşet içinde, oysa öyle bakmamışlardı daha önceleri. O yazıya benim ve Bird'ün fotoğrafını da basmışlardı. O yazıdan sonra Cab Calloway ve Allan Marshall'ı asla bağışlamadım. Çok acı çektik onların yüzünden. Hakkında ileri geri konuştuğu insanların çoğu bir daha toparlayamadılar kendilerini, çünkü Cab Calloway çok popülerdi, herkes ona inanıyordu.

Ben her zaman uyuşturucunun yasallaştırılmasını, böylece bir sokak problemi olmaktan çıkacağını düşünmüşümdür. Billie Holiday gibi biri neden eroini aniden bırakmak zorunda kaldığı için ölsün? Uyuşturucu verilmeliydi ona, doktor denetimi altında olmalıydı, eroin bulmak için hayatını mahvetmek zorunda kalmamalıydı. Bird için de geçerli aynı şey.

1953 yazının ilk aylarıydı sanıyorum, Birdland'in önünde duruyordum. Dizzy'nin yerini aldığım sıralar. Bu aktaracağım olayın 1953 yılında California'da geçtiğini söyleyenler oldu, senesi doğru ama yeri yanlış. New York'ta geçmişti. Birdland'in önünde durmuştum ve kafam çok iyiydi, uçuyordum. Üstümde pis bir takım, ayakta sallanıyorum ve yanıma Max Roach geldi. "İyi görünüyorsun, dedi bana, sonra da cebime iki adet gıcır 100 dolar sıkıştırdı tamam mı? Bir orospu çocuğundan daha temiz giyinmişti, milyonluk bir görünümü vardı çünkü kendine bakıyordu.

Max ile kardeş gibiydik. Öyle utanmıştım ki, cebime koyduğu para ile her zaman yaptığım gibi eroin alacağıma babamı arayıp eve geleceğimi, temizlenmek istediğimi söyledim. Babam her zaman desteklemiştir beni, hemen gelmemi söyledi ve ilk St. Louis otobüsüne atladım.

Doğu St. Louis'e döndüğümde eski sevgilim Alice ile gö-

rüşmeye başladım tekrar. Daha önce başıma gelen tekrar gerçekleşti; sıkılmaya, eroin çakmaya başladım. Çok değil ama beni endişelendirmeye yetecek kadar. Ağustos sonuna doğru Max Roach, New York veya Chicago'dan arayıp Charlie Mingus ile Los Angeles'a doğru yol çıkacaklarını, istersem Doğu St. Louis'e uğrayabileceklerini söyledi. Gelmelerini, onları babamın Millstadt'teki çiftliğinde misafir edeceğimi söyledim. Babamın çiftliğini görünce şaşırıp kalmışlardı; özel aşçı, inekler, atlar, ödül kazanmış domuzlar. Max ve Mingus'a ipek pijamalar verdim. İyiydi onları tekrar görmek. Max her zaman olduğu gibi temizdi ve yeni bir Oldsmobile vardı altında. İyi para kazanıyor, ayrıca zengin sevgilisinden de para alıyordu.

Sabaha kadar müzik konuştuk. Onları tekrar görünce New York'u ne kadar özlediğimi fark ettim. Doğu St. Louis'deki arkadaşlarımdan çok farklıydım artık, onları seviyordum ama onlardan biri değildim. Bir New York'lu gibi düşünüyordum, orda kalmayı sürdüremezdim. Ertesi gün Max ile Mingus gitmeye hazırlanırken onlara katılmaya karar verdim. Babam bana para verdi ve California'ya doğru yola çıktık.

Tuhaf bir araba yolculuğu olmuştu. Mingus ile sürekli tartışmıştım, Max arabulucuydu. Beyazlarla ilgili bir tartışmaya girmiştik, Mingus kendinden geçmişti. O zamanlar tahammülü yoktu Mingus'un beyazlara, beyaz olan her şeyden nefret ederdi, özellikle beyaz adamlardan. Cinselliğe gelince beyaz bir kızla yatmaktan hoşlamrdı veya Uzakdoğulu; ama beyaz bir kızdan hoşlanabilmesi beyaz erkeklere olan nefretini azaltmıyordu. Sonra hayvanlarla ilgili bir tartışmaya girdik. Mingus beyazların canavar ruhlu olduklarını söyledikten sonra başlamıştı tartışma. Şöyle bir soru yöneltmişti bize: "Yeni arabanla giderken yolun ortasında bir hayvan görsen direksiyonu kırıp onu ezmemeyi mi çalışırsın, durmaya mı çalışırsın, yoksa çarpıp yola devam mı edersin? Ne yaparsın?"

"Bak, dedi Max ona, "vururdum orospu çocuğuna. Direksiyonu kırsam yoldan çıkıp devrilebilirim, durmaya kalksam arkamdan gelen bana bindirebilir, yeni arabamı dümdüz edebilir."

"Gördün mü, dedi Mingus, Max'a, "beyazlar gibi düşünüyorsun. Bir beyaz da aynı şeyleri düşünür. Zavallı hayvana çarpar, onu öldüreceğini düşünmez bile. Ben ne yaparım biliyor musun? O zavallı hayvanı öldürmektense arabamın parçalanmasını göze alırım." California'ya kadar bu şekilde tartışarak yol almıştık.

Oklahoma yakınlarında bir yerde acıkmıştık, babamın aşçısının bizim için hazırladığı tavuğu bitirmiştik daha önce, bir şeyler yemek için bir yerde durduk. Açık tenli olduğu için Mingus'u yollamıştık, onun yabancı olduğunu sanabilirlerdi. İçeri girip yememiz imkansızdı, birkaç sandviç almasım istedik. Mingus arabadan inip restorana girdi. Gittikten sonra Max'a, Mingus gibi bir kaçığı oraya tek başına yollamakla belki de hata ettiğimizi söyledim.

Birden restorandan dışarı çıktı Mingus, bir orospu çocuğundan daha öfkeliydi. "Beyaz orospu çocukları orda yememize izin vermiyorlar, havaya uçuracağım bu ibne yeri!" diye bağırıyordu.

"İçeri gir ve tek kelime etme Mingus," dedim ona. "Tek kelime edersen başına bir şişe yiyeceksin, çünkü susmazsan hapiste bulabiliriz kendimizi."

Kesti sesini, sinek öldürür gibi öldürebilirlerdi bizi orda. Başlarına bir şey gelmezdi de, çünkü kanun onlardı. Mingus'un şehri California'ya kadar böyle sürdü yolculuk.

Mingus'u sandığım kadar iyi tanımıyordum. Max'la daha önce yola çıkmıştık, birbirimizi tanıyorduk. Mingus'la seyahat etmemiştim daha önce, kulüpte çalarken nasıl biri olduğunu biliyordum ama onun dışında nasıl biri olduğunu pek bilmiyordum. Gerçi California'da Bird'le ilgili olarak tatsız bir tartışma geçmişti aramızda. Ben sessiz mizaçlıyımdır, çok konuşmayı sevmem, Max da öyledir. Ama Mingus! Hiç sus-

muyordu orospu çocuğu. Genellikle gerçekten derin şeylerdi anlattığı ama bazen bir sinek vızıltısından farksızdı. Bir süre sonra canımı sıkmaya başlamıştı, başına şişe indirmekle o zaman tehdit etmiştim, dayanamamıştım. İri orospu çocuğuydu Mingus, benden korktuğunu sanıyorum. Ama sustu –bir süre– ve sonra tekrar başladı.

California'ya vardığımızda bitkindik, Mingus'u bırakıp Max'la onun otel odasına gittik. Hermosa Beach'de Lighthouse Kulüp'te çalıyordu Max, sahilden bir blok içerdeydi. Bir gün Max, Mingus'a arabasını verdi ve Mingus tekerleğinin birini parçaladı. Nasıl becerdiğini tahmin et. Bir kediyi ezmemek için kaldırımdaki su pompasına bindirmişti. Öldüm gülmekten çünkü arabada konuşmuştuk bu meseleyi. Max bir orospu çocuğundan daha öfkeliydi, tekrar başladılar aynı şeyi tartışmaya.

California'da kaldığım o süre içinde bazı iyi şeyler olmuştu benim için. Max'ın çaldığı Lighthouse Kulüp'te birkaç kez ben de çalmıştım ve bir plak yapmışlardı kayıtlardan. O sıralar Chet Baker caz dünyasının en iyi genç trompetçisi sayılıyordu, California'lıydı. Benim katıldığım gecelerden birinde o da çalmıştı Lighthouse Kulüp'te. İlk kez o gün tanışmıştık, *Downbeat* dergisinin onu 1953'ün en iyi trompetçisi seçmesinden utanç duyuyordu sanki. Dizzy veya diğer trompetçiler varken seçilmeyi hak etmediğini biliyordu sanırım. Kişisel bir suçlamada bulunmuyorum, onu seçen insanlara kızıyorum sadece. Chet iyi biriydi, serinkanlı ve iyi bir trompetçi. Ama ikimiz de onun benden çok şey arakladığını biliyorduk. Daha sonraları, o ilk tanıştığımız gün, çalarken benim izleyicilerin arasında bulunmamdan rahatsızlık duyduğunu söyledi bana.

Bir diğer iyi şey Frances Taylor ile tanışmamdı. Daha sonra karım olacaktı – yasal olarak evlendiğim ilk kadın. Üstümü başımı ihmal etmiyordum New York'ta yaptığım gibi, sırtımda iyi bir takım vardı ve saçımı yaptırmıştım. Bir gün Buddy adında kuyumcu bir arkadaşım Katherine Dunham

Dans Grubu'ndan bir kadına bir mücevher teslimatına gittiğini söyledi – zengin bir beyazın hediyesi. Buddy bu dansçının gerçek bir tilki olduğunu, onu mutlaka tanımam gerektiğini de ilave etti.

Sunset Bulvarı'ndaki moteline gittiğimizde Frances merdivenlerden indi ve Buddy ona mücevher kutusuna verdi. Kutuyu alırken bana bakıp gülümsedi. Öyle zarif bir kadındı ki, nefesimi kesti, bir kağıt parçasına telefon numaramı ve adımı yazıp gözlerini bana dikip durmasına gerek olmadığını söyledim ve kağıdı eline tutuşturdum. Kızardı, biz giderken merdivenlerden yukarı çıkıyordu, omzunun üstünden bana bakarak. Benden hoşlandığını belli etmişti o gün. Buddy hiç susmadı yol boyunca, benden hoşlandığından şüphesi olmadığını söyleyip duruyordu.

O sıralar Max, Sally Blair adında çok güzel bir siyahla beraberdi. Güzel kadındı, Baltimore'lu, esmer bir Marilyn Monroe. Başı beladaydı Max'ın onunla. Bazı konularda çok hassastı Max, ona bazı şeyleri belli etmemeye çalışırdım ifademde. Çıktığı kadınlarla çuvallamayı sevmiyordu ama Sally çıldırtıyordu davranışlarıyla onu. Max yeni birini aramaya başlamıştı.

Julie Robinson ile tanıştı (şimdi Harry Belafonte ile evli) ve ondan çok hoşlandı. Julie'nin bana bir arkadaşını tanıştırmayı istediğini söyledi. Olur dedim, hep beraber çıkalım.

Ben arzuladığım her kadını elde edebileceğimi düşünüyordum o sıralar. Onları almaya gittik ve Frances karşımdaydı. Beni görünce, "Buddy ile motelime gelmiştin, mücevher kutusunu getirdiğinde, dedi. "Evet, doğru, dedim. Hemen samimi olmuştuk Frances'le, Max şaşırmıştı. Bana söz ettiği kızın bu olduğunu söyledi. İlk tanışmamız bir rastlantıydı ama Max bizi biraraya getirdikten sonra karşılaşmamızın kaçınılmaz olduğunu düşünmüştük ikimizde.

Max'la Julie öne oturmuştu, ben, Frances ve Jackie Walcott adında bir dansçı arkadaydık. Birden Julie çığlık atmak

istediğini söyledi. "Her şey her şeydir, çığlık at istiyorsan," dedi Max. Julie çığlık atıp bağırmaya başladı.

"Delirdin mi?" dedim Max'a. "Nerden olduğumuzun farkında değil misin? Beverly Hills'teyiz ve biz zenciyiz, o beyaz. Polisler her an yakamıza yapışabilirler. Bu aptallığa bir son ver."

Bağırmayı kesti Julie. Müthiş eğlenmiştik o gece. B'nin evine gitmiştik. B'nin takılmaları başka türlüydü. "Bu berbat kancıkları nerden buluyorsun Dick?" demişti bana. "Katırdan farkı yok bunların." Böyle takılırdı B. Gülerdiniz.

Çok geçmeden bir eroin bağlantısı kurmuştum, Lighthouse Kulüp'e kafam iyi gidiyordum ve bu Max'ın canını sıkmaya başlamıştı. Her şey iyi gidiyordu Max için o sıralar. Bağımlılığım beni çökertmeye başlamıştı yine ve bunu kabullenmek istemiyordum. Neyse, Lighthouse'ta Max ile takılıyordum bir gece – Max'ın doğum günüydü samyorum. Dışarıdaydık. Doğu St. Louis'deyken judo dersleri almıştım, bıçağını Max'a vermiş, ona elinden bıçağı nasıl alacağını gösterecektim. Beni bıçaklamaya çalışmasını söyledim. Denedi ve bıçağı elinden alıp omzumun üstünden fırlattım onu, tamam mı? "Miles, müthiş bir numara bu," dedi Max. Bıçağımı alıp cebime koydum ve aklımdan çıktı bıçak.

Daha sonra barda içki içerken Max, "İçkileri sen öde," dedi. Şaka olsun diye, "Parası olan sensin, ayrıca senin doğum günün, sen öde," dedim. Barmen duymuştu dediklerimi ve benden hiç hoşlanmazdı. Max çalmaya giderken barmen bana dönüp, "Hadi moruk, paramı istiyorum, dedi. "Max seti bitirdikten sonra ödeyecek, dedim. Tartışmaya başladı benimle, sonra, "İşim bittikten sonra basacağım kıçına tekmeyi, dedi. Adam beyaz tamam mı? Max geri geldiğinde adama, "Neden böyle bir şey söyledin, bir şey yapmıyor ki?" dedi, parayı ödedi ama herif hâlâ kızgındı. Max bana bakıp, "Kendine çok güveniyorsun, ne yapacaksın bakalım, der gibi güldü. Sonra çalmaya gitti tekrar. Herif kıçımı tekmeleyeceği-

ne dair birkaç şey daha söyleyince, "İşinin bitmesini beklemene gerek yok orospu çocuğu, hemen halledelim şu işi," dedim. Bardan çıkıp bana doğru gelmeye başladı sersem. Solak olduğunu fark etmiştim daha önce, yumruğunu sallayınca yana çekilip tepesine bir tane çaktığım gibi izleyenlerin arasına ittim onu. Max sahneden şaşkın bir tebessümle izliyordu olanları. İnsanlar çığlık atıp kaçışıyorlardı. Adamın arkadaşlarından birkaçı üstüme atlayıp tuttular beni ve biri polis çağırdı. Max sahneden inmemişti bile, çalmayı sürdürmüştü.

Adamın arkadaşları canımı yakamadan kulüp fedaisi araya girip ayırmıştı bizi. Polis geldi. Ben ve Max dışında herkes beyazdı orda. Polisler beni karakola götürdüler, adamın bana "Zenci orospu çocuğu," dediğini söyledim, ki demişti ve ilk yumruğu o sallamıştı. Birden yanımdaki bıçağı hatırladım. Korkmuştum çünkü o bıçağı üstümde bulsalar içerdeydim. Ama aramadılar üstümü. Sonra amcamın adını vermek geldi aklıma, politikadaydı. Bıraktılar. Max yürüyerek karakola gelip eve götürdü beni. Çok kızmıştım ona, "Beni alıp götürmelerine seyirci kaldın orospu çocuğu," dedim ona. Ama gülmekten katılıyordu Max.

Dağılmaya başlamıştım tekrar, Max bile yorulmaya başlamıştı benden. Babamı aradım bir kez daha, eve dönebilmem için otobüs parası yollamasını istedim. Bu sefer bağımlılığımı yenmeye kararlıydım, aklımdaki tek şey buydu.

Doğu St. Louis'e vardığımda doğru babamın Millstadt'teki çiftliğine gittim. Ablam Chicago'dan gelmişti, üçümüz uzun yürüyüşlere çıkıyorduk. Sonunda babam, "Miles, acı çekmenin nedeni bir kadın olsaydı onu terk edip başka bir kadın bulmanı öğütlerdim sana. Ama bu uyuşturucu meselesi, senin için yapabileceğim bir şey yok oğlum, sevgimi ve desteğimi verebilirim ancak, dedi. Sözünü bitirdikten sonra ablamla beraber dönüp uzaklaştılar, tek başıma kalmıştım. Çiftlikte misafirler için inşa edilmiş iki odalı bir bina vardı. Ora-

ya gittim. Kapıyı kilitleyip hiçbir şeyin yardımı olmaksızın bağımlılığımı yenene kadar çıkmadım ordan.

Hastaydım. Bağırmak istiyordum ama bağırmadım, babam duyup gelebilirdi. İçimde tutmak zorundaydım acımı. Babamın dışarıda dolaştığım, odamın önünde durup içeriyi dinlediğini duyabiliyordum. Ses çıkaramazdım bunu yaptığında. Karanlıkta uzanıp beklerdim, ter içinde.

Çok kötü hissetmiştim kendimi. Her yerim ağrıyordu, boynum bacaklarım, eklemlerim tutulmuştu. Romatizma gibi, çok şiddetli grip gibi bir şey, çok daha kötü ama. Anlatılamaz. Eklemlerin kaskatı kesilir ve şişer ama dokunamazsın çünkü bağırırsın dokununca. Birinin masaj yapıp sizi rahatlatması söz konusu değildir bu yüzden. Daha sonraları, kalça kemiğimden ameliyat olduğumda hissettim öyle bir acıyı. Durdurulamayan, çiğ bir ağrı. Ölmekte olduğunu sanırsın ve biri sana iki saniye içinde öleceğini garanti etse kesin kabul edersin. Yaşamın işkencesi ile kıyaslanınca bir armağandır ölüm. Öyle bir an gelmişti ki, pencereden atlamayı düşünmüştüm, odam ikinci kattaydı, bayılıp uyuyabilirdim belki.

Yedi veya sekiz gün sürmüştü bu. Yemek yiyemiyordum. Kız arkadaşım Alice geliyordu ve düzüşmüştük bir keresinde. Daha da kötü etmişti bu beni. İki–üç yıldır orgazm olmamıştım, ağrılarımı artırmıştı boşalmak. Birkaç gün böyle sürmüştü, sonra portakal suyu içmeye başladım, ama çıkarıyordum.

Sonra bir gün bitiverdi, birden. Nihayet! Bitmişti. İyi ve temiz hissediyordum kendimi. Dışarı, temiz havaya çıktım ve babamın evine doğru yürümeye başladım. Beni görünce kocaman bir gülümseme belirdi yüzünde, birbirimize sarılıp ağladık. İkimiz de biliyorduk canavarı yendiğimi. Sonra oturup görünürde ne varsa yemeye başladım, bir orospu çocuğundan daha açtım. O günden beri bir kez daha böyle yediğimi anımsamıyorum. Sonra sıra oturup yaşamımı nasıl yola koyacağımı düşünmeye gelmişti, kolay iş değildi.

Dokuzuncu Bölüm

Bağımlılıktan kurtulduktan hemen sonra Detroit'e gittim. New York'a gidecek kadar güvenmiyordum kendime, her şey elinin altındaydı orda. Birkaç kaçamak yapsam da Detroit'te bulacağım eroin New York'ta bulacağımdan daha düşük kalitede olacaktı. Bunun bana yardımı olabilir diye düşünmüştüm, gerçekten ihtiyacım vardı yardıma.

Detroit'te yerel kulüplerde çalmaya başladım. Davulda Elvin Jones, piyanoda Tommy Flanagen ile. Birkaç kez eroin aldım orda ama çok kalitesizdi ve bulmak güçtü. Tamamen silememiştim uyuşturucuyu kafamdan, ama yakındım ve bunu biliyordum.

Altı ay kadar kaldım Detroit'te. Biraz pezevenklik de yapmıştım. İki–üç sevgilim vardı. Cinselliğin tadını çıkarıyordum tekrar. Kızlardan biri bana yardımcı olmak için her şeyi yapan bir desinatördü. Adını vermek istemiyorum. Tanınmış biridir şimdi. Psikiyatristiyle görüşebilmem için bir sanatoryuma götürmüştü beni. Mastürbasyon yapıp yapmadığımı sordu psikiyatr, hayır dedim. İnanamadı, uyuşturucu almaktansa her gün mastürbasyon yapmamı önerdi. Orospu çocuğunun bana bütün söyleyebileceği buysa sanatoryuma kendi yatsın diye düşünmüştüm. Uyuşturucuya alternatif olarak mastürbasyon nasıl önerilir? Delirmiş olmalıydı orospu çocuğu.

Çok zor olmuştu bağımlılığını yenmek. Ama başardım sonunda. Kahretsin, tam olarak kesemediğim için bu kadar uzun sürmüştü. Temizlenmiş olduğuma karar verip tekrar başlıyordum ufak ufak.

Freddie Frue adında çok serseri bir arkadaşım vardı. Otelde kalıyor, yemiyor, içmiyor, hiçbir şey yapmıyordum. Freddie eroin bağlantısıydı Detroit'te. Freddie yukarı gelip günlük yardım paketini getirirdi. Onun gibi insanlar ve zayıflığım yüzünden bırakamıyordum eroini. Beynimde bırakmaya motive olmam gerekmişti tekrar. Biriyle evlenmenin yararlı olacağım bile düşünmüştüm. Irene'e teklif etmeyi düşünüyordum. Doğu St. Louis'e gidip babama bizi evlendirir mi diye sormuştum. Sonra vazgeçtim. Böyle bir aptallık yapmaktansa Detroit'e geri döndüm.

Çok tatlı bir kız tanımıştım Detroit'te. Çok güzel ve yumuşak huylu bir kızdı. Ama o sıralar tanıdığım bütün kadınlarla yaptığım gibi onunla da oynuyordum. Paraları yoksa görmek bile istemiyordum onları, çünkü eroin denen maymunu atamamıştım sırtımdan henüz. Eskisi kadar sıkı yapışmıyordu ama tamamen bırakmamıştı beni. Hâlâ bir eroinman gibi düşünüyordum.

Clarence adında bahisçilik yapan birini tanıyordum. "Moruk," demişti, "neden böyle davranıyorsun bu kıza? Çok iyi biri ve seviyor seni. Neden bu kadar kötü davranıyorsun?" Ona bakıp, "Ne saçmalıyorsun sen?" demiştim.

Karşımda koca bir gangster duruyordu, adamları etrafındaydı sürekli. Cebinde tabancası var ve tavır koyuyorum herife iyi mi? Ama uyuşturucuydu beni böyle konuşturan. Tuhaf bakmıştı bana, beni vurup vurmamaya karar verir gibi. Ama saygı duyuyordu bana, çünkü müziği ve benim çalışımı seviyordu. "Neden bu kıza böyle davranıyorsun dedim," dedi, "duydun mu ne dediğimi?"

Düşündüğüm tek şey iğne vurmaktı, "Siktir git. Ne yaptığım seni ilgilendirmez," dedim.

Beni öldürmesine ramak kalmış gibi baktı bana. Sonra soğuk gözlerinde merhamet belirdi. Birkaç saniye inceledi beni, sokaklarda sürünen uyuz bir köpekmişim gibi bakıyordu bana. "Acıyorum sana, demişti, "yaşamayı hak etmeyen za-

vallı bir orospu çocuğusun sen. İğrenç bir eroinmansın. Yararı olacağım bilsem kıçını tekmeleyerek dolaştırırdım seni Detroit'te. Ama sana şu kadarını söyleyeyim, o kızı bir daha üzersen o zavallı kıçım tekmelemekle kalmam, daha kötüsünü yaparım!" Sonra dönüp uzaklaşmıştı.

Bu olay müthiş canımı sıkmıştı çünkü söylediklerinde tamamen haklıydı. Eroin takılıyorsan kimse umurunda değildir; hasta olmamaya, acı çekmemeye çalışırsın. Ama o hadiseden sonra öyle utanmıştım ki, toparlanmak için gerçekten çaba göstermeye başladım.

Öyle kötü bir eroin dolaşıyordu ki Detroit'te –Philly Joe'nun dediği gibi, "Kendine bir çikolata alırsın ve paran cebinde kalır"– müthiş kesiyorlardı malı. Bu yüzden dayanıklılığın giderek azalır. O mala takılmak kollarıma delik açmaktan başka bir işe yaramıyordu. Koluma iğneyi taktığım zaman hissettiklerimi yaşamak için iğne vuruyordum. Sonra birden, koluma delik açmak istemedim artık. Bıraktım.

Çok iyi müzisyenler vardı Detroit'te, onlarla çalmaya başlamıştım. Bunun yararı oldu çünkü çoğu temizdi. Detroit'teki müzisyenlerin çoğu geçmişimden ötürü bana saygı duyuyorlardı. New York tecrübeme. Bu da temiz kalmamın nedenlerinden biri olmuştu, bana saygı duyuyorlardı ve onlar temizdi. Müthiş bir trompetçi vardı aralarında, Clair Rockamore'du adı sanıyorum. İnanılmaz bir trompetçiydi. En iyilerinden. Ben ve Elvin Jones da iyi çalıyorduk. Blue Bird diye küçük bir kulüpte çaldığımızda tıka basa doluyordu kulüp.

Detroit'te kaldığım sürede benim için uydurulmuş bir hikaye var, benim Clifford Brown ve Max Roach ve Baker's Keyboard Lounge hakkında, onu düzeltmek istiyorum. Birkaç aydır Blue Bird'de solist olarak çalıyordum – misafir solist olarak Billy Mitchell'in grubunda. Grupta, piyanoda Tommy Flanagan, davulda Elvin Jones vardı. Bazen Betty Carter söylerdi orda, Yusef Lateef, Barry Harris, Thad Jones, Curtis Fuller ve Donald Byrd eşlik ederlerdi. İyi bir mü-

zik şehriydi Detroit. Max, Clifford ve grubuyla –piyanoda Richie Powell (Bud'un küçük kardeşi), tenorda Harold Land ve basta George Morrow– Detroit'e gelince Baker'de benim de çalmamı istedi.

Yağmurdan ıslanmış bir şekilde içeri girdiğimi, elimdeki kesekağıdından trompetimi çıkarıp sahneye yürüdüğümü ve "My Funny Valentine" çalmaya başladığını anlatanlar yalan söylüyor. Brownie'nin –Brownie diye çağırırdık Clifford'ı– bana acıyıp çalmama müsaade ettiği, grubu susturduğu, sonra sendeleyerek sahneden inip tekrar yağmura çıktığım da uydurma. Bir filmde iyi bir sahne olabilir bu ama yok öyle bir şey. Her şeyden önce Max ve Brownie'den izin almadan hayatta çıkmazdım o sahneye. Ayrıca, trompetimi yağmurun altında bir kesekağıdının içinde taşımam mümkün değil, çünkü aletime çok değer veririm. Kaldı ki, trompetimi kesekağıdında taşıyacak kadar düşmüş olsam bile Max'ın beni öyle görmesine izin vermeyecek kadar gururluyum.

Olay şu... Max benden çalmamı istedi çünkü Freddie Webster gibi çalacak birine ihtiyacı vardı. Freddie gibi çalabilirdim. Bir tek akşam çaldım onlarla. O hikayenin nerden çıktığını bilmiyorum. Rivayet. Eroinmandım ama o kadar düşmemiştim. Bağımlılığımı yenmek üzereydim.

Sugar Ray Robinson sayesinde bıraktım sonunda. Onun kadar disiplinli olabilsem bırakırım diye düşünmüştüm. Boksu çok sevmişimdir hep ama Sugar Ray Robinson'a başka türlü bir sevgi ve saygı duyuyordum. Harika bir boksördü ve bir orospu çocuğu kadar temizdi. Yakışıklıydı, kadınlar ona bayılıyordu, çok başarılıydı. Sugar Ray kendime örnek aldığım ender insanlardan biriydi. Gazetelerde kolunda güzel bir kadınla limuzinden çıkarken çekilmiş bir fotoğrafını görünce sosyeteden biri sanırdımz, son derece şıktı. Ama bir dövüşe hazırlandığında etrafında kadın göremezdiniz, ringe çıktığında gazete fotoğraflarındaki gibi gülümsemezdi. Ciddiydi ringde, profesyoneldi.

Onun gibi olmaya karar vermiştim. İşimi ciddiye alacak, disiplinli olacaktım. New York'a gidip kaldığım yerden devam etmenin zamanı gelmişti. Sugar Ray'i örnek almıştım kendime. New York'la baş edebileceğim inancım o vermişti bana. O zor günlerden Sugar Ray çekip çıkardı beni.

Detroit'te beş ay kaldıktan sonra 1954 Şubatında New York'a döndüm. Uzun zamandan beri bu kadar iyi hissetmemiştim kendimi. Parmaklarını formdaydı çünkü sürekli çalmıştım Detroit'te, eroin bağımlılığımı da yenmiştim. Güçlüydüm, fiziksel ve müziksel olarak. Her şeye hazırdım. Kendime bir otel odası tuttum. Blue Note'tan Alfred Lion ile Prestige'den Bob Weinstock'u arayıp eroini bıraktığımı, plak yapmak istediğimi söyledim. Bir dörtlü kurmak istiyordum – piyano, bas, davul ve trompet. Çok sevinmişlerdi.

Ayrıldığımdan bu yana değişmişti New York'ta müzik olayı. Modern Jazz Quartet (MJQ) çok başarılıydı. "Cool Jazz"ı oda müziği havasında icra ediyorlardı. Chet Baker, Lennie Tristano ve George Shearing gündemdeydiler, *Birth of the Cool* başlatmıştı her şeyi. Dizzy her zamanki kadar iyi çalıyordu ama Bird berbat durumdaydı – şişmandı, yorgundu ve kıçını kaldırıp gelebildiği zaman da kötü çalıyordu. Patronlardan biri ile ağız dalaşına girdikten sonra Birdland'e girmesi bile yasaklanmıştı – ve Birdland adını ondan almıştı iyi mi?

New York'a döndüğümde tek düşüncem müzik ve plak yapmaktı, yitirdiğim zamanı telafi etmeliydim. O yıl yaptığım ilk iki plak –Blue Note için *Miles Davis Vol. 2* ve Prestige için *Miles Davis Quartet*– benim için çok önemliydi. Prestige'le sözleşme imzalamamıştım henüz, Blue Note'la çalışabilmem bu yüzden mümkün olmuştu. İyi de olmuştu çünkü maddi sıkıntım vardı. Bu plaklarda güçlü çaldığımı düşünüyordum. Davulda Art Blakey, basta Modern Jazz Quartet'ten Percy Heath, piyanoda daha önce Lester Young ve Stan Getz'le çalmış Horace Silver adında genç bir müzisyen eşlik etmişti bana. Sanıyorum dikkatimi Horace'a çeken Art Blakey olmuş-

tu, çok yakındılar. Horace benimle aym otelde kalıyordu –25. Cadde'de Arligton Oteli– yakınlaşmaya başladık. Horace'ın bir piyanosu vardı odasında, o piyanoda parça çalıp beste yapıyordum. Benden üç veya dört yıl daha gençti Horace. Ona bazı şeyler anlatıp piyanoda gösterirdim. Horace'ın tarzı hoşuma gidiyordu, o sıralar çok sevdiğim funky tarzda çalıyordu. Çalışımı ateşliyordu, davulda Art Blakey'yi de hesaba katarsan dalga geçmek olanaksızdı, çalmak zorundaydım. İlk plakta "Well You Needn't" adlı parçada Monk gibi çalmasım istemiştim Horace'tan. Bir de balad yapmıştık aynı tarzda, "It Never Entered My Mind" "Lazy Susan"ı da kaydetmiştik.

Bob Weinstock ve Prestige ile üç yıllık bir sözleşme imzalamıştım. Başlarda Bob Weinstock'un benim için yaptıklarına müteşekkirdim, hiçbir plak şirketi beni ciddiye almazken bir şans vermişti Bob bana – Alfred Lion'ı da saymam lazım, o da bana iyi davranmıştı. Bob'un o ilk Prestige plakları için verdiği para fazla değildi – plak başına 750 dolardı sanıyorum, ayrıca bestelerinin yayın hakkını da istemişti ama kabul etmemiştim. Ama para fazla olmasa da bağımlılığımı sürdürmeme yetmişti 1951'de. Ayrıca bu plaklar bana iyi bir grup lideri nasıl olunabileceğini ve nasıl plak *–iyi–* yapılabileceğini öğretmişti. İyi anlaşıyorduk Bob'la ama sürekli ne yapmam gerektiğini, *plaklarımı* nasıl yapmam gerektiğini bana dikte etmeye çalışıyordu, ben de, "Müzisyen benim, sen yapımcısın, işin teknik tarafı ile ilgilen, yaratıcılığı bana bırak," derdim ona. Bu da işe yaramayınca, "Siktir git ve bizi yalnız bırak Bob, derdim. Öyle davranmamış olsaydım Sonny Rollins ve Art Blakey çaldıkları gibi çalmamış olacaklardı o plaklarda, bambaşka bir tarzda çalmalarını istemişti Bob.

Beyaz plak yapımcılarının çoğu müziği sürekli beyazlaştırmak istiyorlar, ben de sürekli mücadele edip bunu engellemeye çalışıyordum. Bob çok yorgun, çok beyaz bir müzik istiyordu. Ama değişti daha sonra – hiç değilse bunu söyleyebilirim onun hakkında. Hiçbir zaman iyi para ödemedi müzisyen-

lere –daha sonraları harikulade plaklar yaptığında bile– ve ödediği az para karşılığında her şeyden vazgeçmeni istiyordu. Caz müzisyenlerine böyle davramrdı – özellikle siyah müzisyenlere. Böyleydi işte o zaman. Ve bugün de çok farklı olduğunu sanmıyorum.

Bir şekilde trompetim kaybolmuştu, birkaç kez Art Farmer'ın trompetini ödünç almam gerekmişti. *Miles Davis Quartet* plağında "Blue Haze" adlı parçada Art'ın trompetini kullanmıştım. Hatırlıyorum çünkü o parçayı kaydederken herkesin parçanın havasına girmesi için ışıkları söndürmek istemiştim. Stüdyodakilerden biri, "Bütün ışıkları söndürürsek Miles ile Art'ı göremeyeceğiz ama," demişti. Çok gülmüştüm. Art Blakey ve ben çok siyah olduğumuz için söylemişti bunu.

Hatırlıyorum, Art Farmer da oradaydı, nisan ayında yaptığımız kayıtta da vardı. Sanırım, o sıralarda Bob Weinstock kayıt mühendisi olarak Rudy Van Gelder'i kullanmaya başlamıştı. Rudy Hackensack, New Jersey'de yaşıyordu, biz de kayıtları onun evinde yapıyorduk, hemen oturma odasında. Rudy bir başka stüdyo kurana dek Prestige kayıtları hep orada yapıldı. Küçücük bir odaydı. Neyse, ben Art Farmer'in aletini ödünç alıyordum. Bir gün ikimizin de çalması gerekiyordu. Tartışmaya başladık. Kira olarak on dolar verdiğim için benim *ondan* çok hakkım olduğunu düşünüyordum. O günden sonra Jules Colomby'nin trompetini kullanmaya başladım. Jules, Prestige'de plak paketleme işi yapıyordu, amatör bir müzisyendi. Daha sonra Blood, Sweat and Tears grubuna girecek olan Bobby Colomby'nin kardeşiydi.

O nisan ayında yaptığımız Prestige kayıtlarında Art Blakey'nin yerine Kenny Clarke'ı almıştım çünkü süpürge efekti istiyordum davulda, kimse Klook'tan daha iyi süpüremezdi. O kayıtlarda susturucu ile çalmış, yumuşak ama swing'i olan bir şey istemiştim arkamda.

Ay sonuna doğru *Walkin* plağını doldurmuştum Prestige

için ve o plak bir dönüm noktası oldu. J.J. Johnson ve Lucky Thompson'ı istemiştim o kayıtlarda, ikisinin de çok geniş bir tonu vardı. Lucky, Ben Webster tarzıydı ama bebop da vardı çalışında. J.J. çok geniş bir tona sahipti. Basta Percy Heath, davulda Art ve piyanoda Horace çalmışlardı. Müziksel kavramlar üstüne benim ve Horace'ın odasında çalışmıştık, Arlington Oteli'nde. O plağın altyapısı Horace'ın odasındaki küçük piyanoda kurulmuştu. O kayıtları bitirdiğimizde elimizde iyi bir şey olduğunu biliyorduk ama yıl sonuna doğru, plak çıktıktan sonra ne kadar önemli olduğunu anlayabildik. O plak müthişti moruk, Horace'ın funky tarzında piyanosu, Blakey'nin müthiş ritimleri... Başka türlüydü o plak. Müziği bebop'ın eski günlerindeki ateşli doğaçlamasına götürmeye çalışmıştım. Dizzy ile Bird'ün başlattıkları tarza yakın bir yere. Ama ileride de götürmeye çalıştım aynı zamanda, funky blues tarzına, Horace'ın yardımı ile. O altyapının üstüne J.J., Lucky ve ben çalışınca bir yerlere gideceğimizi hissetmiştim ve gitmiştik de.

O sıralarda Capitol 1949–1950 yılında yaptığımız "Birth of the Cool" kayıtlarından bir plak çıkardı. Capitol on iki parçanın sekizini *Birth of the Cool* adı altında çıkarmıştı. İlk kez bu isimle anılıyordu o müzik. "Budo", "Move" ve "Boplicity" dahil edilmemişti plağa ve çok kızmıştım buna. Ama o plak ve o sıralar insanlara çok çekici gelen *Birth of the Cool* başlığı yüzünden insanlar –özellikle beyaz eleştirmenler– beni önemsemeye başlamışlardı tekrar. Turneye çıkabileceğim devamlı bir grup kurmayı düşünmeye başlamıştım. Piyanoda Horace Silver, tenorda Sonny Rollins, basta Percy Heath ve davulda Kenny Clarke olsun istiyordum. Ama Sonny'nin uyuşturucu bağımlılığı ve sürekli hapse girip çıkması engel teşkil ediyordu. Ama düşüncelerim bu yöndeydi o sıralar.

1954 yazında Prestige için stüdyoya girdim tekrar, bu kez Sonny, Horace, Percy ve davulda Klook ile. İstediğim seste Klook daha başarılıydı Art Blakey'den. Art'dan daha iyi

bir davulcu olduğunu söylemek istemiyorum, o sıralar yapmak istediğim tarza daha uygundu sadece.

Çok hoşuma giden bir piyano tarzı keşfetmiştim. Ahmed Jamal'ın çalışından ve kavramlarından söz ediyorum; ablam Dorothy tanıştırmıştı beni Ahmed Jamal'ın müziğiyle. Chicago'dan aramıştı beni. "Junior" (ailem beni babam ölene kadar Junior diye çağırmıştı), "şu aralar bir piyanist dinliyorum, adı Ahmed Jamal, seveceksin onu," demişti. O taraflara yolum düştüğünde gidip dinledim onu bir gün ve uçurdu beni. Yumuşaklığı, ifadesi, cümleleri harikuladeydi. Çaldığı parçaları da sevmiştim ayrıca: "Surrey with a Fringe on Top", "Just Squeeze Me", "My Funny Valentine", "I Don't Wanna Be Kissed", "Billy Boy", "A Gal in Calico", "Will You Still Be Mine", "But Not For Me" Standart parçalardı hepsi, kendi bestelerinin bazılarını da sevmiştim: "Ahmed's Blues" ve "New Rhumba" gibi. Piyanodaki lirizmine bayılmıştım. Ahmed Jamal'ın hak ettiği yere gelememiş büyük bir piyanist olduğunu düşünmüşümdür hep.

1954 yazında Ahmed Jamal'ın benim üstümdeki etkisi ileride olacağı kadar büyük değildi. Ama Prestige için yaptığım plağa "But Not For Me"yi katmama yetmişti. O plakta çaldığımız diğer parçalar Sonny Rollins'e aitti. Başka türlüydü Sonny Rollins. Parlak biri. Afrika ile ilgileniyordu, Nigeria'yı tersten okuyup parçanın birini "Airegin" diye adlandırmıştı. Bir diğerinin adı "Doxy"ydi. Parçaları stüdyoya getirip baştan yazıyordu. Bir parça kağıt koparıp üstüne bir mezür veya bir akor, bazen bir geçiş yazıverirdi. Stüdyoya girdiğimizde ona, "Parça nerde?" diye sorardım. "Henüz yazmadım," veya "Bitmedi henüz," gibi bir şey söylerdi. Elinde olduğu kadarım çalmaya başlardım ve o bir köşeye gidip kağıt parçalarına bir şeyler yazar, sonra yanıma gelip, "Tamam Miles, bitti," derdi. Bu şekilde yazdığı parçalardan biri "Oleo"dur. Adını oleomargarin'den almıştı, o sıralar çok kullanılan ucuz bir tereyağıydı oleomargarin. Susturucu kullanmıştım o parçada, bas kullan-

mamıştık: çalmayı kestiğimiz bölümlerde Horace giriyordu piyanoda. Parçanın benzersiz olmasının nedeni buydu. Bu tarzda çalmaya *pecking* diyorduk. Cümlelerini parçalıyor, ritmin içine girip çıkıyordun. İyi bir davulcunun varsa çok iyidir bu tarz. Davulda Kenny Clarke vardı ve kimse onun gibi çalamaz bu tür şeyleri.

Eroini kesmiştim ama arada sırada kokain kullanıyor, bağımlılık yapmadığını düşünüyordum. Alabilirdim veya almayabilirdim, almadığım zaman hastalanmıyordum. Stüdyoda uzun süre kalmak ve yaratıcı olmak zorundaysan çok iyi geliyordu. O gün kayıt yaparken sıvı kokain vardı yanımızda. İyi bir gündü, giderek daha güvenli çalıyordum. Kendi grubumu kurup geçindirebilecek maddi güçten yoksun olmak canımı sıkıyordu ama. O gün benimle çalan müzisyenler, nefis bir grup oluştururdu oysa, Kenny, Modern Jazz Quartet'e bağlıydı, Percy, Art ve Horace bir sene sonra bir grup kurmayı planlıyorlardı. Geçinebilmek için Philly Joe ile şehir şehir dolaşıp yerel müzisyenlerle çalıyorduk. Philly önden gidip müzisyenleri ayarlar, sonra ben katılır; birkaç gece çalardım. Ama iyice canımı sıkmaya başlamıştı bu şekilde çalışmak, çünkü çoğu kez müzisyenler aranjmanları, hatta parçaları bilmiyorlardı. Olabileceğim yerde olmadığımı hissediyordum.

Ama Birdland'de sık sık jam session'lara katılıp çalıyorduk. Bol miktarda kokain bulunuyordu bu jam session'larda, müzisyenlerin hepsi kullanıyordu. Kokain kullanan bir trompetçi olarak, çalarken ağzımın kurumasını engellemek için bol sıvı içmem gerektiğini o zaman keşfettim. Ağzım uyuşabiliyordu ama yaratıcı fikir sıkıntısı çekmiyordum, fışkırıyorlardı.

Uyuşturucu bağımlısıyken kulüp patronları ve eleştirmenler pislikmişim gibi davranmışlardı bana. 1954 yılında güçlü hissediyordum kendimi, eroinden kurtulmuştum, onların aptallıklarına daha fazla katlanmak zorunda değildim. Bu duygu beynimin derinliklerinde kök salmıştı ve gerçekti, ba-

na öyle gelmiyordu. Son dört yılda yaşadıklarımla ilgili bir öfke taşıyordum içimde: kimseye güvenim yoktu, benim tavrımla ilgili bir şeydi bu sanıyorum. Bir yere çalmaya gittiğimizde soğuk davranırdım orospu çocuklarına: Ödersen çalarım. Fazlasını bekleme. Kimsenin kıçını öpmeye, kimseyi eğlendirmeye niyetim yoktu. Artık parçaların isimlerini anons etmeyi bile bırakmıştım, parçanın adı değil, çalınan müzikti önemli olan. Hangi parçayı çaldığımızı biliyorlardı zaten, neden anons edeyim? İzleyenlerle konuşmayı kestim çünkü müziği dinlemeye geliyorlardı, beni değil. Birçok insan kendimi başkalarından soyutladığımı düşünüyordu, soyutluyordum da. Ama daha çok kime güvenebileceğimi bilemediğimden. Bakışlarımda öfke vardı ve insanlar bunun farkındaydı. Ayrıca eski uyuşturucu bağımlılığımdan ötürü yakın ilişkiler kurmayarak kendimi korumaya çalışıyordum. Ama bana yakın insanlar, beni bilen insanlar, gazetelerin tarif ettikleri gibi biri olmadığımı biliyorlardı.

Bobby McQuillen'i beni boks öğrenciliğine kabul edebileceği kadar temiz olduğuma inandırmıştım. Her fırsatta salona gidiyor, Bobby'den boks dersleri alıyordum. Sıkı çalıştırıyordu beni. Arkadaş olmuştuk ama daha çok eğitmenimdi, onun gibi boks yapmak istiyordum.

Bobby ile dövüşleri izler, sonra da Gleason veya Silverman'ın salonuna gidip çalışırdık. Harlem'de 116. Sokak'la Sekizinci Cadde'nin köşesindeki bir binanın dördüncü veya beşinci katındaydı Silverman'ın yeri. Sugar Ray orda çalışırdı, o çalışırken herkes yaptığı işi bırakıp onu izlerdi.

Bobby burguya uyanmış bir boksördü. Ben burgu diyorum, birine yumruk atmadan önce kalça ve bacakla yapılan dönme hareketidir bu. Bu hareketi yaptığınız zaman daha güçlü olur yumruğunuz. Joe Louis'in çalıştırıcısı Blackburn gibi Bobby de burguyu iyi bilen bir boksördü. Joe Louis'e bu hareketi Blackburn göstermişti. Joe Louis'in rakiplerini tek bir yumrukla devirebilmesinin nedeni burguydu. Bobby'nin

Blackburn'den kaptığını sanıyorum çünkü birbirlerini Detroit'ten tanıyorlardı. Johnny Bratton da kullanırdı burguyu. Sugar Ray de. Büyük boksörlerin hepsi dövüşürken uygulardı bu hareketi.

Oturtana kadar üstünde sürekli çalışmayı gerektiren bir harekettir. Bir refleks haline gelmeliydi. Bir müzik aleti çalışmak gibi bir şeydi; durmadan tekrarlaman gerekirdi. Çok insan bir boksör gibi düşündüğümü söylemiştir bana, samrım doğru bu. Benim için önemli olan şeylerde hırslıyımdır. Müzik veya yapmak istediğim şeylerde olduğum gibi. Birinin bana yanlış yaptığını düşündüğüm anda dövüşmeye hazırımdır mesela. Hep böyle olmuşumdur.

Boks bir ilimdir, ne yaptıklarını bilen iki boksörün dövüşünü izlemeye bayılırım. Mesela rakibin bir hamle yaparken ne tarafa gideceğini kestirmeli, yumruğunu önceden çıkarıp yüzünü yakalamalısın. Bu mükemmel bir zamanlama ve sezgi ister, bazılarının düşündüğü gibi saçma sapan bir spor değildir boks.

Bobby beni Johnny Bratton'un tarzında yetiştiriyordu, oydu istediğim tarz. Müziğin nasıl bir tarzı varsa boks yapmanın da bir tarzı vardır. Joe Louis'in tarzı vardı, Ezzard Charles, Henry Armstrong, Johnny Bratton, Sugar Ray Robinson, Muhammed Ali, Sugar Ray Leonard, Marvelous Marvin Hagler, Michael Spinks, tarz sahibi boksörlerdir bunlar. Daha sonraları Mike Tyson dahil oldu bu gruba.

Yaptığın şey her neyse bir tarzın olmalı – yazar, modacı, boksör, müzisyen, her neysen. Bazı tarzlar hoş ve yaratıcıdır, değişiktir, yenilikçidir. Bazıları değildir. Sugar Ray Robinson'ın tarzı bu özellikleri içeriyordu, ömrümde izlediğim en isabetli boksördü. Bobby McQuillen bana Sugar Ray Robinson'ın ilk üç raundda rakibini her raund için 3–4 tuzakla denediğini, rakibini gösterdiği tepkiyle değerlendirip sınadığını söylemişti. Ray kolunu uzatıp senin vuruş mesafenin dışında

durur, aradaki mesafeyi ölçtüğünü sana hiç hissettirmez ve akabinde, BUM! Yıldız sayardın yattığın yerden.

Bunlar doğuştan sahip olduğun yetenekler değildir. Birinden öğrenirsin, bir müzik aletini *doğru* çalmayı öğrendiğin gibi. Aletini doğru çalmayı öğrendikten sonra istediğin gibi çalabilirsin ama önce *doğru* çalmayı öğrenmelisin. Bunu başardıktan sonra duyduğun gibi, hissettiğin gibi çalarsın. Önce rahatlayıp olacakları beklemen gerekir ama – müzikte ve boksta. Müzikte bunu bana Dizzy ve Bird öğretti; Gonk, Ahmed Jamal ve Bud Powell öğretti.

Sugar Ray Robinson'ı 116. Sokak'ta çalışırken izleyen herkesin "Asker" diye çağırdığı yaşlı bir siyah olurdu orda. Gerçek adını hiçbir zaman öğrenemedim. Çalıştırıcısının dışında sözlerini önemsediği tek insandı "Asker" Ray ringe çıkarken Asker ona sokulup kulağına bir şeyler fısıldar, Ray de başını sallardı. Kimse asla bilmemiştir Asker'in Ray'e ne fısıldadığım ama Ray ringe çıkıp zavallı bir orospu çocuğunu karısına sarkıntılık etmiş gibi yere sererdi. Çok dikkatli izlerdim Ray'i. İlahlaştırmıştım onu gözümde. O yaz bir gün ona, onun sayesinde eroin bağımlılığımı yendiğimi söylediğimde, tebessüm edip bir kahkaha atmıştı.

Sugar Ray'in Yedinci Cadde'deki barına takıldığımı anımsıyorum. Boksörler, organizatörler ve harikulade kadınlar olurdu orda. Barın etrafında toplanır, atıp tutarlardı. Boksörlerden biri bir şekilde Ray'e meydan okuyormuş gibi bir tavır takındığında Ray orospu çocuğunu şöyle bir süzüp, "Şu anda şampiyonun ben olmadığımı mı düşünüyorsun? Karşında durmuş seninle konuşurken böyle mi düşünüyorsun? Hemen şimdi, burda durmuş seninle konuşurken ispatlayabilirim bunu sana," derdi.

Omuzlarını geriye atmış, bacakları açık, bir yumruğu önde, topuklarının üstünde ileri geri sallanırdı. Bir orospu çocuğundan daha temiz giyinmiş, yüzünde bir tebessüm, birilerine meydan okuduğu zaman yüzünde beliren o çarpık tebes-

süm. Büyük dövüşçüler sınarlar insanları; aynı büyük müzisyenler gibi; herkesi sınarlar. Sugar Ray zirvedeydi ve bunun farkındaydı.

Herkese boksör olmak isteyen büyük bir müzisyen olduğumu söyleyip o yüksek ve tiz kahkahalarından birini atardı. Müzisyenlerle takılmayı severdi çünkü davul çalmaya bayılırdı. Ray, Johnny Bratton ringe çıkacağı zaman bana sorardı – Johnny Bratton'a taptığımı *biliyordu*:

"Senin adam ne yapacak?"

"Neyi ne yapacak?"

"Hadi Miles, gelecek dövüşünde nasıl bir sonuç alır? Rakibi biraz fazla güçlü, Johnny'nin işi zor bu sefer." Ray'in bir kez on raund dövüştüğü bir orta sıkletle dövüşecekti Johnny. Sonra Ray birkaç ayak hareketi yapıp omuzlarını geriye atarak gözlerini gözlerimin içine dikip, "Ne düşünüyorsun Miles, orda durmuş kazanabileceğini mi söylüyorsun bana?" diye sorardı.

Benim Johnny'nin aleyhine tek bir laf etmeyeceğimi *biliyordu*. Ben de, "Kazanacak, biliyorum, der susardım. Sugar yüzünde tebessüm, "Göreceğiz, Miles göreceğiz," derdi.

Johnny, Kanadalıyı ilk raunda nakavt edince, "Johnny işini biliyor galiba Ray, ne dersin?" dédim ona.

"Evet," dedi, "ama benim karşıma çıkmasını bekle. Bu kadar şanslı olmayacak." Ve Ray, Johnny'yi *hakladıktan* sonra beni buldu, karşımda her zamanki gibi topuklarının üstünde yaylanarak o çarpık tebessümü ile, "Eh Miles, adamın hakkında şimdi ne düşünüyorsun?" dedi. Sonra da o tiz kahkahasını öyle bir attı ki, ölecek sandım.

Sugar Ray'den sürekli söz etmemin nedeni 1954'te müzik dışında hayatımda en önemli şeyin o olmasıydı. Onun gibi davranmaya, onun kibirli tavrım takınmaya başlamıştım. Ne ararsan...

Ray soğukkanlıydı, yaptığı işte en iyiydi ve 1954'te ol-

mak istediğim her şeydi. New York'a ilk geldiğimde disiplinliydim. Tek yapmam gereken uyuşturucu tuzağına düşmeden öncedeki disiplinli halime dönmekti. İşte o anda herhangi birinin sözlerini dikkate almaktan vazgeçtim. Kendime Sugar Ray'in Asker'i gibi birini buldum: benim adamım Gil Evans'tı. Karar vermiştim, biri bana önemsiz bulduğum bir şey söylediği zaman siktir edecektim başımdan Bu beni anında yörüngeme oturtacaktı.

Tanıdığım insanların içinde Gil Evans müziksel düşüncelerimi yakalayabilen birkaç insandan biriydi. Mesela beni dinlemeye geldiği zaman yanıma yaklaşıp, "Miles, geniş ve hoş bir tonun var trompette, neden daha çok kullanmıyorsun bunu?" gibi bir şey söylerdi. Sonra gitmiş olurdu, birden söylediklerini düşünerek kalakalırdım bir süre. Hemen orda haklı olduğuna karar verirdim. Veya yanıma gelip –kimsenin duyamayacağı bir şekilde– "Miles, tek başlarına bırakma onları, onlar çalarken sen de bir şeyler çal, kendi sesini kat," diye fısıldardı. Veya birkaç beyaz müzisyenle çalıyorsam, "Kendi sesini onların üstüne koy," derdi, beyaz müzisyenlerin ses ve duygusunu kast ederek. Siyah duyguyu öne çıkarmamı söylüyordu, bunu biliyordum ben ama o bana hatırlatıyor, beni destekliyordu.

1954'te sürekli salona gidip çalışıyor, ruhen ve bedenen kendimi güçlü tutmaya gayret ediyordum. İçimde bir yerde daha önce sahip olduğum ama New York'a geldikten sonra yitirdiğim bir şey olduğunu biliyordum –New York'ta yaşadığım ilk dönemde henüz yitirmemiştim– 1949'da Paris'ten döndükten sonra olmuştu olan. Ayrıca insanın karşısına hayatta bir Asker veya bir Gil Evans'ın çıkmasının bir şans olduğunu da biliyordum. Yanlış bir şey yaptığın zaman seni ikaz edebilecek kadar yakın birinin. Gil Evans gibi bazı şeyleri bana hatırlatan birini tanımasaydım ne yapardım, ne olurdum bilemiyorum. İçimde, özümde, eroin bağımlılığımı yendiğim zaman nasılsam öyle olmuştum hep. Bağımlı olan o insan

ben değildim. İşte, bağımlılığımı yendikten sonra kendime gelmiştim, gelişmeye çalışıyordum tekrar, ki New York'a gelmemin asıl nedeni buydu – gelişmek.

O yaz Juliette Greco, Ernest Hemingway'in *Güneş de Doğar* filmi için yapımcılarla konuşmak üzere New York'a geldi. Yapımcılar Juliette'i istiyorlardı. Fransa'mn önde gelen oyuncularından biriydi artık Juliette, Park Aveneu'de Waldorf/Astoria Oteli'nde bir daireye yerleşmişti. Aradı beni. 1949'dan sonra görüşmemiştik, çok şey olmuştu. Birkaç kez yazışmış, ortak arkadaşlar aracılığı ile mesajlar iletmiştik birbirimize, ama hepsi buydu. Beni nasıl etkileyeceğini merak ediyordum, eminim o da böyle bir merak içindeydi. Başıma gelenlerden haberi var mıydı? Eroin bağımlılığım Paris'te duyulmuş muydu?

Beni oteline davet etti ve gittim. Paris'te yaşadıklarımın anısıyla biraz tedirgin olduğumu hatırlıyorum; beynimde, kalbimde, kanımda yaşamıştı o. Gerçekten sevdiğim ilk kadın olmuştu, ondan ayrılmak kalbimi kırmış, düşüp eroin batağına saplanmama neden olmuştu. Onu görmek istediğimi biliyordum – görmek *zorundaydım.* Ama her ihtimale karşı davulcu Art Taylor'ı yanımaalmıştım. Durumu daha iyi kontrol edebilecektim böylece.

Spor MG arabama atlayıp gazlamış, otelin parkına çekmiştim. Beyazların şapkaları uçmuştu; MG bir araba ile Waldorf'a yanaşan tuhaf görünümlü iki zenci. Resepsiyona yürüdük, lobideki herkesin gözü üstümüzdeydi. Komi olmayan iki zenciyi resepsiyonda görünce şok olmuşlardı. Resepsiyonda duran adama Juliette Greco'yu sordum. Adam, "Juliette ne?" diye sordu. Orospu çocuğu deliymişim, gerçek değilmişim gibi bakıyordu bana. Adım tekrarlayıp daireyi aramasını söyledim. Aradı, "buna inanmıyorum" ifadesi ile bana bakarak. Juliette yukarı gelmemi söylediğinde orospu çocuğu orda ölecek sandım.

Bir türbe sessizliğine bürünmüş lobiden geçip asansöre

bindik ve Juliette'in dairesine çıktık. Kapıyı Juliette açtı ve kollarını boynuma dolayıp öptü. Arkamda şaşkın bir ördek gibi duran Art ile tanıştırdım onu ve yüzündeki mutluluğun o anda uçup gittiğini gördüm. O anda görmek, tanımak istememişti Art'ı, anlıyor musun? Hayal kırıklığına uğramıştı. İçeri girdik. Nefes kesecek kadar güzel görünüyordu Juliette, anımsadığımdan bile daha güzel. Kalp atışlarım hızlanmıştı, duygularımı kontrol etmeye çalışıyordum, ona soğuk davranarak tepki gösterdim. Siyah pezevenk kimliğime bürünmüştüm. Daha çok korktuğum, bağımlıyken pezevenk tavırları edindiğimden ötürü.

Ona, "Bana biraz para ver Juliette," dedim. "Hemen, şimdi paraya ihtiyacım var." Çantasından para çıkarıp uzattı. Ama olanlara inanamıyormuş gibi bakıyordu. Parayı alıp buz gibi baktım ona – içimde onu kavrayıp sevişme arzusu vardı ama korkuyordum, duygularıma hakim olamamaktan korkuyordum.

On beş dakika sonra gitmem gerektiğini söyledim. Beni daha sonra görüp göremeyeceğini sordu, film çekilirken onunla İspanya'ya gider miydim? Düşüneceğimi ve onu arayacağımı söyledim. Daha önce kimsenin ona bu şekilde davrandığını sanmıyorum; onu arzulayan o kadar çok erkek vardı ki, her isteği yerine getiriliyordu muhtemelen. Kapıdan çıkarken sordu, "Geri dönecek misin Miles?"

"Kes sesini kancık! Dedim ya daha sonra ararım!" dedim. Ama içimden beni orda tutmanın bir yolunu bulmasını ümit ediyordum. O ilk görüşmemizde onu o kadar aşağılamıştım ki, şaşırıp kalmıştı. Daha sonra arayıp onunla İspanya'ya gidemeyecek kadar meşgul olduğumu, ama ileride Fransa'ya gelip onu bulacağımı söyledim, belki. Bana adresini ve telefon numarasını verdi, telefonu kapattı, bu kadardı aramızda geçen konuşma.

Daha sonra görüştük ve yıllarca sevgili kaldık. Ona o zaman problemimin ne olduğunu anlatmıştım, onu çok şaşırtıp

hayal kırıklığına uğrattığımı ama beni anladığını ve affettiğini söyledi. Juliette'in geç dönem filmlerinden birinde –Jean Cocteau'nun bir filmiydi sanıyorum– benim bir fotoğrafımı yatağının yanındaki komodinin üstüne koyar, filmde görünür fotoğraf.

Eroin bağımlılığımdan sonra böyle olmuştum, bana düşman olduğunu hissettiğim bir dünyadan kaçmak için içime dönmüştüm. Ve bazen, Juliette Greco ile olduğu gibi, dostumu düşmanımdan ayıramamış, çoğu kez bu ayrımı yapmak için bir çaba sarf etmemiştim. Hemen herkese soğuk davranmıştım. Böyle koruyordum kendimi, kimseyi duygularıma yaklaştırmayarak. Uzun bir süre işimi gördü de bu yöntem.

1954 Noeli'nde Milt Jackson, Thelonious Monk, Percy Heath ve Kenny Clarke ile Prestige adına *Miles Davis and Modern Jazz Giants* albümünü yapmak için stüdyoya girdim. Bu kayıt günü ile ilgili kulaktan kulağa dolaşan bir yanlış anlama var, Thelonious Monk ve benim aramdaki sözde gerginlik ve öfkeye dair. İnsanların tekrarları sayesinde gerçeğe dönüşen martavallarından biri bu daha çok. O gün için *gerçekten* söylenebilecek tek şey, nefis müzik yaptığımızdı. Ama Monk ile aramda geçenleri açıklayıp bu dedikodulara bir son vermek istiyorum.

Ona çekilmesini, "Bemsha Swing" adlı kendi bestesi dışındaki parçalarda arkamda çalmamasını söylemiştim. Monk'tan böyle bir şey istememin nedeni Monk'un bir nefeslinin arkasında nasıl çalınacağını bilmemesiydi. (Onunla çalarken uyumlu olabilen nefesliler John Coltrane, Sonny Rollins ve Charlie Rouse'dan ibaretti.) Özellikle trompetçilerin arkasında çalmayı beceremiyordu. Trompetçilerin çok fazla notaları yoktur, bu yüzden ritm sürekli ileriye doğru koşmalıdır. Monk'a göre değildi bu. Bir trompetçi balad bile çalsa ritmi canlı ister. Monk'a hitap eden bir şey değildi bu. Ben de arkamda çalmamasını istedim ondan, rahat değildim kullandığı akor değişimleriyle ve o kayıttaki tek trompet bendim.

Ritmin piyanosuz yürümesini istiyordum. Müzikte boşluk duymak istiyordum. Ahmed Jamal'dan kaptığım boşluk kavramının etkisindeydim, öyle çalmak geliyordu içimden. Ahmed'in çaldığı ve çok sevdiğim "The Man I Love" parçasını da almıştım repertuara.

Monk o plakta iyi ve doğal çaldı, onu duymak istediğim gibi. Nasıl çalmasını istediğimi söylemiştim ona ama o zaten öyle çalacaktı. Bir de ben çaldıktan bir süre sonra girmesini istemiştim. O da öyle yaptı. Tartışmamıştık. Monk ile neredeyse yumruklaşmaya varacak bir tartışmaya girdiğimize dair bu hikayeyi kim uydurdu bilemiyorum.

Tamam, Monk sürekli abuk sabuk konuşur ve her şeyden uzak dururdu ama onun tarzı buydu ve onu tanıyan herkes bunu bilirdi. Bir sürü insamn önünde kendi kendine konuşmaya başlar, aklına ne gelirse söylerdi. Büyük oyuncuydu da aym zamanda, deli numarasına yatıp insanları kendinden uzak tutardı. Birilerinin aklım karıştırmak için o günle ilgili bazı tuhaf laflar etmiş olabilirdi. Ama şunu biliyorum: Monk bir bebek gibiydi. İçinde çok sevgi vardı ve beni sevdiğini biliyorum, ben de onu sevmiştim. Bir hafta boyunca ayağına bassam bile canımı yakacak bir şey yapmazdı, öyle biriydi. Yumuşak bir insandı Monk, yumuşak ve harikulade. Ama bir öküz kadar da güçlüydü. Monk'u yüzüne yumruğu indirmekle tehdit etmişsem –ki yok böyle bir şey– birilerinin beni tımarhaneye götürmesi gerekirdi, çünkü Monk beni ufak kıçımdan yakaladığı gibi duvara fırlatabilirdi.

Nefis müzik üretmiştik o gün ve o plak "Walkin" ve "Blue 'n'Boogie" gibi bir klasik oldu sonradan. Ama piyanoyu dışarıda tutup ritmi gezdirerek boşluk yaratmayı *Modern Jazz Giants* albümünüyaparken keşfettim. Bu boşluk kavramını sonradan geliştirip daha sık kullandım. 1954–1955 yılında ileride olacağı kadar açık değildi kafamda.

1954 harika bir yıl olmuştu benim için – o zaman bunun farkında değildim. Bağımlılığımı yenmiştim ve her zamankinden daha iyi çalıyordum. O yıl çıkan iki albüm *Walkin* ve

Birth of the Cool herkesi –özellikle müzisyenleri– şöyle bir doğrulup bana tekrar önem vermeye itmişti. Eleştirmenlerin kafaları başka yerlerdeydi hâlâ ama plaklarım satmaya başlamıştı. Bunu fark etmiştim çünkü Bob Weinstock bir sonraki plağım için bana 3000 dolar vermişti ve bu şimdiye kadar verdiğinden fazlaydı. Varmak istediğim yere doğru yol aldığımı hissediyordum. Kendi çabamla, ödün vermeden. Şimdiye kadar ödün vermediğime göre bundan sonra da vermeyecektim.

İyi girmiştim 1955'e. Sonra martta Bird öldü ve herkesi perişan etti. Berbat durumda olduğunu biliyorduk hepimiz, çalamıyordu, şişman, ayyaş ve eroinmandı; bu şekilde devam edemeyeceği çok açıktı. Ama Barones Pannonica de Koenigswarter'in Beşinci Cadde'deki dairesinde birden ölmesi sarsmıştı bizi, şoktaydık. Barones'i ilk kez 1949'da Paris'te çalarken tanımıştım. Siyah müziğe bayılırdı moruk, özellikle Bird'e.

Bird'ün ölümünü Rikers Adası Hapishanesi'nde öğrenmem daha da kötü olmuştu. Irene nafaka yüzünden hapse attırmıştı beni. Daha sonra avukatım ve en iyi dostum olacak olan Harold Lovett'ten almıştım haberi. Max yollamıştı onu sanıyorum veya hapiste olduğumu öğrenip kendi gelmişti. Bird'ün öldüğünü söylediğini anımsıyorum, kötü olmuştum. Bir kere bir sürü orospu çocuğu ile beraber hapisteydim –tam da her şey o kadar iyi gitmeye başlamışken– moralim bozuktu zaten. Dediğim gibi, Bird'ün durumunun kötü olduğunu biliyordum –onu son gördüğümde korkunç bir durumdaydı moruk– ama yine de şok olmuştum gerçekten öldüğünü duyunca. Üç gün için hapse girmiştim ve Bird gidip ölmüştü.

Harold, Bob Weinstock'dan para alıp kefaletle çıkarmıştı beni. Bana Philadelphia'da bir iş ayarladıktan sonra araba ile oraya gidip avans para da almıştı. Bütün bunları beni çok az tanıdığı halde yapmıştı. Hücreme girdiğinde ona yıllardır

tanıdığım biri gibi bakıp, "Senin geleceğini biliyordum, biliyordum," demiştim. Şaşırmamış olmam kafasını epey karıştırmıştı ama dediğim gibi böyle şeyleri hissederim.

Arabasına atlayıp Harlem'e, Sugar Ray'in kulübüne gittik. Orda bir süre takıldıktan sonra Harold beni kız arkadaşım Susan'ın evine bıraktı. Bu adamı seveceğimi hissetmiştim, Sugar Ray'le beraberken davramş biçiminden zeki olduğunu görmek mümkündü. Artık onunla takılıyordum ve bir süre sonra işlerimi yürütmeye başladı.

Bird öldükten sonra birçok eroinman bağımlılıklarını yenmek için çaba göstermeye başlamıştı, bu da iyiydi. Ama Bird'ün bu şekilde ziyan olması beni çok hüzünlendirmişti, o bir dahiydi ve verecek çok şeyi vardı. Hayat böyledir. Bird doymak bilmeyen orospu çocuğunun tekiydi ve ne zaman duracağım asla bilememişti, onu bu öldürmüştü – doymak bilmezliği.

Bird için küçük bir cenaze töreni yapılacak ve sessizce gömülecekti, Chan öyle planlamıştı en azından. Ama ben kimsenin cenazesine gitmemeye kararlıydım. Cenazeleri sevmem. İnsanları yaşadıkları gibi hatırlamayı severim. Ama Doris gelip her şeyi berbat etti, Chan'ı devre dışı bırakıp olayı bir gösteriye dönüştürdü. İğrençti bu, çünkü Bird, Doris'i yıllardır görmüyordu. Doris gelip Bird'ü sahiplenmiş, Harlem'de bir kilisede gösterişli bir tören tertiplemişti. Kilise ile bir problemim yoktu çünkü Adam Clayton Powell'ın kilisesiydi orası. Ama Doris caz veya blues çalınmasını istememişti. Diz daha sonra anlatmıştı bana, ölüsünün üstüne saçma sapan bir müzik çalınırken Bird üstünde üç parça takım elbise ve boynunda Doris'in aldığı kravatla yatıyormuş. Bird'ün cenaze töreninin içine etmişlerdi moruk. Belki de tabutu çıkarırken taşıyıcıların tökezleyip tabutu az kalsın yere düşürmelerinin nedeni buydu. Bird bu saçmalıkları protesto etmişti.

Sonra da gömülmesi için Kansas City'ye götürdüler, Bird'ün nefret ettiği bir yere. Onu Kansas City'de gömmeye-

ceğine dair söz almıştı Chan'dan. İnsanlar Bird'ün cenazesinin muhteşem olduğunu söylemişlerdi, bronz bir tabuttaydı ve bir cam parçasının altında yatıyordu, camdan ışık yayılıyordu. Bir tanesi bana, "Bird'ün başının üstünde bir hale oluşmuştu," dedi.

Bird ölmüştü ve yaşam sürüyordu. 1955 Haziranında Bob Weinstock hesabına bir dörtlü ile stüdyoya girdim. Ahmed Jamal gibi çalan bir piyanist istediğimden Red Garland'ı seçmiştim. Philly Joe tanıştırmıştı onu bana 1953'te, Bird'ün "Charlie Chan" takma adı ile çaldığı kayıtlar sırasında. Boksa meraklıydı ve aradığım yumuşak tuşeye sahipti. Aslen Teksas'lıydı, birkaç yıldır New York'ta çalıyordu. Ondan hoşlanmıştım, uyanık biriydi. Red, Ahmed Jamal'ı sevdiğimi, onun gibi bir piyanist aradığımı biliyordu. Ahmed Jamal gibi çalmasını istedim ondan, en iyi o tarzda çalardı Red zaten. Bu albümde davulda Philly Joe, basta Oscar Pettiford çalıyordu. İyi bir plak oldu *Miles Davis Quartet,* Ahmed Jamal'ın benim üstümdeki etkisini gerçekten yansıtmıştı. "A Gal in Calico" ve "Will You Still Be Mine"; ikisi de Jamal'ın çaldığı parçalardı ve Ahmed'in duygu ve tuşesi ile çalan Red'in kendilerini etkilediğini söyleyenler haklıydılar; ama o duygu bende Ahmed Jamal'ı keşfetmeden çok önce vardı. Jamal beni rayıma oturtmuştu tekrar, kendime getirmişti.

Yaptığım müzik beni tatmin ediyordu ama kulüplerde adım kötüydü hâlâ ve eleştirmenlerin gözünde bir eroinman olmayı sürdürüyordum. Pek popüler değildim o sıralar ama 1955'te Newport Caz Festivali'nde çaldıktan sonra bazı şeyler değişmeye başladı. Elaine ve Louis Lorillard çiftinin organize ettikleri ilk festivaldi bu. Yapımcı olarak George Wein'i seçmişlerdi. George, Boston'luydu sanıyorum. İlk festival için Count Basie, Louis Armstrong, Woody Herman ve Dave Brubeck'i seçmişti George. Zoot Sims, Gerry Mulligan, Monk, Percy Heath ve Connie Kay'in bulunduğu bir de All Star grubu vardı, sonradan beni de dahil etmişti. Bensiz bir-

kaç parça çalmışlar, "Now's the Time" parçasında onlara katılmıştım. Bird'ün anısına çalınmıştı o parça. Sonra "Round Midnight"ı çalmıştık. Susturucu ile çalmıştım ve herkes çıldırmıştı. Müthişti. Uzun bir süre ayakta alkışlamışlardı. Sahneden indiğimde bir kralmışım gibi bakıyordu herkes bana – plak anlaşmaları için etrafımda dört dönüyorlardı. Müzisyenler bile bir tanrıymışım gibi davranıyorlardı bana ve nedeni, uzun zaman önce öğrenebilmek için çok zorlandığım bir soloydu. Tuhaf bir duyguydu moruk, insanlara bakıp birden ayağa kalkarak yaptığım bir şeyden ötürü beni alkışladıklarını görmek.

O gece son derece görkemli bir malikanede partiler verilmişti. Gitmiştik, zengin beyazlar her yerdeydi. Bir köşede kendi halimde oturuyordum ki, festivali organize eden kadın, Elaine Lorillard yüzlerinde aptal tebessümleri olan bazı beyaz insanlarla birlikte yanıma geldi ve, "İşte, harikulade çalan çocuk bu," gibi bir şeyler söylerdi. Sonra da adımı sordu.

Orda durmuş bana kıyak yaptığını sanıyor tamam mı? Ona bakıp, "Siktir git, çocuk filan değilim ben! Adım Miles Davis ve bir daha benimle konuşmak istersen bu adı hatırlamaya çalış!" dedim. Mesele çıkarmak gibi bir isteğim yoktu ama orda durmuş "çocuk" diyordu bana, hiç tahammülüm yoktur böyle şeylere.

Terk ettik orayı, ben ve Harold Lovett. İçinde Monk'un da bulunduğu bir arabaya dahil olup New York'a doğru yola çıktık ve Monk ile ilk kez orda tartıştım. Arabada o gece "Round Midnight"ı doğru çalmadığımı söylemişti. Olabilir dedim ancak ben de onun arkamda çalışını hiç beğenmemiştim ama bunu ona söylemiyordum, o neden bana bulaşıyordu? Sonra da insanların beğendiğini, bu yüzden ayakta alkışladıklarım, kıskanmış olabileceğini söyledim.

Ona bunları söylediğimde aslında şaka yapıyordum, gülümsüyordum. Sanıyorum *ona* güldüğümü, *onunla* dalga geçtiğimi düşündü. Şoföre durmasını söyleyip arabadan indi.

Monk'un ne denli inatçı olduğunu bildiğim için –bir şeye karar verdi mi imkan yok vazgeçiremezdiniz– şoföre, "Aman, siktir et orospu çocuğunu. Kaçığın teki. Gidelim," demiştim. Monk'u orda bırakıp New York'a dönmüştük. Monk'u tekrar gördüğümde aramızda hiçbir şey geçmemişti sanki. Monk öyleydi bazen, tuhaftı biraz. Tekrar söz etmedik o günden.

Newport Festivali'nden sonra yolum açılmıştı. George Avakian, Colombia Plakları'nın caz yapımcısı, benimle bir sözleşme yapmak istiyordu. Bana sunduklarına bakarak Colombia ile anlaşmak istediğimi söyledim ama Prestige ile olan anlaşmamdan hiç söz açmadım. Öğrenince Bob Weinstock ile bir anlaşmaya varmayı denemişti ama Bob çok para ve anasının nikahını istiyordu. Moruk, itiraf etmeliyim ki, olanlar beni şaşkına çevirmişti. Paradan söz ediyorlardı orospu çocukları, *büyük* paralardan, işler yolundaydı. İnsanların sana bok atmayıp hakkında iyi konuşmaları güzel bir duygudur. Café Bohemia'da çalmak için bir grup kurmamı istediler. Greenwich Village'da yeni ve popüler bir caz kulübüydü Café Bohemia. Bu olumlu ilgi beni mutlu ediyordu.

Debut şirketi için Charlie Mingus ile bir plak yaptım. Mingus en iyi basçı ve bestecilerden biri addediliyordu artık. Ama o kayıtlarda doğru gitmeyen bir şey vardı, yeterince güçlü değildi yaptığımız müzik. Neydi doğru olmayan bilemiyorum –belki aranjmanlar– ama kesinlikle yanlış gitmişti bir şeyler. Oysa Mingus davula Elvin Jones'u seçmişti ve o orospu çocuğu kimle çalsa ateşler.

O aralar Café Bohemia için hazırlamakta olduğum grubun provalarındaydı kafam, Mingus'un kayıtlarında dalgındım bu yüzden belki de. Grubumda Sonny Rollins, piyanoda Red Garland, davulda Philly Joe Jones, trompette ben ve bastа Jackie McLean'in bana daha önce sözünü ettiği Paul Chambers adında genç bir müzisyen vardı. Paul birkaç ay önce gelmişti New York'a ve J.J. Johnson ile Kai Wending'in de çaldıkları yeni bir grupta çalmıştı. Paul, Detroit'liydi ve herkes

onu konuşuyordu. Onu dinlediğimde ne müthiş bir orospu çocuğu olduğunu anladım.

Bohemia'da sanırım 1955 Temmuzunda çaldık ve boş yer yoktu. Bizden sonra Oscar Pettiford bir dörtlü ile çalmaya başlamıştı orda ve altoda Julian "Cannonball" Adderley vardı. Sevgilim Susan ile eğlenmek için takılırdık oraya. Ama Cannonball çaldığı blues'larla uçuruyordu beni ve kimse adını duymamıştı. Onu dinler dinlemez ne müthiş bir orospu çocuğu olduğunu anlıyordunuz. Beyaz eleştirmenler bile göklere çıkarıyorlardı onu. Plak şirketleri peşindeydi. O kadar hızlı olmuştu yükselişi.

İnanılmaz bir alto saksofoncu olmasının yanı sıra son derece iyi bir insan olduğu için oturur onunla laflardım. Birden ünlenip plak şirketlerinin peşinde koştuğu biri olunca ona kimin ne olduğunu, kimi ciddiye alıp kimleri pas geçmesi gerektiğini söyledim. Güvenebileceği ve stüdyoda ona karışmayacak biri olduğu için Alfred Lion'ı önermiştim ona. Ama dinlemedi beni. Mercury–Emarcy ile sözleşme yaptı ve sürekli karıştılar işine. Sonunda Cannonball iyice dağılmıştı, çalmak istediği şeyleri çalamıyordu, yeteneği ile ne yapacaklarım bilememişlerdi.

Floridalıydı ve orda müzik öğretmenliği yaptığı için kimsenin ona müzik konusunda bir şeyler öğretebileceğini düşünmüyordu. Cannonball'dan birkaç yaş daha büyüktüm ve New York müzik dünyasına gireli epey olmuştu. Müthiş orospu çocuklarıyla takılmam sonucu müzikle ilgili çok şey öğrenmiştim; hiçbir kolej sınıfında öğrenemeyeceğin türden şeyler – Juilliard'dan ayrılmam bu yüzden olmuştu. Ama Cannonball o sıralar her şeyi bildiğini sanıyordu, çaldığı anlamsız akorlardan söz ettiğimde –o akorlara yaklaşımını değiştirmesini söylemiştim– önemsemeyip başından savmıştı beni. Daha sonraları Sonny Rollins'i epey dinledikten sonra anlamıştı ne demek istediğimi. Bir dergi söyleşisinde akorları bilmediğini ama çalabildiğini söylediğimde beni bulup özür dilemişti, ilk söylediğimde beni dinlemediği için.

Onu ilk dinlediğimde kendi grubumda çaldığını duyar gibi olmuştum. Güçlü bir blues duygusuna sahipti, grubumda böyle bir ses bana çok uyardı. Sonny Rollins beni endişelendiriyordu zaten. Çalışından ötürü filan değil, sürekli New York'tan ayrılmaktan söz ettiği için, temelli. Ayrılacak olursa onun yerine birini düşünmeliydim. Ama Cannonball, Florida'daki öğretmenlik işine geri dönüp işleri bozdu, ertesi yılın sonuna kadar da dönmedi.

Ağustosta Bohemia işi bitince Prestige için bir plak yapmak üzere stüdyoya girdim tekrar. Bu kez altoda Jackie McLean vardı. Basta Percy Heath, vibrafonda Milt Jackson, davulda Art Taylor ve bebop havası istediğim için piyanoda Ray Bryant. Jackie'nin çalamayacağı endişesine kapılacak kadar uçtuğunu anımsıyorum. Nerden kaynaklanıyordu bu yükseklik bilemiyorum ama Jackie ile stüdyoya girmedim bir daha o günden sonra.

Jackie'nin iki bestesini çalmıştık o kayıtlarda: "Dr. Jackle" ve "Minor March" Thad Jones'un "Bitty Ditty" adlı parçasında Art'ın zamanla problemi olduğunu anımsıyorum. Ama Art'ın kendini toparlayacağını biliyordum. Art hassas biridir, onunla dikkatli olmak zorundasın, kırılabilir. Birden kafayı iyice bulmuş olan Jackie bana doğru gelip, "Miles, burda neler oluyor? Art'a bana davrandığın gibi davranmıyorsun. Yanlış çaldığım zaman beni anında ikaz edersin, Art'a neden müsamahalı davranıyorsun?" dedi.

Jackie'ye bakıp –ki iyi bir dosttu, gerçi o uyuşturucuya devam ettiği için yollarımız ayrılmıştı– "Neyin var senin moruk, çişin mi geldi nedir?" dedim. Jackie öyle öfkelenmişti ki, sazını aldığı gibi stüdyodan çıktı gitti. O plakta sadece iki parçada çalmasının nedeni buydu.

O plağı yaptığımız sırada korkunç bir şey olmuştu – Chicagolu Emmett Till adında on dört yaşında bir çocuk Mississippi'de beyaz bir kadınla konuştuğu için bir grup beyaz tarafından linç edilmişti. Cesedini nehre atmışlardı. Onu bulup çı-

kardıklarında balon gibi şişmişti. Dehşet bir olaydı ve New York'ta hepimizi şok etmişti. Hasta etmişti beni. Bu ülkede beyazların siyahlar hakkında ne düşündüğünü siyahlara bir kez daha hatırlatmıştı bu olay. O çocuğun fotoğraflarını hiç unutmayacağım.

Eylülde bir kulüpte çalmak üzere anlaşmıştım ve tam o sıralarda Sonny Rollins ortadan yok oldu, tıpkı hep söylediği gibi. Chicago'da görenler olmuştu onu ama izini bulamadım. (Daha sonra eroin bağımlılığını yenmek için Lexington'a girdiğini öğrenecektim.) Bir tenor bulmalıydım mutlaka, John Gilmore'u denedim. Sun Ra'nın orkestrasında çalıyordu John. Birkaç provaya geldi ama yürümedi, harika bir tenordur oysa. Yapmak istediğim müziğe uymuyordu sadece; bu grupta duymak istediğim ses onunki değildi.

Sonra Philly Joe, John Coltrane'i getirdi. Birkaç yıl önce beraber çalmıştık bir kez, Coltrane'i tanıyordum. Ama o gece Sonny silip atmıştı onu. Bu yüzden Philly onu getireceğini söylediğinde pek heyecanlanmamıştım. Ama birkaç prova sonra –ve Trane'in Sonny'nin onu uçurduğu geceden bu yana ne kadar ilerlediğini duyabiliyordum– eve dönmek zorunda olduğunu söyledi Coltrane ve gitti. Başlarda onunla iyi anlaşamamamızın nedeni Coltrane'in neyi çalıp neyi çalmaması gerektiği konusunda sorular sorarak sürekli kafa sikmesiydi. Yok böyle bir şey. Benim için o profesyonel bir müzisyendi ve benimle çalan insanların müziğin içindeki yerlerini kendilerinin bulmalarını istemişimdir hep. Sessizliğim ve kötü bakışlarım onun canını sıkıyordu galiba.

Trane, Jimmy Smith ile çalmak üzere Philadelphia'ya dönünce grup dağılır gibi olmuştu. 1955 yılında Trane'e gidip bizimle Baltimore'da çalması için yalvarmak zorunda kalmıştık. Olaylar şöyle gelişmişti: Ben menajerliğimi yapmaları için Shaws şirketi ile anlaşmıştım, birden işlere yetişemez olmuştum. Benim için çeşitli kulüplerde iş ayarlıyorlardı. Milt ve Billy'ye daha başından –onlar beyazdı– *benim* ne istediği-

mi söyledim; *onların* istediğini asla yapmayacaktım. Beyazlar siyahlara sürekli ne yapmaları gerektiğini söylüyorlardı. Bu oyunu oynamayacaktım, baştan söyledim bunu onlara.

Jack Whittemore adında birini benimle çalışması için görevlendirdiler. Bir süre sonra dost olduk onunla ama Harold Levett kartal gibi izliyordu onu, çünkü Jack'ten hoşlanmam onun benden yararlanmaya çalışmasına yol açmamalıydı. Coltrane gruptayken benim için bir turne ayarlayan Jack oldu. Baltimore, Detroit, Chicago, St. Louis ve tekrar New York, Café Bohemia.

Her şey tam ayarlanmışken Sonny Rollins geri dönmeyip Trane de Philly'ye gidince tenorsuz bulduk kendimizi. Philly Joe Jones, Trane'i arayıp yalvardı dönmesi için. Trane parçaların tümünü *biliyordu*, parçaları bilmeyen biri ile çalışma riskine giremezdim. Ama bir süre onunla çaldıktan sonra müthiş bir orospu çocuğu olduğunu, tenorda aradığım sesin onun sesi olduğunu anladım.

Onu aradığımız an geri gelmeye zaten karar verdiğini, bizimle çalmayı Jimmy Smith'le çalmaya yeğlediğini daha sonra öğrendik. Benim grubumda daha esnek davranıldığını hissetmişti. Ama biz o zaman bunu bilmiyorduk. Trane, Baltimore'da bize katıldığında yanında sevgilisi Naima Grubbs vardı. Evlendiler orda, grup şahitliğini yapmıştı. Sahne ve sahne dışında uyumlu bir grup olacaktık.

Şimdi saksofonda Trane, davulda Philly Joe, piyanoda Red Garland, basta Paul Chambers ve trompette ben vardım. Ve umduğumdan da kısa bir süre sonra inanılmaz müzik yapıyorduk. Öyle müthişti ki, her gece tüylerim ürperirdi çalarken, dinleyenlerin de öyle. Moruk, öyle korkunç bir müzikti ki, gerçek olduğundan emin olmak için kendimi çimdiklerdim. Eleştirmen Whitney Balliet, "Coltrane'in kuru tonu Miles'in sesini elması yaratmak için yükselen bir dağın zirvesine çıkarıyor," diye yazmıştı. Ama çok geçmeden Trane, bunun da ötesine geçti. Bir süre sonra elmasın kendi olmuştu ve ben bunu biliyordum, onu dinleyen herkes biliyordu.

Onuncu Bölüm

Coltrane'li grubum ikimizi de efsaneleştirmişti. Dünya müzik haritasındaki yerimi o grupla aldım ben. Prestige ve daha sonra Colombia için yaptığımız plaklar müthişti. Bu grup beni ünlü yaptığı gibi para da kazandırıyordu, dediklerine göre o güne kadar hiçbir cazcımn kazanmadığı kadar çok para. İşin o yanını bilemiyorum ama öyle demişlerdi. Çok da iyi eleştiriler aldım o plaklarla, eleştirmenler çok sevmişti hepsini. Her şeyden önce benim ve Coltrane'in çalışına bayılmışlardı ve hepimizi –Philly Joe, Red, Paul– birer yıldız yaptılar.

Çaldığımız bütün kulüplerde iğne atsan yere düşmezdi, kalabalık sokaklara taşar, kuyruklar uzar giderdi. Yağmurda, karda, soğukta ve sıcakta kuyruğa giren insanlar. Acayipti moruk. Birçok ünlü gelip bizi dinliyordu her gece. Frank Sinatra, Dorothy Kilgallen, Tony Bennett (bir gece bize katılıp şarkı söylemişti), Ava Gardner, Dorothy Dandridge, Lena Horne, Elizabeth Taylor, Marlon Brando, James Dean, Richard Burton, Sugar Ray Robinson ve daha birçoğu.

Bu grup eleştirmenlerden son derece iyi eleştiriler alırken ülkede yeni bir hava esmeye başlamıştı: insanlarda yeni bir duygu uyanıyordu; beyaz ve siyah. Alabama'da Martin Luther King otobüs boykotunun önderliğini yapıyordu, siyahların tümü destekliyordu onu. Marian Anderson, Metropolitan Opera'da söyleyen ilk siyah olmuştu. Arthur Mitchell ilk kez beyaz bir dans grubunda yer almıştı. Marlon Brando ile James Dean sinemamn genç yıldızlarıydılar ve ikisinin de "öfkeli genç" görünümleri vardı. *Rebel Without a Cause* (Asi

Gençlik) olay bir filmdi o sıralar. Siyahlarla beyazlar yakınlaşıyor, müzik dünyasında Tom Amca imajı giderek kayboluyordu. Birden herkes öfke, soğukkanlılık, temiz ve sofistike bir görünüm peşindeydi. "Asi" olmak modaydı ve zaten öyle olduğumdan yıldız olmam kolaylaşmıştı. Genç, yakışıklı ve iyi giyinen biri olduğumu da unutmamak gerek.

Siyah, isyankâr, uzlaşmaz, serinkanlı, uyanık, sofistike ve ultra temiz ve ne istersen de – bunların hepsi ve dahasıydım. Ve trompetimden müthiş sesler çıkarıyordum ve müthiş bir grubum vardı. Ünlenmemin tek nedeni asi görünümüm değildi demek istiyorum. Trompetimi çalıyordum ve piyasanın en dehşet grubunun da lideriydim; yaratıcı, hayal gücü yüksek ve çok sıkı çalabilen bir grubun. Ünlenmemin nedeni buydu bana göre. Coltrane'in gruba katıldığı 1955 Eylül turnesinde çok eğleniyor, beraber takılıyor, yemekler yiyip Detroit'te yürüyüşe çıkıyorduk. Paul Chambers, Detroit'tendi ve ben bir süre orda yaşamıştım, eve dönüş gibi bir şeydi bizim için. Adamım Clarence, bahisçi olan, çocukları alıp her gece bizi dinlemeye geliyordu. Detroit harikaydı. Sonra Chicago'ya gitmiştik. Orası da iyi geçmişti. Bir sürü insan tanıyordum Chicago'da, ablam Dorothy orda yaşıyordu, öğretmendi. Çok insan getirmişti bizi dinlemeleri için.

Turne boyunca beni tek rahatsız eden şey Paul Chambers'in Bird'ün eski karısı Doris Sydnor ile beraber olmasıydı. O kancığı benim yanıma yaklaştırmamasını tembihlemiştim Paul'e; istediğini yapabilirdi, yeter ki beni bulaştırmasın, çünkü kadına bakmaya bile tahammülüm yoktu. Benden uzak tutmuştu onu ama samyorum Doris'ten hoşlanmamam hayal kırıklığı yaratmıştı onda. İhtimal Doris'in iyi bir av olduğunu düşünüyordu, şapkasında bir tüy, Bird'ün eski karısıydı ne de olsa. Ama kadın çirkindi moruk, Bird'ün onda ne bulduğunu bilmiyorum – veya Paul gibi yakışıklı ve yapılı birinin. Yüzeyde belli olmayan bir özelliği vardı mutlaka. Yatakta müthiş bir orospu çocuğu olmalıydı.

Chicago'dan St. Louis'e geçmiştik. Orda iyi vakit geçireceğimden şüphen yoktur herhalde. Hepimiz iyi vakit geçirmiştik St. Louis'de. Doğu St. Louis olduğu gibi beni dinlemeye St. Louis'e gelmişti sanki. Eski okul arkadaşlarım da gelmişti, müthiş keyifli olmuştu benim için.

Ailemin beni uyuşturuculardan arınmış, iyi giyimli ve bir grubun liderliğini yapıp para kazanan biri olarak görmeleri beni mutlu etmişti. Annemin ve babamın benimle gurur duyduklarını görebiliyordum, özellikle Colombia ile yaptığım sözleşmeden bahsettikten sonra. Colombia onlar için zirveydi, benim için de öyle. Neyse St. Louis ve turnenin devamı gayet iyi geçmişti.

İnsanlar grupta Sonny Rollins'in yer alacağını ummuşlardı. St. Louis'de Trane'in adını kimse duymamıştı, onu dinleyene kadar herkes biraz kuşkuluydu. Ama Trane uçurdu herkesi, yine de onu sevmeyenler oldu.

Sonny, Lexington'dan çıkıp New York'a döndüğünde Trane grubun değiştirilemeyecek bir parçası olmuş, Sonny'ye ait olan yeri kapmıştı. Trane öylesine müthiş çalıyordu ki, Sonny gidip kendi tarzını değiştirmişti – harikulade bir tarzı vardı oysa. Birkaç kez Brooklyn köprüsüne gidip aletini rahatça çalabileceği bir yer aramıştı kendine, baştan başlıyor gibiydi.

New York'a döndükten sonra Café Bohemia'da çalmaya başlamıştık ve Trane inanılmaz çalıyordu. Colombia Şirketi'nden George Avakian her gece gelip grubu dinliyordu. Grubu çok sevmişti, müthiş bir grup olduğunu düşünüyordu ama Trane'in çalışını seviyordu özellikle. Bir gece bana Trane için, "Çaldığı her nota ile biraz daha irileşiyor, daha uzun boylu görünüyor," demişti. "Her akorun limitlerini zorluyor."

Ama Trane ne kadar iyi çalarsa çalsın, grubu ateşleyen Philly Joe'ydu. Yapmak istediğim her şeyi biliyordu bir kere, çalmak istediğim her şeyi hissediyordu. Yaptığı numarayı ben çalarken değil de ben solomu bitirir bitirmez yapmasını

istemiştim ondan. Kendine has bir vuruşu vardı onun, kasnak vuruşu. O vuruşu "Philly Lick" olarak bilinirdi, onu meşhur etti. Zirveye çıkardı. Benimle yapmaya başladıktan sonra, başka gruplarda çalan müzisyeneler, davulcularına, sololarını bitirdikten sonra "Philly Lick" vari bir şeyler yapmalarım söylemeye başlamışlardı. Ama müzikte Philly'nin doldurması için çok boşluk bırakıyordum. Philly Joe benim müziğimin vazgeçilmez davulcusuydu. (Ayrıldıktan sonra bile çalıştığım davulcuları dinlerken Philly Joe'yu duymaya çalışırdım.)

Philly Joe ile Red Garland yaşıttılar, benden üç yıl kadar daha büyük, Coltrane ve ben aynı yılda doğmuştuk ama ben biraz daha büyüktüm. Paul Chambers grubun bebeğiydi, ama bir ömür boyu çalmıştı sanki. Red de öyle: Ahmed Jamal'ın yumuşak tuşesini, Erroll Garner havasını ve kendine has tarzını veriyordu bana. Her şey dört dörtlüktü.

O yılın en inanılmaz olayı Colombia'nın bana onlarla yapacağım ilk plak için 4000 dolar avans, artı her yıl için 300.000 dolar vermeyi kabul etmesi olmuştu. Ama Prestige beni Colombia'ya kaptırmak istemiyordu, kimsenin benimle ilgilenmediği bir dönemde bana katlanmışlardı. Prestige'le bir yıllık bir sözleşmem vardı ama Colombia kayıtlara hemen başlamak istiyordu. Nasıl bir anlaşmaya varmışlardı bilemiyorum ama Prestige onlarla sözleşmem dolmuncaya kadar piyasaya sürülmemesi şartı ile Colombia için kayıtlara başlamama razı olmuştu. George Avakian Bob Weinstock'u bir şekilde ikna etmişti. Bu arada sözleşmeme göre bir yıl içinde Prestige için dört plak yapmam gerekiyordu (beş plak yapmıştım sonunda). Ekim 1955'te Colombia kayıtlarına başladığımızda Café Bohemia'da çalmaya devam ediyorduk ama kayıtlar anlaşma gereği Mayıs 1956'dan sonra yayınlanacaktı. George, Prestige'in sözleşmem sona erince beni bırakacağını sanıyor ama Bob Weinstock öyle düşünmüyordu.

Prestige'den ayrılmak istiyordum çünkü para vermiyorlardı – hak ettiğimi düşündüğüm parayı. Bir eroinmanken üç

kuruşa satın almışlardı beni. Bob'u bırakacağım duyulduğunda çocukların çoğu çok katı olmakla suçlamıştı beni, kimse yüzüme bakmazken Bob bana bir sürü plak yapma olanağı tanımıştı ne de olsa. Ama ileriye bakıp geleceğimi düşünmeliydim, Colombia'mn önerisini geri çevirmeme imkan yoktu. Aptallık olurdu bu. Artı, beyaz adamın cebinden çıkıyordu, önüme çıkan fırsatı değerlendirmemek için bir neden yoktu. Bob Weinstock ve Prestige'in zamanında benim için yaptıklarına müteşekkirdim. Ama Colombia'nın önerdiği para ve fırsatları göz önüne alınca ilerlemenin zamanıydı.

Kasım ayında Prestige'e karşı sorumluluğumu yerine getirmek için stüdyoya girdim. O kayıtlarda "There Is No Greater Love", "Just Squeeze Me", "How Am I to Know", "Stablemates", "The Theme" ve "S'posin" çalmıştık. Standart parçalardı hepsi. Plağın ismi *Miles*'tı. Colombia kayıtları gizli tutulduğu için herkes o plağın bu grupla yaptığım ilk kayıtlar olduğunu sanmıştı. İyi bir plak yapmıştık Prestige için ama bir sonrakinin yanında hafif kalırdı.

1956'nın başlarında gruptan ve elemanların kişisel çalışlarından çok memnundum. Ama kulüp patronları hâlâ geçmişte cazcılara ödedikleri parada ısrar ediyorlardı. Jack Whittemore'a kulübü her gece doldurduğumuzu, daha fazla para istediğimizi söyledim. Patronlar önce yaygara kopardılar, sonra kabullendiler. Jack'e "kırk–yirmi" setleri çalmayacağımızı da söylemiştim. Sete yirmi gece başlamamızı, saat başı yirmi dakika ara verip sonra tekrar çalmamızı istiyorlardı. Bu şekilde gecede dört veya beş set çalıyor, orospu çocukları gibi yoruluyorduk. Uyuşturucu kullanılmasının bir nedeni de buydu –özellikle kokain– bu setler yoruyordu insanı. Bir keresinde Philadelphia'da bir kulüp sahibine sadece üç set çalacağımı söylemiştim. Kabul etmeyeceğini söyledi, anlaşamadık o zaman dedim. Dışarıya bir göz atıp kuyruğu görünce adam hemen fikir değiştirdi.

Bir de konser hatırlıyorum. 1000 dolar alıyorduk konser

başına. Robert Reisner organize ediyordu konseri, daha sonra Bird üstüne palavra bir kitap yazdı. Neyse, ilk konser biletleri hemen tükenince Reisner ikinci bir konser istedi. Jack Whittemore'a ikinci konser için 500 dolar önerdi. "Olmaz," dedim Jack'e, "neden çıkıp ilk konser için aldığımın yarı fiyatına üfleyelim?" Kabul etmişti sonunda.

Organizatör ve kulüp patronlarının tavırları böyle boktandı o zamanlar, özellikle siyah bir müzisyensen. Ama gittiğimiz her yerde dolu çaldığımız için isteklerimize boyun eğiyorlardı. Bu yüzden anlaşması zor biri olarak tanınıyordum. Haklarıma sahip çıkıyor, beni düzmelerine izin vermiyordum. Haklarıma sahip çıkmamda Harold Lovett bana yardım ediyordu ve öyle soğuk biriydi ki moruk... Kulüp patronları ondan korkarlardı. Harold'ın bana büyük yararı vardı, ihtiyacın olduğu an yanında olacak iyi bir avukata sahip olmanın önemini onunla kavradım. O zamandan beri hep güvenebileceğim iyi bir avukatım olmuştur.

Bir keresinde Don Friedman adında bir işletmeciyi bir yumrukta yere sermiştim. Koşarak üstüme gelip geç kaldığım için bana 100 dolar ceza vereceğini söylemişti. Oysa çalma saatimiz gelmemişti henüz. Don'u yere serdikten sonra Harold'u aramıştım. Harold ağzı kalabalık, patırtıcı orospu çocuğunun biriydi, işi bağlardı. Bağladı da. Başka bir sefer Toronto'da bir işi iptal etmiştim çünkü kulüp sahibi Philly Joe'nun çalışını beğenmemiş, onu hemen işten çıkarmamı istemişti. Trane ve Paul gelmek üzereydiler. Geldiklerinde çalmadığımızı öğrendiler. Çok kızmışlardı bana. Ama nedenini öğrenince beni anlamışlardı.

Toronto'daki bu olaydan hemen sonra, 1956 Şubat veya Mart ayında ilk boğaz ameliyatımı oldum. Grubu bir süre için dağıtmak zorunda kalmıştım. Habis olmayan bir kist aldırdım gırtlağımdan. Bir süredir rahatsız ediyordu beni. Hastaneden çıktıktan sonra bir anlaşma yapmak için ısrar eden biriyle karşılaştım. Konuşma sırasında bir şeyin altını çizmeye

çalışırken sesimi yükselttim ve ses tellerimi mahvettim. On gün hiç konuşmamam gerekiyordu ve ben konuşmakla kalmayıp bağırmıştım. O olaydan sonra sesimde o günden beri benimle olan bir fısıltı oluştu. Önceleri rahatsız oluyordum ama sonra alışıp kabullendim.

Mayısta Prestige için tekrar stüdyoya girmem gerekiyordu ama uzun zamandan beri ilk kez rahatım yerindeydi. Kendime beyaz bir Mercedes-Benz almış, yeni ve güzel bir daireye taşınmıştım. Tan bekar bir insana göreydi daire. Müthiş büyük bir oda ve bir mutfak. John Lewis de aynı binada kalıyordu. Diahann Carroll ve Monte Kay karşımdaki dairedeydiler. Biraz para yapmaya başlamıştım ama çok daha fazlasını yapmam gerektiğini düşünüyordum. Dave Brubeck çok daha fazla kazamyordu. Ama iyi giyiniyordum tekrar. Brooks Brothers ve özel dikilmiş İtalyan takımlar. Hatırlıyorum, bir gece öyle parlaktım ki, aynanın karşısına geçmiş hayranlıkla kendimi seyrediyordum. Harold Lovett oradaydı. O gece çalacaktım ve Harold benimle geliyordu. Ona, "Moruk, bu mavi takımın içine bir orospu çocuğundan daha temiz değil miyim?" diye sormuştum. Evet anlamında başını sallamıştı. Kendimi öyle iyi hissediyordum ki, kapıya doğru yürüdüm. Trompetimi almayı unutmuşum, Harold arkamdan bağırmıştı: "Hey Miles, senin bu temiz ve trompetsiz halini severler mi Bohemia'da, ne dersin?" Gülmeden edemedim.

Susan ve yüz kadar başka kadınla görüşüyordum, en azından bana öyle geliyordu. Ama Frances Taylor'ı -1953'te Los Angeles'ta tanıdığım dansçı- aklımdan çıkaramamıştım hâlâ. Arada sırada görüyordum ama sürekli dans etmek için bir yerlere gitmek üzereydi. Ondan çok hoşlandığımı biliyordum ama New York'ta yeterince kalmıyordu. New York'a yerleşmesini bekliyordum, yerleşeceğini söylemişti.

1956 ilkbaharında Sonny Rollins, Tommy Flanagan (Tommy'nin doğum günüydü), Paul Chambers ve Art Taylor ile bir plak yaptım. Prestige hesabına. Sonra mayısta kendi

grubumla Prestige için tekrar stüdyoya girdik. O kayıtları iyi hatırlıyorum çünkü uzun sürmüştü ve harikulade çalmıştık. Tek kayıt kullanmış, gece kulübünde çalıyormuş gibi rahat çalmıştık. Trane'in bir yerde "Bir bira daha alabilir miyim?" diye sorduğu plaktır o. Sonra da "Nasıldı Bob?" diye sorar. Ve Bob bizle kafa bulmak için parçayı bir kez daha çalmamız gerektiğini söylediğinde, "Neden?" diye sorar.

Bir ay sonra sessizce Colombia için stüdyoya girdik ve üç veya dört parça kaydettik onlar için. İlk Colombia plağım *Round About Midnight*'ta yer aldı o parçalar.

Grubu tekrar biraraya getirdikten sonra Café Bohemia'da çalmaya başladık yine. İlkbahardan 1956 sonbaharına kadar her gece dolup taşmıştı kulüp. Kazanmaya başladığım para ile Irene ve çocuklara bakabilecek duruma gelmiştim. Irene problem olmuyordu en azından. Café Bohemia'da her gece çalmak beni farklı bir sosyal konuma getirmişti. Pezevenklerin ve ayakçıların çevresindeyken, sanatçıların, şairlerin, oyuncuların, modacıların, sinemacıların, dansçıların arasında bulmuştum kendimi. Etrafımda Allen Ginsberg, LeRoi Jones (şimdi Amiri Baraka), William Burroughs (daha sonra *Naked Lunch*'ı yazacaktı, bir eroinman üstüne bir kitap) ve Jack Kerouac gibi insanlardan söz ediliyordu.

1956 Haziranında Clifford Brown trafik kazasında öldü. Bud Powell'ın kardeşi piyanist Richie Powell de onunla beraberdi, o da ölmüştü. Ne dramdı moruk, Brownie ve Richie'nin bu şekilde ölmeleri, o kadar gençken; Brownie yirmi altı olmamıştı henüz. Herkes ondan söz ediyordu, geleceği çok parlaktı. İlk kez Lionel Hampton'un orkestrası ile çalarken dinlemiştim onu, müthiş olduğu hemen belli oluyordu. Kendine has bir tarzı vardı, yaşasaydı başka türlü bir trompetçi olacaktı. Aramızdaki rekabetten ötürü Brownie ile iyi geçinemediğime dair bazı yazılar okudum. Doğru değil bu bok.

Brownie son derece tatlı ve yetenekli biriydi, onun dostluğundan haz duymamak mümkün değildi. Kendine iyi ba-

kan, çok takılmayan biriydi. Birbirimizi gördüğümüzde son derece iyi anlaşırdık; birbirimize saygımız vardı. Can ciğer kuzu sarması değildik ama hoşlanırdık birbirimizden. Brownie'nin ölümü Max Roach'ı çok sarsmıştı çünkü Brownie ile bir grup kurmuşlardı, şimdi Brownie ve Richie'nin ölümü ile grubu dağıtmak zorunda kalmıştı Max. Çok kötü etkilenmişti Max, hatta o günden sonra çalışı değişti diyebilirim. Max ve Brownie birbirleri için yaratılmışlardı, çalışlarından ötürü: ikisi de çok süratli çaldıkları için birbirlerinden beslenirlerdi. Büyük trompetçilerin istedikleri gibi çalabilmeleri için büyük davulculara gereksinimleri olduğunu düşünmüşümdür hep. Benim için öyle olmuştur. Max bana sürekli Brownie ile çalınayı ne kadar çok sevdiğinden söz ederdi. Ölümü Max'ı sarsmıştı, uzun süre toparlanamadı.

Café Bohemia'da yaz boyunca süren iş bitmek üzereydi. Eylül sonunda Colombia için stüdyoya girip "Round Midnight" ve "Sweet Sue"yu kaydetmiştik. Bir de "All of You" Nefis iki baladımız vardı –"All of You" ve "Round Midnight"– *Round About Midnight* plağı için. "Sweet Sue" *Basic Miles* plağına girecekti.

Birkaç hafta sonra Trane, Red, Philly Joe ve Paul ile Prestige için son bir plak yapmak üzere stüdyoya girdik. Uzun bir çalışma olmuştu, "My Funny Valentine," "If I Were a Bell" ve Prestige adı altında çıkan *Steamin', Cookin', Workin'* ve *Relaxin'* plaklarında yer alan birçok parça çalmıştık. Bu plakların hepsi 1956 Ekiminde çıktı. Nefis müzik yapmıştık ve bugün gurur duyuyorum. Ama böylece Prestige ile sözleşmem sona ermişti. İlerlemeye hazırdım.

Müzik dünyasında geçirdiğim süre içinde büyük müzisyenlerin başına nelerin geldiğini görmüştüm, Bird gibi. Temel şeylerden biri, başarının kaç plak sattığın, endüstriyi kontrol eden insanlara ne kadar para kazandırdığınla ölçüldüğüydü. Büyük müzisyen, yaratıcı ve önemli bir sanatçı olabilirdin ama ipleri elinde tutan beyazlara para kazandırmıyor-

san hiçtin. Amerikan halkına hitap etmekteydi asıl para. Colombia ediyordu. Prestige müthiş plaklar yapmıştı ama Amerikan halkına hitap etmiyordu.

Bir müzisyen ve sanatçı olarak müziğimle mümkün olduğunca geniş bir kitleye ulaşmayı istemişimdir hep. Asla utanç duymadım bundan. "Caz" denen müziğin küçük insan gruplarına çalınsın veya müze vitrinlerinde duran antik sanat parçalarından biri olsun diye varolmadığını düşünüyorum. Neden pop müzik gibi geniş kitlelere ulaşmasın? Daha az daha iyidir diye düşünen insanlardan biri değilim ben; seni ne kadar az insan dinlerse o kadar iyi, çünkü yaptığın müzik kitlelerin anlayamayacağı kadar karmaşıktır. Birçok caz müzisyeni açıkça böyle hissettiklerini söylüyorlar. Ama gizliden onlar da daha fazla insan tarafından dinlenmeyi arzuluyorlar. Şimdi isim vermek istemiyorum. Önemli değil. Ama ben hep müziğin sınırlarının olmadığını, nereye gideceğinin, nasıl gelişeceğinin limitsiz olduğunu, yaratıcılığın kısıtlandığı anda öldüğünü düşünmüşümdür. İyi müzik iyi müziktir, ne tür olursa olsun. Sınıflandırmalardan nefret etmişimdir hep. Müziğin sınıflandırılmasına karşıyım.

Yani insanların yaptığım müziği sevmeye başlamaları beni hiç mi hiç rahatsız etmemiştir. Yaptığım müzik popüler olduğu için benimki kadar popüler olmayan müziklerden daha az karmaşık olmalı gibi bir düşüncem olmadı hiç. Popülarite müziğimin değerini azaltamaz veya çoğaltamaz. 1955'te Colombia bana müziğimi insanlara açma olanağı tamdı, bir kapı açtı bana. O kapıdan girdim ve hiç arkama bakmadım o günden beri. Bütün yapmak istediğim trompetimi üfleyip müzik ve sanat yapmak, duygularımı müzikle aktarmaktı.

Ve evet, Colombia çok daha fazla para demekti, ama yaptığın iş için iyi para almanın nesi var? Sefalet ve kasvette bir yarar bulamamışımdır hiç, bana göre değildiler. Eroine bağımlı olduğum zaman iyi tanımıştım ikisini de, özlemiyordum onları. Beyaz dünyadan taviz vermeden istediğimi aldığım,

beni suiistimal etmek için fırsat kollayan insanlara kendimi satmadığım sürece asıl hedefime doğru ilerleyebilirdim. Yaratıcılığını kullanıyorsan her şeyi hak edersin.

O aralar Nancy diye adlandıracağım bir kadın tanımıştım. Teksaslı, sosyeteye hitap eden bir telekızdı. Manhattan'da Central Park'a bakan harikulade bir çatı katında oturuyordu. Carl Lee adında siyah bir sunucu tanıştırmıştı onu bana. Café Bohemia'da çalışırdı Carl Lee. Nancy bana aşık oldu. Orospu çocuğu gibi güzeldi, lafını esirgemeyen cinsten, ben dahil kimseye taviz vermezdi (genellikle bir dediğimi iki etmezdi ama). Ufak tefek, harikulade, hoş bir kadındı, şehvetli. Müthiş bir kadındı Nancy, beni gerçekten uyuşturucudan uzak tutabilen ender insanlardan biri olmuştur.

Asla sokaklara çalışmazdı Nancy, müşterilerinin hepsi toplumun yüksek kesiminden önemli adamlardı – beyazlar daha çok, isim vermeyeceğim. Bu ülkenin en önemli, en zengin, en güçlü adamlarından bazıları diyelim. Düşkündüler Nancy'ye, onu tanıdıktan sonra nedenini anladım. Sıcak, şefkatli, çok zeki biriydi ve güzeldi; çok güzel, çok seksi, erkeklerin ağzının sularını akıtan cinsten. Yatakta orospu çocuğuydu, öyle ihtiraslı ve iyiydi ki, ağlamak isterdiniz. Beni gerçekten sevmişti, onunla yatmak için tek kuruş ödemedim. İyi bir dosttu, neler hissettiğimi, ne yapmak istediğimi biliyordu. Yüzde yüz elli desteklemişti beni.

Beraberliğimiz boyunca birçok kez can simidim olmuştu. Çalmaya gittiğim şehirlerden birinde parasız kalıp takılmışsam Nancy'yi arardım. "Hemen terk et orayı, kaç paraya ihtiyacın var?" derdi. Kaç paraya ihtiyacım varsa yollardı.

Ekim 1956'da Prestige için son kayıtları yaptıktan sonra Café Bohemia'da çaldık bir süre. İşte o sırada Coltrane'le benim aramda tatsız bazı olaylar geçti. Bir süredir birikiyordu zaten. Trane'in kendini salmasını izlemek üzücüydü moruk. Eroine iyice dalmıştı ve çok içiyordu. Geç gelip sahnede sızıyordu bazen. Bir keresinde öyle kızmıştım ki, soyunma oda-

sında yüzüne bir tokat atıp midesine bir yumruk indirmiştim. Thelonious Monk ordaydı o gece, merhaba demek için soyunma odasına uğramış, Trane'e vurduğumu görmüştü. Coltrane hiçbir şey yapmamış, bir bebek gibi durmuştu orda. Monk fena halde kızmıştı bana. Trane'e, "Moruk, senin gibi saksofon çalan biri buna katlanmamalı, istediğin zaman gelip benle çalabilirsin. Ve sen Miles, ona vurmamalısın," demişti.

Öyle öfkeliydim ki, Monk'un sözleri umurumda bile olmamıştı. Zaten onu ilgilendiren bir mesele değildi. Trane'i o gece kovmuştum, bağımlılığını yenmek için Philadelphia'ya gitmişti. Gitmesine üzülmüştüm ama yapabileceğim başka bir şey yoktu, durum öyle gerektirmişti.

Coltrane'in yerine Sonny Rollins'i alıp Café Bohemia'da hafta sonuna kadar çaldım. İş biter bitmez grubu dağıttım ve bir uçağa atlayıp Paris'e uçtum. Lester Young ve Yıldızlar Orkestrası ile çalmak için bir davet almıştım. Percy Heath, John Lewis, Connie Cay, Milt Jackson ve birçok ünlü Fransız ve Alman müzisyen vardı orkestrada. Amsterdam, Zürih, İsviçre, Freiburg, Almanya ve Paris'te çaldık.

Paris'te Juliette Greco ile beraber oldum. Büyük bir kabare ve film yıldızıydı artık. Başta, New York'ta ona davramş şeklimden kaynaklanan bir çekingenlik vardı üstünde. Ona neden öyle davrandığımı izah ettiğimde beni anladı ve rahatladı. İlk karşılaşmamızda olduğumuz gibiydik tekrar. Ve tabii ki Jean-Paul Sartre'la görüşüyordum. Evlerinde veya bir café'de oturup sohbet etmek büyük zevkti benim için. Biraz Fransızca, biraz İngilizce ve işaret dili kullanıyorduk anlaşabilmek için.

Konserden sonra müzisyenlerin çoğu St. Germain Kulüp'e gitmek istemişlerdi, çok popüler bir yerdi. Yanıma Juliette'i de almıştım ve o gece Don Byas'ı dinlemiştik orda. Modern Jazz Quartet elemanları ve Kenny Clarke da ordaydı. Bud Powell ve karısı Buttercup masamıza gelmişlerdi. Bud'ı görmek mutlu etmişti bizi. Paris'e yerleşmişti artık. Bud ve

ben görüşmekten büyük mutluluk duymuştuk, birbirimize sarılmış, yıllar sonra birbirlerini bulan iki kardeş gibi hissetmiştik kendimizi. Birkaç kadeh ve bol muhabbetten sonra biri Bud'ın çalacağım söyledi. Çok sevindiğimi hatırlıyorum, uzun zaman olmuştu Bud'ı dinlemeyeli. Kalkıp piyanoya gitti ve "Nice Work If You Can Get It"i çalmaya başladı.

Fakat çok hızlı, nefis bir girişten sonra bir şey oldu ve dağıldı. Korkunçtu. Şok olmuştum, herkes gibi. Kimse bir şey söylemiyordu, duyduklarımıza inanamıyormuş gibi bakışıyorduk. Bitirdiğinde uzun bir sessizlik oldu. Sonra Bud ayağa kalkıp alnını mendiliyle kuruladı ve eğilerek selamladı bizi. O anda hepimiz alkışladık, çünkü ne yapacağımızı bilemiyorduk. Moruk, o şekilde çaldığını görmek çok acıklıydı. Bud sahneden inerken Buttercup gidip ona sarıldı ve bir şeyler konuştular. Çok üzgün görünüyordu Bud, olanın farkındaymış gibi. İleri safhada şizofrendi artık, eski Bud'dan eser kalmamıştı. Karısı onu masamıza getirdi tekrar. Herkes onu öyle görmekten utanç duyuyordu, tek kelime edemeyecek kadar utanmıştık, yüzümüzde zayıf gülücüklerle oturuyorduk, hislerimizi gizlemeye çalışarak. Tam bir sessizlik vardı. Tam. Yere bir tüy düşse duyardın.

Birden yerimden fırlayıp Bud'a sarıldım, "Bud, bu kadar içince çalmaman gerektiğini biliyorsun, biliyorsun bunu değil mi?" dedim. Gözlerine bakarak ve herkesin duyabileceği kadar yüksek sesle söylemiştim bu sözleri. Bud başını evet anlamında yavaşça sallayıp o delilere has gizemli ve uzak gülümsemesi ile güldü. Buttercup nemli gözlerle bana bakıp davranışımdan ötürü sessizce teşekkür etti. Sonra herkes konuşmaya başladı, her şey Bud çalmaya başlamadan önceki gibiydi. Hiçbir şey yapmadan orda oturmam mümkün değildi moruk, dostumdu o benim ve gelmiş geçmiş en büyük piyanistlerden biriydi. Dayak yiyip Bellevue'ye yollanmıştı. Şimdi Paris'te yaşıyordu, yabancı bir ülkede, başına gelenleri anlayamayacak, belki de umursamayacak insanların arasında. Onun ay-

yaş biri olduğunu düşünüp geçebilirlerdi. Bu çok acıklıydı moruk, Bud'ı böyle görmek ve dinlemek. Asla unutmayacağım.

Aralık 1956'da New York'a dönüp grubu tekrar topladım ve iki aylık bir turneye çıktık. Philadelphia, Chicago, St. Louis, Los Angeles ve San Francisco.

1956 sonbaharında Trane (gruba yeniden katılmıştı) ve Philly Joe eroin bağımlılıkları ile iyice canımı sıkmaya başlamışlardı – geç geliyor, bazen hiç gelmiyorlardı. Trane sahnede kafayı bulmuş bir vaziyette sallanıp dururdu. Trane ve karısı Naima, Philadelphia'dan New York'a taşınmışlardı. Philly'de bulduğu maldan çok daha güçlüydü New York malı, bağımlılığı giderek ve hızla artıyordu. Ahlaki bir mesele değildi bu benim için, çünkü ben de o yoldan geçmiştim, yenilmesi çok güç bir hastalık olduğunu biliyordum. Takıldıkları için başlarının etini filan yemiyordum. Benim canımı sıkan, geç gelmeleri ve sahnede uyuklamalarıydı; buna izin veremeyeceğimi söylemiştim onlara.

Coltrane'in gruba katılmasından sonra haftada 1250 dolar alıyorduk ve sahnede uyukluyorlardı adamlar. Çok zararlıydı bu benim için. Onları bu halde görenler *benim* de eroine devam ettiğimi düşüneceklerdi. Oysa tertemizdim, arada sırada biraz kokain çekmek dışında. Jimnastik salonuna gidiyor, kendimi zinde tutup az içiyor, işimle ilgileniyordum. Onlarla konuşup kendilerine ve gruba ne yaptıklarını anlatmaya çalıştım. Trane'e plak yapımcılarının onu dinleyip sözleşme teklifinde bulunmak için geldiklerini, sonra halini görünce caydıklarını söyledim. Söylediklerimi anlıyor gibi görünüyor ama eroin takılmayı, balık gibi içmeyi sürdürüyordu.

Başka biri olsa bir süre sonra kovardım. Ama severdim Trane'i. Gerçekten severdim, Philly Joe gibi yakın değildik gerçi ama harikulade bir insandı Trane. Tatlı insandı, spritüeldi. Onu sevip şefkat göstermemek mümkün değildi. Hayatında kazanmadığı kadar para kazanıyor, söylediklerimden

sonra kendini biraz toparlar diye düşünüyordum, ama toparlamadı. Bu da üzmüştü beni. Daha sonra Philly Joe'nun Trane için zararlı biri olduğunu anladım. Önceleri eroin takılmaları beni rahatsız etmemişti çünkü çok güçlü çalıyorlardı ama bir süre sonra işler değişmeye başlamıştı. Bazen Philly Joe sahnede rahatsızlanır, "Miles bir balad çal, gidip kusmam gerek, derdi. Gider kusar, sonra da hiçbir şey olmamış gibi gelip davulun başına geçirdi tekrar. Böyle aptallıklar yapıyordu.

1954 veya 1955 başlarında bir ara Philly Joe ile şehir şehir dolaşıp iş bulduğumuz yerde bir süre kalıp çalıyorduk. Sadece ikimiz, yerel müzisyenlerden birkaçını tutup çalıyorduk. 1000 dolar alıyorduk iş başına. Ben arınmıştım eroinden. Bir keresinde Cleveland'deydik, New York'a dönecektik. Joe iki veya üç saat önce bir iğne vurmuştu ama sırtındaki maymun kıpırdanmaya başlamıştı. Havaalanına vardığımızda bilet almak için gişeye seğirtirken huzursuz bir görünümü vardı. Gişede durmuş, ufak tefek, hoş bir beyaz kıza vermek üzere para çıkardığımda bir tanesinin sahte olduğunu fark ettim – "mor para" derdik onlara o zamanlar. O parayı vermezsem paramız bilet almaya yetmeyecekti. Orospunun evladı organizatörün bize sahte para yutturduğunu çaktırmamaya çalışıyorum. Philly Joe'ya baktım ve o da fark etti sahte parayı, ne düşündüğümü biliyordu. Anında kıza ne kadar hoş ve çekici olduğunu anlatmaya başladı. Biz müzisyendik ve onun için bir parça yazmak istiyordu çünkü o çok hoştu, lütfen ismini bir kağıda yazıp bize verir miydi? Kızın ağzı kulaklarına varıyordu, mükemmel bir zamanlama ile parayı uzattığımda ismini yazmakla meşguldü, parayı saymamıştı bile.

Biletleri aldık. Uçağa binerken hastalanmadan New York'a varıp bir iğne vurma kaygısı ile saat hesapları yapıyordu Philly Joe. Ama New York'a giderken Washington D.C.'ye ineceğimiz anons edildi. New York'ta yoğun kar yağışı vardı. Bu arada Philly uçağın tuvaletinde kusuyor. Was-

hington'a vardığımızda aynı şey tekrarlandı. New York havaalanı kapalı. Biletleri iade edip trenle gitmeye karar verdik. Ama Philly'nin Washington'da bir tanıdığı var ve evine uğramamız için yalvarıyor bana. Bir orospu çocuğu kadar öfkeliyim bu arada. Philly davulunun parçalarını taşıyor ve onları kaldıramayacak kadar hasta. Kendi eşyalarımı ve onun yükünü alıp bir taksiye yerleştiriyorum. Bu sırada tekrar tuvalete gidip kusuyor. Taksi ile bu adamın evine gidip bekliyoruz. Adam evde yok ama karısı Philly'yi tanıyor, bizi içeri alıyor. Philly banyoya gidip kusuyor. Sonunda adam geldi ve Philly iğnesini vurup rahatladı. Malın parasını ben vermek zorunda kalmıştım. Acil durumlar için para bulundururum hep Philly'nin haberi olmazdı ama. Yalvar yakar olup parayı benden sızdırmaya çalışırdı çünkü.

Sonunda New York trenine binmiştik. Korkunç canım sıkkındı. Ayrılırken, "Moruk, sakın bir daha böyle bir şey yapma bana, demiştim ona. Garın önünde, karda durmuş, parmaklarım yüzünde, gözlerim yuvalarından fırlayacakmış gibi söylemiştim bunu.

Philly de yüzünde kırılmış bir ifadeyle, "Neden böyle davranıyorsun bana Miles? Senin kardeşinim ben moruk. Seni seviyorum. İnsan hastalanınca nasıl olur biliyorsun! O yetmezmiş gibi bir de sen bozuk atma bana, karın yağmasına kız, çünkü bu yüzden başımıza geldi bu pislik. Tanrı'ya kız moruk, bana değil. Ben seni seviyorum, "demişti.

Bunu duyunca gülmekten nerdeyse yere kapaklanıyordum, öyle gülünçtü ki – öyle çabuk ve ustaca... Ama yine de bir orospu çocuğu kadar öfkeli vardım eve ve kendimi bir daha böyle durumlara sokmamaya yemin ettim.

Bu tür şeyler daha sonra oldu, grupla turnede iken. Philly'nin kaldığı otellere bir saat önce gidip lobide oturur, zamanında dışarı çıkacağından emin olmak isterdim. Resepsiyonda sürekli borcu ile ilgili pazarlıklara girerdi, gülmemek mümkün değildi. Adama şiltenin yanık olduğunu söylerdi,

adam da ona dün gece odasına çıkardığı kadım hatırlatırdı. "Fazla kalmadı ama, ayrıca beni görmeye gelmemişti," derdi Joe.

"Ama size çıktı."

"Bay Chambers ile ilgili olarak görüştü benimle ve o sizin otelinizde değil, ayrılmış bulunuyor."

Bu şekilde sürerdi: "Duşlar tam üç gün çalışmadı," veya "Dört lambanın ikisi yanmıyordu" – her şey olabilirdi. Sonunda otuz veya kırk dolar kesmeyi başarır, o parayı da eroine yatırırdı.

Bir keresinde pazarlık işe yaramadı. Otelin karşısındaki bir kahvede oturuyordum ve birden Philly'nin otel odasının yan penceresinden eşyalarını arka sokağa fırlattığını gördüm. Sonra aşağı inip resepsiyonistle konuşmaya başladı. Kalkıp lobiye gittim, adamın Joe'ya bunu daha önce de yaptığım, bu kez borcunu kuruşuna kadar ödemek zorunda olduğunu, yukarı çıkıp eşyalarını odaya kitleyeceğini söylediğini duydum. Joe, "Peki," dedi, "gidip bir arkadaşımdan borç para alıp geleceğim." Son derece kibirli bir şekilde yürüyüp dışarı çıkarken, resepsiyonist yukarı, Joe'nun odasına çıktı. Joe ise dışarı çıktığında koşup eşyalarını aldı ve bir orospu çocuğu gibi gülerek ordan uzaklaştı.

Philly Joe firlamanın önde geleniydi. Beyaz ve avukat olsaydı, Amerikan Başkanı olurdu, çünkü oraya varabilmek için çabuk konuşup bol palavra atman gerekir. Philly'de bu özellikler fazlasıyla vardı. Ama Coltrane, Philly gibi komik değildi. Joe'nun saçmalıklarına gülebilirdiniz ama Coltrane acıklıydı. Haftalardır üstünden çıkmamış gibi görünen bir takım elbise ile çalıyordu. Buruşuk ve kirli. Uyuşturucunun etkisi altında sallanıp durmuyorsa burnunu filan karıştırırdı, sümüğünü yediği bile olurdu. Philly ve benim gibi kadınlara da düşkün değildi. Çalmaktan başka bir şeyle ilgilenmiyordu, tamamen müziğe vermişti kendini, önünde çıplak bir kadın dursa fark etmeyebilirdi. Çaldığı zaman o kadar verirdi

kendini. Philly Joe kadınların gözdesiydi. Gösterişli ve çekiciydi, çaldığımız zaman neredeyse benim kadar ilgi topluyordu. Tip adamdı. Ama Trane tam tersiydi; müzik yapmak için yaşıyordu. Başka bir şey yoktu onun için.

Bu turnede Philly ve Trane'in uyuşturucu alışkanlıklarının dışında canımı sıkan bir şey daha vardı. Haftada 1250 dolar kazamyordum ama bu kendimi ve grubu geçindirmeye yetmiyordu. Para bölündükten sonra bana 400 dolar kalıyordu. Bu turnede gittiğimiz yerlerde içki borcu yapıyorlardı, paraları yetmiyordu (Philly'yi gruptan çıkardığımda 30.000 dolara yakın borç takmıştı.)

Kıçımı yırtmış çalıyorum ve elimde bir şey yok. Giderek borçlanıyorum ama kulüpler tıka basa dolu, girişte uzun kuyruklar! Kendi kendime, siktir et, dedim, istediğim parayı vermezlerse bırakıyorum. Jack Whittemore'u arayıp haftada 1250 dolara çalmayacağımı söyledim. "Peki," dedi, "ama bu sefer çalıyorsun çünkü sözleşmen var." Haklıydı ama çalmayacaktım. Haftada 2500 dolar istediğimi söyledim ve elinden geleni yapacağını söyledi. Kabul ettiler. Haftada 2500 dolar siyah bir grup için büyük paraydı. Patronlar kızmışlardı bana ama istediğim parayı da verdiler.

Barlara borç yapmakta Paul Chambers'in üstüne yoktu. Parasını verip bar faturasım gösterirdim ve ödemek istemezdi. Bir keresinde ağzına bir tane çakmak zorunda kalmıştım, deli etmişti beni. Paul çok iyi biriydi ama olgunlaşmamıştı henüz.

Bir keresinde, New York'ta Rochester Bar'da çalıyorduk ve kulüp yeterince para kazanmıyordu. Orayı işleten kadını tanıyordum, bana para vermek zorunda olmadığını söylemiştim. Kendi payımı iade etmiştim çünkü parasız değildim, ama diğerlerine ödemek zorunda olduğunu da söylemiştim. Ödemişti. Çalıştığım yer para kazanmıyorsa böyle şeyler yapardım ara sıra, işletmeci iyi biriyse. Neyse, Rochester'da Paul zombi içip duruyordu. Sordum ona: "Neden böyle yapıyorsun Paul? Neden bu kadar çok içiyorsun?"

"İstediğim kadar içerim moruk, bunlardan on tane içsem bir şey olmaz bana.

"İç öyleyse, ben ödeyeceğim," dedim. "Tamam, dedi.

Beş veya altı tane içmişti, "Gördün mü?" dedi. "Etkilenmedim." Sonra spagetti yemeye gittik. Paul, ben ve Philly Joe. Spagettilerimiz geldi ve Paul kendininkine acılı sos boca etti. "Neden yaptın bunu?" diye sordum.

"Acı sosa bayılırım da ondan," dedi.

Philly Joe'ya bir şeyler anlatıyordum, birden bir gürültü duydum, karşıma baktım ve Paul'ün yüzü spagettinin içindeydi, bol acı soslu spagettinin içinde. İçtiği zombiler birden çarpmıştı onu. Küt diye kendinden geçmişti orospu çocuğu. Daha önce iğne de vurmuştu, içkileri de yuvarlayınca tükenmişti. (Ölümü böyle olmuştu; uyuşturucu, alkol ve her şeyde aşırılık, otuz beşinde bile değildi öldüğünde.)

Başka bir sefer Kanada'da, Quebec'de çalıyor, bir eğlence programının içinde yer alıyorduk. Paul sarhoştu, iki yaşlı beyaz kadının yanına gidip "Gösteri bittikten sonra ne yapıyorsunuz kızlar?" dedi. Kadınlar bozulup patrona gittiler. Patrona gidip, "Adamım yanlış davrandı, bu kesin, ama bir eğlence programının parçası olmak yapmak istediğim şey değil zaten, bu işi burda kesmeye ne dersin; bize olan borcunu öde ve gidelim" dedim. Kabul etti. Joe zaten eroin bulamadığı için hastalanmıştı. Beraberinde getirdiği mal bitmişti ve kimsede yoktu. Uçak biletlerimizi aldık ama hava muhalefeti yüzünden ayrılamıyoruz. Herkese tren bileti alacak kadar param yok. Arkadaşım Nancy'yi aramıştım, ihtiyacımız olan parayı hemen göndermişti.

Mart 1957'de New York'a döndüğümüzde artık bana yetmişti, sonunda Trane'i kovdum, ardından da Philly Joe'yu. Trane, Five Spot'ta Monk'la çalmaya başladı. Philly sağda solda çalıyordu, bir yıldızdı artık. Trane'i Sonny Rollins ile değiştirdim, davula da Art Taylor'ı aldım. Trane'i ikinci kez kovmak kolay olmamıştı benim için, çok iyi arkadaştık ve çok şey yaşamıştık birlikte. Başka çıkar yolum yoktu ama.

Café Bohemia'da son iki haftamızı çalarken ve Philly Joe'yu kovmamdan hemen önce hâlâ unutmadığım bir şey oldu. Trompetçi Kenny Dorham geldi bir gece ve çalmak istediğini söyledi. Kenny müthiş bir trompetçiydi – harika bir tarz, tamamen kendine has. Tonunu ve sesini beğenirdim. Ve gerçekten yaratıcıydı, fikirleri zengindi, trompetiyle büyük bir sanatçıydı. Hak ettiği yere gelmemiş bir müzisyendir. Ben öyle herkesin grubumla çalmasına izin vermem, her şeyden önce çalabilmelisin ve Kenny âlâsını çalardı. Ayrıca uzun zamandır tanıyordum onu. Neyse, kulüp tamamen doluydu, o günlerde öyleydi. Kenny'yi tanıştırdım, sahneye geldi ve bir orospu çocuğu gibi çaldı. Benim daha önce çaldığım her şeyi dinleyenlerin kafasından silip attı. Müthiş kızmıştım, kimse kendi işinde başka birinin gelip ona ders vermesinden hoşlanmaz. Jackie McLean de dinleyicilerin arasındaydı, yanına gidip, "Jackie, nasıl çaldım bu gece?" diye sordum.

Jackie'nin beni sevdiğini biliyorum, çalışımı da sever, bana ayak atmayacak. Gözlerimin içine bakıp, "Miles, bu gece Kenny öyle güzel çalıyor ki, sen kendinin bir taklidi gibiydin," dedi.

Nevrim dönmüştü bunu duyunca. Kimseye tek kelime etmeden eve gittim, son sette olmuştu bu. Bunun üstüne düşündüm çünkü çok gururlu biriyimdir. Kulüpten ayrılırken Kenny'ye bakmıştım ve yüzünde boktan bir gülümseme vardı, beş metre boyu varmış gibi yürüyordu. Aramızda geçenlerin farkındaydı – dinleyiciler farkında olmasa bile. O *biliyordu* ve ben *biliyordum* ne olduğunu.

Ertesi gece aym şeyi tekrarlamak üzere geldi, tahmin etmiştim geleceğini çünkü benim dinleyicimin kalite olduğunu biliyordu. Çalmak için izin istedi benden tekrar. Bu sefer önden çalmasını istedim ve bitirdiğinde sahneye çıkıp ağzına sıçtım orospu çocuğunun. Bir önceki gece Kenny gibi çalıp işini kolaylaştırmaya çalışmıştım. Benim öyle yaptığımı biliyordu, ama ertesi gece faka basmıştı, neye uğradığını bilemedi. (Daha sonraları, 1960'ta San Francisco'da tekrarlandı bu, sanıyo-

rum o atışma da berabere bitmişti.) O günlerde böyleydi, jam session'larda paramparça etmeye çalışırlardı seni. Bazen kazanırdın, bazen kaybederdin. Ama Kenny gibi büyük bir trompetçi ile atışınca başka türlü bir haz duyardın. Bir şeyler öğrenirdin, öğrenmemişsen müziğe yanlış takılıyordun, bazen rezil olmak da vardı ama.

Mayıs 1957'de Gil Evans'la stüdyoya girip *Miles Ahead* plağını yaptım. Gil'le tekrar çalışmak müthiş bir deneyimdi. *Birth of the Cool* bittikten sonra sık sık görüşmüştük Gil'le. Onunla tekrar çalışmak bir zevkti çünkü son derece titiz ve yaratıcıydı, düzenlemelerine de güvenim tamdı. Çok iyi bir ikili oluştururduk onunla müzik yaparken, *Miles Ahead* albümünü yaparken emin olmuştum bundan: Müziksel olarak Gil ve ben özel bir ikiliydik. Bu kez büyük orkestra kullanmıştık. Stüdyo müzisyenleriydi çoğu. Daha sonra, *Miles Ahead* çıktıktan sonra Dizzy bir gün gelip plaktan bir tane istemişti, ondakini o kadar çok çalmıştı ki, üç haftada eskitmişti! "Tüm zamanların en iyi plağı, demişti. Hayatımda aldığım en büyük iltifatlardan biri olmuştur bu, Dizzy gibi birinden yaptığım bir şeyle ilgili olarak bunu duymak.

Miles Ahead kayıtları sırasında Café Bohemia'da çalmayı sürdürüyordum. Tenorda Sonny Rollins, basta Paul Chambers, davulda Art Taylor ve piyanoda Red Garland ile. Sonra turneye çıkmıştık yaz sonuna kadar. Ama New York'tayken Five Spot'a gidip Monk ile Trane'in grubunu dinliyordum. Trane benim gibi birden bırakmıştı eroini, Philadelphia'da annesinin evinde kalıyordu. Müthiş çalıyordu, Monk'la mükemmeldiler (Monk da çok sıkı çalıyordu). Sağlam bir grup kurmuştu Monk. Basta Wilber Ware, davulda Shadow Wilson. Trane, Monk için mükemmel bir saksofoncuydu. Monk'un müziğindeki boşlukları Trane, çaldığı akorve seslerle dolduruyordu. Bağımlılığını yendiği için Trane'le gurur duyuyordum, işe zamanında geliyordu. Sonny'nin grupta olmasından ne kadar memnun olsam da –Art Taylor'ın da– yine

de Trane ve Philly ile çaldığım gibi olmuyordu. Eksikliklerini hissediyordum.

Eylülde grubum tekrar değişti. Café Bohemia'da bir gece tartıştıktan sonra Sonny ayrılıp kendi grubunu kurmaya karar verdi. Art Taylor da ayrıldı. Art, Philly'nin çalışına bayıldığımı biliyordu. Hassas biriydi Art, onu incitmeden müziği biraz canlandıracak tarzda çalmasını söylemenin yollarını arıyordum. Küçük değinmelerde bulunuyordum, zilleri daha fazla kullanmaktan filan söz ediyor, ne istediğimi anlamasını istiyordum ama bundan hoşlanmadığını hissediyordum. Art'ı sevdiğim için birilerinden bir şey istediğim zaman olduğumdan daha dikkatli davranıyordum. Etrafında dolaşıyordum meselenin.

Bu birkaç gece sürdü, bu üçüncü veya dördüncü gece sabrım tükendi. Kulüp film yıldızları ile doluydu – Ava Gardner ile Marlon Brando ordaydı sanıyorum (ama onlar hep ordaydı). Ayrıca Art'ın arkadaşları onu dinlemeye gelmişlerdi. Set başladı ve solomu bitirdikten sonra her zaman yaptığım gibi trompetimi kolumun altına sıkıştırıp Art'ın yanına gittim, bazı önerilerde bulundum. Bana kulak asmıyordu. Asabiydi, çocuklar onu dinlemeye gelmişlerdi. Ama umurumda bile değildi bu; doğru çalmasını, her zaman yaptığı gibi fazla yüksek çalmamasını istiyordum. Kontra pedalla ilgili bir şeyler söyledim ve bana "Siktir git başımdan," der gibi baktı. Eğilip kulağına, "Philly'nin bu işi nasıl hallettiğini bilmiyor musun orospu çocuğu!" diye fısıldadım.

Müthiş kızmıştı Art, parçanın ortasında çalınayı kesip davuldan kalktı ve sahneden inip arka odaya gitti. Set bittikten sonra davulunu toplayıp ayrıldı. Kimse tek kelime etmemişti, ben dahil. Ertesi gece Jimmy Cobb aldı yerini ve bir daha o geceden söz etmedik Art'la. Birçok kez görüşmemize rağmen.

O hafta sonu veya ertesi hafta Red Garland'ı kovup yerine Tommy Flanagan'ı aldım. Philly'ye dönmesini söyledim ve

kabul etti. Sonra Sonny'yi Bobby Jaspar ile değiştirdim, eski arkadaşım Blossom Dearie ile evli olan Belçikalı bir saksofoncu. Trane'e tekrar gruba katılmasını önermiştim ama Monk'u bırakamıyordu. Cannonball Adderley, New York'a dönmüştü, yaz boyunca kardeşi kornetçi Nat ile bir grup kurmuş, grubun liderliğini yapmıştı. Ona da gruba katılmasını önermiştim, katılamıyordu ama ekimde belki katılırdı. Cannonball gelene kadar Bobby ile idare edecektim. Harika bir müzisyendi Bobby ama aradığım o değildi. Cannonball ekimde hazır olduğunu söylediğinde onu çıkarıp Cannonball'u aldım.

Kafamda grubu beşliden altılıya genişletme fikri vardı, saksofonlarda Trane ve Canonball. Çıkacak müziği duyabiliyordum moruk, biraraya gelebilirsek müthiş bir grup olacağımızı biliyordum. Gerçekleşmeye hazır değildik henüz, ama yakındık, hissediyordum.

Sonra birkaç haftalığına solist olarak Paris'e gittim. Bu gidişimde tanımıştım Fransız sinemacı Louis Malle'ı. Juliette Greco tanıştırmıştı onu bana. Müziğimi çok sevdiğini söyledi, yeni filminin müziğini yapmamı istiyordu: *L'Ascenseur pour l'Echafaud* (İdam Sehpası). Kabul ettim, benim için müthiş bir deneyim oldu çünkü daha önce film müziği yazmamıştım. Filmin bazı sahnelerine bakıp kafamda beliren fikirleri not ediyordum. Film bir cinayet üstüne kurulmuş gerilim türünden olduğu için müzisyenlerle eski, kasvetli, karanlık bir binada çalmıştık. Müziğe bir atmosfer vereceğini düşünmüştüm ve vermişti de. Herkes çok sevdi o film için yaptığım müziği. Filmin müziği daha sonra Colombia tarafından içinde "Green Dolphin Street"de bulunan *Jazz Track* albümünde çıktı piyasaya.

Paris'te Malle'ın filmine müzik yazarken akşamları St. Germain Kulüp'te çalıyordum. Davulda Kenny Clarke, basta Pierre Michelot, saksofonda Barney Wilen ve piyanoda René Urtreger ile. O iş aklımdan hiç çıkmaz çünkü Fransız eleştir-

menler dinleyicilerle konuşmadığım, parçaları anons etmediğim için kızmışlardı bana. Yapmıyordum çünkü müzik kendi kendini anlatıyordu. Benim kibirli olduğumu, onları küçümsediğimi sanıyorlardı. Sahnede sırıtıp kaşınan siyah müzisyenlere alışıktılar. Beni anlayıp kızmayan bir tek eleştirmen vardı. André Hodeir. Tanıdığım en iyi müzik eleştirmeni olduğuna inamyorum. Neyse, bana kızmaları beni hiç ilgilendirmiyordu, yapmam gerekeni yapmayı sürdürdüm. Gelenleri pek rahatsız etmiyordu zaten, çünkü kulüp her gece doluydu.

Juliette'i sık görmüştüm bu Paris seyahatinde, iki sevgili ve çok iyi arkadaş olacağımızı biliyorduk. Onun kariyeri Fransa'daydı, orda olmaktan çok mutluydu. Oysa benim işim Amerika'daydı. Sürekli Amerika'da olmaktan çok hoşnut olmamakla beraber Paris'e yerleşmeyi de istemiyordum. Paris'i çok seviyordum ama ziyaretçi olarak, çünkü müziğimi orda bulacağımı sanmıyordum. Ayrıca oraya yerleşmiş müzisyenlerin bir şeyler yitirdiğini görmüştüm, Amerika'da olmanın onlara verdiği enerjiyi, uç bir yerde olma duygusunu. Bilemiyorum... tanıdığın, hissettiğin, içinden geldiğin bir kültürün içinde olmakla ilgili galiba. Paris'te yaşıyor olsaydım gidip nefis bir blues dinleyemeyebilirdim veya Monk, Trane, Duke, Satchmo gibi büyük müzisyenleri her akşam dinleyemezdim, New York'ta yapabileceğim gibi. Gerçi Paris'te klasik eğitim görmüş iyi müzisyenler vardı, ama müziği Amerikalılar gibi duymuyorlardı henüz. Bütün bu nedenlerden ötürü Paris'te yaşayamazdım, Juliette anlamıştı beni.

Ekim 1957'de New York'a döndüğümde müziğimde ileri bir adım atmaya hazırdım. Red'den dönmesini istedim, kabul etti. Monk'un Five Spot'daki işinin bitmek üzere olduğunu öğrendiğimde, Trane'i arayıp dönmesini istediğimi söyledim, "Olur," dedi. O iş de olunca müthiş bir müzik olayının gerçekleşmek üzere olduğunu biliyordum, kemiklerimde hissediyordum bunu. Ve gerçekleşti. Sonuna kadar.

On Birinci Bölüm

O zamana kadar yapılmış grup çalışmaları Louis Armstrong'dan Lester Young ve Coleman Hawkins'e, onlardan da Dizzy ve Bird'e gelmiş ve sonunda bebop doğmuştu. 1958'de çalınan her şey bebop kökenliydi. *Birth of the Cool* başka bir yöne gitmişti ama daha çok Duke Ellington ile Billy Strayhorn'un yapmış olduğu bir müzikten gelmişti. Sadece biraz beyazlaştırılmıştı müzik, beyazlar daha rahat dinlesinler, sindirebilsinler diye. Sonra, eleştirmenlerin hard-bebop diye adlandırdıkları "Walkin" ve "Blue 'n' Boogie" plaklarında, blues'un köklerine inip Bird ve Diz'den bir şeyler katmıştım. Harika bir müzikti, çok iyi çalınmış filan, ama uygulanmış fikirlerin genişletilmesinden ibaretti.

Küçük gruplarla yaptığım bütün çalışmaların içinde *Modern Jazz Giants* plağının "Bags' Groove" parçasında yakaladığımız hava, bugün çalmak istediğim müziğe en yakın olanıdır. Bebop tarzında çok nota çalardınız, geveze bir müzikti. Diz ve Bird çok hızlı çalar, çok fazla akor değişimleri kullanırlardı, çünkü müziği öyle duyuyorlardı. Sesleri öyleydi, hızlı ve tiz. Onların müziğe yaklaşımında *çok, aza* yeğleniyordu.

Kendi adıma ben notaları azaltmak istiyordum çünkü çoğu müzisyenin çok kalabalık ve çok uzun çaldıklarını düşünüyordum. (Trane'e müsamaha gösteriyordum çünkü harikulade çalıyordu, onu dinlemeye bayılıyordum.) Ama ben müziği Bird ve Diz gibi duymuyordum. Trane de öyle duymuyordu. Bize uygun olan bir tarz bulmalıydık, seslerimize uygun.

Bu yeni grubumla daha serbest bir müzik yapmak isti-

yordum, daha modal, daha az Batı, daha çok Doğu ve Afrika. Müzisyenlerin kendilerini aşmalarını istiyordum. Bir müzisyeni, her zaman yaptığının dışında bir şey yapmasını gerektiren bir ortama sokarsanız, o değişikliği yaratabilir – ama değişik düşünmek zorundadır. Hayal gücünü kullanmak, daha yaratıcı olmak zorundadır. Riske girmek zorundadır. Bildiklerinin dışına çıkıp çalabilmelidir –çok dışına– ve böylece kendini her zaman olduğu yerin dışında bir yerde bulacaktır, o anda olduğu yerde. Ordan da başka bir yere gidebilir. O zaman kendini daha serbest hissedecek, değişik bir şeylerin gelmekte olduğunu daha kolay sezecektir. Benimle çalan müzisyenlere bildiklerini ve fazlasını çalmalarını söylerim hep. Çünkü o zaman her şey mümkündür, büyük müzik ve sanat böyle yapılır.

Hatırlaman gereken bir başka şey 1944'ün Aralığında değil, 1957'nin Aralığında oluşumuz. Çok şey değişmişti, insanlar farklıydı, sesleri duyuşları farklıydı. Öyle olmuştur hep: her dönemin kendine has bir tarzı vardır. Bird ve Diz kendi dönemlerinde zirvedeydiler – onların tarzı olağanüstüydü. Ama yeni bir şeyler yapmanın zamanıydı.

Bir grup müziğe yaklaşımda yenilik getirip müziği değişik ve yeni bir yere götürecekse bu benim grubumdur, diye düşünüyordum, bu grup yapabilirdi, bunu hissediyordum. Biraraya gelip çalmamızı sabırsızlıkla bekliyordum, herkesin müziğe neler katabileceğini keşfedip birbirimizin seslerine alışmak, zayıf ve güçlü yanlarımızı öğrenmek zorundaydık. Müzisyenlerin birbirlerine ısınmaları bir zaman meselesidir. Bu yüzden stüdyoya gireceğim grupla önce bir turneye çıkmayı severim.

Bu grup için düşündüğüm şey Trane, Red, Joe ve Paul ile önceden yaptığımız müziği fazla değiştirmeden Cannonball'un blues duygusunu katmak ve karışımı iyice yaymaktı. Trane'in armonik ve akorlara dayalı serbest tarzına karşın Cannonball'un blues kökenli alto sesinin yeni bir duygu yara-

tacağını düşünüyordum, çünkü Coltrane'in sesi zaten yeni bir yöne doğru gitmekteydi. Ahmed Jamal'dan öğrendiklerimi uygulayıp müziğe genişlik kazandırmak istiyordum. Kendi trompet sesimin bu karışımın üstünde kaydığını, zaman zaman delip geçtiğini tahayyül edebiliyordum. Doğru yapabilirsek müzik kendi içinde yeterince gerilim taşıyacaktı.

Bu yeni grupta Cannonball dışında tüm elemanlar iki yılı aşkın bir süredir beraber çalıyorlardı. Ama bir tek ses bir grubun kendini duyma şeklini, ritm ve zaman duygusunu tamamen değiştirebilir. Grup yıllardır beraber çalan müzisyenlerden oluşmuşsa bile. Yeni bir ses ilave ettiğinde veya bir ses eksilttiğinde çok şey değişebilir.

Ekim 1957'de turneye çıktığımızda Noel yaklaşmıştı. Chicago'dan başlamıştık çünkü Noel'de ailemle birlikte olmak istiyordum. Kardeşim Vernon, Doğu St. Louis'den, çocuklarım da St. Louis'den –orda yaşıyorlardı– ablam Dorothy'ye, Chicago'ya gelmişlerdi. Chicago'da yaşayan çocukluk arkadaşlarımdan da birkaç kişi katılmıştı.

Biraraya gelip bir hafta yiyip içtik. Çok eğlendik. Turne, başından sonuna kadar çok başarılı geçti. Chicago'da ilk çaldığımızda yıkılmıştı ortalık, o anda anlamıştım müthiş bir turne olacağını. İlk gece blues çalmıştık ve Trane'in tuhaf çalışı karşısında Cannonball'un ağzı açık kalakalmıştı. Ne çaldığımızı sormuştu bana, "Blues çalıyoruz," demiştim.

"Ben blues'un böyle çalındığım duymadım şimdiye kadar!" demişti. Trane bir parçayı kaç kez çalmış olursa olsun her seferinde değişik çalmanın bir yolunu bulurdu. Setten sonra Trane'e Cannonball'u mutfağa götürüp ne yaptığını anlatmasını söyledim. Anlatmıştı ama 12 bar blues modunda o kadar çok değişiklik yapmıştı ki, başladığında dikkat etmezsen, solonun ileri safhalarında parçanın neresinde olduğunu anlayamazdın, iş işten geçmiş olurdu. Cannonball, Trane'in çalışının blues'u andırdığını, ama aslında blues olmadığını söylemişti, tamamen farklı bir şeydi. Bu Cannonball'un kafa-

sını fena halde karıştırmıştı çünkü Cannonball blues çalıyordu.

Ama Cannonball olayı çabuk kaptı, parmaklarınızı şaklatmanız kadar çabuk, birdenbire kapmıştı. Sünger gibiydi; her şeyi emiyordu. Trane'in çok değişik çaldığım ona önceden söylemeliydim, çünkü onunla daha önce hiç çalmamıştı. Ama Cannonball işe uyandıktan sonra müthişti, nefis çalıyordu. Cannonball ve Trane çok farklı iki müzisyendi ama ikisi de müthişti. Cannonball gruba ilk katıldığında hemen ısınmışlardı ona. Sürekli gülen, kibar, çok zeki biriydi.

Bir süre sonra grubun sesi giderek kalınlaşmaya başlamıştı, neredeyse bir kadının aşırı makyaj yapması gibi bir şeydi bu. Grubun kimyası ve herkesin herkesten beslenmesi, müzisyenleri bildiklerinin üstüne çıkarak çalmaya itmişti. Trane inanılmaz, tuhaf, harikulade bir şey çalardı ve Cannonball ordan alıp başka bir yere götürürdü müziği. Ben sesimi tam ortaya koyup onların üstüne çalar, yaptıkları müziğin üstünde kayardım. Veya çok hızlı ya da Freddie Webster gibi vızıldayarak çalardım. Bu da Trane'i başka bir yere götürür, o başka bir harikulade tuhaflık çalar, Connonball da katılırdı. Paul nefeslilerin arasında bir gerilim makinesi gibi çalışırdı, yaratıcı bir gerilim ortamı ile beslerdi bizi. Ve Philly Joe herkesi limitlerine dek zorlayarak o eşsiz kasnak vuruşları ile beslerdi bizi. Ve ben onlara, "Fa sesini son vuruşa kadar bırakmayın. Dört vuruş gibi çalacağınıza beşinci vuruşta keserseniz modu beş vuruş uzatabilirsiniz. Son barda bırakın, barı vurgulayarak," gibi bir şeyler söylerdim, dinlerlerdi. Dört dörtlük olurdu her şey.

Trane duyduğum en yüksek ve hızlı saksofoncuydu. Çok hızlı ve çok yüksek çalabilirdi; güçtür hem hızlı hem de yüksek çalmak. Çünkü yüksek çalan müzisyenler kendilerini kilitlerler. Böyle çok volümlü çalmaya çalışırken çuvallayan çok saksofoncu gördüm. Ama Trane bunu yapabiliyordu ve olağanüstüydü. Saksofonu ağzına götürdüğü anda cin çarp-

mış birine dönerdi. Müthiş bir tutku... ateş sarardı içini, oysa çalmadığı zamanlar öyle yumuşak biriydi ki... Şeker gibi.

Bir keresinde California'da bir dişçiye gidip diş taktıracağını söylediğinde beni fena halde korkutmuştu. Trane iki ses birden üfleyebilirdi ve ben bunun nedeninin o eksik diş olduğunu sanıyordum. Ona sesini veren şey o dişin eksik oluşuydu. Dişçiye gideceğini söylediğinde paniğe kapılmıştım. Dişçi ile randevusunun prova saatine denk geldiğini söyledim ona. Randevusunu erteleyebilir miydi? "Olmaz," demişti, "olmaz moruk, provaya gelemeyeceğim. Dişçiye gitmem gerek." Ne tür bir şey taktıracağını sordum, "Sabit," dedi. Takıp çıkarılabilen cinsten bir şey yaptırması için ikna etmeye çalıştım; bu şekilde, çalmadan önce dişi çıkarabilirdi. Deliymişim gibi bakmıştı bana. Dişçiye gitti ve bir piyano gibi döndü, sürekli sırıtıyordu. O gece ilk solomu çaldım ve Philly Joe'nun yanına gidip Trane'in çalmasını bekledim, neredeyse ağlayacaktım, çünkü kendini mahvettiğinden emindim. Ama her zaman yaptığı gibi cümlelerini üflemeye başlayınca bir orospu çocuğu kadar rahatlamıştım moruk!

Trane benim grubumdayken hiçbir şeyi not etmezdi. Aletini alıp çalmaya başlardı, her şey kafasındaydı. Provalarda ve işe giderken sürekli müzik üstüne konuşurduk tabii ki. Ona bir şeyler açıklardım, her zaman dinler ve uygulardı. "Trane, kullanacağımız akorlar bunlar, ama aynen çalma onları, değişiklik yap, tamam mı? Bazen ortadan başla ve üçlü aralıklarla çalabileceğini unutma. Yani iki barda 18 veya 19 değişik şekilde çalabilirsin." Gözlerini kocaman açıp dinlerdi, sünger gibiydi, emiyordu her şeyi. Trane buluşları olan biriydi, böyle insanlara bazı şeyleri gerektiği gibi anlatabilmek önemlidir. Bu yüzden ona ortadan başlamasını söylerdim, çünkü zaten öyle yapacaktı. Trane ona verdiğim akorları akor gibi çalmayan tek müzisyendi.

İşten sonra odasına gidip aletini çalışırdı herkes eğlenirken. Üç set çaldıktan sonra saatlerce odasında çalardı. Daha

sonra, 1960'ta Paris'te yaşlı bir antikacıdan aldığım bir soprano saksofon hediye ettim ona, tenor çalışını etkilemişti soprano. Sopranodan önce Dexter Gordon ve Eddie "Lockjaw" Davis gibi çalıyordu hâlâ. Sonny Stitt gibi, Bird gibi. Sopranoyu aldıktan sonra tarzı değişti. Kimse gibi çalmıyordu artık, kendi gibi çalıyordu. Sopranoda daha hızlı ve daha yumuşak çalabildiğini keşfetmişti. Çok heyecanlandırmıştı bu onu, çünkü sopranoda tenorda yapamayacağı şeyler yapabilirdi. Soprano düz bir alettir, ayrıca yüksek perdeden çalmayı sevdiği için sopranoda müziği daha iyi duyup daha iyi düşünüyordu. Bir süre sonra sopranoda sesi bir insan sesini andırır olmuştu, ağlayan bir insanın sesini.

Trane'den çok hoşlanmama rağmen beraber takılmıyorduk, sahneden indik mi yollarımız ayrılıyordu, tarzlarımız farklıydı. Daha önce kendini eroine iyice kaptırdığı için takılmıyorduk, çünkü ben yeni dönmüştüm ordan. Sonraları tamamen temiz takılıp işten sonra odasına gidip aletini çaldığı için. Müziği çok ciddiye almıştı hep, sürekli çalışırdı ama şimdi bir amaç olmuştu müzik onun için. Bana çok zaman yitirdiğini, özel hayatını, ailesini ve en çok da müziğini ihmal ettiğini söylemişti. Müziğini geliştirmekten, çalmaktan başka bir isteği yoktu. Tek düşüncesi buydu. Bir kadının çekiciliği onu baştan çıkaramazdı, çünkü müziğin güzellikleri baştan çıkarmıştı onu, karısına sadıktı. Oysa ben çalmayı bitirir bitirmez o gece hangi çekici kadınla beraber olsam diye düşünüyordum. Bir kadınla takılmadığım zaman Cannonball ile oturup geç saatlere kadar müzik konuşuyorduk. Philly ile dosttuk hâlâ ama sürekli uyuşturucu peşindeydi. O, Paul ve Red. Ama hepimiz birbirimize yakındık ve iyi anlaşıyorduk.

New York dönüşü Cannonball bir plak yapmak üzere Blue Note ile anlaşmış, benden çalınamı istemişti, para almadan çalmıştım. Plağın adı *Something Else*'di, iyi müzik yapmıştık. Nisanda kendi grubumu stüdyoya sokup Colombia adına "Billy Boy", "Straight, No Chaser", "Milestones", "Two

Bass Hit", "Sid's Ahead" ve "Dr. Jackle"ı kaydettik, *Milestones* albümü için. Red'e bir şeyler anlatmaya çalışırken kızıp gittiği için "Sid's Ahead" parçasında piyanoyu ben çalmıştım. Grubun sesini çok sevmiştim bu plakta, özel bir şey yakaladığımızı biliyordum. Trane'le Cannonball iyice alışmışlardı birbirlerine, müthiş çalıyorlardı.

Modal formda yazıp çalmaya başladığım ilk plak *Milestones*'du. Modal müzikte her gamın yedi sesi kullanılır. Her sesin bir gamı vardır, minör gam. Besteci-aranjör George Russell, "Modal müzikte Fa'nın olması gerektiği yerde Do vardır," derdi. Piyanonun aslında Fa sesi ile başladığım söylemişti. Benim modal müzikte keşfettiğim, bu şekilde çalıp belli bir yöne gittiğin zaman sonsuza dek gidebilmendi. Akor değişimlerine filan kafa yorman gerekmiyordu. Müzik çizgisi ile çok daha fazla şey yapabilirdin. Modal çaldığın zaman mesele ne kadar melodik olabildiğindi. Akorlarla çalmak gibi değildi, akorlarla çaldığın zaman otuz iki bar çalacağını bilirsin ve akorlar bittiğinde tekrar başa dönüp aynı şeyleri yeni bir yorumla çalmaktan başka yol yoktur. Bu tarz çalmaktan uzaklaşıp daha melodik tarzlara kayıyordum. Modal formda olasılıklar genişti.

Red bana kızıp gidince Bill Evans adında bir piyanist buldum. Red'e kızgın değildim ama grubun sesine istediğim katkıyı yapamıyordu artık. Modal müziğe ilgi duyan bir piyaniste ihtiyacım vardı ve Bill Evans modal müziğe ilgi duyuyordu. George Russell tanıştırmıştı onu bana, George'un öğrencisi olmuştu Bill. George'u eski günlerde, Gil'in evinde takıldığımız dönemde tanımıştım. Modal müziğe iyice kafayı takınca George'dan birini önermesini istemiştim, o da Bill'i önermişti.

Gine kökenli bir Afrika dans topluluğu izlerken takılmıştım modal müziğe ilk kez. Frances Taylor ile görüşmeye başlamıştım tekrar: New York'a taşınmıştı ve bir gösteride dans ediyordu. 52. Sokak'ta rastlamıştım ona bir gün, çok sevin-

miştim. Bütün dans gösterilerine giderdi, ben de onunla gidiyordum. Neyse, bu dediğim topluluğun gösterisine gitmiştik, Ballet Africaine; attıkları adımlar, uçarcasına yaptıkları hareketler uçurmuştu beni. Sonra parmak piyano müziği eşliğinde söylenen şarkılar, dans eden bir adam vardı ki müthiştiler! Harikuladeydi. Ve ritmleri! Dansçıların ritimleri inanılmazdı. Onları izlerken ritmi sayıyordum. Öyle akrobatiktiler ki... Danslarını izleyen bir davulcuları vardı, sıçradıklarında DA DA DA DA DUM diye giden müthiş bir ritmde çalıyordu. Düşerlerken patlatıyordu ritmini. Yapılan her hareketi yakalıyordu. Diğer davulcular da öyle. 5/4'lük, 6/8'lik ve 4/4'lük ritimler kullanıyorlardı. Sürekli değişiyordu ritm. Bu onların sırrıydı, içlerindeki gizemli şeydi. Onların danslarını izleyerek bu işi kapınama imkan yoktu, çünkü ben Afrikalı değildim, ama yaptıklarına bayılmıştım. Onları taklit etmek istemiyordum ama kavramı kapmıştım.

Bill Evans–bazen Moe diye çağırırdık onu–gruba katıldığı zaman öyle sessizdi ki moruk... Bir gün, tepkisini merak ettiğimden, "Bill, bu grupta kalabilmek için ne yapmak zorunda olduğunu biliyorsun değil mi?" diye sormuştum.

Bir soru işareti gibi bakmıştı bana, başını sallayıp, "Hayır Miles, ne yapmalıyım?" diye sormuştu.

"Bak Bill, hepimiz kardeşiz, hepimiz bu işin içindeyiz, senin grubu halletmeni istiyorum, anlıyor musun? Grubu düzmen gerekiyor. Herkesi," demiştim.

On beş dakika kadar düşündükten sonra yamma gelip, "Miles, söylediğini düşündüm ve yapamayacağım, mümkün değil. Herkesi mutlu etmek isterdim ama yapamayacağım, demişti.

Ona bakıp gülümsemiş, "Adamım benim!" demiştim. O zaman anlamıştı onunla kafa bulduğumu.

Bill beraberinde geniş klasik müzik bilgisini de getirmişti, Rachmaninoff ve Ravel gibilerini. İtalyan piyanist Arturo Michelangeli'yi dinlememi de o önermişti. Dinledim ve çalışı-

na aşık oldum. Bill'in piyanoda tatlı bir ateşi vardı, çok sevdiğim bir yanıydı bu. Yaklaşımını, bir şelaleden sıçrayan su damlalarını andıran notalarım, kristal sesini seviyordum. Grubun sesini yeniden düzenlemem, Bill'e uygun bir hale getirip daha yumuşak parçalar seçmem gerekmişti. Bill ritmin gerisinde çalardı, hoşlamyordum bundan, grupla beraber çaldığı gamlardan da. Red'in çalışı ritmi sürüklemeye yetmişti ama Bill daha ekonomik çalıyordu ve modal tarz için daha uygundu. Yine de seviyordum Red'in çalışını, birkaç kez bize katılıp çalmıştı tekrar, ama Ahmed Jamal'ın etkisinde çaldığımız dönemde sevmiştim onun çalışını en çok. Bill de biraz çalabiliyordu Ahmed Jamal tarzını ama arada sırada kendini kaybediyordu.

1958 ilkbaharında iki yıldır çaldığımız Café Bohemia'dan ayrılıp Village Vanguard'a geçmiştik, Max Gordon tarafından işletilen bir kulüptü Village Vanguard. Bizi Café Bohemia'da dinlemeye gelenler Village Vanguard'a geliyorlardı şimdi, her gece doluyordu kulüp. Max, Bohemia'dan daha çok para teklif etmişti bize. Açılıştan önce 1000 dolar vermezse başlamayacağımı söylemiştim. Vermişti.

Ama 1958'de en önemli olay Frances Taylor'ın tekrar yaşamıma girmesi olmuştu. Harikulade bir kadındı moruk, onunla olmaya bayılıyordum. Herkesi terk etmiş, zamanımı onunla geçirir olmuştum. Öyle uyumluyduk ki – ben ikizlerim, o da terazi. İnanılmaz buluyordum onu. Uzun boylu, bal kahverengi saçlı, çok güzel, tertemiz ve yumuşak cildi olan bir kadındı. Hassas, sanatçı ruhlu, kibar, asil, zarif biri. Onu mükemmelleştiriyorum değil mi? Öyleydi ama. Herkes ona bayılıyordu, Marlon Brando hastaydı ona, Quincy Jones da öyle. Quincy ona bir yüzük bile hediye etmişti ama benim bildiklerimi bilmiyor hâlâ. Frances'le benim Onuncu Cadde'deki dairemde yaşamaya başladık, yolda yürürken trafiği durduruyorduk.

Mercedes-Benz'imi üstü açık beyaz bir Ferrari ile takas

etmiştim. 8000 dolara patlamıştı bu bana, o zaman için çok paraydı. Böyle inanılmaz bir araba ile dolaşıyorduk. Benim gibi kapkara bir orospu çocuğu, harikulade bir kadınla spor bir Ferrari'nin içinde. Frances'in arabadan bir inişi vardı, sırf bacak. Uzun, harikulade bacakları vardı, bir dansçı gibi kullanırdı bedenini. İnsanlar durup ağızları bir karış açık bakakalırlardı.

Toplum içinde son derece şık ve temiz giyiniyordum, Frances de öyle. *Life* dergisi beni halkına örnek bir siyah olarak kapak yapmıştı hatta. Hoşuma gitmişti ama neden bu iş için Amerika baskısını değil de Avrupa baskısını seçmişlerdi acaba?

Frances, Chicago'dan, bense orta batıdandım, bu kadar iyi uyuşmamızın nedenlerinden biri de bu olmalıydı, çünkü birbirimize bazı şeyleri açıklamamız gerekmiyordu. Ve siyahtı, bu da önemliydi, gerçi kadın konusunda bir ırk ayrımı söz konusu değildir benim için: Uyamksalar uyanıktırlar, renkleri ile ilgili bir şey değildir bu.

Frances benim için harikaydı çünkü beni durultup sokaklardan çekmişti, müziğime daha çok veriyordum kendimi. Ben yalnızlığımı seven biriyimdir, o da öyleydi. Bana sürekli, "Bu beraberliğin dört yıl provasını yaptık Miles, yürütelim," derdi. Frances'i o kadar çok sevmeye başlamıştım ki, ilk kez kıskançlık duyguları yaşıyordum. Bir keresinde eve gelip Quincy Jones'u çekici bulduğunu söylediğinde ona vurduğumu anımsıyorum. Ne olup bittiğini anlayamadan yere sermiştim onu. Evden kaçıp karşı dairede oturan Monte Kay'a sığınmıştı, çırılçıplak. Giyecek bir şeyler bulup Bill Evans'ın yanına gitmiş, geceyi orda geçirmişti, benim Monte Kay'ın kapısını kırıp içeri gireceğimden korkmuştu. Bill beni arayıp Frances'in yanında ve emniyette olduğunu söylemişti. Frances'e bana asla Quincy Jones'tan söz etmemesini söylemiştim, bir daha benim yanımda adını bile anmadı.

Bütün çiftler gibi tartışırdık ama ona daha önce hiç vur-

mamıştım – sonuncu da olmayacaktı. Ona her vurduğumda kendimi çok kötü hissettiğimi hatırlıyorum, çünkü onun suçu yoktu, benim kıskanç ve öfkeli olmamdı nedeni. Frances ile beraber oluncaya dek kıskanç olmadığımı düşünürdüm. Kadının ne yaptığını umursamazdım, önemi yoktu benim için, çünkü tamamen müziğe vermiştim kendimi. Şimdi önemliydi ve benim için yeni bir şeydi bu, anlamakta zorlandığım bir şey.

Bir stardı Frances ve süper star olma yolundaydı, benimle beraber olduğu sıralarda bir numaralı siyah kadın dansçıydı sanıyorum. Broadway'de *Batı Yakasının Hikayesi*'nde dans ettikten sonra teklifler yağmıştı. Ama onu evde, yanımda istediğim için engellemiştim. Daha sonra bizzat Jerome Robbins gelip *Batı Yakasının Hikayesi*'nin sinema uyarlamasında oynamasını istediğinde izin vermedim. Sammy Davis Jr. ile *Golden Boy* filminde oynamasına da hayır demiştim. Ertesi sabah ilk provayı yapacaktı, Philadelphia'daydık, Sammy Davis ona ertesi sabah provaya gelmesini söyledi ve o sabah biz New York yolunu tutmuştuk. Cevabım buydu.

Sürekli yanımda istiyordum onu. Ama tartışırdı benimle, onun da bir kariyeri vardı, o da bir sanatçıydı. Ama bizi ayrı tutacak şeyleri duymak istemiyordum. Bir süre sonra sözünü etmekten vazgeçip dans dersi vermeye başladı. Uygundu bu benim için çünkü her gece yammdaydı.

Frances'ın önceki evliliğinden bir oğlu vardı. Jean-Pierre, Frances'in anne ve babası Maceo ile Ellen'in yanında, Chicago'da kalıyordu. Frances de böylece kendi kariyeri ile ilgilenebiliyordu. Beraber yaşamaya başladıktan bir süre sonra babası aramıştı beni Chicago'dan, benimle konuşmak istiyordu. Asıl meseleye gelinceye kadar lafı dolandırmıştı biraz, Frances ile ne zaman evlenmeyi düşündüğümü bilmek istiyordu aslında. "Bak Miles," demişti, "bir şeyle bir süre beraber olduktan sonra huyunu suyunu öğrenirsin, malı tanırsın, almayı isteyip istemediğini bilirsin. Nedir seninle Frances'in durumu? Ne zaman evlenmeyi düşünüyorsunuz?"

Frances'in babasından hoşlanırdım, iyi adamdı. Ama kafasının nasıl çalıştığım da biliyordum, kızının geleceği ile ilgileniyordu; çünkü öyle biriydi. Ben de, "Dinle Maceo, bu seni hiç ilgilendirmez. Frances durumdan memnun, sen niye bu işe burnunu sokuyorsun? Yetişkin insanlarınız biz," demiştim.

Bir süre bu konuyu açmamıştı ama daha sonra ufak ufak değinmeye başlamıştı, ben de her seferinde aynı şeyi tekrarlıyordum. Frances ile evlenene dek sürmüştü bu.

Frances, *Porgy and Bess* müzikalinde dans ediyordu tekrar karşılaştığımızda, defalarca izlemiştim onu; *Porgy and Bess* plağını yapma fikri böyle doğmuştu. Frances ile beraber olmanın müzik dışında da yararı olmuştu bana. Gidip onu izlerken dansa merak salmıştım, tiyatroya da; çok oyun izlemiştik beraber. Onun için de bir de şarkı yazmıştım, "Fran Dance"; *Green Dolphin* albümündedir o parça. Frances, *Porgy and Bess*'ten sonra *Mr. Wondesful*'da oynamıştı, Sammy Davis Jr. ile.

İnsanlar bu arada "Ermiş Miles Davis"ten söz ediyorlardı. Bu saçmalık nasıl başlamıştı bilemiyorum, ama herkesin ağzındaydı. Eleştirmenler bile sırtımdan inip beni "Charlie Parker"ın varisi ilan etmişlerdi.

Bill Evans bize katıldıktan sonra altılı ile yaptığımız ilk önemli plak, *Jazz Track* oldu. Mayıs 1958. "Green Dolphin Street", "Stella by Starlight", "Love for Sale" ve "Fran Dance" çalmıştık o plakta. Bu kayıtlarda Philly Joe sırra kadem bastığı için onun yerine Jimmy Cobb çalmıştı. Herkes Philly'nin uyuşturucu probleminden yaka silkiyordu, tahammül edilmez bir hal almıştı. Sonunda gruptan ayrılıp Red Garland ile kendi grubunu kurdu. Philly'nin kasnak vuruşlarını özleyecektim ama Jimmy gruba kendi sesini katabilen çok iyi bir davulcuydu. Philly'yi özleyecektim ama Jimmy ile iyi olacaktı, bunu biliyordum.

Green Dolphin Street albümünün bir yüzünde Louis

Malle'ın filmi için yaptığım müzik yer almıştı. Altılı ile yaptığım ilk önemli plak o olmuştu. Sonra bir süre New York'ta, Village Vanguard'da, daha sonra da Newport Caz Festivali'nde çaldık.

Festival dönüşü *Porgy and Bess* kayıtları için Gil Evans ile stüdyoya girdim. Bu plakta Trane ve Cannon'ı kullanmamıştım çünkü saksofonda çok ağır basacaklardı. Benimse istediğim düz seslerdi. Oysa Trane ve Cannon'la kimse baş edemeyeceği için ister istemez ön plana çıkacaklardı. Ben de basit ve düz çalan birkaç müzisyen tuttum. Bill Evans da yoktu o plakta çünkü piyano kullanmamıştık. Ama Paul ve Jimmy çalmışlardı, bir de Philly birkaçyerde özel bir şeyler çalmıştı. Diğer müzisyenler stüdyo müzisyenleriydiler ve biri, Bill Barber, *Birth of the Cool* plağında çalmıştı daha önce. Çok keyifli bir çalışma oldu çünkü insan sesine yakın bir sesle çalmak gerekiyordu bazı yerlerde. Zordu ama becermiştim. Gil'in düzenlemeleri olağanüstüydü. "I Love You Porgy" parçasında bana bir düzenleme yazıp üstünde çalmam için bir gam vermişti sadece, tek akor bile yoktu. Çok serbest çalmıştım böylece.

Ravel ve birçok başka müzisyenin yanı sıra Aram Haçaturyan'ı da Bill Evans sayesinde keşfetmiştim. Kullandığı değişik gamlar ilgimi çekiyordu. Bazı klasikçiler uzun zamandır çok değişik şeyler yazıyorlardı, ama caz müzisyenleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildi. Caz müzisyenleri sürekli akorlar veriyorlardı bana, oysa ben akor çalmak istemiyordum o sıralar. Müzik çok ağır oluyordu akorlarla.

Neyse, *Porgy and Bess* bittikten sonra Philadelphia'ya gidip Showboat'ta çaldık. Polis Jimmy ile Trane'i uyuşturucudan tutuklamaya teşebbüs etmiş ama hiçbir şey bulamamıştı, ikisi de temizdi. Bana da bulaşmışlardı bir keresinde, üstümü aramışlardı. Pantolonumu indirip başka yerimde bir şey bulamayacaklarına göre kıçımın deliğinden içeri bakmalarını söylemiştim orospu çocuklarına. Philadelphia polisi tam bir

baş belasıydı, sürekli rahatsız ederlerdi ve ülkenin en yoz teşkilatlarından biriydi, ırkçıydılar ayrıca.

Grupta huzursuzluk başlamıştı. Bill seyahat ve otellerden nefret ettiği için yedi ay sonra ayrılıp kendi grubunu kurmaya karar vermişti. Cannonball da aynı şeyleri söylüyor, eski grubunu toplamak istiyordu. Coltrane bile böyle düşünüyordu. Cannonball turne boyunca grubun idareciliğini yapmaktan da şikayetçiydi, para hesabını ve ödemeleri o yapıyordu. Ama bu işi ona yaptırmamın nedeni bu tür işlerde çok iyi olmasıydı, çok da güvenim vardı ona. Ek bir para da ödüyordum ona bu iş için. Benden sonra en çok parayı o alıyordu. Gruba ilk katıldığında bir sene sonra ayrılacağını söylemişti. Ekim 1958'de doluyordu senesi. Biraz daha kalması için ısrar edince kabul etti. Harold Lovett ile epey dil dökmemiz gerekmişti onu ikna edene kadar.

Bill'in ayrılma nedenlerinden bazıları beni üzmüştü, bazı siyahların onun için siyah bir grubun şamar oğlanı olduğunu söylemeleri gibi. Birçok siyah, zirvede bir siyah grubun lideri olarak siyah bir piyanist bulmamı istiyordu. Çok ters bu bana; grubuma en iyi müzisyenleri istemişimdir hep, siyah, beyaz, sarı veya kırmızı fark etmez. İstediğim gibi çalsınlar yeter ki... Ama bu söylentiler Bill'in içine işledi bir süre sonra, rahatsız olmuştu. Çok hassas biriydi Bill, kolay etkilenirdi. Sonra bazıları onun yeterince hızlı ve güçlü çalmadığını, çok kırılgan çaldığını söylüyorlardı. Bütün bunların üstüne seyahat ve oteller eklenince ayrılıp kendi grubunu kurma arzusu ağır basmıştı. Kendi müziğini yapmak istiyordu, Cannonball ve Coltrane gibi.

Her gece aynı programı çalıyorduk, standart ağırlıklı. Kendi müziklerini çalıp kendi müzikal kimliklerini bulmak istiyorlardı. Böyle düşündükleri için onları suçlayamazdım. Ama zirvedeydik ve benim grubumdu söz konusu olan, beraberliğimizi elimden geldiğince uzatmaya çalışıyordum. Durumumuz buydu ama bütün grupların başına gelir bu. İnsanlar

birbirlerini aşarlar, benim Bird'ü aştığım gibi, yeni bir şey denemenin zamam gelmiştir onlar için.

Bill, Kasım 1958'de ayrıldı, Louisiana'ya, kardeşinin yanına gitti. Bir süre sonra kendi grubunu kurmak için geri döndü. Basta Scott LaFora, davulda Paul Motion ile anlaştı. Çok popüler oldu o grupla. Birkaç Grammy ödülü aldı. Harika bir piyanistti ama benimle beraber çaldığı gibi çalamadı ayrıldıktan sonra. Beyaz müzisyenlerle ilgili tuhaf bir durum dikkatimi çekmiştir, bir süre siyah bir grupta çaldıktan sonra, siyahlar kendilerine ne kadar iyi davranmış olurlarsa olsunlar, gidip sadece beyazlardan kurulu bir grupta çalarlar. Bill de öyle yapmıştı. Scott ve Paul yetersizdi, onlardan daha iyi siyah müzisyenler bulabilirdi demek istiyorum, ama sürekli olan bir şeydi bu.

Bill'in yerine birini buluncaya kadar Red Garland'dan çalmasını istedim, üç ay kadar çalıp kendi grubunu kurmak üzere ayrıldı. Bir keresinde Red bizimleyken Town Hall'da çalmıştık ve Jimmy Cobb hasta olduğundan Philly Joe çalmıştı onun yerine. Eski grubun tekrar biraraya gelmesi gibi bir şeydi bu, müthiş çalmıştı herkes. Bu arada turneye de çıkmıştık. Coltrane'le meşgul olmak zorunda kalıyordum, ayrılmayı kafasına koymuştu. Kendine güveni artmıştı ve harikulade çalıyordu. Ayrıca mutluydu, vaktini evde geçiriyor, kilolamıyordu. Kilosu ile ilgili takılıyordum ona ama bu tür şeyler hiç ilgilendirmiyordu onu. Kilosuymuş, kıyafetiymiş, umurunda bile değildi. Varsa yoksa müzikti onun için. Beni endişelendiriyordu, çünkü uyuşturucuyu bıraktığından bu yana şekere dadanmıştı. Kendini forma sokması için ona jimnastik aletleri satabileceğimi söylemiştim.

Trane "Hocam" derdi bana, ayrılmak istediğini söylemeye çekiniyordu bu yüzden; başkalarına söylediği şeyler kulağıma geliyordu. Ama sonunda söyledi ve bir anlaşmaya vardık onunla; mali işlerini yürütmesi için Harold Lovett'e yollamıştım onu. Harold, Atlantic'ten Nasuhi Ertegün ile bir plak söz-

leşmesi ayarlamıştı ona. Trane liderliğe soyunacaksa yardıma ihtiyacı olacaktı, güvenebileceği birinin yardımına, Harold Lovett öyle biriydi. Trane'i grupta daha fazla tutabilmek için Jack Whittemore'a grubun çalışmadığı günlerde Trane'in grubuna iş bulmasını söylemiştim. 1959 yılı başlarında Trane kendi yoluna gidebilmek için çok uygun bir pozisyondaydı ve öyle yapıyordu. Benimle çalmadığı zamanlar başka yerlerde kendi grubu ile çalıyordu.

Aynı şeyi Cannonball yapıyordu. 1959'da grupta üç lider vardı, giderek güçleşiyordu durum. Trane eski dostum Elvin Jones'u keşfetmişti, sürekli ondan bahsediyordu. Ben Elvin'in dehşet olduğunu zaten biliyordum. Cannon kardeşi Nat ile çalıyordu. İkisi de nereye gittiklerini iyi biliyorlardı anlayacağın. Onlar adına mutluydum ama kendim için değildim, çünkü duvar yazısım okumuştum, yakında bitecekti. Bu gerçeğin beni hüzünlendirmediğini söylemek yalan olur, çünkü bu grupla çalmayı çok sevmiştim, tüm zamanların en iyi grubuydu, o ana kadar benim duyduklarımın içinde en azından.

Şubat ayında yeni bir piyanist buldum, Wynton Kelly adında bir piyanist. Joe Zawinul adında çok beğendiğim bir piyanist daha vardı (Joe ile daha sonra çalacaktık) ama gruba Wynton Kelly girmişti. Wynton, Jamaikalıydı, çok kısa bir süre Dizzy ile çalmıştı. Wynton'ın çalışına bayılıyordum çünkü Red Garland ile Bill Evans karışımı bir piyanistti; çalamayacağı bir şey yoktu. Ayrıca solo çekerken arkanızda müthiş çalardı. Trane ve Cannonball çok memnundular onunla çalmaktan, ben de öyle.

Wynton gruba *Kind of Blue* kayıtları için stüdyoya girmeden önce katılmıştı ama ben o plağı Bill Evans'ın piyanosunun etrafında planlamıştım. Bill bizimle çalmayı kabul etmişti. 1959 Martının ilk veya ikinci günü girmiştik stüdyoya *Kind of Blue* için. Kelly sadece "Freddie Freeloader" adlı parçada çalmıştı. O parçayı tanıdığım bir siyah için yazmıştım, sürekli

caz müzisyenlerinin arasında dolaşır, herkesten bir şeyler koparmaya çalışırdı. Diğer parçalarda Bill Evans çalmıştı.

İki kez girmiştik stüdyoya *Kind of Blue* için – ilk kez martta, sonra da nisanda. Arada Gil Evans ve büyük bir orkestra ile bir televizyon programı yapmış, *Miles Ahead* plağından birçok parça çalmıştık.

Kind of Blue daha önce *Milestones* albümünde başlayan modal müzik serüveninin bir devamı olarak gelişmişti. Bu kez Arkansas'ta kiliseden yürüyerek eve dönerken duyduğum gospel müziğin duygusunu katmaya çalışmıştım. O duygu bana geri geliyordu, o müziğin nasıl olduğunu düşünüp hatırlamaya başlamıştım. O duyguya yaklaşmaya çalışıyordum. Yaratıcı damarıma girmiş, belleğime yerleşmişti o duygu ama ben zamanla unutmuştum onu. Altı yaşımda kuzenimle Arkansas'ın arka yollarında yürürken duyduğum o müziğin duygusu ile bir blues yazdım. Beş bar kadar yazıp sonra da kaydettim. Üstüne parmak piyano kaydedecektim. Asıl yapmak istediğim buydu. Ama çocuklar aldığım notlara bir göz atıp çalmaya başlayınca başka bir şey çıkmıştı ortaya. Bir şey yapmaya çalışırdım ve çocuklar yaratıcılıklarıyla onu başka bir yere götürürlerdi.

Kind of Blue için bir müzik yazmamıştım, herkes için çalışına yardımcı olacak küçük notlar tutmuştum, onları vermiştim çocuklara çünkü doğaçlama çalmalarını istiyordum, Ballet Africain Topluluğu'nda dansçıların, davulcuların ve o piyanistin yaptıkları gibi. O plakta yer alan parçaların hepsi bir kerede kaydedildi, bu da müzisyenlerin ne kadar yüksek bir seviyede çaldıklarını anlatmaya yeter. Harikuladeydi. Kimileri Bill'in *Kind of Blue* müziğinin bestelerinde katkısi olduğunu söylemişlerdi. Doğru değil bu: Müzik ve kavram tamamen bana aitti. Bill'in yaptığı beni bazı klasik bestecilere uyandırıp etkilenmemi sağlamak olmuştu. Ama Bill *Kind of Blue* müziğine ilk kez stüdyoda ona verdiğim küçük kağıt parçalarında bakmıştı, herkes gibi. Prova bile yapmamıştık o gün

için –son iki senede altı veya yedi provadan fazla yapmamıştık zaten– çünkü o grupta büyük müzisyenler vardı ve ancak o zaman yürürdü böyle bir şey.

Bill'i minör modda çaldırmıştım o plakta. Bill bir şey çalmaya başladığı zaman onu bitirebilen, ama bitirirken de aym zamanda daha ileriye götürebilen bir müzisyendi. Bunu beklerdin gerçi, çok hazırlıksız değildin amayine de herkesin çalışına bir dinamizm katardı bu. Ravel'den etkilendiğimiz için (özellikle "Sol El ve Orkestra için Konçerto"sundan) *Kind of Blue*'nun içinde bir yerlerde o da vardı. Bir de Rachmaninoff'un "4 Numaralı Konçerto"su. O da orda olmalı. *Kind of Blue* plağında aslında başka bir şey yapmayı hedeflediğimi, Afrika'da kullanılan parlak piyanonun sesini yakalamaya çalıştığımı söylediğimde bana deliymişim gibi bakarlardı. Herkes plağın bir başyapıt olduğunu düşünüyor –ben de çok sevmiştim– onlarla kafa bulmaya çalıştığımı sanıyordu. Ama o albümün büyük bir bölümünde yapmaya çalıştığım buydu, özellikle "All Blues" ve "So What"ta. Yapamadım. Iskaladım.

Temmuz 1959'da Billie Holiday öldü. Çok iyi tanımazdım Billie'yi, beraber takılmışlığımız filan yoktu. Billie oğlum Gregory'ye bayılırdı. Çok şeker bulurdu onu. Kocası ile iyi geçinmediğini biliyorum, çünkü bir keresinde bana, "Beni rahat bırakmasını söyledim ona Miles; evi, her şeyi alabilir, yeter ki yalnız bıraksın beni," demişti. Özel hayatı ile ilgili olarak bana söylediği tek şey bu olmuştu. Bir de Brooklyn Dodgers'ın tutucusu Roy Campanella yapısında erkeklerden hoşlandığını, o yapıda erkeklerin sevişirken aradığı bir cinsel dürtüye sahip olduklarım söylemişti. Kısa, kalın bacaklı, düşük kıçlı erkeklerden hoşlanıyordu, aygır yapılı. Bana söylediklerinden anladığım kadarıyla alkol ve uyuşturucunun öldürmediği zamanlarda seks dürtüsü canlıydı Billie'nin.

Çok sıcak ve iyi bir kadın olduğunu hatırlıyorum, uyuşturucu yüzünü mahvetmeden önce açık kahverengi, pürüzsüz bir cildi vardı. O ve Carmen McRae görünümleriyle annemi

anımsatırlar bana. Carmen daha çok. Billie harikulade güzel bir kadındı, uyuşturucu ve alkol onu çökertmeden önce.

Onu en son 1959 başlarında Birdland'e geldiğinde görmüştüm, çalıyordum o gece. Eroin almak için ona para vermemi istemişti, cebimdeki parayı vermiştim. Yüz dolar kadar bir paraydı sanıyorum. Kocası John (soyadını unuttum) onu kontrolü altında tutabilmek için zehirliyordu. Kendisi afyon kullanırdı. Onunla gelip afyon çekmemi önermişti birkaç kez. Hiç yapmadım, hiç afyon çekmedim. Uyuşturucuyu denetimine alır, işine geldiği zaman Billie'ye verirdi. Bu şekilde yola getiriyordu onu. John, Harlem'in para için her şeyi yapabilecek bıçkın kedilerinden biriydi.

"Miles," demişti Billie bir keresinde, "bu John denen orospu çocuğu bütün paramı alıp tüydü. Bir iğne vuracak kadar para verebilir misin bana? Çok ihtiyacım var." Bütün paramı vermiştim çünkü iyice çökmüştü artık, çok yorgundu yüzü. Zayıftı. Ağzı kenarlardan sarkmıştı. Sürekli kaşınıyordu. Çok güzel bir kadındı önceden ama artık yüzü içkiden şişmişti, çok da kilo vermişti. Çok üzülmüştüm onun için.

Onu ne zaman görmeye gitsem, "I Loves You Porgy"yi söylemesini isterdim, çünkü "ateşli elleri ile bana dokunmasına izin verme" cümlesini söylerken hissettiklerini sen de hissedebilirdin. O cümleyi söyleyişi harikulade ama aynı zamanda çok da hüzünlüydü. Herkes severdi Billie'yi.

O ve Bird aynı şekilde ölmüşlerdi. İkisi de zatürree olmuşlardı. Bir keresinde Billie'yi uyuşturucu yüzünden Philadelphia'da hapse atmışlardı, birkaç gün kalmıştı orda. Eroinsiz kalınca insan bir süre sıcak hisseder kendini, terler, sonra da buz keser. Bu durumda gerekli tedbirler alınmazsa kesin gelir zatürree. Billie ve Bird öyle yakalanmışlardı, uyuşturucu bağımlısı kişi sık sık malsız kalıp krize girerse ölür. Billie ve Bird böyle ölmüşlerdi. Her şeyden yorulup ayrılmışlardı.

Billie'nin ölümünü hesaba katmazsan dünyanın zirvesindeydim 1959'da. Piyanoda Wynton Kelly ile yeni altılı Bird-

land'de çalmaya başlamıştı ve insanlar içeri girebilmek için uzun kuyruklar oluşturuyordu. Ava Gardner ve Elizabeth Taylor gibi ünlüler her gece kulübe gelip merhaba demek için soyunma odasına uğruyorlardı. O günlerde Coltrane stüdyoya girip *Giant Steps* albümünü yapmıştı, *Kind of Blue*'nun son kayıtlarından iki hafta sonra. *Kind of Blue*'da kullandığım yaklaşımı kullanmıştı o plakta. Müzisyenlerin daha önce hiç görmedikleri küçük notlarla gelmişti stüdyoya. Bu bir iltifattı benim için. Harlem'de, Apollo'da çalıp San Francisco'ya gitmiştik sonra, orda da kuyruklar uzundu.

San Francisco'da Trane, Russ Wilson adında bir gazeteci ile bir söyleşi yapıp ciddi olarak gruptan ayrılmayı düşündüğünü söylemişti. Söyleşi ertesi gün gazeteydi. Gazeteci onun yerini alacak kişinin adını da yazmıştı, Jimmy Heath. Jimmy Heath gerçekten onun yerini aldı ama Trane'in ona gizlilik içinde söylediğim bir şeyi o gazeteciye açıklaması yanlıştı bana göre. Çok kızmış, Trane'e bir daha böyle bir şey yapmamasını söylemiştim. Böyle bir şeyi hak edecek ne gibi bir davranışım olmuştu? Onun için elimden gelen her şeyi yaptığımı, onu kardeşim gibi gördüğümü söyledim, oysa o benim güvenime ihanet edip o beyaz herife benim işimle ilgili bilgi vermişti. "Ayrılmak istiyorsan ayrıl ama bunu bana söyle, başkalarına değil; yerini kimin alacağını da açıklaman gerekmez," demiştim ona. Herkes göklere çıkarıyordu Trane'i, kendi yoluna gitmesi kaçınılmazdı. Ama gruptan giderek uzaklaşıyordu. O yaz Chicago'da Playboy Caz Festivali'nde çaldığımızda başka işleri olduğunu söyleyip gelmemişti. Oysa Cannonball kıçını yırtmıştı, soloları sıra ile çalmıştık. Müthiş çalmıştı herkes o gün, New York'a döndüğümde herkes Trane'in yokluğuna rağmen grubun ne kadar iyi olduğunu söylüyordu.

Ağustos sonunda Birdland'de çalmaya başladık, ayakta dinliyorlardı insanlar. Pee Wee Marquette, Birdland'in maskotu haline gelen cüce sunucu, her gece sahneden Ava Gardner'ı anons ediyordu, öpücükler yollayıp sonra soyunma oda-

sında ziyaret ediyordu Ava beni. Bir keresinde Pee Wee soyunma odasına gelip Ava'nın geldiğini, benimle konuşmak için soyunma odasına gelmek istediğini söylemişti. "Neden? Ne konuşmak istiyormuş benimle?" diye sormuştum Pee Wee'ye.

"Bilmiyorum, demişti, "seni bir partiye götürmek istiyor galiba."

"Peki Pee Wee, söyle gelsin," demiştim.

Yüzünde koca bir gülümsemeyle Ava'yı getirmiş, sonra da gitmişti Pee Wee. Ava beni bir partiye götürdü o gece, benden çok hoşlamyordu. Parti sıkmıştı bir süre sonra. Ava'yı salyaları akan bir arkadaşımla tanıştırmıştım, iri ve siyah bir herifti, Jesse. Ava inanılmaz güzellikte bir kadındı. İnanılmaz yumuşaklıkta harikulade bir ağzı vardı. Çok cazibeliydi moruk. Ava'ya, "Öp şunu yanağından da sana bakıp durmaktan vazgeçsin, doğuracak neredeyse baksana," demiştim. Ava, Jesse'i öpmüş ve konuşmaya başlamışlardı. Sonra beni öpüp herifin yolunu kesmişti, sonra da eve bırakmıştım onu. Beraber olmadık onunla. İyi biriydi, güçlü ve iyi, isteseydim bir şeyler olabilirdi aramızda ama olmamıştı, nedenini bilmiyorum ama olmamıştı işte. Olduğuna dair yemin edenlere kulak asma sen.

Bu dönemde tek olumsuz şey Trane'in hâlâ gruptan ayrılacağını homurdanıp durması olmuştu, ama hepimiz alışmıştık buna. Sonra bir şey oldu, tam da kendimi iyi hissedip bu ülkede bir şeylerin değişmekte olduğunu düşündüğüm sırada, yaşantımı ve tavrımı değiştirip beni tekrar kötümser yapan saçma sapan bir olay.

Askeri radyo için bir program yapmıştım, Amerika'nın Sesi palavrası; ordan çıkmış, Judy adında çok tatlı bir beyaz kızı taksiye bindirmek üzereydim. Evine gidecekti. O taksiye binmişti ve ben orda, Birdland'in önünde durmuş sırılsıklam bekliyordum. İnsanın yapış yapış olduğu nemli ağustos günlerinden biriydi. Beyaz bir polis yanıma gelip orda durmama-

mı, uzaklaşmamı söyledi. O sıralar boks yapıyordum, formdaydım. Kendi kendime bu orospu çocuğunu yumruklamalıyım çünkü ne yapmaya çalıştığım biliyorum, diye düşünmüştüm. Ama onun yerine, "Uzaklaşmak mı? Neden? Üst katta çalıyorum ben, benim adım yazılı orda, Miles Davis," dedim.

"Nerde çalıştığın beni ilgilendirmez, burda durma dedim," dedi; ben kımıldamadım. Sonra, "Tutuklusun!" dedi. Ellerini kelepçelerine götürmüş, bir yandan da bir adım gerilemişti. Boks yapan arkadaşlarım bana, birinin sana vuracağından şüpheleniyorsan ona yakın dur, ne yapacağını daha iyi anlarsın derlerdi. Adamın halinden tavrından eski bir boksör olduğu anlaşılıyordu. Ben de ona doğru yürüdüm, vurması için gerekli mesafeyi ona tanımamak için. Adam tökezleyip kelepçelerini yere düşürdü. Eyvah, diye düşünmüştüm, şimdi onu ittiğimi filan sanacaklar. Kelepçeleri alıp takmasını bekliyordum, yerdeydi kelepçeler. Bu arada bana vurma olasılığını düşünerek biraz daha yaklaşmıştım ona. Birden bir kalabalık toplandı etrafımıza ve ne olduğumu anlayamadan kafama bir şey yedim. Beyaz bir sivil polis arkadan gelip başıma vurmuştu. Kan içinde kalmıştım. Dorothy Kilgallen'in dışarı çıkıp, "Ne oldu Miles," dediğini anımsıyorum. Tek kelime edememiştim. Illinois Jacquet de ordaydı.

Polisler beni ordan uzaklaştırmaları gerektiğini düşünüp bir arabaya attıkları gibi karakola götürdüler. Kanlar içinde fotoğraflarımı çektiler. Orda oturuyorum, bir orospu çocuğundan daha öfkeliyim ve gelip, "Demek sensin kabadayı ha?" diyorlardı. Bana çarpıp başıma bir kez daha vurmak için neden yaratmaya çalışıyorlardı. Her şeyi sindirerek, her hareketlerini izleyerek oturdum kaldım.

Başımı kaldırıp duvara baktığımda, polis memurlarını Almanya'ya yollayacak bir programın tanıtım afişini gördüm. Savaş biteli on dört yıl olmuştu. Baskı yöntemleri öğrenmeye gidiyorlardı oraya, siyahlara daha kötü davranmak, Nazilerin Yahudilere yaptıklarını siyahlara yapmak için. Gözlerime ina-

namamıştım, bunların işi bizi korumak olmalıydı. Tek suçum beyaz bir kız arkadaşımı taksiye bindirmek olmuştu, ordan geçen beyaz polisin hoşuna gitmemişti bir zencinin böyle bir şey yapması.

Avukatımı Harold Lovett'i aradım, sabahın üçünde. Polis memuruna karşı gelmekten tutuklanmıştım. Hiçbir şey yapmamıştım oysa. Vakit çok geç olduğu için Harold'un yapabileceği bir şey yoktu. Sabahı beklemek zorundaydım.

New York gazetelerinde haber oldu olay, tutuklanma nedenim aynen belirtilmişti. Başım bandajlı bir şekilde (başıma dikiş atılması için hastaneye götürmüşlerdi beni) hapisten çıkarken çekilmiş meşhur fotoğrafım da yer aldı gazetelerde. Frances de vardı yanımda. Beni başka bir yere transfer ederlerken bir kısrak gibi yürümüştü önümde, gururlu bir kısrak gibi.

Frances gelip beni o halde görünce kendini kaybetmişti, bağırıyordu. Sanıyorum polisler bir hata yaptıklarını düşünmeye başlamışlardı, bu kadar güzel bir kadının bir zenci için bu şekilde bağırıp çağırması hayra alamet değildi. Sonra Dorothy Kilgallen gelip beni görmüş, ertesi gün gazetedeki köşesinde olaydan bahsetmişti. Polislerin tutumuna karşı yazılmış bir yazıydı, bana çok yardımı dokundu yazının.

Polise karşı gelmek gibi bir martavalı St. Louis gibi bir yerde anlayabilirdim (şehir tamamen siyahların eline geçmeden önce) ama New York'ta, New York gibi bir şehirde böyle bir şey yaşayacağım aklıma gelmezdi. Ama biliyordum, beyazlar sarmıştı etrafımı ve böyle bir durumda siyahsan senin için adalet yoktur. Zerresi bile.

Duruşmada bölge savcısı bana, "Memur sana tutuklu olduğunu söylediğinde ona baktın, ne anlama geliyordu bu bakış?" diye sordu.

"'Bu bakış ne anlama geliyor', ne anlama geliyor?" diye sordu avukatım Harold Lovett de ona. Polise vurmak üzere olduğumu ima etmek istiyorlardı. Avukatlarım beni tanık

kürsüsüne çağırmadı, jürinin kendime olan güvenimi küstahlık olarak yorumlayacaklarından korkmuşlardı. Ayrıca öfkeli mizacını da biliyorlardı. Ama o olay beni çok değiştirdi, olduğumdan çok daha karamsar yaptı, çok daha alaycı ve karamsar. Üç hakim iki ay sonra tutuklanmanın yasal olmadığına karar verip davayı düşürdü.

Daha sonra polis teşkilatını dava edip 500.000 dolar tazminat istedim. Harold tazminat davalarına bakmıyordu, başka birini tutmuştu. Bir hata yapıp davanın düşmesine neden oldu salak. Delirmiştim öfkeden ama yapabileceğim bir şey yoktu.

Polis çalışma lisansımı iptal etmişti, bir süre çalamamıştım bu yüzden. Tutuklandığım gece grubum son seti bensiz çalmıştı, ama olanlarla ilgili bir anons yapılmıştı. Grubun o gece müthiş çaldığını söylemişlerdi bana, herkes iyice yayılıp kendi gruplarında çalacakları gibi çalınışlardı parçaları.

O sıralarda bazı beyazlar benim sürekli "kızgın" göründüğümü, muhtemelen "ırkçı" olduğumu söylemeye başlamışlardı. Ben kimseye karşı ırkçılık yapmadım ama bu sadece beyaz oldukları için bazı insanlara hadlerini bildiremeyeceğim anlamına gelmez. Beyazların siyahlardan üstün olduklarını kabullenmemiş, bir parmağımı kıçıma sokup sırıtarak, yılışarak dolanmamıştım ortalıkta. Ben de Amerika'da yaşıyordum, elde edebileceğim her şeyi sonuna kadar kovalamaya kararlıydım.

Eylül sonlarına doğru Cannonball gruptan ayrıldı; beşli olmuştuk tekrar. Cannonball bir daha aramıza katılmadı. Diğerleri kalmıştı. Cannonball'un eksikliği grubun sesini değiştirmişti, o katılmadan önceki tarzımıza dönmüştük, modal müzik yapmaya başlamadan önceki tarzımıza. Wynton Kelly, Red Gardland ile Bill Evans'ın karışımı bir piyanist olduğu için istediğimiz yöne gidebilirdik ama Cannonball'un alto sesi olmayacaktı karşımda. Grubun nasıl bir sesi olması gerektiğini bilemiyordum artık.

Dinlemeye ihtiyacım olduğunu düşünüyordum. Yeni fikirler peşinde koşmuştum hep, müzikal fikirlerimi uygulayabileceğim ortamı yaratmak için çetin mücadeleleri seviyordum ve başarılı olmuştum o ana kadar. Belki de yalnız yaşamam kolaylaştırmıştı işimi, sürekli dışarıda olup çalınan müziği dinlemem. Şimdi genellikle Frances ile evde oturuyor veya partilere gidiyorduk. Evlilik hayatı yaşıyordum. Ama 1959 sonlarında yapmak istediğim bir şey daha vardı. Gil Evans ile yapmayı düşündüğüm ve adını *Sketches of Spain* koyacağımız plak.

Olaylar şöyle gelişti: 1959 yılında bir süre Los Angeles'ta kalmış, Joe Monragon adında bir arkadaşımı görmeye gitmiştim. Joe, Meksika kızılderililerindendi ve müthiş bir stüdyo basçısıydı, son derece de yakışıklıydı. Evine gittiğimde Joaquin Rodrigo adında İspanyol bir bestecinin *Concierto de Aranjuez* adında bir plağını çalmış, "Miles, dinle; çalabilirsin bunu!" demişti. Orda oturmuş dinlerken Joe'ye bakıyor, kendi kendime bu melodiler çok güçlü diye düşünüyordum. O anda bu müziği çalıp kaydetmem gerektiğini anladım. New York'a döndüğümde hemen Gil'i arayıp plağın bir kopyasını verdim ve bununla nasıl bir şey yapabileceğimizi düşünmesini istedim. O da sevmişti müziği ancak bir albüm yapabilmek için daha fazla müziğe ihtiyacımız olduğunu da söyledi. Peru kızılderililerinin folk müziğinin kaydedildiği bir plak bulduk ve bir şeyler seçtik. Plakta "Pan Piper" diye geçer o bölüm. Sonra İspanya'da cuma günü yapılan dini törende söylenen "Saeta" marşını bulduk. "Saeta" marşını trompetçiler çalmıştı, aynı İspanya'da yaptıkları gibi.

Afrikalılar İspanya'yı fethettikten sonra oraya yerleşen Faslılar Afrika müzik ve sanatı ile İspanya kültürünü etkilemişlerdi. Müzikte siyah Afrika'ya dair bir şeyler vardı, trompet ve davullarda.

"Saeta" Endülüs'te söylenen eski bir ayin şarkısıydı, o yörenin en eski dinsel müziklerinden bir örnekti. Genellikle yal-

nız söylenirdi, hiçbir müzik aletinin eşliği olmaksızın. Sevilla'da Kutsal Hafta ayinleri sırasında söylenirdi ve İsa'nın Tutkusu'ndan söz ediyordu. Ayin bir sokakta yapılırdı ve şarkıcı –kadın olmalıydı mutlaka– bir balkonun demirlerine tutunarak şarkısını söylerken sokakta yürüyen kalabalık balkonun altında durup ona bakardı. O kadının sesi benim trompetim olacaktı. Ben çalmayı bitirdiğimde bir trompetler korosu kalabalığa yürümeleri için gerekli işareti verecekti. Şarkı boyunca susturulmuş davullar eşlik ederlerdi kadına. Şarkının sonunda bir marş havası vardır, çünkü olan da budur, insanlar yürür – şarkısını bitiren kadını tek başına bırakıp uzaklaşırlar. Sesimin hem coşkulu hem de hüzünlü olması gerekiyordu bu parçada, bu da zor, hem de çok zordu.

Sketches of Spain albümünde "Saeta" zorlamıştı en çok beni; sözleri olan bir şeyi çalmak ve insan sesine yaklaşmak zaten güçtü ama sözlerin aralarında çalmak istediğim zaman kullanmam gereken Arap gamları felaketti. Yılan gibi kıvrılan, bükülen Arap ve Afrika gamları. Fas'ta olmak gibi bir şeydi. Güçlüğü sadece bir veya iki kez deneyebilmemden kaynaklanıyordu, çünkü çok çalışırsan duyguyu kaybedersin bu tür müzikte.

"Solea" da buna benzer güçlükler içeren bir parçaydı. "Solea" flamenconun temel formlarından biridir. Yalnızlığa dair bir şarkıdır, özleme ve hüzne dair. Blues'daki siyah duyguya yakındır. Endülüs'ten geldiği için Afrika kökenliydi. Ama "Saeta"da Gil her şeyi oturtana kadar çalmayı denememiştim.

Bir kere bütün parçayı ikinci kezyeniden düzenlemek zorunda kalmıştı Gil, çünkü ilk seferde bütün sesleri öylesine yakın ve sıkı yazmıştı ki biri nefes alsa orda duyabilirdiniz. Benim çok beğendiğim Bernie Glow adında beyaz bir trompetçi bu Meksika melodisini çalarken kıpkırmızı kesilmişti. Daha sonra bana ömründe çaldığı en zor bölüm olduğunu söyledi. Gil'e yeni bir düzenleme yapmasını söylemiştim ama

yaptığı düzenlemenin iyi olduğunu düşünüyor, Bernie'nin bu düzenlemede neden bu kadar zorlandığını anlayamıyordu.

Gil sekiz mezürlük bir şeyi mükemmel yapabilmek için haftalarca uğraşabilecek biriydi. Defalarca üstünden geçer, defalarca geri dönerdi. Çoğu kez başında bekler, sonunda kağıdı çekip alırdım, belli bir sesi çıkarmak veya katmak için o kadar oyalanırdı ki, başka çarem kalmazdı. Mükemmelliyetçi biriydi Gil.

Bernie o bölümü çalarken morardıktan sonra Gil'e gidip, "Gil, müziği bu şekilde yazmak zorunda değilsin. Sesler çok yakın, müzisyenler rahat çalamıyorlar. Trompetleri mükemmel yapmaya çalışma, çünkü bunlar klasik eğitim görmüş müzisyenler, gördükleri her şeyi çalmaya mecbur hissederler kendilerini," demiştim. Hak verdi bana. Önceleri hata etmiştik, klasik eğitimden geçmiş müzisyenler bulmakla, çünkü gördükleri her şeyi çalmak istiyorlardı. "Gördüğünüz her şeyi çalmayın," deyince bize tuhaf tuhaf bakarlardı. Bir kesekağıdının içinden bile doğaçlama çıkamazlardı. Gil'e, "Ne saçmalıyor bu adam, bu bir konçerto değil mi?" der gibi bakarlardı. Orda olmayam çal dediğimizde iyice delirmiş olduğumuzdan emindiler artık. Oysa müziği hissetmelerini istiyorduk önce, sonra okuyup çalabilirlerdi, ama ilk bulduğumuz müzisyenler yapamamışlardı bunu. Başka trompetçiler bulmamız gerekmişti. Gil bu yüzden düzenlemeyi yeni baştan yapmak zorunda kalmıştı. Bu sefer klasik eğitim görmüş ve hissedebilen müzisyenler bulmuştuk. Bernie yeni düzenlemeye rağmen morarmaya devam ediyordu ama harika çalmıştı. O, Ernie Royal, Taft Jordan ve Louis Mucci. Ben trompet ve fluegelhorn çalmıştım o albümde.

Sonra istediğim sesi verebilecek davulcular bulmamız gerekti. Kağıt yırtarken çıkan sesi vermelerini istiyordum. Doğu St. Louis'deki merasimlerde duyduğum bir sesti bu. İskoç bandolarını çağrıştırıyorlardı ama ritmler Afrika kökenliydi, tulumun kökeni de Afrika'dır.

Davulda Jimmy Cobb ile perküsyonda Elvin Jones'un arkasında çalacak klasik davulcular bulmuştuk. O istediğim sesi onlardan almıştık, Jimmy ile Elvin kendi tarzlarında, her zamanki gibi çalmışlar, sololarını atmışlardı. Klasik davulcular solo çekemez çünkü çalarken hayal güçlerini kullanma alışkanlıkları yoktur, çoğu klasik müzisyen gibi önlerine konulanı çalarlar. Klasik müzik budur; müzisyenler önlerine konanın dışında hiçbir şey çalmazlar. Ezberleri çok iyidir ve robotların yeteneğine sahiptirler. Klasik müzikte robotların biri tam robot değilse, diğerlerinden biraz farklı ise onunla alay edilir, özellikle siyahsa. Klasik müzik yapan müzisyenler robotlardan farksızdırlar. Ve göklere çıkarılırlar. Çok iyi besteciler var biliyorum, çok da iyi müzisyenler, ama yine de klasik müziğin ruhunda robotluk var. Çoğu bilir bunu, ama itiraf etmez.

Sketches of Spain gibi bir çalışma için iyi bir denge kurmamız gerekmişti, müzik okuyup hissedemeyen veya çok az hisseden müzisyenlerle hissedebilenler arasında. İdeal olan hem okuyan hem de hisseden müzisyendir sanıyorum. Ben okuyup çalarsam fazla bir duygu yükleyemem ama önce dinleyip sonra çalarsam hissederek çalarım. *Sketches of Spain*'de önce birkaç kez okuyup sonra birkaç kez dinlemiş, sonra çalmıştım. Benim için çalacağım şeyin neye dair olduğunu anlamak önemlidir, o zaman çalabilirim. İşimi görmüş olmalıydı bu yöntem, çünkü herkes çok sevmişti o albümü.

Sketches of Spain bittikten sonra içim boşalmıştı. Duygusal iflasa uğramıştım; o kadar zor bir çalışma olmuştu ki, çaldıklarımızı bir süre dinlemek bile istememiştim. Gil, "Gidip kayıtları dinleyelim, dediğinde, "Sen git dinle, çünkü ben dinlemek istemiyorum, demiştim. Ertesi yıl albüm piyasaya çıkana dek dinlememiştim. Yeni bir şey yapmak istiyorum, ileriye bir adım atmak.

Sketches Spain'i nihayet dinlediğimde müziğimle başka yöne gitmiştim, anlamsız gelmişti. Dikkatli bir şekilde sade-

ce bir kez dinledim. Defalarca pikabın üstünde dönmüştü oysa, çünkü Frances çok seviyordu o plağı. Ama ben sadece bir kez oturup her parçayı tek tek ve dikkatle dinledim. Sevmiştim albümü, herkes çok iyi çalmıştı ve Gil'in düzenlemeleri harikuladeydi ama çok da etkilememişti beni.

Concierto de Aranjuez'in bestecisi Joaquin Rodrigo albümü beğenmediğini söylemişti, oysa onun bestesi bu albümün çıkış noktasıydı. Bestesi albümde kullanıldığı için telif alıyordu, ona plağı çalan kişiye, "O yüklü telif çeklerini almaya başlayınca sevmeye başlar belki," dedim. Bu konuda ondan veya onun hakkında hiçbir şey duymadım daha sonra.

Tanıdığım bir kadın, boğa eğiten eski bir boğa güreşçisini ziyaret ettiğini ve ona plaktan söz ettiğini söylemişti bana. Siyah bir Amerikalı müzisyenin böyle bir plak yaptığını söylediğinde adam inanamamış, böyle bir plağın İspanyol kültürü ve flamencoyu çok iyi tanımayan biri tarafından yapılamayacağını söyleyip plağı dinlemek istemiş. Plağı dinledikten sonra dışarı çıkıp emekliliğinden bu yana ilk kez bir boğa ile güreşip boğayı öldürmüş. Kadın daha sonra neden böyle bir şey yaptığını sorduğunda, müzikten etkilendiğini, çıkıp bir boğa ile güreşmek için büyük bir istek duyduğunu söylemiş. Bu kadının hikayesine inanmak güç benim için, ama doğruluğuna yemin etmişti.

On İkinci Bölüm

Sketches of Spain'den sonra Gil de ben de bir süre stüdyoya girmek istemedik. 1960 başlarıydı ve Norman Granz grubuma bir Avrupa turnesi ayarlamıştı. Uzun bir turne olacaktı, mart başından nisan sonuna kadar.

Trane Avrupa'ya gelmek istemiyordu, biz turneye çıkmadan gruptan ayrılmaya niyetliydi. Bir gece adı yeni yeni duyulmaya başlayan genç bir tenor aradı beni, Wayne Shorter. Trane'in onu bana önerdiğini söylemişti, şaşırıp kalmıştım. Hemen kapatmak niyetiyle, "Bir saksofoncu istersem kendim bulabilirim!" gibi bir şey söyleyip kapattım telefonu, KÜT!

Trane'i ilk gördüğümde, "Kimseye beni aramasını söyleme bir daha, ayrılmak istiyorsan ayrıl, ama neden Avrupa turnesinden sonra yapmıyorsun bu işi?" diye sordum. Eğer o anda ayrılmaya karar verseydi çok zor durumda bırakacaktı beni, çünkü parçaları bilen başka saksofoncu yoktu ve bu turne çok önemliydi. Bizimle gelmeye karar verdi ama turne boyunca homurdamp şikayet etti. Eve döner dönmez ayrılacağını bildirmişti bana. Ama ayrılmadan, daha önce sözünü ettiğim soprano saksofonu hediye etmiştim ona ve çalmaya başlamıştı. Tenor çalışını nasıl etkilediğini görüyordum, yepyeni bir boyut kazanmıştı tenoru. Evde kalıp bizimle gelmeseydin o saksofonu alamayacaktın, bu yüzden ömrünün sonuna kadar şükrün borcun var bana diyerek takılırdım ona hep. Gözünden yaş gelene kadar gülünce de, "Çok ciddiyim Trane," derdim. Kalkıp sarılırdı bana. "Bu konuda haklısın Miles," der-

di. Çok daha sonra olmuştu bu, kendi grubunu kurup çalışıyla ortalığı yaktığı sıralar. Mayısta Amerika'ya döner dönmez Trane ayrılıp kendi grubu ile Jazz Gallery'de çalmaya başladı. Grubumla 1960 yazında tekrar çalmaya başladığımda Trane'in yerini eski dostum Jimmy Heath almıştı. Uyuşturucu yüzünden girdiği hapisten yeni çıkmıştı Jimmy.

Trane 1948'de Jimmy'nin büyük orkestrasında çalmış, sonra o sene ikisi de Dizzy'nin orkestrasına katılmışlardı. Uzun zamandan beri birbirlerini tanıyorlardı. Jimmy 1955'le 1959 arasında hapis yatmış, tamamen dışında kalmıştı müzik dünyasımn. Trane ayrılmadan öne bana Jimmy'nin hapisten yeni çıktığını, muhtemelen işe ihtiyacı olduğunu ve yaptığımız müzik hakkında epey bilgisi olduğunu söylemişti. Jimmy 1953'te *Miles Davis All Stars* plağımda çaldığından bu yana çok değişmişti müziğim. Alışık olduğu bebop tarzından vazgeçmesi biraz zor olacak diye düşünmüştüm. Ama zamanımız vardı, Jimmy'ye bir şans tanıyabilirdim. Trane, Jimmy'nin çalışım çok beğenirdi, ben de öyle. Artı, onunla takılmak çok keyifliydi, matrak, zeki ve temiz biriydi. California'daydık o sırada, Jimmy'yi arayıp gruba katılmasını istediğimi söyledim. Çok sevinmişti, uçak biletini hemen yollamıştım.

İlk çaldığımız yer Hollywood'da Jazz Serville Kulüp oldu. Jimmy bize katılınca ne yaptığımızı ona anlatmaya çalıştım, bir bok bilmediği belli oluyordu. Modal müziğin ne olduğunu filan biliyordu ama daha önce hiç çalmamıştı, tamamen yeni bir şeydi onun için. Akorlarla çalmaya alışmıştı, çaldığı her şey sonuçta bir yere bağlanıyordu. Ama biz gam ve modlar üstüne çalıyorduk. Her nedense Cannonball'un da o gece bizimle olduğunu ammsıyorum. Jimmy parçalarla boğuşuyor, diğerlerinin modal çalışına ayak uydurmaya çalışıyordu. Ama bir süre sonra rahatlayıp müziği hissetmeye başladığını fark ettim.

Batıya geçtiğimizde Cannonball ayrılmıştı ve Jimmy, Chicago Playboy Festivali'nden önce ailesini görmek için

Philly'ye geçmişti. Orda, şartlı tahliye memuru Philadelphia'dan en fazla 60 mil uzaklaşabileceğini söylemişti ona. Jimmy'nin müzik kariyerini yıllarca zedeleyecekti bu. New York'a gelip çalamıyordu, oysa bir ıslık kadar temizdi turne sırasında, uyuşturucuya elini bile sürmemiş, işten otel odasına gidip gelmişti. Hayatında kazandığından daha fazla para kazanma fırsatını yakalamıştı ama bu İtalyan polis yolunu kesmişti. Hayat çok kalleş bazen, özellikle siyahsan.

Jimmy beni arayıp durumu bildirdiğinde birkaç arkadaşımı arayıp ne yapılabileceğini sordum, hiçbir şey yapılamıyordu. Jimmy'nin bu şekilde gruptan ayrılmak zorunda kalması üzmüştü beni çünkü modal müziğe alışıyordu, çok iyi çalacaktı bence. Onun üzüldüğünü biliyorum, ben de üzülmüştüm.

Trane'in önerdiği saksofoncu gelmişti aklıma, Wayne Shorter. Telefon edip gruba katılmasını önerdim. Ama Art Blakey ile çalıyordu, serbest değildi. Sonny Stitt'i aldım onun yerine, hem tenor hem de alto çalabilirdi Sonny. Avrupa'ya ikinci bir turneye çıkmak üzereyken katılmıştı bize. Londra ilk duraktı.

O sıralar annemin kanser olduğunu öğrenmiştim. 1959'da kocası James Robinson ile Doğu St. Louis'e taşınmıştı. O sene ameliyat olduğunda doktorlar kanser olduğunu görmüşlerdi, herkes çok üzgündü bu yüzden. Ama onu aradığımda sesi güçlüydü, daha sonra gördüğümde de gayet iyi bulmuştum.

1960 turnesi ile ilk kez Londra'ya gidiyordum. Konserler dolup taşmıştı her gece. Üç bin ile sekiz bin kişi alabilen yerlerde çalıyorduk. Frances de benimle gelmiş, onu gören herkes çarpılmıştı. İngiliz gazeteleri her gün onun ne kadar güzel bir kadın olduğunu yazıyorlardı. Benden çok onunla ilgilenmişlerdi. Onun hakkında olumlu yazmışlar ama bana saldırmışlardı. Önce anlayamamıştım. Kendimi beğenmiş biri olduğumu, İngilizlerin konuşma tarzını sevmediğimi, gittiğim her

yere korumalarımı da beraber götürdüğümü yazmışlardı. Oysa grup üyeleri, Frances ve Harold Lovett dışında kimse olmuyordu yanımda. Beyazlara düşman olduğumu söylüyorlardı, iyice bokluyorlardı anlayacağın. Sonra biri İngiliz basınının ünlülere bu şekilde davrandığını söylemişti bana. Ondan sonra umursamadım. İngiltere'den sonra İsveç ve Paris'te çalıp Amerika'ya döndük.

Philadelphia'da Jimmy Heath ile çalarken polisle başımızın belaya girdiğini anımsıyorum. Jimmy araba hastasıydı, spor bir Triumph'ı vardı sanıyorum. Ben Philly'ye Ferrari ile gitmiştim – batı kıyısı dışında her yere Ferrari ile gidiyordum (batı yakasında da Ferrari'yi sürmüştüm birkaç kez). Jimmy'yi almıştım, araba ile dolaşıyor, müzikten söz ediyorduk, muhtemelen Sonny Stitt'in "So What" adlı parçada yanlış çaldığından şikayet ediyordum çünkü sürekli çuvallıyordu o parçada. Jimmy'yi her gördüğümde bu konuda ne kadar mutsuz olduğumu söylerdim. Neyse, Ferrari ile dolaşıyoruz, ona arabamn ne kadar çabuk olduğunu gösteriyorum Broad Sokak'ta. Asgari hız saatte 70 kilometre. Jimmy'ye Ferrari'nin sokaktaki bütün ışıkları kırmızı, hatta sarı olmadan geçebileceğini söyledim. Vitese taktım ve Jimmy gözünü kırpmadan araba saatte 100 gidiyor, tamam mı? Gözleri yuvalarından fırlayacak gibi olmuştu Jimmy'nin çünkü ışıklardan birinde kırmızı yanmıştı, kırmızıda geçmekten başka çarem kalmadığını sanmıştı. Oysa ben frenlerimi tanıyordum. Vitesi küçültüp tahmin ettiğim gibi tam çizgide durdum. Jimmy gözlerine inanamamıştı. Durduğumuz yerde sivil bir arabamn içinde oturan iki narkotik polis vardı. Tam yanlarında durmuştuk. Başlarını kaldırıp bizi görünce, "Bu Miles Davis denen orospu çocuğu, yanındaki de Jimmy Heath, deyip bize kenara çekmemizi işaret etmişlerdi. Gelip kimliklerini gösterdikten sonra arabalarına doğru yürümemizi istediler. Öyle yaptık, çünkü Jimmy şartlı tahliye edilmişti, başını belaya

sokmak istemiyordum. Üstümüzü filan arayıp biraz canımızı sıkmışlar ama bir şey bulamayınca bırakmak zorunda kalmışlardı.

Çok şey oluyordu 1960'ta, Ornette Coleman adında yeni bir siyah saksofoncunun New York'a gelip caz dünyasını altüst etmesi gibi. Geldiği gibi allak bullak etmişti herkesi. Her gece Five Spot'ta Don Cherry ile çalıyordu ve içeri girmek mümkün değildi. Don plastik bir cep trompeti çalıyordu, Ornette'in de plastik bir saksofonu vardı sanıyorum. Basta Charlie Haden, davulda Billy Higgins vardı. Herkesin "freejazz" diye adlandırdığı bir müzik yapıyorlardı. "Avant-garde" diyenler de vardı. Beni dinlemeye gelen Dorothy Kilgallen ve Leonard Bernstein (dediklerine göre bir gece yerinden fırlayıp, "cazın başına gelen en müthiş olay bu," diye bağırmıştı) gibi ünlüler şimdi Ornette'i dinlemeye gidiyorlardı. Beş veya altı ay kadar çalınışlardı Five Spot'ta, şehirde olduğumda gidip onları dinlerdim, birkaç kez onlarla çaldım da.

Ben herkesle çalabilirim, her tarzda, çünkü bütün trompet tarzlarını öğrenmiştim artık. Don Cherry'nin çaldığı belli bir tarzdı. Ama Ornette sadece tek tarzda çalabiliyordu, onları dinlerken fark etmiştim bunu. Oturup onların çaldığı gibi çalmıştım. Çaldığımız parçanın ne olduğunu hatırlayamıyorum, Don çalmamı istemişti, ben de çalmıştım. Don çok severdi beni, iyi çocuktu.

Ama Ornette kıskanç yapıda biriydi moruk. Başka müzisyenlerin başarısını kıskanırdı. Neden böyleydi bilemiyorum. Onun gibi bir saksofoncunun bir trompet veya keman alıp hiçbir eğitimden geçmeden çalmaya kalkmasının saygısızlık olduğunu düşünüyorum. O aletleri çalanlara bir tür saygısızlıktı bu. Gerçi keman bazı yerleri doldurmak için kullanılabilir bir ölçüde, çalmayı bilmesen de: Solo çekmekten filan söz etmiyorum, birkaç sese takılmak sadece. Ama trompet çalmayı bilmiyorsan ve çalmaya kalkarsan korkunç bir şey çıkar ortaya. Çalmayı bilenler alet tıkanmış olsa bile çalabilir-

ler. Ritmi bozmazsan idare edebilirsin. Bir tarzda çalman gerekir sadece. Balad çalıyorsan, balad çalarsın. Ama Ornette böyle bir şey yapamazdı, çünkü aleti tanımıyordu. Ama Ornette sıkı heriftir; keşke bu kadar kıskanç olmasaydı.

İnsan olarak Ornette ve Don'dan hoşlamrdım. Ornette'in Don'dan daha iyi çaldığım düşünüyordum ama çaldıklarında devrim niteliğinde herhangi bir şey duyamıyordum ve bunu onlara söylemiştim. Trane benden daha çok gidip dinliyordu onları ama benden farklı olarak o ne düşündüğünü söylemiyordu. Ornette'in abartıldığını söylediğimde bazı genç müzisyenler ve eleştirmenler üstüme atlamışlar, bana "örümcek kafalı" demişlerdi. Ama çaldıklarını beğenmiyordum, özellikle Don Cherry'nin o küçük plastik trompetiyle çaldıklarını. Çok fazla ses üfleyip ne yaptığını biliyormuş gibi gözüküyor, insanlar yeterince havalı her şeyi yutacaklarından bunu da yutuyorlardı bence. Yeni bir şeylerin içinde olmaya bayılır insanlar, anlamadıkları bir şeyse hele. Beyazlar böyledir, özellikle anlamadıkları şeyi bir siyah yapıyorsa. Bir siyahın onların anlayamayacağı bir şey yapabileceğini kabullenemez, anlıyormuş gibi görünürler. Ortalıkta dolanıp bu yeni şeyin ne kadar müthiş olduğunu geveleyip dururlar, ta ki başka bir "yeni şey" bulana kadar. Ornette şehre indiğinde olanlar bu türden bir şeydi bence.

Ama Ornette'in birkaç yıl sonra yaptığı ilginçti, söyledim de bunu ona. Başta yaptıkları, serbest çalmaya alışıp birbirlerinden beslenmek olmuştu, iki iyi bir şeydir bu ama daha önce yapılmıştı. Onlar hiçbir formun içinde kalmadan yapıyorlardı bunu ve yaptıklarında önemli olan tek şey de buydu, yoksa çalışları değil.

Sanıyorum Cecil Taylor da Ornette Coleman'la aynı zamanda çıkmıştı ortaya, biraz daha sonra belki. Ornette ve Don'un iki nefesli ile yaptığını o piyanoda yapıyordu. Onun için de Ornette ve Don için düşündüklerimi düşünüyordum. Klasik eğitim görmüş bir müzisyendi ve teknik olarak piyano-

yu çalabiliyordu ama yaklaşımını sevmiyordum. Sırf çalmak olsun diye bir sürü nota çalıyor, tekniği ile hava atıyordu. Bir keresinde birinin beni Dizzy'yi ve Saralı Vaughan'ı zorla Cecil Taylor'ı dinlemek için Birdland'e götürdüğünü anımsıyorum. Biraz dinledikten sonra çıkmıştım. Ondan nefret etmemiştim, bugün de etmiyorum. Çalışını sevmemiştim sadece. (Biri bana Cecil'e benim çalışımı nasıl bulduğunu sorduğunda, "Bir milyoner için fena çalmıyor," dediğini aktarmıştı. Hoşuma gitmişti, bunu duyana kadar adamın bir mizahı anlayışı olmadığım samyordum.)

1961'de Sonny Stitt gruptan ayrıldı. Hank Mobley aldı onun yerini, stüdyoya girip *Someday My Prince Will Come* için çalışmaya başlamıştık, Mart 1961. Birkaç parçada çalması için Coltrane'i getirmiştim, Philly Joe da çalmıştı bir parçada. Diğer müzisyenler aynıydı, piyanoda Wynton Kelly, basta Paul Chambers, davulda Jimmy Cobb ve saksofonda birkaç parçada Hank Mobley.

İlk kez *Someday My Prince Will Come* albümünde Colombia'ya albümlerimin kapağında siyah kadın fotoğrafı bulunmasını şart koşmuştum. Frances'i koydurtmuştum o plağın kapağına. (Daha sonra iki albüm kapağında daha yer almıştı Frances, *Filles de Kilimanjaro*'da Betty Marble, *Sorcerer*'da Cicely Tyson, *Miles Davis at the Fillmore*'da ise Marguerite Eskridge kapak oldular.) Benim albümümdü ve Frances'in prensiydim, ayrıca albümdeki "Pfrancing" onun için yazılmıştı, neden olmasın? Sonra arka kapak yazılarından vazgeçtim. Uzun süredir kurtulmaya çalışıyordum o yazılardan. Benim yaptığım bir plak için kimsenin bir şey söylemesine gerek olmadığım düşünüyor, herkesin müziği dinleyip kendi fikrini edinmesini istiyordum. Birinin albüm kapağında yaptığım müzikle ilgili yazmasından, özellikle ne yaptığımı açıklamaya çalışmasından hiçbir zaman haz etmedim. Müzik kendini anlatır.

Mayıs 1961'de California'ya arabayla gitmeye karar ver-

dim, San Francisco'da çalacaktım. New York'ta Village Vanguard'da çalıyordum ama yaptığımız müzik sıkmaya başlamıştı beni çünkü Hank Mobley'in çalışını yeterli bulmuyordum. Gil'le Colombia için yapacağımız plak üstüne çalışmaya başlamıştık ama onun dışında çok yavaştı her şey.

Hank'le çalmaktan zevk alamıyordum: yaratıcılığımı artırmıyordu. Sololarımı kısa kesip sahneden ayrılmaya başlamıştım. Dinlemeye gelenler şikayetçiydi çünkü beni dinlemek istiyorlar, benden yapmam gerekeni yapmamı bekliyorlardı, çalmamı. Bir "yıldız" olmuştum artık, sırf bana bakmaya gelenler vardı; nasıl davranacağımı, ne giyeceğimi merak ediyorlardı. Birine küfredip olay çıkaracak mıydım? Bir hayvanat bahçesinin yaratıklarından biriydim sanki. Fena halde can sıkıcı bir durumdu bu moruk. Bu arada sol kalçamda eklem iltihabı başlamıştı ve acı çekiyordum. Çok rahatsız ediyordu beni, jimnastik salonuna gidip çalışmanın bile yararı olmuyordu. Kendimi dinlendirmek için California'ya araba sürmeye karar vermiştim. Chicago üstünden Doğu St. Louis ve ordan da California. Gruptan önce orda olacaktım. İyi olacaktı. Uzun yol iyi gelecekti.

Columbia bizi Blackhawk Kulüp'te kaydetmişti ama işin teknik yanı çok huzursuz etmişti bizi. Sürekli dolaşıp bir şeyler kontrol ediyorlardı, zamanınızı etkiler bu tür şeyler. Ama orda Ralph J. Gleason adında bir yazar tanımış, ondan çok hoşlanmıştım. Onunla oturup konuşmak çok keyifliydi. O, Leonard Feather ve Nat Hentoff iyi müzik eleştirmenleriydiler. Diğerleri ahmaktı, hepsini çöpe atabilirdiniz.

Nisan 1961'de New York'a döndükten sonra sabırsızlıkla beklediğim bir Carnegie Hall konseri vardı sırada. Küçük bir grupla çalacaktım ama Gil Evans büyük bir orkestrayı yönetip *Sketches of Spain*'den bölümler çalacaktı.

Müthiş bir müzik gecesi olmuştu o konser. Benim için tadını kaçıran tek şey Max Roach'un bazı protestocularla beraber gelip sahneye oturması olmuştu. Öyle rahatsız olmuştum

ki, çalamamıştım bir süre. Konser Afrika'ya yardım için yapılıyor, Max ve arkadaşları Afrika'da sömürgeciliğe izin veren CIA'mn bu işte parmağı olduğunu düşünüyorlardı. Max'ın bu organizasyon için bu şekilde düşünmesi beni rahatsız etmemişti çünkü organizatörler beyazdı ama sahneye oturup müziğin içine etmesine öfkelenmiştim. Tam ben çalmaya başlarken ellerinde pankartlarla gelip oturmuşlar, ağzıma sıçmışlardı. Max'ın neden böyle bir şey yaptığını bilmiyorum. Ama Max kardeşim gibiydi, daha sonra nasıl bir şeye bulaştığımı anlamamı istediğini söylemişti. "Bunu bana söylemenin başka bir yolunu bulabilirdin," dedim ona, "Haklısın, demişti. Birileri onu çekerek sahnenin arkasına taşıdıktan sonra soloma devam edebilmiştim ancak.

Bu olaydan sonra bir tatsızlık daha yaşadık Max ve ben. Daha önce dediğim gibi Clifford Brown'ın ölümü Max'ı çok etkilemiş, içmeye başlamıştı. O sıralar onu fazla görmüyordum. Şarkıcı Abbey Lincoln ile evlenmişti. Bir şekilde onunla yattığını sokmuştu kafasına, Frances'e asılarak benden intikam almak istiyordu. Ben evde yokken gelip kapıyı çalıyor, içeri girmek için ısrar ediyordu. Bir gece gelip kapıyı kırmayı bile denemişti, Frances çok korkmuş, hemen gelip bana anlatmıştı. Önce kulaklarıma inanamamıştım ama daha sonra gerçeği söylediğine ikna olmuştum. Arabama atlayıp Max'ı aramaya başladım. Harlem'de Sugar Ray'in kulübünde buldum onu. Max'a, Abbey Lincoln ile yaptığım tek şeyin saçını kesmek olduğunu anlatmaya çalıştım. Boğazıma sarılıp beni boğmaya çalışınca bir apar kütle yere serdim onu. Kıçının üstüne oturmuş bağırıyordu. Gitmeye teşebbüs ettim ama bırakmıyordu. Davulcular öküz gibi güçlü olurlar moruk, bilirsin. Frances de ordaydı, insanlar bizi izliyorlardı.

Çok boktan bir durumdu. Kulüpte bana bağırıp çağıran gerçek Max değildi, yıllarca eroinman olan Miles Davis'in gerçek Miles olmadığı gibi. Max uyuşturucuya bulaşmıştı, ona vururken gerçek Max'a vurmadığını biliyordum. Ama yine

de çok üzülmüştüm. Eve gelip çocuk gibi ağlamıştım Frances'in kollarında o gece, sabaha dek. Ama bir süre sonra aramız düzeldi Max'la. Bir daha sözünü etmedik o gecenin.

Frances'le çok iyi anlaşıyorduk 1961'de. Bir gece Birdland'de tuvalet kağıdına sarılmış safir bir yüzük hediye edip şaşırttım onu. Şaşırmıştı, çünkü beklemiyordu. Sanıyorum Dinah Washington söylüyordu o gece Birdland'de. Sık sık evde kalıp Frances'e yemek pişirmeyi öğretiyordum. Yemek pişirmeye vermiştim kendimi. İyi yemek severim, restoranlara gidip boktan şeyler yemekten sıkılmıştım. Kitaplar alıp kendi kendimi eğitmiş, bir müzik aleti çalışır gibi çalışmıştım. Fransız yemeklerinin çoğunu pişirebiliyordum –çok severim Fransız mutfağım– siyah Amerikan mutfağını da biliyordum. Frances bir süre sonra benden daha iyi bir aşçı oldu.

O sıralar 312 Batı 77. Sokak'a taşınmıştık, eve dönüştürülmüş eski bir Rus Ortodoks kilisesine. Beş katlı binayı 1960'ta satın almıştım, ama hazır olmadığı için daha önce taşınamamıştık.

Hudson Nehri'ne yakındı ev, bir bodrumu vardı. Bodruma bir jimnastik salonu, bir de müzik çalışabileceğim ses geçirmez bir oda yaptırmıştım. İlk katta büyük bir salon ve mutfak vardı. Merdivenle üst kattaki yatak odalarına çıkılıyordu. Üst katı kiraya veriyorduk. Arka tarafta küçük bir bahçemiz bile vardı. Çok rahat bir yaşantımız vardı artık. Yılda 200.000 dolar kazanıyordum. Paramın bir kısmını borsaya yatırmıştım; gazetelerden borsayı takip ediyordum sürekli.

Eve ihtiyacımız vardı çünkü çocuklar bizimle yaşamaya başlamıştı; kızım Cheryl, oğullarım IV. Miles ve Gregory, Frances'in oğlu Jean–Pierre. Kardeşim Vernon zaman zaman gelip kalıyordu, ablamla annem de. Babam da gelmişti bir iki kere.

Annemi çok sık görmüyordum, ama gördüğüm zaman... başka türlü biriydi o moruk. Sözünü hiç sakınmazdı. Bir keresinde Marc Crawford adında bir gazeteci Chicago'da, abla-

mın evinde *Ebony* dergisi için benimle bir söyleşi yapıyordu. Masada annem, ablam ve kocası da vardı. Annem bana, "Miles, hiç olmazsa tebessüm et dinleyicilerine, arada sırada bile olsa. Seni öyle çok alkışlıyorlar ki, çok seviyorlar seni, yaptığın harikulade müziği seviyorlar," demişti.

"Ne yani, Tom Amca mı olayım?"

Bir süre sert baktı bana, sonra, "Tom Amcalık yaptığını duyarsam ben kendi ellerimle öldürürüm seni, dedi. Masada oturanlar tek kelime etmemişti, onun nasıl biri olduğunu biliyorlardı. Ama Marc Crawford'un gözleri portakal kadar büyümüştü. Not alıp almamakta tereddüt etmişti. Ama böyleydi annem, açık sözlüydü.

1961'de *Downbeat* dergisinin yıllık yarışmasında en iyi trompetçi ve en iyi grup ödüllerini almıştım. Trane'in, Elvin Jones, McCoy Tyner ve Jimmy Garrison'dan oluşan grubu En İyi Yeni Grup ödülünü almıştı. Trane de En İyi Tenor ve En İyi Yeni Soprano seçilmişti. Her şey iyi görünüyordu, benim eklem ağrılarım dışında. Beni öldürmeyecekti ama moralimi bozacak kadar ciddiydi. Yine de her şey iyi görünüyordu.

Çaldığım geceler ünlü oyuncular geliyordu beni dinlemeye. Marlon Brando her gece Birdland'e gelip müziği dinlerken gözlerini de Frances'in üstünde dinlendiriyordu. Bir gece ben sahnede çalarken onun Frances'le aynı masada oturduğunu, küçük bir okul çocuğu gibi sırıtarak bir şeyler anlattığını anımsıyorum. Ava Gardner, Birdland'in müdavimiydi, Richard Burton ile Elizabeth Taylor da gelirlerdi. Paul Newman sık gelirdi Birdland'e, sadece müzik dinlemek için gelmiyordu, caz müzisyenleri ile ilgili filmi için benim tavırlarımı inceliyordu. *Paris Blues* (Paris'te İki Amerikalı), caz müzisyenini anlatan bir filmdi. Los Angeles'ta çaldığım zaman Laurence Harvey mutlaka gelip beyaz Roll-Royce'unu kapının önüne park ederdi. It Kulüp'tü sanıyorum.

Yeni evimizin de tadını çıkarıyordum New York'ta. Bir keresinde Coltrane gelmiş, bodrumda biraz çalmıştık. Can-

nonball da gelirdi. Bill Evans'ın eroine yakalandığını duymuş ve hasta olmuştum moruk, çünkü konuştum Bill'le bu konuyu ilk başladığında; sözlerime kulak asmamıştı demek ki. Ama çok üzmüştü bu beni çünkü harika bir müzisyendi ve herkesin, Sonny Rollins ve Jackie McLean'in bile temizlenmeye çalıştığı bir dönemde bu batağa saplanıyordu.

Bill'in etkisi ile evde sürekli klasik müzik dinlemeye başlamıştım. Klasik müzik dinlerken düşünmek veya çalışmak kolaylaşıyordu. İnsanlar ziyaretime geldiklerinde evde caz dinlediğimi düşünüyorlar, sürekli klasik müzik dinlediğimi görünce şaşırıyorlardı. Stravinski, Arturo Michelangeli, Rachmaninoff, Isaac Stern. Frances de klasik müzik seviyordu, o da benim çok sevdiğimi öğrenince şaşırmıştı herkes gibi.

Frances'le ben sonunda evlenmiştik, 21 Aralık 1960'da. Frances çıkıp kendine bir nikah yüzüğü almıştı, ben böyle şeylere inanmadığım için nikah yüzüğü falan takmıyordum. Hayatımda ilk kez resmen evlenmiştim. Bu işe en çok Frances'in ailesi sevinmişti. Annemle babam da bu işten memnun kalmışlardı, Frances'i seviyorlardı çünkü.

Ama ev yaşantımın iyi gitmesine rağmen müzik yaşantım ölüydü o dönemde. Hank Mobley gruptan ayrılmıştı. Kısa bir süre için Rocky Boyd'u denemiştim ama o da olmamıştı. Dediğim gibi "star" statüsündeydim artık, *Ebony* yedi sayfalık bir bölüm ayırmıştı bana, ailemin fotoğrafları, annemin ve babamın fotoğrafları, babamın domuz çiftliği, yeni evimde arkadaşlarımla benim fotoğraflarım. Büyük olaydı ve beni siyahların gözünde yüceltmişti. Ama hiç önemi yoktu bunun benim için çünkü müziğim durmuştu, mutsuz ediyordu bu beni. Daha çok içmeye başlamıştım ve eklem ağrılarım için ağrı kesici alıyordum. Kokain de kullanmaya başlamıştım epey.

1962'de J.J. Johnson müsaitti, Sonny Rollins de geri dönmüştü, bir süre çalmıştık. İyi bir beşli oturtmuştum, Wynton Kelly, Jimmy Cobb, Paul Chambers ve ben. Turneye çıktık. Mayıs ortasında Chicago'da çaldık, Doğu St. Louis'e uğrayıp

babamı ziyaret ettik. Çok iyi hissetmiyordu kendini. Frances de ailesini görmek için Chicago'da bulunuyordu, o da bizimle gelmişti.

Birkaç yıl önce o denetimsiz kasaba geçitlerinden birinde tren çarpmıştı babamın arabasına – 1960'tı sanıyorum. Zarar görmüştü çünkü beyazlar için kullanılan ambulans siyah olduğu için onu almamıştı. Siyah ambulans beklemişti bütün gece. Çok önemli olduğunu düşünmedikleri için hemen haberdar etmemişlerdi beni. Turnedeydim ayrıca, huzursuz olmamı istemeniişlerdi. Bu olaydan bir hafta kadar sonra nasıl olduğunu sormak için onu aradığımda, "Tren çarptı bana," demişti. Aynen böyle, önemsiz bir şeymiş gibi.

"Ne?" diye bağırmıştım. "Ne oldu?"

"Tren çarptı işte. Karım beni muayeneye götürdü ve iyi olduğumu söylediler."

Bu olaydan sonra elleri titrediği için hiçbir şey tutamaz olmuştu. Bir şeyi almak için uzanıyor ama alamıyordu. Karısı giderek kötülediğini söyleyince New York'a götürmüştüm onu. Bir nörolog bakmıştı ona ama nesi olduğunu anlayamamıştı. Kroke olmuş bir boksörü andırıyordu babam. Kimsenin eline bir şey vermesine de tahammülü yoktu. Bir keresinde bir şey getirmek için hamle yaptığımda, "Biri senin yardımını istemeyince bunu fark edemez misin?" demişti.

Düz yürüyemiyor, çalışamıyordu. 1962'de onu görmeye gittiğimde aynı görmüştüm onu; titreyip duruyor, kimsenin onun için bir şey yapmasına izin vermiyordu. Kendi işini kendi göremiyordu, ama biri ona yardım etmeye çalışınca da sinirleniyordu, çok gururlu bir adamdı. Hastalığının üstesinden geleceğini söylüyordu bana sürekli, işinin başına dönecekti.

Ama Kansas City'ye doğru yola çıkmak üzereyken elime bir mektup sıkıştırmıştı. Mektubu Frances'e verip ona sarıldım, sonra yola koyulduk. Mektubu unuttum. Üç gün sonra Kansas City'de çalarken J.J. yanıma gelip, "Otursan iyi edersin," dedi.

Ona bakıp, "Ne sikime?" diye sordum. "Nedir bana söyleyeceğin?" Ama bakışlarından söylemek istediğinin tuhaf bir şey olduğunu hissetmiştim. Oturdum, korkuyordum biraz. "Baban ölmüş moruk. Kulübü arayıp haber vermişler; ölmüş," dedi. Şok olmuştum; ona bakıp, "Siktir! Allah kahretsin!" demişim. Hiç unutmam, "Siktir!" demiştim. Nasıl hissetmiştim kendimi bilemiyorum: ağlamamıştım. Uyuşup kalmıştım, inanamıyordum.

Sonra mektup geldi aklıma. Doğru otele gidip Frances'ten mektubu istedim. Şöyle yazmıştı: "Sen bu mektubu okuduktan birkaç gün sonra ölmüş olacağım; kendine iyi bak Miles, gerçekten sevdim seni, gurur duydum seninle. Perişan etti mektup beni. Ağladım, deli gibi ağladım, uzun uzun. Mektubu daha önce okumadığım için kızıyordum kendime. Çok kötü hissetmiştim kendimi, çok suçlu. Benden yardımını hiç esirgememiş babama bana ihtiyaç duyduğu son günlerinde yardımcı olamamıştım, o kadar hastayken. Ne kadar hasta olduğu el yazısından belli oluyordu, titrek ve çarpıktı yazı. Mektubu tekrar tekrar okumuş, sonra da saklamıştım. Altmış yaşındaydı öldüğünde. Sonsuza dek yaşayacağını sanmıştım çünkü hep orda olmuştu benim için. Müthiş bir babam olmuştu, müthiş; öleceğini bu şekilde bildiğine göre müthiş orospu çocuğuydu aynı zamanda. Onu son gördüğümde iyi bulmamıştım, o son görüşmeyi kafamda tüm detaylarıyla tekrar canlandırdığımda, o kasaba insanlarının, spritüel insanların bir şeyler çok kötü gittiği zamanki görünümlerini onda fark ettiğimi anımsadım. Ona veda ederken gözlerinde, "Seni bir daha göremeyebilirim," ifadesi vardı, hüzünlüydü. Ama uyanmamıştım. Bunu bilmek çok üzüyordu beni, daha suçlu hissediyordum kendimi, babamı, bana en çok ihtiyacı olduğu anda yalnız bırakmıştım. Neden daha dikkatli olmamıştım? O bakışı daha önce de görmüştüm, çok kez, son gördüğümde Bird'ün yüzünde ve diğerlerinde.

Doğu St. Louis'de bir siyah için yapılan en görkemli cena-

ze töreni olmuştu babamınki. Lincoln Lisesi'nin jimnastik salonunda yapılmıştı. Tıklım tıklımdı moruk, her yerden insan gelmişti; tanıdığı doktorlar, dişçiler, avukatlar, kolej yıllarında tanıdığı Afrikalılar, varlıklı beyazlar. Yıllardır görmediğim insanları görmüştüm. Aile fertleri ile birlikte ön sırada oturuyordum. Hüznü yaşamıştım, acı çekmiyordum artık, babamı son olarak orda yatarken görmek hüzünlendirmemişti beni. Uyuyor gibiydi. Benim en deli halimden çok deli olabilen kardeşim Vernon bir kadının görünümü ile ilgili bir şaka yapmıştı. "Miles, koca götünü gizlemeye çalışan şu kadına bak, demişti. Kadına baktım, doğruydu, neredeyse koyacaktım makaraları. Deli zencinin biridir kardeşim. Ama herkesi rahatlatmıştı, babam gömülene dek hüzünlenmemiştim ben de. Onu toprağa koyduklarında bedenini son kez gördüğümü biliyordum. O andan sonra sadece fotoğraflarda ve belleğimde görebilecektim onu.

New York'a dönüp babamı unutmak için kendimi işime vermeye çalıştım. Vanguard'da, California'da değişik kulüplerde çaldık. Geceleri çalışıp gündüzleri jimnastik salonuna gidiyordum. O arada Gil Evans ile *Quiet Nights* plağını yapmıştık, temmuz ayında. O plakta yaptığımız müzik için hiçbir şey hissetmiyordum. Daha önce olduğu gibi kaptırmamıştım kendimi. Bossanova üstüne bir şey yapmaya çalışmıştık.

Sonra Colombia bir Noel albümü yapmak gibi parlak bir fikirle geldi, Bob Dorough denen salak şarkıcıyı da alırsam Gil'in düzenlenmesi ile çok iyi bir şey çıkacağına inanıyorlardı. Tenora Wayne Shorter'ı, Frank Rehak adında birini trombona, bongoya da Willie Bobo'yu almıştık. Bu plak üstüne ne kadar az laf edersek o kadar iyi, ama Wayne Shorter ile ilk kez çalma fırsatını bulmuştum ve çok tutmuştum çalışını.

Quiet Nights'ın son kayıtlarını kasımda yapmıştık ve olmamıştı. Enerjimizi boşa tüketiyorduk, umursamamıştık sonunda. Colombia o kayıtları piyasaya sürdü, para meselesi. Bana ve Gil'e kalsaydı öylece bırakırdık bantları. Bu mesele

o kadar canımı sıkmıştık ki, uzun süre konuşmadım Teo Macero ile. Her işe burunun sokup içine etmişti o plağın zaten. Herkese nasıl çalmaları gerektiğini söyleyip durmuştu. Kıçını kayıt odasında tutmalıydı, yanımıza gelip her şeyi bok edeceğine. Kovduracaktım orospu çocuğunu, o sıralar Colombia'nın başkanı olan Goddard Liebson'ı aradım da ama Goddard Teo'nun kovulmasını isteyip istemediğimi sorduğunda yapamadım, evet diyemedim.

Kasım ayında *Playboy* ile bir söyleşi yapmaya razı oldum sonunda. *Ebony* dergisinde benimle ilgili yazıyı hazırlayan Marc Crawford, söyleşiyi yapacak olan Alex Haley ile beni tanıştırmıştı. Yapmak istememiştim söyleşiyi önce. "Neden?" diye sormuştu Alex.

"Beyazların dergisi *Playboy,*" demiştim. "Beyazlar genellikle beyninin içine girebilmek için soru sorarlar, ne düşündüğünü öğrenmek için. Ne düşündüğünü söylediğinde de değer vermezler düşüncelerine." İstememe nedenlerimden birinin, *Playboy*'un siyah, kahverengi ve Asyalı kadınlara yer vermemesi olduğunu söylemiştim bir de. "Tek görebileceğim dümdüz kıçlı veya kıçsız, iri memeli sarışınlar," demiştim, "sıkıyor insanı. Siyahlar iri kıçlardan hoşlanır, ağızdan öpüşmeyi severler ve beyazların öpülecek ağızları yoktur." Alex benimle konuşup jimnastik salonuna gelmişti. Birkaç yumruğumu da yemişti. Etkilenmiştim bundan. "Bak, dedim ona. "Sana anlatmamı istedikleri şeyleri anlatırsam beni şirkete hissedar yaparlar mı?" Böyle bir şeyin mümkün olmadığım söyledi. O zaman 2500 dolara yapacağımı söyledim. Kabul ettiler, söyleşiyi de aldılar.

Alex'in hazırladığı bu söyleşiden memnun kalmadım ama. İyi okunuyordu gerçi ama Alex bir sürü şey uydurmuştu. Yazıda, Illinois'de en iyi trompetçi seçimlerinde küçük siyah trompetçinin –ben– nasıl her seferinde beyaz trompetçiye yenildiğinden söz etmişti, örneğin. Lisedeyken olmuştu bu. Alex bu yüzden kendimi hep kötü hissettiğimi yazmıştı.

Bok yesin! Doğru değildi. Kaybettiğim doğruydu ama kendimi kötü hissetmemiştim, çünkü bir orospu çocuğu gibi çaldığımı *biliyordum*, o beyaz çocuk kazanacaktı elbette. Peki ama hani nerde o şimdi? Alex'in her şeyi allayıp pullamasından da hoşlanmamıştım. İyi yazardır Alex ama dramatiktir çok. Daha sonra neden böyle yaptığını anlayacaktım; böyle yazıyordu. Ama yazıyı yazmadan önce bilmiyordum bunu.

Kasım 1962'de ayrılmıştık Chicago'dan – ben, Wynton, Paul, J.J. ve Jimmy Cobb; Jimmy Heath bir gece gelip çalmıştı çünkü Sonny Rollins yine gruptan ayrılmıştı. Kendi grubunu kurduktan sonra tekrar tek başına çalmaya dönmüştü. Sanıyorum Brooklyn Köprüsü'nün altında çalması bu döneme rastlar, herkes öyle diyordu en azından. Ben ve Jimmy Cobb dışında herkes gruptan ayrılıp ya daha çok para kazanmayı ya da kendi yolunu çizip kendi müziğini yapmayı düşünüyordu. Ritm kısmı Wynton'ın liderliğinde bir trio olarak çalmak istiyordu. J.J., Los Angeles'ta takılıp stüdyolardan birine kapağı atmayı arzuluyordu. İyi para kazamyorlardı stüdyo müzisyenleri, her gece evlerinde oluyorlardı ayrıca. Geriye Jimmy Cobb'la ben kalıyorduk ve bu, bir grup kurmaya yetmiyordu.

1963 başlarında Philadelphia, Detroit ve St. Louis'de bazı işleri iptal etmek zorunda kaldım. Her iptalden sonra patronlar beni dava ettiği için masraflara karşılık 25000 dolar ödemek zorundaydım. Sonra San Francisco'da bir iş çıktı ve ben Paul ile Wynton'ı yanıma almamaya karar verdim. Daha çok para isteyip kendi müziklerini yapmayı düşündükleri için canımı sıkıyorlardı. Benim repertuarımı çalmaktan usandıklarını, taze bir şeyler istediklerini söylüyorlardı. Zaten çok revaçtaydılar. Ama daha çok Wynton'dan kaynaklanıyordu ayrılma istekleri, çünkü kendi grubunu yönetmek istiyordu Wynton, benimle beş yıl çaldıktan sonra böyle bir sorumluluğa hazır olduğunu düşünüyordu. Paul daha çok herkes ayrıldığı için böyle bir karar almıştı sanıyorum.

Blackhawk'u arayıp bir hafta geç gelmemin mümkün olup olmadığını sordum. Kabul ettiler. Yeni bir grup kuracaktım. Eski gruptan sadece Jimmy Cobb vardı ama o da birkaç gün sonra Wynton ve Paul'e katıldı. Yepyeni bir grubum vardı şimdi.

Önce George Coleman'ı almıştım saksofona. Yepyeni bir şey yapmayı düşünüyordum çünkü. Coltane önermişti onu bana ve Coleman da kabul etmişti benimle çalışmayı. Çalmaktan haz duyduğu müzisyenlerin kim olduğunu sormuştum. Altoda Frank Strozier, piyanoda ise Harold Mabern'i önermişti. Bir basçıya ihtiyacım vardı şimdi. Ron Carter ile (Detroit kökenliydi Ron) New York, Rochester'da tanışmıştım, 1958'de, çaldığım bir gece kulise gelmişti; Paul Chambers'ı Detroit'den tanıyordu. Eastman Müzik Okulu'nda bas eğitimi görüyordu Ron o sıralar, birkaç yıl sonra Toronto'da yeniden karşılaşmıştık; Paul ile yaptığımız müzik üstüne hararetli bir konuşmaya dalmıştı. *Kind of Blue*'nun modal müziğini yapıyorduk o sıralar. Mezun olduktan sonra New York'a taşınmıştı Ron, değişik yerlerde çalınıştı bir süre. Art Farmer ile Jim Hall'un dörtlüsünde dinlemiştim onu en son.

Paul bana onun çok orospu çocuğu bir basçı olduğunu söylemişti zaten. Paul ayrılmadan bir süre önce gidip onu dinlemiş ve çalışına bayılmıştım. Gruba katılmasını istemiştim ama Art'a bağlı olduğunu, Art'a sormam gerektiğini, o evet derse katılabileceğini söylemişti. Art'a sordum ve evet dedi. Art istemiyordu Ron'un gitmesini ama evet demişti.

New York'tan ayrılmadan önce grup elemanlarını denemiştim. O harika Memphis müzisyenlerini böyle bulmuştum – Coleman, Strozier ve Mabern. (Piyanist Phineas Newborn ve çok genç yaşta kan kanserinden ölen o müthiş trompetçi Booker Little ile aynı okula gitmişlerdi. Bayağı merak ediyorum, o okulda o sıralar nasıl bir yöntem kullandıklarını. Harika müzisyenlerdi hepsi.) Ron'u denememe gerek yoktu, onu dinlemiştim ama yine de gelip provalara katılmıştı. Bir de

Tony Williams adında on yedi yaşında bir davulcu dinlemiştim; uçurmuştu beni, korkunç çalıyordu. Jackie McLean'in grubundaydı. Onu dinledikten hemen sonra benimle California'ya gelip gelemeyeceğini sormuştum ama Jackie'ye sözü vardı. Ona olan sorumluluğunu yerine getirdikten sonra Jackie'nin engel teşkil etmeyeceğini söylemişti. Daha önce dediğim gibi trompetçiler iyi davulcularla çalınayı severler ve Tony'nin müthiş bir davulcu olduğunu onu ilk dinlediğimde anlamıştım. Tony ilk seçimimdi. Frank Butler, Tony serbest kalana dek onun yerini dolduracaktı.

Blackhawk'ta çaldık. Yeni bir grup için her şey iyi gidiyordu ama Mabern ve Strozier'in aradığım müzisyenler olmadıklarını çabuk fark etmiştim. Çok iyi müzisyendi ikisi de ama başka bir grupta olmalıydılar. Sonra Los Angeles'a geçip John T.'nin kulübünde çaldık, The It Club. Orda kayıt yapmaya karar verdim. Mabern'i Victor Feldman adında harika bir İngiliz piyanistle değiştirdim. Müthiş çalıyordu Victor. Ayrıca vibrafon ve davul da çalabiliyordu. Kayıtlarda onun iki bestesini çalmıştık, "Seven Steps to Heaven" ve "Joshua" Gruba katılmasını istemiştim ama Los Angeles'ta stüdyo müzisyenliğinden müthiş para kazanıyordu, benimle çalması para kaybetmesine neden olacaktı. New York'a döndüğümde bir piyanist arıyordum. Herbie Hancock'tu aradığım.

Bir yıl önce trompetçi Donald Byrd evime getirdiğinde tanımıştım Herbie Hancock'u. Donald'ın grubuna yeni katılmıştı. Benim için piyanoda bir şeyler çalmasını istemiştim. Gerçekten çalabildiğini görmüştüm hemen. Yeni bir piyanist ararken aklıma ilk gelen o olmuştu, arayıp gelmesini söyledim. Tony Williams ile Ron Carter da geliyorlardı, onlarla nasıl çalacağını görmek istiyordum.

Hepsi gelmişti ve birkaç gün çaldılar, evin her yerine kurduğum intercom sistemi ile sürekli dinlendim. Nefis çalıyorlardı beraber. Üçüncü günün sonunda aşağı inip onlara katıldım. Ron ve Tony zaten gruptaydılar. Herbie'ye ertesi gün

stüdyoya gelmesini söyledim. *Seven Steps to Heaven* albümünü bitirmek üzereydim. "Gruba katıldım mı yani?" diye sordu Herbie.

"Benimle plak yapacaksın işte," dedim.

Çok orospu çocuğu bir grup olacağım sezmiştim. Uzun zamandır duymadığım bir heyecan duyuyordum içimde yine, birkaç gün içinde bu kadar iyi çalarlarsa birkaç ay sonra müthiş olacaklardı. *Seven Steps to Heaven*'ı bitirir bitirmez Jack Whittemore'u arayıp bize iş ayarlamasını söyledim, yaz sonuna kadar. Defteri hemen doldurdu.

Yeni albümü Mayıs 1963'te bitirdik ve Philadelphia'ya gidip Showboat'ta çaldık. Jimmy Heath'in dinleyicilerin arasında olduğunu anımsıyorum. Solomu bitirdikten sonra yanına gidip grubu nasıl bulduğunu sormuştum, onun fikrine saygım vardı. "Müthiş çalıyorlardı moruk," demişti, "ama ben her gece çıkıp onlarla çalmak istemem doğrusu. Ortalığı ateşe verecek bu orospu çocukları Miles!" Ben de aynı kanıdaydım ve bayılıyordum onlarla çalmaya. Her şeyi yakalamakta öyle çabuktular ki... Jimmy haklıydı, müthiştiler. Newport, Chicago, St. Louis (VGM için bir plak yapmıştık orda, *Miles Davis Quintet: In St. Louis)* ve birkaç başka yerde daha çaldık.

Amerika'da birkaç hafta çaldıktan sonra Fransa'mn güneyine gidip ordaki festivale katılarak herkesi uçurduk. Tony mahvetmişti herkesi. Fransızlar caz dünyasını yakından takip etmekle övünürler ve adını bile duymamışlardı Tony'nin. Grup elemanlarının her birinin altında küçük bir ateş yakmıştı Tony. Beni öyle çaldırmıştı ki, eklem ağrılarımı bile unutmuştum. Çok rahatsız ediyordu bu ağrılar beni son zamanlarda. Tony ve grubun istedikleri her şeyi çalabileceklerini düşünmeye başlamıştım. Tony merkezdi, grubun sesi onu merkez almıştı. Başka türlüydü Tony.

Milestones müziğini tekrar çalmaya başlamıştım onun yüzünden, çok seviyordu o albümü. Gruba katıldıktan kısa bir süre sonra *Milestones*'un "tüm zamanların en belirleyici al-

bümü" olduğunu, "caz çalan herkesin ruhunu" taşıdığını düşündüğünü söylemişti. Öyle şaşırmıştım ki, "Yeme beni!" demiştim. İlk aşık olduğu müziğin benim müziğim olduğunu da söylemişti. Oğlum gibi seviyordum onu. Tony duyduğu sese göre çalan biriydi, duyduğu sese göre harikulade şeyler çalıyordu. Çalış tarzım her gece değiştirir, duyduğu sese göre değişik tempolar çalardı. Tony Wiliams ile çalıyorsan çok dikkatli olmak zorundaydın moruk, yaptığı her şeye çok dikkat etmezsen kaybederdin onu, temponun dışında bulurdun kendini, bok gibi çalardın.

Fransa'da çaldıktan sonra Amerika'ya dönmüş, ağustosta San Francisco'nun güneyine gidip Monterey Caz Festivali'nde çalmıştık. Orda Tony iki yaşlı müzisyenle çalmıştı, Elmer Snowden adında altmışlarında bir gitarist ve basçı Pops Foster. Davulcuları gelmemişti. Daha önce hiç dinlemediği bu iki müzisyenle çalmıştı, müzikleriyle ilgili hiçbir şey bilmiyordu ve inanılmazdı. Pops ve Elmer'i uçurmuştu. Böyle bir orospu çocuğuydu genç davulcumuz. Onlarla çaldıktan sonra bizle çalıp kıçımızı tekmelemişti. Sene başında kimsenin adını bile bilmediği on yedi yaşında bir davulcu yapıyordu bütün bunları. Herkes Tony'nin gelmiş geçmiş en büyük davulcu olacağını söylüyordu. Şu kadarını söyleyeyim: o potansiyele sahipti ve kimse benimle Tony kadar iyi çalmadı. Ürkütücüydü. Ron Carter, Herbie Hancock ve George Coleman da hiç fena sayılmazlardı hani, işlerin iyi gittiğinin farkındaydım.

Bir süre California'da kalıp Gil Evans ile Laurence Harvey'in başrolünü oynayacağı *Time of the Barracuda* oyununun müziği üstüne çalıştım. Laurence gelip çalışmaları izliyordu. Benim hayranlarımdan biri olmuştur hep; Los Angeles'ta çaldığım her yere gelirdi, bu müziği yapmamı çok istiyordu. Ben de onun oyunculuğuna hayranlık duymuşumdur hep, oyunun müziğini yapmak iyi fikir diye düşünmüştüm. Müziği yazdık ama Laurence ile başkalarının anlaşmazlığı sonucu oyun iptal edildi. Meselenin ne olduğunu öğrenemedim. Yap-

tığımız işin karşılığını ödemişlerdi, Colombia müziği kaydetmişti ayrıca, ama plak yapmadılar, arşivlerinde duruyor bildiğim kadarıyla. Sevmiştim yaptığımız müziği. Büyük orkestra kullanmıştık ve yapımcı Irwing Townsend'di. Sanıyorum müzisyenler sendikası oyunda canlı bir orkestra bulunmasını talep etmişti. O çalışmadan sonra Gil'le pek bir şey yapmayacaktık beraber. Dost kalmıştık ama ben bu yeni grupla farklı bir yöne gidiyordum.

Ağustos 1963'te annemin kocası James Robinson Doğu St. Louis'de öldü. Cenazeye gitmemiştim çünkü sevmem cenazeleri. Ama telefonla aradım annemi, iyi gelmedi sesi. Dediğim gibi kanserdi, durumu bir türlü düzelmiyordu. Kendini iyi hissetmiyordu, kocasının ölümü ile daha da kötü olmuştu. Babam bir yıl önce ölmüştü, onunla konuşurken kafasında ölüm vardı. Çok güçlü bir kadındı annem ama ilk kez endişeleniyordum onun için. Zor olmuştu benim için; çünkü endişe eden biri değilim, unutmaya çalıştım. Sonra herkesi uçuran bir şey oldu.

Down Beat dergisinin yarışmasında yılın trompetçisi seçilmiştim tekrar, grubum ise Monk'un grubunun ardından ikinci olmuştu grup kategorisinde. Stüdyoya sık gitmiyordum, çünkü *Quite Nights* albümünün içine ettiği için Teo Macero'ya kızgındım hâlâ; ayrıca stüdyoda çalmaktan sıkılmaya başlamıştım, canlı müzik yapmak istiyordum. Canlı çaldıkları zaman daha iyi çalar müzisyenler. Irk Eşitliği Kongresi'nin insan hakları yararına tertiplediği bir konser yapmak üzere anlaşmıştım. İnsan haklarının zirvede olduğu bir dönemdi, siyah bilinç yükseliyordu. Şubat 1964'te çalacaktık ve Colombia konseri kaydedecekti.

Yakmıştık o gece ortalığı. Orospu çocukları gibi çalınıştık – herkes, istisnasız. Çaldığımız parçaların çoğunu hızlı tempoda çalmıştık ve hiç kimse zamanı düşünmemişti, bir kez bile. George Coleman o güne kadar duyduğumdan daha iyi çalınıştı o gece. Dinleyicilerin bilmediği bazı gerginlikler

yaşanmış, sonuçta bir şekilde yaratıcılığı olumlu etkilemişti bu. Bir süredir beraber çalmamıştık, herkes kendi işiyle meşgul olmuştu. Ayrıca para almıyorduk bu konser için, insan haklarına katkıda bulunuyorduk. Müzisyenlerin çoğu hoşnut değildi bundan. Biri adını söylemeyeceğim çünkü çok ünlü biri ve çok da iyi bir insandır– bana, "Bak moruk, bana paramı öde, ben de katkımı çalarak yapayım. Çalmıyorum, hayırseverlik yapamam Miles, senin kadar para kazanmıyorum ben, demişti. Bir süre tartışmıştık. Herkes çalmaya razı olmuştu sonunda, ama bu seferlik. Çalmaya çıktığımızda herkes orospu çocuğu gibi öfkeliydi, o öfke herkesin çalışını etkileyen bir ateş, bir gerilim yaratmıştı, herkesin bu kadar yoğunlaşarak çalmasının nedeni buydu belki de.

Konserden iki hafta kadar sonra, şubatın son gününde kardeşim Vernon sabaha doğru arayıp Frances'e annemin öldüğünü söylemiş. Sabahın erken saatlerinde eve geldiğimde Frances haberi verdi. Annemin hastanede olduğunu biliyordum, onu gidip ziyaret etmek istemiştim ama bu kadar ağır olduğunu tahmin etmemiştim. Kahretsin, yine yapmıştım aynı şeyi. Babamın mektubunu bana verdiği gün okumamış, şimdi de ölmeden önce gidip annemi görmemiştim.

Cenaze birkaç gün sonra kaldırılacaktı; Frances ile Doğu St. Louis'e uçup cenazeye katılacaktık. Uçağımız havalandıktan az sonra geri döndü, pilot bir şeylerin kontrol edilmesini istiyordu. Uçağı tekrar giriş tüneline yanaştırdıklarında dışarı çıkıp, bir taksiye atlayıp doğru eve döndüm. Pilot motorda bir arıza olabileceğini söylemişti ve ben bu durumlarda batıl itikatlıyımdır. Motor arızası yüzünden geri dönen uçak benim için *uçma* demektir.

Frances uçağa binip gitti ve cenazeye katıldı. Ben eve gidip sabaha dek ağladım, o kadar ağlamışım ki, kendimi hasta hissettim. Çokları tuhaf bulmuştu annemin cenazesine katılmamamı, biliyorum; annemi sevmediğimi filan düşünmüşler-

di ihtimal, bugün bile anlayamıyorlardır davranışımı ama annemi severdim moruk. Onu severdim, çok şey öğrendim annemden, özlüyordum onu. Öldüğünü öğrenene kadar, annemi ne kadar çok sevdiğimin farkında değildim. Bazen evde yalnızken sıcak bir rüzgar gibi eser onun varlığı, benimle konuşmaya, nasıl olduğumu görmeye gelir. Yüce bir ruhu vardı, ruhunun beni kollamaya devam ettiğine inanıyorum. Güçlü ve harikulade bir kadın olarak hatırlarım annemi hep. Onu öyle hatırlamayı seviyorum.

Frances ile ilişkim kötü gitmeye başlamıştı o sıralar. Benden bir çocuk istiyor, oysa ben artık çocuk istemiyordum, tartışıyorduk bu yüzden. Tartışmalarımız başka yerlere sıçrar, sonra da kavga ederdik. Eklemlerim çok acı veriyordu bana; daha çok içiyor, daha çok kokain çekiyordum. İçki–kokain kombinasyonu çok hassas yapar insanı, çünkü kokain insanı uyutmaz, alkolle yumuşatmaya çalışınca fena halde akşamdan kalma olursun ertesi gün, asabi. Dediğim gibi, kıskandığım tek kadın olmuştu Frances. Kıskançlık, içki ve kokain çıldırtıyordu beni. Bazı homoseksüel arkadaşları ile bile düzüştüğünü kuruyordum kafamda, onu suçluyordum. Deliymişim gibi bakardı bana, öyleydim gerçekten. Farkında değildim bunun tabii, dünyanın zirvesinde olduğumu düşünüyor, son derece aklı başında buluyordum kendimi.

Hiçbir yere gitmek istemiyordum, bize çok yakın oturan Julie ve Harry Belafonte'lere bile. Diahann Carroll'u görmeye gitmiyordum, Frances gitmek istediği zaman büyük aktör Roscoe Lee Brown veya ünlü kuaför Harold Melvin ile gitmesini söylüyordum. Onlar gezdirdi Frances'i. Ben dans etmediğim için kimse ile dans etmesini istemezdim. Deli saçmalıkları işte. Bir keresinde Paris'te bir gece kulübünde olduğumuz hatırlıyorum, Fransız bir komedyen Frances ile dans edince onu pistte bırakıp otele dönmüştüm. Ben ikizler burcu olduğum için bir an çok iyiyimdir ama birden değişirim. Neden böyle olduğumu bilmiyorum, böyleyim ve bunu kabulleniyo-

rum. Tepem iyice attığı zaman Frances, Belafonte'lere gidip ben yatışana kadar uzak dururdu evden.

Bir de beni sürekli arayan kadınlar vardı. Onlardan biri ile konuşurken Frances paralel telefonu açınca kudururdum öfkeden, yine tartışırdık. Operadaki Hayalet gibi bir şey olmuştum. Evimin altından geçen bir tünelden girer, kafayı yemiş bir şekilde kalırdım orda, paranoyaktım. Berbat durumdaydım ve iyiye gitmiyordum. Tuhaf insanlar evime gelip kokain getiriyorlardı ve Frances hiç hoşnut değildi bundan.

Çocuklarım olan bitenin farkındaydılar herhalde. Kızım Cheryl, Colombia Üniversitesi'ne gidiyor, oğlum Gregory boksör olmaya çalışıyordu. Çok iyi boksördü Gregory: bildiklerimi öğretmiştim ona. Gözünde ilahlaştırmıştı beni; benim gibi olmak, hatta trompet çalmak istiyordu. Yapabileceği şeyi kendisinin bulması gerektiğini söylemiştim ona. Profesyonel boksör olmak istiyordu ama izin vermemiştim, canının yanmasını istemiyordum. Boks hastasıyım ben ama Gregory için daha iyi bir şey arzuluyordum ancak ikimiz de bunun ne olduğunu bilemiyorduk. Daha sonra Vietnam'a gitti, neden böyle bir şey yaptı bu oğlan hâlâ anlayabilmiş değilim, disipline ihtiyacı olduğunu söylemişti. O sırada hayatta hiçbir amacı olmağım hissetmişti. Küçük Miles, Frances ile yaşadığımız gerginliği anlayamayacak kadar küçüktü ama diğer çocuklar farkındaydılar ve üzülüyorlardı. Öz anneleri değildi gerçi ama çok iyi davramrdı Frances onlara, çok severlerdi Frances'i. Frances ile aramızın düzeleceğine inanıyordum.

Sonra George Coleman gruptan ayrılınca ortalık iyice karıştı. Tony Williams, George'un çalışını başından beri sevmemişti ve grup sesini ve yönünü Tony'den alıyordu. George biliyordu Tony'nin çalışından hoşnut olmadığım. Bazen solomu bitirip arka tarafa giderken Tony, "George'u da götür beraberinde, derdi. Tony, George'u sevmiyordu, çünkü George her şeyi çok mükemmel çalardı, sevmezdi Tony bu tarz saksofonculan. Hata yapan, detone olan müzisyenlerden hoşlanırdı.

George akor çalardı. Müthiş bir müzisyendi ama Tony sevmiyordu onu. Değişik şeylere uzanabilen müzisyenleri seviyordu, Ornette Coleman gibi. Favori grubu Ornette'inkiydi, Coltrane'i de çok seviyordu. Samyorum bir gece Archie Shepp'i Vanguard'a getirip bizimle çaldıran da Tony olmuştu. Öyle kötü çalıyordu ki, inmiştim sahneden, çalamayan bir orospu çocuğu ile işim yok benim.

George'un ayrılma nedenlerinden biri de kalça ağrım yüzünden bazen işe gelemediğim için dörtlü olarak çalmak zorunda kalmalarıydı. Ben olmadığım zaman çocukların ne kadar serbest çaldıklarından yakınırdı bana. Ben olmadığım zaman geleneksel çalışın dışına çıkmak istiyorlar, George'un onlara engel teşkil ettiğini düşünüyorlardı. George serbest çalabilirdi isteseydi, ama istemiyordu; geleneğe göre çalmak daha cazip geliyordu ona. Bir keresinde bunu kanıtlamak için serbest çalmıştı, San Francisco'da. Tony'nin kafasını fena karıştırmıştı.

George ayrıldıktan sonra grubumda Eric Dolphy'yi istediğime dair söylentiyi düzeltmek istiyorum. Kişiliği açısından harikulade biriydi Eric, ama hiç sevemedim çalışını. Çok sevenler var. Trane'in sevdiğini biliyorum, Herbie, Ron ve Tony'nin de öyle. George ayrılınca Tony önermişti onu ama ciddiye bile almamıştım önerisini. Tony'nin asıl istediği Sam Rivers idi, çünkü Boston'lıydı ve Tony onu tanıyordu. Hep yapardı bunu, tanıdığı insanlara kıyak yapmaya çalışırdı. Daha sonra, 1964'te Eric Dolphy öldükten sonra *Down Beat* dergisi ile yaptığım bir söyleşide, "Eric biri ayağına basıyormuş gibi çalar, dediğim için eleştiri almıştım. Tesadüf bu ya, dergi Eric'in ölümünün hemen üstüne çıkmış, çok acımasız olduğunu düşünmüştü herkes. Oysa ben bunu o ölmeden aylar önce söylemiştim.

Benim kafamda George'un yerini almasını istediğim ilk isim Wayne Shorter olmuştu ama Art Blakey onu Jazz Mes-

sengers'ın müzik yönetmeni konumuna getirmişti, ayrılamıyordu. Sam Rivers'ı almıştık sonunda.

Birkaç konser için Tokyo'ya gittik. Japonya'ya ilk gidişimdi. Frances de benimle gelmiş, Japon mutfağı ve kültürü üstüne çok şey öğrenmiştik. Turne menajerim vardı artık, Ben Shapiro. Benim sorumluluklarımı üstleniyordu. Çocukların paraları, otel rezervasyonları, uçak biletleri, harcamalar gibi. Böylece ben de gönlümün dilediği gibi takılabiliyordum. Tokyo ve Osaka'da çaldık. Japonya'ya varışımı hiç unutmayacağım. Çok uzun bir uçuştu Japonya'ya. Yanıma kokain ve uyku hapı almıştım, içki de içiyordum. Vardığımızda bizi bekleyen bir kalabalıkla karşılaşmıştık havaalanında. Uçaktan çıkarken, "Hoş geldiniz Bay Miles Davis," filan diyorlardı ki, hemen oracıkta kusuverdim. Hiç mesele etmediler. Gidip ilaç getirmişti biri, beni kendime getirip kral muamelesi yapmışlardı. Çok iyi vakit geçirmiştim moruk, o günden beri Japon halkına saygı ve sevgi duyarım. Harikulade insanlar. Hep çok iyi davranmışlardır bana. Konserler çok başarılı geçmiştir hep.

Amerika'ya döndüğümde ağrılarımdan eser kalmamıştı. Beklediğim harika bir haberi aldığımda Los Angeles'teydim: Wayne Shorter, Jazz Messengers'ten ayrılmıştı. Jack Whittemore'u arayıp Wayne'i bulmasını söyledim. Bu arada gruptaki herkese de onu aramalarını söylemiştim çünkü onlar da benim kadar seviyorlardı Wayne'in çalışını. Her taraftan gruba katılmasını söyleyen telefonlar alıyordu Wayne. Nihayet beni aradığında hemen gelmesini söyledim. İşi sağlama almak için orospu çocuğuna birinci sınıf uçak bileti bile yolladım, o kadar çok istiyordum onu. Ve o geldikten sonra müzik yapmaya başladık. İlk olarak Hollywood Bowl'da çalacaktık. Wayne bana kendimi çok iyi hissettirmişti, çünkü müthiş bir müziğin geleceğini kanımda hissediyordum. Ve geldi de: hem de hemen.

On Üçüncü Bölüm

Bu ülkede bir şeyler değişiyordu ve hızlı değişiyordu. Müzik de değişiyordu 1964'te.

Cazın ölmüş olduğunu söyleyenler vardı; Archie Shepp, Albert Ayler, Cecil Taylor gibi müzisyenleri suçluyorlardı, çaldıkları serbest müziğin melodik yapısı yoktu, lirik değildi, mırıldanamazdın yolda yürürken. Bu müzisyenlerin yaptıkları müziği ciddiye almadıklarını söylemek istemiyorum. Ama insanlar uzaklaşıyordu yaptıkları müzikten. Coltrane popülerdi hâlâ, Monk da öyle. Onları çok seviyorlardı. Ama o uçuk serbestliğin içinden gelen müziği (Trane bile uğramıştı oraya ölmeden önce) sevmiyorlardı.

Oysa birkaç yıl önce yaptığımız müzik tam sınırdaydı, geniş bir dinleyici kitlemiz vardı. Ama eleştirmenler serbest tarzı diğerlerinin üstüne çıkardıkça caz geniş kitlelerin müziği olmaktan giderek uzaklaşıyordu.

Caz yerine rock müziğe yöneliyordu kitleler – Beatles, Elvis Presley, Little Richard, Chuck Berry, Jerry Lee Lewis, Bob Dylan, ayrıca Motown müziği revaçtaydı. Stevie Wonder, Smokey Robinson, The Supremes ve James Brown da giderek yükseliyorlardı. Eleştirmenlerin serbest cazı bu kadar gazlamaları biraz da bilerek yapılmış bir şeydi bana sorarsan, çünkü eleştirmenlerin çoğu popüler olduğumu, müzik dünyasında fazla güçlendiğimi düşünüyorlardı. Kanatlarımı kesmenin bir yolunu bulmak zorundaydılar. *Kind of Blue*'da çaldığımız melodik, lirik müziği çok sevmişlerdi ama bu kadar popüler olup bu kadar belirleyici bir plak olmasından rahatsızdılar ayrıca.

Eleştirmenler, destekledikleri serbest müzik insanları soğutunca hemen bir kenara atmışlardı bu tarzı; ama artık çok geçti, dinleyici kitlesi bizim yaptığımız müzikten de uzaklaşmıştı. Caz mazi olmuştu birden, bir müze vitrinine konup incelenecek ölü bir şeydi. Birden, rock and roll (birkaç yıl sonra da hard rock) medyanın gözbebeği olmuştu. Siyah ritim and blues duygusundan araklanmış beyaz rock and roll... Little Richard ve Chuck Berry gibi insanlar ve Motown müziği. Beyaz pop müzik her yerde öne sürülüyordu, radyo ve televizyonda. Daha önce beyaz popüler müzik bir boka benzemezdi ama şimdi araklamaya başlamışlardı ve yarım yamalak bir şeyler vardı müzikte artık. Yine de kötüydü, gerçekleşmiyordu henüz. Cazın melodik olmayan, akılda kalmayan bir müzik olduğu yayılınca ciddi müzisyenlerin çoğu iş bulamaz olmuştu.

Caz kulüpleri kapanmaya başlamıştı, caz müzisyenleri Avrupa'ya göç ediyorlardı. Red Garland evine, Dallas'a dönmüştü. Çalamamaktan şikayetçiydi. Wynton Kelly birden ölmüştü ve Paul bir ölüden farksızdı (belki de gerçekten ölmüştü o tarihte).

Ornette Coleman, Cecil Taylor ve John Coltrane'in bu eleştirmenler tarafından nasıl kullanıldıklarının hâlâ farkında olmadıklarını düşünüyorum.

Kişisel olarak yaptıkları müziği ben de sevmemiştim, Trane'in yaptıklarını bile. Benim grubumdayken yaptığı müziği daha çok seviyordum, ilk üç yıl için geçerli bu dediğim. Artık kendi için çalıyordu sanki, grup ikinci plandaydı onun için. Ben hep grubun birlikte yaptığı müziğin önemli olduğunu düşünmüşümdür.

Neyse, halkın yeni grubumla yaptığım müziğe tepkisi en iyi şartlarda kayıtsızlık olarak adlandırılabilir, konserlerimizin dolup plaklarımızın satmasına rağmen. Bunun nedeni daha çok benim ünümden kaynaklanıyordu galiba, insanlar her an her şeyi yapabilecek bu siyah asiyi izlemeye geliyorlardı.

Bazıları da müziği dinlemeye geliyordu, başka nedenlerle gelenlerin çoğu da müziği seviyordu gerçi ama kayıtsızdılar daha çok. Biz bir arayış içinde çalıyorduk ama zaman değişmişti, insanlar dans etmek istiyorlardı.

Bir grubu büyük yapan şey çalan müzisyenlerin kalitesidir. Yetenekli müzisyenler biraraya gelip çok çalışmak, sıkı çalmak ve bunu beraber yapmak istediklerinde nefis müzik çıkar ortaya. Trane benimle olduğu son yıllarda, özellikle son yıl tamamen kendi için çalmıştı. Grup elemanlarından biri kendi için çalmaya başladı mı büyü bozulur, beraber çalmaktan büyük haz alan müzisyenler artık yapılan müziği umursamamaya başlarlar. İşte o zaman çöker grup, bayat bir müzik çıkar ortaya.

Wayne Shorter, Herbie Hancock, Ron Carter ve Tony Williams'ın büyük müzisyenler olduklarını biliyordum; iyi bir grup oluşturacaklar, beraber çalacaklardı. Büyük bir grup olmak istiyorsa özveride bulunmalısın, yoksa yürümez. Özverili müzisyenlerdi bunlar. Doğru müzisyenleri doğru zamanda biraraya getirip doğru müziği yaparsan bomba gibi bir grubun olur, başka bir şeye de ihtiyaç duymazsın.

Ben bu grubun esin kaynağıydım, herkesi birbirine bağlıyordum. Tony grubu ateşleyen, yaratıcı kıvılcımımızdı. Wayne yaptığımız birçok şeyin arkasındaki fikirlerin sahibiydi, kavramlarımızı ondan alıyorduk. Ron ve Herbie temel direklerimizdi. Ben onları biraraya getiren liderdim. Hepsi genç müzisyenlerdi ve benden öğrenmeye çalışıyorlardı. Ben de onlardan öğreniyordum; yeni şeyler, serbest müzikle ilgili şeyler. Büyük bir müzisyen olmak ve öyle kalmak istiyorsan yeniliklere açık olmalısın. Gelişip müziğinle iletişim kurmak istiyorsan eminelisin her şeyi. Her tür sanatsal ifadede yaratıcılığın ve dehanın yaşı olmaz; ya vardır kişide bunlar ya da yoktur. yaşlanmanın da bir yararı olmayacaktır. Farklı bir şeyler yapmamız gerektiğini biliyordum. Başka bir nabzı dinleyen genç müzisyenlerle birlikte olduğumun bilincindeydim.

Wayne önceleri serbest tarzda çalan biri olarak tanınmıştı ama yıllarca Art Blakey ile çalmak onu geleneksel tarza yaklaştırmıştı biraz. Art'ın grubunda çaldığından daha serbest çalmak istiyordu ama tamamen serbest de değildi çalmak istediği tarz. Wayne hiçbir forma bağlı kalmadan çalmak yerine, formlarla oynamayı yeğleyen bir müzisyendi. Bu yüzden çok istemiştim onu, müziğimin gitmesini istediğim yön buydu.

Wayne o zamana kadar tanıdığım müzisyenler arasında Bird'ün yazdıklarına yakın ve onun gibi yazan tek müzisyendi, yoktu başka. Vuruşları vurgulama şekli ile ilgili bir şeydi bu. Lucky Thompson gelirdi bizi dinlemeye ve, "Aman Tanrım, bu çocuk felaket müzik yazıyor," derdi. Gruba katıldıktan sonra daha çok ve daha hızlı yazmaya başlamıştı. Gerçek bir besteciydi Wayne. Besteyi yaptıktan sonra bütün müzisyenler için çalacakları şeyleri yazardı, onları duymak istediği gibi. Arada sırada değiştirdiğim şeyler olurdu ama genellikle onun yazdığı gibi çalınırdı her şey. Yazdığı müziği yorumlayan insanlara pek güveni yoktu, yazdıklarını getirir ve herkes kendi bölümünü ordan çekerdi. Melodiyi ve akor değişimlerini inceleyip ne çalacaklarını kendileri bulmak zorunda kalmazdı müzisyenler.

Bazı müzik kurallarına bağlı olarak çalmayı da o aşılamıştı bize. Bu kuralların bazıları işe yaramayınca kendi bozardı onları zaten, müziksel bir sağduyu çerçevesinde yapardı bunu ama. Müzikte serbestliğin, kuralları iyi bilip onları kendi isteklerin ve zevkin doğrultusunda değiştirmek, onlarla oynamak olduğunu biliyordu. Wayne kendi uzayındaydı hep; kendi yörüngesinde dönerdi. Grubun diğer elemanlarının hepsinin ayakları yerdeydi, dünyadaydılar. Benim grubumla yaptıklarını yapamayacaktı Art Blakey'nin grubunda kalmış olsaydı; bana katıldıktan sonra besteci olarak gelişmiş, bir gül gibi açılmıştı. Kaydettiğimiz besteleri düzenlemeleri açısın-

dan değerlendirirsek grubun entelektüel müzik yönetmenliğini yapmıştı denebilir.

O grupla çaldığım her gece yeni bir şey öğreniyordum. Tony Williams'ın kendini sürekli geliştiren bir davulcu olması nedenlerden biriydi. Bir plağı dinledikten sonra ezberledi, bütün soloları ezbere bilirdi. Grupta bana, "Neden aletini çalışmıyorsun Miles?" diyen tek kişiydi. Onun kabına sığmayan enerjisiyle baş etmeye çalışırken bir sürü nota atlıyordum. Beni tekrar çalışmaya itmişti çünkü çalışmayı bırakmıştım ve bunun farkında değildim. Ama şunu söyleyeyim sana moruk: iş davul çalmaya gelince bir tek Tony Williams var. Ondan önce ve ondan sonra onunla boy ölçülebilecek kimse yoktu ve gelmedi. Müthiş bir orospu çocuğudur. Vuruşun biraz önünde çalar Tony her zaman, çok az önünde. Çok ritmik çalar, sürekli. Art Blakey ile Philly Joe Jones, Roy Haynes ile Max Roach arası bir davulcudur. Bu davulcuları örnek almıştı kendine, onların tarzından bir şeyler vardı çalışında ama tamamen kendine özgüydü tarzı. Benimle ilk çalmaya başladığında kontra pedalı kullanmıyordu, kontra pedal çalmaya alıştırdım onu. Ayağını da kullanmasını söylemiştim ona çünkü Max ve Roy'dan etkilenmişti ve Max kullanmazdı ayağını. Ama Art Blakey kullanır. (O dönemde bu şekilde çalan davulcular Tony, Alphonse Mouzon ve Jack DeJohnette'ti.)

Ron, Tony kadar gelişmiş bir müzisyen değildi, çünkü duyduğunu çalardı sadece. Tony ve Herbie gibi bilgili değildi müzik formları üstüne ama Wayne ve Herbie'nin aradıkları çabukluğa sahipti. Tony ve Herbie göz iletişiminde olurlardı sürekli ama Ron olmasaydı yapmak istediklerini yapamazlardı. Yeni bir şeye alışmak için dört–beş güne gereksinim duyardı Ron ama işi çözdüğünde de felaket çalardı. Çünkü uçar giderdi orospu çocuğu, dikkatli olmazsan çok zor durumda bulurdun kendini. Herkesin egosu böyle bir duruma düşmek istemeyecek kadar büyüktü. Tempoyu Tony saptar, Herbie sünger gibi emerdi. Ne çaldığın mühim değildi Herbie için,

hemen emerdi çaldığını. Bir keresinde akorlarının çok yoğun olduğunu söylemiştim, "Moruk, bazen ben de ne çalacağımı bilemiyorum," demişti.

"O zaman çalma sen de, bırak gitsin, sürekli çalmak zorunda değilsin!" demiştim. Şişeyi önünde bulunca içip bitirmeden duramayan birine benziyordu. Önceleri böyleydi Herbie; durmadan çalıyordu; çünkü *çalabiliyordu,* fikirleri tükenmek bilmiyordu ve çok seviyordu çalmayı. Orospu çocuğu o kadar çok piyano çalıyordu ki, ben solomu bitirdikten sonra yanına gidip ellerini keseceğini ima eden bir işaret yapardım.

Bize ilk katıldığında Herbie'ye, "Akorlara çok fazla nota katıyorsun. Akor ve ses zaten belli. Akorun altındaki bütün sesleri çalmak zorunda değilsin, o sesler Ron'a ait," demiştim. Ona söylemem gereken tek şey bu olmuştu, bazen de daha yavaş ve az çalmasını istemenin dışında. Bütün gece orda çalmadan oturacağım hissediyorsan çalma yine de. Seksen sekiz tuşun var diye sürekli çalman gerekmez. Piyanistler ve gitaristler hep yaparlar bunu moruk; gerektiğinde fazla çalarlar, frenlemek zorunda kalırsın onları. Şimdiye kadar dinlediklerimin arasında tek beğendiğim gitarist Charlie Christian olmuştur. Elektro gitarı bir nefesli gibi çalardı, benim trompet çalışımı etkilemişti. Basçı Oscar Pettiford da onun gibi çalardı, bas gitarın gitar gibi çalınan modern tarzım da Oscar yaratmıştır. Oscar ve Jimmy Blanton. Charlie Christian benim trompete yaklaşımımı değiştirmişti, Dizzy Gillespie ve Chet Baker'ı da etkilemişti. Frank Sinatra ve Nat "King" Cole'un şarkı söyleme tarzlarını da.

Grup için müzik yazmak zorunda değildim; onlar yazdıktan sonra bizim çalabileceğimiz bir şekilde düzenliyordum sadece, son bir rötuş yapıyordum. Wayne bir şeyler yazıp bana verir ve uzaklaşırdı. Tek kelime etmezdi. "Bay Davis, birkaç yeni parça yazdım, gibi bir şey söylerdi bazen. Yazdıklarına şöyle bir göz atmam müthiş olduklarını anlamama yeterdi.

Bazen turnedeyken otel odamın kapısı vurulur ve o genç orospu çocuklarından biri elinde yeni yazdığı müthiş bir müzikle içeri girerdi. Elime tutuşturduktan sonra korkuyormuş gibi uzaklaşır giderlerdi. Bu kadar iyi olup da neden korkar insan diye merak ederdim.

Genellikle beste yapan biri başkalarının yazdıkları parça üstünde solo çekmesini ister, bir sürü solo yazılıdır orda aynı zamanda. Ama çocukların yazdığı şeyler öyle değildi, sololar yazılmamıştı, ben de öyle yaklaşmıyordum parçalara. Daha çok grup çalışı ile ilgili şeylerdi. İlk önce sekiz sekizlik çalar, sonra akorlarda gezinebilirdin. Ama değiştirirdim epey. Genellikle Herbie'ye akor çaldırmazdım, orta perdede solo çaldırır, basla ona eşlik ettirirdim; harika olurdu, çünkü Herbie işini biliyordu. Herbie, Bud Powell ve Monk'tan sonraki adımdı, ondan sonra bir adım daha atmış birini duymadım henüz.

Büyük bir grupta çalan müzisyenler birbirlerine güven duymalıdırlar mutlaka, çalmayı arzuladıkları her şeyi çalabileceklerini bilmeleri gerekir. Tony, Herbie ve Roy'a güveniyordum, o anda nasıl çalmaya karar verirsek öyle çalabileceklerini biliyordum. Sürekli çalmayıp müziği taze tutmak da önemlidir. Çalmadıkları zaman da beraber olmaktan hoşlanmalarının katkısı oluyordu tabii. Ron bir süre işi kapana kadar Herbie ve Tony'nin yaptıklarını izler, sonra o da katılıp majör yedililer çalmaya başlar, Herbie ve Tony ona takılır, ben ve Wayne de zevkten dört köşe olurduk. Wayne bir melek gibi otururdu orda ama sazını ağzına götürdüğü anda canavara dönüşürdü orospu çocuğu. Bir süre sonra birbirlerinin beyinlerini okuyorlardı.

Hollywood Bowl'a gittiğimizde korkunç çalmaya başlamıştık ve giderek daha iyi çalıyorduk. Bir grubun müthiş çalmaya başladığı belli bir zaman yoktur, müzisyenlerin birbirlerine alıştığı belli bir an. Giderek gelişen bir şeydir bu. Grupta beş eleman olabilir ve önce ikisi başlayabilir, sonra diğerle-

ri farkına varır, "Ne? Neydi o?" filan derler. Sonra o ikisinin yaptığına benzer bir şey yaparlar. Derken herkes girmiştir aynı havaya.

Çok seviyordum grubumu moruk; çünkü bir parçayı bütün bir yıl çalmışsak ve ilk çaldığımızda dinlemişsen, sene sonunda dinlediğinde tanıyamazdın. Tony denen o küçük dahi ile çalarken ona uyarak çalmak zorunda kalıyordum. Bütün grup için geçerliydi bu. Herkesin çalışı diğerlerinin çalışını etkiliyor, değiştiriyordu.

Çocuklarla beraber çalmaya başlamadan önce çalış şeklim canımı sıkmaya başlamıştı. Hiç ayağından çıkarmadığın ve çok sevdiğin bir çift ayakkabı gibi, bir süre sonra ayağından çıkarmak zorundasındır. Ornette Coleman'ın sevdiğim yanı fikir ve melodilerin bir tarza bağımlı olmayışıdır. Bu bağımsızlık doğaçlama bir yaratıcılık için iyi bir ortam oluşturuyordu. Benim melodik düzen anlayışım neredeyse mükemmeldir. Ama Ornette'in yaptığı ve sözünü ettiği bazı şeyleri dikkatle dinleyince –özellikle Tony gruba katıldıktan sonra– trompetimde tek bir ses çaldığımda aslında dört nota çaldığımı, gitar sololarını trompetime transpoze ettiğimi anladım. Tony ile yaptığım müzikte davulu ön plana çıkarmaya başlamıştım, Afrika müziğinde olduğu gibi. Batı müziğinde beyazlar ritmi bastırıyordu. Ritm Afrika'dan geliyor, dolayısıyla ırk kokusu siniyor müziğe ritm yüzünden diye düşünüyorlardı. Oysa ritm nefes almak gibidir. İşte bunu öğrenmiştim o grupla ve bu beni ileriye doğru götürüyordu.

Kişisel olarak Ron'a diğerlerinden daha yakındım çünkü ödemelerden o sorumluydu: turneye gittiğimizde benimle çıkardı yola, bazen o sürerdi arabayı, hatta St. Louis'e giderdik o civarda çaldığımızda; annem ölmeden onu tanıyan sadece Ron olmuştu sanıyorum. Eski okul arkadaşlarımın hepsi ile tanışmıştı. Bazıları büyük gangsterler olmuşlardı.

Sahnede çalarken Ron'a yakın dururdum hep, çünkü çaldığını iyi duymak isterdim. Daha önce davulculara yakın du-

rurdum ama artık Tony'nin çalışı ile ilgilenmem gerekmiyordu, çaldığı her şeyi rahatlıkla duyabiliyordunuz. Herbie de öyle. Ama o zamanlar şimdi kullanılan ses tesisatları yoktu. Ron'u duymak zor oluyordu bazen. Ayrıca ona yakın durup destek oluyordum çünkü herkes benden, Wayne, Tony ve Herbie'den söz ediyor, Ron'un adını pek anmıyorlardı. Canını sıkıyordu bu Ron'un.

Her gece Herbie, Tony ve Ron otel odasında oturup sabaha kadar nasıl çaldıklarını konuşur, ertesi gün gelip farklı bir şeyler çalarlardı; uyum sağlamak zorundaydım ben de her gece.

Yaptığımız müzik her gece değişiyordu: Dün dinlemişsen bir sonraki gece farklıydı. Bir süre sonra parçaların evrimi ürkütücüydü moruk. Biz bile nereye gideceğini kestiremiyorduk. Ama bir yere gittiğini biliyorduk ve iyi olacaktı, bunu bilmek heyecanlandırıyordu hepimizi.

Bu grupla dört yılda altı stüdyo çalışması yaptım: *E.S.P.* (1965), *Miles Smiles* (1966), *Sorcerer* (1967); *Nefertiti* (1967), *Miles in the Sky* (1968) ve *Filles de Klimanjaro* (1968). Plak olarak çıkarılandan çok daha fazla müzik kaydetmiştik (bir kısmı daha sonra *Directions* ve *Circle in the Round* plaklarında yer aldı). Birkaç canlı kayıt da var, Colombia en çok para getirecek zamanı bekliyor yayınlamak için – ben öldükten sonra herhalde.

Repertuarım, her gece çaldığımız parçalar çocukları sıkmaya başlamıştı. Ama insanlar o parçaları dinlemek için kuyruğa giriyorlardı, plaklarımda dinledikleri parçaları: "Milestones", "Round Midnight", "My Funny Valentine", "Kind of Blue". Çocuklar kaydettiğimiz, hiç canlı çalmadığımız parçaları çalmak istiyorlardı, bu yüzden kırgındılar bana biliyorum. Haklıydılar, çünkü nefis parçalar kaydetmiştik o plaklarda. Çok çalışmıştık onları yapmak için, sonra onları çalmamak canlarını sıkıyordu. Çaldığımız parçalar giderek hızlanıyordu, onlarla yapabileceğimiz fazla bir şey kalmamıştı, çünkü

daha hızlı çalınamazlardı. Yeni müziğimizi çalmıyorduk ama eski müziği yenileştiriyorduk.

İyi para ödüyordum çocuklara o zaman. 1964'te gecede 100 dolar, ayrıldığımızda bu rakam 150 veya 200 dolara çıkmıştı. Müzik piyasasında herkesten daha çok para kazamyor, müzisyenlerime herkesten çok veriyordum. Plak kayıtları için de iyi para alıyorlardı, benimle çaldıkları için ünleniyorlardı ayrıca. Böbürlenmiyorum, gerçek bu. Benimle çalışır, sonra kendi grubunu kurardın, herkes öyle diyordu. Gurur vericiydi bu ama aslında hedeflemediğim bir şeydi de. Zor olmamıştı öyle bir rol üstlenmek benim için.

Matrak şeyler yaşadık grupta. Grupla tek problemim, Tony'nin bize ilk katıldığında yaşı tutmadığı için bazı kulüplere girememesi olmuştu. Daha yaşlı görünmesi için bıyık bıraktırmıştım ona; bir keresinde de puro içmesini söylemiştim. Yine de yaşı tutmadığı için çalamıyorduk birçok yerde.

Grup Tony'nin etrafında dönüyordu ve Tony mest olurdu herkes biraz dağıtıp çaldığında. Sam Rivers'ı bu yüzden çok severdi. Müzisyenlerin hata yapmaktan korkmadan çalıp riske girebilmesi gerektiğini düşünüyordu. Yeter ki düz çalmasınlar... Tony ile ortak bir yanımızdı bu.

Herbie elektronik delisiydi, turneye çıktığımızda elektronik eşya satan dükkanlardan çıkmazdı. Her şeyi kaydetmek istiyordu, küçük bir kayıt cihazı olurdu yanında sürekli. Genellikle geç kalır –uyuşturucu yüzünden filan değil– çok da geç sayılmaz, ilk parçanın ilk vuruşu ile piyanosuna otururdu. Şöyle sert bir bakış atardım orospu çocuğuna. Sonra piyanodan kalkıp Allah'ın cezası kayıt cihazını piyanonun altına yerleştirirdi. Piyanosuna tekrar oturduğunda parçanın dörtte üçü bitmiş olurdu, o tek nota çalamadan. Kayıtların çoğunda parçanın başında Herbie'yi duymamanızın nedeni budur. Herbie'nin geç kalıp kalmayacağı eğlence konusu olmuştu aramızda.

Bir keresinde Tony'nin yeni aldığı bir teybi herkese gös-

terdiğini anımsıyorum. Sıra Herbie'ye geldiğinde Herbie ona teybin özelliklerini ve nasıl kullanılacağını anlatmaya başlamıştı. Tony'nin canı sıkılmıştı bu işe, çünkü kendi anlatmak istiyordu bize teybini. Ama Herbie söylenebilecek her şeyi söylemişti, kızmıştı çok Tony. Tony birine kızınca o kişi solo çekerken arkasında çalmazdı. Ron'a, "Bak göreceksin, Tony bu gece Herbie solo çalarken arkasında çalmayacak, demiştim. Gerçekten de Herbie solo çalarken Tony bir iki kez davuluna vurmakla yetinmiş, hiç desteklememişti Herbie'yi. Herbie şaşkın şaşkın Tony'ye bakmış, olup biteni anlamaya çalışmıştı. Tony başı yukarıda başka tarafa bakıp Herbie'yi kıçı açıkta bırakıvermişti. Tony bazen Wayne'e kızardı, çünkü Wayne sarhoş olup bir sürü şeyi kaçırmaya başlardı. o zaman çalmayı keserdi Tony. Tony böyleydi ama: birine kızmışsa hiçbir şekilde yardımcı olmazdı çalarken. Ama bir diğeri çalmaya başlayınca kaldığı yerden canavar gibi devam ederdi.

Bir gece Vanguard'da çalarken patron şarkıcı bir kızın arkasında çalmamı istemişti benden. "Kız şarkıcıların arkasında çalmam ben, demiştim. Herbie'ye sorabileceğini, istersе onun çalabileceğini, benim için fark etmeyeceğini söylemiştim. Herbie, Tony ve Ron çalmışlardı, çok sevmişti herkes kızı. Ben çalmamıştım, Wayne de öyle. Max'a kim olduğunu, adını falan sormuştum. "Adı Barbra Streisand, çok büyük bir yıldız olacak o, demişti. Ne zaman Barbra Steisand'ı bir yerde görsem o geceyi hatırlarım.

1964'te Frances ve ben evimizde Robert Kennedy için bir parti düzenledik. New York'tan senatör adayıydı Kennedy o zaman ve arkadaşımız Buddy Gist rica etmişti bizden bir parti vermemizi. Bir sürü ünlü insan gelmişti partiye –Bob Dylan, Lena Horne, Quincy Jones, Leonard Bernstein– ama Kennedy ile tanıştığımı hatırlamıyorum. Orda olduğunu söylemişlerdi ama onunla tanıştığımı hatırlamıyorum.

O aralar tanıştığımı hatırladığım biri var ama, yazar James Baldwin. Marc Crawford evime getirmişti bir gün

onu. Yazdığı kitaplardan ötürü saygım vardı ona, çekingen davranıp ne diyeceğimi bilememiştim. Daha sonra onun da benim için aynı şeyleri hissettiğini öğrenecektim. Ama görür görmez sevmiştim onu, o da beni sevmişti. Saygı duyuyorduk birbirimize. Çok çekingen bir insandı, ben de öyleydim. Kardeş gibi durduğumuzu düşünmüştüm. İkimiz de çekingeniz derken sanatsal bir çekingenlikten söz ediyorum, insanların zamanımızı çalacaklarından çekinmek... Onda böyle bir yan olduğunu fark etmiştim, bilincindeydi bunun. James Baldwin'le kendi evimdeydim işte. Kitaplarını okumuş, yazdıklarına saygı duymuştum. Jimmy'yi tanıdıkça açılmıştık birbirimize ve çok iyi arkadaş olduk daha sonra. Güney Fransa'ya çalmaya her gittiğimde Jimmy'nin St. Paul de Vence'deki evine uğrar, birkaç gün kalırdım. O kocaman ve harikulade evinde oturup birbirimize hikayeler anlatır, deli gibi gülerdik. Sonra şarap bahçesine çıkıp sürdürürdük muhabbeti. Güney Fransa'ya ne zaman gitsem onu ziyaret etmeyi özlerim. Büyük adamdı.

Francesile evliliğimiz giderek bozuluyordu. Sürekli seyahatte olmam, nedenlerden biriydi. *Seven Steps to Heaven*'in kayıtları sırasında Los Angeles'ta uzun kalmamın da hiç yararı olmamıştı tabii. Kalçam çok acı veriyordu havalar soğuduğunda, ben de Los Angeles'ta biraz fazla kalmıştım, ama bu sadece bir yanıydı işin. Asıl problem kokain, içki ve görüştüğüm diğer kadınlardı. Frances de içmeye başlamıştı, tartışmalarımız giderek şiddetleniyordu. Geç saatlerden sonra herkesin kokain çektiği kulüplere gidiyordum ve Frances bundan hiç hoşlanmıyordu. Birkaç gün evde kayboluyor, telefon bile etmiyordum. Frances merak ederdi beni, sinirleri iyice yıpranmıştı. Sonra eve döndüğümde o kadar yorgun ve uykusuz olurdum ki, bir şeyler yerken uyuyakalırdım, Belafonte'ler 1964'te Noel yemeğine davet etmişlerdi bizi –Chicago'da çalmadığım ender Noel'lerden biriydi– gitmiştik ve tek kelime etmemiştim bütün gece. Kafam iyiydi, orda olmaktan rahat-

sızdım. Çok kırılmıştı Frances çünkü onun en iyi arkadaşlarından biriydi Julie Belafonte.

Kendi hayatını yaşamaya başlamıştı. Kendi arkadaşları ile geziyor, ilgi duyduğu şeyleri yapıyordu. Onu suçlamıyordum. Yeterince evli kalmıştık galiba. *E.S.P.* albümünde yer alan fotoğraf, hani benim ona baktığım resim, beni son kez terk etmesinden bir hafta önce bizim bahçede çekilmişti. O aralar evde birilerinin olduğunu kurmuştum, halüsinasyonlar görüyordum. Dolaplara, yatakların altına bakıyordum, evde birinin olduğunu söyleyerek Frances dışında herkesi kapıya koyduğunu anımsıyorum. Elimde kasap bıçağı, bir orospu çocuğundan daha kaçık bir vaziyette Frances'i de yanıma alıp bu hayali insanı bulmak için bodruma inmiştim. Frances de benim gibi davranıp deliyi oynamıştı. "Evet, Miles, biri var bu evde, polis çağıralım, demişti. Polis gelmiş, evi arayıp bana tuhaf tuhaf bakmıştı. Polis geldiğinde Frances evi terk edip bir arkadaşının yanına gitmişti.

Eve dönmeye ikna ettim onu. Tartışmaya başladık tekrar. Çocuklar ne yapacaklarını bilemezler, odalarına kapanıp ağlarlardı. Oğullarım Gregory ve Miles kötü etkilendiler o tartışmalardan sanıyorum. Tek zarar görmeden sıyıran, kızını Cheryl olmuştu, ama onun da bazı izler taşıdığını biliyorum.

Son tartışmamızdan sonra, odanın bir ucundan ona bir bira şişesi sallayıp döndüğümüzde yemeğimi hazır bulmak istediğimi söyledikten sonra bir süre bir arkadaşının yanında, sonra da California'ya gidip şarkıcı Nancy Wilson ve kocasının yanında kaldı. Gazeteler ve televizyon Marlon Brando ile beraber görüldüğünü duyurana kadar nerde olduğunu bilmiyordum. Öğrenince Nancy'yi arayıp konuştum onunla – başka bir kadını araya sokup istemiştim onu. Onu almak için California'ya geleceğimi söyleyip kapattım telefonu. Sonra ona ne kadar kötü davrandığımı ve her şeyin bittiğini idrak ettim. Söylenecek söz kalmamıştı, sustum ben de. Ama hiç tereddüt

etmeden şunu söyleyebilirim: Frances'ten daha iyi bir eşim hiç olmadı, onu kapan şanslı orospu çocuğunun biridir. O zaman bilseydim bunu keşke.

Mayıs 1965'te kalça ameliyatı oldum, kalça kemiğimi incik kemiğimden aldıkları bir parça ile değiştirdiler, bu da işe yaramayınca ağustosta tekrar ameliyat ettiler. Bu sefer plastik bir protez taktılar. Grup elemanları çok ünlüydüler artık, ben evde dinlenirken iş bulmakta güçlük çekmemişlerdi. Ben evde istirahat edip televizyon izledim bol bol.

Kasım 1965'e kadar çalmadım. Kasımda Village Vanguard'da çaldım ilk kez. Basta Reggie Workman'i kullanmak zorunda kalmıştım, çünkü Ron –sürekli yerdi bu boku– birilerine verdiği sözü tutmak zorundaydı. Başarılı bir dönüş yapmıştım ve yaptığım müzik iyi karşılanmıştı. Sonra aralıkta Philadelphia ve Chicago'ya gitmiş, Chicago'da bir de plak yapmıştık. Teo Macero'nun işe döndüğü bir zamandı. Ara vermişti o da benim gibi bir süre. Colombia kaydedilen müziği hâlâ saklıyor, yayınlamadılar. Ron kayıtlar için bize katılmış, herkes hiç ayrılmamışız gibi çalmıştı. Daha önce dediğim gibi, bir süre çalmamak iyidir bir grup için, özellikle müzisyenler birbirleri ile çalmaktan hoşlanan kaliteli müzisyenlerse. Müzik yenilenir. Bizim için de öyle olmuştu, oysa eski repertuardan parçalar çalmıştık. 1965'te her zamankinden daha serbest bir müzik dinleniyordu; herkes öyle çalıyordu sanki. Serbest tarz kök salmıştı.

Ocak 1966'da ciğerlerimden rahatsızlandım, marta kadar yattım. İyileşince grupla turneye çıktım ama Ron katılmamıştı, Richard Davis almıştı onun yerini. Bu kez birçok üniversitede çalmış, bunun kulüplerde çalmaktan daha az yorucu olduğunu fark etmiştim. Kulüpler iyice yormaya başlamıştı beni – aym yerler, aynı insanlar, bol içki. Ciğerlerimdeki enfeksiyon birçok şeyi azaltmaya mecbur etmişti beni. Tamamen kesememiştim ama, henüz değil. Newport Caz Festivali'nde çaldım, sonra da kasımda *Miles Smiles* albümünü yap-

tım. O albümde gerçekten yayıldığımızı, daha rahat çaldığımızı duyabilirsin.

1966 veya 1967'de –emin değilim– Cicely Tyson'la tanıştım. "East Side/West Side" adlı bir dizide sekreter rolünde izlemiştim onu. Başrolde George C. Scott oynamıştı. Saçları afroydu ve çok zeki bir görünümü vardı, etkilemişti beni o dizide. Televizyona çıkan siyah kadınlardan çok farklı bir güzelliği vardı: Çok gururlu görünüyordu, içten yanan bir ateşi olduğunu hissedebilirdiniz. İlk tanıştığımızda bir şey söylediği zaman tekrar etmesi için anlamamış gibi yapardım ve bana, onu somurtmak istediğimi biliyormuş gibi bakardı. Filmlerde farklıydı, o hoşuma giden somurtkan ifadeyi gizliyordu. Benim dışımda kimsenin görmediği bir ifadeydi sanıyorum – bana öyle demişti en azından. Harlem'den geliyordu ama ailesi Jamaikalıydı. Afrika kökenli oluşu ile gurur duyuyordu.

Önceleri arkadaştık sadece, ciddi bir şey yoktu aramızda. Bir gün Los Angeles'lı Corky McCoy adında bir arkadaşımla evimin karşısındaki Riverside Park'ta dolaşıyorduk ve Cicely'yi görmüştüm. Park banklarından birinde oturuyordu, beni görünce ayağa kalktı. Daha önce bir veya iki kez karşılaşmıştık onunla sanıyorum ama nerde olduğunu hatırlamıyorum. Corky'ye tanıştırdım onu, birbirlerinden hoşlanabileceklerini düşünmüştüm. Frances beni terk edeli beri kadınlara karşı bir şey hissetmiyordum. İnsanlara karşı aslında; grup elemanları ve birkaç arkadaş dışında. Ama Corky'ye bakmamıştı bile Cicely. Bana bakıyordu, çünkü artık Frances'le beraber olmadığımı biliyordu. "Her gün gelir misin buraya?" diye sordu sonra.

"Evet, dedim. Gözlerindeki ilgiyi fark etmiştim. Ama Cicely dahil hiçbir kadın beni çekmiyordu. Sonra ona aslında her gün parka gelmediğimi söyledim. Yalnızca perşembeleri geliyordum.

"Saat kaçta?" diye sordu hemen. Hâlâ Corky'ye bakmamıştı. Hay Allah diye düşündüm o zaman kendi kendime.

Ama hangi saatlerde geldiğimi de söyledim ona. O günden sonra her parka gittiğimde ya orda olurduya da kısa bir süre sonra gelirdi. Sonra nerde oturduğunu söyledi bana ve görüşmeye başladık. Çok iyi bir insan olduğu için boş yere ümitlenmesini istememiş, "Bak Cicely, yok bir şey, hiçbir şey hissetmiyorum. Benden hoşlandığını, beraber olmak istediğini biliyorum ama içimdeki boşluk dolmuyor, yapabileceğim bir şey yok," demiştim. Ama sabırlı ve inatçıydı Cicely. Giderek bağlandım ona; çünkü insanın kanına, beynine işleyen bir kadındı. Önceleri gezip eğleniyorduk. Uzun süre görüşmüş ama sevişmemiştik. Sert içkilerden uzak durmama yardımcı olmuştu, sadece bira içmiştim bir süre. Kollardı beni, görev edinmişti beni kollamayı. Bir süre sonra içimi, dışımı ve işimi biliyordu (kendi işi ile ilgili tek kelime etmezdi ama). 1967'de *Sorcerer*'ı yaptığımızda yüz fotoğrafını albüm kapağının ön yüzüne koydurttum ve herkes öğrendi beraber olduğumuzu.

Son üç yıldır birkaç ayımı Los Angeles'ta geçiriyordum. İki tenorlu bir altılı denemeye karar verdikten sonra Joe Henderson da katılmıştı gruba. Artık parçaları aralıksız çalıyor, birinden öbürüne geçiyordum. Müziğimde bir devamlılık vardı, parça arası verip havayı bozmak istemiyordum. Bir parça bittikten sonra temposu ne olursa olsun başka bir parçaya devam ediyorduk, kesmeden. Müzikte bir bütünlük oluşuyordu bu şekilde. Bundan hoşlananlar olmuştu ama çoğunluk radikal bir orospu çocuğu olduğumu, aklımı kaçırmakta olduğumu düşünüyordu.

Nisanda California'da çaldık bir süre – Ron Carter gene aramızda yoktu, Richard Davis almıştı onun yerini. Berkeley'de on bin kişinin önünde kesintisiz çalmıştık yine. Konser açık hava için tertiplenmiş ama yağmur yağınca spor salonuna alınmıştı. Uçurmuştuk herkesi. *Down Beat* bile son derece olumlu bir eleştiri yazınca şaşıp kalmıştım.

Berkeley'den sonra Los Angeles'ta çaldık ve Buster Williams, Richard Davis'in yerini almıştı. Hampton Hawes adın-

da Los Angeles'lı bir arkadaşım önermişti onu. San Francisco'da Both And Club'da çaldığımız bir gece Hampton, Herbie'yi piyanodan kaldırıp bizimle birkaç parça çalmıştı. Harikulade ve kaçık bir orospu çocuğuydu Hampton, hak ettiği yere gelememiş bir müzisyen. 1977'de ölene dek dostum oldu benim. 1967'de *Sorcerer* plağım yapmak için New York'a dönene dek Los Angeles civarında çaldık. Ron Carter bizimle stüdyoya girmiş ve üç günde *Nefertiti* albümünü yapmıştık. Bu kez kendi fotoğrafımı koymuştum albümün ön yüzüne. Wayne Shorter'ın ne kadar büyük bir besteci olduğu o plakta anlaşıldı sanıyorum.

Temmuzda Coltrane ölüp hepimizi perişan etti. Kimse beklemiyordu, şoke olmuştuk. Onu son gördüğümde iyi görünmediğini, çok kilolandığım fark etmiştim gerçi. Fazla çalmadığını da biliyordum. Ama o kadar hasta olduğunu –hasta olduğunu hatta– bilmiyordum. Sadece birkaç kişi biliyordu çok hasta olduğunu. Ortak avukatımız Harold Lovett'in bile bilmediğini sanıyorum. Trane çok konuşmayan biriydi, ikimiz de kendi işlerimizle uğraşıyorduk bir süredir. Ben de çok hastaydım ayrıca, bir keresinde onu ziyaret ettiğimde hastalığın ne boktan bir şey olduğunu söylediğimi anımsıyorum. Kendini iyi hissetmediğine dair tek kelime etmemişti ama. Böyle sır vermeyen biriydi Trane ve sanıyorum, 17 Temmuz 1967'de ölmeden bir gün önce gitmişti hastaneye. Sirozdu ve o kadar acı çekmişti ki, dayanamamıştı.

Trane'in son iki üç yılda yaptığı müzik pek çok siyah için duydukları ateşi ve tutkuyu, öfke ve isyanı, sevgiyi temsil etmişti; o dönemin genç siyah entelektüel ve devrimcileri için özellikle. H. Rap Brown'ın, Stokeley Carmichael'ın, Kara Panterlerin sözlerle, Amiri Baraka'nın şiirle anlattıklarını o müzikle anlatmıştı. Caz müziğinde onların meşalesini taşıyordu, beni sollamıştı. Onların hissedip ayaklanmalarda ifade ettiklerini saksofonu ile –"burn, baby, burn"– çalmıştı Trane. 1960'larda çok etkindi siyah hareket – Afro, siyah güç, sıkıl-

mış yumruk, o harikulade siyah ve devrimci gurur. Ben temsil etmiştim onları birkaç yıl önce ama Trane'di şimdi müzikteki temsilcileri. Hiç rahatsızlık duymadım bundan.

Birçok beyaz entelektüel ve devrimci için de durum aynıydı. *A Love Supreme* albümünde daha spritüel bir müziğe yönelmesi barış yanlısı hippileri de etkilemişti. California'da beyazlar arasında çok moda olan sevgi ayinlerinde sık sık çaldığını duymuştum. Değişik kitlelere hitap ediyordu, değişik kitleler kucaklıyordu onun müziğini. Harikulade bir şeydi bu ve onunla gurur duyuyordum, yaptığı müziği sevmememe rağmen. Bir keresinde o da önceden yaptığı bazı şeyleri yeni müziğinden çok sevdiğini söylemişti bana. Ama bir arayış içindeydi Trane, izlediği yol yeni yerlere götürüyordu onu, istese de geri dönemezdi.

Ölümü "serbest tarz"da bir kaos yaratmıştı, çünkü o akımın liderlerinden biri olmuştu. Serbest çalmayı benimsemiş birçok müzisyen için Bird gibiydi. Bird öldüğünde de bebop'çılar bilememişlerdi ne yapacaklarını, Bird yıllardır yönünü kaybetmiş olduğu halde ona güvenmişlerdi. Şimdi de serbestçiler ne yöne gideceklerini bilemiyorlardı. Ornette Coleman çalmaya devam ediyordu, bazıları ona yönelmişti. Ama birçoğunun yol göstericisi Trane olmuştu, o öldükten sonra okyanusun ortasında pusulasız bir teknenin yolcularına dönmüşlerdi. Müzikte temsil ettiği çok şey onunla beraber ölmüştü sanki. Müritlerinden bazıları mesajını sürdürmeyi denedilerse de geniş kitlelere duyuramadılar seslerini.

Bird'ün ölümünde yaptığı gibi Harold Lovett vermişti bana Trane'in ölüm haberini. Perişan etmişti beni Trane'in ölümü çünkü sadece büyük bir müzisyen değil, çok sevdiğim, harikulade spritüel bir insandı aynı zamanda. Özlüyorum onu; ruhunu, yaratıcı hayal gücünü, yenilikçi arayışını, müziğe yaklaşımını özlüyorum. Bir dahiydi, Bird gibi; ve onun gibi yaşamında ve sanatında doymak bilmeyen biriydi –uyuşturucu, alkol ve müzik özellikle– ve bu öldürürdü sonunda onu. Ama müziği kaldı bize, çok şey öğrenebiliriz müziğinden.

O dönemde havadaydı herkes bu ülkede – her şey belirsizdi, müzik, ırk ilişkileri, her şey. Kimse bilmiyordu neyin nereye gittiğini. Şaşkındı herkes – bizim rüyamızda bile göremediğimiz bir serbestliğe kavuşmuş müzisyen ve sanatçılar bile. Trane'in ölümü çok insamn kafasını karıştırmıştı, çünkü çok etkilemişti bir sürü insanı. Duke Ellington bile spritüel müziğe doğru kayıyordu, Trane'in *A Love Supreme* albümünde yaptığı gibi. "In the Beginning God" başlıklı bir müzik yapmıştı Duke, Amerika ve Avrupa'nın kiliselerini dolaşıp çalıyordu.

Trane'in ölümünden sonra Dizzy ve ben ağustos boyunca gruplarımızla Village Gate'te çaldık. Dışarıda inanılmaz kuyruklar oluyordu. Sugar Ray Robinson, St. Louis'li ünlü şampiyon Archie Moore'la gelmişti bir gece. O gece Dizzy'den onları sahneden anons etmesini rica etmiştim. "Sensin onların hayranı, sen anons et," demişti. Ama ben yapamam bu tür şeyleri, o yapmıştı sonunda. Dizzy ve benim grubumun yaptığı müzikten başka bir şey konuşulmuyordu New York'ta o ağustosta.

Hugh Masekela'yı o sırada tanıdım, Güney Afrikalı harikulade bir trompetçi. Amerika'ya geleli çok olmamıştı ve başarılıydı. Dizzy'nin dostuydu, New York'ta müzik okuluna gitmesine Dizzy yardım ediyordu sanıyorum. Bir gece onunla aynı arabada şehir merkezine doğru gittiğimizi anımsıyorum. Onunla aynı arabada olmaktan gurur duymuştum. Onun ve birçok Güney Afrikalı siyahın kahramanlarından biri olduğumu söylemişti bana, Birdland'ın önünde o polise direndiğim günden söz etmişti. Böyle bir şeyin Afrika'da duyulmuş olmasına hayret ettiğimi anımsıyorum. Hugh'un başından beri özgün bir yaklaşımı olmuştu trompete, kendine has bir sesi vardı. Siyah Amerikan müziğini pek iyi çalamıyordu ama. Onu her gördüğümde bizim gibi çalmaya çalışmamasını, kendi tarzında çalmayı sürdürmesini söylerdim. Bir süre sonra beni ciddiye almıştı sanıyorum, çünkü daha iyi çalıyordu.

Dizzy ile Village Gate'te çaldıktan sonra 1967 sonuna kadar Amerika ve Avrupa turnelerine çıktım. George Wein'ın Avrupa Newport Caz Festivali adı altında toparladığı upuzun bir turneydi. Bizden başka birçok grup vardı bu turnede, bir süre sonra karmakarışık olmuştu her şey. Thelonious Monk, Sarah Vaughan ve Archie Shepp'in yanı sıra bir sürü orospu çocuğu.... (Tony'nin ısrarlarına dayanamayıp Archie Shepp'le birkaç kez çalmıştım ama olmamıştı yine, sevmiyordum çalışını.) Sonra İspanya'da George Wein'la para yüzünden tartıştım. George'u severim, yıllardan beri tanırım onu ama hep tartışmışımdır onunla çünkü oynadığı oyunlardan hazzetmem ve bunu ona söylerim. İyidir George, sakindir, müziğe ve müzisyenlere çok katkısı olmuştur, ben dahil herkese iyi para verirdi ama zaman zaman çektiği numaralara tahammülüm yoktur.

New York'a döner dönmez grubu stüdyoya sokup Gil Evans ve Joe Beck adında genç bir gitaristi de alıp kayıt yaptım. Müziğim gitar sesine doğru gitmeye başlamıştı çünkü James Brown dinliyordum son zamanlarda. Müziğinde gitarı kullanış şeklini seviyordum. Blues dinlemeyi ve çalmayı çok sevmişimdir hep, Muddy Waters ve B.B. King dinliyor, öyle bir ses edinmeye çalışıyordum. Beraber çaldığımız üç yıl içinde Herbie, Ron ve Tony'den çok şey öğrenmiştim. Şimdi değişik bir yaklaşım arıyordum, değişmek istediğimi hissediyor ama hangi yöne gideceğimi tam bilemiyordum. Gitar sesine yaklaşmak istediğini biliyordum, elektronik aletler düşünmeye başlamıştım. Chicago'da olduğum zamanlar her pazartesi gidip Muddy Waters'ı dinlerdim, kendi müziğime onun sesini ilave etmek istediğimden emindim. Ucuz davul, ağız mızıkası ve iki akorluk blues. O müziğe geri dönmeliydim, çünkü yaptığım müzik iyice soyutlanmıştı. Yaptığım zaman iyiydi, çünkü öyle bir müzik yapmak istemiştim ama şimdi geldiğim yerin sesine dönmek istiyordum.

O kayıtlarda Herbie ilk kez elektrikli piyano çaldı. Joe

Zawinul'un Cannonball Adderley'in grubunda çaldığı elektrikli piyanoyu dinlemiş, bundan hoşlanmıştım. Gelecek, elektrikli müzikteydi benim için. Ama elektrikli müziğe geçiş bir süre sonra grubumun parçalanmasına ve yeni bir müziğe geçmeme neden olacaktı.

İyi gitaristti Joe Beck ama o sırada aradığımı verememişti bana. Başka bir genç gitarist denedim, George Benson. Daha sonraki kayıtlarda çaldı George.

Daha güçlü bir bas çizgisi istiyordum. Çaldığımız parçaların bas çizgisini değiştirmiştik. Herbie elektrikli piyanoda akorlarla beraber basları da çalıyor, gitar ve gitarla aynı perdede çalan Ron'un kontrabası ile bir beşliden daha dolgun bir ses elde ediyorduk. Müziğin daha yeni, daha taze bir sesi olacağını düşünmüştüm. Olmuştu gerçekten. Eleştirmenlerin daha sonra "fusion" diye adlandıracakları bir tarza doğru gidiyordum. Yeni bir yaklaşım denemek üzereydim.

O sıralarda Colombia, Gil'le beraber *Doctor Dolittle* film müziğinin bir caz yorumunu yapmamı istedi. *Porgy and Bess* en çok satan plağım olduğu için aptal orospu çocuğunun biri *Doctor Dolittle* müziğinin çok satacağını düşünmüştü. Müziği dinledikten sonra, "Çalmam bu boku, demiştim.

Gil'le grubu Berkeley'e götürüp bir konser vermiş, bir de büyük orkestra kullanmıştık. Colombia canlı kayıt yapmıştı, hâlâ arşivlerinde duruyor kayıtlar. O konser için yola çıkmadan önce Memphis'te Martin Luther King Jr.'u öldürdüler, nisan başıydı. Ülkede şiddet olayları patlak vermişti yeniden. King, Nobel Barış Ödülü'nü almıştı; harikulade biriydi ama onun öbür yanağını çevir felsefesine hiçbir zaman katılmamıştım. Yine de bu şekilde öldürülmesi –aynı Gandhi gibi– çok üzücüydü. Bir Amerikan aziziydi King ama beyazlar yine de öldürmüşlerdi onu çünkü siyahlar üstüne konuşmakla yetinmeyip Vietnam savaşından, işçi haklarından söz etmeye başlamıştı. Öldüğünde herkese sesleniyordu, onu öldüren güçler hoşlanmamışlardı bundan. Sadece siyahlara konuş-

muş olsaydı bugün hayatta olurdu. Ama Malcolm X'in Mekke'den döndüğünde yaptığım yapmıştı King, bu yüzden öldü orda, bundan eminim.

New York'a döndüğümde stüdyoya girip çocuklarla –Herbie, Wayne, Ron ve Tony– *Miles in The Sky* albümünü tamamladık. Bu albüm biter bitmez –haziran ayıydı– *Filles de Klimanjaro*'ya başladık. Sonra yaz sonuna kadar turneye çıkıp eylülde tamamladık albümü.

Cicely ile ilişkimiz pek iyi gitmiyordu çünkü Betty Mabry adında genç ve çok güzel bir şarkıcıyla tanışmıştım. *Filles de Klimamjaro*'nun ön yüzünde onun fotoğrafı var. Bir besteyi de ona ithaf etmiştik, "Mademoiselle Mabry". Moruk, çok heyecanlandırıyordu Betty Mabry beni, aşık olmuştum tekrar. Onu tanıdığımda yirmi üç yaşındaydı; Pittsburgh'lüydü. Yeni avant–garde pop müzikle ilgileniyordu. Şubat 1968'de Frances'ten boşandım, eylülde grup Plugged Nickel'de çalarken Indiana'ya gidip Betty ile evlendim. Ablam ve kardeşim şahitliğimi yapmışlardı.

Betty özel hayatımı etkilemekle kalmayıp müzik yaşantımı da etkiledi. Beni Jimi Hendrix'in müziğiyle –ve kendisiyle– ve başka siyah rock müzisyenleriyle tanıştırdı. Sly Stone gibi müthiş müzisyenler tanıyordu, kendi de müthişti. Betty bugün söyleseydi Madonna gibi biri olurdu; Prince gibi, dişisi. Betty Davis adını kullanarak şarkı söylerken o tür müziği başlatanlardan biriydi. Zamanının önündeydi. Giyim tarzımı değiştirmemi de o sağladı. Evliliğimiz sadece bir yıl sürebildi ama yeni ve şaşırtıcı şeylerle dolu bir yıl oldu, müziğimde ve yaşantımda gideceğim yönü tayin etmişti bir şekilde.

On Dördüncü Bölüm

1968'de değişimlerin biri bin paraydı, ama benim için müziğimdeki değişim hepsinden önemliydi, üstelik genelde müzikte inanılmaz bir gelişim vardı. Yolum beni geleceğe, *In a Silent Way*'e götürüyordu.

O kadar çok yeni ve değişik şey gerçekleşti ki 1967–1968 yıllarında... Charles Lloyd'un müziği bunlardan biriydi ve çok popüler olmuştu Charles. Grubunun nefis müzik yaptığı dönemde davulda Jack DeJohnette, piyanoda ise Keith Jarrett adında genç bir piyanistle çalmıştı. Grubun lideri oydu ama müziği diğer ikisi patlatmıştı. Caz ile rock arasında çok ritmik bir müzik yapıyorlardı. Charles pek iyi çalamadı hiçbir zaman ama saksofonda kendine has bir tonu vardı, Keith ve Jack'in yaptıkları müzikle iyi gidiyordu. Çaldıkları müzik çok popüler olmuş, birçok müzisyen ve eleştirmenin dikkatini çekmişti, 1967 sonundan 1968 başlarına kadar aynı kulüpte çalmıştık onlarla, Village Gate'te. İğne atsan yere düşmezdi moruk. Jack'i tanıyordum, Tony'nin yerini doldurmuştu birkaç kez, Charles'ın grubunu sık sık gider dinlerdim. Müzisyenlerini ayartmaya çalışmakla suçlamıştı beni Charles. Çok uzun sürmedi Charles'ın başarısı ama iyi para kazanmasına yetecek kadar kalabilmişti zirvede. Çok zengin olduğunu, emlakçılık yaptığını duydum, daha çok kazanmasını dilerim.

Benim 1968'de gerçekten dinlediğim müzikler James Brown, müthiş gitarist Jimi Hendrix ve *Dance to the Music* hit plağı ile müzik dünyasına giren Sly and the Family Stone

adında bir gruptu. O grubun lideri Sly Stewart adında San Franciscolu bir diskjokeydi. Son derece funky, müthiş bir müzik yapıyordu. Ama Jimi Hendrix'e takılmıştım önce, Betty Mabry onu bana dinlettikten sonra.

Jimi ile ilk kez menajeri beni arayıp onun müziğimi nasıl inşa ettiğimi, nasıl çaldığımı bilmek istediğini söyledikten sonra tanışmıştım. *Kind of Blue*'da yaptıklarımı sevmişti Jimi, kendi müziğine caz unsurları katmak istiyordu. Coltrane'in çalışını seviyor, onun çalışına yakın bir tarzda çalmak istiyordu. Benim trompetimde gitar sesi duyduğunu söylemişti. Biraraya gelmeye başladık. Betty çok beğeniyordu onun müziğini – daha sonra onu fiziksel olarak da beğendiğini öğrenecektim. Kısa zamanda Jimi evin baş gediklilerinden biri oldu.

Hoş adamdı, sessiz ama güçlü bir kişiliği vardı, insanların sandığı gibi biri değildi. Sahnede sergilediği vahşi ve çılgın imajın tam tersiydi. Biraraya gelip müzik konuşmaya başladığımızda müzik okumayı bilmediğini öğrenmiştim. Betty onun için benim evimde bir parti vermiş, ama o gece kayıt için stüdyoda bulunmam gerektiğinden partiye katılamamıştım. Çıkmadan önce bakması için bir sayfa müzik bırakmıştım piyanonun üstüne, daha sonra çalışabilirdik. (Partiye, kendi evimde bir erkek için parti verilmesinden hoşlanmadığım için katılmadığımı yazanlar olmuştu. Bok yesinler.)

Stüdyodan telefon edip Jimi'ye müzik hakkında ne düşündüğünü sorduğumda öğrenmiştim müzik okuyamadığını. Müzik okumayan bir sürü büyük müzisyen var – siyah ve beyaz, onlara saygı duydum, birçoğu ile de çaldım, Jimi'yi küçümsememiştim bu yüzden. Jimi harikulade ve doğal bir müzisyendi – kendi kendini eğitmişti. Etrafındaki müzisyenlerden çok şey kapmıştı ve çok çabuk kapardı. Bir kez dinlemesi yeterliydi. Konuşurken teknik şeylerden söz ederdim: "Jimi, eksilmiş bir akor çaldığın zaman... ve yüzündeki ifadeyi görünce, "tamam, tamam, unuttum. derdim. Piyanoda veya

trompette çalardım onun için ve bir orospu çocuğu kadar çabuk kapardı. Müziğe doğuştan kulağı vardı. Değişik şeyler çalar, öyle gösterirdim ona. Veya benim ya da Trane'in bir plağını çalıp ne yaptığımızı anlatırdım ona. Söylediğim şeyleri plaklarında kullanmaya başlamıştı. Harikaydı. O beni etkiliyordu, ben de onu. Büyük müzik böyle yapılmıştır hep. Herkes herkese bildiği her şeyi öğretip hep birlikte ilerlenir.

Ama Jimi hillbilly müziğine, beyaz dağ insanlarına has bir country türüne de yakındı. Grubunda o beyaz müzisyenleri bulundurması bu yüzdendi, o İngiliz müzisyenler seviyordu Amerikan hillbilly müziğini. Benim için en iyi sesi davulda Buddy Miles, basta da Billy Cox ile çalarken yakalamıştı. Jimi, Hint melodileri çalıyordu gitarıyla ya da gitarında ikilemelerle vurguladığı o komik küçük melodileri. Çok seviyordum gitarından çıkan o melodileri. O beyaz İngilizlerle çalarken 6/8'lik çalıyordu sürekli, bu yüzden hillbilly müziği gibi gelmişti bana. Oysa Band of Gypsies'de Buddy ve Billy ile çalmaya başladığında tam hissettiği gibi çalıyordu bence. Ama plak şirketleri ve beyazlar İngilizlerle yaptığı müziği daha çok seviyorlardı. Dokuzlu ile *Birth of the Cool*'u yaptığım zaman beyazların beni daha çok sevmesi gibi; Gil Evans veya Bill Evans ile çalıştığımda da memnun olmuşlardı, çünkü siyah müziğe beyazların bulaşmış olmasından mutluluk duyuyor, kendilerine pay çıkarıyorlardı. Ama Jimi Hendrix blues'dan geliyordu, benim gibi. Bu yüzden hemen anlamıştık birbirimizi. O ve Sly Stone doğuştan müzisyenlerdi. Duyduklarını çalıyorlardı.

Müzik açısından böyle bir yerdeydi işte kafam. Önce çalacağım müzikte kendimi rahat hissedecek bir duruma gelmeli, sonra da doğru müzisyenleri bulmalıydım. Değişik müzisyenlerle çalıp beni ileriye götürecek yolu seçmeliydim. Değişik müzisyenler deneyip uygun olanları bulmaya çalışıyordum.

1968 sonlarına doğru grup dağılmıştı. Arada sırada bir araya gelip konsere çıkıyorduk ama Ron elektrikli bas çalma-

yı reddedip tamamen kopunca dağılmıştık. Herbie "Watermelon Man" plağını yapmıştı ve kendi grubunu kurmak istiyordu. Tony de öyle. 1968 sonunda ikisi de ayrılmıştı. Wayne iki yıl daha kalacaktı benimle.

Çok şey öğrenmiştik birbirimizden. Gruplar sonsuza dek sürmez, gerçi ayrılmaları zor olmuştu benim için ama yeni bir şeyler denemenin de zamanı gelmişti. Olumlu bir noktada terk etmiştik birbirimizi, insan bundan fazlasını bekleyemez.

Grubum Temmuz 1968'de Ron Carter'ın yerine basçı Miroslav Vitous'un girmesi ile değişmeye başlamıştı. Çekoslovakyalı genç bir basçıydı Miroslav. (Ron birkaç konsere daha bizimle çıktı ama kulüplerde çalmayı bırakmıştı.) Miroslav, Dave Holland katılana kadar geçici olarak almıştı Ron'un yerini. Haziran 1968'de İngiltere'de bir konser için bulunduğumda dinlemiştim Dave'i ve uçmuştum. Ron'un ayrılmak üzere olduğunu bildiğim için Dave'den gruba katılmasını istemiştim. Bağlantıları vardı. Bir ay sonra Londra'yı arayıp tekrarlamıştım teklifimi. Kabul edip geldi ve Harlem, Count Basie Kulüp'te çalarken gruba katıldı. Beni elektrikli bas çalabilecek bir basçı ilgilendiriyordu, çünkü grubun sesini öyle istiyordum. Grupta sürekli elektrikli bas çalacak birine ihtiyacım vardı. Dave'in elektrik basa geçmeyi kabullenip kabullenmeyeceğini bilmiyordum. Ama şimdilik Ron'un yerine kulüp sözleşmelerimi tamamlayana dek Dave çalabilirdi. Zamanı gelince elektrik bas problemini halletmeye çalışacaktım.

O yıl yaptığım bazı stüdyo çalışmalarında Chick Corea ve Joe Zawinul'u da kullandım. Bazı kayıtlarda üç piyanist bulunduruyordum – Herbie, Joe ve Chick. Bazen de iki basçı kullandım – Ron ve Dave. Tony Williams'ın yerine de Jack DeJohnette'i kullanmıştım birkaç kayıtta. Ayrıca albümlerimin ön yüzlerine "Müzik Direktörü Miles Davis" yazdırıyordum artık, müziğin yaratıcılığının kimin denetiminde olduğu konusunda yanlış anlama olmazdı böylece. Teo Macero'nun

Quiet Nights albümünde yediği halttan sonra bütün kaydettiğim müziklerde denetimin bende olmasını şart koşuyordum. İstediğim sesi elde etmek için giderek elektronik aletlere kayıyordum ve "Müzik Direktörü Miles Davis" yazısı bunu da içeriyordu.

"Mercy Mercy" adlı parçada Joe Zawinul'un çaldığı elektrikli piyanoyu dinlemiştim ve çok sevmiştim sesini, istiyordum o aleti grubumda. Chick Corea, elektronik Fender Rhodes piyanosu çalmıştı ilk kez benimle. Herbie Hancock ilk kez benimle denemişti elektrikli piyanoyu. Herbie hemen çarpılmıştı alete: Herbie elektronik delisiydi zaten, balığın suya dalışı gibi dalmıştı elektronik piyanoya. Chick pek emin değildi benimle ilk çalmaya başladığında ama ben *zorla* çaldırmıştım. Havasına girinceye dek çalacağı aleti empoze etmemden hiç hoşlanmamıştı ama sonra, elektronik piyano çalışıyla ünlendi hatta.

Fender Rhodes'un tek bir sesi vardır ve o ses aletin kendisidir. Başka sesi yoktur. Ne olduğunu bilirsin duyar duymaz. Gil Evans'ın ses düzenleme tarzına hastaydım, küçük grubumun sesini onun gibi düzenlemek istiyordum. Bu da birçok değişik aletin sesini verebilen synthesizer denen aleti gerektiriyordu. Gil'in büyük orkestrada kullandığı bas çizgisinin üstüne synthesizer ile armoni kurup grubun sesini daha dolgun bir hale getirebilirdim. Bunu deneyip yürüyeceğini anlayınca düz piyanoya artık gerek duymamıştım. Yoksa bazılarının dediği gibi sırf iş olsun diye istememiştim elektronik aletleri. Fender Rhodes'un düz piyanodan çıkmayan sesini istiyordum. Aynı şey elektrikli bas için de geçerli. Normal bir basın veremeyeceği sesleri veriyordu. Müzisyenler içinde bulunduğu dönemin teknolojisini kullanıp istedikleri sesi elde edebilmelidirler bence. Püristler ortalıkta dolanıp elektronik aletlerin müziği mahvedeceği kehanetinde bulunuyorlar. Müziği mahveden kötü müziktir, müzisyenlerin çalmayı seçtiği aletler değil. Onları doğru çalacak büyük müzisyenler olduğu

sürece elektronik aletlerin müziği neden mahvedeceğini anlayamıyorum.

Ağustos 1968'de Herbie gruptan ayrıldıktan sonra Chick Corea aldı onun yerini. Sanıyorum Tony Williams uyandırmıştı beni ona, ikisi de Boston'lıydı, tanışıyorlardı. Chick, Stan Getz'le çalışmıştı ve onu arayıp bana katılmasını istediğimde Sarah Vaughan için çalıyordu. 1969 başlarında Jack DeJohnette davulda Tony Williams'ın yerini aldı; sonunda Wayne'le benim dışımda grup elemanlarının hepsi yenilenmişti. (Herbie ve Tony bazı plak kayıtlarında benimle çalmayı sürdüreceklerdi.)

Şubat 1969'da stüdyoya girdik: Wayne, Chick, Herbie, Dave, davulda Jack'in yerine Tony (Tony'nin sesini istemiştim çünkü), Joe Zawinul ve John McLaughlin adında genç bir İngiliz gitarist. McLaughlin, Tony'nin yeni grubu Lifetime'a katılmak için gelmişti New York'a (orgda Larry Young çalıyordu); Dave Holland tanıştırmıştı Tony'yi ve beni McLaughlin'e. İlk kez o zaman dinlemiştik onu. Sonra Dave, Tony'ye McLaughlin'in çaldığı bir kaset vermiş ve Tony kaseti bana dinletmişti. Kaseti dinledikten sonra Count Basie'nin kulübüne gidip Tony ile çalarken dinlemiştim John'u; tam bir orospu çocuğuydu. Kayıtlara katılmasını istemiştim. Beni uzun süredir dinlediğini, ilahlarından biri ile stüdyoya girmenin onu asabi kılacağından korktuğunu söylemişti. "Gevşe ve Count Basie Kulüp'te çaldığın gibi çal, her şey yolunda gidecek" demiştim. Öyle oldu.

Bunlar *In a Silent Way* kayıtlarıydı. Joe Zawinul'u arayıp bestelerinden birkaçını getirmesini istemiştim çünkü çok seviyordum bestelerini. "In a Silent Way" adında bir parça getirdi ve albümün başlığı oldu o parça. (Albümdeki diğer iki parça benim bestelerimdi.) Joe'nun "Ascent" ve "Directions" parçalarını daha önce Kasım 1968'de kaydetmiştim. "Ascent", "In a Silent Way" gibi tonal bir şiirdi, yalnız o kadar baskın değildi. Joe "In a Silent Way"i getirdiğinde ne yapmaya ça-

lıştığını anlamıştım. Bu kez "In a Silent Way"de daha başarılı olmuştu. (Kasım 1968 kayıtları için yazdığım parçalara bakarsan daha ritmik, daha funky bir müziğe doğru gittiğimi görebilirsin.)

Joe'nun "In a Silent Way" bestesinin akorlarını atmış, melodiyi alıp kullanmıştık. Daha rock tarzı bir ses istemiştim. Provalarda parçayı Joe'nun yazdığı gibi çalmıştık ama tatmin etmemişti beni çünkü akorlar yolumuzu kesiyordu. Joe'nun yazdığı melodi olağanüstü güzeldi, kayıtlarda akorları karalayıp herkese melodiyi çalmalarını söyledim. Bu şekilde çalışmak şaşırttı onları, sadece melodiyi çalmak. Ama *Kind of Blue*, büyük müzisyenlerle çalışırsan –ki çalışıyordum– duruma hakim olup bildiklerinin üstüne çıkarak çalacaklarını öğretmişti bana, yeter ki yapabileceklerine inansınlar. Böyle çalmıştık *In a Silent Way*'de ve müzik yeni ve harikulade olmuştu.

Joe sevmemişti bestesine yaklaşımımı, hâlâ sevmiyor sanırım. Ama tutmuştu ve buydu önemli olan. Joe'nun bestesi bugün bir klasik olmuştur ve fusion'ın başlangıcı sayılıyor. Joe'nun yazdığı gibi çalsaydım, albüm çıktığında yaptığı sükseyi yapmayacaktı. *In a Silent Way*, Joe ile benim ortak bir çalışmam olmuştu. Çalışma tarzımdan hoşlanmaz bazı müzisyenler. Bazıları onlara hak ettikleri krediyi vermediğimi düşünürler, ama benimle çalışan müzisyenlere hak ettikleri krediyi vermeye çalışmışımdır her zaman. *In a Silent Way*'i düzenlediğim için kendime pay çıkarınama çok sinir olanlar oldu ama parçayı o şekilde değiştirerek düzenleyen bendim.

In a Silent Way bittikten sonra grubu turneye çıkardım: Wayne, Dave, Chick ve Jack DeJohnette. O grup canlı kaydedilmiş olsaydı keşke, çok orospu çocuğu bir gruptu. Chick Corea ve birkaç kişi daha bazı konserleri kaydetmişlerdi sanıyorum ama Colombia treni kaçırmıştı.

Tüm bahar ayları boyunca, hatta ağustosun sonuna ka-

dar sürdü turne. Sonra tekrar stüdyoya girip *Bitches Brew*'u kaydettik.

1969'da rock ve funk peynir ekmek gibi gidiyordu. Woodstock'da sergilenmişti o yıl bu tarzlar. 400.000 kişi katılmıştı Woodstock'a. Böyle bir kalabalık herkesi çıldırtır, özellikle plak yapımcılarını. Kafalarındaki tek şey bu kadar çok insana nasıl sürekli plak satacaklarıydı.

Bütün plak şirketlerinde durum buydu. Bu arada ünlü müzisyenleri canlı izlemek isteyenler stadyumları doldurmaya başlamışlardı. Caz giderek daha az ilgi uyandırıyordu, gerek kulüp seyircisi gerek plak satışları açısından. Çaldığım her yeri dolduramadığım bir dönem olmamıştı daha önce. Avrupa'da doluyordu hâlâ ama Amerika'da yarısı doluyordu kulüplerin 1969'da. Bundan alınacak bir ders vardı. Plaklarımın satışı Bob Dylan veya Sly Stone'un satışları ile kıyaslanamazdı bile. Tavanı delmişti onların satışı. Clive Davis'ti Colombia'nın başkanı, 1968'de Blood Sweat and Tears, 1969'da ise Chicago grubu ile sözleşme yapmıştı. Colombia'yı geleceğe taşımak, genç plak alıcısına hitap etmek istiyordu. Biraz sıkıntı çekmiştim onunla başlarda ama iyi anlaşmıştık daha sonra; çünkü sadece bir işadamı gibi değil, bir sanatçı gibi de düşünebilen biridir. Gelişmeleri iyi değerlendirmişti; saygı duymuştum ona.

Genç pazara hitap etme, değişme gereğinden söz etmişti bana. Yeni dinleyici kitlesine ulaşmak için onların gittikleri yerlerde çalmam gerektiğini söylemişti, Fillmore gibi. Bu konuyu benimle ilk kez konuştuğunda sinirlenmiştim çünkü *beni* ve Colombia için yaptıklarımı küçümsediğini sanmıştım. Kendime başka bir plak şirketi bulacağını söyleyip telefonu kapatmıştım. Ama bırakmamışlardı beni. Bir süre tartıştıktan sonra rahatlamıştık, aramız düzelmişti tekrar. Motown Plak Şirketi'ne gitmeyi düşünmüştüm çünkü beğeniyordum yaptıklarını. Yaptığım müziği daha iyi anlayacaklarını düşünüyordum ayrıca.

Clive'ın hoşuna gitmeyen şeylerden biri, sözleşmemde telif haklarından doğacak alacağa karşılık avans para alabileceğime dair bir madde olmasıydı. Clive şirkete böyle bir ayrıcalığı hak edecek kadar para kazandırmadığımı düşünüyordu. Şimdi düşünüyorum da haklıydı belki, ama sadece ticari yönden, sanatsal yönden değil. Gene de Colombia sözleşmeye sadık kalmalıydı, o gün öyle düşünüyordum. Her bir albümüm 60.000'er satıyordu, bu da onlara yetmeliydi.

Bitches Brew albümünü kaydetmek için stüdyoya girmeden önce Colombia ile aramız böyleydi işte. Anlayamadıkları nokta benim henüz bir anı olmak niyetinde olmadığımdı. Colombia'nın klasikler listesine katılmayı düşünmüyordum. Gelecekte müziğimin nasıl olması gerektiğini görmüştüm ve yakalayacaktım o müziği, daha önce yaptığım gibi. Colombia'nın satışlarını artırmak için yapmayacaktım bunu, bazı genç beyaz plak alıcılarına ulaşmak için de yapmayacaktım bunu, kendim ve müziğim için yapacaktım. Değişmek *zorundaydım*; yaptığım müziği sevmek, inancımı sürdürebilmek için değişmeliydim.

Ağustos 1969'da stüdyoya girdiğimde bir süredir rock ve funk dışında Joe Zawinul ve Cannonball Adderly dinlemiştim. Ayrıca bir İngiliz ile tanışmıştım Londra'da, Paul Buckmaster adında biri. Bir ara gelip yapacağım bir albümde bana yardım etmesini istemiştim ondan. Çalışmalarını beğeniyordum. Üç piyano için bazı basit akor değişimleri yazmaya çalışıyordum bir süredir. Basit şeyler; matraktı aslında, çünkü bunu yaparken Stravinski'nin sonradan basit formlara döndüğünü anımsıyordum. Böyle bir şey yazıyordum, tek vuruşluk akorlar ve bir bas çizgisi. Çaldıkça her seferinde değiştiğini fark etmiştim. Bir akor, bir es, sonra bir akor daha yazıyordum. Sonra çaldıkça değişiyordu. 1968'de Chick, Joe ve Herbie ile stüdyoya girdiğimizde başlamıştı bu. *In a Silent Way* kayıtlarında da devam etmişti. Sonra daha geniş düşünmeye başlamıştım, bir parçanın iskeleti gibi. İki vuruş için

bir akor yazıyordum, sonra iki vuruş es geçiyordum, bir iki üç ve da dum, tamam mı? Şonra dördüncü vuruşu vurguluyordum. Bir barda üç akor filan kullanmıyordum. Neyse, çocuklara ne isterlerse çalabileceklerini söylemiştim ama böyle olmak şartı ile.

Bitches Brew provalarında da böyle çalmalarını söylemiş, sonra da kayıtlara kimsenin daha önce görmediği notlarla gelmiştim. *Kind of Blue* ve *In a Silent Way*'de yaptığım gibi. Colombia'mn 52. Sokak'taki stüdyosunda erken saatlerde başlamış, üç gün çalmıştık. Albümün yapımcılığım üstlenen Teo Macero'ya çaldığımız her şeyi kaydetmesini, teybi sürekli çalıştırmasını söylemiştim. "Her şeyi kaydet, yanımıza gelip sorunlarınla bizi rahatsız etme, kayıt odasında kal ve sesi iyi kaydetmekle ilgilen," demiştim ona. Öyle yaptı, bir kez bile sikmedi kafamızı, her şeyi kaydetti.

Çalmaya başladığımızda bir orkestra şefi gibi yönetiyordum onları, müzisyenlerden biri için birkaç şey yazıyor veya duyduğum bir şeyi çalmasını istiyordum. Müzik geliştikçe yapıyordum bunu. Hem gevşek hem de sıkı bir durumdu. Belli bir serbestlik içinde çalıyorduk ama çok dikkatli olmak, gelişen müziğin olasılıklarını iyi değerlendirmek zorundaydın. Kayıtlar yaratıcılığın bir parçası oluyordu bu şekilde, yaşayan bir beste çıkıyordu ortaya. Hepimizin yansıyıp yayıldığı bir füg veya bir motif gibiydi iskelet. Belli bir gelişme gösterdikten sonra yeni bir müzisyen isteyip ona da bir şeyler çaldırıyordum, bas klarnette Benny Maupin gibi. Her şeyi bir video kamerası ile kaydetmiş olmayı isterdim çünkü müthişti, bazı şeyleri bir basketbol maçının bazı bölümlerinin ağır çekimi gibi izleyebilirdim. Bazen teybi durdurup Theo'dan kaydettiği bazı bölümleri bize dinletmesini isterdim, yaptığımızı dinleyebiliyorduk bu şekilde. Belli bir yerde bir ilave istiyorsam müzisyeni çağırıp çaldırtıyordum.

O kayıtlar müthiş olmuştu moruk, hiç mesele çıkmamıştı hatırladığım kadarıyla. Bebop günlerinde Minton'ın arka

tarafında çaldığımız jam session'lar gibiydi. Her gün stüdyodan ayrıldığımızda heyecanlı olurdu herkes.

Bitches Brew'nun Clive Davis veya Teo Macero'nun fikri olduğunu yazanlar oldu. Yalan bu, en ufak bir parçası bile olmamışlardı o albümün. Yine beyazların siyahların yaratıcılığından kendilerine pay çıkarmaya çalışmasıydı bu; çünkü çok yenilikçi, çığır açan bir albüm olmuştu *Bitches Brew*. Tarihi sonradan yazmaya çalışıyorlardı, hep yaptıkları gibi.

Bitches Brew'da yaptıklarımızı yazıp büyük orkestraya bile çaldıramazdın. Buyüzden yazmamayı seçmiştim, istediğimi bilmediğimden değil. İstediğim müziğin bir oluşum sonucu ortaya çıkacağım, önceden düzenlenmiş bir şeyden doğamayacağını biliyordum. Bu kayıtlar doğaçlama üstüne yapılmış bir çalışmaydı ve cazı harikulade kılan şeydir doğaçlama. Her değişim müzisyeni etkiler; hava değişmişse, yağmur yağıyorsa örneğin farklı çalacaktır, özellikle müzik önüne konmamışsa. Bir müzisyenin yaptığı müziği o an ki yaklaşımı belirler. California'da sessizlik ve okyanusun dalgalarını duyarsınız kumsalda çalarken. Oysa New York'ta trafik ve korna sesleri, bağıran insanlar gelir kulağınıza. California insanları sokakta konuşmazlar. California yumuşaktır, güneş ve sağlıklı görünümlü insanların eyaletidir. Harikulade kadınlar harikulade bacakları ile hava atarlar. Renk vardır insanların yüzünde çünkü sürekli güneş görürler. New York'ta da insanlar dışarı çıkarlar ama farklıdır, kapalı yerlere giderler. California'da her şey açık havada yapılır, bu yüzden orda yapılan müzik farklıdır, yansıtır ortamı. New York müziğinden farklıdır, daha enerjik, daha yoğundur New York'tan çıkan müzik.

Bitches Brew bittikten sonra Clive Davis beni Bill Graham ile tanıştırdı. San Francisco Fillmore ve New York Fillmore East'in sahibi. Bill önce San Francisco'da Grateful Dead'le çalmamı istemişti. Kabul ettim. Benim gözümü açan bir konser olmuştu o, çünkü o gece beş bine yakın insan vardı orda, çoğu benim adımı bile duymamış genç hippiler. Biz Grate-

ful Dead'den önce çalmıştık ama bizden önce başka bir grup çalmıştı. Kafayı bulmuş uçuk beyazlardan geçilmiyordu ortalık, çalmaya başladığımızda ortalıkta dolanıp sohbet ediyorlardı. Bir süre sonra hepsi susup müziği dinlemeye başlamıştı. *Sketches of Spain*'den biraz çalıp *Bitches Brew*'a geçmiştim, uçmuşlardı. O konserden sonra San Francisco'da her çalışımda kalabalık bir genç ve beyaz dinleyici kitlem oldu.

Sonra New York'a, Fillmore East'e getirmişti Bill bizi. Lauro Nyro'dan önce çalacaktık bu kez. Ama daha önce Bill için Tanglewood'da, Carlos Santana ve Voices of East Harlem adında bir grupla konser vermiştik. O konseri hatırlıyorum çünkü Lamborghini ile oraya vardığımda biraz geç kalmıştım. Konser açık havadaydı ve yol tozlu bir köy yoluydu. Ortalığa toza dumana katarak yanaşmıştım ve Bill orda beni bekliyordu, endişeliydi. Arabadan indiğimde üstümde maksi bir deri pardösü vardı. Bill bana kalayı basacakmış gibi duruyor tamam mı? Ona bakıp, "Ne oldu Bill? Arabadan başka birinin inmesini mi bekliyordun?" dedim. Kendine hakim olamayıp basmıştı kahkahayı. Bill için verdiğimiz konserler dinleyici kitlemi genişletmem açısından yararlı olmuştu. Çok değişik kitlelere çalıyorduk. Grateful Dead ve Lauro Nyro'yu dinlemeye gelen insanların arasında bizim de dinleyicimiz vardı. Herkes için yararlıydı o konserler.

Bill ile iyi anlaşmıştık başından beri ama tartışıyorduk da; çünkü çok çetin bir işadamıdır Bill. Ben de pek taviz vermem, tartışıyorduk bu yüzden. Bir keresinde, 1970 senesinde Fillmore East'te Steve Miller adında zavallı birinden önce çalmamız gerekiyordu. Crosby, Stills, Nash ve Young da programdaydılar sanıyorum, onlar biraz daha iyiydiler. Neyse, hiçbir numara yoktu Steve Miller'da ve ben bu orospu çocuğundan önce çalacağım için kahroluyordum çünkü topu topu iki plak yapmıştı o zamana kadar. Ben de geç kaldım bilerek ve o ilk çalmak zorunda kaldı. Sonra da biz çıkıp ateşe vermiştik orayı, Bill bile uçmuştu.

Ertesi gece tekrarlamıştım bunu ve Bill bana bu şekilde davranmanın bir sanatçıya saygısızlık olduğunu söylemişti. Üçüncü gece yine geç gittiğimde Bill'in bir orospu çocuğundan daha öfkeli olduğunu anladım, çünkü beni daha önce yaptığı gibi içerde değil de dışarıda, Fillmore East'in giriş kapısında bekliyordu. "Steve Miller'a saygısızlık, diyerek başladı yine aynı palavralara. Bir orospu çocuğu kadar serinkanlı bakıp, "Her yavrum, bu gece de diğer geceler gibi olacak, her şey yolunda gidecek değil mi?" dedim. Orayı yıktığımızı biliyordu, tek kelime edemedi.

O konserler sırasında rock müzisyenlerinin müzik hakkında hiçbir şey bilmediklerini fark etmiştim. Müziği öğrenmeye çalışmıyorlar, değişik tarzlarda çalamıyorlardı – müzik okumanın sözünü bile etme. Ama popülerdiler ve çok plak satıyorlardı, çünkü dinleyiciye belli bir ses veriyorlardı, duymak istedikleri sesi. Eğer onlar bunu yapabiliyorsa –ne yaptıklarını bile bilmeden geniş dinleyici kitlelerine ulaşabiliyor, bok gibi plak satabiliyorlarsa– ben de yapardım, hem de âlâsını. Bunu yapmak istiyordum çünkü geniş mekanlarda konser vermeyi sürekli küçük kulüplerde çalmaya yeğliyordum. Daha çok insana ulaşıp daha çok para yaptığın gibi kulüplerin o dumanlı ve sıhhatsiz ortamından da uzaklaşıyordun.

Grateful Dead'i Bill sayesinde tanımıştım. Gitaristleri Jerry Garcia ile çok iyi anlaşmıştık, müzik konuşmuştuk uzun uzun. Jerry Garcia bayılıyordu caza, müziğimi dinlediğini ve sevdiğini söylemişti. Başka caz müzisyenlerini de seviyordu, Ornette Coleman ve Bill Evans gibi. Laura Nyro sahne dışında çok sessiz bir insandı, korkutmuştum onu sanıyorum. Geriye baktığımda Bill Graham'ın o konserlerle müzik adına çok önemli şeyler yaptığını düşünüyorum. Değişik kitlelere değişik müzik türlerini dinleme olanağı yaratmıştı, normal şartlarda dinlemeyecekleri türlerle tanışmıştı insanlar. 1986 veya 1987 yılında Uluslararası Af Örgütü için çaldığımız konsere dek karşılaşmayacaktım Bill'le.

O sıralarda bazı konserlerimizde bizden önce çıkan Richard Pryor adında bir komedyenle tanışmıştım. Çok komik bir orospu çocuğuydu Richard. Ünlenememişti henüz ama biliyordum günün birinde büyük bir yıldız olacağını. Kemiklerimde hissetmiştim. Village Gate'i iki hafta sonu için kiralayıp bir program tertiplemiştim. Önce Richard Pryor çıkıyordu. İnsanların onu tanımasını istiyordum. Yapımcılığım cebimden finanse etmiştim o programın. Richard'dan sonra Hintli bir müzisyen sitar çalıyor, sonra da biz çıkıyorduk. Mahvetmiştik ortalığı. Çok başarılı olmuştu program, biraz kâr bile etmiştim. Richard ile iyi dost olduk sonra; beraber kokain çekip çok iyi vakit geçirdik. Komedyenlerin çoğu sahne dışında sıkıcı insanlardır ama Richard öyle değildi, sahne dışında da çok güldürürdü insanı. Turneye çıktığı zaman karısı benim evimde kalırdı çünkü sabit bir yeri yoktu henüz. Ama o zaman da matrak adamdı Richard, sahnede ve hayatta.

Yine o dönemde Chicago hava alanından çıkarken Bill Cosby'ye rastlamıştım. Birbirimizi daha iyi tanıyıp arkadaş olduktan sonra, daha önce Philadelphia'da, beni dinlemeye geldiği bir kulüpte tanıştığımızı, yaşamını etkileyen insanlardan biri olduğumu söylemişti, ama hatırlamıyorum onunla Phidalephia'da tanıştığımı. Büyük bir yıldız olmuştu artık, televizyon show'larını izliyordum. Onu hava alanında gördüğümde show'u beğendiğimi söyledim. "Teşekkürler Miles, ama şu show bitmeden ilişki kurabileceğim bir kadın bulsalar çok sevineceğim. Siyahlar yatağa girmezlermiş gibi davranıyorlar, beyazlar gibi aşk hayatı yaşamazlarmış gibi. Bir kadınla bir sevişme sahnesi istiyorum, bir kadını öpeyim yeter," dediğini anımsıyorum. Bu kadar konuşmuştuk uçaklarımıza yetişmeye çalışırken. Haklı, diye düşündüğümü hatırlıyorum. Ama sanırım o show'da emeline ulaşamadı.

Müzikle ilişkim iyi gidiyordu ama karım Betty ile pek iyi değildik. Bana yalan söyleyip para sızdırmaya çalışıyordu.

Turneye çıktığımızda benim adıma imza atmaya başlamıştı. Arkadaşının otel faturasına benim imzamı atmıştı mesela. İş açıyordu başıma sürekli ve avukatım Harold Lovett kendini içkiye vermişti, uzaklaşmıştık birbirimizden. Çuvallamaya başlamıştı ama kimsenin bana yardım etmediği bir dönemde yanımda olmuştu, bu yüzden sadıktım ona. Ama canımı da sıkmaya başlamıştı. Betty'yi başından sevmemişti, onunla beraber olmamın tek nedeninin Frances'e benzemesi olduğunu söylerdi. Benzerdi de, özellikle odanın bir ucundan baktığında. Bu yüzden onunla beraber olduğumu söylüyordu, haklıydı galiba. Betty'nin klas biri olmadığını ve beni kullandığını söylüyordu ve doğru çıktı.

1969 yazında *Bitches Brew* albümünü yaptıktan sonra çalmak için Avrupa'ya gittiğimizi anımsıyorum. Bill Cosby ve karısı Camille ile karşılaşmıştık. Güney Fransa'da çalıyorduk ve Bill'le karısı orda tatildeydiler. Camille ile gelip bizi dinlemişler sonra da hep beraber bir kulübe gitmiştik. Bill'le karısı dans ederken Betty de bir Fransızla dans ediyordu ve kafası çok iyiydi. Camille'in üstünde fileli beyaz dantelden nefis bir tulum vardı ve Betty pistte çılgın gibi dans ederken Camille'in paçasına basmış, file tulum cartdiye yırtılmıştı. Yediği haltın farkına bile varmamıştı Betty. Daha sonra özür dilemişti, ben de Bill'e tulumun parasını ödeyeceğimi söylemiştim ama Bill talihsiz bir durum olduğunu söyleyip reddetmişti, Betty için üzülmüşlerdi ikisi de. Ama ben Betty'nin kendini dağıttığını biliyordum, bir orospu çocuğu gibi utanmıştım.

Betty bir kadından beklentilerimi yerine getiremeyecek kadar genç ve vahşi idi. Ben serinkanlı, zarif ve zeki kadınlara alışıktım, Frances veya Cicely gibi. Her durumda nasıl davranılacağını bilirlerdi onlar. Ama Betty özgür bir ruhtu –bir orospu çocuğu kadar yetenekliydi de– sokaklara alışık, rockçu bir tipti. Mesele çıkaran kadınlardandı, sırf seksti; onu ilk tanıdığımda farkında değildim bunun veya farkına varmış, önemsememiştim. Ama yorulmaya başlamıştım giderek.

Bill ve Camille'den ayrıldıktan sonra Sammy Davis Jr.'u görmek için Londra'ya gitmiştim, Golden Boy müzikalini açıyordu Sammy. Paul Robenson'ı da görmeye gitmiştim: O Amerika'ya dönene kadar her Londra'ya gittiğimde onu izlemeye giderdim. Klas insanlarla görüşüyordum ama Betty bu tür insanlarla rahat değildi. Rockçularla görüşmek istiyordu sadece; gerçi benim için fark etmiyordu ama benim müzisyen olmayan arkadaşlarım vardı ve Betty onlarla anlaşamıyordu, uzaklaşıyorduk birbirimizden.

Daha sonra New York'ta benimle yatmak isteyen İspanyol bir dilberle tanıştım. Evine gitmiştim ve bana Betty'nin sevgilisi ile beraber olduğunu söylemişti. Sevgilisinin kim olduğunu sorunca, "Jimi Hendrix," demişti. Sarışın, harikulade bir orospu çocuğuydu bu kadın. Soyununca taş gibi bir vücut çıkmıştı ortaya, bekletilemeyen cinsten. "Betty, Jimi Hendrix'i düzmek istiyorsa bu onun bileceği bir şey, beni ilgilendirmez ve bizi de ilgilendirmez," demiştim. Betty onun sevgilisini düzerse o da Betty'nin sevgilisini düzerdi, öyle demişti bana.

"Bu olmadı, benimle düzüşeceksen bunu beni düzmek istediğin için yapmalısın; Betty'nin, Jimi'yi düzdüğü için değil," dedim.

Giyindi ve muhabbet ettik sadece. Söylediklerim iyice şaşırtmıştı onu, o kadar güzeldi ki, erkeklerin ayağına kapanmasına alışıktı. Ama ben öyle değildim ve asla olmadım. Bir kadının güzelliği tek başına bir şey ifade etmez benim için; alışıktım güzel kadınlara, benim kadınlarının hepsi güzeldi. Onlara tutulabilmem için zeki olmaları gerekiyordu, ne kadar güzel olduklarının dışında bir şeyler düşünebilmeliydiler.

Bu hadiseden sonra Betty ile ilişkim yokuş aşağı gidivermişti. Jimi ile ilişkisini bildiğimi ve boşanmak istediğimi söyledim. Ondan boşanacağımı söylediğimde, "Hayır," demişti, "benden boşanmak istemiyorsun, benim gibi birinden vazgeçemezsin!"

"Öyle mi? Boşadım bile seni kancık, kağıtlar hazır, kafan çalışıyorsa hemen imzalarsın onları!" dedim. İmzaladı ve mesele halloldu.

Betty ile 1969'da boşanmıştık ama ilişkimiz kötü gittiği için bir süredir iki harikulade kadınla görüşüyordum zaten, beni etkileyen iki kadınla. Marguerite Eskridge ve Jackie Battle. İkisi de spritüel kadınlardı, sağlıklı beslenmeye özen gösterirlerdi. Kendilerine güvenen, sessiz ve sağlam iki kadın. Artı, benimle sadece yıldızı olduğum için ilgilenmiyor, bana değer veriyorlardı. Betty tüm güzelliğine rağmen kendine güveni eksik bir kadındı. Klas bir groupie idi. Yetenekliydi ama yeteneğine inancı yoktu. Jackie ve Marguerite'in böyle problemleri yoktu, rahattım onlarla.

Marguerite'i ilk kez bir konserde izleyicilerin arasında görmüş, birini çağırtıp onunla tanışmak istediğimi iletmesini söylemiştim. New York'ta gece kulüplerinden birinde çalıyorduk, Village Gate veya Village Vanguard. 1969 başlarıydı. Ömrümde gördüğüm en güzel kadınlardan biriydi Marguerite. Onunla çıkmaya başladım. Ama tamamen kendine istemişti beni, ciddi bir ilişki peşindeydi. Jackie ile ilişkimi de sürdürmek istiyordum oysa, onun haberi olmadan. Belli aralıklarla dört yıl kadar beraber olduk Marguerite'le. Bir süre 77. Sokak'ta bana ait olan bir binanın dairelerinden birinde yaşamıştı. Ama müzisyen yaşamından hoşlanmıyordu; kulüp hayatı, içki, uyuşturucu... Çok sessizdi, vejetaryendi ve Pittsburgh'lüydü, Betty gibi. Pittsburgh kadınları bir başka güzel oluyor moruk. Tanıştığımızda yirmi dört yaşındaydı. Çok güzel kadındı, kahverengi tenli, uzun boylu; nefis bir cilt, nefis gözler, nefis saçlar... Müthiş bir vücut! Dört yıl kadar beraber olduk, küçük oğlum Erin'in annesidir.

Ekim 1969'da bir gece Brooklyn'de Coronet Kulüp'te çalıyorduk. Marguerite de benimle gelmişti. Çıkışta onu evine bırakıyordum (henüz benim evime taşınmamıştı). Evinin önünde arabanın içinde oturmuş, öpüşüp koklaşıyorduk, aşık-

tık birbirimize. Birden yanımıza bir araba yanaştı, içinde üç siyah vardı. Kulüpten çıkmış, arabamı görünce merhaba demek istemiş tipler olmalı diye düşündüm. Sonra üç el silah patladı ve sol tarafımda bir yanma hissettim. Üstümde bol bir deri takım vardı, o deri takım ve Ferrari'nin kapısı olmasaydı ölmüştüm. O kadar şaşırmıştım ki, korkmaya zamanım olmadı. Mermilerin hiçbiri Marguerite'e isabet etmemişti, sevinmiştim buna ama kızın da ödü patlamıştı.

İçeri girip polisi aradık. Geldiler bir süre sonra –iki beyaz polis– ve arabamı aradılar, saldırıya uğrayan *ben* olduğum halde. Arabamda biraz marijuana bulduklarını söyleyip tutukladılar bizi. Karakola götürüldük ama kanıt olmadığı için saldılar sonra bizi.

Bir kere, beni biraz tanıyan herkes marijuana *sevmediğimi* bilir, sevmem dumanı. Ketenpereye getirmeye çalışıyorlardı beni. Siyah birinin bu kadar pahalı bir arabaya ve bu kadar güzel bir kadına sahip olmasını hazmedememişlerdi. Çözememişlerdi beni. Sicilime baktıklarında müzisyen olduğumu, geçmişte uyuşturucuya bulaştığımı öğrenip böyle bir suçlama getirmeye kalkmışlardı, uyuzluk olsun diye. Belki de ünlü bir zenciyi hakladıkları için terfi ederlerdi. *Ben* aramıştım onları, uyuşturucu bulunduruyor olsaydım onlar gelmeden yok ederdim, *o kadar da* deli değilim.

Bana ateş edenler hakkındaki bilgi verenlere 5000 dolar ödül vaat etmiştim. Birkaç hafta sonra bir barda oturuyordum biri gelip bana ateş edenin öldürüldüğünü söyledi, yaptığı işi tasvip etmeyen biri tarafından. Bunu bana söyleyen adamın adını bilmiyordum, bana öldürülen adamın adını da söylememişti. Bir daha da görmedim onu. Daha sonra Brooklyn'li siyah organizatörlerin işlerin çoğunu beyaz organizatörlerin almalarından hoşnut olmadıkları için böyle bir şey yaptırdıklarını öğrendim. O gece Coronet Bar'da çalmakla canlarını sıkmıştım, çünkü Coronet Bar işini beyazlar ayarlamıştı.

Siyahların pastadan bir dilim kapmasım ben de isterim ama kimse beni uyandırmamıştı ki! Farkında bile olmadığım bir şey yüzünden beni öldüreceklerdi az daha. Hayat çok kancık bazen moruk. Bu olaydan sonra her gittiğim yere yanımda nıuşta taşır oldum, bir yıl sonra arabamın ruhsat pulu olmadığı için polisler beni arabadan indirip üstümü aradıklarında çantamdan çıkana dek. Arabamın ruhsat pulu olmadığını kabul etmiştim, yoktu pulum. Ama arabamın arkasından geçen polisler zaten arabanın ruhsat pulu olmadığını göremezlerdi, ama geri dönüp indirmişlerdi beni arabadan çünkü kırmızı bir Ferrari'de kobra derisi pantolon giymiş türbanlı bir zenci ve yanında çok güzel bir kadın görmüşlerdi. Marguerite'ti yanımdaki kadın sanıyorum. Plaza Oteli'nin önüne park etmiştik. O iki beyaz polis benim uyuşturucu satıcısı olduğumu düşünmüş, bu yüzden dönüp gelmişlerdi. Ferrari'nin içindeki bir beyaz olsaydı devam ederlerdi tabii ki, bulaşmazlardı.

Jackie Battle da çok özel bir kadındı. Baltimore'luydu. Onu tanıdığımda on dokuz veya yirmi yaşındaydı, Marguerite'le aynı zamanda tanımıştım onu. Birleşmiş Milletler Binası'nda görmüştüm Jackie'yi, tanıdığım birinin sekreteriydi. Konserlerimde görürdüm onu sık sık, müziğimi seviyordu, kendi de sanatçıydı; ressam, desinatör. Çok güzel kadındı ve ender rastlanan spritüel bir karmaya sahipti. Görüşmeye başlamıştık, yaşına göre çok olgundu. Kişiliği oturmuştu, hayattan ne istediğini biliyordu, kimseye taviz vermezdi. Çok yumuşak ve sakin bir kadındı ama o yumuşaklığın altında kendi değerini bilen, çok güçlü bir kişilik yatıyordu. Güzelliğine alıştıktan sonra beni ona bağlayan zekası olmuştu. Dünyaya ve bazı şeylere bakışı çok özeldi. Çok da seviyordu beni, kokaine iyice bulaşmış olduğum halde. Bir keresinde Phoenix'teydik, bir doktordan kokain almıştım. Saf kokain vermişti doktor. Saat başı çekiyordum ve sonra konsere gitmem gerekti. Geri döndüğümde Jackie uyku hapı almış, sızmıştı. Jac-

kie hiçbir şey kullanmazdı. Onu kendine getirdikten sonra, "Jackie, neden aldın uyku haplarından? Ölebilirdin," dedim.

Gözünde yaşlarla, "Bu şekilde kokain alıp kendini öldüreceksen ben senden önce ölmeyi yeğlerim, bu yüzden aldım. Çünkü bu şekilde devam edersen yakında öleceksin ve ben bunu görmek istemiyorum, demişti.

Şaşmış kalmıştım moruk. Sonra kokain aklıma geldi ve banyoya gittim, zulam ordaydı. Gitmişti. Geri dönüp kokaini ne yaptığım sorunca tuvalete boşalttığını söyledi. Bu da delirtmişti beni. Başka türlüydü Jackie.

Ailesi New York'ta yaşıyordu, bir süre sonra yakından tanımıştım onları. Annesi Dorothea ile kardeşi Todd "Mickey" Merchant'ı. Kardeşi ressamdı, birkaç resim yapmıştı benim için. Annesini arayıp benim için biraz gumbo yapmasını isterdim - harika bir aşçıydı; yapıp evime getirirdi. Bir yere gitmesi gerekiyorsa benim alabilmem için birine bırakırdı. Birbirlerine bağlı bir aileydiler, çok özel insanlardı hepsi. Jackie ile ilk çıkmaya başladığımda, "Ne istiyorsun kızkardeşimden moruk?" diye sormuştu Todd.

"Ne sikim soru bu? Bir erkek güzel ve hoş bir kadından ne ister?" demiştim.

O zaman, "Peki moruk ama sağda solda düzüşüp üzme onu, ne kadar ünlü olduğun beni hiç ilgilendirmiyor, onu üzersen beni bulursun karşında, demişti. İşte, Betty'den ayrıldığımda iki çok güzel ve spritüel kadınım vardı, Jackie ve Marguerite. Geriye baktığımda ikisini de aynı zamanda tanımam bir şanssızlıktı diye düşünüyorum, çünkü birine tüm ilgimi verebilmiş olsaydım başka türlü olabilirdi. Ama varsayımlarla uğraşmayı sevmem.

Grup elemanlarının kız arkadaşlarını turneye getirmelerine izin vermiyordum çünkü dikkatimi dağıtıyorlardı. Ama kendi sevgililerimi götürüyordum ve bu mesele olmaya başlamıştı; çünkü Wayne, Chick ve Jack de sevgililerinin yanlarında olmasını istiyorlardı. Ama bu benim grubum, kuralları

ben koyarım diye düşünüyordum. Ayrıca onların çalışını etkilemeyecekse gelmelerine karşı değildim ama etkiliyorlardı.

California'ya gitmeden önce Jack telefon edip karısını yanına alacağını söylemişti, sekiz aylık hamileydi Lydia. Önce turneyi ertelememi istemişti, karısı doğurduğunda burda olmak istiyordu. Bunu yapamayacağımı söyleyince karısını da getireceğini söylemişti. Karısı ile olduğu zaman farklı çalıyordu Jack, rahatsız ediyordu bu beni. Hava atmak için normalde yapmadığı şeyler yapıyor, ona yakışmayan tarzlar deniyordu. Tartıştık onunla ve turneye gelmemekle tehdit etti beni. Davulu her zamanki gibi çalacaksa karısını getirmesini, isterse davulun üstüne oturtabileceğini söyledim ona. Bu tartışma California'ya varıncaya kadar sürmüştü. Kız arkadaşım Jackie tartışmaya katılıp Jack ve karısını savunmuş, ben de onu New York'a geri yollamakla tehdit etmiştim. Ama Jackie hiç tınmamış, onları savunmayı sürdürüp, benimle tartışıp durmuştu, çünkü hiçbir şeyden korkmazdı. Tartışmayı kesmiştim sonunda.

Monterey Caz Festivali ve San Francisco'da çaldıktan sonra Los Angeles'a geçmiştik. Shelly's Manhole'de çalıyorduk. Bu arada Wayne'in kız arkadaşı Anna Maria da bize katılmıştı. Jackie ve Lydia oturuyordu. Sonra bir kadın daha çıktı ortaya, Jane Mandy, Chick'in sevgilisi. Jack'in ağzı kulaklarında, hava atmaktan başka bir şey düşünmediği belli. Jack'in çalışını çok severim ama ortalıkta kadın oldu mu sapıtıyordu orospu çocuğu, gruba çalacağına seyirciye çalmaya başlıyordu. Ama gel de söyle bunu ona.

İki gece çalmıştık ve ikisinde de Lydia sahnenin kenarına oturmuştu. Sanatçıydı Lydia, severdim onu ama o oraya oturunca Jack'e bir haller oluyordu, memnun değildim bundan. Üçüncü gece yine orda oturduğunu görünce sahneden inip, "Lydia ordan kalkmazsa çalmıyoruz," diye bir not yazıp Shelly ile Jack'e ilettim.

Dışarıda kuyruk bir kilometre ve Shelly çok tedirgin

ama ben Lydia'nın orda olması ve Jack'in hava atması yüzünden çalamayacağımız müziği düşünüyorum. Jack korkunç bozulmuş, ailesine sataştığımı düşünüyor, ortalık gergin mi gergin. Bir süre sonra bütün grup gülmeye başlıyor – Shelly bile. Shelly dizlerinin üstüne çöküp yalvarıyor bana hatta. "Lütfen çal Miles, lütfen, diyor. İyice gevşemiştim o zaman, çıkıp çaldım ve Jack o gece müthiş çaldı. Ne zaman karısı yanında olsa çalamadığı konusunda yanıldığımı ispat etmeye çalışmıştı. Bu olaydan sonra çalmalarına engel olmadıkça izin verdim sevgililerini getirmelerine. Daha sonra Keith Jarrett da yapacaktı bunu bana. Karısı gelince çok müthiş bulduğu bir şeyler çalardı, sonra da dünyanın en inanılmaz müziğiymiş gibi bakışırlardı hatunla. Ama benim kulağıma çok şeker çalan bir Keith geliyordu ve bayılmıyordum bu şekilde çalmasına, bunu ona söylemek zorunda kalmıştım. Yapmadı ondan sonra.

Birçok şeye yaklaşımım değişiyordu, gardrobuma mesela. Çok dumanlı yerlerde çalışıyordum ve duman elbiselerime siniyordu. Artı, herkes sahnede daha çarpıcı giyinmeye başlamıştı, rock müzisyenleri en azından, bundan etkilenmiş olabilirim. Herkes siyah bilincin etkisi altındaydı. Afrika ve Hint giysileri revaçtaydı. Afrika daşikileri ve robları giymeye başladım. Greenwich Village'de Arjantinli Hernandos'un özel olarak diktiği Hint yeleklerine takmıştım. Jimi Hendrix de Hernandos'dan giyiniyordu. Parçalı deri pantolonlarımı Steven Burrows'tan, ayakkabılarımı Londra'da Chelsea Cobblers diye bir yerden alıyordum. Brooks Brothers takımlarından uzaklaşmıştım, zamanla başka yöne gitmişti giyimim. Sahnede çok daha rahat hareket edebildiğimi fark etmiştim. Sahnede hareket etmek, değişik noktalarda çalmak istiyordum. Sahnenin belli yerlerinde ses değişik gelir çünkü. Böyle bir arayış içinde çalıyor, sahnede dolanıyordum.

On Beşinci Bölüm

In a Silent Way'le yaratıcı bir dönem başlamıştı benim için. O albüm dört yıl boyunca kafamda zengin fikirlerin patlamasına neden olacaktı. 1969–1973 arasında on beş kere stüdyoya girip on albüm yaptım (bazıları daha geç çıkmıştı ama o dönemde yapılmışlardı); *In a Silent Way, Bitches Brew, Miles Davis Sextet: At Fillmore West, Miles Davis: At Fillmore, Miles Davis Septet: At the Isle of Wight, Live-Evil, Miles Davis Septet: At Philharmonic Hall, On the Corner, Big Fun, Get Up With It.* Ama albümlerdeki müzikler farklıydı ve bu fena halde kafalarını karıştırıyordu eleştirmenlerin. Eleştirmenler müzisyenleri etiketleyip kafalarında bir yere koymayı severler. Değişen müzisyenleri sevmezler çünkü yaptıklarım anlamak için çaba harcamaları gerekir. Bu kadar hızlı bir değişim içine girince beni yermeye başladılar, anlamıyorlardı yaptıklarımı. Ama hiçbir zaman kulak asmadım eleştirmenlere; yapmam gereken her şeyi yapmayı sürdürdüm, müzisyen olarak gelişmeyi.

1969 sonbaharında Wayne Shorter gruptan ayrıldı, onun yerine birini bulana dek grubu dağıtmak zorunda kalmıştım. Steve Grossman adında Brooklyn'li genç bir saksofoncu buldum onun yerine. Wayne daha önce bildirmişti ayrılacağını. Kasımda stüdyoya girdiğimde Steve Grossman vardı kafamda, grupla nasıl çalacağını görmek istiyordum. Yine Brooklyn'den Airto Moreira adında Brezilyalı bir perküsyonist de katmıştım gruba. Airto iki yıl önce gelmişti Amerika'ya, Cannonball Adderly ile Joe Zawinul'un grubunda çalı-

yordu. İkisinden biri uyandırmıştı beni Airto'ya. Müthiş bir perküsyonistti Airto, o günden beri ondan başka perküsyonist kullanmadım. Onun gibi yetenekli birinin grubumun sesini nasıl değiştirebileceğini öğretmişti Airto bana. İlk geldiğinde çok yüksek çalıyor, diğerlerini dinlemiyordu. Daha az çalmasını ve dinlemesini söyledim. Sonra hiç çalmamaya başladı, bu sefer de biraz çalmasını söylemek zorunda kaldım. Benden korkuyordu sanıyorum, az çalmasını söylediğimde kafası karışmıştı. Ama dinlemeyi öğrendikten sonra nefis çalmaya başladı, doğru yerlerde.

Bu dönemde ve sonraki beş yılda yaptığım plaklarda çok değişik müzisyen kullandım. Kendi grubumda da öyle. Ne tür kombinasyonların iyi sonuç verdiğini araştırıyordum. O kadar farklı müzisyen kullandım ki, ben bile hepsini anımsamakta güçlük çekiyorum. Wayne Shorter, Gary Bartz, Steve Grossman, Airto Moreira, Mtume Heath, Bennie Maupin, John McLaughlin, Sonny Sharrock, Chick Corea, Herbie Hancock, Keith Jarrett, Larry Young ve Joe Zawinul piyano ve elektrikli klavye; Harvey Brooks, Dave Holland, Ron Carter ve Micheal Henderson bas; Billy Cobham ve Jack DeJohnette davul; Khalil Balakrishna, Bihari Sharma, Badal Roy (üç Hintli müzisyendi bunlar). Ayrıca Sonny Fortune, Carlos Garnett, Lonnie Liston Smith, Al Foster, Billy Hart, Harold Williams, Cedric Lawson, Reggie Lucas, Pete Cosey, Cornell Dupree, Bernard Purdee, Dave Liebman, John Stobblefield, Azar Lawrence ve Dominique Gaumont. Değişik kombinasyonlarda denemiştim bu müzisyenleri, bazılarını daha çok kullanmıştım, bazılarını sadece bir defa.

Müziğin sesi müzisyenler kadar hızlı değişiyordu, ama hâlâ istediğim sesi verecek kombinasyonun peşindeydim. Değişik müzisyenler değişik şeyler sunuyorlardı bana.

1970'lerde Grammy ödülleri için tertiplenen törende çalmamı istediler benden, televizyonda yayınlanacaktı. Kabul ettim. Ben çaldıktan sonra Merv Griffin (o yapıyordu sunuculu-

ğu) bana doğru gelip bileğimden tutmuş, bir sürü palavra sıkmıştı. Acayip utanmıştım moruk. Orda yere serecektim orospu çocuğunu neredeyse. Söylenecek başka lafları olmayan, bir bok bilmeyen televizyon sunucularının palavraları ile gelmişti üstüme. Sevmem bu tür şeyleri. O günden sonra Johnny Carson, Dick Cavett ve Steve Allen dışında kimsenin televizyon programına katılmadım. İçlerinde bir tek Steve Allen ne yaptığım konusunda biraz bilgi sahibiydi. Piyano çalmaya çalışıyordu en azından, aklı başında sorular sorabiliyordu.

Johnny Carson ve Dick Cavett yaptığımı anladıklarına dair bir işaret verememişlerdi bana. Hoş adamlardı ikisi de ama müzikten bihaberdiler. Bu sohbet programlarını sunanlar genellikle hiç kimsenin varlıklarından haberdar olmadığı yorgun ve yaşlı beyazlarla iletişim kurmaya alışıktılar. Benim müziğim aşıyordu onları, çünkü Lawrence Welk'e alışıktı kulakları. O günlerde sadece gülümseyen siyahlar katılabilirdi o programlara, şarlatanlık yapanlar, Louis Armstrong gibi. Hoşlarına gidiyordu bu. Louis'i çok severim trompetçi olarak ama yorgun beyazların gözüne girmek için yaptıklarından nefret ediyorduk. Oysa uyanık insandı Louis, siyah bilincin farkındaydı, çok iyi bir adamdı. Ama insanlar onu televizyonda sırıtırken hatırlayacaklar hep.

Bu tür programlara katılırsam, orospu çocuklarına, onlara ne kadar acıdığını kelimelerle ifade etmenin mümkün olmadığını söylemek zorunda kalacaktım ve iyi bir fikir değildi bu, bu değildi duymak istedikleri. Ben de katılmıyordum. Bir süre sonra Steve Allen'in programı bile çok beyaz ve aptal gelmeye başlamıştı bana. Steve iyi bir insan olduğu için katılmıştım birkaç kez. Uzun zamandır tanıyordum onu. Ama sendikanın saptadığı fiyat üzerinden ödeme yapmıştı bana. Bir süre sonra tamamen kestim programları. Colombia hiç memnun olmamıştı bu işe, bu programlar daha çok plak satmanın yollarından biriydi onlar için.

Oğlum Gregory iki yıl Vietnam'da kaldıktan sonra 1970'te döndü. Değişmişti. Döndükten sonra başıma bela oldu ve çok paramı yedi benimle yaşadığı dönemde. Daha sonra benim dairelerimden birine taşındı. Vietnam'dan sonra sürekli beladaydı başı. Gregory ve kardeşi IV. Miles çok üzdüler beni. İkisini de çok severim ama büyük hayal kırıklığına uğrattılar beni. Kızkardeşleri Cheryl, Colombia Üniversitesi'nden mezun olup St. Louis'ye yerleşti ve beni torun sahibi yaptı, öğretmenlik yapıyor St. Louis'de. O hayal kırıklığına uğratmadı beni. Çocuklar ailelerini büyük hayal kırıklığına uğratabilirler, benim iki oğlum da öyle yapmıştı. Ben de onları hayal kırıklığına uğratmıştım belki, Frances'le ilişkimizin kötü gittiği sıralarda şahit oldukları şeyleri düşünürsen. Ama kendi çizgilerini bulmak zorundalar, kendileri yapmak zorunda bunu. Gregory iyi boksördü, orduda birkaç şampiyonluk kazanmıştı, profesyonel boksör olmak istediğinde engellemekle hata etmiştim. Şu anda üzgün olduğumu söylemekten başka bir şey gelmiyor elimden. Yaşamlarına çeki düzen verirler umarım.

Ama 1970'te toplam gelirim yılda 350.000 ile 400.000 dolar arasındaydı – borsa, plaklar, telif ve konserler. Evimde değişiklikler yaptırmıştım. Benim yaşadığım üst katları dairesel ve kıvrımlı bir şekle sokmuştum. Los Angeles'tan Lance Hay adında bir arkadaşımı getirtmiştim bu iş için. Her şeyi yuvarlak istiyordum, köşe yok ve çok az eşya. Harikulade bir iş becermişti Lance. Biri bana neden böyle bir şey yaptığımı sorduğunda, "George Washington tarzı bir evde yaşamaktan sıkıldım," diye yanıtlamıştım: Köşeli bir ev istemiyordum, yuvarlak bir ev istiyordum, "Circle in the Round", bu kavramın bir sonucuydu sanıyorum.

O bahar *Jack Johnson* albümünü yapmıştım, bir boksörün hayatı üstüne çekilmiş bir filmin müziği. Aslında davulcu Buddy Miles'a vermişlerdi o işi ama istememişti. O müziği yazdığımda artık Robert Allah (Müslüman olmuştu) adım be-

nimsemiş Bobby McQuillen ile jimnastik salonuna gidiyordum. Kafamda boksörlerin hareketleri vardı, ayak hareketleri. Neredeyse dans adımları gibiydiler veya bir tren sesi gibi. Gerçekten de saatte seksen mille giden bir trenle yolculuk yaparken raylardan gelen ritmik sesi andırıyordu. Joe Louis veya Jack Johnson gibi büyük boksörleri düşündüğümde hep belirir kafamda tren imajı. Bir ağır sıkletin sana giriştiğini düşünürsen üstüne bir tren geliyormuş gibi olursun.

Kafamda beliren bir soru, müziğin yeterince siyah olup olmadığı idi. Siyah bir ritmi var mıydı, trenin ritmini siyah yapabilir miydin, Jack Johnson bu müzikle daha iyi dans eder miydi? Jack Johnson partilere gitmeye, dans etmeye bayılırdı. O albümdeki parçalardan birinin adı –"Yesternow"– berberim James Finney tarafından konmuştu – Jimi Hendrix'in de berberiydi. Neyse, filme cuk diye oturmuştu müzik. Ama plak çıktığında gömdüler onu. Sıfır promosyon. Bunun nedenlerinden biri dans edilebilir bir müzik olmasıydı. Beyaz bir rock müzisyeninin böyle bir müzik yapmasından hoşnut değildiler anlaşılan. Ayrıca eleştirmenler müziği nereye koyacaklarını bilememişlerdi. Birçok rock müzisyeni plağı dinledikten sonra açıkça fikir beyan etmemiş ama bana gelip plağı çok sevdiklerini söylemişti. 1970 başlarında "Duran"ı yaptığımda hedefi bulduğumu düşünmüştüm ama Colombia çok daha sonra yayınlayacaktı o albümü, 1981'de. "Duran" Panamalı büyük boksör Roberto Duran'dan almıştı adını.

Yaz başlarında hem Chick Corea hem de Keith Jarrett elektrikli piyano çalıyordu grubumda. Beraber çaldıklarında akıllara durgunluk veriyorlardı. Üç veya dört ay çalınışlardı beraber. Benimle çalarken kendi grubu vardı Keith'in ama problem çıkmıyordu, işleri çakıştırmıyordu. İki piyano fikrini çok sevmemişti Chick sanıyorum, bana bir şey söylememişti ama. Keith'in benden önce nasıl çaldığını ve nerelere gidebileceğini biliyordum. Bana katılmadan önce elektrik aletlerinden nefret ederdi ama fikrini değiştirdi sonradan. Artı, daha

yayılarak ve değişik tarzlarda çalınayı öğrenmişti benimle. Mayısta grupla stüdyoya girmiş, sonra da turneye çıkmıştı bizimle.

Yetişme çağının müziğine dönmeye çalışıyordum, cuma ve cumartesi akşamları insanların kulüplerde dans ettiği honky-tonk, funky müziğe. Ama müzisyenlerin hepsi caz müzisyenleri olduğundan farklıydı onlar için. Bazı şeyleri zamanla kaparsın, hemen oturmaz. Doğru yapabilmen için kanına işlemeli, bedenine girmeli. Ama giderek yaklaşıyorlardı, endişe etmiyordum.

O yaz Louis Armstrong'un yetmişinci yaş günü partisine katılmıştım. Flying Dutchman plak şirketi, ben ve birçok müzisyenin Louis için vokal bir plak yapmasını istemişti. Kabul etmiştim. Ben, Ornette Coleman, Eddie Condon, Bobby Hackett ve birkaç kişi daha şarkı söylemiştik Louis için. Dizzy de vardı sanıyorum. Genellikle yapmam bu tür şeyleri ama bu Baba Louis içindi ve o harikulade biriydi. Onun bir kez olsun kötü çaldığını anımsamıyorum. Asla. Bir tek kez bile. Müthiş bir duygu vardı çalışında ve hep vuruş üstünde çalardı. Çok iyi tanıyamadım onu. İki kez karşılaşmıştık, biri çok kalabalık bir kutlama yerinde olmuştu. İkincisi ise çaldığım bir gece kulübüne gelip beni dinlediğinde. Beni dinledikten sonra yanıma gelip çalışımı sevdiğini söylemişti. Moruk, öyle iyi hissetmiştim ki kendimi bu sözleri duyduğumda... Ama medyada sürekli sırıtan zenci imajı ile boy göstermesinden hoşlanmıyordum. Modern müzikle ilgili olarak sarf ettiği bazı sözleri de beni memnun etmemişti: moderncileri küçümsüyordu. O zaman, "Baba eski kaşiftir, karşı çıkmamalı, demiştim. Ertesi yıl, 1971'de Louis Armstrong öldü ve karısı onun için cazcıların çalmadığı, palavradan bir cenaze töreni tertipledi. Baba, New Orleans tarzı bir cenaze istediğini söylerdi ama karısı tutmamıştı bu fikri, iyice beyazlaştırmıştı cenazeyi. Yazık olmuştu.

Haziran 1970'te stüdyoya girip *Live-Evil* diye adlandıra-

cağımız albüme başladık, *Bitches Brew*'nun bir devamı olarak görüyordum o albümü ama bittiğinde başka bir şey olmuştu. Trompetimi elektrikli aletlerin seslerinin üstüne çalmayı öğreniyordum ve çok iyi gidiyordu. Mesela Fender Rhodes elektrikli piyano, trompetin altında bir yastık gibiydi, trompet delici bir sese sahip olduğu için bir yastığa gereksinimi vardır. Dizzy davulcusuna titreşimleri kapan metal şeritler filan koydurur, aradaki boşluklarda Dizzy'nin hoşuna giden sesler verirler. Flender Rhodes bu işin âlâsını yapar; çünkü elektrikli aletlerde akor bastığın zaman tertemiz, pırıl pırıl duyulur. *Live-Evil* plağı için duyduğum müzik *Bitches Brew*'nun müziğine çok yakındı, biraz daha çalışılmış bir müzikti denebilir, çünkü ilk plakla çok şey öğrenmiştim. "What I Say" adlı parçada Jack DeJohnette'e sürekli çalmasını istediğim küçük bir ritmik figür vermiştim. Her şeyi o figüre kitlemesini istemiştim, ateşli olacaktı ama. O parça albümü belirler bana göre, öyle bir ritm istemiştim. Tuhaftır, o plağı yaparken yüksek perdede bir sürü şey duymuştum, genellikle pek duymam, bu yüzden de pek çalmam. Bu yeni müziğe başladıktan çok sonra duymaya başladım yüksek sesleri.

O aralar o kadar çok kayıt yapmıştım ki, çoğunu hatırlamıyorum. Ama *Live-Evil* adlı parçada ismimi ters çevirdiğimi hatırlıyorum. Davis "Sivad" olmuştu. Bir diğerinde de Miles "Selim" "Evil" ise Live'ın tersidir. Kayıtların bir kısmı canlı yapılmıştı gerçekten. Washington Cellar Door'da. Ama bu tersine çevirme albümün temel fikriydi: iyi ve kötü, karanlık ve aydınlık, ölüm ve doğum. Albüm kapağının ön ve arka yüzündeki iki resim bunu simgeliyordu. Biri sevgi ve doğuma dairdi, diğeri kötülük ve ölüme.

Bitches Brew o güne kadar yaptığım bütün plaklardan çok sattı, o güne kadar en çok satan caz albümüydü hatta. Herkes heyecanlıydı, çünkü siyah rock dinleyicisi plağı tutmuştu, ondan söz ediyorlardı ve bu iyiydi. Yaz boyunca Latin Rock çalan Meksika kökenli gitarist Carlos Santana ile turne-

ye çıkıp rock dinleyicisine çalmıştım. Carlos Santana gitarı ile çok orospu çocuğuydu. Bayılıyordum çalışına, çok da iyi biriydi. O yaziyi tanımıştık birbirimizi, görüşürüz ara sıra. İkimiz de Colombia ile sözleşmeliydik: Carlos'tan önce çalıyordum ve bu beni rahatsız etmiyordu, çünkü seviyordum yaptığı müziği. Beraber çalışmadığımız zaman bile o bir yerde çalıyorsa gidip dinlerdim. O sıralar *Abraxas* albümünü kaydediyordu sanıyorum, stüdyoya gidip dinlerdim yaptıklarını. Müziğinde sessizliği nasıl kullanacağını benden öğrendiğini söylemişti bir keresinde. Beraber takılırdık; o, ben ve müzik eleştirmeni Ralph Gleason.

Ağustos 1970'te Isle of Wight konserinde çaldım, İngiltere'de. Woodstock'vari bir şey yapmaya çalışmışlardı, bir sürü rock ve funk müzisyeni çağırmışlardı, Jimi Hendrix de vardı aralarında. Dünyanın her yerinden insan gelmişti o konsere; 350.000 kişi vardı söylediklerine göre. Karşınıda bu kadar çok insan görmemiştim daha önce. Benim müziğim iyice perküsyon ve ritm ağırlıklı olmuştu artık. Sevmişlerdi müziğimi, özellikle çok ritmik bölümleri. Bazı eleştirmenler aklımın bir karış olduğunu yazmışlardı ama umursamıyordum. Hep böyleydim ben.

Jackie'yi de yanıma almıştım o konserde. Günlerce yalvarmak zorunda kalmıştım, gelmek istemiyordu.

Jimi Hendrix de ordaydı. Konserden sonra Londra'da buluşup beraber yapacağımız bir plak üstüne konuşacaktık. Yapımcı Alan Douglas ile bir plak yapacak gibi olmuştuk ama parası azdı veya biraraya gelemeyecek kadar doluyduk, olmamıştı. Benim evimde birçok kez öylesine çalmıştık. Şu plağı yapmanın zamanı geldi diye düşünüyorduk ikimiz de. Konser çıkışı yollar öylesine tıkalıydı ki, Londra'ya vardığımızda Jimi gitmişti. Ben Fransa'ya geçip iki yerde çaldıktan sonra New York'a döndüm. Gil Evans arayıp Jimi ile bulaşacağını, benim de katılmamı istediğini söylemişti. Geleceğimi söyledim.

Gil ile Jimi'nin dönmesini beklerken Londra'da kendi kusmuğunda boğularak öldüğü haberi geldi. Berbat bir ölüm şekli moruk. Benim anlamadığım, neden kimsenin ona alkol le uyku ilacını karıştırmamasını söylemediğiydi. O karışım insanı ölüme götürür, Dorothy Dandridge'i öldürmüştü zaten, Marilyn Monroe, iyi dostum Dorothy Kilgallen, Tommy Dorsey, onlar da bu yüzden ölmüştü. Jimi'nin ölümü üzmüştü beni çünkü çok gençti ve verecek çok şeyi vardı. Seattle'a gidip cenazesine katılmaya karar verdim, cenazelerden nefret etmeme rağmen. Cenaze töreni o kadar kötüydü ki, bir daha cenaze törenlerine kesinlikle katılmamaya karar verdim – katılmadım da.

Beyaz rahip, Jimi'nin adını bile doğru dürüst bilmiyordu, sürekli yanlış telaffuz ediyordu adını. Jimi'nin kim olduğundan, neler başardığından da habersizdi orospu çocuğu. Jimi Hendrix gibi müziğe büyük katkıda bulunmuş birine bu şekilde davranılması çok üzücüydü.

Jimi'nin cenazesinden sonra Chick Corea ile Dave Holland gruptan ayrıldı. Başçı Micheal Henderson ile anlaşmıştım. Michael, Stevie Wonder ve Aretha Franklin için çalıyordu. Nasıl bir bas istediğimi biliyordu, onun gruba katılması beni memnun etmişti.

Grubumun sololarını giderek azaltıyor, toplu çalışa doğruyöneliyordum. Funk ve rock gruplarında olduğu gibi. Gitarist John McLaughlin'i istiyordum ama Tony Williams ile çalışmaktan memnundu. Trompetimde giderek wah-wah pedalı kullanmaya başlamıştım, Jimi Hendrix'in sesine yaklaşabiliyordum böylece. Trompeti gitar gibi çalmışımdır hep, bu şekilde daha da yaklaşıyordum gitara. Bu arada fusion gruplar mantar gibi bitiyorlardı: Wayne Shorter ve Joe Zawinul'un Weather Report'u; Chick Corea'nın Return to Forever'ı, Herbie Hencock'un Mwandishi'si ve daha sonra McLaughlin'ın Mahavishnu'su. Uzakdoğu revaçtaydı, barış ve sevgi diyordu

herkes. Ben bile içki ve uyuşturucuyu bir süre kesip sağlıklı beslenmeye takmıştım. Sigarayı da bırakmaya çalışıyor ama bir türlü bırakamıyordum.

1971'de *Down Beat* beni yılın caz müzisyeni, grubumu da yılın grubu seçti. En iyi trompetçi de ben seçilmiştim. Çok önemsemem bu tür şeyleri, insanın kariyerini ne derece etkilerler bilmiyorum. Yanlış anlama: mutlu olmuştum, ama çok da önemseyemediğim bir şeydi bu ödüller.

Airto Moreira ayrıldı 1971 başlarında ve onun yerine Jimmy Heath'ın oğlu Mtume'yi aldım perküsyona. Bir süre kayıt yapmamıştık, grubun bir süre çalıp müzisyenlerin birbirlerine alışması gerekir, stüdyoya girmeden önce. Turneye çıktık.

Mtume tarih delisiydi, çocukluğunu bilirdim onun, oturup konuşurduk. Ben ona eski hikayeler anlatırdım, o da bana Afrika tarihinden söz ederdi; onu asıl ilgilendiren buydu, Afrika tarihi. Artı, benim gibi geceleri uyuyamayan biriydi, sabahın dördünde ararsam ayakta olacağını bilirdim. Bir keresinde, 1975'te Mtume bir diz ameliyatı geçirmişti ve hastanede yatıyordu. Çalmamız gerektiğini, hastaneden çıkmak zorunda olduğunu söylemiştim ona, çıkabileceğini sanmıyordu. "Seni Jamaika'ya götürüp sağlığına kavuşturacağım öyleyse," demiştim. Bir limuzin yollayıp aldırdım onu hastaneden ve bir uçağa atlayıp Jamaika'ya uçtuk. On gün güneşlenip yüzmüştük. Jamaika'da bir arkadaşımın daha önce bana tavsiye ettiği bir şifacı vardı, kalçam için gittiğimde masaj ve otlarla tedavi etmişti beni. Mtume'ye de yararlı oldu ve tekrar çalmaya başladı. Çocukluğunu bildiğim için oğlummuş gibi geliyordu bana.

Jimi öldükten sonra, büyük bir müzisyen olmasına, kişisel olarak *benim* müziğini çok sevmeme rağmen az sayıda genç siyahın adını bildiğini fark ettim. Beyaz rock müziğe o kadar yakındı Jimi. Siyah gençlik Sly Stone, James Brown, Aretha Franklin ve Motown'daki diğer siyahları dinliyordu.

Beyaz rock konserlerinde beyazlara çalabildiğime göre neden siyah gençliği de hitap etmeyeyim diye sordum kendime. Funk müziği seviyorlardı, dans edebilecekleri müzikleri. Bu düşüncemi gerçekleştirmek uzun zamanımı alacaktı ama bu yeni grupla o yöne gitmeye başlamıştım.

1971'de Jack DeJohnette ayrıldı, peşinden de Keith Jarrett. Davulcumun funky ritmleri çalmasını istiyordum, grubun çok serbest çalmasını istemiyordum çünkü giderek funk müziğe yaklaşmaya çalışıyordum. Jack DeJohnette funk'un âlâsını çalar ama başka türlerde de çalmak, daha serbest olmak, lider olup kendi müziğini yapmak istiyordu, ayrıldı. Leon Ndugu Chancler'ı denemiştim (daha sonra Stevie Wonder ve Micheal Jackson'ın plaklarında çaldı), 1971 yazında benimle Avrupa turnesine katıldı Chancler ama yürümedi. Geri döndüğümde Jack DeJohnette bir süre için geri gelmişti. Billy Hart da öyle. Ama Keith, Gary Bartz ve Jack gruptan ayrıldıktan sonra funk müzisyenler denemeye başlamıştım, çünkü o yöne gidiyordum. Onlardan sonra saf caz müzisyenleri bulundurmadım gruplarımda bugüne kadar.

1971 sonlarına doğru kalçam beni rahatsız etmeye başlamıştı tekrar. İyi bir yıl olmuştu benim için 1971 ama bazı şeyleri biraz bulanıktı. Artı, söyleşilerimden birinde, Colombia'nın ırkçı bir şirket olduğunu söylemiştim, öyleydi de. Sadece beyaz müziği pazarlamak için uğraşıyorlardı. Kızmışlardı bana öyle söylediğim için, ama üç yıllığına 300 bin dolarlık yeni bir sözleşme yapmıştık. Senede 100 bin dolar arttı telif. Rock ve kıçı kırık hillbilly müziği pazarlamakta gösterdikleri çabayı siyah müziği pazarlamak için de göstermelerini istiyordum, göstermemişlerdi. Aretha Franklin Atlantic şirketine geçmeden önce Colombia'daydı ve şimdi yıldız olmuştu. Colombia'da da olabilirdi ama üstüne düşmemişlerdi. Gerçeği söylemiştim ve bozulmuşlardı bana. Siktirsinler!

Siyah müziğin gösterdiği gelişme ilgimi çekiyordu, ritmik müziğe doğru kayıyordum, rock'tan ziyade funk'a. Sly

Stone ile tanışmıştım ve bana albümlerinden birini vermişti: hoşuma gitmişti albüm. Sly, Epic ile sözleşmeliydi ve Epic, Colombia'ya bağlıydı. Sly'ı daha hızlı müzik yazmaya teşvik etmemi istiyordu Colombia. Ama Sly'ın kendine göre bir müzik yazma tarzı vardı, grup elemanlarından esinleniyordu. Yazdığı zaman canlı çalınacak şeyler yazıyordu stüdyo müziğinden çok. İyice ünlendikten sonra evinde ve stüdyoda bir sürü arkadaşı olurdu. Bir keresinde ben de katılmıştım, ortalık kız doluydu, herkes kokain çekiyordu, silahlı muhafizlar dolanıyor, kötü kötü bakıyorlardı etrafa. Ona yardımcı olamayacağımı söylemiştim – Colombia'ya da aynı şeyi söylemiştim. Biraz kokain çekmiştik, sonra da ayrılmıştım.

Ama Sly'ı ilk dinlediğimde "Dance to the Music", "Stand" ve "Everybody is a Star" albümlerini iyice eskitmiştim. Ralph Gleason'a, "Birilerini uyandırıp bu herifi kapmasını söyle, çünkü müthiş biri, demiştim, Sly yıldız olmadan çok önce. Daha sonra birkaç iyi şey daha yaptı ama bir süre sonra kokain bitirdi onu. Hiçbir şey yazamadı, çünkü eğitim görmüş bir müzisyen değildi.

1972'de *On the Corner*'ı yapmak için stüdyoya girdiğimde kafamda Sly Stone ve James Brown vardı. O dönemde tuhaf giyiniyordu insanlar, sarı veya elektrik sarı platform ayakkabılar, boyunlarda mendil, yelek filan. Siyah kadınlar iri kıçlarını ortaya çıkaran daracık kıyafetler giyiyor, herkes Sly Stone ve James Brown dinleyip benim gibi serinkanlı görünmeye çalışıyordu. Konserlere bu şekilde giyinip gelen insanları videoya kaydetmiş olmayı isterdim, kıçlarını gizlemeye çalışan siyah kadınları.

Avant-garde Alman besteci Karlheinz Stockhausen ve 1969'da Londra'da tanıdığım İngiliz besteci Paul Buckmaster'ın müzik teorileri ile ilgilenmeye başlamıştım. *On the Corner* için stüdyoya girmeden çok önce uyanmıştım ikisine de, hatta kayıtlar sırasında Paul bende kalıyordu. Stüdyoya da gelmişti. Bach'a takılıştı Paul. Ben de onunla geçirdiğim za-

man içinde Bach'a takılınıştım. Ornette Coleman'ın bir şeyin birbirlerinden bağımsız üç veya dört değişik şekilde çalınabileceğine dair söylediklerinin doğru olduğunu fark etmeye başlamıştım, çünkü Bach da bu şekilde beste yapmıştı. *On the Corner*'da çaldığım müziğin bir etiketi yoktu, funky demişlerdi o müziğe, çünkü ne diyeceklerini bilememişlerdi. Aslında Paul Buckmaster, Sly Stone, James Brown, Stockhausen ve Ornette'in müziğinden aldığım kavramların bir senteziydi *On the Corner*. Müziğin uzayı üstüne bir plaktı, değişik müzikal fikirlerin temel bir ritm veya bas çizgisi üstünde serbest çağrışımları söz konusuydu. Paul Buckmaster'ın ritm ve uzayla yaptıklarını seviyorum; Stockhausen'da da vardı aynı özellikler.

İşte böyle yaklaşmıştım müziğe o albümde. Ayağını yere vurarak yeni bir bas çizgisi yaratabileceğin bir müzik istemiştim. O küçük gece kulüplerinden uzaklaşmak istemiştim bir de, bu tür müzik yaparsan uzaklaşıyordun kulüplerden. Elektrikli aletler fazla geliyordu cazın genellikle çalındığı küçük kulüplere. Ayrıca akustik aletlerin konser salonlarında problem teşkil ettiğini fark etmiştim, duyulmuyordu çaldığın. Piyanonun notaları birbirine karışıyor, seçilmiyordu. Dinleyicilerin kulakları zorlanıyordu, alışık değildiler akustik sese. Plastik revaçtaydı ve farklı bir sesi vardı plastiğin. İnsanların kulakları elektrikli aletler dinlemeye alışmıştı, rock yapmıştı bunu. Ses yükselmişti sadece, tek fark eden buydu.

Tamamen elektrikli çalmaya karar verdim (Yamaha 1973'te bir ses tesisatı vermişti bana). Ondan önce ucuz bir tesisat almıştım ama çaldığım kulüpler için yeterli olmuştu. Konserler için yetersizdi, kimse diğerlerinin çaldığını duyamıyordu. Ses giderek yükselmişti bu şekilde, çünkü yüksek çaldığın zaman dinleyen daha iyi hissediyordu müziği. (Ama bugün Prince hafif sesi getirebilir çünkü o, meşhur çifte basım kullanıyor. Prince'in müziğinde bas çizgisine rastlayamazsınız çünkü o klavye basını alıp tıpkı Marcus Miller'in yaptığı gibi normal basta vurgular.)

Elektrikli müziğe böyle girmiştim. Fender bas ile başlayıp sonra elektrikli piyanoyu ilave etmiş, sonunda trompetimi amplifike etmeye başlamıştım. Daha sonra da wah-wah pedalı kullanmaya başlamıştım. Gitar sesine iyice yaklaşıyordum böylece. Eleştirmenler artık sesimin duyulmadığından şikayet ediyorlardı. Siktir ettim onları. Ben davulcumun çalmamı istediği şekilde çalmazsam o da benim için çalmaz.

Bu yeni ritmle (synthesizer, gitar filan) çalmaya başlayınca zorluk çekmiştim bir süre, alışınam gerekiyordu. Duygu eksikliği vardı çalışımda, eski tarzda çalmaya alışıktım, Trane ve Bird'le çaldığım gibi. Yeni tarza geçiş zaman almıştı. Birden kesemezsin alışık olduğun tarzı. Sesi duyamazsın önceleri. Sonra birden gelmeye başlar ses. Yeni tarzda farkına varmadan dört veya beş dakika çalıyordun, oysa eski tarzda uzun bir süredir bu. Ama amplifikatör sayesinde deli gibi üflemene gerek yoktu. Zaten bir trompeti amplifike etmişsen ne kadar yumuşak çalarsan o kadar trompet gibidir tonu. Boya karıştırmak gibi bir şeydir bu: çok fazla renk karıştırırsan çamura döner. Amplifike edilmiş bir trompette çok süratli çalarsanız hoş olmaz. İki barlık cümleler çalmaya başlamıştım, gittiğim yön buydu işte. Heyecan vericiydi, Herbie, Wayne ve Tony grubuma katıldıklarında duyduğum heyecanı duyuyordum tekrar. Ama bu kez olay tamamen benden kaynaklanıyordu, çok iyi hissediyordum kendimi bu yüzden.

Davulda Al Foster almıştı Jack DeJohnette'in yerini. Manhattan'da 95. Sokak'taki Cellar Kulüp'e gitmiştim bir gece, dostum Howard Johnson'ı görmeye. Bir zamanlar Paul Stuart'da elbise satardı Howard bana. Şimdi bu kulübün sahibiydi, kızarmış tavuk yemeğe giderdim oraya, dünyanın en leziz kızarmış tavuğunu yaparlardı (hâlâ öyledir). O gece Earl Mayes adında bir basçının lideri olduğu bir grup çalıyordu orda. Dizzy'nin grubunda çalmıştı Early Mayes. Piyanoda Larry Williams adında biri vardı, diğer müzisyenleri hatırlayamıyorum ama çok nefis bir gruptu. Al Foster davuldaydı;

onu unutmadım. Tam aradığım gibi, fıkır fıkır bir davulcuydu, bana katılmasını önerdim ve kabul etti. Ama önce Colombia'dan Cellar'a gelip onları kaydetmelerini istemiştim. Gelmişlerdi, benim tüm kayıtlarımla beraber arşivdedir herhalde o gece kaydettikleri.

Al Foster ilk kez *Big Fun* albümünde stüdyoya girdi. Al herkesi çalmaya ittiği gibi, o rahat, kıvrak havayı sonsuza dek sürdürebiliyordu. Buddy Miles'a çok benziyordu çalışı, asıl istediğim Buddy'ydi grubuma. Billy Hurt'ü de istemiştim ama Al bir davulcuda aradığım özelliklerin tümüne sahipti.

Siyah gençliğe ulaşma çabaları *On the Corner* ve *Big Fun* albümleri ile sonuçlanmıştı. Plak satın alıp konserlere gelenler onlardı, geleceğe dönük yeni bir dinleyici kitlesi edinmeyi düşünmeye başlamıştım. *Bitches Brew* albümü ile genç beyazları çekmiştim; şimdi siyahları da çekebilsem, müziğimi tüm gençlik birlikte dinlese ne iyi olur diye düşünüyordum.

Gary Bartz ayrılmıştı o sıralarda, 1972'den 1975'e dek Carlos Garnett, Sonny Fortune ve Dave Liebman yer aldı grupta. Dave ve Sonny'nin çalışlarını seviyordum ama bütün bu genç müzisyenler bana Tanrı veya babalarıymışım gibi bakıyorlardı.

Kiracılarımdan beyaz bir kadınla girdiğim bir tartışma yüzünden temmuz ayında polisle bir meselem daha oldu. Kadın Jackie Battle ile tartışmış, ben de kendi işi ile meşgul olmasını söylemiştim. Seslerimiz yükselmiş, polis gelip *kendi* mülkümde *beni* tutuklamıştı. Oysa kadındı bağıran çağıran, o başlatmıştı tartışmayı. Polis kadına vurmakla suçlamıştı beni ama delil yetersizliğinden saldılar sonra. Kadın başıma iş açtığı için özür dilemişti benden. Ama bu ülkede siyahsan ve beyaz bir kadınla tartışmışsan genellikle olanak yoktur kazanmana, haklı bile olsan, utanç verici bir şey bu. Daha adil insanları polis yapmaya özen göstermeleri gerekir, ırkçı bir beyaza belindeki silahla öldürme yetkisi verilemeyecek kadar önemli bir iş polislik.

Bu olay, 77. Sokak'taki evime ilk taşındığımda bazı tamirat işleri yapmaya gelen beyazın ona kapıyı açtığımda, "Ev sahibi yok mu?" diye sormasını hatırlattı bana. Karşısında prens gibi duruyordum, tertemiz giyinmiştim ve bana ev sahibini soruyor orospu çocuğu. O semtte öyle bir evin bir siyaha ait olabileceğine inanamamıştı. Siyahsan öyle şeylerle karşılarsın ki!

Grammy ödüllerini verenlerle bir meselem oldu 1971'de. Ödüllerin sürekli siyahları taklit eden beyazlara verildiğini söylemiştim, gerçek müziği yapanlara verilmiyordu Grammy ödülleri. Siyahlara Mammy ödülleri vermelerini önermiştim. Ödülleri televizyonda alıp anında parçalayacaklardı. Canlı yayın. Siyahlar gibi görünmeye çalışan insanlara ödül verilmesinden nefret ediyordum. Çok can sıkıyordu bu durum ve bir şey söylediğinizde de bozuluyorlardı. Yaptığını araklayıp kendilerine mal etmelerini hoş görmeli, onlar parayı ve krediyi götürürken sen buna katlanmalıydın. Bazı beyazların düşünme tarzı çok tuhaf. Tuhaf ve öldürücü.

O senenin başlarında bir böbrek taşı ameliyatı geçirdim ve Marguerite Eskridge'den ayrıldım. Hızlı yaşamımdan ve başka kadınlarla görüşmemden şikayetçiydi. Ama daha çok oturup beni bekleme düşüncesiydi onu rahatsız eden. Bir keresinde İtalya'da uçaktaydık, ağlamaya başlamıştı, neden ağladığını sorduğumda, "Grubunun üyelerinden biri gibi olmamı istiyorsun, ben bunu yapamam. Parmağım şaklattığında yerimden fırlayamam," demişti.

Moruk, Marguerite öyle güzel kadındı ki, Avrupa'ya gittiğimizde insanlar peşine takılırdı. Müzelere gitmeyi severdi ve bir keresinde –Hollanda'ydı sanıyorum– müzedeki insanlar ona bakıp durmuşlardı, rahatsız olmuştu. Bir zamanlar mankenlik yapmıştı ama sevmiyordu dikkat çekmeyi. Çok özel bir kadındı, kalbimde her zaman ayrı bir yeri var onun. Ayrılmadan önce bir şeye ihtiyacım olduğunda onu ararsam geleceğini, ama yaşantıma ve çevreme daha fazla katlanama-

yacağını söylemişti. Son sevişmemizde oğlumuz Erin'e hamile kalmıştı. Hamile olduğunu öğrendikten sonra onunla kalacağımı söylemiştim ama böyle bir şey yapmak zorunda olmadığımı söylemişti. Erin'i doğurdu ve yaşantımdan çıktı. Arada sırada görüyordum onu ama kendi yaşamını dilediği gibi sürdürüyordu. Saygı duyuyordum ona bu yüzden. Daha sonra Erin'i alıp Colorado'da Springs'e yerleşti. Hâlâ orda yaşıyor.

Marguerite yaşantımdan çıktıktan sonra Jackie Battle ile bir ekip oluşturmuştuk neredeyse. Yine başka kadınlarla çıkıyordum arada sırada ama onunlaydım çoğunluk. Jackie ile harikulade bir ilişkim vardı. Frances dışında hiçbir kadınla öyle hissetmemiştim kendimi. Ama zor şeyler de yaşattım ona, kolay katlanabilir biri olmadığımı biliyorum. Sürekli kokainden uzak tutmaya çalışıyordu beni, bir süre ara veriyor sonra tekrar başlıyordum. Bir keresinde uçaktaydım, hosteslerden biri içi kokain dolu bir kibrit kutusu vermişti bana, hemen orda çekmiştim, koltuğumda. Bazen berbat oluyordum moruk, kokain çekip yedi sekiz sakinleştirici alıyordum. Tuinal. Sesler duyduğumu sanıp radyatörlerin, kanepelerin altına bakıyordum. Evde insanlar olduğuna yemin edebilirdim.

Bu davranışlarımla deli ediyordum Jackie'yi, özellikle kokainsiz kalınca. Arabadayken birden çantasını kapıp karıştırmaya başlardım, çünkü sürekli alıp çantasına atıyordu çekmeyeyim diye. Bir keresinde kokainsizdim ve bir yerlere gitmek için uçağa binmek üzereydik. Jackie'nin kokaini çantasına sakladığım düşünüyordum, çantasını alıp karıştırmaya başladım ve Woolite toz sabun vardı çantasında, beyaz olduğu için kokain sanmıştım. Tadına bakınca sabun olduğunu anladım ama yaptığımdan çok utanmıştım.

Ekim 1972'de West Side yolunda arabamı parçalamıştım. Jackie benimle değildi; benim olmam gereken yerde, yatağımızda uyuyordu. Uzakyerde çalmıştık sanıyorum, döndüğümüzde herkes biraz yorgundu. Bense uyku hapı almış ol-

mama rağmen uyuma isteği duymuyor, bir yerlere daha takılmak istiyordum. Jackie bende kalıyordu, onu aramıştım ama bana katılmayı reddetmişti, uyumak istiyordu. Harlem'de bir kulübe gitmek üzere yola çıktım, ama direksiyonda uyuyakalıp Lamborghini ile refüje çıktım. İki dizkapağım da kırılmıştı. Jackie hastaneye geldiğinde krizdeydi.

Jackie ve ablam Dorothy (yardımcı olmak için Chicago'dan gelmişti) ben hastanedeyken evimi temizlemeye karar vermişler. Değişik pozlarda kadınların polaroid fotoğraflarını bulmuşlar bu arada. Ben onlara bir şey yaptırmıyordum, kendileri poz verip fotoğrafları bana yolluyorlar, bunun beni memnun edeceğini düşünüyorlardı. Jackie ve Dorothy fena bozulmuşlardı fotoğrafları bulunca. Ama ben de onlara bozulmuştum özel hayatıma müdahale ettikleri için, evi temizlemelerini ben istememiştim. O dönemde evi karanlık seviyordum; havam karanlıktı herhalde.

O olay Jackie'nin bana olan tahammülünü tüketmişti sanıyorum. Kadınlar sürekli beni evden arıyorlardı. Marguerite üstümüzdeki dairede oturuyor, Jackie benimle turneye çıktığı zaman eve girip yapılması gerekli şeyleri yapıyordu. Üç ay hastanede yatmıştım, eve döndüğümde koltuk değnekleri ile yürüyordum, kalçamı iyice mahvetmişti bu.

Eve döndüğümde Jackie uyuşturucudan uzak duracağıma dair yemin ettirdi bana. O anda aşka gelip yemin ettim. Sonra istek duymaya başladım tekrar. Bir keresinde Jackie'nin beni evin arka bahçesine yerleştirdiğini anımsıyorum. Hoş bir sonbahar akşamıydı, ne çok soğuk ne de çok sıcak. Özel bir hastane yatağında yatıyordum, bacaklarımı kaldırıp indirme imkanı vardı bu yatakta. Jackie'nin de havaların iyi olduğu zamanlarda bahçede yattığı bir yatağı vardı. Gece geç saatte içeri girip uyuyorduk tabii. Bu sözünü ettiğim gece arka bahçede uzanmıştık, ablam Dorothy yukarıda yatıyordu. Birden deli gibi kokain çekti canım. Koltuk değneklerimin yardımı ile kalkıp bir arkadaşımı aradım. Arkadaşım ge-

lip beni arabasına bindirdikten sonra kokain almaya çıktık. İşi bağlayıp eve döndüğümde ikisi de ayaktaydı ve kriz halindeydiler, uyuşturucu almaya gittiğimi tahmin etmişlerdi. Çok öfkeliydiler ikisi de. Ama Dorothy, ablam olduğu için kalmış, Jackie kendi evine gitmişti. Eve gittiğinde arayamayayım diye telefonun fişini çekmişti. Nihayet onunla telefonda konuştuğumda geri dönmesini istedim, hayır dedi. Jackie hayır dedi mi hayır demekti. Bittiğini biliyordum ve bir orospu çocuğu gibi üzülmüştüm. Annemin bana verdiği bir yüzük hediye etmiştim ona. Dorothy'yi yollamıştım yüzüğü geri alması için.

Jackie hep doğru olanı söylemişti bana, o yaşantımdan çıktıktan sonra iyice karanlığa gömüldüm. Saat başı kokain çekiyordum ve çok kötüydüm. Bir süre Sherry "Peaches" Brewer adında bir kadınla beraber oldum. Çok güzel kadındı. Başrolde Pearl Bailey ve Cab Calloway'in oynadığı *Hello Dolly* müzikalinde oynamak için Chicago'dan New York'a gelmişti. Takıldık bir süre, iyi kadındı, çok da iyi oyuncuydu. Sonra Sheila Anderson adında bir mankenle beraber oldum. Uzun boylu, çok hoş bir kadındı. Ama giderek tek başıma kalmayı yeğliyordum.

Yıllık kazancım yarım milyon dolara yükselmişti ama çok da harcıyordum. Kokaine özellikle. O araba kazasından sonra her şey bulanık bir hal almaya başlamıştı.

Colombia 1972'de *On the Corner* albümünü çıkardı, ama yeterli desteği vermemişlerdi o albümün satılması için, umduğumdan daha az ilgi görmüştü bu yüzden. Albüm genç siyahlara hitap ediyordu, oysa onlar herhangi bir caz albümüymüş gibi yaklaşıp o şekilde reklamını yapmışlardı, caz çalan radyo istasyonlarına yollamışlardı albümü çalınması için. Genç siyahlar o radyoları dinlemiyorlardı, rhytm and blues ve rock çalan istasyonları dinliyorlardı. Colombia yaptığımı anlamaktan çok uzak bir kitleye, caz geleneğine bağlı bir kitleye yönelik bir kampanya sürdürmüştü. O albümü onlara

çalmak zaman kaybıydı, onlar için yapılmamıştı. Sevmediler *On the Corner*'ı haliyle, ama benim öyle bir beklentim yoktu zaten. Colombia ile ilişkimi biraz daha zedeleyen yeni bir olay daha olmaktan öteye gidememişti albüm, iyice birikmişti bu ilişki zedeleyiciler. Bir yıl sonra Herbie Hancock *Headhunters* albümünü yaptığında genç siyah kitle sıcak çörekmiş gibi saldırmıştı, "Ha demek Miles Davis bundan söz ediyordu," demeye başlamışlardı Colombia'da. Ama artık çok geçti *On the Corner* için, *Headhunters*'ın bu şekilde satması iyice uyuz etmişti beni.

Araba kazasından sonraki nekahat döneminde Stockhausen'ın müziksel kavramlarını biraz daha incelemiştim. Giderek gelişen bir tarzda çalmaya doğru gidiyordum. Hep dairesel müzik yazmış, Stockhausen ile artık sekiz bar'dan–sekiz bar'a yazmak istemediğimi keşfetmiştim, parçalarımı bitirmem hiçbir zaman. Sonsuza dek sürebilirler. Çok fazla şey yapmaya çalıştığımı düşünenler vardı o aralar, yenilik peşinde fazla koşuyordum onlara göre. Olduğum yerde kalmam gerektiğini, değişmememi, yeni şeyler denememi istiyorlardı. Bana hiç uymuyordu bu. 1973 yılında kırk yedi yaşında olmam, sallanan koltukta oturup nasıl yeni bir şey yapacağımı düşünmekten vazgeçmemi gerektirmiyordu bana göre. Kendimi *yaratıcı* bir sanatçı olarak görüyorsam yaptığım şeyi yapmayı sürdürmeliydim.

Stockhausen sayesinde müziği bir ayıklama ve ekleme işlemi olarak görmeye başlamıştım. "Evet", eğer daha önce "hayır" demişsen bir anlam içerir gibi. Bazı deneyler yapıyordum. Gruba bir ritm çalıp tepki vermeden bir süre o ritmi sürdürmelerini söylüyordum mesela, sadece ben tepki verip çalıyordum. Grubumun baş vokalisti gibi bir şey oluyordum yani, bunu hak etmiştim sanıyorum. Eleştirmenler sinir ediyorlardı beni, gençleşmeye çalıştığımı, ne yaptığımı bilmediğimi, Jimi Hendrix veya Sly Stone veya James Brown gibi olmaya çalıştığımı yazıyorlardı.

Mtume Heath ve Pete Cosey'nin gruba katılması ile grubun Avrupa kokusu büyük ölçüde silinmişti. Derin bir Afrika duygusu yerleşmişti grubun sesine. Kişisel sololardan çok davul ve ritm ağırlıklı bir müzik yapmaya başlanuştık. Jimi Hendrix'le yakınlaştığımdan beri öyle bir ses arzu ediyordum, çünkü gerçekten blues'un damarına götürür gitar insanı. Ama Jimi veya B. B. King'i grubuma katamadığıma göre bulabildiklerimin içinde en iyisini seçecektim ve çoğu beyazdı. Beyaz gitaristlerin çoğu siyah kediler gibi ritm gitar çalamazlar ama kendi grubunun lideri olmak istemeyen, bana uygun bir siyah gitarist bulamıyordum. (Şimdi benimle çalan Foley McCreary'yi bulana dek böyle sürecekti.) Artık büyük bir yapımcı olan (Madonna'nın albümlerinin yapımcısı) Reggi Lucas'ı, çalışı ile Jimi ve Muddy Waters'a yakın olan Pete Cosey'yi ve Afrikalı Dominique Gaumont'u denemiştim.

Bu grupla tek akor üstüne çalışmalar yapıyordum; bir parça, bir akor. Herkesin küçük ve basit şeyleri (ritm gibi) mükemmel hale getirmesini istiyordum. Bir tek akor alıp beş dakika çalıyorduk üstünde, değişik varyasyonlar, aksak ritmlerle filan. Al Foster 4/4'lük çalarken Mtume 6/8'lik veya 7/4'lük bir ritm çalar, gitarist başka bir zamanda veya tamamen farklı bir ritmde takılırdı. Bir tek akorla çok ince işler yapıyorduk. Ama müzik matematiktir aslında biliyor musun? Vuruşları ve zamanı saymak filan. Ben de onların etrafında veya üstlerinde çalarken piyanistle basçı başka yerlerde dolanırlardı. Herkes diğerlerinin ne çaldığına çok dikkat etmek zorundaydı. Pete Cosey bir süre istediğim Jimi Hendrix veya Muddy Waters sesini vermişti, Dominique de Afrika duygusunu ve ritmini. Birarada kalabilseydik çok iyi bir grup olurduk, ama kalamamıştık. Sağlığımla ilgili sorunların vardı.

1974'te ciddi olarak müziği bırakmayı düşünüyordum. Brezilya'da, Sao Paulo'daydım ve votka ile marijuana içiyordum sürekli – aslında marijuana içmem ama o kadar iyi vakit geçiyordum ki, içmiştim, ısrar etmişlerdi. Artı, biraz Perco-

dan almıştım ve aşırı kokain çekiyordum. Otel odama döndüğümde kalp krizi geçirdiğimi sandım. Resepsiyonu aradım ve bir doktor yolladılar. Hastaneye sevk etti beni doktor. Burnumdan tüpler filan sokmuşlardı orda. Grup elemanları korkmuşlardı, öleceğimi sanmışlardı. Tamam demiştim kendi kendime, gidiyorsun. Yırttım ama. Turne menajerimiz Jim Rose çocuklarla aldığım uyuşturucular yüzünden kalp çarpıntım olduğunu, yarına bir şeyim kalmayacağını söylemişti, öyle oldu. O gece konseri iptal edip ertesi akşam çalmak zorunda kalmıştık. Çaldım; o kadar iyi çalmıştım ki, şaşırıp kalmıştı hepsi.

İnanamamışlardı. Bir gün ölümün eşiğindeydim, ertesi gün müthiş çalıyordum. Benim bir zamanlar Bird'e baktığım gibi bakmışlardı bana, hayretle. Böyle şeylerdir insanları efsaneleştiren. Ve harika vakit geçirmiştim o harikulade Brezilyalı kadınlarla. Üstüme atlıyorlardı ve yatakta müthiştiler. Seviyorlardı sevişmeyi.

Brezilya'dan dönünce Herbie Hancock'un grubu ile turneye çıktık. Herbie çok tutulan bir albüm yapmış, genç siyah kitlenin gözdesi olmuştu. Ondan önce çalmaya razı olduk. Derinde bir yerde canım sıkılmıştı bu işe aslında. Hofstra Üniversitesi'nde çaldığımız zaman Herbie –dünyanın en tatlı insanlarından biridir oysa– merhaba demeye soyunma odama geldiğinde ona gruba ait olmadığını ve odama girmemesi gerektiğini söyledim. Daha sonra kendimle hesaplaştığımda eski bir grup elemanımın açılış grubu olmaktan ötürü duyduğum öfke ile öyle davrandığımı kavradım. Ama Herbie anlamıştı, hallettik daha sonra.

Herbie ile seyahat edip çalıyorduk ve her çaldığımızda uçuruyorduk kalabalığı. Dinleyicilerin çoğu siyah ve gençti, iyiydi bu. Buydu istediğim, hedefime doğru ilerliyordum. Grup giderek oturmaya başlamıştı ama kalçam berbat durumdaydı, amplifike trompet çalmak da sinirlerimi bozmaya başlamıştı. Bir bıkkınlık gelmişti üstüme, bu yetmezmiş gibi sağlığım da kötüydü.

Bir süre New York'ta ve başka şehirlerde çalınıştık. Sonra Doğu St. Louis'e gittim, bir konsere katılmak için; çocuklarının annesi Irene konser sonrası verilen bir partiye geldi. Ailemin ve arkadaşlarının önünde beni kötülemeye başladı. Gözlerime yaş dolmuştu. Irene'i yere serınemi bekleyen insanların yüzlerindeki ifadeyi hatırlıyorum. Ama yapamazdım bunu, iki oğlumuzun da başarısız olmasından duyduğu acı ile öyle davrandığını biliyordum. Beni suçluyordu bundan ötürü. Onun bu şekilde konuşması beni küçük düşürmüştü ama söylediği bazı şeylerin doğru olduğunu biliyordum. Kabullenmek zorunda olduğum suçlardan ötürü ağlıyordum. Çok acı verici bir deneyim oldu benim için.

Doğu St. Louis'de Irene'i gördükten sonra çöktüm, beni hastaneye kaldırdılar. Kanayan bir ülserim vardı ve bir dost, Doktor Weathers gelip tedavi etti beni. İçki, haplar ve uyuşturucu getirmişti beni bu hale. Kan kusuyordum bir süredir ama Doğu St. Louis'e gidene kadar önemsememiştim bunu. O kadar çok girip çıkıyordum ki hastanelere, rutin haline gelmişti neredeyse. Hastanedeydim yine. Chicago'da çalmamız gerekiyordu ertesi gün ama iptal etmiştik.

Herbie ile turneyi bitirip 1975 yazında New York'a döndüğümde ciddi olarak düşünüyordum müziği bırakmayı. 1975'te Newport ve Central Park'ta çaldıktan sonra kendimi o kadar hasta hissettim ki, Miami konserini iptal ettim. Ben iptal etmeye karar verdiğimde ses tesisatı ve müzisyenler Miami'ye varmışlardı bile; organizatörler tesisata el koyup bizi dava edeceklerini söylemişlerdi. Bu olaydan hemen sonra müziği bırakmaya karar verdim. Grup o sırada davulda, Al Foster, gitarda Pete Cosey ve Regia Lucas, basta Michael Henderson, saksofonda Sam Morrison ve perküsyonda Mtume'den oluşuyordu. Ben klavyede çalıyordum zaman zaman.

Öncelikle sağlığını düşünerek bırakmıştım müziği ama yıllardır yaşadıklarının verdiği ruhsal yorgunluk da etkin olmuştu böyle bir karar almamda. Sanatsal olarak tükenmiş ol-

duğumu hissetmiştim, yorgundum. Müziksel olarak söyleyecek sözüm kalmamıştı. Tatile ihtiyacım olduğunu biliyordum ve profesyonel olarak çalışmaya başladığımdan beri ilk kez ara veriyordum. Sağlığım düzelirse sanatsal olarak da düzeleceğimi düşünmüştüm. Hastanelerden, sahnede ve sahne dışında topallayarak dolaşmaktan bıkmıştım. İnsanların yüzünde acıma ifadesi belirmeye başlamıştı bana baktıklarında, eroinman olduğum dönemden beri ilk kez görüyordum o ifadeyi. Hoşuma gitmiyordu. En çok sevdiğim şeyi –müziği– bir kenara koydum onu tekrar toparlayacak gücü bulana dek.

Altı ay kadar uzak kalırım diye düşünmüştüm ama bu süre uzadıkça geri döneceğimden şüphe etmeye başladım. Uzak kaldıkça başka bir karanlık dünyanın derinliklerine inmeye başlamıştım, bir eroinmanken kendimi içinde bulduğum dünya kadar karanlık. Akıl ve ışığı bulana kadar uzun ve acılı bir yolda yürüyecektim tekrar.

On Altıncı Bölüm

1975'ten 1980 başlarına dek trompetimi elime almadım: dört yıldan daha uzun bir süre, bir kez bile. Yanından geçerken bakar, acaba çalsam mı diye düşünürdüm başlarda. Daha sonra o tereddüt de kayboldu. Aklımdan çıkıp gitti çünkü başka şeylerle meşgul oluyordum: benim için yararlı olmayan şeylerle. Ama yapıyordum yine de o şeyleri, geriye baktığımda pişman olduğumu söyleyemem.

On iki veya on üç yaşımdan beri sürekli müzikle ilgilenmiştim. Müzik için varolmuştum; tek düşüncem, tamamen sevdiğim tek şey olmuştu müzik. Otuz altı veya otuz yedi yıldır tutkulu bir ilişki içinde olmuştum müziğimle. Ara vermem gerekmişti: Yaptığım her şeye yeni bir bakış açısı edinmeliydim, yeni bir başlangıç yapıp toparlayabilirdim kendimi. Çalmak istiyordum ama daha önce çaldığımdan farklı ve sadece konser salonlarında. Küçük kulüplere girmek bile istemiyordum. Müziğim ve müziğimin gerektirdikleri küçük kulüpleri aşmıştı artık.

Sağlığım da sürekli çalmamı engelliyor, kalçam beni çok rahatsız ediyordu. Sahnede topallayıp çalmak, acı çekip uyuşturucu almak canımı sıkıyordu. Boktan bir durumdu. Çok gururluyumdur, görünümüme önem veririm. Fiziksel görünümümden, insanların bana acıyarak bakmasından hoşnut değildim. Tahammülüm yoktu bana öyle bakmalarına.

Hastaneye girmeden iki hafta bile çalamıyordum bir kulüpte. Aşırı içki, bol kokain ve geceleri düzüşmek bu hale getirmişti beni. Böyle yaşayıp istediğin müziği yapınana olanak

yoktur. İkisinden birini seçmek gerekir. Artie Shaw bir keresinde bana, "Miles, yatakta üçüncü konseri çalamazsın," demişti. İki konser çaldıktan sonra yatakta da çalışırsan harcanırsın demek istiyordu. Bir süre sonra meme ve kıçtan başka bir şey değildir düzüşmek. Duygu katamazdım sevişmeye çünkü müziğim duygusal olarak beni tüketmiş olurdu.

Sahnede kör kütük sarhoş olmamamın nedeni çalarken her şeyi atıyor olmamdı. Çok içtiğimde bile sarhoş olmuyordum ama ertesi gün tam on ikide mutlaka kusardım. Tony Williams bazen on ikiye beş kala gibi evime gelir, "Tamam Miles, tam beş dakika kaldı kusmana, derdi. Sonra odadan çıkardı ve ben banyoya gidip tam on ikide kusardım.

Müzik endüstrisinin çok şey talep eden, sert ve ırkçı tavırları vardı bir de. Colombia ve caz kulüplerini işletenlerin bana davranış şeklinden hoşnut değildim. Size biraz para verdikleri için köle muamelesi yapabileceklerini düşünüyorlardı, özellikle siyahsan. Beyaz yıldızlara krallar gibi, kraliçeler gibi davramyorlardı ve nefret ediyordum bundan, özellikle o yıldızların yaptıklarını, nasıl siyahlardan çaldıklarını, siyah gibi olmaya nasıl çalıştıklarını gördükçe. Plak şirketleri onları sıkı pazarlamayı sürdürüyor, yapılan müziğin siyahlardan çalıntı olduğunu da bal gibi biliyorlardı. Bütün plak şirketi patronlarının tek düşüncesi çok para kazanmak, şirketlerinde beyazların müziklerini çalabilecekleri birkaç siyah bulundurmaktı. Bütün bunlar ruhsal olarak hasta ediyordu beni, fiziksel olarak olduğumdan daha hasta. Bıraktım ben de.

Paramla akıllı yatırımlar yapmıştım ve Colombia müziği bıraktıktan sonra iki yıl daha bana para ödemeyi sürdürmüştü. İsmimi kullanabileceklerine dair bir anlaşma yapmıştık, böylece telif alıyordum. Yetmişlerde sözleşmeme göre Colombia'dan plak yapma kaydı ile yılda bir milyon dolar artı telif alıyordum. Paraya gereksinimimi olmaması için elinden geleni yapan birkaç zengin beyaz hatunum da vardı. Müzikten ayrı kaldığım o dört veya beş yıl bol kokain almış (günde 500 do-

larlık kadar), eve atabildiğim her kadını düzmüştüm. Percodan ve Seconal gibi hapların müptelası olmuştum ve sürekli bira ve konyak içiyordum. Daha çok kokain çekiyor ama arada sırada kokain-eroin karışımı enjekte ediyordunı bacağıma. Speedball derler buna, John Belushi'yi öldürdü. Evden pek çıkmazdım, çıktığımda da Harlem'in sabahçı kulüplerine gidip kafa bulmayı sürdürür, günden güne yaşardım.

Kendi pisliğimi temizleyip temiz bir ev tutabilecek biri değilim; çünkü hep başkaları yapınıştı o işi benim için. Gençken ablam Dorothy yapmış, daha sonra bir uşağımız olmuştu. Ben bedenen temiz biri olmuşumdur hep, ama diğer temizliklerle hiç aram yoktur, öğrenmeye de niyetim yoktu açıkçası. Frances, Cicely, Betty, Marguerite ve Jackie'den ayrılıp tek başıma yaşamaya başladıktan sonra evi temizlemeye gelen hizmetçiler de gelmez olmuşlardı. Davranış bozukluklarım ürkütmüştü onları sanıyorum. Arada sırada birini bulup getirtiyordum ama belli aralıklarla gelen biri yoktu, çünkü benim pisliğimi temizlemek kolay iş değildi. Ev berbat durumdaydı, elbiseler ortalığı saçılınış, bulaşıklar lavaboya tepeleme yığılınıştı, her yer dergi, gazete, boş bira şişeleri ve çöp doluydu. Hamamböcekleri cennetine dönüşmüştü ev. Genellikle karanlık ve kasvetli olurdu. Sikimde bile değildi, ayık olduğum ender zamanlar dışında hiç kafama takılmıyordu.

Bir köstebek gibi yaşıyor, neredeyse hiç çıkmıyordum evden dışarı. Dış dünya ile tek temasım televizyon -sürekli açıktı- gazete ve dergilerdi. Arada sırada beni yoklamaya gelen arkadaşlardan bazı haberler alıyordum. Max Roach, Jack DeJohnette, Jackie Battle, Al Foster, Gil Evans (Gil ve Al'ı herkesten çok görüyordum), Dizzy Gillespie, Herbie Hancock, Ron Carter, Tony Williams, Philly Joe Jones, Richard Pryor ve Cicely Tyson gelip beni yoklayanlardı. Onlardan bilgi alıyordum ama bazen içeri girmelerine izin vermezdim.

Bu dönemde menajerimi değiştirdim. Bir süre eski menajerim Neil Reshen için çalışıp daha sonra Willie Nelson'un

menajerliğini yapan Mark Rothbaum ile anlaştım. Turne menajerim Jim Rose işini sürdürüyordu. Ama benim için gerçekten çalışıp her türlü ihtiyacımı gideren Eric Engles adında genç bir siyah oldu. Annesini tanımıştım Eric'in. O suskun yıllarımda yanımda olmuş, benimle kalmıştı Eric. Eğer kendime bir şeyler pişirmemişsem Eric gidip kızarmış tavuk alırdı. Eric'in çok yardımı dokundu bana çünkü altı ay gibi uzun süreler evden çıkmadığım oldu.

Eski dostlarım beni ziyarete geldiklerinde şaşırıp kalırlardı. Ama bir şey söyleyemezler, söylerlerse onları dışarı atacağımdan korkarlardı, atardım da herhalde. Eski müzisyen dostlarım bir süre sonra gelmez oldular, çünkü çoğu kez içeri almazdım onları. Benim tavrımdan usanmışlardı, gelmeyi kestiler. O dönemde çok uyuşturucu kullandığıma dair söylentiler doğrudur, çok uyuşturucu kullanıyordum. Müziğin eksikliğini seks ve uyuşturucu ile doldurmaya çalışıyor, sürekli düzüşüp kokain çekiyordum.

O kadar çok kadınla beraber olmuşum ki, çoğunun adını anımsamıyorum. Bugün yolda karşıma çıksalar çoğunu tanımam. Bir gece bendeydiler ve ertesi günü gitmişlerdi, buydu hepsi. Bulanık bir anı çoğu. Suskunluk dönemimin sonlarına doğru Cicely aşk hayatıma girdi tekrar; daha önce görüşüyorduk gerçi, dosttuk. Jackie Battle gelirdi beni yoklamaya ama sevgili değildik artık, iyi dosttuk onunla.

Kimilerinin sapıklık diye niteleyebilecekleri türden bir sekse düşkündüm. Birden çok kadınla yatağa girmek veya kadınların kendilerini tatmin etmelerini izlemek gibi zevklerim vardı. Hoşlamyordum bunlardan, bu konuda yalan söylemek istemem. Beni heyecanlandırıyordu – ve bu dönemde iyice kaptırmıştım kendimi bu tür heyecanlara.

Bazıları bunları okuyunca kadınlardan nefret ettiğimi veya deli olduğumu düşünecekler, biliyorum. Ama nefret etmiyordum kadınlardan; severdim onları, çok fazla belki de. Onlarla beraber olmaya bayılıyordum –hâlâ bayılırım– erkekle-

rin gizliden yapmayı düşledikleri şeyleri yapmayı seviyordum. Çoğu erkek için bir rüyadır bu, bir fantezi, ama ben gerçeğe dönüştürmüştüm bunu. Birçok kadın da birden fazla erkekle –veya kadınla– yatağa girmeyi, fantezilerini yaşamayı arzuluyordu. Benim tek yaptığım fantezilerimi yaşamak olmuştu, en gizli isteklerimi gerçekleştirmek. Bunu kendi özel yaşamımda yapıyor, kimseye zarar vermiyordum. Beraber olduğum kadınlar da benim kadar, belki de benden daha çok haz duyuyorlardı.

Amerika gibi cinsellikte tutucu bir ülkede bu tür şeylerin iyi karşılanmadığım biliyorum. Çoklarının bu davranışları Tanrı'ya karşı işlenmiş günahlar olarak adlandıracaklarına şüphe yok. Ama benim için öyle değil. Partimi veriyor, eğleniyordum ve hiç pişman değilim. Hiçbir suçluluk duygusu da taşımıyorum. Sürekli kokain çekmemin bu işte payı olduğunu kabul ediyorum çünkü kokain seks dürtüsünü güçlendiren bir uyarıcıdır, tatmin edilmesi gerekir bu dürtünün. Bir süre sonra rutinleşmişti her şey ve sıkılmaya başlamıştım, kendimi iyice doyurduktan sonra ama.

İnsanlar aklımı kaçırdığımı veya kaçırmak üzere olduğumu düşünüyorlardı. Ailem bile şüphe ediyordu bundan. Oğullarımla ilişkim –ki hiçbir zaman olması gerektiği gibi olmamıştı– iyice kötüleşmişti bu dönemde, özellikle artık Ralıman adım benimseyen Gregory ile. Sürekli sıkıntı veriyordu bana. Tutuklanıyor veya kaza yapıyordu, tam bir baş belasıydı. Beni sevdiğini, benim gibi olmaya çalıştığını biliyordum. Trompet çalmayı denemişti ama o kadar kötü çalıyordu ki, bağırıp kesmesini söylerdim. Çok tartışıyorduk onunla, beni bu kadar çok uyuşturucu kullanırken görmesinin de onun için kötü olduğunu biliyorum. İyi bir baba olamamıştım ama bana göre bir şey değildi babalık, hiçbir zaman da olmadı.

1978'de nafaka yüzünden hapse girdim. Bu kez Erin'in nafakasını vermediğim için Marguerite attırmıştı beni içeri. Hapisten çıkmak 10.000 dolarıma patlamıştı ve o günden beri

nafakalarını ödemeyi asla ihmal etmem. Birkaç yıldır benimle yaşıyor Erin, onun sorumluluğunu yüklendim artık.

Kokainsiz kaldığımda çok kolay öfkelenirdim, her şey beni sinir ederdi. Tahammül edemezdim buna. Bu dönemde müzik dinlemiyor, kitap okumuyordum. Kokain çeker, bir süre sonra ondan da sıkılınca uyuyabilmek için bir uyku hapı alır, yine de yatamaz, sabahın dördünde sokaklara çıkıp bir kurt adam gibi dolanırdım. Sabahçı kulüplerden birine gidip biraz daha kokain çeker, sonra bu tür yerlerde takılan orospu çocuklarından sıkılıp kendime bir kancık kapar, eve dönüp bir uyku hapı daha alırdım.

Bir aşağı bir yukarı zıplamaktan ibaretti yaptığım. Dört kişi eder bu, çünkü ikizler olarak zaten iki kişiliğim var benim. Kokainsiz iki kişilik, kokainle iki daha. Dört değişik insandım, ikisinin bilinci yoktu, ikisinin vardı. Aynaya baktığımda bir film görüyordum, bir dehşet filmi. Sürekli halüsinasyon halindeydim. Olmayan şeyler görüyor, olmayan sesler duyuyordum. Dört gün uyumadan kokain çekip içki içersen öyle olursun.

Çok tuhaf şeyler yapmıştım o günlerde, anlatılamayacak kadar tuhaf. Ama birkaçını anlatayım. Bir keresinde sürekli kokain çekip uykusuz kalmaktan son derece paranoyak bir durumdaydım. Ferrari ile West End Avenue'de gezinirken bir ekip arabasının yanından geçmiştim. Beni tanıyorlardı –benim semtimdeki polislerin hepsi tanırdı beni– benimle konuştular. İki blok kadar uzaklaştıktan sonra bana bir komplo kurduklarından, beni tutuklamak üzere olduklarından emindim. Kapının iç kısmındaki çekmeceye baktım ve üstünde beyaz bir toz gördüm. Evden çıkarken kokain almazdım yanıma. Mevsim kıştı, kar yağıyordu ve kar girmişti pencereden içeri. Ama ben fark edemedim bunu. Beni tutuklamak için arabama kokain yerleştirdiklerinden emindim. Paniklemiştim, yolun ortasında arabamı durdurup inmiş, en yakın binaya girip kapıcıya bakmıştım ama orda değildi. Asansöre ko-

şup en üst kata çıktıktan sonra çöp odasına girdim ve saatlerce kaldım orda. Anahtarları Ferrari'nin üstünde bırakmıştım. Sonra kendime gelmiş, aşağı inmiştim. Ferrari bıraktığım yerde duruyordu.

Bir keresinde yine aynı şeyi yapmıştım ama bu kez asansörde bir kadın vardı. Hâlâ Ferrari'nin içinde olduğumu sanıyordum, kadına, "Allah'ın cezası arabamda ne işin var orospu!" deyip bir tokat patlatmış; sonra da binadan dışarı kaçmıştım. Uyuşturucu böyle berbat şeyler yaptırır insana. Kadın polisi aramış ve beni tutuklamışlardı. Roosevelt Hastanesi'nin psikiyatri bölümünde birkaç gün tutup salmışlardı sonra.

Başka bir hadise; beyaz bir kadın satıcı tanıyordum, bazen evde kokain kalmayınca onun evine giderdim. Bir keresinde param yoktu, sonra ödeyeceğimi söylemiştim ona. Her zaman peşin ödemiştim ve çok mal alıyordum o kadından ama, "Paran yoksa, kokain de yok Miles," demişti bana. Onu ikna etmeye çalışmış ama bu bir işe yaramamıştı. Sonra kapıcı telefon edip erkek arkadaşımn yukarı gelmekte olduğunu söylemişti. Bir kez daha ısrar etmiştim, yine hayır deyince yatağına uzanıp soyunmaya başladım. Erkek arkadaşının kadınlarla ilgili ünümü bildiğini biliyordum, beni yatakta çıplak görünce ne düşünecekti? Şimdi kadın bana gitmem için yalvarıyor tamam mı? Ama orda uzanmış bir elim çükümde, diğeri kokain için açılmış bir vaziyette bekliyor ve sırıtıyordum, çünkü biliyorum bana kokain vereceğini, vermişti de nitekim. Dışarı çıkarken orospu çocukları gibi küfrediyordu bana. Asansör açılıp erkek arkadaşı yammdan geçtiğinde bir tuhaf bakmıştı bana, "Bu zenci benim kadınla mı düzüşüyordu yoksa," der gibi. Bir daha gitmemiştim o kadına.

Bir süre sonra sürekli kafayı bulmuş olarak yaşamaktan sıkılmaya başladım. Kafan sürekli iyiyse insanlar senden istifade etmeye başlarlar. Çok kokain kullanan insanların öldüklerini biliyordum ama ben hiç ölümü filan düşünmemiştim.

Max ve Dizzy dışında kimse gelip beni yoklamıyordu artık. Sonra eski dostları, yaptığımız eski müzikleri özlemeye başladım. Bir gün evin her tarafına resimler astım. Bird, Trane, Dizzy, Max, eski dostlarının resimlerini.

1978'de George Butler arada sırada uğrayıp benimle sohbet etmeye başlamıştı. Eskiden Blue Note için çalışmıştı George ama şimdi Colombia'daydı. Ben ayrıldıktan sonra değişiklikler olmuştu Colombia'da. Clive Davis yoktu artık. Şirketin başına Walter Yetnikoff adında biri geçmişti ve caz bölümü ile Bruce Lundvall ilgileniyordu. Ben ayrıldığımda orda olanlardan bazıları hâlâ ordaydı; Teo Macero ve birkaç kişi daha. George onlara beni tekrar çalışmaya ikna etmek istediğini söylediğinde ona boşuna uğraşmamasını öğütlemişlerdi. Tekrar çalacağıma inanmıyorlardı. Ama George beni geri dönmeye ikna etmeyi görev edinmişti. Başlarda söylediklerine o kadar ilgisizdim ki, o da tekrar çalamayacağımı düşünmüştü. Ama o kadar sabırlı, o kadar müşfikti ki, bazen oturur saatlerce televizyon seyreder, hiç konuşmazdık.

Benim alışık olduğum insanlardan biri değildi, benim çevremden değildi. Muhafazakâr biriydi George, müzikte Ph. D. yapmıştı. Akademik biriydi, mesafeli, yumuşak. Ama siyahtı ve dürüsttü. Geçmişte yaptığım müzikleri de çok seviyordu.

Bazen konuşurken sözü ne zaman çalmaya başlayacağıma getirirdi. Önceleri konuşmak istememiştim ama o gelmeyi sürdürdükçe daha fazla düşünmeye başlamıştım tekrar çalmayı. Ve bir gün piyanoya oturup birkaç akor bastım. Hoşuma gitmişti. Müzik düşünmeye başlıyordum tekrar.

Bu sıralarda Cicely Tyson uğramaya başladı. Daha önce de gelirdi ama artık sıklaşmıştı ziyaretleri. Spritüel bir bağ vardı aramızda. Çok iyi değilsem hisseder o bunu, hasta filansam. Ne zaman hastalansam gelirdi, çünkü iyi olmadığımı hissederdi. Brooklyn'de bana ateş ettikleri zaman da bana bir şey olduğunu hissettiğini söylemişti. Kendi kendime, eğer bir

daha evlenirsen bu Cicely ile olmalı derdim. Daha sık gelmeye başlamıştı ve başka kadınları görmeyi bırakmıştım. O insanları evimden uzaklaştırmada bana yardımcı oldu. Beni himayesine aldı, sağlıklı beslenip az içmem için elinden geleni yapıyordu. Bol sebze ve meyve suyu içiriyordu bana. Kalçamı toparlayabilmem için akupunkturla tanıştırdı beni. Birden daha berrak düşünmeye başlamıştım, gerçekten müziğe dönme düşünceleri beliriyordu kafamda.

Cecily aynı zamanda bağımlı bir kişiliğim olduğunu anlamamayardımcı oldu. Sosyal bir uyuşturucu kullanıcısı olamayacağımı öğretmişti bana. Bunun farkındaydım ama yine de arada sırada biraz kokain çekiyordum. Konyak yerine rom ve kola içmeye başlamıştım ama Heinekens birası içme alışkanlığım bir süre daha devam etti. Sigaradan da uzaklaştırınıştı beni Cicely. Onların da bir uyuşturucu olduğunu öğretmişti. Nefesimdeki kesif nikotin kokusu yüzünden benimle öpüşmeyi arzulamadığını söylemişti. Sigarayı bırakmazsam benimle öpüşmeyi kesecekti, bırakmıştım ben de.

Müziğe geri dönmemin nedenlerinden biri de yeğenim Vincent Wilburn'dür, ablamın oğlu. Vincent yedi yaşındayken bir davul seti hediye etmiştim ona ve aşık olmuştu alete. Dokuz yaşındayken Chicago'da çalarken grupla beraber bir parça çalmasına izin vermiştim. O zaman bile bir çocuk için iyi çalıyordu. Liseyi bitirdikten sonra Chicago Müzik Konservatuvarı'na gitti. Müziğe yaklaşımı ciddiydi. Dorothy sürekli onun arkadaşları ile bodruma inip çalmaktan başka bir şey yapmadığından şikayet ederdi. Onu rahat bırakmasını söylemiştim. Arada sırada onu aradığımda telefonda bir şeyler çalardı bana. Her zaman çalabilmiştir. Ona önerilerde bulunurdum, neleri yapması, neleri yapmaması gerektiğini söylerdim. Çalmadığım o dört yıllık dönemde Vincent zaman zaman New York'a gelip benimle kaldı. Sürekli onun için bir şeyler çalmamı, ona bir şeyler öğretmemi isterdi. Ama hiç yapmazdım, "Olmaz Vincent, içimden gelmiyor," derdim.

Düşmezdi yakamdan. "Miles Amca," –hep "Miles Amca" derdi bana, grubuma katıldıktan sonra bile– "benim için bir şeyler çalsana, derdi. Sinirlerimi bozardı bazen. Ama müziği hep gündemde tutmuştu benim için, ziyaretlerini sabırsızlıkla bekler olmuştum.

Uyuşturuculardan uzak durmak çok zor oldu ama başardım sonunda, kafama koyduğum her şeyi gerçekleştirebilecek bir iradeye sahibim çünkü. Beni kurtaran bu olmuştur hep. Annemden ve babamdan aldım bu iradeyi. Tatilimi yapmış, eğlenmiştim –sefalet ve acı da çekmiştim– ama hazırdım artık müziğime dönüp içimde ne kaldığını görmeye. Orda olduğunu biliyor, beni terk etmediğini hissediyordum ama tam da emin olamıyordum. İlerleme yeteneğime ve isteğime güven duyuyordum. Benim artık maziye karıştığımı söyleyenler bile vardı. Silmişlerdi beni. Ama hiçbir zaman kulak asmamışımdır bu saçmalıklara.

Kendime gerçekten güvenirim, müzikte bir şeyler yaratma yeteneğime. Bir şey yapmamayı asla düşünmem, özellikle müzik yapamamayı. İstediğim zaman trompetime dönebileceğimi biliyordum, gözlerim ve ellerim gibi bir parçamdı çünkü trompetim benim. Gerçekten iyi çaldığım zamanki halime dönmem biraz zaman alacaktı, bunu biliyordum. Uzun zaman çalmadığım için dudak yapım bozulmuştu. Bırakmadan önceki hale gelmesi zaman alacaktı. Ama onun dışında, 1980'de George Butler'ı aradığımda hazırdım.

On Yedinci Bölüm

Tekrar çalmaya karar verdiğimde grubum yoktu. Ama davulda Al Foster, gitarda da Pete Cosey ile başlayabilirdim. Al ile yapmak istediğim müzik hakkında konuşmuştuk daha önce. Beynimdeydi o müzik ama bir gruptan dinleyip iyi olup olmadığım anlamalıydım. Son çaldığımda kaldığım yerden farklı bir şeyler yapmak istediğimi biliyordum, eski müziğe de geri dönemezdim. Gruba kimleri alabileceğimi bilmiyordum, uzak kalmıştım çünkü, kimlerin çalabildiğini bilmiyordum. Ama tasalanmamıştım, bu tür şeyler kendi kendilerine hallolurlar. George Butler'dan ilk isteğim, çalmak isteyenlerin gelip çalabileceği bir prova tertip etmesi olmuştu. Colombia'da yapımcılığımı üstlenmişti George. Ted Macero ile işim bitmişti, sadece George ile çalışacağımı söylemiştim ve kabul etmişlerdi. Artı, George stüdyoda yapacağımız müziğe kesinlikle müdahale etmeyeceğine ikna etmişti beni. Benim müzikal değerlerime ve zevkime güveniyordu. Tekrar stüdyoya girme fikri hoşuma gitmişti. 1980 ilkbaharında bir gün tespit ettik.

Onlarla 1976 yılında yaptığım sözleşme geçerliydi hâlâ, yeni bir sözleşme istemiştim ama kabul etmediler. Stüdyoya giriş gününü tespit etmemize rağmen geleceğime inanmayanlar vardı. Daha önce, stüdyoya girip kayıt yapmamı isteyenler olmuştu ama bir süre sonra her türlü ilişkiyi kesmiştim, onlara göre sözleşmem olması fazla bir önem taşımıyordu. Beni stüdyodan girerken görene dek bekleyeceklerini söylemişlerdi, kendi gözleri ile gördükten sonra inanacaklardı *ancak*. Beni geri dönmeye ikna etmek bir yılım almıştı George'un.

Dönmeye karar verdiğimde George, Colombia'yı bana Yamaha bir grand piyano hediye etmeye razı etti. Evime yollamışlardı. Harikulade bir piyanoydu, oturup parçalar çalardım; ama işin matrak yanı, grubumda artık akustik piyano kullanmamamdı. Bir piyanistim bile yoktu. Ama müteşekkirdim, nefis bir aletti bu piyano.

Nisanda yeğenim Vincent, Chicago'lu müzisyen arkadaşlarını alıp benimle çalmaya geldi: Randy Hall, Robert Irving, Felton Crews. Yeğenim hazirana kadar benimle kaldı. *The Man with the Horn* plağında benimle çaldı. Saksofonda Bill Evans da çalmıştı o gün, daha sonra çalışma grubumun bir üyesi olacaktı. Dave Liebman önermişti onu bana. Dave'in talebesi olmuştu Bill. Dave, Bill'in çalabildiğini söyleyince yollamasını söylemiştim. Saygı duyduğum müzisyenlerin önerdikleri müzisyenleri denerim, özellikle daha önce benimle çalmış müzisyenlerin. Ne istediğimi ve ne beklediğimi bilirler.

The Man with the Horn albümüne tanıdığım üç kadın için üç parça yazmıştım. "Aida", "Ursula" ve "Arka Koltuk Betty" Sonuncusu Betty Mabry için yazılmıştı. Parçaların duygusu onlarla ilgili her şeyi açıklar. Albümün diğer parçalarım da ben yazmıştım. Bir süre sonra yumuşayıp Teo Macero'nun geri gelmesine izin vermiştim. Barry Finnerty ile Sammy Figueroa'yı da o bulmuştu sanıyorum. Barry gitar, Sammy ise perküsyon çalıyordu. İkisini de tanımıyordum ama Sammy'yi Chaka Khan'ın bir plağında çalarken dinlemiş, çalışını sevmiştim. Teo, Sammy'yi arayıp gelmesini söylemişti. Sammy'nin stüdyoya ilk girişini anımsıyorum, yanıma gelip konuşmaya başlamıştı. "Konuşma çal," demiştim. Davulunu akor etmesi gerektiğine dair bir şeyler söylemişti yine. Çalmasını söylemiştim tekrar. Bu sefer, "Yaa Miles, akorsuz olunca korkunç bir ton çıkıyor davulumdan, bu şekilde çalamam," demişti. "Hemen çalmaya başla orospu çocuğu!" demiştim ve çalmıştı. Tuttum onu.

Parmaklarını formsuzdu, uzun bir ara vermiştim,

wah–wah kullanmaya başladım. Bir gün biri wah–wah pedalımı sakladı. Bozmuştu bu beni önceleri ama sonra, bir süre onsuz çalınca, baktım oluyor.

Bu grupla çalmak müziğe döndürüyordu beni. Çalmadığım dönemde melodiler duymuyordum, çünkü müzik düşünmeyi yasaklamıştım kendime. Ama çocuklarla stüdyoda çaldıktan sonra melodiler gelmeye başlamıştı, iyi hissediyordum kendimi. Nerdeyse beş yıldır trompetimi ellemememe rağmen emekli olmamıştım. Her şey yerindeydi, çaldığım uzun yılların bana öğrettiği şeyler: alet, yaklaşım, kanımdaydı o bilgi. Tek yapmam gereken tekniğimi ve dudak yapımı geliştirmek, eski haline getirmekti.

Vincent ve arkadaşları ile çaldıktan sonra emin olmuştum, çalışma grubumda Vincent, Bill Evans ve Bobby Irving'i istiyordum. Çaldıklarımızın çalışma kayıtlarını dinledikten sonra yetersiz olduğunu görmüştüm, daha çok müziğe ihtiyacımız vardı albüm yapabilmek için. Stüdyoda geçirdiğimiz uzun süreye rağmen o kayıtlardan sadece iki parça kullanacaktık albümde. İyi müzisyen olmadıklarından değil; iyiydiler. Ama ben *yapmak istediğim* müzik açısından kendimi tatmin etmek için farklı bir şeyler gereksiniyordum. Al Foster'ı çağırdım çalması için, Bill Evans da Marcus Miller'ı getirdi. Sammy Figueroa ve Barry Finnerty kalmışlardı. Evimde provalara başladık.

Provalar iyi gitti. Herkes istediğim gibi çalıyordu. Barry hariç. Bir gece yine evimde çalıyorduk ve Barry gitarı ile sevmediğim tarzda bir şeyler çaldı, o şekilde çalmamasını söyledim ama sürdürdü. Birkaç kez daha aynı tarzda çalınca dışarı çıkıp dilediği gibi çalmasını, duyduktan sonra da geri gelip benim istediğim gibi çalmasını söyledim. Barry çok iyi bir müzisyendir ama söz dinlemeyen cinstendir aynı zamanda, başkalarının ona ne yapacağını söylemesinden hoşlanmaz. Dışarı çıktı ve bir süre sonra geri geldi. Tekrar çalmaya başlayınca yine yaptı aynı şeyi, çalmamasını söyledim. Mutfağa gidip bir şişe

bira aldım, sonra da yanına gidip başından aşağı döktüm birayı. Elektrikli gitar çaldığını, elektrik çarpmasından ölebileceğini filan söyledi bana. "Sana o akoru çalmamanı söylemedim mi orospu çocuğu? Çalma o akoru, çalmadan edemeyeceksen git başka yerde çal!" dedim. Bu şekilde konuşunca bayağı korkmuştu. Ertesi gün stüdyoya girecektik. Mike Stern'i istemiştim gitarist olarak. Bill Evans getirmişti onu sanıyorum.

Beraber çalışmızdan memnundum ama farklı bir perküsyoniste ihtiyacımız olduğunu düşünüyordum. Sammy'nin yerine Martinikli Mino Cinelu'yu aldım. Mino bir prima donna idi –açık tenli, kıvırcık saçlı, kadınların ona bayıldığını sanan biri. Ama çalışını seviyordum, katlandım saçmalıklarına. New York'ta arada sırada takıldığını Mikell's Bar'da tanımıştım Mino'yu. Bar, Mike ve Pat Mikell'lar tarafından işletiliyordu. (Mike siyah, Pat ise çok seksi İtalyan bir hatundu. James Baldwin'in kardeşi David yıllarca barmenlik yapmıştı orda.) Her zaman iyi müzik olurdu orda. Her şeye denk gelebilirdin Mike'ın barında. Boş olduğum bir gece oraya gittiğimi anımsıyorum, Stevie Wonder gelip Hugh Masekela ile çalmıştı, sabaha kadar. Sly Stone da yapardı aynı şeyi New York'a geldiğinde. 1981 Mayısında Civily Jordan and Folk adında bir grupla çalarken dinlemiştim ilk kez Mino'yu. Neyse, Mino'nun katılımı ile her şey yerine oturmuştu. Müthiş bir grup daha kurduğumu hissediyordum.

Bill Evans, daha önce benle çalan piyanist, 1980 yazında ölmüştü. Çok üzülmüştüm ölümüne çünkü eroinman olmuştu, bu yüzden öldü sanıyorum. Bill ölmeden bir yıl önce Charlie Mingus ölmüştü. Dostlarının çoğu gidiyordu. Eski günlerden birkaç kişi kalmışız gibi geliyordu bana bazen. Ama fazla düşünmemeye çalışıyordum eski günleri, genç kalabilmek için geçmişi unutmak gerektiğine inanırım.

Uyuşturucuyu tamamen kesmemiştim henüz, ama daha az kullanıyordum. Şampanya, bira ve kokain kafasını seviyordum en çok. Ama yakında hiçbirini kullanamayacağımı da bi-

liyordum, doktorun yeterince sağlık problemim yokmuş gibi bende şeker de olduğunu söylemişti. Şeker hastaları için kesinlikle yasaktır alkol. Bir süre sonra hepsini kesmem gerekecekti. Bunu idrak ettiğim halde duygusal olarak henüz hazır değildim bırakmaya.

1981 ilkbaharında çalmaya hazır olduğumu hissettim. Grubum da hazırdı. Menajerim Mark Rothbaum'u arayıp bize çalacak bir yer ayarlamasını istedim. Boston'da Kix Kulüp diye bir yer buldu Mark. Küçük bir kulüptü Kix. Temmuzun ilk haftasında Newport Caz Festivali'nde çalmak için anlaşmıştım ayrıca. Kix'te çalmak bizim için iyi bir hazırlık olacaktı. İyi bir teknik ekip oluşturmalıydık turne için. Ayrılmadan önce mükemmel bir ekibim vardı. Jim Rose ve Chris Murphy çok iyi elemanlardı. Turneye çıktığında iyi bir ekip, iyi bir grup kadar önemlidir. Müzisyenlerin düşünmek bile istemedikleri işleri yaparlar, her şeyi düzenlerler, müzisyenlerin çıkıp sadece çalmayı düşünebilmeleri için. Ben müzikten koptuktan sonra taksi şoförlüğü yapan Jim Rose bir kadın müşterisinden Newport Festivali'nde çalacağımı öğrenmiş ve o sıralar onu bulmaya çalışan Mark Rothbaum'u aramıştı. Jim çalıştığım turne menajerlerinin en iyisiydi bence. Suskunluk dönemimde birkaç kez gelip ziyaret etmişti beni ama izini kaybetmiştim sonra. İşi kabul edince çok rahatlamıştım moruk. Chris Murphy de geri gelmişti, o da taksi şoförlüğü yapıyordu. O ikisini görünce –ikisinin de saçı uzundu– sarıldım onlara. Öyle mutlu olmuştum ki dönmelerine...

Sıfır kilometre bir spor araba aldım, 308 GTSI Ferrari coupe. Jim Rose ile Boston'a sürdüm arabayı. Jim'le evden ayrılmadan önce biraz kokain çekmiş, cehennemden bir yarasa gibi uçmuştuk Boston'a. Jim'i korkutmuştum biraz, çok hızlı sürmüştüm. Ama giderek kokaine olan ilgimin azaldığını hissediyordum. Boston'a vardığımızda yanımda ne varsa birine verdim. Daha sonra bana ikram edildiğinde de almadım. Kokaini yenmek üzere olduğumu o zaman anlamıştım.

Grup elemanları uçmuşlardı Boston'a, ama ben herkesin işe Ferrari ile gelişimi görmelerini istiyordum, gerçekten döndüğümü bilmelerini. Kulübün hemen karşısında bir otelde kalsam da Ferrari'yi kapının önüne çekmek istiyordum işe geldiğimde. Biraz gösterişin zararı olmaz bence.

Grubumda Marcus Miller, Mike Stern, Bill Evans, Al Foster ve Mino Cinelu vardı. İyi anlaşıyorlardı. İlk çaldığımız gece dışarıda kuyruk vardı ama daha çok geleceğimden emin olmak isteyen bir kalabalık bekliyordu. Geldikten sonra herkes kapının önüne birikip içeri girmeye çalışmıştı. Beni gördüklerinde ve çalarken, ağlayan insanlar vardı o gece moruk. Başka türlüydü. Bir gece tekerlekli iskemlesinde en önde oturan felçli biri vardı, otuz beş yaşlarında görünüyordu ama gerçekten bilemiyordum kaç yaşında olduğunu. Blues çalıyordum ve sahnenin hemen önündeydi. Ona çalmaya başlamıştım, çünkü o gerçekten biliyordu blues'u. Solomun ortasında gözlerine baktım, ağlıyordu. Sakat kolunu uzattı, sallanıyordu kolu, titreyen eli ile trompetime dokundu, trompetimi ve beni kutsuyormuş gibi. Bir an kontrolümü kaybedip göz yaşlarına boğulacak gibi olmuştum. Konserden sonra onu tanımak istedim ama dışarı çıktığımda götürmüşlerdi. Kim olduğunu bilmediğim birini tanımadığım için üzüntü duymam ben, özellikle erkekse. Ama temasının benim için ne ifade ettiğini söylemek istemiştim ona. Elini o şekilde uzattığı anda yaptığı hareket, anlayan bir yürekten gelebilir sadece. Ona teşekkür etmek istemiştim, çünkü uzun bir ayrılıktan sonra geri dönerken bu şekilde kutsanmak çok güzeldi. Sanki her şeyin yolunda gittiğini, her zamanki kadar harikulade çaldığımı söylemek istemişti bana. İhtiyacım vardı buna, o anda devam etme isteğim güçlendi.

Boston'da çaldığımız her gece için 15.000 dolar almıştık sanıyorum. 425 kişilik bir kulüp için iyi para ödemişlerdi bize. Gecede iki konser vermiştik, kulüp de para kazanmıştı. Sonra Newport Caz Festivali için New York'a dönüp Avery

Fisher Hall'da çalmıştık. Eleştirmenlerin çoğu o konserde yaptığımız müziği sevmemişlerdi, çok kısa çaldığımızı düşünmüşlerdi. Ama dinleyenler sevmişlerdi müziğimizi. İyi para almıştık o konser için, 90.000 dolar. İki konser de tamamen satılmıştı, hepimizi memnun etmişti bu. Eylülde Japonya'ya gittim; sekiz konser için 700.000 dolar ödediler, yol ve otel masrafları hariç. İyi bir seyahat olmuştu Japonya seyahati. Herkes çok iyi çalmıştı ve Japonlar çok sevmişlerdi yaptığımız müziği.

1981 sonbaharında Colombia *The Man with the Horn* albümünü sürdü piyasaya. Albüm iyi satmasına rağmen eleştirmenlerin tümü sevmemişlerdi müziği. Çalışımın çok zayıf olduğunu, "eski Miles'ın bir gölgesi" olduğumu yazdılar. Ama tekniğimi toparlamanın çok sürmeyeceğini biliyordum. Çaldıkça güçlendiğimi hissediyor, her gün çalıyordum. Ama Colombia dönüşümün kalıcı olmayacağını düşünüyor olmalıydı ki, her çaldığımız yere ekip yollayıp her şeyi kaydediyorlardı. Bir mahsuru yoktu benim için. Sağlığım elverdikçe müzikten kopmayacağını biliyordum. Çok daha iyi hissediyordum kendimi ama bu bir ölçü olamaz, o kadar kötü bir dönem geçirmiştim ki...

Yazın büyük bir kısmını benimle geçirmişti Cicely Tyson, şehirde olduğu zamanlar. Malibu'da deniz kıyısında bir evi vardı. Büyük bir yıldız olmuştu Cicely. Çok filmde oynamış, çok para kazanmıştı, benden daha ünlüydü belki de. Ama ben de onu etkilemiştim, 1974'te *Bayan Jane Pittman'ın Otobiyografisi* filminde benim sesimi taklit etmişti, o ses, o fısıltı benden alınmıştı. Neyse, şehirde olduğu zaman bende kalıyordu.

1981 şükran gününde Cicely ile evlendik. Bill Cosby'nin Massachussets'daki evinde. Dizzy Gillespie, Dick Gregory, Max Roach nikahta bulunanlar arasındaydı. Ayrıca Mark Rothbaum gibi bir iki kişi daha. Güzel bir tören olmuştu ama çekilen fotoğraflardan birine bakarsan çok hasta olduğumu

fark edebilirsin. Ölü gibi yeşildi yüzüm. Cicely görmüştü kötü olduğumu. Kendimi her an ölebilecekmiş gibi hissettiğimi söylemiştim ona. O yaz bacağıma uyuşturucu enjekte etmiştim ve ağzına sıçılmıştı bacağımın. New York'ta olduğum zaman haftada iki kez Dr. Philipp Wilson'a terapiye gidiyordum. Cicely beni Chin adında Çinli bir doktorla tanıştırmıştı, o da bazı bitkilerle tedavi uyguluyordu. Günde üç dört paket sigara içiyordum hâlâ. Bir gün Dr. Wilson bana yaşamak isteyip istemediğimi sordu. "Evet, istiyorum, dedim. "Öyleyse Miles, sigara dahil bazı şeyleri kesmelisin, dedi. Tekrar tekrar söylemişti bunu bana ama bir türlü kesemiyordum.

Cicely ile evliliğimizin beşinci gününde başka bir kadınla yatmıştım, çünkü Cicely'ye karşı cinsel bir istek duymuyordum artık. Bir kadın olarak ona saygı duyuyor, iyi bir dost olduğunu düşünüyordum. Ama onda bulamadığım cinselliğe ihtiyacım vardı. Başkalarında buluyordum. Martta bir film çekimi için Afrika'ya gitmişti Cicely. O gittikten sonra fazlaca içmeye başlamıştım. Kokain kullanmıyordum artık ama içki almıştı onun yerini, bira içiyordum. İşte o sırada felç olmuştu sağ elim. Ben felç diyorum, bazıları "Balayı Sendromu" demişlerdi, birine sarılıp yatarken kolun altında uyursun ve bazı sinirler zedelenir gibi bir zırvalık. Ne olduğunu tam bilemiyorum. Cicely gittikten sonra bir gece bir sigara almak için uzandığımı, birden elimin ve parmaklarının sertleştiğini anımsıyorum. "Ne sikim iş bu?" demiştim kendi kendime. Elimi kapatabiliyor ama açamıyordum. Ödüm patlamıştı. Cicely Afrika'da bana bir şeyler olduğunu hissedip hemen telefona sarılmış. Elimi ve parmaklarımı oynatamadığımı söyledim. Bir inme olabileceğini söyleyip Amerika'ya dönmüştü.

Bana bir şeyler olacağını tahmin etmeliydim, iyi hissetmiyordum kendimi bir süredir. Kan işiyordum. Japonya'dan döndükten sonra üşütmüş ve "Saturday Night Live" televizyon programına katılabilmek için bütün gece uçmuştum. Programa çıkmadan önce Marcus Miller'in, "Miles, bir yerin

mi ağrıyor?" diye sorduğunu anımsıyorum. "Nerem ağrımıyor ki?" demiştim. Otursam bir daha kalkamayacak kadar hasta hissediyordum kendimi. O gece çalarken yürüyüp durmuştum, çalmadığım zaman da volta atmıştım sürekli. Delirdiğimi düşünmüş olmalıydılar ama çökmemeye çalışıyordum ve aklıma gelen tek yol bu olmuştu. O programdan hemen sonra elimde ve parmaklarımda bir uyuşukluk hissetmiştim. Hemen bir doktora görünmem gerekirdi ama görünmemiştim. O inmeden, her ne haltsa işte ondan ve doktorun uyarılarından ve Cicely'nin beni artık öpmeme tehdidinden sonra her şeyi bir anda kestim, eroini bıraktığım gibi. Şak diye kesmiştim her şeyi.

1982'de oluyor bunlar, doktorum altı aydan önce cinsel ilişkide bulunursam aynı şeyin tekrarlanabileceğini söylemişti. Zor olmuştu benim için, sertleşme nasıl aniden olan bir şeyse seks de öyle gelir bana. O anda yaşamazsam kaybederim duyguyu. Hiçbir şey yapamıyordum. Cicely, "Hiçbir şey yapmak istemiyorsan bekleriz," demişti. Altı ay bekledik.

Çok zayıf düşmüştüm, çalamıyordum. İşemeye bile gücüm yoktu. Bacaklarımı ıslatıyordum işerken, Dr. Chin bana bazı otlar veriyor, altı ayda beni tamamen temizleyeceğini söylüyordu. O otlardan almaya başladım ve inanılmaz şeyler çıkmaya başladı içimden. Dr. Chin bu otları almayı sürdürürsem altı ay sonra sevişmeyi de arzulayacağımı söylemişti. "Palavra, demiştim kimsenin duyamayacağı şekilde. Saçlarım dökülmüştü bu arada, çok kötü etkilenmiştim, çünkü görünümüm önemlidir benim için.

Üç–dört ay kullanamamıştım parmaklarımı, haftada üç gün fizyoterapiye gidiyordum. Jim Rose götürüyordu beni New York Hastanesi'ne. Başıma gelen en ürkütücü şey olmuştu bu moruk. Parmaklarımı öyle hareketsiz ve büzülmüş görünce bir daha hiç çalamayacağımı düşünmüştüm. O düşünce kemiriyordu beynimi. Ölümden de korkunç olurdu bu benimiçin. Hayatta ve düşünebiliyor olup düşündüklerimi ça-

lamamak. İçki ve sigarayı kesmek, aldığım bitkiler, dinlenme ve bira yerine maden suyu içmek parmaklarıma biraz hareket getirmeye başlamıştı bir süre sonra. Eskiden yaptığım gibi her gün yüzmeye başlamıştım, nefesim açılıyordu. Kendimi daha sağlıklı hissetmeye, güçlenmeye başlamıştım.

Nisan 1982'de grubu toparlayıp mayıs başlarında bir Avrupa turnesine çıkmak üzere çalışmaya başladım. Bir ölü gibi göründüğümün farkındaydım. Çok zayıftım ve saçımın büyük bir bölümü dökülmüştü. Birkaç tutam saç kalmıştı kafamda. Önceleri ıslatıp geriye doğru tarıyordum, sonra peruk takmaya başladım. Genellikle o kadar güçsüzdüm ki, çalarken oturmam gerekiyordu. Bazı günler iyi hissediyordum kendimi ama uçağa atlayıp eve dönmek istediğim günler de oluyordu. Fakat grup giderek daha iyi çalıyordu. Al Foster'a daha funky çalmasını söylüyordum ama dinlemiyordu beni. Onun dışında her şey yolundaydı ve giderek form tutmaya başlıyordum. Kendimi iyi hissettiğim zaman sahnede sürekli dolaşıyordum, trompetime takılı kablosuz mikrofonun içine çalıp geziniyordum. Ama klavyeyi bir tabureye oturup çalıyordum. Hasta görünmeme rağmen uzun zamandır hissettiğimden çok daha iyi hissediyordum kendimi. Yaptığım diyet yüzünden epey kilo vermiştim, balık ve sebze ağırlıklı besleniyordum. Bu yüzden bu kadar ince görünüyordum.

Sıhhatim iyi değildi ama olanları medyadan gizlemeyi başarmıştık. Birkaç ay sonra bir söyleşide parmaklarımın çalışmadığım söylemiştim ve Leonard Feather yayınlamıştı o söyleşiyi. O zamana kadar kimsenin haberi olmamıştı. Söyleşi yayınlandığında Avrupa turnemizi tamamlamıştık.

Geriye baktığım zaman o turnede en büyük problem Cicely ve Avrupa'nın her yerine peşimizden gelen arkadaşı olmuşlardı. "Bana şunu getir", "bana şunu al" gibi prima donnalıklar yapıp canımı sıkmışlardı. Deliler gibi kıyafet satın alıyorlardı. Ben ve grup elemanları adam başına iki bavulla seyahat ediyorduk. Cicely ve arkadaşının on sekiz bavulu ol-

muştu çok geçmeden. Olacak iş değildi. Grubun taşıma ekibi onların bavullarını da taşımak zorunda kalmıştı. Jim ve Chris çok bozulmuşlardı bu işe. Gecede 25.000 dolar kazanıyordum ve iyi para ödüyordum Jim'le Chris'e yaptıkları iş için. Ama Cicely ve arkadaşının onlara ettikleri eziyetin bedeli yoktu. Jim ve Chris, Cicely ve arkadaşını bana şikayet ettikleri takdirde ikisini de uçuracağımı düşünmüşlerdi herhalde. Uçururdum da belki; bilemiyorum.

Cicely yıldız bir oyuncu olduktan sonra kişiliği değişmişti. Her şeyi istiyor, çevresindeki insanlara değer vermiyordu. Benim de öyle bir ünüm olduğunu biliyorum ama ben sırf ünlü olduğum veya yapabileceğim için kimseye kötü davranmamışımdır. Cicely öyle davranmaya başlamıştı ünlendikten sonra. Eziyet ediyordu herkese. Teknik ekibe uşak muamelesi yapıyordu.

Cicely iyice sinir etmeye başlamıştı beni, Roma'ya gittiğimizde Jim'e kendim için ayrı bir oda istediğimi söyledim. Roma'da üç gün ayrı bir odada kaldım, Cicely nerde olduğumu bilmiyordu. Üçüncü gece konserden sonra odasına gittim ancak. Kaybolmadan önce, dinlenmeye ihtiyaç duyduğumu, konserden sonra ona katılacağımı söylemiştim zaten.

Paris'te Jim Rose'a beni eski sevgilim Juliette Greco'ya götürmesini söylediğimde de ayrılma noktasına gelmiştik Cicely ile. Juliette'le hâlâ arkadaşız ve ne zaman Paris'e gitsem onu görmeye çalışırım. Gidip görmüş, çalmadığım dönemde nasıl yaşadığımı anlatmıştım ona. Çok iyiydi onu tekrar görmek.

O Avrupa turnesinde resim yapmaya başlamıştım. Bir önceki yaz Cicely resim malzemeleri almıştı bana, ama kullanmamıştım pek. Bu yolculukta müzik düşünmediğim zamanlarda resim düşünmeye başlamıştım. Önceleri terapi niyeti ile başlamıştım çünkü sigarayı, içkiyi ve kokaini bırakmıştım, kendime yapacak bir şeyler bulmak zorundaydım.

Müziğe döndükten sonra daha önceden olacağını sezdi-

ğim bir şey duymaya başlamıştım. Giderek daha çok müzisyen gitarı ön plana çıkarıyorlardı çünkü gençler en çok bu aleti seviyorlardı. Ayrıca şarkı söyleyebiliyordunuz gitarla. Yeni müzisyenler daha çok elektrikli gitar, elektrikli piyano veya elektrikli bas çalıyorlardı. Veya şarkıcı olup popüler parçalar yazıyorlardı. Yetenekli genç siyahların gittikleri yön buydu ve kimse durduramazdı onları.

Caz çalan siyah müzisyen sayısı giderek azalıyordu ve nedeni açıktı, müzelik bir müzik olmaya başlamıştı caz. Müzisyenler ve eleştirmenler sorumluydu bundan. Kimse zamansız ölmeyi istemez, genç bir müzisyen caz-çalmayı seçince başına gelecek de bu olacaktı. Yirmi bir yaşında bir genç neden ölümü seçsin? En azından ben öyle bakıyordum olaya. Birinin genç kuşakları caza çekmesi gerekiyordu ve yoktu öyle biri görünürde. Artık caz gruplarını dinlemeye gitmiyordum, Bird'le beraberken çaldığımız cümleleri yinelemekten öte bir şey yapmıyorlardı. Biraz da Coltrane ve Ornette'in getirdiği kavramlardan istifade ediyorlardı. Sıkılıyordu insan. Bu müzisyenler eleştirmenlerin kurbanı olmuşlardı, çoğu çağdaş müzik dilini anlama çabası göstermeyecek kadar tembel olan eleştirmenlerin. Zor işti bu onlar için, her seferinde kötülemek kolaylarına gelmişti. Aptal ve duyarsız eleştirmenler benim kadar güçlü olup onlara "Siktirin!" diyememiş birçok müzisyenin müzik yaşamım mahvetmişlerdi.

Caz dünyası çok durgundu gerçi ama bazı iyi ve genç müzisyenler vardı yine de. Lester Bowie ve Marsalis Kardeşler, Wyton ve Branford gibi. Wynton trompet çalıyordu ve herkes onun son zamanların en iyi trompetçisi olduğundan söz ediyordu. Sanıyorum Art Blakey ile çalıyordu o sıralar. Brandford daha büyüktü Wynton'dan, o da Art Blakey'in grubunda saksofon çalıyordu. 1981 yılında duymuştum onlardan söz edildiğini. Bir zamanlar çok büyük bir trompetçi olacağını düşündüğüm Freddie Hubbard'a ne olduğunu bilmiyorum. Büyük trompetçiler terk etmişlerdi caz dünyasını. Lee Morgan

trafik kazasında ölmüş, Brooker Little da Clifford Brown gibi genç yaşta gitmişti. Woody Shaw elde edeceği üne kavuşamadan uyuşturucu dünyasımn karanlığında kaybolmuştu. Çok iyi çaldıklarını duyduğum ama hiç dinlemediğim Jon Faddis ile Mississippili Olu Dara vardı. Dizzy hâlâ müthiş çalıyordu ve bir de Hugh Masekela. Bir de Art Farmer, belki birkaç kişi daha.

Müzikte yeni gelişmelerin bazıları ilgimi çekiyordu, ama en çok ilgimi çeken beyazların yaptığı rock müzikti. Fusion müziğin bir kısmı iyiydi, Weather Report, Stanley Clarke ve başkalarının yaptığı şeyler. Yeni bir müziğe yer olduğunu düşünüyordum yine de. Rap müziğin getirdiği şeylerin ileriye dönük bir potansiyeli olduğunu düşünüyordum mesela, ama benim alanımın dışındaydı rap. Bir de Prince'in müziği vardı, yeni yeni dinlemeye başlamıştım Prince'i. 1982 Avrupa turnesi sırasında duyduğum en heyecan verici müzik onunkiydi. İşte farklı bir şeyler yapan biri demiştim kendi kendime, ona dikkat etmeye başlamıştım.

1982 ilkbaharında Amerika'ya dönmüş, sonra da Amerika, Kanada turnesine çıkmıştık o yaz. Çalınayı sürdürdükçe tekniğimin ve tonumun geri geldiğini hissediyordum. Umduğumdan iyi gidiyordu her şey. Küçük bir tatil yapıp Peru'ya bile gitmiştim Cicely ile. Cicely, Lama'da yapılan bir güzellik yarışmasına jüri olarak davetliydi. Orda kaldığım birkaç gün bol bol yüzüp dinlenmiş, deniz mahsulleri ile beslenmiştim. Eski halime dönmeye başlamıştım ama saçlarım geriye gelmeyecekti ve fena halde canımı sıkıyordu bu.

We Want Miles albümünden parçalar çalıyorduk daha çok, 1981 turnesinde canlı kaydedilmişti o albüm. 1982 yazında çıkmıştı *We Want Miles* ve 1982 sonbaharında grubu stüdyoya sokup *Star People* albümüne başlamıştım. "Come and Get It" o zaman kaydedilmişti. Açılış parçamızdı konserlerde. "Star on Cicely" diye bir parça yazmıştım o albüm için, Gil Evans düzenlemişti parçayı. Albümün adını aldığı "Star Peop-

le" uzun bir blues'du, orda çaldığım sololarda iyi kaptırmıştım.

Star People'ın son parçalarını kaydederden John Scofield katılmıştı bize, gruba dahil etmiştim onu. Barry Finnerty ayrılmıştı bir süre önce. John Scofield'ın çalışındaki satır aralarını seviyordum. Saksofoncum Bill Evans önermişti onu bana, Mike Stern'i de o önermişti. İki farklı tarzda çalan gitarist iyi bir gerilim yaratacaktı. Mike'ın, John'a dikkat ederse ekonomik çalma konusunda bir şeyler öğrenebileceğini de düşünmüştüm. *Star People* albümündeki "It Gets Better" parçasında John solist olarak, Mike ise geride çalmıştı. Bir blues parçaydı o da. John Scofield bize katıldıktan sonra daha çok blues çalmaya başlamıştım çünkü Mike rock ağırlıklı bir gitaristti. Oysa John blues seviyordu, dozunda bir caz duygusu da vardı, onunla blues çalarken rahattım.

John gruba katılırken Marcus Miller ayrılıyordu, çok üzmüştü bu beni. Uzun zamandan beri onun kadar iyi bir basçım olmamıştı. Artı, grubu birarada tutan matrak orospu çocuğunun biriydi. Onunla beraber olmaktan haz duyardınız, müziğe çok bağlıydı ayrıca. Dört–beş alet çalardı orospu çocuğu; gitar, bas, saksofon ve birkaç şey daha. Amerika'nın en iyi stüdyo müzisyenlerinden biri olarak çok revaçtaydı Marcus; herkes plaklarında onun çalmasını istiyordu. Ayrıca müzik yazıyor, yapımcılık yapıyordu. Benimle çalması para kaybı demekti onun için. (Daha sonra bana katıldı ama.)

Marcus, Tom Barney adında birini önermişti, birkaç ay bize takılıp *Star People*'ın birkaç parçasında çalmıştı Tom. Sonra yeğenim Vincent'ın tavsiye ettiği Chicago'lu Darryl Jones'u aldım gruba. On dokuz yaşındaydı Darryl o sırada. Mayıs 1983'te New York'a gelmişti Darryl, evimde tanımıştım onu. Biraz çalacağımızı söylemiştim ona, çalışını sevmezsem bunun onun çalamadığı anlamına gelmeyeceğini de ilave etmiştim. Plaklarımdan birini pikaba yerleştirip beraber çalmasını söyledim. Daha sonra si bemol blues çalmasını istedim.

Biraz çaldı ama sonra kesti çalmayı. Bir daha sormuştum, "Si bemol blues çalabilir misin?" diye. Daha önce çaldığından daha yavaş çalmaya başladı bu kez de. Daha da yavaş çalmasını söyledim, daha da yavaş çalmaya başladı. Vincent'le odama gidip ona orospu çocuğunun gerçekten çalabildiğini ve işe aldığımı söyledim. Vincent dışarı çıkıp bunu Darrly'a söylemişti ama Darryl benden duymak istiyordu. Dışarı çıkıp omzuna bir yumruk çaktım ve işi aldığını söyledim.

O sıralarda menajerimi değiştirmiştim. Bir tartışmadan sonra kovmuştum Mark Rothbaum'u. Cicely'nin önerisi ile Philadelphia'lı bazı Yahudilerle anlaştım. Lester ve Jerry Blank kardeşler ve Lester'ın onlarla çalışan oğlu Bob. Mark Rothbaum ile çalışmaktan zevk almıştım oysa. 1982'de Cicely ile beni Las Vegas'a, Willie Nelson'ın çiftliğine götürüp Willie ve karısı Connie ile tanıştırmıştı. Willie, Emilylou Harris, Kris Kristofferson ve birçok başka yıldızın menajeriydi Mark. İyi vakit geçirmiştik Las Vegas'ta. Willie Nelson'la iyice yakınlaşmıştım. Benimle samimi ve rahattı. Şarkı söyleme tarzına hayranlık duymuşumdur hep. O tanışmadan sonra birkaç kez gelip beni dinlemişti Willie, Colorado'da çalıyorduk sanıyorum.

1983 ilkbaharında Avrupa'ya götürdüm grubu tekrar. Teknik ekibin temel direklerinden Chris Murphy, Cicely'ye tahammül edemediği için Torino'da bizden ayrılmıştı. Blank kardeşler menajerliğimi aldıktan sonra kemer sıkma politikaları ile herkesin canını sıkmışlardı. Bir turneyi gerektiği gibi organize etmek için nakit paraya ihtiyaç vardır, oysa onlar kısıyorlardı parayı. Onlarla çalışmanın büyük bir hata olduğunu o zaman anlamıştım. Blank kardeşler kötü çıkmışlardı, iş ayarlayamıyorlardı bize.

Bütün bu dönem boyunca Batı 315. Sokak'taki evimde yaşıyorduk Cicely ile, Batı 77. Sokak'taki evim Cicely'nin isteğine göre yenileniyordu. Sonra California'ya, Malibu'ya geçtik, Cicely'nin sahildeki evine. Büyük para harcamıştım 77.

Sokak'taki evimi Cicely'nin istediği şekle sokmak için ama Blank kardeşlerin baskısı ile satmak zorunda kaldım o evi. Aslında Cicely orda yeni bir başlangıç yapmak, ondan önce o evde benimle yaşamış kadınları aklından silmek için istemişti evin değişmesini. Evimin o şekilde parçalanması fena halde canımı sıkmıştı bir süre.

Çaldığımız müzik beni heyecanlandırıyordu hiç olmazsa. Çocuklar o kadar iyi çalıyorlardı ki, onlarla beraber olmak bir zevkti. Onlarla tek problemim, çaldığımız müziği kötüleyen eleştirmenlere kulak asmalarıydı. Genç müzisyenlerdi hepsi, ünlenmek istiyorlar, herkesin çok sevdiği biri ile çaldıklarım düşünüyorlardı. Eleştirmenlerin çaldığımız her şeyi göklere çıkarmasını bekliyorlardı. Ama öyle yapmıyorlardı eleştirmenler ve bu onları rahatsız ediyordu. Eleştirmenlerin beni çok sevmediklerini hatırlatmam gerekmişti onlara.

Eleştirmenlerin aynı şeyi, çaldığı o müthiş müziği çalmaya başladığında Bird'e de yaptıklarını, benimle çaldıkları dönemde Philly Joe ve Coltrane'i de kötülediklerini söyledim onlara. O zaman onlara kulak asmamıştım ve bundan sonra da asmayacaktım. Bu konuşmadan sonra iyice yakınlaşmıştık birbirimize ve eleştirmenlere kulak asmadık.

Belli bir bakışımla iletişim kuruyordum grubumla. O bakış onlara şimdiye kadar çaldıklarından farklı, yeni bir şeyler çalmayı hatırlatırdı. Bir süre sonra nefis müzik yapmaya başlamıştık. Grubumda çalan herkesin çalışını dinliyordum. Sürekli dinlerim ve en ufak bir pürüz varsa anında hissedip düzeltmeye çalışırım, çalma esnasında. Sırtımı izleyenlere döndüğümde yaptığım budur – ben çalarken insanlarla konuşmakla filan uğraşamam çünkü müzik yapıyorum orda, müziğim zaten konuşuyor onlarla. Dinleyici iyi ve bilinçli ise müziğin gerçekleşip gerçekleşmediğini hisseder. Gerçekleşiyorsa her şeyi kendi akışına bırakıp tadını çıkarırsın.

Al Foster grup elemanlarının içinde en kıdemli, dolayısıyla bana en yakın olanıydı. Gerçekten spritüel bir insandı,

kolaydı onunla beraber olmak. Müzikten ayrı kaldığım yerlerde neler olup bittiğini Al'dan öğrenmiştim hep. Hemen hemen her gün konuşurdum onunla. O dönemde en güvendiğini insanlardan biriydi. İyi tanımadığım insanlarla beraber olmak zor gelmiştir bana, insanlara güven duymam uzun zaman alır. Belki de St. Louis'de büyüdüğüm için böyledir bu. Doğu St. Louis'de insanlar çok çabuk yakınlaşmazlar. Sizinle beraberken konuşup gülmeleri bir maskedir aslında, incelerler insanı. Kasaba zihniyeti ile ilgili bir şey bu sanıyorum. Kasaba insanları şüpheci olurlar, ne kadar değişmiş olursam olayım, ben de öyleyimdir. Genellikle en iyi dostlarım grubumda çalan müzisyenler olmuştur, yeni grubunı için de geçerliydi bu. Yeni grubumda Darryl Jones ve Bill Evans'tan hoşlanıyordum (ve ayrılana dek Marcus Miller'dan). John Scofield'e de yakınlık duyuyordum, gruptan çıkarınama rağmen Mike Stern'e de. Yakındık hepimiz: eleştirmenlere karşı birliktik.

We Want Miles 1982 yılı Grammy ödülünü (ödül 1983'te verildi) aldı ve *Jazz Forum* aynı yıl beni yılın cazcısı seçti. O yıl Japonya, Amerika ve Kanada'da çaldık. 1983 sonbaharında *Decoy* için stüdyoya girdik. Soprano saksofonda Branford Marsalis ile grubun sesine uzun zamandır ilave etmek istediğim synthesizer'da Robert Irving de katılmıştı bize. Gil Evans bazı düzenlemeler yapmıştı o albümde. Branford'u grubuma da katmak istedim ama kardeşi Wynton ile çalıyordu, katılamadı. Branford'u ilk kez St. Louis'de aynı kulüpte çaldığımız bir gece dinlemiştim. Herbie Hancock, Wynton, Tony Williams ve Ron Carter ile beraber çalıyordu sanıyorum. Sevmiştim çalışını, benimle plak yapmasını teklif etmiştim.

1983 sonbaharında birkaç konser vermek için Avrupa'ya gittik. Çok özel bir turne oldu benim için, herkes beni görmekten mutluluk duydu, müziğimizi de çok sevdiler. Özellikle Varşova konserini anımsıyorum. Gümrükten geçecek vaktimiz bile yoktu, geç kalmıştık. Transit geçmiştik gümrükten.

Herkes "We Want Miles" düğmeleri takmıştı. Sovyetler Birliği lideri Yuri Andropov Varşova'da istediğim her yere götürülmem için özel limuzinini tahsis etmişti bana. Müziğimi çok sevdiğini, tüm zamanların en büyük müzisyenlerinden biri olduğumu düşündüğünü söylemişlerdi. Konserime gelmeyi arzulamıştı ama çok hastaydı. Konserimin başarılı olmasını dileyip gelemediği için üzüldüğünü iletmişti bana. En iyi otele yerleştirmişlerdi beni, kral muamelesi yapmışlardı. Konserden sonra insanlar ayakta alkışlayıp 100 yaşıma kadar yaşamamı temenni eden bir şarkı söylemişlerdi bir ağızdan. Başka türlüydü o gece moruk!

On Sekizinci Bölüm

Amerika'ya döndüğümde Cicely ve Colombia ileri gelenleri Kasım 1938'de, Radio City Music Hall'de "Miles Ahead: Amerikan Müzik Efsanesine Bir Katkı" adını verdikleri bir gece tertiplemişlerdi Siyah Müzik Sendikasıyla ortaklaşa. Sunuculuğunu Bill Cosby üstlenmişti, müzisyen doluydu orası: Herbie Hancock, J.J. Johnson, Ron Carter, George Benson, Jackie McLean, Tony Williams, Philly Joe Jones ve bir sürü başka müzisyen. Quincy Jones liderliğinde bir yıldızlar orkestrası *Porgy and Bess* ile *Sketches of Spain*'den bölümler çalmıştı. Fisk Ünivesitesi rektörü tarafından orda bana müzik doktoru unvanı verildi.

O ana kadar her şeyiyi gitmişti, eğleniyordum. Sonra konuşmamı istediler benden, tek söyleyebildiğim, "Teşekkür ederim," oldu. Bazıları müteşekkir olmayı bilmediğimi düşünüp kızdılar bu yüzden bana ama doğru değildi bu, müteşekkirdim. Ama uzun konuşmalar yapabilecek biri değilim ben, yapımda yok. Gerçekten hissettiğim şeyi söylemiştim, yürekten. Benden konuşmamı istemelerinden önce yarım saat kadar grubumla çalmıştım. Eski müzisyenlerin bazıları ile çalmamı da istemişlerdi ama yapamamıştım çünkü geçmişe dönmeye inanmam. Harikulade bir gece olmuştu, beni bu şekilde onurlandırmalarından mutluluk duymuştum. Ama hemen ardından hastalandım, yeni bir kalça ameliyatı için hastaneye yatmak zorunda kaldım. Sonra da zatürree oldum. Altı ay kadar ayrılmak zorunda kalmıştım müzikten.

İyileştikten sonra konserlere çıkmayı sürdürdük. *Decoy*

yılın albümü kategorisinde bir Grammy ödülü aldı. Al Foster bir süre için gruptan ayrılmıştı, çünkü ondan istediğim davulu çalamıyordu. Rock tarzından hiç haz etmemiştir Al. Funky çalmasını söyleyip duruyordum ona ama dinlemiyordu beni. Yeğenim Vincent'ı aldım ben de sonunda onun yerine. Vincent o tür müziği seviyordu zaten. Foster'ın gruptan ayrılması çok üzmüştü beni, çünkü çok yakındık ama müzik her şeyden önce geliyordu. Bir sonraki plağım *You're Under Arrest*'de ikisi de çaldı. 1985 yılında yapmıştık o plağı. O plaktan sonra Al gruptan tamamen koptu ve Vincent iki yıl davulcum oldu.

Kasım 1984'te müziğe katkılarımdan dolayı Sonning Müzik Ödülü'ne layık görüldüm. Danimarka'da verilen bir ödüldü bu ve bu ödülü alan ilk siyah ben olacaktım. Genellikle klasik müzisyenlere veriliyordu bu ödül. Daha önce bu ödüle layık görülenler arasında Leonard Bernstein, Aaron Copland ve Isaac Stern vardı. Şeref duydum, mutlu oldum bu ödülü bana verdikleri için. Danimarka'nın önde gelen müzisyenleri ile bir plak yapmamı önerdiler. 1985 Şubatında tekrar Danimarka'ya gidip büyük bir orkestra ile çaldım. Çaldığımız müziğin tümü Danimarkalı besteci Palle Mikkelborg'a aitti. Orkestraya elektronik aletler ve synthesizer da ilave edilmişti. Davulda belli bir ses elde edebilmek için yeğenim Vincent'ı da yanıma almıştım. O albümde bizimle beraber çaldı. John McLaughlin gitar, Marilyn Mazur perküsyon çalmışlardı ayrıca. Colombia çıkarmalıydı o albümü ama onlar bunu yapmayınca kendi çabamla çıkarmak zorunda kaldım. Albümün adı *Aura* idi.

O olay Colombia ile ilişkimin sona ermesine neden oldu. O ve George Butler'ın Wynton Marsalis'e bana davrandığından farklı davranması. Wynton'ı ilk tanıdığımda bayağı sevmiştim. Çok iyi bir gençtir hâlâ ama kafası biraz karışık. Trompette çok iyi bir tekniği olduğunu ve klasik müzikte süper bir trompetçi olduğunu biliyorum. Ama iyi caz çalabil-

mek için daha fazlasına gereksinim vardır. Sadece yaşayarak elde edebileceğiniz duygular, tecrübe. Öyle bir eksikliği olduğunu düşündüm hep. Ama onu asla kıskanmadım. Oğlum olacak yaştaydı, hak ettiği yere gelmesini elbette istiyordum.

Ama ünlendikçe benim hakkımda kötü şeyler söylemeye başlamıştı. Saygı duyduğum, beni etkileyen müzisyenler hakkında benim asla söylemeyeceğim türden şeyler. Sevmediğim müzisyenler hakkında ve onlara karşı çok şey söylemişimdir ama beni, benim Wynton'ı etkilediğim kadar etkilemiş müzisyenler hakkında konuşmadım. Basında bana saldırmaya başlayınca önce şaşırmış, sonra çok kızmıştım.

George Butler ikimizin de yapımcısıydı ve ben Wynton'ın müziğine ağırlık verip beni ihmal ettiğini düşünüyordum. George klasik müzik sever, Wynton'ı o tür müzik çalması için gazlıyordu. Wynton klasik müzik çaldığı için bol bol çalıyor, iyi para götürüyor, hem klasik hem de caz dalında ödülleri topluyordu. Bu yüzden Wynton'ı kıskandığımı düşünenler vardı. Kıskanmıyordum. Söylediği kadar iyi çalmadığını düşünüyordum sadece.

Basın ikimizi karşı karşıya getirmek için elinden geleni yapıyordu. Beni Wynton ile kıyaslıyorlardı. Chuck Mangione gibi beyaz bir trompetçi ile kıyaslamıyorlardı mesela. Richard Pryor, Eddie Murphy ve Bill Cosby'yi birbirleri ile kıyasladıkları gibi. Robin Williams veya bir başka beyaz komedyenle kıyaslayamazlardı onları. Bill Cosby televizyon show'uyla tüm ödülleri topladığında salonda iğne atsan duyulurdu, çünkü diğer kanalların hepsi reddetmişti onu daha önce. Biliyorum, çünkü Cicely ile ordaydım. Beyazlar siyahların Tom Amca'lık yapıp ortalıkta dolanmalarını isterlerdi. Veya siyahların birbirleri ile dalaşmalarını, Wynton ve benim örneğimde olduğu gibi.

Beyazlar Wynton'ı klasik çalışından ötürü göklere çıkarıyorlardı; pekâlâ kabul, varsın çıkarsınlar. Ama sonra gelip onu Dizzy ve benim üstümde bir caz trompetçisi ilan ediyor-

lardı. Wynton, Dizzy ile benim yaptıklarımızın ve yapacaklarımızın kıyısından bile geçemeyeceğini aslında biliyordu. İşin kötü yanı Wynton'ın bu sözlere kanıp söylenenlere kendisinin de inanmaya başlamasıydı. Bu şekilde devam ederse mahvederler onu. Çalmak istediği müziği çaldığı için kendi kardeşini bile eleştirdi. Branford'un nasıl çaldığını bilirsin, Wynton'ın oyuna geldiği apaçık.

Eski ve ölü bir Avrupa müziği çaldırıyorlardı Wynton'a. Siyah Amerikalı bestecilerin eserlerini neden çalmıyordu? Plak şirketleri siyahlarla klasik müzik yapmayı gerçekten istiyorlarsa neden siyah bestecilerin eserlerini seçmiyorlardı o eski ve yorgun müzik yerine? O müziğin iyi olmadığını söylemek istemiyorum ama defalarca çalınmıştı. Wynton onların ölü müziğini çalıyor, herkes yapabilir bunu. Tek yapman gereken şey çalışmaktır, tekrar tekrar. Öyle bir müzik çalmak için kılını bile kıpırdatmayacağını söylemiştim ona, o yorgun müziği çalacak onun gibi birini bulduklarından mutlu olmalıydılar.

Wynton eleştirmenlerin ve yapımcıların bana ve benden öncekilere yaptıklarından bir ders almalıydı, bir yanlış nota çalmanı, seni yerden yere vuracak bir fırsat yakalamayı nasıl beklediklerinden. Wynton onların müziğini çalmak için kendi müziğini ihmal ediyor, oysa bunu yapacak kadar çok zamanıyok, çünkü çok çalışması, doğaçlamayı öğrenmesi gerek. Bizim müziğimize Avrupa klasik müziği kadar saygı duyulmamasını anlamıyorum. Beethoven uzun zaman önce öldü ama hâlâ onun hakkında konuşuluyor, onu öğretiyorlar, müziğini çalıyorlar. Peki, neden Bird'den, Trane'den, Monk'tan, Count'tan, Fletcher Henderson veya Louis Armstrong'dan söz etmiyorlar? *Onların* müziği de klasik. Hepimiz Amerikalıyız artık, beyazlar eninde sonunda siyahların yaptığı büyük işleri kabullenmek zorundalar.

Bizim bazı şeyleri farklı yaptığımızı da... Bizim müziğimiz cuma ve cumartesi günleri farklıdır. Yediklerimiz farklı-

dır. Siyahlar oturup Billy Graham veya diğer zavallı vaizleri dinlemezler, Ronald Reagan gibi konuşur hepsi. Bize hitap etmez bu tür şeyler, Wynton'a da etmez. Ama tavlamışlardı onu, iyi bir şey yaptığına inandırmışlardı. Ama iyi değildi yaptığı, en azından bana göre iyi değildi.

1984 sonlarında *You're Under Arrest* albümünün kayıtlarına başlayıp 1985 ortalarında bitirmiştim. Bu resmi olarak Colombia için yaptığım son plaktı. Bu arada Bob Berg saksofonda Bill Evans'ın yerini almıştı. Yeğenim Vincent de Al Foster'ın yerine çalmıştı. Sting şarkı söylemişti. Darryl Jones, Sting'le kayıt yapıyordu, onu getirmek istediğini söyleyince kabul etmiştim. Fransız polisinin sesini Sting yapar o albümde. İyi biridir Sting ama o sırada grubuna bir başçı aradığını ve Darryl'ın peşinde olduğunu bilmiyordum.

You're Under Arrest dünyanın her yerinde siyahların polislerden çektikleri üstüne yapılmış bir albümdü. Ben California civarında ne zaman araba sürsem yapışırlar bana mesela. O plağı yaptığım sırada altımda 60.000 dolarlık sarı bir Ferrari vardı ve hiç hoşlarına gitmiyordu bu. Artı, benden hoşlanmıyorlardı, Malibu'da okyanus kıyısında bir evde yaşıyordum. *You're Under Arrest*'in temel fikri buydu. Politik olarak dışarıda tutulmak. Nükleer bir kıyametin tehdidi altında yaşamak. Yaşamımızdaki en büyük orospu çocuğudur nükleer tehdit. Bir de çevre kirliliği: kirli göller, kirli toprak, kirli ağaçlar, balıklar, kuşlar, her şey.

Orospu çocukları öyle aç gözlüler ki, her şeyi kirletiyorlar. Bunu yapan beyazlardan söz ediyorum. Dünyanın her yerinde yapıyorlar bunu. Ozon tabakasını deldiler, herkesi bomba atmakla tehdit ediyorlar, başkalarının toprağını gasp etmekte akılları fikirleri, ordular inşa ediyorlar. Yaptıkları utanç verici, acıklı ve korkunç, yıllardır yapıyorlar bunu, herkese. Bu yüzden "Then There Were None" adlı parçada synthesizer bir nükleer patlamada duyabilecek sesleri çalar. Alev sesi, uğuldayan rüzgar sesi. Sonra da benim yalnız trompetim

duyulur, ağlayan bir bebeğin veya patlamadan sağ çıkmış bir adamın sesidir trompetim. Yas çanlarının nedeni de budur. Ölüler için çalar o çanlar. Geriye doğru saydırmıştım o plağın sonunda, "5,4,3,2..." Sonra da sesim duyulur, "Ron *diğer* düğmeye basmanı istemiştim.

You're Under Arrest iyi satmıştı: birkaç hafta içinde 100.000'den fazla. Ama Colombia'da olanlar hoşuma gitmiyordu. Warner Bros, bana teklifte bulununca menajerim David Franklin'e işi bitirmesini söyledim. David, Cicely'nin menajeriydi, onu bana Cicely önermişti. Siyah bir menajerim olması gerektiğine karar vermiştim zaten. Ama David, Warner Bros'a fazla ödün verip çuvalladı. Bestelerimin yayın hakkını onlara vermişti mesela. Bu yüzden yeni albümlerimin çoğunda kendi parçalarımı göremezsiniz, çünkü onların telifi Warner Bros'a gidiyordu. O madde değişene kadar benim albümlerimde başkalarının bestelerini görmeye devam edeceksiniz.

1984–86 arasında dünyanın çeşitli yerlerinde konserler verdim. Ama daha önce gördüğüm yerlerde çalmak yeni bir şey değildi benim için, fazla heyecan duymuyorum. Seyahat rutinleşiyor bir süre sonra, önemli olan müziktir, müziktir sizi iten. Eğer müzik iyiyse her şey daha kolay baş edebilir bir hal alır, daha iyi görünür her şey. Ama müzik iyi değilse iş zorlaşır, turneler sıkıcı ve yorucu olmaya başlar. Ama alışığım ben. Aslında resimle ilgilenmeye başladığımdan beri zamanımın büyük kısmını seyahat edip müzelere, sanatçıların stüdyolarına giderek geçiriyor, değişik işler satın alıyorum. Benim için yeni bir şey bu ve çok seviyorum dünyanın her yerinden sanat parçaları alabilecek paraya sahip olmayı. İyi bir koleksiyon oluşturuyorum, Malibu'daki evimle New York'taki evime pay ediyorum onları.

Giderek daha çok çiziyor, daha çok boyuyorum: evde olduğum zaman günde birkaç saat resimle meşgul oluyorum. Turnedeyken de öyle. Beni dinlendiriyor resim yapmak, yu-

muşatıyor. Hayal gücümden çıkan resmi görmeyi de çok seviyorum. Terapi gibi benim için resim yapmak. Müziğime karşı nasıl tutkuluysam resme karşı da tutkuluyum. Müzik yapmadığım zaman beynimin olumlu çalışmasını sağlıyor. Tutkulu bir yapım var. İyi bir film seyretmeyi severim mesela, çok film seyrederim.

Fazla kitap okumam, hiçbir zaman da okumadım, vakit bulamadım. Ama elime geçen bütün dergi ve gazeteleri okurum. Onlardan bilgilenirim genellikle. Televizyon da seyrederim çok, CNN'in haber programlarını izlemeyi severim. Ama okumaya gelince biraz şüpheciyim. Çok az yazara güven duymuşumdur, çoğu dürüstlükten o kadar uzak ki, özellikle gazeteciler... Çoğu beyazdır bunların. Bazı şairleri ve romancıları seviyorum. Siyah şiiri seviyorum özellikle – Last Poets, LeRoi Jones, Amiri Baraka. 1960'ların şiiridir bu. O şiirde söylenenler doğrudur. Buna inanmayan çok insan tanıyorum –siyah ve beyaz– o zaman inanmamışlardı ve hâlâ inanmıyorlar, ama doğruydu. Bu ülkede olup bitenlerin biraz farkında olan herkes kabul eder bunu.

Japonya seyahatlerimden birini ammsıyorum–1985'ti sanıyorum– Alaska'ya uçarken hastalanmıştım, çünkü Fransa'da yememem gereken bir sürü pasta ve şekerleme yemiştim. İyi pastaya deli olurum ve Fransızlar en iyisini yaparlar bence. Fransa'da bir konser vermiştim ve Japonya'ya uçuyorduk. Yanıma bir kutu Fransız pastası almış, uçakta da atıştırmıştım. Şeker hastasıyım ben ve bunu yapmamam gerektiğini biliyordum, ama tutamam kendimi bazen. Alaska'da Anchorage'da durmuştuk ve ben şeker komasına girmek üzereydim. Şeker komasının belirtileri enerji düşüklüğü ve uyku halidir. Eroin krizini andırır. Jim Rose beni bir hastaneye yetiştirmişti, sağlık durumumu iyi bilir, bir kartal gibi izliyordu beni. Japon Hava Yolları iyileşmeden beni uçağa kabul edemeyeceğini söylemişti.

Bayağı korkmuştum, o olaydan sonra her gün ensülin iğ-

nemi olurum. Ensülin iğnelerimin eroin için kullanıldığını düşünen gümrükçülerle sık sık başım belaya girmiştir. Bir keresinde kriz geçirmiştim Roma'da. Gümrük memurları iğnelerimle ilaçlarımı mesele etmişlerdi yine. Herkese küfür etmeye başlamıştım. Şeker ciddi bir hastalıktır, insanı öldürebilir, yediklerime dikkat etmek zorundayım. Yaşlandıkça daha tehlikeli bir hastalık olur şeker. Pankreas yıpranmaya başlar ve kanser olursun. Kol, bacak ve parmaklarının kan dolaşımı kesilir, zaten yavaştır kan dolaşımım. Bacaklarımın kan dolaşımı özellikle zayıftır, tahmin edebileceğin en ince bacaklara sahibim. Bir damar bulmak için her yerimi delmek zorunda kalırlardı. Bir keresinde Jim Rose, "Ayaklarım deneyin bakalım, ordan kan alabilirsiniz belki, demişti. Denediler ve o günden beri genellikle ayaklarımdan alırlar.

Her yerim yara izleri ile dolu moruk, yüzüm hariç. Yüzüm iyi durumda. Bazen aynaya bakar, "Güzel orospu çocuğusun Miles," derim kendi kendime. Gerçekten, iyi durumda yüzüm, gerdirmedim de. Ama her yerim yara izleri ile dolu, beni uzun süre tanıyan arkadaşlarım izlerimi onlara göstermekten haz duyduğumu söylerler. Duyarını belki de. Madalyalarını onlar benim, şeref madalyalarım, berbat durumların üstesinden gelip devam edişimin tarihçesini oluşturur onlar. Onlarla gururlanmamı anlayabiliyorum, olayların üstesinden gelecek azim ve ruha sahipsen başarılı olunabileceğinin kanıtlarıdırlar.

1985 yılında Cicely ile zamanımızın çoğunu Malibu'da, satın aldığım evde geçiriyorduk. Ev okyanusun kıyısındaydı ve bize ait özel plajımız vardı. Sıcak iklim kalçama iyi geliyordu, kaldı ki California'da daha çok dinlenebilirdim. New York kadar yorucu değildi yaşam orda. New York'ta olduğumuzda Cicely'nin Central Park'a bakan evinde kalıyorduk. Güzel bir evdi ama satmak zorunda kaldığım evimi özlüyordum.

1985 Cicely ile ilişkimizin bozulmaya başladığı yıldı. Birden olmamıştı, birikmiş birçok şey vardı. Beraberliğimizin ruhsal olarak da iyi gitmediğine dair işaretler almıştım.

Cicely ile evlenmemeliydik her şeyden önce, o şekilde hiç arzulamamıştım onu, cinsel olarak demek istiyorum. Dost olarak kalsaydık çok daha iyi ederdik. Ama kararlıydı Cicely, benimle evlenmek istemişti ve kafasına koyduğu şeyi yapar, sabırlı ve inatçı bir kadındır. Cicely'nin beni en çok rahatsız eden yanı yaşamımı kontrol etmeye çalışmasıydı; kimleri gördüğüme, eve kimlerin geleceğine karışırdı. Beni rahatsız eden bir başka şey ona aldığım hediyelere davranış biçimiydi. Sürekli hediye alırdım ona, bilezik, yüzük, saat, elbise. Ama değerli bir şey aldığımda onu geri götürüp paraya çevirdiğini öğrenmiştim. Başkalarının da onun bazı huylarından usanmış olduğunu görüyordum.

Bir gün Malibu'daki evimize bir posta paketi gelmişti. Paket Cicely içindi ve açtığımızda kanlı bir hançer çıktı içinden, kalakalmıştık ikimiz de. Beni korkutmuştu biraz, ona bunun ne anlama geldiğini sormuştum. Açıklama yapmadan tasalanmamamı, bunu halledeceğini söylemişti. Pakette bir de not vardı ama okutmamıştı notu bana, notta ne yazdığına dair en ufak bir ipucu bile vermemişti. Hâlâ hiçbir şey bilmiyorum, bugün bile esrarengiz bir olaydır o hançer benim için. Ama ne anlama gelirse gelsin iyi bir anlama gelmediği kesindi. O olaydan sonra bana açılmaması onun yanında kendimi tuhaf hissetmeme neden olmuştu.

Cicely özellikle yaşamımdaki bir kadını kıskanıyordu ama bir süre sonra o yaşamımın dışında kalmıştı. Benim yanımda olmak için birçok film teklifini geri çevirmesine rağmen. Cicely iki ayrı kişiliktir, bu kişiliklerin biri çok iyi, çok tatlıdır, diğeri ise çok problemli. Dilediği zaman kendi arkadaşlarını eve çağırır, ama benim arkadaşlarımı çağırmama bozulurdu. Ve tahammül edemediğim birkaç arkadaşı vardı. Bir keresinde bir arkadaşı ile ilgili olarak tartışmıştık ve şamarı çakmıştım suratına. Polisi arayıp bodruma inmiş, orda saklanmıştı. Polisler geldiğinde nerde olduğunu sormuşlardı bana. "Buralarda bir yerdedir, bodruma bakın, demiştim.

Polislerden biri bodruma inmiş, sonra yukarı çıkıp bana, "Miles, bir kadından başka kimse yok aşağıda ve kadın benimle konuşmuyor," demişti.

"Odur," dedim, "hayatının oyununu oynuyor." Sonra polis durumu anladığını söylemişti – kadın yaralı filan değildi. "Bir şeyi yok, bir tokat attım sadece, demiştim.

Polis, "Biliyorsun Miles, böyle bir telefon alınca araştırmak zorundayız," demişti.

"O beni mahzlese silahlarınızı kuşanıp gelir miydiniz?" diye sormuştum onlara.

Gülüp çıkmışlardı. Sonra aşağı inip Cicely'ye, "Arkadaşına bir daha bu eve gelmemesini söyle demedim mi sana? Bu işi sen yapmazsam ben yapacağım, arayacağım onu, demiştim. Telefona koşup arkadaşım aramış, "Miles artık seninle görüşmemi istemiyor," demişti. Ne olduğunu anlayamadan bir tokat daha atmıştım. Bir daha böyle bir numara çekmedi bana. Benim sadece arkadaşım olan beyaz bir kadın yüzünden iyice bozulmuştu ilişkimiz. 1984'te, New York'ta evimizin bulunduğu binanın asansöründe tanımıştım kadını, kalça ameliyatımdan ötürü koltuk değnekleri ile yürüyordum. Biraz sohbet edip dost olmuştuk. Buydu hepsi. Cicely kıskanmıştı onu. Bir gün güpegündüz kadının üstüne atlayıp onu dövmüştü. Kadının yanında yedi yaşında oğlu da vardı. Cicely kadınla beraber olduğumu düşünmüştü: kendini inandırmıştı buna. Ama olmamıştım.

Daha sonra, 1986'da New York, Beacon Theatre'da B.B. King ile verdiğim konser öncesinde Cicely ile tartışmıştık ve arkadan saldırıp peruğumu başımdan çekmişti. Bardağı taşıran son damla olmuştu bu. Beraber olmayı, beraber çıkmayı sürdürdük ama geriye baktığımda sonun başlangıcı olmuştu o hadise. Olaylar kontrolümün dışında gelişmeye başlamıştı. Cicely olduğunu tahmin ettiğim biri *National Enquirer* dergisini arayıp Cicely'nin dövdüğü o kadınla ilişkim olduğunu söylemişti. *Enquirer* kadını aramıştı ama kadın onlarla konuşma-

yı reddetmişti. Cicely *National Enquirer* dergisi muhabirlerinden biriymiş gibi kadım arayıp ağzından laf almaya çalışmıştı hatta. İyice abuk bir hal almaya başlamıştı o mesele. Cicely bir süre sonra Afrika'ya gitmişti film çevirmeye ama Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu Başkam olduğu için kalmıştı orda, kurak bölgeleri dolaşıyordu. Geri döndüğünde bir Rolls–Royce hediye ettim ona. Kapıya getirdiklerinde gözlerine inanamamıştı önce. Birinin ona bir şaka yaptığım sanmıştı.

Cicely bazı filmlerinde siyah hakları için mücadele eden karakterler oynamıştı. Öyle biri değildir oysa. Beyazlarla oturup konuşmaya, onların her konudaki öğütlerini dinlemeye bayılır. Etki altında kalır.

Bütün bu olanlardan sonra beni rahat bırakıp kendi hayatını yaşamasım söylemiştim ona. Birkaç kez görüştük ondan sonra, bir keresinde Sammy Davis Jr. ve karısı Altovise ile birlikteydik. Sammy, Las Vegas'ta çalıyordu, oraya gitmiştik o gece. İlk karım Frances de ordaydı o gece, merhaba demek için masamıza uğrayınca Cicely bunalıma girmişti. Hava çok gergindi. Frances her zamanki gibi harikuladeydi. Frances çok hassastır, elektriği hemen alır, sohbeti kısa kesip yanımızdan ayrılmıştı. Ertesi gece de görmüştüm Frances'i, Harry Belafonte konserinde. Konser sonrası Cicely ile evlerine gitmiştik ve Frances de ordaydı, samimiydi Belafonte'lerle. Son bir aydır Cicely'ye "Frances" diye hitap ettiğimi söylemiştim ona, Freudyen bir yamlsama. Doğruydu da. Frances'i seviyordum hâlâ. Ama ordaki herkes ona bunu söylediğimde bir tuhaf olmuştu.

Cicely ile yollarımız ayrılmıştı, bana çektirdiklerinden sonra umurumda bile değildi. Ayrıca geriye baktığımda Frances'in eski karılarımın en iyisi olduğu biliyorum, ondan ayrılmakla hata etmiştim. Şimdi biliyordum bunu. O eski deli günlerde beraber olduğum kadınların içinde en iyileri Frances ve Jackie Battle olmuşlardı. Ama Cicely için söyleyemem bunu,

bir şekilde hayatının kurtulmasına yardımcı olduğunu inkâr edemem. Ama bu ona hayatımı kontrol etme hakkını vermiyordu, bu olmuştu onun hatası.

1984 veya 1985'te (emin değilim hangi yıl olduğundan) Cicely ile birlikte bir partiye gitmiştik. Leontyne Prince oradaydı ve yanıma gelip bizimle konuşmaya başladı. Uzun zamandır görmemiştim Leontyne'ı ama onun hayranlarından biri olmuşumdur hep, tüm zamanların en iyi kadın opera şarkıcısıdır bence. Sesi ile çıkaramayacağı nota yoktur, Leontyne o kadar müthiştir ki, ürkütücüdür. Üstelik, piyano çalıp değişik dillerde bir sürü şarkı söyleyebiliyordu. Bir sanatçı olarak bayılıyordum ona. *Tosca*'da çok sevmiştim sesini, iki plak eskitmiştim, sürekli dinlemiştim o plağı bir ara. Ben *Tosca*'yı yapmam ama Leontyne'ın yorumuna bayılmıştım. Caz söylese nasıl bir şey olurdu diye düşünmüşümdür. Her müzisyen için bir esin kaynağı olurdu bence, siyah veya beyaz. Benim için öyle olduğunu biliyorum.

Neyse, bir süre konuştuktan sonra Cicely'ye dönüp, "Kız kapmışsın adamı, malı götürmüşsün, yıllardır peşindeyim o orospu çocuğunun!" dedi. Böyle rahat bir kadındır Leontyne. Aklından geçeni söyler. Çok severim bu huyunu çünkü ben de öyleyim. Leontyne böyle deyince Cicely gülümsemiş, ne diyeceğini bilememişti. Cicely malı götürmekten ne kast edildiğini bile anlamamıştı belki.

Darryl Jones 1985'de Sting'le *Dreams of the Blue Turtles* albümünü yaptıktan sonra gruptan ayrıldı. Sonra Paris'te yine Sting'le *Bring on the Night* filmini yapıp geri döndü, hem benimle hem de Sting'le çalmaya başlamıştı. 1985'te Avrupa turnesinde iken Darryl'a Sting'le benim konserim çakışacak olsa hangisini seçerdin diye sordum. Bilmediğini söyledi. Düşünsen iyi edersin dedim ona, yakında böyle bir durumla karşılaşması kaçınılmazdı çünkü. Darryl'in ayrılma nedenini anlayabiliyordum, çok daha fazla para verecekti ona Sting, benim verebileceğimden çok daha fazla. Bunun bir deja vu ol-

duğunu düşünmüştüm. Müzisyen olma mücadelesi verirken ben de yapmıştım aynı şeyleri. Şimdi bana yapılıyordu. 1985'te Tokyo'ya vardığımızda John Scofield bunun benimle son turnesi olacağım bildirmişti zaten, şimdi de Darryl'ın ayrılması gündemdeydi. Tokyo'nun şehir merkezindeki otelime yürüyordum bir gece ve walkmen kulaklığımın teki yere sürtüyordu, Darryl fark etmişti. "Hey Reis, kulaklık yere sürtüyor!" demişti. Müzisyenler Reis diye çağırırlardı beni genellikle.

Kulaklıkları kulağımdan çıkarıp ona dönmüş, "Sana ne? Bizimle değilsin artık, seni neden ilgilendiriyor? Git yeni liderine anlat bunları, Sting'e!" demiştim. Darryl'ın ayrılacak olması canımı sıknuştı, çalışını seviyordum çünkü. Ama biliyordum Sting'e gideceğini. Kemiklerimde hissetmiştim bunu. Söylediklerimin onu yaraladığını görmüştüm, yüzündeki acıyı. Oğlum gibiydi, yeğenim Vincent'ın çok iyi arkadaşıydı. Sting'le çalmak için beni terk etmesi de beni yaralamıştı. Parasal ve entelektüel açıdan anlayabiliyordum onu. Ama o anda duygusal davrannıştım, acı çekiyordum. Daha sonra odama gelmişti ve konuşmuştuk, kafasının nerde olduğunu anlamıştım. Ayrılmak için kalktığında, "Hey, Darryl, anlıyorum seni! Tanrı seninle olsun; çünkü seni ve çalışım seviyorum, demiştim.

Cicely ile ilişkimizi tamamen parçalanmadan önce benim için 60. yıldönümü partisi tertiplemişti Mayıs 1986'da. California'da Marina del Ray'de bir yatta verilmişti partiyi ve bir sürpriz partiydi. Yata gidip ordaki insanları görünceye dek hiçbir bilgim olmamıştı: Quincy Jones, Eddie Murphy, Camille Cosby, Whoopie Goldberg, Herbie Hancock, Herb Albert, Billy Dee Williams ve karısı, Roscoe Lee Browne, Leonard Feather, Monte Kay, Roxie Roker, Lola Falana, Sammy Davis'in karısı Altovise, Los Angeles Valisi Tom Bradley, St. Louis kökenli Californialı politikacı Maxine Waters. Menajerim David Franklin de ordaydı, aralarında War-

ner Bros'un yönetim kurulu başkanı Mo Ostin'in de olduğu bir sürü insan daha. Kardeşim, ablam ve kızım Cheryl de ordaydılar.

O partinin benim için en heyecan verici yanı Cicely'nin bana annem, babam ve büyükbabamın Artis Lane adlı bir ressam tarafından yapılmış bir resmini hediye etmesi olmuştu. Çok duygulandırmıştı bu beni, bir süre yakınlaşmıştım ona tekrar. Cicely'nin öyle bir resim yaptırması çok düşünceli bir davranıştı, çünkü ailemin hiç resmi yoktu bende. O davranışının anısını özenle saklayacağım hep. Ve bir sürpriz parti olmuştu. *Jet* dergisi beş sayfalık bir yazı hazırlamıştı o parti üstüne; fotoğraflar filan. Harika bir partiydi, orda olmaktan ve herkesin eğlendiğini görmekten mutluluk duymuştum. O parti Cicely ile beni bir süre daha beraber tutan nedenlerden biri olmuştu sanıyorum.

1986'da Warner Bros ile ilk plağımı yaptım, *Tutu,* Nobel Barış Ödülü'nü alan Bishop Desmond Tutu'ya ithafen. O albümdeki "Full Nelson" adlı parça da Nelson Mandela için yazılmıştı. Önce *Perfect Way* koyacaktık albümün adını ama Warner'daki yeni yapımcım Tommy LiPuma sevmemişti başlığı, *Tutu*'yu önermişlerdi ve duyar duymaz tamam demiştim, bu olur. Marcus Miller'la en kapsamlı çalışmam olmuştu o albüm. Piyanist George Duke'ün bana yollamış olduğu bazı müziklerle başlar o albüm. O müzikleri kullanmamıştık o albümde gerçi ama Marcus Miller kaseti dinlemiş ve ordan esinlenerek bir şeyler yazmıştı. Sonra yazmaya devam etmesini istedim Marcus'tan. Biraz daha yazdı ama sevmemiştim son yazdıklarını. Bir süre askıda kalmış, sonra ikimizin de sevdiği bir şeyler çıkmıştı ortaya.

Tutu'yu kaydetmek için stüdyoya girdiğimizde önceden tasarlanmış bir müzik yoktu kafamızda. Her parçanın hangi gamda çalınacağını belirlemiştik sadece. *Tutu* müziğinin büyük kısmını Marcus yazmıştı ama ne istediğimi detaylı olarak anlatmıştım ona. Zaten çok fazla anlatmam gerekmezdi Mar-

cus'a, ne sevdiğimi bilirdi. Önceden müziği kaydediyordu, ben stüdyoya gidip hazırladığı müziğin üstüne çalıyordum. Tommy LiPuma ile sabahlara kadar oturup müziği hazırlardı ve ben gidip trompetimin sesini katardım müziğe. Önce davul, sonra bas davul ve birkaç ritm ilave edip en son klavyeyi kaydediyorlardı.

Sonra Jason Miles adında birini getirdi Marcus stüdyoya. Synthesizer programlamada dahiydi Jason. Müzikle çalışmaya başlanmış ve albüm gelişmişti. Bir grup çalışması olmuştu o albüm. Düzenlemelerin çoğunu George Duke yapmıştı. Sonra diğer müzisyenleri çağırmıştık, synthesizer'da Adam Holzman, perküsyonda Steve Reid, davul ve perküsyonda Omar Hakim, yine synthesizer'da Bernard Wright, yine perküsyonda Paulinho da Costa, elektrikli violada Michael Urbaniak. Marcus Miller bas gitar ve bütün diğer aletleri çalmıştı.

Çalışma grubunu stüdyoya sokmamn çok problemli olduğunu düşünmeye başlanıştım. Grup o gün formda olmayabilirdi veya müzisyenlerin birkaçı. Benim halletmek zorunda olduğum bir durumdu bu. Bir veya iki kişinin kötü gününde olması diğerlerini de etkiliyordu. Veya senin çalmalarını istediğin tarzda çalmak gelmiyordu içlerinden, bu da büyük problemdi. Müzikte önemli olan tarzdır benim için. Aradığım sana veremeyen müzisyenin tuhaf ve güvensiz bakışları da cabası. Ne istediğini orada öğretmen gerekir onlara, stüdyoda, herkesin önünde; müzisyenlerin çoğunun tahammülü yoktur buna, kızarlar. Bu da işi aksatır. Eski günlerde olduğu gibi kayıt yapmak çok zor artık ve çok zaman alıyor. Bir grupla canlı kayıt yapıldığında hissedilen spontaneliği, kıvılcımı bulamadıklarından söz edenler var. Doğrudur belki. Bilmiyorum. Tek bildiğim, yeni teknolojinin şimdi yaptığınız gibi kayıt yapma olanağını bize tanıması. Müzisyen profesyonel ise banttan dinlediği, önceden kaydedilmiş müziğin üstüne çalarken de verebilmeli istediğinizi. Orospu çocuğu çalınanı duyuyor değil mi? Grup çalışmasında önemli olan da budur. Herkesin ne çaldığını duyup onlarla veya onlara karşı çalmak.

Albümde senin ve yapımcının nasıl bir müzik istediğine bağlıdır bu, bir tarz meselesidir. Tommy LiPuma çalınan müziği sevmişse harika bir yapımcıdır. Ama ben çiğ müzik severim; canlı, yere sağlam basan, arka sokak tarzı müziği severim, bu da onun sevdiği veya anladığı bir müzik değildi. Benim sevdiğim fakat Tommy'nin sevmediği bir müziği kaydetmek için grubumu stüdyoya sokup hem kendimi hem de Tommy'yi yoracağıma böyle çalışmaya karar vermiştim. Marcus Miller'la yaptığımı başka bir albümde başka biri ile de yapabilirdim. Aletlerin çoğunda Marcus Miller'ı kullanmıştım, çünkü orospu çocuğunun çalamadığı alet yok neredeyse: gitar, bas, saksofon, piyano, yetmiyormuş gibi Jason ile synthesizer programlıyordu. Marcus korkunç yoğunlaşır stüdyoda, ürkütücüdür onu çalışırken görmek. Yoğunlaşma yeteneği onunki kadar gelişmiş bir orospu çocuğu daha tanımadım. Hiçbir şey kaçmaz gözünden ve dikkatini dağıtmadan gece gündüz çalışabilir. Herkesi de deli gibi çalıştırır. Ve müthiş keyif alarak çalışır, anlatılanlara güler, şakalar yapıp rahatlatır herkesi. Ama iş yürür.

Tommy LiPuma da öyledir. İtalyan'dır. Tommy, resim toplamaya bayılır. Ama önüne bir lazanya koyup eline bir şişe şarap ver, çalışsın. Marcus gibi onun da işe yoğunlaşma yeteneği yüksektir, o da rahattır çalışırken, gülüp şakalaşır. Bir soloyu bezdirene kadar çaldırır da. Ama albümün daha iyi olması için yaparsın, onlara saygı duyduğun için de. Ertesi sabah yataktan kalkana dek ne kadar yorgun olduğunu anlamazsın, o zaman basarsın küfürü orospu çocuklarına.

Son derece tatlı biri olduğu için de severim Marcus'u. Marcus evlenirken beni arayıp çok heyecanlı olduğunu söylemişti, ne yapmasını önerirdim? Biraz portakal suyu içip şınav çekmesini önermiştim, rahatlayıncaya kadar. Öyle bir gülmüştü ki bunu söylediğimde, telefonu elinden düşürmüştü. Ama yapmıştı söylediğimi ve dediğine göre işe yaramıştı. Matrak adamdır, gülmeyi sever, ben de hikayeler, fıkralar anlatı-

rım ona. Onu gülerken görmeyi, kahkahasını duymayı severim. Benim insanları güldürmeyi seven yanımı tahrik eder Marcus. Stüdyoda çok iyi bir ikili oluştururuz. Marcus müzikle öylesine bütünleşmiştir ki, *yürüyüşü* bile tempoludur, hiçbir şeyi temposuz yapmaz. Böyle işini bilen insanlarla çalışınca stüdyoya gitmek zevktir.

Prince, *Tutu* albümünde bir parçasının olmasını istemişti, bir de parça yazmıştı. Ama kaydettiğimiz müziği dinlemesi için yolladığımızda bandı dinleyip yazdığı parçanın uygun olmadığına karar vermişti. Müzikli standartları yüksektir Prince'in de. Albüm için yazdığı parçayı geri çekmişti, daha ileride beraber bir şeyler yapmayı umuyordu. Prince de Warner Bros ile çalışıyordu, orda çalışanlardan öğrenmiştim müziğimi sevdiğini. Onun müzik kahramanlarından biriydim. Benim için böyle düşünmesinden gurur duymuş, mutlu olmuştum.

Basçım Darryl Jones, Sting'le turneye çıktıktan sonra, önce Angus Thomas, sonra Felton Crews almıştı yerini. Gitarda John Scofield'in yerini de önce Mike Stern, sonra Robben Ford. Darryl şehirde olduğunda beni arardı, 1986'da bir gün beni arayıp kimse ile çalmadığını söylemişti. Neden gelip benimle çalmadığını sordum ve geldi. Robben Ford kısa bir süre sonra ayrılmıştı. Marcus Miller, Joseph Foley McCreary adında bir gitaristin bir kasetini yollamıştı bana. Cincinnatiliydi Joseph. Dinler dinlemez müthiş bir orospu çocuğu olduğunu anlamıştım, tam aradığım tarz bir gitaristti ve siyahtı. Biraz pişmesi gerekiyordu ama pek zor olmayacaktı onu pişirmek. Perküsyonda Marilyn Mazur katılmıştı gruba ayrıca. Sonning Ödülü'nü almak için Danimarka'ya gittiğimde tanımıştım onu, hâlâ yayınlanmamış olan Palle Mikkelborg ile yaptığım *Aura* albümünün kayıtları sırasında. Beni aradığında gelmesini söylemiştim. Steven Thornton'u da grupta tutmayı sürdürüyordum, bana Afrika duygusunu veriyordu Steven. 1986 sonbaharında grup tenor saksofonda Bob Berg, bas-

ta Darryl Jones, gitarda Robben Ford, klavyede Adam Holzman ve Robert Irving, perküsyonda Marilyn Mazur ve Steven Thornton ve davulda Vince Wilburg'dan oluşuyordu.

Bu grupla Uluslararası Af Örgütü için bir konser verdim 1986'da, Giant Stadyumu'nda. Bir gün önce Los Angeles'ta Playboy Caz Festivali'nde çalmıştık. Sabahın erken saatlerinde New York'a vardığımızda bizi otele götürecek limuzin ve minibüslerin dışında kimse gelmemişti karşılamaya. Limuzine atlayıp otele gitmiştim. Çalma saatimiz geldiğinde stadyuma gitmiştik, yağmur yağmıştı bütün gün. Islaktı her yer. Tıka basa doluydu stadyum moruk. Bill Graham organize ediyordu sahne düzenini. Döner sahnelerden biriydi. Bir grup çalarken arka tarafta başka bir grup hazırlığını yapıyordu. Her şey yolunda gittiği zaman iyi bir şeydir döner sahne, özellikle yağmur yağmıyorsa. Rüzgar sahnenin çatısından su fırlatıyordu tesisata. Jim Rose ve ekibi çalışamıyorlardı. Bill Graham'ın Jim'e çalışması için bağırdığını, sonra da birinin ona çatıdan gelen suyu işaret ettiğini anımsıyorum. O zaman anlamıştı.

Delilikti bu, konser canlı olarak yayınlanıyordu, dünyanın birçok yerinde ve sound check bile yapamamıştık. Ama her şey yolunda gitmişti. Santana ile çalmıştık sanıyorum, yirmi dakika kadar. Sevmişlerdi müziği.

Çaldıktan sonra ünlü rock yıldızları bana merhaba demeye geldiler. U2 elemanları, Bono, Police, Sting, Peter Gabriel, Ruben Blades. Bir sürü insan. Bazıları yanıma gelmeye korkuyorlarmış gibi gelmişti bana. Sonra biri benim kabalığımla ünlü olduğumu ve yalnız kalmayı sevdiğimin bilindiğini söylemişti. Kendimi iyi hissediyordum, o müzisyenleri tanımaktan hoşnuttum oysa. O her şeyi neredeyse berbat eden yağmurdan sonra iyi vakit geçiriyordum.

Başka şeyler de oldu o yıl. PBS için bir saatlik bir televizyon programı yaptım. Televizyon ekibi beni izlemiş, bir de konser çekimi yapmışlardı. Söyleşiler de vardı. Bu arada Sü-

permen'i oynayan Christopher Reeve ile büyük siyah aktör Morgan Freeman'ın oynadığı *Street Smart* filminin müziğini yazmıştım. 1986 sonlarında başlayıp 1987 başlarında bitirmiştim filmin müziğini.

1986'da sözünü etmeye değer bir başka olay Wynton ile aramda geçen bir şeydi. Vancouver da bir festivalde çalıyorduk ikimiz de. Tıka basa dolu bir açık hava festivaliydi. Çıkmış çalıyorduk. Wynton ertesi gün çalacaktı. Kendimi kaptırmış, çalmanın tadını çıkarırken birden birinin bana doğru geldiğini hissettim. Kalabalıktan da tezahürat sesleri gelmişti. Sonra Wynton kulağıma (çalmayı sürdürmeye çalışıyorum bu arada), "Bana buraya gelmemi söylediler," diye fısıldamıştı. Bana böyle bir numara çektiği için öyle kızmıştım ki, "Siktir git buradan; in sahneden!" demiştim. Sonra durdurmuştum grubu. O yanıma geldiğinde gruba yön vermeye çalışıyordum, bizim o anda yaptığımız tarz müziği çalamazdı Wynton. Onun çalabilmesi için bizim ona uygun bir tarzda çalmamız gerekirdi.

Wynton'ın bu davranışı büyüklerine saygısı olmadığım kanıtlamıştı bana. Babası olacak yaştayım bir kere, ayrıca gazete ve dergilerde kötü sözler etmişti benim için. Benim hakkımda söyledikleri için özür dilememişti.

Dizzy, Max veya diğerleri gibi yakın bir dostum değildi o benim. Dizzy ile çok yakın olmamıza rağmen ne ben ona böyle bir şey yaparım ne de o bana, asla. Daha önce sorarız birbirimize, izin alırız. Wynton müziğin sahneye çıkıp diğer müzisyenlere fark atmak olduğunu sanıyor. Ama müzikte rekabete yer yoktur, işbirliği vardır, benim için öyledir en azından. Böyle bir yakınlaşmanın müzikte yeri yoktur bence.

Müzik dünyasına ayak bastığında Ornette'in trompet ve keman çalması da aynı nedenlerden ötürü rahatsız etmişti beni; bencillik ve saygısızlık. O iki aleti de çalamıyordu. Diz ve benim gibi insanlara hakaretti bu. Çalmasını bilmediğim halde bir saksofon alıp sahneye çıkmam ben.

Eski günlerde Şişman Kız, Diz ve birçok ünlü trompetçi bir araya gelip çalardık. O günler geride kaldı, durum farklı artık. Evet, birbirimizi harcamaya çalışırdık ama yakındık birbirimize, sevgi vardı aramızda. Kenny Dorham'ın Café Bohemia'ya gelip beni harcadıktan sonra ertesi akşam intikamımı aldığımda bile sevgi vardı aramızda. O tür bir rekabette sevgi ve saygı vardı.

Ama Wynton için öyle değil (bana öyle bir saygı göstermedi en azından), diğer genç müzisyenler için de aynı şeyi söyleyebilirim. Hemen yıldız olmak istiyor hepsi. Kendi tarzlarını geliştirmek istiyorlar hemen. Ama o gençlerin çoğu başkalarını taklit etmekten öteye gidemiyor. Kendi tarzlarını geliştiren genç müzisyenler parmakla sayılır. Benim alto saksofoncum Kenny Garrett bunlardan biridir.

1986'da yaptığım ilginç şeylerden biri "Miami Vice" dizisinin bir episodunda oynamak olmuştu. Uyuşturucu satıcısı bir pezevengi oynamıştım. Oyunculuğu nasıl bulduğumu sormuşlardı çekimler sırasında. "Siyahsan sürekli oynuyorsun zaten," diye yanıtlamıştım. Doğru bu. Siyahlar her gün geçinebilmek için belli rolleri oynuyorlar bu ülkede. Beyazlar siyahların gerçek düşüncelerini öğrenebilseler ödleri patlar. Siyahlar düşündüklerini söyleyebilecek güce sahip değiller, belli roller oynayıp günü kurtarmaya bakarlar.

Oyunculuk pek de güç değildi. Eski günlerimde edindiğim tecrübe işe yaramıştı pezevenk rolünde. Dizinin oyuncuları Don Johnson ile Phillipp Michael Thomas, "Yalandan başka bir şey değil Miles, öyle düşün, demişlerdi. Ben de öyle düşündüm. Pezevenk oynamak kolaydı, çünkü her erkeğin içinde biraz pezevenklik vardır.

Pezevenk rolü oynamak biraz canımı sıkmıştı gerçi ama yapmıştım. İnsanların siyahlar hakkındaki önyargılarını doğrulayan davranışlardan kaçınırım. Kendi kafamda bir pezevenk değil de bir işadamını oynuyordum, öyle yaklaşmıştım role. Cicely oyunculuğumu sevdiğini, beni iyi bulduğunu söy-

lemişti ve bunu duymak mutlu etmişti beni, bir oyuncu ve sanatçı olarak saygı duyarım görüşlerine.

Bir de Honda reklamında oynamıştım, o reklam beni şimdiye kadar olduğumdan çok daha tanınır yapmıştı. "Miami Vice" dizisi ve Honda reklamından sonra daha önce adımı bile duymamış insanlar sokakta yanıma gelip konuşuyorlardı benimle, siyah, beyaz, Puerto Ricolu ve Asyalı çocuklar, ne yaptığımı bile bilmeyen insanlar. Gel de yanma moruk, bunca yıl çalışıp insanları memnun etmeye çalış, dünya çapında bir üne sahip ol ve insanların seni beyinlerinde üst bir yere oturtmaları için bir reklam filminde oynamanın yeterli olduğunu öğren. Bu ülkede büyük bir ressam, müzisyen, dansçı veya yazardan daha ünlü olmak için tek yapman gereken şey televizyonda görünmektir. İnsanlar bana "Bay Tyson" demeye başlamışlardı, "Sen Cicely Tyson'ın kocasısın!" diyorlardı. Ve samimiydiler bunu söylerken. Televizyonda görünen yeteneksiz birinin ekrana çıkmayan bir dahiden daha tanınan ve saygı gören biri olacağını öğrenmiştim.

1986'da Amerika ve Avrupa turnelerine çıkmayı sürdürdüm. *Tutu* iyi satmıştı, memnun olmuştum buna. Sevmişlerdi albümü, yıllardır bana cephe almış bazı eleştirmenler bile sevmişlerdi. 1987'ye girdiğimizde Garth Webber'in yerine bir gitarist bulmam gerekiyordu ama iyi hissediyordum kendimi. Mino Cinelu tekrar gruba dönüp perküsyon çalmak istiyordu, onu Steven Thornton'un yerine tekrar gruba almaya karar vermiştim. Bob Berg ayrılmıştı bu arada, Gary Thomas adında bir saksofoncuyu gruba dahil etmeme bozulmuştu. Ama iyi olmuştu ayrılması, çünkü daha sonra Kenny Garrett'i almıştım onun yerine. Alto, soprano ve flüt çalabiliyordu Kenny. Benden önce Art Blakey ile çalmıştı, çok iyi bir genç müzisyen olduğunu biliyordum.

Bana istediğim sesi verebilecek bir gitarist bulmalıydım, emindim öyle birini bulacağımdan. Yeğenim Vincent'ın davul çalışı bir türlü beni tatmin etmiyordu, zamanı düşürüyordu

Vincent. Tahammül edemediğim bir şey varsa o da zamanı düşüren bir davulcu ile çalmaktır. Her gece ikaz edip bu konuda ne düşündüğümü belli ediyordum ona. Elinden geleni yaptığını biliyordum ama ilgilendirmiyordu bu beni. Ondan tek istediğim zamanı düşürmemesiydi. Yeğenim olması durumu daha da güçleştiriyordu, çok yakındık onunla, oğlum gibiydi. Bebekliğinden beri tanıyordum onu, üstelik ilk davulunu ben hediye etmiştim ona. Zor bir durumdu, zamanla meselenin hallolacağını umuyordum.

On Dokuzuncu Bölüm

1987 Cicely'nin beni Reagan ve karısının verdiği partiye katılmak için Washington'a götürmesi ile başlamıştı. Ray Charles ve birkaç önemli kişiye daha ödül vereceklerdi. Cicely ile Ray'i kutlamaya gitmiştik. Eski bir dosttu Ray, müziğini de çok severim. O partiye katılmanın yegane nedeniydi bu, politik toplantılardan nefret ederim.

Önce Beyaz Saray'da Reagan ve George Shultz ile yemek yemiştik. Başkan'la tanıştırıldığımda ona yapmak istediği şeylerde şans dilemiştim. "Sağol Miles, ihtiyacım olacak buna," diye yanıtlamıştı. Karşı karşıya geldiğimizde yeterince hoş bir adamdı. Elinden geleni yapıyordu sanıyorum. Sağa meyilli bir siyasetçidir Reagan. Siyasetçilerin çoğu ülkeyi soyup soğana çeviriyorlar. Cumhuriyetçi veya demokrat, fark etmiyor. Amerika siyasetçilerin umurunda bile değil artık. Haris insanların hepsi gibi zengin olmayı arzuluyorlar, tek düşündükleri bu.

Bize iyi davranmıştı Reagan, saygılıydı. Ama Nancy daha cazibeliydi. Sıcak bir insan gibi görünüyordu. Çok sıcak karşılamıştı beni, elini öpmüştüm. Hoşuna gitmişti. Sonra Başkan Yardımcısı George Bush ve karısı ile tanışmıştık ve karısının elini öpmemiştim. Cicely, Barbara Bush'un elini neden öpmediğimi sorunca ona Barbara'yı George'un annesi sandığımı söylemiştim. Aklımı kaçırmışım gibi bakmıştı bana Cicely. Ama tanımıyordum o insanları, takip etmiyordum, onlar da beni tanımıyordu. Cicely takip eder bu insanları, önemlidir onun için, ama benim için önemli değildi onların kim ol-

duklarını bilmek. Kahretsin, bu insanlar Ray Charles'a müziğe bir yaşam boyu katkıları için ödül veriyorlardı ve çoğu onun kim olduğunu bile bilmiyordu.

Beyaz Saray'a giderken Willie Mays ile aynı limuzine binmiştik. Ben, Willie, Cicely, Fred Astaire'in dul karısı ve Fred MacMurray ile karısı vardı sanıyorum. Arabaya bindiğimizde beyaz kadınlardan biri, "Miles, limuzin şoförü senin şarkı söyleme tarzım sevdiğini söyledi, tüm plakların varmış onda," dedi. Birden öfkelendim, Cicely'ye dönüp, "Cicely, neden böyle yerlere getirip hakarete maruz bırakıyorsun beni?" diye sordum fısıltı ile. Yüzünde sahte bir tebessümle tek kelime etmeyip önüne bakmıştı.

Billy Dee Williams da bizimleydi arabada. Willie, Billy ve ben siyah erkeklerin kendi aralarında konuştukları tarzda konuşup kafa buluyorduk biraz. Cicely utanç duymuştu bundan. Fred MacMurray limuzinin önünde oturuyor, hasta görünüyordu, çok hastaydı, zor yürüyordu. İki beyaz kadın bizimle arkadaydılar. Biri bana dönüp, "Miles, anacığın Başkan'la tanışacağın için gurur duyuyordur herhalde," demez mi!

Müthiş bir sessizlik, arabada çıt yok. Herkesin, böyle bir laf edilecek bir sürü orospu çocuğu dururken neden kadın tutup da Miles'a böyle bir şey söyledi diye düşündüğünü biliyorum. Kokonaya girişimemi bekliyorlardı.

Kadına dönüp, "Dinle, benim anacığım filan yok, duydun mu? O deyim eskidi, kullanılmıyor artık. Annem senin asla olamayacağın kadar zarif ve saygın bir kadındı, babam da doktordu. Bir siyaha asla böyle bir şey söyleme bir daha, duydun mu beni?" demiştim. Bunu söylerken bir kez bile yükseltmemiştim sesimi. Ama ne dediğimi anlamıştı, çünkü konuşurken gözlerine bakıyordum ve bakışlarla birini öldürmek mümkün olsaydı o kadın ölmüştü. Mesajımı almıştı ve özür diledi. O olaydan sonra sustum.

Yemekte eski başkan yardımcısı Mondale'in karısı Joan ile aynı masadaydık. Jerry Lewis de bizim masadaydı. Japon

modacı Kohşin Satoh'un çizdiği uzun siyah bir kuyruklu ceket vardı üstümde. Sırtına kırmızı bir yılan işlenmişti. Yine Kohşin'den iki yelek giymiştim, biri kırmızı diğeri beyaz. Yelekleri gümüş zincirler kesiyordu, pantolonum ise siyah deri idi. İşemeye tuvalete gittiğimde klasik giyinmiş insanlar sıraya girmişti orda, nefret etmişlerdi benden. Ama biri kıyafetimi çok sevdiğini söylemiş, kimin kreasyonu olduğunu sormuştu. Söylemiştim, memnun bir şekilde uzaklaşmıştı ama diğer beyaz orospu çocukları kaskatıydılar.

Ordaki siyah sayısı on kişiyi geçmezdi, daha önce saydıklarım ve Quincy Jones dahil. Clarence Avon ve karısı da ordaydı sanıyorum. Lena Horne ordaydı. Belki de yirmi siyahtık.

Oturduğum masada bulunan bir politikacının karısı caz hakkında saçma sapan bir şeyler söylemeye kalktı: "Bu sanat akımını buradan, bizden olduğu için mi destekliyoruz ve gerçekten sanat mı? Yoksa Avrupa'dan değil bizden, siyahlardan geldiği için mi fazla ilgi göstermeyip önemsemiyoruz?" gibi abuk sabuk laflar etti.

Damdan düşer gibi söylemişti bunu ayrıca. Ben böyle sorulardan haz etmem. Özellikle entelektüel olmaya çalışan ama aslında söylediklerini umursamayan insanlardan gelirse. Ona bakıp, "Ne bu? Caz saati filan mı? Ne biçim soru bu?" dedim.

"Sen bir caz müzisyeni değil misin?" diye sordu.

"Ben müzisyenim, hepsi bu, dedim.

"İyi işte, müzisyensin, müzik yapıyorsun... dedi bu sefer.

"Sen gerçekten caz müziğini bu ülkede hak ettiği yere gelememesinin nedenini bilmek istiyorum musun?" diye sordum.

"Evet, istiyorum," dedi.

"Caz bu ülkede önemsenmiyor, çünkü beyaz adam her şe-

ye sahip olmak istiyor. Beyazlar senin gibi beyazların kazanmasını istiyorlar ama caz ve blues söz konusu olunca kazanmalarına imkan yok, çünkü siyahlar yaratmıştır onları. Avrupa'da çaldığımızda beyazlar bizi takdir ederler, çünkü müziğin bize ait olduğunu bilirler ve kabullenirler. Ama Amerikalıların çoğu bunu kabul etmek istemezler."

Kıpkırmızı olmuştu, "Sen yaşamında çok önemli denebilecek ne yaptın? Neden burdasın?" diye sordu.

Bilgili görünmek isteyen cahil biri beni bu şekilde konuşmaya itip böyle bir laf ederse kendi kaşınmıştır. "Beş veya altı kez müziğimi değiştirdim ben, benim yaptığım bu ve sadece beyazlara ait besteler çalmaya inanmam." Buz gibi bakıp, "Şimdi sen söyle bakalım, sen beyaz olmanın dışında –ki o da benim için önemli değil– önemli sayılabilecek ne yaptın, senin şöhretin nerden geliyor, söyle bana?" dedim.

Ağzı sinirli bir şekilde büzülmeye başlamıştı, konuşamayacak kadar öfkeliydi. Çıt çıkmıyordu masada. Toplumun üst tabakalarından olduğu söylenen bir kadın karşıma geçmiş, ahmak gibi konuşuyordu. Üzücüydü moruk.

Ray Charles, Reagan ile oturuyordu ve Başkan etrafına bakınıp nasıl davranması gerektiğini kestirmeye çalışıyordu. Acımıştım ona. Ne yapacağını bilmez bir hali vardı Reagan'ın.

Bulunduğum en acıklı ortamlardan biri olmuştu o parti benim için. Berbat bir duyguydu, çünkü Washington'dan bu ülkeyi yöneten beyazlar, siyahlar hakkında hiçbir şey bilmedikleri, bilmek istemedikleri için utanıyordum onlar adına. Aslında umursamayan ama aptal bir soru sormadan edemeyen beyazlara bir şeyler öğretmek zorunda bırakılmak hoş değil. Kendi cehaleti yüzünden canımı sıkıyordu orospu çocuğunun biri. Davet edip onurlandırdıkları insanların bir plağını satın alıp dinleyebilirlerdi en azından. Kitap okuyup bir şeyler öğrenebilirlerdi. Ama bize hak ettiğimiz saygıyı göstermek olurdu bu. Aptal kalıp beni ve birçok siyahı kendi ceha-

letleri ile utandırmayı yeğliyorlardı işte. Ve Başkan orda oturmuş ne diyeceğini düşünüyordu. Oysa önceden söyleyebileceği uygun şeyler yazabilirlerdi onun için. Ama aklı başında tek kişi yoktu etrafında. Sahte gülüşlü, güçlü görünmeye çalışan zavallı orospu çocuklarıydılar hepsi.

Ayrılırken Cicely'ye, "Sakın bir daha beni böyle boktan yerlere getirip beyazlar adına utanmama neden olma. Böylesine aptal bir şey için duracağına başka bir şey yaparken dursun kalbim. Ferrari'mi bir otobüsün üstüne sürmek bile burda ölmekten daha iyidir," demiştim. Tek kelime etmedi. Ama Ray Charles, Florida'daki Ray Charles Okulu'ndan gelen kör ve sağır çocukları dinlerken Cicely'nin ağlayan yüzünü ve ona bakıp acaba ben de ağlasam mı diye düşünen beyazları unutmayacağım. Onu gördükten sonra Cicely'ye, "Bu iş biter bitmez çıkalım buradan, tahammül edemiyorum, demiştim. O olaydan sonra ilişkimizin bittiğinden emin olmuştum. Onu görmek bile istemiyordum. O geceden sonra ayrı yaşamaya başladık.

1987 ortalarında menajerim David Franklin ile ayrıldım, işleri yürütüş tarzından hoşnut değildim. David'in başlattığı bir para tartışması sonucunda Jim Rose'la yumruklaşmamızın ardından Jim Rose da daha önce ayrılmıştı zaten. Yeni bir turne menajeri tutmuştum: Gordon Meltzer.

Jim Rose ile şöyle bir şey geçmişti aramızda. Konser sonrası Jim alırdı parayı, sözünü ettiğim gece daha önce çaldığımız konserin parasını istemiştim ondan. Atlanta'da David Franklin'in yardımcısına verdiğini söylemişti. "Siktir et onları Jim, para benim, istiyorum," demiştim. Son zamanlarda paralarıma tuhaf şeyler oluyordu, bu yüzden söylemiştim bunu, paramı gözlerimle görmek istiyordum. Bana para vermemekte ısrar edince bir yumruk atıp almıştım paramı. O olaydan sonra işten ayrıldı. Jim'le sorumuzun böyle olması çok sıkıntıştı canımı. Zor günlerimde yanımda olmuştu Jim. Neyse, New York'ta Central Park'ın güneyinde bir daire satın almıştım,

bir sürü başka şey daha. Paramın nasıl idare edildiğine çok dikkat etmeye başlamıştım.

Sonunda David'i kovup Peter Shukat'ı menajerim ve avukatım konumuna getirdim. Çok para kazanan insanların genellikle karşılaştıkları bir problemdi bu, kazandığın parayı kontrol edememek. Ve bütün bunlar Cicely'den ayrılmak üzereyken oluyordu.

Cicely ve David yaşamımdan çıktıktan sonra çok daha iyi hissetmeye başlamıştım kendimi. Marcus Miller ile *Siesta* filminin müziğine başlamıştık. Ellen Barkin ile Jodie Foster'ın oynadıkları, İspanya'da geçen bir filmdi *Siesta*. Gil Evans ile *Sketches of Spain*'de yaptığımıza yakın bir müzik istiyordum. Marcus Miller'dan o duyguda bir şeyler yazmasını istemiştim. Bu arada *Tutu* 1987 Grammy Ödülü'nü almıştı, çok sevinmiştim. Turnelere çıkıp konser vermeyi de sürdürüyorduk. Amerika, Avrupa, Uzakdoğu, Japonya ve Çin. Avustralya ve Yeni Zelanda'ya da gitmiştik.

Benim için çok özel bir konser (grubumun çok iyi çaldığı konserler dışında) Norveç, Oslo'da verdiğim konser olmuştu. Oslo havaalanında uçaktan indiğimde kalabalık bir gazeteci grubu bekliyordu beni. Gümrüğe doğru ilerlerken birden yanıma biri gelip, "Lütfen Bay Davis, dışarıda bir araba sizi bekliyor, gümrükten geçmeniz gerekmiyor," demişti. Dışarı bir göz attığımda uzun kıçlı beyaz bir limuzin duruyordu, en uzunlarından. Arabaya binmiştim ve şehrin merkezine doğru yola çıkmıştık. Gümrük kontrolünden geçmem bile gerekmemişti. Norveç'te bu tür karşılamalar devlet başkanları, kralar, kraliçeler, prensesler ve benzeri kişiler için yapılıyordu. Festivalin yapımcısı söylemişti bunu bana. Sonra da ilave etmişti: "Ve Miles Davis için yapılır." Uçmuştum öyle deyince. Gel de kıçını yırtma o gece konserde.

Böyle davranırlar Avrupa'da bana, soylu biriymişim gibi. Daha iyi çalmanız kaçınılmazdır insanlar size böyle davrandıklarında. Brezilya, Japonya, Çin, Avustralya, Yeni Ze-

landa için de geçerli bu. Diğer yerlerde gördüğüm saygıyı bulamadığım tek yer Amerika. Bunun tek nedeni taviz vermeyen bir siyah olmam, beyazlar böyle siyahlardan hoşlanmazlar.

1987'de bana çok acı veren ama yapmak zorunda kaldığım şeylerden biri yeğenim Vincent'ı gruptan çıkarmak oldu. Bir süredir biliyordum böyle bir şey yapmak zorunda kalacağımı, çünkü sürekli düşürüyordu zamanı. Ona yardımcı olmaya çalışıyordum ama gayret etmiyordu. Dinlemesi için bir kaset veriyordum, dinlemiyordu. Ona gitmesini söylemek çok zor olmuştu, çünkü oğlum gibi severdim onu. Ama müzik yapmak zorundaydım. Ona söyledikten sonra birkaç gün bekleyip annesini aramıştım, ablam Dorothy'yi. Vincent'ın artık grupta olmadığını söylemiş, haberi olup olmadığını sormuştum. "Hayır, bana bir şey söylemedi," demişti. Dorothy'ye, Chicago'ya çalmaya geleceğimi söylediğimde, "Miles, izin ver de burda çalsın bari, arkadaşlarına karşı mahcup olmasın, demişti.

"Müzik arkadaş filan tanımaz Dorothy," demiştim ona. "Yıllardır Vincent'a ne yapması gerektiğini söylüyorum ama dinlemiyor, onu bırakmak zorunda kaldım, üzgünüm."

Sonra Dorothy'nin kocası, Vincent'ın babası, eski dostum Vincent Sr. telefona gelip Vincent'a bir şans daha tanımamı istemişti. "Hayır, yapamam," olmuştu cevabım. Dorothy tekrar telefona gelince ona Chicago konserine gelip gelmeyeceğini sorduğumda, "Sanmıyorum Miles, evde Vincent ile olurum herhalde," demişti. "Siktir git Dorothy!" demiştim ben de ona.

"Kapat telefonu; ben seni aramadım ki, sen beni aradın," demişti. Kapattım. Birbirini seven abla kardeş arasında böyle şeyler oluyordu işte. Duygusallık. Artı, onun tek oğlu söz konusuydu. Ne hissettiğini anlayabiliyordum. Hiçbiri konsere gelmeyince biraz kırılmıştım ama çok önemsemedim.

Mart başından bırakmıştım Vincent'i, onun yerine Chica-

go'lu harika bir davulcu almıştım gruba, Ricky Wellman. Bir süredir go-go denen tarz bir müzik çalmıştı Ricky ve tam aradığım gibi biriydi.

1987'de çok orospu çocuğuydu grubum. Çok seviyordum çalışlarını. Herkes seviyordu. Birbirimizden besleniyorduk. Ricky ile Mino Cinelu birbirlerine karşı çalıyorlardı ve Darryl Jones alt yapıyı seriyordu. Klavyelerde Adam Holzman ile Robert Irving kafalarına göre takılırken, Kenny Garrett ve ben nefeslilerle aralarına girip çıkıyorduk ve yeni gitaristim Foley, funky-blues-rock tarzında çalıp zaman zaman Jimi Hendix'i çağrıştırıyordu. Çok iyi çalıyorlardı ve nihayet aradığım gitaristi bulduğum için mutluydum. Grubun elemanları başından beri birbirleri ile diyalog halindeydiler, iyiydi bu. Grubum iyiydi, sağlığım yerindeydi, hayatımdan memnundum.

1987'de Prince'in müziğini çok seviyor, onunla çalmak istiyordum. James Brown ekolündendir Prince, çok severim James Brown'ın çaldığı değişik ritmleri. Ama biraz da Marvin Gaye, Jimi Hendrix ve Sly Stone vardır Prince'te, hatta biraz Little Richard. Bunların ve Duke Ellington'ın bir karışımıdır Prince. Charlie Chaplin'i anımsatır bana bir şekilde. O ve Michael Jackson. O kadar çok şey birden yapar ki Prince; yapamayacağı şey yok gibidir; müzik yazar, şarkı söyler, alet çalar, oyuncudur, yapımcıdır, film yönetmenidir. O da, Michael da müthiş dans ederler.

Müthiş orospu çocuklarıdır ikisi de ama Prince'i daha çok severim. Genel olarak baktığımızda müzikte gerçek bir güçtür Prince. Yaptığı müzikte kilise müziğinin etkisi vardır. Hem gitar hem piyano çalar, ikisini de iyi çalar. Ama onu benim için özel yapan duyduğum kilise müziğidir. Prince eşcinsellerin *kilisesidir* sanki. Gece on birden, on ikiden sonra sokağa çıkan insanların müziğini yapar. Prince'in sevişirken Ravel duyduğunu sanmıyorum, davul duyuyordur o. Müziği yeni ve köklüdür. 1988-1989 yıllarının içinden gelir ve dönemi

yansıtır bence. Bu şekilde devam ederse zamanımızın yeni Duke Ellington'ı olacak diye düşünüyorum.

Prince 1988'e girerken beni Minneapolis'e çağırıp bir şeyler çalmayı önerdiğinde gitmiştim. Büyük müzisyenlerin en önemli özelliklerinden biri esnek olmaktır, Prince gerçekten esneyebilen bir sanatçıdır. Folley'i yanıma alıp gitmiştim Minneapolis'e. Müthiş bir kompleks inşa ettirmiş Prince orda. Kayıt ve çekim malzemeleri, artı, iki kişinin kalabileceği bir daire. Yarım bloke genişliğinde bir yer. Konser salonu da var. Minneapolis'in evsizlerine yardım amacı ile bir konser vermişti Minneapolis'te, adam başına 200 dolar ödemişlerdi girmek için. Tıka basa doluydu. Gece yarısı "Auld Lang Syne"ı söylemişti Prince, çalınam için sahneye davet etmişti beni. Çalmıştım ve kaydetmişlerdi.

Çok hoş bir insandır Prince, biraz utangaç, küçük bir dahidir aynı zamanda. Müzikte ve yaptığı her şeyde neyi yapıp neyi yapmayacağım bilir. Herkese hitap eder, çünkü herkes için bir şeyler vardır müziğinde. Pezevenkle kancık arası bir görünümü vardır, travestimsi. Ama kadın, erkek ve sekse dair bir şey söylediği zaman tiz bir sesle söyler, bir kız sesi ile. Ben birine, "Siktir," desem polis çağırırlar herhalde ama Prince o kendine has sesi ile söyleyince herkes hoş buluyor. Kendini sürekli basında tutan biri de değildir, insanlar için gizemli biridir. Ben ve Michael Jackson da öyleyiz. Ama Prince ismi gibi biridir, prenstir.

Benimle bütün bir albüm yapmak istediğini söylediğinde çok şaşırmıştım. Gruplarınızın beraber bir turneye çıkmasını da istiyor. Ne zaman olabilir bilemiyorum ama çok ilgimi çeken bir fikir bu.

Prince, New York'ta bir restoranda verdiğim 62. yaş günü partime katılmıştı. Hugh Masekela, George Wein, Nick Ashford, Valerie Simpson, Marcus Miller, Jasmine Guy, grubumun elemanları, avukatım ve menajerim Peter, turne menajerim Gordon davetliler arasındaydı. Otuz kişi kadardılar. Çok iyi vakit geçirmiştik.

1988 çok iyi bir yıldı benim için. En iyi ve en eski dostum Gil Evans'ın peritonit olup ölmesinin dışında. Gil'in hasta olduğunu biliyordum. Son zamanlarda güçlükle görüyor ve duyuyordu. Hastalığım tedavi edecek birini bulma ümidi ile Meksika'ya gittiğini biliyordum. Hiç söz etmedik hastalığından. Gil öleceğini biliyordu, ben de öyle. Hatta ölümünden bir gün önce karısı Anita'yı arayıp, "Gil nereye kayboldu?" diye sormuştum. Meksika'da olduğunu söylemişti. Ertesi gün de arayıp Gil'le Meksika'da olan oğlunu arayıp Gil'in neler yaptığından söz ettiklerini söylemişti. Ve bir gün sonra tekrar arayıp Gil'in öldüğünü söyledi, içimde bir şey koptu sanki.

Ama ölümünden bir hafta sonra müthiş bir konuşma geçti aramızda. New York'taki dairemde oturmuş, onun yatağının karşısında, pencerenin yanında duran resmine bakıyordum. Işık dans ederek pencereden içeri süzülüyordu. Birden ona sormak istediğim bir soru belirdi kafamda, "Neden öyle öldün Gil? Neden Meksika'ya gittin ölmek için?" diye sordum ona. Cevap verdi bana, "Tek yol buydu Miles. Ölmek için Meksika'ya gitmem gerekiyordu," dedi. Oydu biliyorum. Sesini nerde olsa tanırım. Onun ruhu konuşmuştu benle.

Gil müzisyen ve dost olarak çok önemliydi benim için, çünkü müziğe yaklaşımımız aynıydı. Bütün tarzları severdi benim gibi. Etnik müzikten, kabile müziğine. Yıllarca yapabileceğimiz şeyleri konuşup durmuştuk. Ölümünden iki ay önce, yirmi yıl önce tasarladığımız bir projeyi gerçekleştirmeye hazır olduğunu söylemişti. *Tosca* üstüne bir şeyler yapmak istiyordu sanıyorum. Beni ilgilendirmiyordu artık ama Gil öyleydi işte. En iyi dostum olmuştu benim Gil, ama son derece dağınık çalışan biriydi, bir işi bitirmesi sonsuza dek sürerdi. Başka bir ülkede yaşamalıydı aslında. Orda hak ettiği saygıyı ve desteği görebilirdi. Kopenhag gibi değerinin bilineceği bir yerde yaşamalıydı. Hâlâ benim birkaç bestemi düzenleyecek. Gil ölmedi benim için.

Yapmak istediği şeyler için yeterli parası olmadı hiçbir zaman. Artı, geçindirmek zorunda olduğu bir ailesi vardı. Oğluna benim adımı koymuştu.

Özleyeceğim Gil'i, ama başka insanları özlediğim gibi değil. O kadar çok dostum öldü ki, fazla hissim kalmadı. Kahretsin, Gil ölmeden bir süre önce James Baldwin ölmüştü. Ne zaman Güney Fransa'ya gitsem içimden Jimmy'ye uğramak gelir, sonra öldüğünü anımsarım. Hayır, Gil ölmedi benim için, nasıl ki Jimmy ölmedi, çünkü beynim öyle çalışmaz benim. Onları özleyeceğim ama Gil içimde hâlâ, Jimmy gibi, Trane, Bud, Monk, Bird, Mingus, Red, Paul, Wynton, Philly Joe ve diğer müthiş orospu çocukları ile beraber. İyi dostlarımın çoğu öldü. Ama duyabiliyorum onları, kendimi onların beyinlerine sokabiliyorum, Gil'in beynine.

Gil başka türlüydü moruk. Bir keresinde Cicely beni başka kadınlarla beraber olmakla suçlayıp duruyordu. Gil'e söylemiştim. Bir kağıt parçasına bir şeyler yazıp elime tutuşturmuş, "Bunu Cicely'ye ver," demişti. Verdim ve yakamı bıraktı Cicely. Ne yazmıştı o kağıda biliyor musun? "Beni sevebilirsin ama bana sahip değilsin. Ben de seni sevebilirim ama sana sahip olamam." Böyle bir dosttu Gil, beni anlayan ve olduğum gibi seven biriydi.

Siesta çıkmıştı 1988'de. Filmin vizyona girmesi ile kaybolması bir olmuştu. Ben yetişememiştim. Müziğini yazdığım diğer film, *Street Smart* da ayın akıbete uğramıştı. Gerçi *Street Smart Siesta*'dan biraz daha uzun oynamış, çok da iyi eleştiriler almıştı. Eleştirmenler müziğimi sevmişlerdi hatta. Ama *Siesta*'ya şans tanımamışlardı. Marcus Miller ile yazdığımız müzik çok tutmuştu ama.

1988'de beni çok sevindiren bir başka olay 13 Kasım'da İspanya'nın Granada şehrinde bana şövalyelik nişanı verilmesiydi. Malta şövalyelerine katılmıştım artık. Benimle beraber Portekizli bir doktor ve üç Afrikalı bu unvana layık görülmüştü. Kırk kadar ülkeye vize almadan girebilirdim artık. Bana

bu unvanı klas biri ve dahi olduğum için verdiklerini söylemişlerdi. Benden tek istedikleri önyargılı olmamam ve yaptığım işi, yani Amerika kökenli caz veya benim yeğlediğim biçimiyle, siyah müzik yaparak dünya kültürüne katkıda bulunmayı sürdürmemdi.

Bu şekilde ödüllendirilmek bir şerefti benim için ama tören günü o kadar hastaydım ki, katılamayacaktım neredeyse. Bronşit olmuştum. İki ay yatırmıştı hastalık beni, 1989 kış turnemi iptal etmek zorunda kalmıştım, bir milyon doların üstünde zararım vardı. California Santa Monica Hastanesi'nde üç hafta yatmıştım. Burnumdan ve kolumdan tüpler sokmuşlardı, her yerim delik deşikti. Odama giren herkes maske takmak zorundaydı. Doktorlar ve hemşireler dahil herkesten mikrop kapabilirdim. Evet çok hastaydım ama *The Star* gazetesinin palavra haberinde iddia edildiği gibi AIDS değildim. Korkunç bir şeydi o gazetenin bana yaptığı. Kariyerimi mahvedip yaşantımı sarsabilirdi. Öğrendiğimde deliye dönmüştüm. Doğru değildi tabii ki, ama insanlar bunu bilmiyorlardı ve çoğu inanmıştı bu yalana.

Mart ayında hastaneden çıktıktan sonra ablam Dorothy, kardeşim Vernon ve eski davulcum, yeğenim Vincent, Malibu'daki evime gelip bana bakmışlardı. Kız arkadaşım da oradaydı. Ata biniyor, uzun yürüyüşlere çıkıyorduk. Bir süre sonra bronşit terk etmişti beni, tekrar turneye çıkabilecek kadar güçlenmiş, yenilenmiştim.

Çok geçmeden, 8 Haziran'da Metropolitan Müzesi'nde New York Valisi Mario Cuomo'nun elinden New York Sanat Ödülü'nü aldım. On bir kişi daha ödül almıştı benimle beraber, gurur duymuştum tekrar onurlandırılmaktan.

O sıralarda Warner için yaptığım üçüncü albüm *Amandla* çıktı. Eleştiriler ve satışlar olumluydu. Colombia Eylül 1989'da *Aura*'yı çıkaracağını açıklamıştı. O albümü 1985'te yapıp müzikal olarak başka bir yere gitmiştim. Her gün yeni bir şeyler oluyordu sanki müzik dünyasında. Ama iyi bir albüm-

dü *Aura* nasıl bir tepki göreceğini merak ediyorum, özellikle aradan dört yıl geçtikten sonra.

Bugün beynim yoğunlaşmış durumda, bedenim ise bir antenden farksız. Resim yapmama yardımcı oluyor bu, giderek daha çok zaman ayırıyorum resme. Günde üç dört saat resim yapıp birkaç saat trompet çalıyor, müzik yazıyorum. Resim yapmaya iyice kaptırdım kendimi, kişisel sergiler açmayı sürdüreceğim. 1987'de New York'ta iki, 1988'de dünyanın değişik yerlerinde birçok sergi açtım. İnsanlar tablolarıma 15.000 dolar gibi paralar ödüyorlar. Madrid sergim tamamen sattı, Japonya ve Almanya sergilerim de öyle.

Resim yapmak müziğimi de olumlu etkiliyor. Colombia'nın *Aura* albümünü piyasaya sürmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Harika bir albümdür, gerçekten öyledir. Kaydetmeyeceğimiz bazı müzikler yazıyorum grubum için. California'da John Bigham adında bir adamım var, müthiş müzik yazıyor. Kendisi gitar çalar. Genç bir siyah, yirmi üç yaşlarında, harikulade ve funky bir müzik yazıyor. Bilgisayar kullanıyor, yaptıklarım bana anlatmaya başladığında kullandığı bilgisayar terimlerinin arasında kayboluyorum. Ama hiçbir şeyi bitirmeyi bilmiyor. "John," dedim ona, "takma kafana, bana yolla, ben bitiririm." Yolluyor. Orkestrasyondan hiç anlamıyor ama inanılmaz sesler duyuyor. Orkestra için yazmayı öğrenmek istediğini söyledi bana ama boş vermesini söyledim, *ben* o işin nasıl yapılacağını biliyorum nasılsa. Öğrenirse doğal yeteneğini kaybeder diye endişe ediyorum. Öyle olur bazen, Jimi Hendrix veya Sly Stone veya Prince gibi biri bildiğinden fazlasını bilseydi, yaptığım yapamazdı belki de, o kadar iyi olmayan başka bir şey yapardı.

Müziğimin nereye gittiğine gelince, yeni şeyler duymaya çalışıyorum sürekli. Bir keresinde Prince'e, "Bu bestenin bas çizgisi nerde?" diye sormuştum.

"Miles, bas çizgisi yazmıyorum, eğer parçalarımda bir bas çizgisi duyarsam bana söyle, basçımı kovacağım. Engelli-

yor beni bas çizgisi," diye yanıtlamıştı. Bunu benden başka kimseye söylemeyeceğini, ama benim anlayacağımı bildiğini, benim müziğimde de aynı şeyi duyduğunu söylemişti. Artık bazı fikirler edindiğim zaman doğru synthesizer'ın başına geçiyorum. Bana müzikal bir fikir geldiği anda hemen bir yere yazarım, elime ilk geçen şeye. Bir sanatçı olarak gelişmeyi sürdürdüğümü görüyorum, başka türlü olmasını istemezdim. Sürekli değişim içinde olup gelişmek istiyorum.

1988'de basçım Darryl Jones'u gruptan çıkarmak zorunda kalmıştım. Çok dramatik olmaya başlamıştı, benim müziğim için fazla gösterişliydi. Sürekli bir şeylerle uğraşıyordu sahnede, gitarın telini koparıp yeni bir tel takarak hava atıyordu. Dramatik bir orospu çocuğuydu, Sting'in grubunda çaldıktan sonra iyice öyle olmuştu. Çok severim Darryl'i, iyi ve uyanık bir kedidir. Ama istediğim gibi çalmıyordu. Hawaii kökenli Benjamin Rietveld adında bir basçı aldım onun yerine. Mino Cinelu da ayrılıp Sting'e katılmıştı. Önce Rudy Bird adında bir perküsyonist almıştı onun yerini ama daha sonra Marilyn Manzur gruba dönünce Rudy'yi çıkarmak zorunda kalmıştım. Bugün perküsyonistim Munyungo Jackson. Grubun bir diğer yeni elemanı klavyede Kei Akagi. Kenny saksofonlarda, Rick Wellman davulda, Adam Holzman klavyede ve Foley gitarda çalmayı sürdürüyorlar.

Sanat damarımı canlı tutmaya çalışıyorum. Bir oyun yazmak istiyorum, bir müzikal belki. Bazı rap parçalarının üstünde çalışıyorum hatta, çok müthiş ritmler var o müzikte. Max Roach bir keresinde, ikinci Charlie Parker'ın rap müziğinin melodi ve ritmlerinden doğabileceğini söylemişti. İnsan aklından çıkaramıyor o ritmleri bazen. "Zouk" denen bir tür müzik yapan Jamaikalı Kassay adında bir grup dinledim bir süre önce. Çok müthiş bir grup. *Amandla* albümünün müziğini etkiledi sanıyorum. *Amandla,* Zulu dilinde "özgürlük" demek.

Bronşit yüzünden hastaneye yatmam dışında 1988'in tek nahoş olayı Cicely'den boşanmamdı. Evlendiğimizde, bir gün

ayrılırsak birbirimize eziyet etmeyeceğimize dair söz vermiştik, ikimizin de parası vardı, kariyerlerimizi sürdürecektik. Peşime avukatlar takıp gittiğim her yerde beni boşanma kağıtları ile karşı karşıya bırakmakla yanlış davrandı Cicely. Ama geride kaldı bunlar, 1989'da boşandık. Ondan boşandığıma memnunum. Başka kadınlar girebilir artık hayatıma.

Yanında kendimi çok rahat hissettiğim başka bir kadın tanıdım. Benden çok daha genç, yirmi yaş kadar. Pek dışarı çıkmıyoruz, benimle çıkan kadınların katlanmak zorunda kaldığı türden şeylerle karşılaşmasını istemiyorum. Adını vermeyeceğim, ilişkimizin basından gizli kalmasını istiyorum. Beni kendim için seven müşfik ve harikulade bir kadın. Beraber çok iyi vakit geçiriyoruz ama bana sahip olmadığını, başka kadınlarla görüşebileceğimi biliyor. İki yıl önce İsrail'de verdiğim bir konser sırasında çok hoş bir kadınla tanıştım. Bir heykeltraş, çok yetenekli. Amerika'ya geldiğinde görüşüyoruz. Ama New York'taki kadın kadar iyi tanımıyorum onu. Benim ilgimi çeken o.

Bugün caz müzisyenlerinin o çok eski günlerde çaldığımız cümleleri aynen çaldıklarını duyunca acıyorum onlara. Çok yaşlı, hatta yaşlı kokan biri ile yatağa girmek gibi bir şey bu. Yaşlıları küçümsemiyorum, ben de yaşlanıyorum. Ama buna benzetiyorum gerçekten. Benim yaşımda insanlar eski, ağır mobilyadan hoşlamr. Ben Memphis tarzı, yüksek teknolojiyi simgeleyen mobilyadan hoşlanırım. İtalyan kökenlidir o tarz, ince ve keskin çizgiler. Fazla eşya istemem zaten çevremde. Modern eşya severim. Uç noktalarda olmalıydım hep, yapım böyle.

Zor ve yeni işleri severim; enerji verirler bana. Müzik tedavi edici olmuştur benim için, spritüel bir olgu. Grubum iyi çalıyor, ben de iyi çalıyor ve kendimi sağlıklı hissediyorsam keyfim yerindedir. Her gün yeni bir şeyler öğreniyorum. Prince ve Cameo'dan öğreniyorum mesela. Cameo'nun konserleri yavaş başlar genellikle ama ortalara doğru çok dikkat-

li olmalısın, çünkü uçmaya başlarlar. On beş yaşımda bir gösterinin başı, ortası ve finali olduğunu öğrenmiştim. Bu prensibi uygularsan ortalama bir konserden çok daha parlak geçer konser. Açılış için on puan, ortası için on puan ve finali için on puan alabilirsin. Değişik hava ve ritmlerde olmalı hepsi tabii ki. Bu prensip şaşmaz.

Cameo'nun konserlerinde grup elemanlarının zaman zaman ön plana çıkması bana da aym şeyi yapma fikrini vermişti. Açılışı yaparız, sonra ben çalarım. Sonra Benny ve Foley çalarlar, değişik bir hava yaratır bu, funk–blues–rock tarzı. İki–üç parça çaldıktan sonra "Human Nature"a geçeriz. Bir geçiştir bu. İlk setin finali diyebilirsin. Ama parçayı başka bir yere bağlarız. Konserin gerisi inişli çıkışlıdır. Ama Benny ile Foley çalana kadar başlamayız çalmaya aslında.

Bill Eckstine bir keresinde bana ve bir şarkıcıya alkışın üstüne gitmemizi söylemişti. Şarkıcıya söylüyordu aslında. "Alkışın sönmesini bekleme, üstüne git, yeni bir parçaya gir," demişti. Alkışladıklarında öyle yaparım, alkış sönmeden başka bir parçaya girerim. Parçanın başında çuvallamışsan bile farkında olmazlar zaten, alkışlıyorlar çünkü. Konserleri böyle çalıyoruz. Dünyanın her yerinde tuttu bu konser düzeni. Bizim için önemli olan budur, eleştirmenlerin görüşü değil. Sizi dinlemeye gelen insanların gizli bir ajandaları veya motifleri yoktur, parayı basıp iyi müzik dinlemeye gelirler. Memnun değillerse bunu belli ederler, hem de anında.

Yirminci Bölüm

Bugün müziğin nereye gittiğini soranlar var bana. Kesinlikle kısa cümlelere doğru gidiyor. Biraz kulağı olan herkes duyabilir bunu. Müzik değişiyor. İçinde yaşadığımız zaman ve teknoloji değiştiriyor müziği. Çelik arabaların yerini plastik ağırlıklı arabalar aldı. Bugün bir trafik kazasının sesi farklıdır, kırk yıl önce duyacağın metal sesini duymazsın. Müzisyenler duydukları sesleri kapıp müziklerine uyarlarlar, yaptıkları müziğin değişik olması için. Synthesizer ve benzeri aletler her şeyi farklılaştırıyor. Aletler ağaçtı eskiden, sonra metal oldular, şimdi de sert plastikten yapılıyorlar. Gelecekte ne olacaklarını bilmiyorum ama farklı olacağı kesin. Kötü müzisyenler müziği bugün duyamayan müzisyenlerdir, en kötüleridir onlar, duyamadıkları için bugünün müziğini çalamazlar... Ben uzun yıllar yüksek perdede çalmadım çünkü o perdede duyamıyordum müziği. Orta ve alçak perdede duyabiliyordum, orda çaldım. Bugünün müziğini çalmaya çalışan eski müzisyenlerin böyle bir problemleri var. Ben de onlar gibiydim. Tony, Herbie, Roy ve Wayne grubuma katılana dek. Onlar benim farklı duymamı sağladılar ve bunun için müteşekkirim onlara.

Prince'in müziği geleceğe ışık tutuyor diye düşünüyorum. Afrika ve Karayip Adaları'ndan gelen müzik de öyle. Beyaz gruplar çok şey alıyorlar onlardan. Talking Heads, Sting, Madonna ve Paul Simon örneğin. Brezilya çok iyi müzisyenler çıkarıyor. Ama değişimin merkezi Paris. Afrika ve Karayip müzisyenleri orda çalmayı seviyorlar, özellikle Fransızca konuşanlar. İngilizce bilenler Londra'ya gidiyor. Biri bana

Prince'in Paris yakınlarında bir stüdyo kurup ordaki değişimi yakından izlemek istediğini söyledi. Prince için geleceğe ışık tutan müzisyenlerden biridir derken bunu kast ediyorum. Müziğin evrenselleşmek zorunda olduğunu anlıyor, evrenselleşti zaten.

Sürekli genç müzisyenlerle çalmayı sevmemin nedeni eski müzisyenlerin tembel orospu çocukları oluşlarıdır. Yeni bir şey öğrenmeye üşendikleri için değişime karşı çıkıp eskiye tutunurlar. Onlara oldukları gibi kalmalarını öneren eleştirmenlere kulak asarlar. Eleştirmenler de tembeldirler, farklı bir müziği anlamaya çalışmazlar. Eski müzisyenler oldukları yerlerde kalıp kolay anlaşılır müze parçalarına dönerler, tekrar tekrar çalarlar o yorgun müziği. Elektronik aletlerin müziği katlettiğini haykırıp ortalığı birbirine katar, gelenekten söz ederler. Ben öyle değilim; Bird, Trane, Sonny Rollins, Duke ve yaratıcı olmayı seçen diğer müzisyenlerin hiçbiri öyle değildi. Bebop değişim demekti, gelişim demekti.

Ayakta dikilip güven içinde çalmak değildi bebop. Yaratıcılığımı sürdürmemin tek yolu değişim içinde olmaktır. Yaşam bir mücadeledir, maceradır. Biri, bir zamanlar sevgilisi ile düzüşürken benim "My Funny Valentine" yorumumu dinleyip haz duyduğu ve o anı tekrar duyumsamak istediği için gelip benden "My Funny Valentine" veya onun gibi bir klasik istediğinde bunu anlayabilirim. Ama ona gidip plağı dinlemesini söylerim çünkü ben orda değilim artık. Kendim için en iyi olduğunu düşündüğüm yerde olmalıyım, onların istedikleri yerde değil.

Eski günlerde beni dinleyen ve şimdi benim yaşımda olanlar artık plak satın almıyorlar. Plak satışlarım için onlara güvenseydim –onların istediği müziği çalsam bile– açlıktan ölmüştüm. Plak satın alan genç kesimle iletişim kurma fırsatını da kaçırmış olurdum. Genç insanlardan söz ediyorum. Ben o eski müziği çalmak istesem bile çalacak müzisyen bulamazdım. Hayatta kalanların hepsi kendi gruplarının liderliğini ya-

pıyorlar, kendi çalmak istedikleri müziği çalarak. Kendi grupların bırakıp benim kuracağım bir gruba katılmak istemeyeceklerini biliyorum.

George Wein benden Herbie, Ron ve Wayne'i biraraya getirip bir turneye çıkmanı istemişti. Yürümeyeceğini söyledim ona, bir grup elemanı olmak zor gelecekti onlara. Çok para kazanabilirdik ama bu önemli değildi. Müzik para kazanmak değildir. Duygudur, özellikle bizim yaptığınız tür müzik.

Max Roach'u örnek alalım, kardeş gibiyizdir onunla. Bugün Max bir şeyler yazıp Sonny Rollins'le beraber çalmanı istese kabul etmeyebilirim. O tarz çalınıyorum artık. Max'ı sevmediğimden değil, severim. Ama benim çalabilmem için ikimizin de sevebileceği farklı bir şeyler yazmalı. Başka bir örnek: Frank Sinatra ile çalma fırsatı geçmişti elime yıllar önce. Birdland'de çalıyordum o zaman, Frank bir gece, kulübe birini yollayıp teklifte bulunmuştu. Kabul etmedim, onun çizgisinde bir müzisyen değildim. Frank Sinatra'yı sevmediğimi sanma, ama ona uygun olmayan şeyler çalıp onu rahatsız etmektense onu dinlemeyi yeğlerim. Müzikal cümlelerimi ifade etmeyi Frank Sinatra ve Orson Welles'ten kaptım ben.

Oysa, Danimarka'da Palle Mikkelborg ile *Aura* albümünü yaparken sürprizlerle dolu nefis bir çalışma yapmıştık. Her an her şeyi duymak mümkündü. Veya Gil'le çalışırken. Sting'in *Nothing Like The Sun* albümü için harikulade düzenlemeler yapmıştı Gil. Sting'in şansı. Playboy Caz Anketi'nde ne oldu gördün mü? Okurlar –çoğu beyaz– Sting'in grubunu yılın caz grubu seçti. Gel de şaşma! Siyah bir grup, örneğin fusion cazdan rock müziğe geçiş yapsa yılın en iyi köpek yakalayıcıları bile seçilemez. Ama Sting'i şak diye seçmişlerdi. Sting'in son albümü çok orospu çocuğu bir albüm, bunu kabul ediyorum ama kendininki dışında hiçbir müzisyenin şahsiyetini hissedemezsin o albümde. Sting caz müzisyeni filan değil. Sting'in yazıp söylediği bir parça insanlara ne düşünme-

leri ve ne hissetmeleri gerektiğini zaten söyler, oysa bir caz grubu dinlediğinizde dilediğinizi düşünebilirsiniz. Bir kızla hangi pozisyonlarda sevişebileceğinizi öğrenmek için *Playboy* okumanız gerekmez. Tembel insanların işidir bu. Müzikte de aynı şey geçerli. Popüler müzikte sözler, "canım, seni seviyorum, gel yanıma, ver biraz" gibi klişelerden öteye gidemiyor. Böyle sözleri olan milyonlarca parça var. Birbirinden klişe araklamaktan başka bir şey yapmıyorlar. İnsanlar buna alıştığı için müzisyenler stüdyoda yaratıcı olamıyorlar.

Trane'in son döneminde yaptığı müziği sevmiyorum. Grubumdan ayrıldıktan sonra yaptığı plakları dinlemem. Benimle beraber çalarken yaptığı şeyleri tekrarlayıp durdu. Önceleri, Levin Jones, McCoy Tyner ve Jimmy Garrison ile çalarken fena değildi. Sonra onlar da klişeleştiler. Trane ve Elvin dışında kimsenin bir bok çaldığı yoktu bana göre McCoy'un daha sonra yaptıkları ise hiç bana göre değildi. Piyanoya deli gibi vurup duruyordu, uymaz bana. Bill Evans, Herbie Hancock ve George Duke gibi müzisyenler bilirler piyano çalmayı. Ama Trane ve diğerleri modal müzik çalmaktan öte hiçbir şey yapmıyorlardı, ben daha önce yapmıştım o işi. McCoy bir süre sonra tuşesini tamamen yitirmişti piyanoda, monoton çalıyordu. Trane de öyle, bir süre dinledikten sonra monotonlaşıyordu o da. Bir süre sonra yaptıkları müzikte hiçbir şey bulamaz olmuştum. Jim Garrison'ın çalışını da sevmiyordum. Ama çok insan sevmişti yaptıkları müziği, eyvallah. Elvin ile Trane düet çaldıklarında biraz bir şeyler çıkıyordu, onun dışında bir şey yoktu. Bu sadece benim fikrim, yanılıyor olabilirim.

Bugün müziğin sesi benim başladığım zamanlarda olduğundan çok farklı. Akustik teknikler filan kullanılıyor. Danny Glover ile Mel Gibson'ın oynadıkları *Öldürücü Silah* filminde çelik mekanlarda çekilmiş bölümler var örneğin. İnsanlar metalik sesler duymaya alışıyorlar. Karayip Adaları'nda, özellikle Trinidad'da teneke kutularla yaparlar müziği. Gelenekçi-

ler ne derlerse desinler, synthesizer'ın gelişi ile çok şey değişti. O aleti ya kullanırsın ya da çağdışı kalırsın. Ben kullanmaya karar verdim, çünkü yaşam değişim demektir benim için. Değişmeyen insanlar folk müzisyenleri gibi olurlar, müzelerde veya yerel kulüplerde çalmaktan öteye gidemeyen orospu çocuklarıdır onlar. Çünkü müzik evrenselleşmiştir, geri dönemeyeceğin bir rahme girmeye çalışmanın anlamı yok. İnsan ana rahmine dönemez.

Müzik bir zamanlama sanatıdır, çaldığın her şeyi ritmik çalmak zorundasın. Her şey yerinde ise Çin müziği de iyi olabilir. Ama benim müziğimi karmaşık olarak nitelendirmelerine rağmen ben müziğimi basit severim. Onlara karmaşık gelebilir ama bana basit geliyor, öyle duyuyorum.

Davulcuları severim. Bird'le beraber çaldığım dönemde Max Roach'tan davul üstüne çok şey öğrendim. Davulcunun ritmi sürekli koruması gerektiğini, içinde kendine ait bir nabzının olması gerektiğini söylemişti. Bunu yapmanın yolu iki vuruş arasında bir vuruş saymaktı: "bang, bang, sha–bang, sha–bang" gibi. "Bang"lerin arasındaki "sha"lar iki vuruş arasındaki vuruştu. Davulcu bunu yapmadığı zaman ritm canlılığını yitirir. Ritmi hissetmeyen bir davulcu ile çalmaktan daha kötü bir şey yoktur. Ölümden beterdir.

Marcus Miller gibi bir müzisyen ve sanatçı, bugünün müzisyenine iyi bir örnektir. Her aleti çalabilir ve her tür müziğe açıktır. Stüdyoda bir davulcu olmamasını anlayabilir Marcus. Davulu programlayabilir, eğer istersen sonra bir de davulcu çaldırabilirsin üstüne. Davulcuların çoğunun tempoyu hızlandırma veya yavaşlatma eğilimleri vardır, oysa davul makinelerinin bu tür alışkanlıkları yoktur, kayıt yapmak için idealdirler. Ama her şeyin yerine oturabilmesi için Ricky Wellman gibi harika bir davulcun da olmalı. Canlı çalarken değişim kovalarsın, çok iyi bir davulcun olması şarttır bu yüzden.

Dediğim gibi, caz müzisyenlerinin çoğu tembeldir. Beyazların onları uyutmak için söyledikleri bir ninni vardır, "Çalış-

mana gerek yok, doğal bir müzisyensin sen, aletini al ve çal." Ama doğru değildir bu. Siyahların hepsi güçlü bir ritm duygusuna sahip değildirler bir kere. Müthiş çalan beyaz davulcular duyuyorum, özellikle rock gruplarında. O grupların davulcuları tempoyu düşürmüyor, gerekirse programlanmış davulla da çalabiliyorlar. Ama siyah davulcuların çoğu bunu yapmak istemezler, zaten yapamıyorlar. "Doğal" kalmak istiyorlar, çünkü eleştirmenler onlara öyle kalmalarını söylemişlerdir.

Müziği bu şekilde duymam Tanrı'nın bana bir armağanıdır. Nerden geldiğini bilmiyor, sorgulamak istemiyorum. Zaman bir vuruş şaşmışsa hemen duyarım bunu. Veya Prince'in çaldığı davulu programlamış davuldan kolaylıkla ayırt edebilirim. Doğuştan böyleyim. Bir tempo sayıp uykuya dalsam, uyandığımda aynı tempodayımdır. Acaba bana mı öyle geliyor gibi şüphelere kapılmam hiç. Tempo bozulmuşsa dururum, çalmam. Çalamam. Mühendislikten biri kayıtta bir hata yapmışsa hemen fark ederim.

Benim için müzik ve yaşam tarzlara dairdir. Kendini zengin hissedip öyle görünmek istiyorsan giyimine özen gösterirsin. İyi bir çift ayakkabı geçirirsin ayağına, kaliteli bir ceket, güzel bir gömlek giyersin. Müzikte de değişik tarzlar insanlarda değişik duygular uyandırır. Budur olay. Bu yüzden değişik insan gruplarına çalmayı severim. Kullanabileceğim şeyler kaparım onlardan. Henüz çalmadığım ama çalmayı çok arzuladığım yerler var. Afrika ve Meksika gibi. Oralarda çalmayı çok arzuluyorum, çalacağım bir gün.

Başka ülkelerde olduğum zaman farklı çalarım, çünkü insanlar bana farklı davranırlar, saygı duyarlar. Bu yüzden şükran duyarım onlara ve çalışıma yansır bu. Onlar beni mutlu ettikleri için ben de onları mutlu etmek isterim. Çalmayı en çok sevdiğim yerler Paris, Rio, Oslo, Japonya, İtalya ve Polonya sanıyorum. Amerika'da New York, Chicago ve San Francisco civarında çalmayı severim. Daha iyidir oraları ama za-

man zaman canımı sıkarlar yine de, kaş yapayım derken göz çıkarırlar.

Müziğe ara verdiğimde, "Miles durdu, ne yapacağız şimdi?" diyenler olmuştu. Bunun nedeni Dizzy'nin benim için söylediği şu cümlenin içinde gizli sanıyorum. Şöyle demişti Diz: "Miles'a baktığınızda, onunla çalışan müzisyenleri düşündüğünüzde, onun lider yetiştiren bir müzisyen olduğunu görürsünüz." Doğru bu. Birçok müzisyen yönünü bulmak için beni izlemiştir. Bu bana asla yük olmadı, önde koşan bir yön gösterici olmaktan hiç rahatsızlık duymadım. Tek başıma yapmamıştım bunu zaten. Başkaları olmuştu, Trane ve Ornette gibi. Kendi gruplarımda bile yalnız olmamıştım. Philly Joe ve Trane olmuştu mesela. Philly Joe ritmi götürürken Paul Chambers'ı da sürüklemişti. Red Garland çalmak istediği baladları kendi seçerdi, ben yapmazdım seçimi. Daha sonra Herbie, Tony, Wayne ve Ron ile çalarken Tony sürüklemişti bizi. Biz onu izlemiştik. Herkes müzik yazıyordu, bazen birlikte yazıyorduk. Tony asla düşürmezdi tempoyu, tempo giderek hızlanır ama ritm bozulmazdı. Keith Jarrett ve Jack DeJohnette ile çaldığımda grubun sesini onlar yönlendirmiş, ritmleri çoğaltmışlardı. Müziği değiştirir, başka yerlere götürürlerdi. Başka hiçbir grup yapamazdı o müziği, çünkü Keith ve Jack onlarla çalmıyorlardı. Kurduğum bütün gruplar için geçerli bu.

Buydu benim yeteneğim. Kimyası doğru bir grup oluşturup onları ateşlemek; bildiklerini kullanıp kendilerini aşmalarını sağlamak. Onları biraraya getirdiğimde nasıl bir sesleri olacaklarını önceden bilemezdim. Ama zeki müzisyenler seçmek çok önemlidir. Ancak zeki müzisyenlerle uçurabilirsiniz müziği.

Trane, Bird ve Dizzy gibi benim de kendime has bir tarzım var. Kimse gibi olmak istemem. Kendim gibi olmak isterim. Ama müzikte o kadar değişik cümlelere yatkınım ki, bazen bir cümleyi gerçekten hissederek, tat alarak çalıyorsam

bütünleşirim onunla: Benim için çalması en güç parça "I Loves You Porgy" olmuştu, çünkü trompetimi bir insan sesi gibi çalıp cümlelerimi öyle ifade etmek zorunda kalmıştım. Çalarken renkler ve şekiller görürüm. Başka birinin yazdığı bir parça dinliyorsam belli bir yere belli bir sesi neden koymuş diye kafa yorarım. Benim sesim lise öğretmenim Elwood Buchanan'dan gelir. Onun trompet tutuşuna bile bayılırdım. İnsanlar bana sesimin insan sesini çağrıştırdığını söylediklerinde memnun oluyorum, çünkü sesimin öyle olmasını istiyorum.

Beste için fikirler gece gelir bana. Duke Ellington da öyleydi. Geceleri beste yapar, gündüzleri uyurdu. Gece sessizdir, yoğunlaşabilirsiniz. California çok sessiz olduğu için orda daha iyi müzik yazabildiğimi düşünürüm. Okyanusa yakın oturuyorum. Şimdilik sessiz; sürer umarım. Beste yapmak için Malibu'yu New York'a yeğlerim her zaman.

Müzisyenlerimin "Miles'yen Akor" dedikleri bazı akorlar basarım. Arkada çalan yanlış bir şey çalmıyorsa her akoru çalabilirsin. Bir akorun uygun olup olmadığını arkasında çalınan sesler saptar. İlgisiz akorları basıp öyle havada bırakamazsın ayrıca. Onları bir yere bağlaman gerekir. Minor bir gamda çalıyorsak çocuklara olanakları anlatmaya çalışırım mesela.

Büyük müzisyenler kendilerini korumayı bilen büyük boksörler gibidirler. Kafalarında daha yüksek bir teorik düzen vardır. Afrika müzisyenleri öyledir örneğin. Ama Afrika'da değiliz, o müziği çalamayız. Yaptığımız müziğin altyapısında kullanabiliriz ama o müziği. Eskimiş akorları alta koyarsanız çok zengin bir altyapı oluşturursunuz. İnsanlar artık bu tür müziği anlayabilirler, çünkü yirmi yıla yakın bir süredir müthiş müzikler dinlediler, Coltrane, ben, Herbie Hancock, James Brown, Sly, Jimi Hendrix, Prince, Stravinski, Bernstein. Sonra Harry Parch ve John Cage gibi müzisyenler var. Ca-

ge'in müziği cam parçalarının, düşen bir şeylerin müziğidir. Çok sevenler var. İnsanlar değişik müziklere açık.

Ama öncüler siyahlar hâlâ. Break dance, hip–hop, rap. Reklamlarda kullandıkları müzikler bile acayip. Bazılarında baptist gospel müziği var. İşin tuhaf yanı, beyazlara söyleyip yıpratıyorlar müziği. Bizim gibi görünmeye, bizim gibi söylemeye, bizim gibi çalmaya çalışıyorlar. Siyahların yeni bir şeyler bulmaları gerekiyor şimdi. Avrupa, Japonya ve Brezilya'da yutmuyorlar bunu. Bu ülkenin aptal insanları yutuyor bir tek.

Seyahat etmeyi seviyorum ama eskisi kadar sık seyahat etmiyorum. Çok seyahat ettim. Heyecanlandırır beni; değişik kültürler, değişik insanlar tanırsın. Siyahların Japonlar gibi olduklarını keşfettim mesela. Siyahlar ve Japonlar, beyazlar kadar rahatsız değildirler. Gülmeyi severler. Siyahlar güldüklerinde yaranmaya çalıştıkları düşünülür, oysa Japonlar için kimse öyle düşünmez çünkü güç ve para onlarda. Asyalıların göz ifadeleri çok zayıftır ayrıca, özellikle Çinlilerin. İnsana tuhaf bakarlar.

Benim için dünyanın en güzel kadınları Brezilya, Etiyopya ve Japon kadınlarıdır. Burda güzellik, dişilik ve zekadan söz ediyorum. Zarafetten, kendilerini taşıma biçimlerinden, erkeğe duydukları saygıdan. Brezilya, Etiyopya ve Japonya kadınları erkeklerine saygılıdırlar, onlar gibi olmaya çalışmazlar – benim tanıdıklarım öyleydiler en azından. Amerikan kadını erkeğe nasıl davranılacağını bilmez, özellikle siyah kadınlar, yaşlılar daha çok. Onlar için ne yaparsan yap, seninle rekabet etmekten vazgeçmezler. Saçları yüzündendir bu. Bu ülkede beyinleri yıkanmış onların: Uzun sarı saçları olmadığı için güzel olmadıklarına inandırılmışlardır – ama güzeldirler. Bu daha çok beyaz kadının harikulade olduğuna inandırılmış eski kuşak kadınlarında görülür. Tanıdığım genç siyah kadınların öyle bir problemi yok. Ama görünümlerine takmış olanlar da var. Siyah kadınlar, kendilerine pren-

ses muamelesi yapsalar bile erkelerinin aslında beyaz kadınları arzuladıklarım düşünürler. Kafalarını fena halde karıştırır bu düşünce. Beyaz kadınlar böyle bir takıntıları olmadığı için daha iyi davranırlar erkeklerine. Birçok siyah kadım kızdıracak bu söylediklerim, biliyorum, ama böyle düşünüyorum.

Siyah kadınlar erkeklerinin öğretmeni veya anneleri olarak görürler kendilerini. Kontrol onlarda olmalı. Bana bu şekilde davranmayan tek kadın Frances olmuştu. Onunla beraber olduğum yedi yıl boyunca bir kez bile öyle davranınadı bana. Kendine güveni vardı, rahattı, kimse ile rekabete girmezdi. Kendine ve bedenine güveni tamdı Frances'ın. Dansçıydı, sokakta yürürken trafiği aksatacağını biliyordu. Sanatçıydı, sanatçı kadınların derin bir yanları vardı.

Ama iyi işlerde çalışan ve kendine güveni olmayan siyah kadınlar hiç çekilmezler. Sürekli rekabet halindedirler, insanın canını sıkacak laflar etmeden edemezler. Bir erkek tepeni attırırsa onunla dövüşebilirsin ama bir kadınla yapamazsın bunu. Boş vermek zorunda kalırsın. Ama bu her şeyi bildiğini sanan rekabetçi karılara fazla taviz verirsen rujlu dudaklarını yüzüne tutup sana saldırmayı sürdürürler. İşte o zaman iyice öfkelenip bir tane patlatırsın. Bu tür saldırgan kadınlarla başım çok belaya girmiştir, birkaçına vurdum da. Ama sevmiyorum bir kadına vurmayı. Kendimi böyle bir durumda bulacağımı hissettiğim zaman yolumu değiştiriyorum artık.

Siyah kadınların çoğu bir sanatçıya nasıl davranılacağını bilmez. Özellikle eski kuşaktan ve kariyerlerine iyice kendilerini kaptırmış olanlar. Sanatçı insamn kafasında her an bir şey olabilir. Saçma sapan oyunlarla düşüncelerinden uzaklaştırmamak gerekir sanatçıyı. Sanatçımn yaratıcılığına saygı duymayan kadın korkunçtur. Eski kuşak kadınlar bunu anlamazlar çünkü sanatçılık eskiden saygı duyulan bir meslek değildi. Ama beyaz kadınlar eskiden beri yakın olmuşlardır sanatçılara, sanatın toplumdaki önemini iyi bilirler. Bu alanda

siyah kadının çok mesafe kat etmesi gerekiyor. Öğrenecekler ama. Bu arada benim gibi insanlar bizi mutlu kılan şeyi yapmaya çalışırlar. Beni anlayan ve bana saygı duyan insanlara yakın olmalıyım.

Tanıdığım Afrika kadınlarının çoğu Amerikan kadınlarından farklıydı. Bir erkeğe nasıl davranılacağını bilirler Afrika kadınları. Etiyopya ve Sudan kadınlarına bayılırım, gerçek siyah kadınlardır onlar. Çıkık elmacık kemikleri, düzgün burun, resimlerimde çizdiğim yüzlerdir onlarınki. Somalili manken İman'ın öyle bir yüzü var. O kadar güzel ve zarif bir yüzdür ki onunki... Bir de farklı güzellikte bir siyah kadın tipi var. Dolgun dudaklar, iri gözler. Cicely öyle bir kadındı. Cicely'nin özel hayatta filmlerde asla göremeyeceğin bir ifadesi vardır. Özellikle ona kızdığım zaman belirirdi bu ifade yüzünde. Sırf o ifadeyi görebilmek için ona kızmış gibi yapardım bazen. Bayılırdım o ifadeye.

Kadınlarla flört etmeyi severim. Bir bakışla o kadar çok şey verirler ki insana... Ağzını açıp bir şey söylemeden flört etmek güzeldir. Bir kadının gözlerinden benimle ilgilenip ilgilenmediğini hemen anlarım. Batı'da kadınlar gözleri ile Japon kadınlarının vücutları ile yaptıklarını yaparlar. Kadının gözünde o küçük ilgi pırıltısını gördüğünde kadın da seni ilgilendiriyorsa tepki verirsin, ilgilendirmiyorsa başını çevirirsin. Ama özel bir şey, spritüel bir şey hissediyorsan harekete geçersin.

Ben, kendini iyi taşıyan, ince yapılı, kendine güveni olan kadınlardan hoşlanırım, dansçılardan. Yürüyüşlerine, giyimlerine, hareketlerine yansır dansçı olmaları. Hemen fark ederim bu özellikleri. Bu özellikleri olmayan çok güzel kadınlar var ortalıkta. Cinselliği olmalı, aradığım özelliklerin orda olduğunu belli eden bir elektriği olmalı kadının. Bazen ağızlarındadır bu cinsellik, Jacqueline Bisset'de olduğu gibi. Yüzünün her yerinde cinsellik var o kadının. Cicely öyleydi benim için bir zamanlar. Bu sözünü ettiğim çekimi hissettiğim za-

man içimi bir heyecan kaplar. Kokain çekmiş gibi olurum – bol miktarda. Öyle biri ile beraber olmanın beklentisidir beni heyecanlandıran. O kadar müthiş bir duygudur ki bu, orgazm olmaktan bile daha iyidir neredeyse. Yoktur üstüne.

Japon kadınlarının erkeklerle flört etme biçimlerini seviyorum. Görüş alanının neredeyse dışında dururlar, göz ucuyla baktığında merdeyse göremezsin onları. Tam o noktada olurlar, ama oradadırlar. Doğrudan sana bakmazlar, asla. İlginçtir. Mesela dört Asyalı kadınla bir odada olsan ve tek tek hepsi ile konuşsan, ama biri ile diğerlerinden biraz fazla konuşsan diğerleri uzaklaşır.

Bayılırım kadınlara. Kadın bulmakta hiç güçlük çekmedim, kimsenin yardımına da muhtaç olmadım. Onlarla beraber olmayı, konuşmayı severim. Ama bir müzisyenin sevgilisi ile fingirdemedim hiç. Asla. Bir müzisyeni ne zaman grubunda isteyeceğini bilemezsin. Eğer beraber çalma durumu olursa böyle şeylerin araya girmesini istemezsin. Ama diğer kadınlar –iyi arkadaşlar dışında– ilgi alanıma girebilir.

Ama tuhaftır kadınlar, göründükleri gibi değildirler genellikle. Kadınlar diğerlerinin fark edemeyeceği bir şekilde birbirlerine takılırlar. Kulüplerde çaldığım dönemde çok dikkatimi çekmiştir bu. Güzel kadınların bizi görmeye geldiklerini sanırdım, müzisyen araklamaya. Ama çoğunun aslında birbirlerini görmeye geldiklerini anladım sonra. Oysa beni görmeye geldiklerini düşünmüştüm önceleri, müziğimi dinlemeye geldiklerini. Müzisyenler kendilerini beğenmiş orospu çocuklarıdırlar, özellikle kadın konusunda. Sanatçıların en kendini beğenmişidir müzisyenler; yaptıkları işin çok önemli, çok özel olduğunu düşünürler. Ağızlarında veya ellerinde bir müzik aleti olduğu için kadınlara dayanılmaz geldiklerini sanırlar. Tanrı'nın kadınlara armağanı olduklarını düşünürler. Etrafımızda pervane olup her istediğimizi vermeye hazır olduklarına göre doğru olmalı bu. Biz müzisyenler insanların bize davranış biçimlerinden bunun doğru olduğu sonucuna varı-

yoruz. Ama kadınlardan hoşlanan kadınlar da bunun farkında oldukları için bizim bulunduğumuz yerlere takılıp iş çıkarmaya çalışırlar.

Geçmişte çok değişik ırklara mensup kadınlarla beraber oldum, siyah ve beyaz. Beraber olduğum kadının ırkı önemli değildir benim için. Eski deyimin dediği gibi, "Kalkmış, sikin vicdanı olmaz" Hep siyah kadınlarla evlendim ama bilinçli yapmadım bunu. Ne renk kadın tercih ettiğimi sorarsan, annemin renginde, belki biraz daha açık tenli kadınları demem gerekir. Nedenini bilmiyorum, öyle işte. Benden daha siyah olan bir tek sevgilim oldu. Bayağı siyahtı anlayacağın, çünkü ben gece yarısı siyahıyım.

Erkek konusunda Amerikan kadınları dünyanın tüm kadınlarından daha cüretlidirler. Senden hoşlanıyorlarsa hemen üstüne gelip belli ederler. Özellikle benim kadar ünlü biriysen. Ama itici bulurum ben bunu. Tek istedikleri benimle yatıp ünümden ve banka hesabımdan yararlanmak. O tür bir yaklaşımı bir kilometreden sezerim. Eskiden atladığım olurdu ama artık bana yaklaşan kadınlarla alışverişi kestim. En azından onları tavlayamn*ben olduğumu* düşünmeme fırsat tanımalarını bekliyorum onlardan.

Amerika'da beyazlar Tanrı'nın dünyaya armağanıymışlar gibi görürler kendilerini, küstahtırlar. Düşünce tarzları iğrenç ve zavallıdır. Geri, aptal ve saygısızdır çoğu. Onlar beyaz ve sen siyah olduğun için yanına gelip ağzına girebileceklerini düşünürler. Uçakta çok yaparlar bunu bana, karşıma dikiliverirler. Birinci sınıf uçarım hep, beni tanımayanlar orda ne aradığımı merak eden bakışlarla bakıp dururlar. Bir keresinde uçakta otururken beyaz bir kadın beni tanıyıp neredeyse ağzıma girmişti, ona ait bir şeyin üstüne mi oturduğumu sormuştum ona. Sinirli bir şekilde gülümseyip rahat bırakmıştı beni. Nasıl davranılacağını bilen beyazlar da tanıdım, bu şekilde davranmayan. Ama tanıdığım en aptal orospu çocuklarının

bazıları siyah olmuştur. Özellikle beyazların kendileri ile ilgili yalanlarına inananlar. Çok hasta orospu çocuklarıdır onlar.

Amerika acınacak derecede ırkçı bir ülkedir, iğrençtir. Güney Afrika'dan farksızdır, daha sağlıklı bir hale getirilmiştir sadece. Irkçılığı anında sezerim, kokusunu alırım. Bana çok bozulan beyazlar var, özellikle beyaz erkekler. Çizmeyi aştıklarında hadlerini bildiririm, daha da delirirler o zaman. Bir siyaha her türlü numarayı çekebileceklerini düşünürler.

Çocuklarınızın durumuna bak, uyuşturucu batağına saplanmışlar, özellikle siyahlar. Bunun nedenlerinden biri geçmişlerini bilmemeleri. Bu ülkenin siyahlara tutumu, siyahların müziğe katkılarının küçümsenmesi utanç vericidir. Okullarda çocuklara caz ve siyah müzik ders olarak okutulmalı bence. Çocuklarımız dünya kültürüne tek özgün Amerikan katkısının siyah atalarınızın Afrika'dan getirdiği ve burada değişip gelişen müzik olduğunu bilsinler isterim. Afrika müziği, Avrupa müziği ("klasik müzik") gibi okutulmalı.

Çocuklar kendi miraslarını öğrenmezlerse okula ilgi duymazlar. Uyuşturucuya saplanır, crack vururlar, kimse ilgilenmiyordur onlarla çünkü. Crack satarak kolay para kazanılacağını düşünürler ve yeraltı dünyasının bir parçası olurlar. Biliyorum, çünkü ben de uyuşturucu kullandığım yıllarda öyleydim. Bu çocukları ve neler hissettiklerini anlıyorum. Çoğu bu yaşantıyı beyazlardan adil bir yaklaşım göremeyeceklerini bildikleri için seçerler. Spora veya müziğe yönelirler, bu şekilde çok para kazanıp bulundukları statünün dışına çıkmaya çalışırlar. Spor, müzik veya yeraltı dünyası, seçenekleri bunlardır. Bill Cosby'ye bu yüzden saygı duyuyorum. Siyah sanata yatırım yapıp siyah okullara destek oluyor. Para ve güç sahibi diğer siyahların da bu şekilde davranmalarını isterim. Bir yayınevi veya plak şirketi kurulabilir, siyahların çalışacağı şirketler. Beyazların kafasındaki o boktan siyah imajını silmeye çalışmalıyız. Siyahların ihtiyacı var buna.

Avrupa ve Japonya'da siyah kültüre değer verirler, dün-

yaya katkımızı küçümsemezler. Oysa beyaz Amerikalılar gerçek olanı destekleyeceklerine Elvis Presley gibi bir siyah kopyasını pazarlarlar. Beyaz gruplara, siyahları taklit ettikleri için inanılmaz paralar öderler. Ama herkes bu işi başlatanın Chuck Berry olduğunu, Elvis olmadığını bilir. Cazın kralının Paul Whiteman olmadığını, Duke Ellington olduğunu bildikleri gibi. Herkes bilir bunu. Ama tarih kitapları bunu yazmaz, kendi kitaplarımızı kendimiz yazana dek değişmeyecek bu. Kendi tarihimizi yazacak güce sahip oluncaya dek. Kimse bizim yerimize ve olması gerektiği gibi yazamaz tarihimizi.

Bird hayatta iken hak ettiği yere gelememişti mesela. Sadece Barry Ulanov ve Leonard Feather gibi birkaç eleştirmen Bird'ü ve bebop'ı tanımış, hakkını vermişti. Beyaz eleştirmenlerin adamı Jimmy Dorsey idi. Bugün Bruce Springsteen veya George Michael olduğu gibi. Küçük bir çevrenin dışında kimse tanımazdı Charlie Parker'ı. Ama siyahlar biliyordu Bird'ü. Beyazlar, Bird'le Diz'i keşfettiklerinde artık çok geçti. Duke Ellington, Count Basie ve Fletcher Henderson da hak ettikleri yere gelememişlerdi yaşamlarında. Louis Armstrong hak ettiği yere gelebilmek için orospu çocukları gibi sırıtmak zorunda kalmıştı. Beyazlar, sürekli John Hammond'ın Bassie Smith'i keşfettiğinden söz ederler. Siktir! Zaten orda olan birini nasıl keşfedebilirsin? Onu gerçekten keşfedip beyaz şarkıcılara tanınan olanakları tanımış olsaydı Mississippi'nin arka yollarında o şekilde ölmezdi. Bir trafik kazasından sonra beyaz hastaneler onu kabul etmediği için kanamadan ölmüştü Bessie. Kızılderililer burada iken Columbus nasıl keşfetmişti Amerika'yı? Aynı şey bu. Beyaz yalanları.

Polisler sürekli durdurup iş olurlar bana. Siyahların her gün karşılaştıkları bir şeydir bu Amerika'da. Richard Pryor'ın dediği gibi, "Siyahsan ve bir beyazın 'yah hoo!' diye bir çığlık attığını duymuşsan oradan topuklamanın zamanı gelmiştir, çünkü boktan bir şeylerin olacağı kesindir."

Bir keresinde Three Deuces'da çalarken komedyen Mil-

ton Berle bizi dinlemeye gelmişti. Bird'ün grubunda çalışıyordum o sıralar. 1948 senesiydi sanıyorum. Milton başka beyazlarla bize yakın bir masada oturmuş bizi dinliyordu. Masadakilerden biri grubu nasıl bulduğunu sormuştu ona. Gülüp, "Kafa avcılarına benziyorlar," demişti. İlkel insanlara benzetmişti bizi. Gülünçtü bu onun için. Masadaki diğer beyazların bize bakıp güldüklerini ammsıyorum. Hiç unutmadım o hadiseyi. Yirmi beş yıl kadar sonra uçakta karşılaştım onunla, ikimiz de birinci sınıf uçuyorduk. Yanına gidip kendimi tanıttım, "Milton, adım Miles Davis, müzisyenim," dedim.

Tebessüm edip, "Evet, biliyorum kim olduğunu. Müziğini çok severim," diye karşılık verdi.

İyice yaklaşıp, "Milton," diye fısıldadım, "yıllar önce bana ve benimle beraber çalan müzisyen arkadaşlarıma hiç unutamadığım bir şey yaptın ve ben bir gün sana fısıldayabilecek kadar yakınlaşabilirsem o gece hakkımızda söylediğin şeyi söylediğinde kendimizi nasıl hissettiğimizi sana söylemeye yemin ettim, diye devam ettim. Tuhaf bakmaya başlamıştı, ne dediğini hatırlamıyordu. O gece hissettiğim öfkenin bir kısmı geri gelmişti bana, yüzüme yansımış olmalıydı. Ona ne söylediğini ve herkesin nasıl güldüğünü anlattım. Yüzü kızarmıştı, utanmıştı. "O gece yaptığın benzetme hiç hoşuma gitmemişti Milton, gruptaki diğer müzisyenlere ilettiğimde onların da hoşuna gitmemişti. Bazıları zaten söylediğini duymuşlardı, dedim.

Çok zavallı görünüyordu, "Çok üzgünüm," dedi. "Evet," dedim, "ama şimdi üzgünsün, ben senle konuştuktan sonra, oysa o gece o benzetmeyi yaparken üzgün filan değildin." Sonra dönüp koltuğuma gittim, tek kelime daha etmedim.

İşte bundan söz ediyorum. Bazı beyazlar –bazı siyahlar da– arkandan sana gülüp sonra seni sevdiklerini söylerler. Sürekli yaparlar bunu: insanları parçalayıp kullanmaya çalışırlar. Ama uzundur benim hafızam, çok gerilere gider. Yahudiler Almanya'da başlarına gelenleri sürekli hatırlatırlar dünya-

ya. Siyahlar da Birleşik Devletlerde veya James Baldwin'in bir keresinde dediği gibi, "Birleşemeyen Devletler"de başlarına neler geldiğini hatırlatmalı dünyaya. Bu böl ve fethet taktiklerine karşı uyanık olmalıyız, beyazların yıllardır bizi gerçek kimliğimizden, iç gücümüzden uzak tutmak için kullandıkları taktiklere karşı. İnsanların bunu duymaktan usandıklarını biliyorum ama siyahlar çektiklerine karşılık bir şeyler yapılana dek bu gerçeği beyazların yüzüne haykırmalı. Yahudilerin yaptığı gibi gözlerine ve kulaklarına sokmalıyız bunu. Yıllardır ve hâlâ bize neler yaptıklarını, ne kadar kötü olduklarını onlara anlatmak zorundayız. Ne yapmaya çalıştıklarını bildiğimizi, onlar vazgeçene dek yumuşamayacağımızı söylemeliyiz onlara.

Yaşlandıkça trompet çalmak ve birçok başka şey hakkında daha çok bilgi ediniyorum. İçmeyi severdim, kokaine bayılırdım ama aklıma bile gelmiyorlar artık. Sigara da öyle. Böyle şeylere takılmıyorum. Kokaini bırakmak biraz daha zor olmuştu benim için, ama bıraktım. İrade meselesi, yapmak istediğini yapabileceğine inanma meselesi. Bir şeyi yapmak istemediğim zaman, "Siktir et," derim. İstemen gerekir çünkü. Kendin yapmalısın, başkası yapamaz senin için. Yardımcı olmaya çalışırlar ama sonuçta kendin halletmelisin.

Düşünce ve yaşama biçimimde hiçbir şey olanaksız değildir. Sürekli yaratıcı olmayı düşünürüm. Geleceğim sabah uyandığımda başlar. Uyanıp günün ilk ışığını gördüğüm anda. O anda müteşekkirimdir, kalkma heyecanını duyarım, çünkü her gün yapacak yeni bir şey vardır. Yaratıcı olabileceğim bir şey bulurum her gün. Müzik bana Tanrı'nın bir armağanı olduğu kadar lanetidir de. Ama tapıyorum müziğe. Başka türlü olmasını istemezdim.

Pişmanlık duyduğum az şey var yaşamımda. Onlardan söz etmek istemiyorum. Kendim ve etrafımdaki insanlarla daha barışığım şimdi. Kişiliğim yumuşadı sanıyorum. İnsanlardan şüphe ederim hâlâ, ama geçmişte ettiğimden daha az, öf-

kem de azaldı. Özel yaşantıma çok düşkünümdür, tanımadığım insanların etrafında olmasından haz etmem. Ama eskisi gibi insanların üstüne sıçrayıp küfürü basmıyorum. Grubumun çaldığı parçaları anons bile ediyorum artık, arada sırada izleyenlerle konuşuyorum.

Geçimsiz biri olarak bilinirim. Ama beni gerçekten tanıyanlar bilirler öyle olmadığımı, iyi anlaşırız onlarla. Sürekli ilgi odağı olmaktan hoşlanmam. Yapmam gerekeni yapıyorum, hepsi bu. Ama bazı iyi dostlarım var. Max Roach, Richard Pryor, Quincy Jones, Bill Cosby, Prince, yeğenim Vincent ve birkaç kişi daha. En iyi dostum Gil Evans oldu sanıyorum. Grubumun elemanları dostlarımdır, Malibu'daki atlarım da öyle. Atlara bayılırım. Ama beni en iyi tanıyan birkaç kişi Doğu St. Louis'de beraber büyüdüğüm çocukluk arkadaşlarımdır. Çok az görüşüyoruz onlarla ama sık sık düşünürüm onları, görüştüğümüzde hiç ayrılmamışız gibidir. Karşılaştığımızda daha bir saat önce evlerinden çıkmışım gibi konuşurlar benimle.

Dostlarım müziğimle ilgili bir şeyler söylediğinde *onları* dinlerim, eleştirmenleri değil. Çünkü onlar ne yapmak istediğimi bilirler. En iyi dostlarımdan biri saydığım Clark Terry gelip bana bir bok çalamadığımı söylerse kulak asarım sözlerine. Onun ne düşündüğü önemlidir benim için. Dizzy için de geçerli bu, benim hocam ve dünyada en yakın olduğum insanlardan biridir Dizzy. Çalışımla ilgili bir şey söylerse dinlerim. Ama hep böyleydim ben, yapım bu. Kimse dostlarıma benim hakkımda kötü konuşamaz çünkü dinlemezler. Ben de öyleyim: tanıdığım biri hakkında kötü şeyler söyleyemezsiniz bana.

Daha önce, müzik bana Tanrı'nın bir armağanı olduğu kadar lanetidir de dedim, çünkü içimde beni sürekli çalmaya iten bir şey var. Müzik yaşamımda ilk gelen şey oldu hep, hâlâ öyle. Her şeyden önce gelir. Ama müzikal iblislerimle daha rahat bir hayat sürmemi sağlayacak bir anlaşma yaptım. Re-

sim yapmamın çok yararı oldu. İblisler yine orda ama ben artık onların orda olduklarını ve ne zaman beslenmeleri gerektiğini biliyorum. Kendimi kontrol altına aldım sanıyorum.

Özel yaşantıma düşkünüm ve benim gibi ünlü biriysen bu yüzden çok para harcamak zorunda kalırsın. Çok, çok zor bir şeydir bu, çok para kazanmaya mecburum, kendimi koruyabilmek için. Şöhretin bedeli var – zihinsel, spritüel ve *gerçek* para olarak ödersin bu bedeli.

Fazla dışarı çıkmıyorum artık. Rahatsız ediyorlar, benimle fotoğraf çektirmek isteyenler bile çıkıyor. Hiç gelemem. Ünlü insanlar bu yüzden normal bir yaşantı süremezler. Doğal olmaz. Çıkmamamın asıl nedeni bu. Ama dostlarım ve atlarımla beraberken çok iyi vakit geçiririm. Üç atım var. Kara, Kind of Blue ve Gemini. Gemini'de biraz Arap kanı var, ateşlidir. En çok onu sürmeyi severim. Ama onu sürmememe izin vererek bana lütufta bulunuyor, çünkü çok iyi bir binici değilim. Öğrenmeyi sürdürüyorum ve o bunu biliyor. Tuhaf bir şey yaptığım zaman, "Bu orospu çocuğunun üstümde ne işi var, benim bir profesyonel olduğumu bilmiyor mu?" gibilerinden bakar bana. Hayvanları seviyorum. Ben onları anlıyorum, onlar da beni. Ama insanlar? İnsanlar tuhaf.

Olayları önceden sezme yeteneğim vardır, şaşmaz. Geleceği görebilen insanların varlığına inanıyorum. Bir keresinde Birleşmiş Milletler binasının havuzunda yüzüyordum, havuzda benimle yüzen bir beyaz vardı. Birden bana, "Nereye gidiyorum tahmin et?" diye sordu. Hiç düşünmeden, "New Orleans'a gidiyorsun," dedim. Gerçekten de oraya gidiyordu! Şaşıp kalmıştı. Bana bir tuhaf bakıp nasıl bildiğimi sormuştu. Bilmiyordum nasıl bildiğimi ve merak da etmiyordum. Böyle sorular sormam. Bu yeteneğimin orda olduğunun hep farkında olmuşumdur.

İnsanlarda başkalarının görmediği şeyler gören, sezgileri güçlü biriyim. Başkalarının önemli olduğunu yıllar sonra anlayacağı şeyleri anında hissederim. Onlar, yıllar sonra gör-

düklerinde veya dinlediklerinde fark ederler bunu, ama ben artık başka bir yere gitmişimdir, onların yıllar sonra gördüğü şeyi unutmuşumdur. Önemli olmayan şeyleri unutup yenilikleri iyi izlerim. Eğer ben bir şeyin önemli olmadığını düşünüyorsam, başkalarının önemli bulmaları benim için bir şey ifade etmez. Kendi fikrime güvenirim.

Müzik, yaşantım oldu benim, tanıdığım ve sevdiğim müzisyenler ise ailem. İnsanın kan bağı ile edindiği aile farklıdır. Benim için gerçek aile mesleğimde ilişki kurduğum insanlardır –başka sanatçılar, ressamlar, şairler, müzisyenler, dansçılar, yazarlar– ama eleştirmenler değil. İnsanlar servetlerini gerçek akrabalarına bırakırlar, kuzenlere, teyzelere, kardeşlere. Ama ben buna inanmıyorum. Eğer bir şeyler bırakacaksan yapınana yardımcı olan insanlara bırak. Eğer bu gerçek ailenden biri ise mesele yok, ama değilse ailenden birine bırakma. Dizzy'ye veya Max Roach'a bırakmayı düşünebilirim veya bana destek olan sevgililerime. Bir keresinde Louisiana'da yaşayan, ömrümde görmediğim bir kuzenimi bulup servetimi ona bırakmasını istemem. Sırf kan bağımız var diye mi? Saçmalık mı Siktir?

Bulunduğum yere gelmemde pay sahibi insanlarla pay laşmayı yeğlerim, yaratıcılığımı körükleyen insanlarla gerçekten çok yaratıcı birkaç dönem oldu yaşantımda. İlki 1945'ten 1949'a dek sürmüştü ve bir başlangıçtı. Daha sonra, uyuşturucu bağımlılığımı yendikten sonra 1954'ten 1960'a dek müthiş yaratıcı bir dönem yaşadım. 1964'ten 1968'e kadar olan dönem de fena sayılmazdı ama daha çok Tony, Herbie ve Wayne'in fikirlerinden beslenmiştim. Ama en yaratıcı dönemimi şimdi yaşıyorum çünkü resim yapıyor, müzik yazıyor ve bildiklerimin üstünde çalıyorum.

Din konusunda önyargılı değilim ve kimsenin bana önyargılı yaklaşmasını istemem. Ama bir din seçecek olsam İslam olurdu seçimim, Müslüman olurdum. Fakat bir dine mensup olmak istemiyorum, dini koltuk değnekleri gibi kullan-

mak bana hep ters gelmiştir. Örgütlenmiş dinlerde hoşlanmadığım çok şey var. Spritüel bulmuyorum, daha çok güç ve para ile ilgililer gibi geliyor bana.

Ama spritüel olmaya inamrım, ruhlara inanırım. Hep inanmışımdır. Annemin ve babamın ruhlarının beni ziyarete geldiklerine inanıyorum. Ölmüş müzisyen dostlarım da gelirler beni ziyarete. Büyük müzisyenlerle çalışmışsan senin bir parçan olurlar, senindirler hep – Max Roach, Sonny Rollins, John Coltrane, Bird, Diz, Jack DeJohnette, Philly Joe. Ölmüş dostlarımı çok özlüyorum, yaşlandıkça özellikle. Monk'u, Mingus'u, Freddie Webster ve Şişman Kız'ı. Ölmüşleri düşünürken öfkelenirim, fazla düşünmemeye çalışırım onları. Ama onların ruhları çevremde dolanır, burdadırlar hâlâ, başkalarına devrederler. Her şey içimde, onlardan öğrendiğim her şey. Müzik spritüel bir olgudur, hissetmektir. Onların müziğinin hâlâ buralarda bir yerde olduğuna inanıyorum. Onlarla beraberken çaldıklarımız havada bir yerde olmalı, çünkü üfledik biz onları havaya, sihirli ve spritüel şeyler üfledik.

Eskiden buğulu rüyalar görüp uyandığımda belleğimde gördüklerimin resmini çizerdim. Şimdi uyandığımda, annemi veya Trane'i veya Gil'i veya Philly'yi görmek istediğimde kendi kendime, "Onları görmek istiyorum," derim ve karşımdadırlar. Konuşurum onlarla. Bazen aynaya baktığımda babamı görüyorum. Bana o mektubu yazıp öldükten sonra başladı bu. Ruha kesinlikle inanırım ama ölümü düşünmem. Ölümü düşünemeyecek kadar çok şey var yapmak istediğim.

Bugün müzik yapma ve yaratma isteğim ilk başladığımdan çok daha güçlü, çok daha yoğun. Müziğe lanetlenmişim sanki. Sürekli ona itiliyorum – müzik düşünerek yatarım, uyandığımda ilk düşüncem yine müziktir. Hep öyle olmuştur. Beni terk etmediği için çok mutluyum: kendimi kutsanmış hissediyorum. Yaratıcılığımı güçlü buluyor, giderek daha da güçlendiğimi hissediyorum. Her gün jimnastik yaparım,

sağlıklı beslenmeye de özen gösteriyorum. Bazen siyah mutfağa özgü yemeklerin krizine girerim. Barbecue, kızarmış tavuk, chitterling gibi yememem gereken şeylerin – patates böreği, domuz ayağı. Ama içki ve sigara içmiyorum, uyuşturucu kullanmıyorum. İyi hissediyorum kendimi, şimdiye kadar olduğumdan daha yaratıcı. En iyisi asıl şimdi, bundan sonra gelecek diye düşünüyorum. Prince'in "vuruşla müziğe ve ritme girmek" deyimi ile ifade ettiği gibi, "vuruşla gireceğim" kardeş, sürdüreceğim vuruşla girmeyi, çaldığım her gün. Vuruşla gireceğim. Sonra.

1

Babam Miles Dewey Davis; Kuzeybatı Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi mezuniyet resmi.

2

Annem Cleota Henry Davis çok güzel bir kadındı ve çok güzel blues çalardı.

3

Solda ben, ablam Dorothy, kardeşim Vernon ve annem.

4

Trompet çalmaya başladığım ilk yıllar.

5

Kariyerim boyunca tavırlarına karşı mücadele ettiğim bazı siyah imajlar. Satchmo'yu (5) severdim ama o sırıtışına hiç tahammülüm yoktu. Beulah (6), Buchwheat (7) ve Rochester (8) beyazların siyahlara davranışını çok etkilemiştir.

7

6

Babam siyahları kendi çıkarlarını savunmaya çağıran Marcus Garvey'e hayrandı.

10

Bill Eckstine, "Bay B". B'nin St. Louis'deki orkestrasında çalmak hayatımın en heyecan verici olayıydı.

11

Dizzy Gillespie. Dizzy B'nin trompetçisiydi, ona hayrandım. Yakın dostum oldu benim.

12

Eddie Randle'ın Blue Devils orkestrasında ilk kez profesyonel oldum, 1944. Arka sıranın sağında oturuyorum.

13

Clark Terry St. Louis'in en ünlü trampetçisiydi. İlk adımlarımda bana çok destek oldu.

14

Charlie Christian elektrikli gitarı korno gibi çalardı, benim trompet çalış tarzımı çok etkiledi.

Beni çok etkileyen insanlardan bazıları: Nat "King" Cole (15), Frank Sinatra (16) ve Orson Welles (17). Her üçü de oynarken, şarkı söylerken ya da konuşurken yaratıcılığı hiç elden bırakmayan insanlar.

New York'taki en ünlü caz kulübü: Harlem'deki Minton. Bebop 52. Sokak'a taşınmadan önce burada, Minton'da doğdu. Thelonious Monk (solda) bebop'un en büyük öncülerindendi. "Round Midnight"ı sonunda çalmasını öğrendiğimi söylediğinde dünyalar benim olmuştu.

19

20

Bebop'ın çalındığı günlerde 52. Sokak. Böyle bir şeyi bir daha hiç yaşayamayacağız. Bird'ün grubu sık sık Three Deuces'de çalardı. Sahnede görülenler: Basta Tommy Potter, Bird ve ben. Davulda Max Roach'u göremiyorsunuz ama o hep ordaydı ve vuruşları koruyordu.

21

22

Bird'le sahneye çıkmadığım zamanlar başka büyük müzisyenlerle çalardım, örneğin Coleman Hawkins'le. Ben ve Bird gibi Bean de orta batıdandı; bu kadar iyi anlaşmamız belki de bundandı.

23

"Billie's Bounce", Charlie Parker'ın Rebopper'lerinin bir parçası olarak Bird'le yaptığım eski bir Savoy kaydı.

Bird'le çaldığımız sıralarda Max Roach ve ben kardeş gibiydik.

24

25 Bud Powell, Bird'ün bazı gruplarında benimle çaldı. Olağanüstü bir insandır, müthiş piyano çalar.

26

Bird'le çalmaya başladıktan sonra iyice ünlendim. Miles Davis All Stars adlı bir grup kurdum. Bird'le birlikte çalışmayı da sürdürüyorduk ama artık lider bendim çünkü Bird güvenilmez biri olmuştu.

27

Fats Navarro (solda) ve Kai Winding ile birlikte. Fats çalamaz hale geldiğinde Tadd Dameron'un grubundaki yerine ben geçtim.

28

Dexter Gordon. Dexter beni şık görünme konusunda uyardı. Sanırım çevremdeki en şık kedilerden biriydi.

Sonny Stitt "Birth of the Cool" kaydı için alto saksofondaki ilk tercihimdi. Bird'le çok benzeşirlerdi, hem çalış tarzları hem de eroin bağımlılıkları açısından.

29

31

30

"The Birth of the Cool". "Budo"'yu Capitol (31) için Ocak 1949'da (32) kaydetmiştik. Bu kayıt Gerry Mulligan, Lee Konitz ve Kai Winding gibi adamları biraraya getirdi. Piyanoda Al Haig (33) vardı. Bebop'tan giderek uzaklaşıyordum ve parçaların düzenlemesini yapan Gil Evans, Duke Ellington'dan (34) aşırı derecede etkilenmişti.

32

33

34

35

36

38

Ülke dışına ilk kez 1949'da, Tadd Dameron (yukarda Sarah Vaughan ile birlikte, 35) grubunu Paris'e götürünce çıktım. Orada beni dinlemeye gelen Juliette Greco (36) ile karşılaştım, birbirimize aşık olduk. Trompetçi Kenny Dorham (aşağıda, 37); ben Bird'ün grubundan nihai olarak ayrılınca yerime geçmişti. Kenny Clarke, "Klook" (sağda, 38) Fransa'daki grubumuzun davulcusuydu. Bu sayfadaki resimlerin hepsi Fransa hatırası zaten.

37

San Francisco'da Bob City'de bir jam session, 1951. Arka sırada sağda oturuyorum, hafifçe ön eğilmiş. Belki de Dizzy'nin piyano çalma tekniğini inceliyorum. Önlerde oturan çizgili kravatlı adam, benim yakın dostum Jimmy Heath.

Boston'da Hi Hat kulübünde bir karşılaşma. Ben tabii ki trompet çalıyorum, mikrofonun başındaki adam Symphony Sid, rezil herifin tekidir, hiç sevemedim.

41

Cazın hanımefendileri. Billie Holiday (41) ile karşılaştığımda çökmeye düşmeye başlamıştı ama ben onu dinlemeye bayılırdım. Ella Fitzgerald (42) inanılmazdı. Sarah Vaughan (43) da B'nin orkestrasında söylerdi ama bana hiç rastlamadı. O da müthişti.

42

43

44

Ahmed Jamal. Onu ilk kez ablam Dorothy sayesinde dinledim. Onun hafifliğine ve abartısız çalışına hayrandım. Benim çalışımı çok etkilemiştir.

45

Sonny Rollins. Büyük bir saksofoncu. Serserilik yıllarımda Harlem'de onunla takılırdık.

46

Jackie McLean. Ellili yılların başında onunla da çok takıldım. Jackie, Sonny ve ben, Miles Davis All Stars grubunun temel direkleriydik.

Boksörleri severdim ve Sugar Ray Robinson tanıdığım en müthiş boksördü. Onun Harlem'deki gece kulübüne sık sık uğrardım. Eroin bağımlılığından onun disiplinli tavırlarını kendime örnek alarak kurtulduğumu anlatmıştım ona.

47

Boksu çok severdim. Beni çalıştıran Bobby McQuillen eroinmanlarla ilgilenemeyeceğini söyleyince artık bu dertten kurtulmaya karar verdim.

49

50

51

Cannonball Adderley (49) ve John Coltrane (50, 51) gibi iki müthiş saksofoncuyu aynı anda grubunda bulunduran ikinci bir grup hiç olmamıştır herhalde. Aşağıdaki fotoğrafta (52) Trane, Cannonball ve ben; piyanoda Bill Evans.

52

53

54

Philly Joe Jones (53) *Milestones*'un davulcusuydu; beşli müthiş çalmıştı o plakta. Plağı dinlediğimde bizim çok özel olduğumuzu hemen fark ettim. Trane dışında beşlinin diğer üyeleri basçı Paul Chambers (55) ve Red Garland'dı (56).

55

56

57

Kind of Blue için stüdyoya girdiğimizde kağıtlara o anda bir şeyler karalıyordum yalnızca. Hiçbir şey yazmamıştım çünkü spontane çalmamızı istiyordum.

58

1956 yazı boyunca Café Bohemia'da çaldıktan sonra stüdyoya girip "Round Midnight"ı kaydettik. Bu parça daha sonra *Round About Midnight*'a alınacaktı.

Charlie Mingus en büyük bas-çılardan ve bestecilerden biriydi. Tıpkı benim gibi o da hep yeni arayışlar peşindeydi.

59

60

Birdland'in kapısı önünde beyaz polis bana orada dikilip durmamamı söyledi. Ben karşı çıkınca kendimi kafası yarılmış bir halde karakolda buldum.

61

Hapisten çıktığım gün. Karım Frances ve avukatım Harold Lovett'le birlikteyim.

62

63

Joaquin Rodrigo'nun "Concierto de Aranjuez" adlı bestesi, Gil ile benim birlikte yaptığımız *Sketches of Spain* albümüne ilham kaynağı oldu. Gil bir dost ve müzisyen olarak benim için çok önemli biriydi. Benim düşüncelerimi müziğe dönüştürmesini bilen yegane insandı.

64

Frances ile benim bu resmim, Frances beni terk etmeden bir hafta önce bizim evin bahçesinde çekilmişti.

66

65

Cicely Tyson'la 1966 ya da 1967'de karşılaştık. Çok gururlu bir insandı. İçin için yanardı sanki.

67

Müthiş şarkıcı ve söz yazarı Betty Mabre ile tanışınca Cicely ile ayrıldık. Betty'nin resmi bu albüme kapak oldu; ayrıca bir parçaya da onun adını verdik: "Mademoiselle Mabry".

68

69

Art Blakey ile birlikte çalıp plak yaptık. Gruplarımdaki çoğu kişi bana gelmeden önce Art'la çalmış olurdu.

70

Ornette Coleman 1960'da ilk kez ortaya çıktı ve caz dünyasını altüst etti.

71

Clive Davis Columbia Records'un başkanıydı. Başlarda bir iki takışmadan sonra çok iyi anlaştık çünkü o bir sanatçı gibi düşünmesini bilen biriydi.

72

Teo Macero; Columbia'da benim yapımcımdı

73

75

Benim ikinci müthiş beşlim: Herbie Hancock (73) ve Ron Carter (74) grubun temel direkleriydi. Wayne Shorter (75) düşünce adamımızdı. Tony Williams (76) ise grubun ateşleyicisiydi, yaratıcı kıvılcımımız.

74

76

Miles Smiles'ı 1966'da kaydettik.

Grubumuz Los Angeles'ta Shelly's Manne-Hole'da.

79

80

81

1968'de gerçekten dinlediğim müzik Jimi Hendrix (79), James Brown (80) ve Sly Stone'du (81). Jimi Hendrix tıpkı benim gibi blues'dan geliyordu. O yıllarda müziğimde gitar sesine yaklaşmaya çalışıyordum.

82

Chick Corea benimle çalışmaya başlayınca Fender Rhodes piyanosuna geçti.

83

Keith Jarrett ve Chick çalışma grubumda elektrikli piyano çalıyorlardı. Keith benimle çalışmadan önce elektrikli aletlerden nefret ederdi.

84

Bitches Brew'da yaptıklarımızı notaya dökemezdiniz. Doğaçlamaydı her şey – cazı müthiş kılan da doğaçlama değil midir? Tarihte başka hiçbir caz plağı bu kadar hızlı satmamıştır.

85

Joe Zawinul'un Cannonball'da elektrikli piyano çaldığını duymuştum. Gittim dinledim. Onu grubumda istiyordum.

86

Jack DeJohnette

87

İngiliz gitarist John McLaughlin'i Joe Zawinul getirdi.

Betty Mabre'ın üzerimdeki etkisi büyüktü. Müziğe bakış açımı değiştirmekle kalmadı giyim kuşamımı da yeni bir şekle soktu.

88

Jimi Hendrix'in ölümü beni perişan etti. O kadar gençti ve daha yapacak o kadar çok şeyi vardı ki! Cenazesine katılmaya karar verdim. Oysa cenaze törenlerinden hiç hoşlanmam.

89

Sly Stone ve James Brown müziğiyle dolu olarak stüdyoya girip *On the Corner*'ı çıkarttık. Müziğimin genç siyahlara ulaşmasıydı en büyük amacım.

Suskunluk dönemimde müzik dünyasıyla aramdaki en önemli bağlantı Al Foster'di.

Yeğenim Vincent Wilburn'e yedinci yaşgününde bir davul seti hediye ettim. O günden sonra başka bir şey düşünmez oldu.

Çalmaya ara verdiğim sıralarda Karlheinz Stockhausen ve Paul Buckmaster gibi bazı avant-gard klasik müzik bestecilerini dinledim.

93

94

Suskunluk dönemimde yanımdan ayrılmayanlardan biri de Jimi Rose'du.

95

Bu dönemimde Ciceiy Tyson yeniden hayatıma girdi. Resimde sarı Ferrari'mde oturmuş benimle ve Jim Rose ile konuşuyor.

Çalmayı bıraktıktan sonra George Butler sık sık beni ziyarete evime geldi. Konuşa konuşa sonunda yeniden stüdyoya geri dönmemi sağladı. George daha sonra Columbia'da yapımcım oldu.

96

97

Cicely ile Columbia'dakiler 1983'te Radio City Music Hall'de Siyah Müzik Sendikasının (97,98) da katkılarıyla benim için bir gece düzenlemişler. Sunuculuğu Bill Cosby (99) üstlenmişti. Orda bana Fisk Üniversitesi'nin şeref doktorasını verdiler. Oğlum Erin (100) de o gece benimle birlikte kulisteydi.

98

99

100

101

Elwood Buchanan –Doğu St. Louis Lincoln okulundaki müthiş müzik hocam– da o gece ordaydı.

Prince, Warner için hazırladığım ilk albüm *Tutu* için bir parça yazdı. Fakat ona gönderdiğimiz prova bandını dinledikten sonra kendi bestesinin bu albüme hiç uymadığını anlayıp besteden vazgeçti. Büyük bir müzisyen esnek olabilmeli, Prince'te bu esneklik kesinlikle var.

102

103

Giderek daha fazla resme daldım. Tıpkı muzık ya da ilgilendiğim diğer her şey gibi adeta bir tutku oldu resim benim için.

104

105

106

Joseph Foley McCreary –"Foley"– funk-blues-rock karışımı bir sese sahipti. Marcus Miller onu bana tavsiye etmişti.

10

Genç müzisyenlerle çalmaya bayılıyorum. Yaratıcılığım, değişme hevesim hıç tükenmesin istiyorum. Müzik durup oturan bir şey değildir, sürekli yenilenme ister.

Warner Bros. için yaptığım ilk albüm, *Tutu*, ismini Nobel Barış Ödülü sahibi Desmond Tutu'dan almıştı. "Full Nelson" ise Nelson Mandela için yazılmıştı.

108

Tommy LiPuma *Tutu*'nun yapımcısı.

109

Büyük müzisyenler büyük boksörler gibidirler. Kafalarında daha yüksek bir teorik düzen vardır. Kendimi bugün yaratmaya çok hazır hissediyorum, hem de çok güçlü.

Miles: Otobiyografi'de "Ben Bir Efsaneyim" diyen Miles Davis hakkında aradığınız her şeyi bulacaksınız: Uyuşturuculara ve ırkçılara karşı mücadelesinden kadınlara olan düşkünlüğüne kadar her şeyi. Ama Miles öncelikle müzik ve müzisyenlerden söz ediyor: Bird, Dizzy, Trane, Mingus...; Louis Armstrong, Art Blakey, Chick Corea, Tadd Dameron, Kenny Dorham, Billy Eckstine, Duke Ellington, Art Farmer, Erroll Garner, Herbie Hancock, Coleman Hawkins, Jimmy Heath, Jimi Hendrix, Billie Holiday, Michael Jackson, Ahmed Jamal, Keith Jarrett, Philly Joe Jones, Monte Kay, B.B. King, Al McKibbon, John McLaughlin, Jackie McLean, Gerry Mulligan, Fats Navarro, Bud Powell, Prince, Max Roach, Sonny Rollins, Wayne Shorter, Sting, Sonny Stitt, Sly Stone, Clark Terry, Tony Williams, Joe Zawinul; ve en yakın dostu Gil Evans.

Hareketli, renkli bir döneme atılmış renkli bir imza.

ISBN 975-414-261-0
9 789754 142617